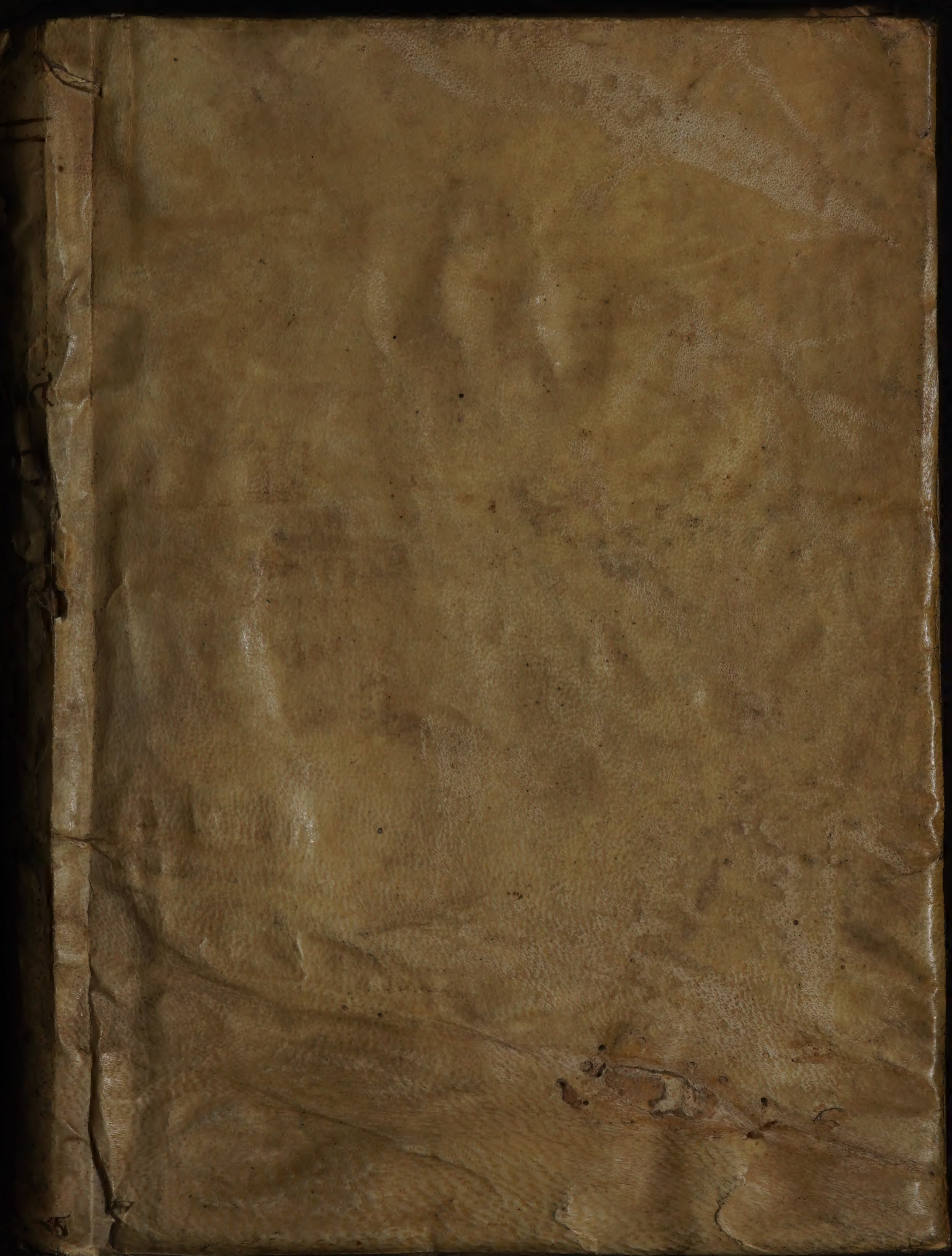
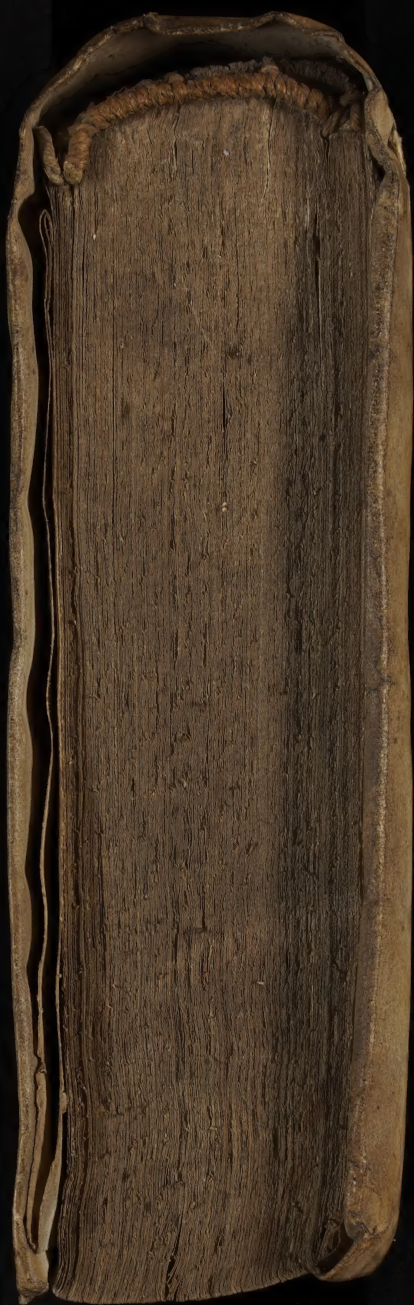

LLERA

DE

Medicina

MANVS MEDICA DEXTERA QVINQVE DIGITOS CONTINENS,

QVORVM PRIMVS DISPVTATIONEM IN DVOS GALENI LIBROS DE FEBRIVM DIFFERENTIIS.

SECVNDVS LIBRVM, DE CVRANDI RATIONE PER SANGVINIS MISSIONEM.

TERTIVS, CONTROVERSIAS DE PVRGATIONE SVPRA GAL. LIBRVM, QVOS, QVIBVS, & QVANDO.

QVARTVS, TRACTATVM DE CRISIBVS, ET DIEBVS DECRETORIIS.

QVINTVS, & VLTI. CONSVLTANDI RATIONEM PROPONIT, EXCVTIT, AC DIRIMIT.

AVTHORE

DOCTORE MATHIA DE LLERA,

Galenicæ olim, atque Hyppocraticæ, nunc Vespertinæ Cathedræ moderatore perpetuo in Cæsaraugustano licæo, eiusdemque Urbis emerito Cive.

OPVS OMNIBVS MEDICINÆ CVLTORIBVS, VALDE VTILE, AC NECESSARIVM.

Cæsar-Augustæ: Apud IOANNEM DE YBAR, Typ. Anni 1666.

CENSVRA REVERENDISSIMI PATRIS FRATRIS THOMÆ FRANCES DE VRRVTIGOYTI,

olim Miniſtri Provincialis, Ordinis Minorum, Seraphici Patris Noſtri FRANCISCI, in Alma Aragoniæ Provincia.

ANVS dextera Medica (huius Libri ſuco, myſteriiſque plenus titulus, qui Authorem recognoſcit peritiſsimũ Medicum Veſpertinæ Cathedræ Muſæi Cæſarauguſtani perpetuum moderatorem D. Mathiam de Llera) à Perilluſtri D. D. Gregorio Xulve, à Cõſilijs Maieſtatis Catholicæ, & in Auguſto huius Aragonũ Regni Senatu,

 Re-

Regēti, mihi cōmissa, statim occurrit, licèt otiosa lis, an in rebus Medicis manus sinistra sit? aiente Seneca lib. de brev. vitæ, c. 3. *Adiice morbos quos manu fecimus.* Quæ infortunatior lāguētis sors, *Nonne sinistra?* inquit Antonius Muretus, fidior stoicæ mentis indagator: Verum apage à tanta scientia sinistrum; manus morbos efficit, sed medica non erit; Lucium Æneum iterum audi, lib. 1. de clem. c. 2. *Medicinæ apud ægros vsus, etiā apud sanos honor est*: ægrotantium vsus, sanorum ostenditur honor: Quidquid sinistra clade solūmodo non invenitur subiectum, honorificum trahit cultum; alterum aborret reverentia: dextera igitur manus sit Medica, vt illud Poetæ Enæydos 6. præoculis habitum; quale; quantumque præsentis libri egregium comperiamus encomium.

Dextera, quæ magis Ditis sub mænia ducit.
Hac iter Elysæam nobis: at læva malorum.
Exercet pœnas, & ad impia tartara mittit.

Nec solus Virgilius, Pitagoreos advoco, non in semitarum ludis pigmenta fingentes, sed in Gyniceo veritatis enucleatores.

Li-

Litera Pytagoræ discrimine septa bicorni.
Humanæ vitæ speciem præferre videntur:
Nam via virtutis dextrum petit,
ardua Callem, &c.

Vtriusque testis Sanctus Hieronymus in illud Proverb. 4. vers. 27. *Quæ à dextris sunt novit Dominus; perversæ vero sunt, quæ à sinistris.* Oraculum sanè, & documentum. Pro Peripateticis, placitum sufficiat conforme Aristotele teste 4. ecticor. *Acommodatur autem habitui medio ipsa dexteritas; atque ipsius est dextri ea dicere; & audire, quæ ad modestum virum acommodantur:* Pro voto satis; pro Medicinæ, inter liberalia nulli cedens, abundet; quid sininistrè penetratis tantæ sapientiæ Mathematicis demonstrationibus? Manus sit dextera, cum manus in titulum assumitur medica, alioqui monstruosum ens rationis significabitur: Authoris eruditissimo studio, hic expresso, alloquar iam Senecæ verbis, lib. 6. de Benefic. cap. 10. *Non fuit contentus remedia monstrare; interea sollicitus assedit; ad suspecta tempora occurrit; nullum ministerium oneri illi; nullum fastidio*

fuit,

fuit, Gemitus meos, non ſecurus excepit; in turba multorum invocantium, ego illi potiſsima cura fui. Tantum alijs vacavit, quantum mea valitudo permiſſerat. Clauſulæ ſunt ſtoycæ, ſed ſalubres: in compendio luculentèr. Firma igitur vndequaque ad noſtræ Fidei conſona, & cęterorum, quæ deſiderari quæunt, peragit cuncta, prælo digniſsima. Sic ſentio: Salvo, &c. In Regali Seraphici Patris Noſtri FRANCISCI Conventu Cæſarauguſtano, die 8. Iunij, 1666.

Fr. Thomas Francès
de Vrrutigoyti.

CEN-

CENSVRA DOCTORIS IOSEPHI ZAMORA, ET CLAVERIA;

OLIM GALENICÆ CATHEDRÆ,
Nunc Aphoriſticæ Moderatoris,
Cæſar-Auguſtani Civis
meritiſsimi.

OMINVS D. D. Antonius de Labaſtida, *Canonicus Doctoralis inſignis Eccleſiæ Sanctæ MARIÆ Civitatis Bilbilis, & Archiepiſcopatus Cæſarauguſtani Regēs Vicariati Generalis, mihi cõmiſsit, hunc librũ, qui inſcribitur manus Medica dextera quinque digitis completa, continens*; diſputiones de Febribus: De Curandi ratione per ſanguinis miſsionem: De Purgatione: De Criſibus, ac diebus decretoriis: Et Conſultandi ra-

tio-

tione, à Doctore Mathia de Llera clavoratum; *eumque libens oculis, menteque illustravi, & me herclè opus esse eximiæ eruditionis reperi, in quo multa Authoris ingenio digna per legi, qua propter dignum, vtileque censeo, vt typis tradatur; sit enim, tamque Philosophis, & Medicis, quàm omnibus patebit eius vtilitas, Authoris labor, ingenij dexteritas, Medicinam cum Philosophia concinandi doctrinæ, subtilioris claritas; & modus denique, pro humana salute, rectè administrandi maiora auxilia. Sic censeo. Cæsaraugustæ die 8. mensis Maij, anno 1666.*

Doctor Iosephus Zamora, & Claveria.

IMPRIMATVR.

D. Labastida, V. G. & Off.

NOS

DON CARLOS POR LA GRACIA DE DIOS Rey de Castilla, de Aragon, de Leon, de las dos Sicilias, de Ierusalem, &c. Y Doña Mariana de Austria Reyna, su Tutora, y Curadora, &c.

DON Francisco Ydiaquez, Muxica, y Butron, Duque de Ciudad Real, Conde de Aramayona, y de Barrica, Principe de Esquilache, Marques de San Damian, y de Paller, Conde de Mayalde, Comendador Mayor del Orden, y Cavalleria de Montesa, Señor de las Casas de Ydiaquez, Muxica, y Butron, Gentilhombre de la Camara de su Magestad, su Montero, y Vallestero Mayor en la Provincia de Bizcaya, Lugarteniente, y Capitan General por su Magestad en el presente Reyno de Aragon. Por tenor de las presentes de nuestra cierta ciencia, y por la Real autoridad, de que vsamos deliberadamente, y consulto, damos licēcia, permisso, y facultad al Doctor MATIAS DE LLERA, para que por tiempo de diez años, contaderos desde el dia de la data de las presentes en adelante pueda imprimir, y vender en el presente Reyno, y en qualquiera parte dèl vn Libro que ha compuesto, intitulado: De Differentiis febrium: De Crisibus: Diebus decretoriis: Sanguinis missione: Purgatione: & Consultandi ratione, sin incurrir en pena alguna, por quanto tiene la misma licencia del Ordinario de esta Ciudad, y Diocesis de Çaragoça, y aviendolo mandado ver, y reconocer, no se ha hallado cosa en èl contra nuestra Santa Fè Catolica, y buenas costumbres, y Regalias de su Magestad, prohibiendo, como prohibimos, que durante el sobredicho tiempo, ninguna otra persona lo pueda imprimir sin licencia de su Magestad, ò nuestra, ò del que presidiere en esta Real Audiēcia, so pena de mil florines

de oro de Aragon, a ſus Reales Cofres aplicaderos, y de que tenga perdidos los moldes de la impreſsion, y los libros que huvieren impreſſo: Por lo qual ordenamos, y mãdamos, a todos los Miniſtros de ſu Mageſtad, mayores, y menores de el Reyno de Aragon conſtituidos, y conſtituideros, y a otras qualeſquiere perſonas ſugetas a nueſtra juriſdiccion, que lo ſobredicho executen, obſerven, y guarden ſin poner en ello impedimento, ni dificultad alguna al dicho Doctor Matias de Llera, ò a quien ſu poder huviere, ſi la gracia de ſu Mageſtad les es cara, y de mas de ſu ira, è indignacion deſean no incurrir en las penas arriba dichas, y otras a nueſtro arbitrio reſervadas. Y aſsi miſmo mandamos, que eſte Privilegio ſe deſpache por la Real Chancilleria, y que la preſente licencia vaya impreſſa en el principio de cada libro de los que ſe imprimieren. En teſtimonio de lo qual mandamos deſpachar las preſentes en la forma acoſtumbrada. Datt. en Çaragoça à xxx. de Iulio de M.DC.LXVI.

El Duque Conde de Aramayona.

V. Xulve, R.

D. L. G. mandavit mihi Gaſpari del Corral.
Viſa per Xulve, Reg. Canc.

In diverſ. Loc. Gen. Arag. primo fol. ccxxiij.

V. Exc. concede Privilegio al Doctor Matias de Llera, para que pueda imprimir el Libro que ha compueſto, arriba intitulado, por tiempo de diez años.

CEN-

CENSVRA DOCTORIS DON IOANNIS DE CHABARRI AZCONA, MEDICI CATHOLICÆ REGIÆ MAIESTATIS, MERITISSIMI.

ILLVSTRI VIRO MEDICINÆ DOCTORI MATHIÆ DE LLERA, Vespertinam in celeberrima Cæsaraugustæ Universitate Regenti Cathedram.

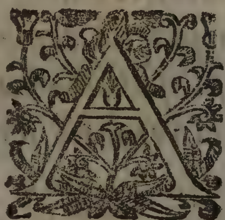
VM ad me delatum fuerit opus tuum: *De Febribus: Crisibus: & de Diebus decretoriis; tum denique, de missione sanguinis: Ex purgatione: & de consultandi ratione*: Egregium sane plurimique faciendum; per quod, nec Medicorum pauci, theorim, &

praxim exercentium, qui ante hac tempestate hallucinati fuerint, atque cæcucientes, á recta Physico Medica speculatione, & medendi methodo, prorsus alieni discesserint: in verisimam artis cognitionem deducti, posint humani generis ægritudinibus obuiam ire; multis (quæ in visceribus Aristotelis, & Hyppocratis iacebant sepulta) mira eruditione, & novitate illustratis, non potuit animus, nec erga nostram Vniversitatem, numquam satis celebrandam, amor tuas lucubrationes non decorare, cum non dubitarem easdem excellentiori præconio celebrandas; saltim certo, sciens perpetuas incredibilis in te amoris, & observantiæ notas. Vale. Matriti 24. mensis Aprilis 1666.

Doctor Don Ioannes de Chabarri Azcona.

CEN-

CENSVRA
DEL DOCTOR D. FRANCISCO ENRIQVEZ DE VILLA CORTA,
Medico de Camara de la Mageſtad Catolica del Rey Don CARLOS Segundo; y Catedratico de Prima en Medicina de la Vniverſidad de Alcalà.

VNQVE no fuera de Fè, que baxò del Cielo la Medicina infuſſa, en el primer hombre; y que plantada en el arbol de la vida, hizo celeſte Univerſidad al Parayſo terreno, deſde donde el mundo la empeçò à ver peregrina cõ ſoberano aſſombro en el Arcangel Sã Rafael, acogida a v.m. puedo dezir, que ha merecido ſu eſclarecido color; pues devemos à ſu acierto, no ſolo conocer nuevamente la nobleza de ſu Patria, ſino tambien experimentar el agradable milagro de ſu ſer; eſta verdad ſe fortaleciò, tan

inne-

innegable en el Libro, que v.m. me mandò ver, cuyo argumento es: De Fiebres: De Crises: Dias Decretorios: Sanguinis missione: Purgatione: & Consultandi ratione; *que en cada tratado de èl, resplandeciendo à su deidad, le està merecido à v.m. con digno agradecimiento gloriosos aplausos: pero que mucho, si infatigado interprete de sus Aphorismos, ha sido viva voz, que la ha enseñado en la Catedra; y grave Ministro, que la ha traìdo, no solo en el socorro de la dolencia, si tambien en la preseruacion de ella;* (y si maiori indiget studio reddere, quàm conservare sanitatem) *queda comprobado, que en la docta, y universal suficiencia de v.m. hallo la naturaleza, sobre el remedio de las presentes, resguardo de las enfermedades futuras, y la embidia en sus merecimientos; disculpa, que haze honrados. En esto digo, que mi parecer es, de que escritos de v.m. quanto antes, deven ser lisonja de su luz publica: este es mi parecer. Madrid en* 25. *de Março* 1666.

El Doctor Don Francisco Enriquez de Villa Corta.

CEN-

CENSVRA DE EL DOCTOR D. AMBROSIO DE CVEBAS, MEDICO DE CAMARA DEL REY Don CARLOS Segundo; (que Dios guarde) Y Catedratico de Prima en Medicina de la Vniversidad de Alcalà.

E visto el Libro, en que v.m. me manda dezir mi sentimiento, cuyo argumento es: *De Fiebres: De Crises: Dias Decretorios: Sanguinis missione: Purgatione: & consultandi ratione*: Y confiesso, que solo por lograr la enseñança, que me comunicò leyendole, no adelantè mi censura a mi obediencia; porque en mi entender, y en el de todos, su nombre de v.m. es aprobació; y sus aciertos,

tos, irrefragable teſtimonio de lo que merece deſde el doctiſsimo Magiſterio de la Catedra, (en que ha tanto que es Oraculo) haſta el iluſtre credito en que ſe ha mantenido, paſſando a los milagros de la praxis, las caſi ſagradas influencias de la Theorica, digno de mayor elogio, y a ſerle diſpenſable a la obligacion del mio tranſcender las lineas de lo laconico, paſara a la ardua provincia de alabar a v.m. pero por no contravenir al dictamen de Quintiliano; (*Nos brevi, nos brevitatem ponimus, non vt minus, ſed ne plus dicatur, quam oporteat*) ciñendome con dezir, q̃ con ſu Libro de v.m. adquiere la Medicina nueva de divinidad, y la enfermiza fragilidad de la naturaleza, robuſto, y apacible amparo. Eſte es mi parecer. En Madrid a 25. de Março 1666.

El Doctor Don Ambroſio de Cuebas.

CEN-

CENSVRA DE EL DOCTOR DON IVAN DE PERIBAÑEZ,

MEDICO DE EL REY CATOLICO Don CARLOS Segundo; (que Dios guarde) y Catedratico de Visperas en Medicina de la Vniversidad de Alcalà.

L *Libro que v.m. intitula*, de Fiebres: De Crises: Dias decretorios: Sanguinis missione: Purgatione: & consultandi ratione; *es tan seguro testigo de los muchos, y acreditados estudios de v.m. desde el grave Magisterio de la Catedra, hasta la grata docilidad del poste, en tantas experiencias, como de ellas, tiene essa Ilustre, y muchas vezes Augusta Ciudad de Zaragoça, que no puedo con mi*

dezir, dar à entender todas las razones de mi admirar; leìle como v.m. me mandò, y estàn sus materias tan erudita, y universalmente esplicadas, que padece agravio ceñir la inmensidad, que en si comprehende à la cortedad del epigrafe, que la inscribe, pues passa su argumento los contenidos limites de curacion particular, à los espacios anchos, de anciolopedia Medica; pero sin duda es doctrina, en que v.m. manifestando su modestia, quiere acusar con nuestra embidia nuestra confusion, haziendo digno de su merecimiento, à aquel, multum, & verè gloriæ, quamvis vno Libro prorsus meruit; *con que Quintiliano empleò mucho panegirico, en honra de su alabado; con esto desempeño mi censura; y digo, quanto importarà à la enseñança, y lisonja de todos, que v.m. anticipe dar à la luz publica su Libro. Madrid, y Março à 27. 1666.*

El Doctor Don Iuan Peribañez.

D.

D. BARTHOLOMÆVS SANAGVJA & Albacar, Cæsaraugustanus Medicus, Sanctæ Inquisitionis Minister, suo Præceptori DOCTORI MATHIÆ DE LLERA, Galenicæ, atque Hyppocraticæ olim, nunc Vespertinæ Cathedræ moderatori perpetuo perpetuam salutem desiderat.

Iiraculum plenũ opus admirentur gentes tuum, nec satis laudandum, excedit enim vires mei ingenij, quæ debetur gratulatio tanto Magistro, itaque merito Ovidius interceptam, in opemque linguam criminosam, vtpotè conclamavit, quia laudibus satis commoda, nec erat.

Maius erat nostris viribus illud onus.

Nihil profectò onerosius, quam pro illis hęsitare, non horrescit animus, nec defecit voluntas, sed vt quid, quæ fortasè quibusdam adulatoria videbuntur commiscimus? Nonnè quos habuisti Alumnos, quosque tenes salutarem ex vberibus doctrinæ tuæ, quam sugerunt Ambrosiam ex-

 tol-

tollent? Nulli ſecundus es, omnium primus te concinabitur totus Orbis, obmuteſcent declamatores, & qui vipeream invidiæ ſaniem ſpuere ſunt nacti, ſibi ipſis deglutientur, ſuper aſpidem, & baſiliſcum ambulabit opus, nec inficiabitur, manus dextera tua, dexteritate infringet mordentium caput, omnis ætas habebit te gratum, doctis, & indoctis catharatas detegit nova diſciplina, his ad diſcendum facilè, menſam paras, illis ad docendum Cathedram; cedit iam; quod irridebat Iuvenal:

Tenet inſanabile multos, ſcribendi cacoethes.

Modeſtia, brevitas; claraque ingenij acies, omniũ concitat amorem, puerilem, tumque adoleſcentem invitat ad ſtudia ætatem, dic cum Virgilio.

Diſce puer virtutem ex me, verumque laborem.
Ne facito, mox cum matura adoleverit ætas.

Vtinam hęc pręludia ſint tuorum operum; quia maiora deſideramus, vtinam diu vivas, vt fœlicitèr doceas, noſque vtique, vt doceamini. Vale.

TVVS IN PERPETVVM,
Doctor Bartholomæus Sanaguja, & Albacar.

ADMO-

ADMODVM PERILLVSTRI VIRO

DOCTORI MATHIÆ DE LLERA, olim Galenicæ, atque Hyppocraticæ, nunc Vespertinæ Cathedræ moderatori perpetuo.

DOCTOR IOANNES BAPTISTA de Cariñena, & Ypenza, Cæsaraugustani Collegij Medicus, eiusdemque Discipulus salutem dicit.

ICET iam diù gratias retuleram tanti operis thypis dati, iterum redeo maximo cum gaudio, quia iterum spero, quæ olim te docente didici, letor, denuo equidem elucubrabo, quod æternam meretur reminiscentiam; veniant vtinam, quos tui ingenij halitus, post hos partus speramus, ac fama promittit, quæ gloriosa Minervę ostentatione; tum in Palladis Templo simulacrum erigit, quod vtpotè Aureum, nec invidorum lapillus subrripiet, nec mordentium animus perstringet; imò alacritèr omne ævum, præteritum, tumque futurum, buccinabitur gratum, quia concisso voluinine cingis, quæ aviditas dispersit Phylura multa; discedit elloquens, cedit Philosophus, vnusquisque disciplinam amabit: Hoc manibus

exiguum, re grande opus, reedificatum epidaurum Aescu-lapi, fanum repreſentat, quod nequaquam vana venditatio-ne, ſed doctrina, inſtitutiſque memorabile megallopolim aſ-cendit: qui fructiferam inſtitutionem guſtaverint, remedio-rum ſalutarium, mercedem Deo ſacrabunt, quique addiſ-cerint, faciè, ad faciem, quæ in ænigmate, ob Garrulitatem, & ſuperbilloquentiam (non ſine ſtudentium perniciè) evoluit, cupidorum apetitus, cernent; nec canum latratus, ad novos inſudandos labores animum avertat; hic ſine pari eſt, nam omnia complet; quarè haut dubiè Seneca, epiſt. 108. dixit: *Veriſsimile non eſt quantum proficiat, talis oratio remedio intenta, & totam in bonum audientium verſa*: Nomen tanti Authoris, nec reticeas, & ſi taceas, tanti operis Au-thorem, nec dubitemus; Ovenius, pro me vnaquaque Ovi-dius, meam tuæ laudis inſuficientiam, tuique meriti, magnalia canant ſiquidem ego ſileo.

Nil opus Authorem hunc; nihil hunc laudare libellum;
Hoc opus Authorem laudat; hic Author opus.

Non ego ſum ſatis ad tanta præconia laudis,
Nec mala voce mea poterunt tua cuncta referri.

Salve Hyppocratis erarium, ſalve noſter Galene, quia plus debet ille concinatis vocibus, omnis ſors gentium clamet Hyppocrates ille erat, noſter LLERA, Galenus. VALE. Magiſter in æternumque vive.

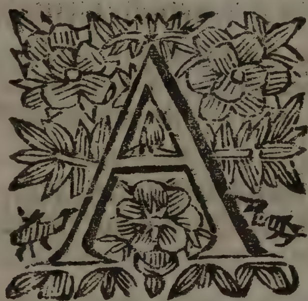
Tuus clientiſsimus, qui M. oſculatur,

Doct. Ioannes Baptiſta de Cariñena, & Ypenza.

CLA-

CLARISSIMO VIRO,
MEOQVE AMANTISSIMO MAGISTRO
DOCT. MATHIÆ DE LLERA,
in Cæsaraugustano Licæo GALENICÆ, & Aphoristicæ, olim Interpreti subtilissimo, nunc Vespertinæ Cathedræ moderatori perpetuo, onorandoque Civi.

DOCTOR IOANNES FRANCISCVS
Ruiz de la Vega, in præclaro Cæsaraugustæ Medicorum Cœtu Collega.

Primis mei ingenioli fascibus, dum adhuc anima languescebat sepulta, selectum te suscepi Præceptum, & vsque ab organizato carcere, ægrediatur decissa, dilectum te cognoscam Magistrum; nec extra vbera tua, aliud Apollinis nutrimentum suxi, nec dulcius gustabi, nec conspexi iucundius. Quanta alumnos diligis scientia, tanta doces benevolentia Discipulos; nec contrapositionem nominum mereris, si ex corde nos doces, si ex intellectu nos amas; tali modo doces, vt amare; tali modo amas, vt docere videaris; discipulorum prægresui fœlici ęque simul currunt, voluntas, & intellectus; vt si intellectu ames, vel voluntate doceas, dubitemus; vndè affectus vterque delectabili transformatione, confunditur? O beatiores vndequaque discipuli? O gloriosior vndequaque præceptor? Innumeri,

quos

quos nectare suavissimo, à primis suis crepundis, medicinæ educasti ad rerum decisionem te collaudant amantes, prodigalitatem tuam conspiciunt remoti, nos debitores sumus, tu devita solvis, subtiles, quas docuisti quæstiones, hodie nobis committendo obsignatas. Quomodo, vt otieris tenebamur sudare, vt otiemur sudasti, nobis sine nebulis stillo nitidiori, offerendo præscripta; vt nos sine molestia, facilè ingenio, adiscamus difficilè, labore solvis, quod amori comparas; amori satisfacis, quod labori debes; amori, & labori gratificat scientia, scientiæ liber, liber meritum, merito gloria, labor tuus, amor, scientia, liber, meritum, & Gloria nobis maximum pariunt emolumentum: sed quid mirum? Adamantinum opus, etsi molle parvum, eximiori prætio, retoricis præconiis ad extremos vsque Phylosophię polos, abdita Medicinæ buccinat Arcana; in pelago quæstionum immenso bullas inflatas, ab strepitu ignorantium tumentes spuma, spiritu ferventi repellit; difficultates studiosioribus brevitatis solatio, claritatis dono demõstrat concissas; has omnes evolvant, doctiores ediscant, garriant imbidi ignorantia summersi: numquam momordent, & si momordent, audiant de Scarabæo dicitur perire inter rosas; enecat fœtidum suavis ille odor; fœtidum imbidi odorem expirant; accedant, olphaciant, gustent; peribunt. Vale dilectissime Magister, vt amando me doceas, vt docendo me ames, iterum Vale.

Minimus Discipulus tuorum,

Doctor Ioannes Franciscus Ruiz de la Vega.

PER-

Percelebri Magistrorum Magistro,
DOCT. THOMAS ANGLAS, ILLIVS DISCIPVLVS,
radianti doctrinæ lumine imbuto, quidquid dicendo
memoratur consecrat.

Vreum sanè, & æternis exarandum cedris (dilectissimè præceptor) divi leonis pronunciatum: Indè oritur difficultas fandi, vndè adest ratio non tacendi. *Elloqur ne, aut obscuris taciturnitatis latebris, imbecillis adhærebit calamus? Dum tanti operis magnitudo, ac præstãtia in præsens mihi buccinãda proponitur? Meritam me Herculæ subibo repulsam; cum phaetonteo ausu, tantã agredior provinciam, Acroceraumnios supperabo scopulos. Attamen venebola, Allumni facultas gratã alloquendi facultatẽ præstabit, typis retulisti opus, non verborum põdere, solum maiestate sententiarum; verum etiam omnigenæ eruditionis, vernantibus flosculis variegatũ, perpolitumque conspicio, assiduis phylosophorũ sententiis distinctũ afflorescit; plurimis peritissimorum Medicorum dictis purpurascit; adeo lætabũdam tuo in opere phylosophiam; reperio sic expeditã à tui ingenij acumine se cons-*

picit, vt sibi liceat, D. Ambrosij de Abrhamo loquentis verba vsurpare; quem votis suis Phylosophia, non potuit æquare; minus est, quod illa funxit, quã quod iste gesit, ipsa etiam Medicina phylosobiæ cõiunctissima soror, grates gratissima, tibi repẽdit debitas, quod in scrutabiliores, illius ambajes, instar de Dalci filij perspicuas omnibus, haurindas cõcinaveris. Et si præmanibus illa phylosophi mihi oberfetur sententia: Quoniam in re difficili prolixus sermo de veritate suspectus redditur, & in multilloquio sæpiùs contingit, delinquere; *non peritissimos Discipulos tuos propè infinitos silentio obvolvam; in quibus tanti Magistri sententia, quasi fidissima in exemplari præfulget: in ævum vivas, dures perennis, præclarissime Magister, vt complures libros omnium votis prælis indies commendes.*

Garrula fama tuos protendat leta labores,
Perpetuo, vt vivant sydera ad alta ferat.
Hoc igitur Medicina tibi illustrata manebit,
Æternumque decus sæcla futura dabunt.

Vale.

D. Thomas Anglàs, Authoris alumnus.

DOCTO-

DOCTORIS ANTONII DE LEON, IN LAVDEM AVTHORIS, QVEM SAPIENTISSIMVM VENERATVR MAGISTRVM.

EPIGRAMMA.

Occultam profers culto pectore gazam,
  Promere doctrinæ præssa fluenta cupis.
Promitto festinans avido, Præceptor, Alumno,
  Sic tuus instat honor; sic meus vrget amor.
At mihi proclivis *Dextram* iam porrigis vltro,
  Hoc mihi propitiùs, quòd tua *Dextra* iuvat.
Dextra levat, quo dexter humi relevare iacentẽ,
  Seu fuat ignarus, seu fuat æger, amas.
Pondere quisque suo morbi, cùm sternitùr, offers
  Dexteram, vbi ostentas omnibus vnus opem.
Iam iam, fœlices morbi, me vrgete cadentem,
  Non renuam, si me tam bona Dextra levat.

LICENCIATI
HIERONYMI FERRER
PHILOSOPHIÆ, ET
MEDICINÆ BACCHALAVRI,
IMMERITI DISCIPVLI.
IN LAVDEM SVI MAGISTRI
DILECTISSIMI,
DOCTORIS MATHIÆ DE LLERA.

EPIGRAMMA.

Quisquis adest, Medicos, qui vis cognoscere partus
Et commune bonum discere, Lector, amas:
Perlege quæque tibi exponit præcepta salutis
Hic Liber, & sanà mente repende, precor.
Nectareos reputes rores hausisse Galeni,
Nempè suo haud plures fonte Galenus habet.
Hyppocrates sanos dedit huic, suditque liquores;
Nil superesse sibi, iudicet Hyppocrates.
Immeritus, quicquam contingere, testor Alumnus,
Vtiliusve tibi, dulcius atque nequit.
Ergo opus est, opus hoc amet, approbet, efferat vltrò
Et vitam, & vitæ commoda quisquis amat.

INCLYTIS
MARTYRIBVS
COSMAE.
ET DAMIANO,
MELIORIBVS
MEDICINAE
ÆSCVLAPIO,
ET APOLLINI.

D Manus veſtras avidiſsimus aſpirat Liber iſte, ſeu Manus iſta, ad manus, inquam, vt aſpirante tanti præſidij Favonio, manus cum manu conſpirans, integram adverſantium manum

num triumphatrix despiciat. Nec audaciæ, aut temeritatis notà arguendus sum, quod ad vestros pedes, non procumbam, *& supplex hæc Numina poscam*; manibus, pedibusque id ipsum præstaret animus, ni vrgentiora cogerent argumenta, vt ad manus elatior accederem. Manum vobis appendo, Inclyti MARTYRES, & ad manum propendo. Quid enim manibus vestræ potentiæ significantius symbolum? Quid mei muneris expressius simulachrum? Ecquid manibus potentius? Quorum potestatem fatentur satis insana substructionum sublimitas, scita, & elegans Vrbium structura, multiplex agrorum cultus, quo tot, tantisque ad vitam necessariis instruimur. His aquarum ima penetrantur; montium supercilia demittuntur; metallorum durities emollitur; ardua quæque, & operosa superantur. Habetis igitur, Illustres MARTYRES, in manibus potentiam, habeo, & ego in oblata manu Egregium vestræ potestatis pignus enucleatum. Divina penè fuit potentia illa, quà morbis etiam insanabilibus, MARTYRES medebantur. Huius etiam poten-

tentiæ argumentum expresissimum est constantia illa, quâ exquisitis vexati suppliciis steterunt immobiles, seu cum vincti in profundum mane iaciuntur, salvi egrediuntur, & incolumes, seu cùm ardentes periclitantur rogos, illudunt flammas, incendiis haud commoventur. Virg. 7.

Ut pelagi rupes magno veniente fragore,
Quæ sese multis circum latrantibus undis,
Molle tenet: scopuli necquidquam,
& spumea circum
Saxa fremunt, laterique illisa refunditur alga.

Ergo dum tanta manus vobis ornamento est, mihi sit præsidio; dum tenuem meam defero, & offero manum. Virg.

Accipite hæc manuum vobis monimenta
mearum.

Cernite, vt lœtanti fronte, proclivi animo, spe solicitâ, anxio desiderio Dextram appendo. Virg.

Cur Dextræ iungere Dextram--non datur?

Ma-

Manum conſecro,nec mea poteſt tenuitas quicquam dicare maius : manibus enim valemus, promittimus , dimittimus , accerſimus , minamur , timemus, rogamus , percontamur, admittimus, repellimus, inſtamus: gaudium, triſtitiam, dubitationem , certitudinem, modum, copiam, tempus oſtendimus. Hæc omnia vobis Egregij CHRISTI ATLETHÆ libens , voveo , dum meam manum voveo : hæc eadem mihi apprecor, dum vnam, & alteram veſtram manum apprecor : ſic enim ſperare fas eſt, vt mea experiatur humilitas tanto Patrocinio ſublimata veſtrarum manuum poteſtatem.

Veſter humillimus ſervus

Doctor Mathias de Llera,

D. O. & C.

PRO-

PROLOGVM VNIVERSALE AD LECTOREM.

ANVS Medica dextera (candidiſsime Lector) quinque digitis conflata, vt maxima imminentium morborum dexteritate, prænuntiis obiam facias, præſentiumque iaculis aureo clypeo validè obſiſtas, tuo ſalubri conſilio proponitur: quinario digitorum numero mirifico conſtat, quid mirum? Cum mirandum nomen VIRGO, & IESVS, prædicto literarum numero floreat. Illa Redemptorem vniverſi concepit, iſte præcioſiorem vitam mortalibus condidit. Manus inquam dextera, quæ cum organum ante omnia ſit, mirifica conficit opera. Manu quidem leges conſcripſit homo, mea, tibi aſſertiones non laudandas, ſed parcendas conſcribo. Manu homo aras Deo erexit, mea, tibi ingeniolum, vt tua clementia dirigas, erigo. Manu plurima pollicemur, præſenti, ſelectiorem tibi doctrinam, non vt ſupervia inflatam, benè vt veriorem polliceor. Manu amicos vocamus, præſenti, vt te cenſorem cordatiſsimum voco. Manu inimicorum iniurias dimittimus, mea, non dimittendo, ſed tuam implorando, hos vt errores dimittas, ſemper orabo. Manu minamur mea, non ſine maximo laborantium vitæ diſcrimine, inertes, atque ignaros, ſi te vt doctiorem non conſulant, minabor. Manus rationis, ſapientiæque miniſtra, ſermonis veluti vicaria, conceptuum mentis interpres adeſt. Contacta manus pacta confirmat, ac ita manus fortitudinem denotat, vt qui auxilium quærant, communitèr dexteram petãt. Vtinam mea rationem, & ſapientiam tibi miniſtret, boluptoſſum ſermoné conferat conceptus mentis, etſi debiles, quia

meos,humillimos tamē, ac fructiferos detegat,pactaque strictissimi amoris tecum firmet,& auxilium à te quærens dexteram tuam orando,ex postulet:quinque digitata manus conspicuas edit actiones, nec plures, nec pautiores illam digiti exornant: si enim pollicem demas, aliorum vis, atque robur perit: si minimum digitum tolas, vix rerum debitus amplexus fiet:si secundus index deficiat,demonstratio frustranea: si Medicus, societatis defectu reliqui delinquent: Si quartus à priscis Medicus appellatus,annullorum stemmata parvi pensa flebunt? Quid de aureis digitis, nostram dexteram manum componentibus,proferam? Deme policem, febrilem etenim disputationem, aliarum vtilitas peribit, minimum diseca, rationem,ac consilium, pro emperica praxi mutabis, ac ceco impetu plurimos patrabis errores, audeas indicem detruncare;laudabilia morborum iudicia sepulta manebunt. Abscindè tertium,medium appellatum, iugulabis te, si febrem sanguinis missione non iugules,parvifiat quartus Medicus dictus, parvifiet humorum expurgatio, parvifiet morborum recidiva,parvifiet quidem ipsorum profligatio? Quid manus ergo, si moderatori non obediat: si præsidem,non conspiciat: si influxu careat,finalizatio inanis adderit. Nostra tuam moderationem spectat, te præsidem veneratur, irradiationemque tuam proclamat, florescat igitur præsens lilium, & apertis candidissimis foliis thesauri preciosioris odorem olphaciant periti, placebitque omnibus: si tibi placuerit, vt ipse nectareo cordis spiritu senili tuo consilio frœtus, Galenicam methodum, tam opperossam, quam a paucis elavoratam, sequenti anno divino numine irradiante, in lucem edere valeam. VALE.

ELEN-

ELENCHVS DISPVTATIOMVM, quæ in hoc libro continentur.

EX PRIMO DE FEBRIBVS.

Quæstio 1. Quid sit natura, & essentia febris. fol. 1.
Sectio 1. Solvuntur obiectiones contra definitionẽ Gal. fol. 6.
Quæstio 2. An febris consistat in calore solo superaddito naturali, an verò in vtroque, fol. 10.
Sectio 2. Satisfit obiectionibus contra veriorẽ sententiã, fol. 12.
Quæs. 3. Vtrũ febris ortũ ducat à principio intrinseco, fol. 15.
Sectio 3. Verior, ac communis Gal. opinio eligitur & probatur, fol. 25.
Sectio 4. Solvuntur obiectiones in contrarium, fol. 25.
Quæstio 4. Vtrum calor naturalis, & præternaturam, cœlestis, & elementalis, differant specie. fol. 30.
Sectio 5. Argutierum solutiones patefient, fol. 33.
Quæstio 5. An febris sit solus calor præter naturam; an verò constituatur etiam per siccitatẽ coniunctã, fol. 36.
Quæstio 6. Vtrum subiectum febris sit necessario cor, fol. 40.

EX SECVNDO DE FEBRIBVS.

Quæstio 1. De febrium divisionibus fol. 46.
Quæs. 2. An febris sit divisibilis per differẽtias essentiales, f. 51.
Quæstio 3. Vtrum tertia febris divisio traddatur per materiam, an verò per causam efficientem, fol. 56.
Quæstio 4. Vtrum tertia febris divisio in putridam, & alias dictas, sit adæquata, fol. 63.
Quæstio 5. An febris rectè dissecetur in morbum, & sympthomata.

EX TERTIO DE FEBRIBVS.

Quæstio 1. An febris hectica dependeat à causa, fol. 83.
Quæstio 2. Vtrum febris hectica posit, à principio, à causa procathartica invadere, fol. 91.

Quæstio 3. De causis reditus febrium per circuitus, fol. 97.
Quæstio 4. De signis febrium diariarum in communi, fol. 107.
Quæstio 5. De signis febrium putridarum in communi, fo. 115.
Quæstio 6. De signis febrium hecticarum in communi, fo. 120.
Quæstio 7. De cognitione temporum febrium, fo. 128.
Quæstio 8. Vtrum omnis febris salubris, veluti reliqui morbi quatuor tempora percurrat, fol. 135.
Quæstio 9. Vtrum in declinatione vniversali febrium possit periculum mortis reperiri, fo. 140.
Quæstio 10. Quot, & qualia sint signa febris tertianæ exquisitæ intermittentis, fo. 147.
Quæstio 11. Vtrum fortitudo, sive robur facultatis sit causa maioris rigoris, quã languor, sive debilitas, f. 152.
Quæst. 12 An minera, sive focus putredinis in febribus intermittentibus sit extra vasa; in continuis verò intra illa, fol. 158.
Quæstio 13. De signis febris quartanæ intermittentis exquisitæ, fol. 169.
De signis febris quotidianę intermittentis exquisitę, f. 175.
Quæstio 14. De essentia, & signis febris continentis, sive synochæ putris, fol. 177.
Quæstio 15. De natura, differentiis, causis, & signis hemitritæi, seu febris semitertianæ, fol. 185.

Ex libro de curandi ratione per sanguinis missionem.

Cap. 1. Quid evacuatio, quotque sint humorum vitia, fol. 196.
Cap. 2. Evacuationum genera, & differentiæ adaperiuntur, fol. 198.
Cap. 3. Quid sit sanguinis missio, & vndè venæ sectio evacuet, fol. 199.
Cap. 4. Quid, & quotuplex sit morbus magnus, fol. 214.

Cap. 5.

Cap.5. Quæ ſit cauſa motus ſanguinis dum vena ſcinditur, fol. 218.

Cap.6. Quæ humorum vitia phlebothomia vacuet ex venis, fol.221.

Cap.7. De ſanguinis miſsionis differentiis, & fine propter quem, fol. 224.

Cap.8. Evacuatio per diſtantiſsima, an ſit propria, & per ſe, vel per accidens revulſionis conditio, fol. 226.

Cap.9. Verior Sanctorij opinio defenditur, ac contrariis rationibus ſatisfit, fol.231.

Cap.11. Adducitur exemplar, quando revellentia debeantur remotioribus, & quando proximioribus partibus, fol.236.

Cap.12. Quomodo in revulſione ſervãda ſit rectitudo, fo.240.

Cap.13. An ſit neceſſarium requiſitum, & per ſe conveniat revulſioni, vt retrahantur humores ad originem fluxionis, fol.242.

Cap.14. Qui humores ſint apti, vt revulſione avertãtur, f.246.

Cap.15. Quæ ſint ex Gal. doctrina de revulſione, ac derivatione in praxi obſervanda, fol.249.

Cap.16. Vtrum robur virium indicet, vel coindicet ſanguinis miſsionem, fol.251.

Cap.17. De reliquis, quæ valent coindicare, aut impedire ſanguinis miſsionem, fol.254.

Cap. 18. Vtrum menſtruus ſanguis ſuperveniens poſsit impedire ſanguinis miſsionem, fol.254.

Cap.19. An vteri geſtatio ſanguinis miſsionem impediat, fol.263.

Cap.20. Vtrum mulier enixa poſsit ferre ſanguinis miſsionem ex talo, fol.267.

Cap. 21. Quibus præſentibus, vel futuris morbis vena ſecta ſuccurrit, fol.275.

Cap.22. An in ſtatu febrium putridarum liceat ſanguinem mittere, fol.278.

Cap.23.

Cap.23. An in punticulari febre sanguis sit mittendus à parentibus iam exanthematibus, fol.282.
Cap.24. Vtrum febribus pestilentibus sanguinis missio conferat, & an ex talo potiùs, quam ex cubito, fo.291.
Cap.25. Quæ vena in quovis affectu secanda sit, fol.297.
Cap.26 Quam vtilitatem, vel nocumentum spontanea sanguinis eruptio conferat in morbis, fol.301.
Cap.27 Quomodo ex morbi magnitudine, & viriũ robore metienda sit quantitas sanguinis evacuandi, fol.302.
Cap.28. In quibus affectibus mittere sanguinem liceat vsque ad animi deliquium, fol.306.
Cap.29. Quo tempore morbi, qua die, & qua hora sanguinis mittendus sit, fol.317.
Cap.30. Quæ præparatio ante venæ sectionem afferenda sit, fol.322.
Cap 31. Quid ipso sectionis tempore faciendum sit, fol.323.
Cap.32. Quid emisso sanguine sit observandum, fol.325.
Cap.33. De Arteriarum sectione, ac particulari sanguinis evacuatione, fol.327.
Cap.34. Quomodo evacuatio vniversalis fiat per corporis habitum, fol.330.

EX LIBRO DE PVRGATIONE.

Dubitatio 1. Quod sit purgatio, fol.334.
Dubitatio 2. Quæ ratione medicamentum purgans evacuet humores. fol.338.
Dub.3. An opus sit ad purgandum, vt medicamentum in omne corpus per vasa deferatur, fol.348.
Disputatio 1. De super purgatione, fol.352.
Dubit.4. A quo verè, & propriè indicetur purgatio, fol.354.
Cap.1. Quæ corpora inepta sint ad purgationem, fol.364.
Dub.5. An si materia non turgeat sint purgandæ vtero gerentes, fol.366.
Dubit.6. An licèt Medicus probabilitèr iudicet aborsus periculum, propinandum sit pharmacum, fol.369.

Dubit.7.

Dubit.7. An pueris tempore lactationis liceat medicamentum purgans exhibere, fol.373.
Cap.2. Quæ corpora ſana debeant purgari, fol.376.
Obſervatio 1. Circa præſens caput, fol.377.
Obſ.2. Iuxta modum purgandi, & ſanguinē mittendi, fol.378.
Cap.3. Quomodo preparãdi ſit humores ad purgationē, f.379.
Dubit.1. An ſemper humores attenuare ad purgationem oporteat, fol.380.
Cap.4. Corpora ad medicamẽta purgãtia preparãda ſũt, 385.
Dubit.1. An maius virium robur requiratur ad purgationem, quam ad ſanguinis miſsionem, fol.389.
Cap.5. De loco, & regione per quã debet fieri purgatio, f.396.
Cap.6. Ab ſpecie morbi ſpecies evacuationis indicatur, f.398.
Cap.7. De tempore evacuationis, ſeu purgationis, fol.399.
Dub.1. An omnes humores debeãt cõcoqui ad purgationē, *ibi*.
Cap.8. De ocaſione purgandi, fol.403.
Dubit.1. An die paroxiſmi, & adhuc incipiente paroxiſmo alicuius morbi, videlicèt febris quartanę poſsit Medicus exhibere pharmacũ purgans, fol.405.
Cap.9. In quo Gal. ocaſionem purgandi demonſtrandam proſequitur, fol.410.
Dub.1. An ad purgationē exequẽdã ſpectãda ſit coctio, f.411.
Dub.2. An ſine vlla coctione in principio morbi liceat vti, etſi nõ radicativè ſaltim medicamẽto minorãti, fo.416.
Cap.10. De ocaſione purgandi ſine præparatione, fol.454.
Dubit.1. Qui humores ſint apti ad turgendum, fol.455.
Cap.11. Quid ſit agendũ poſt medicamentũ aſſumptũ, fo.458.
Dubit.1. An his corporibus, quæ purgantur ius ſine ſale ſit concedendum, fol.459.
Cap.12. Medicamentis purgnatibus, aliquid ſemper eſt admiſcendum, fol.461.
Dub.1. An poſt pharmaci purgãtis vſum ſit dormiẽdũ, fol.462.
Dub.2. Vtrũ aliqua præter dicta reperiãtur coindicãtia, & alia impediẽtia, ad exhibitionē pharmaci purgãtis, f.464.
EX

EX TRATATV DE CRISIBVS, *& diebus decretoriis.*

*Cap.*1. Mens Hyppoc. ſententiæ adducenda venit, fol.470.
*Cap.*2. De natura, & eſſentia differentiis, & cauſis perfectæ, vel imperfectæ criſis, fol.476.
*Cap.*3. De ſignorum differentiis, quæ bonam, vel pravam criſim diſcernere valeant, fol.487.
*Cap.*4. De ſignis ſpeciem criſis præſentis, & imminentis oſtendentibus, fol.495.
*Cap.*5. De requiſitis ſimplicitèr neceſſariis, vt bona criſis eveniat, fol.502.
*Cap.*6. In quo determinatũ tẽpus, & modi quib⁹ morbi ad ſalutẽ, vel mortẽ terminentur exponuntur, fol.509.
*Cap.*7. De natura, & differentiis dierum decretorium, fol.513.
*Cap.*8. De natura, differentiis, & cauſis ſudoris critici, fol.519.
*Cap.*9. De natura, differentiis, & cauſis ſudoris ſympthomatici, fol.528.
*Cap.*10. De vi, & quomodo dies propriè decretorij iudicentur, fol.536.
*Cap.*11. De cauſis criticorum dierum, fol.548.
*Cap*12. Secunda ſententia proponitur, & refellitur, fol.552.
*Cap.*13. Alia opinio reiicitur, fol.555.
*Cap.*14. Percelebris Galen. aſſertio oſtenditur, & repellitur, fol.558.
*Cap.*15. Verior ſententia ſtabillitur, fol.563.
*Cap.*16. Quibus in morbis dies critici numerari debeãt, fo.568.

Habes Lector reliquum tractatum vnico capite completum.

MA-

MATHIÆ DE LLERA DOCTORIS MEDICI,

ATQVE PHYLOSOPHI, GALENICÆ olim doctrinæ, Aphoristicæ deinde, Vespertinæ, tandem Cathedræ Augustæ, Cæsar-Augustæ Vniversitatis perpetui Moderatoris, disputationum ingenti iucunditate, ac selectissima disciplina polentium, de febribus liber.

AD LECTOREM.

PANOMPHEO, & infinibili DEO mortalibus, nihil præciosius purpureo corde, ad vitæ occiduæ tutelam fabrefactum fuit, in quo vitæ omnifera prædia emicant, est quidem Viscus omnium nobilisimum, caloris nativi origo, & officina, marmoreum domicilium caloris vivifici, nectar etenim æthereum ita generat, vt omnes corporis partes genuinum, ac insitum fortiter

tueantur, amissumque propter illius benè desideratum accessum instaurent; hoc vitalis caloris domicilium, & opifex, præcipuum est febris subiectum, quæ nisi celerrimè extinguatur, luctificam calamitatem exhibet, deperditis vitæ præstantioribus thesauris, qui dicto domicilio stabulantur, omnes partes in fatalem intemperiem ducit; si ergo vita hominis fluida, & erumnosa est, numquam febris parvifacienda; imò celeriter opugnanda, & cum rari morbi adsint, qui comitem sibi febrem non obtineant, ita vt vix quisquam sine febre moriatur, maxima cum ratione, omnia Medicorum ingenia, ad imum cognitionem, ac debitam febri extirpandæ curationem, debent assiduo labore investigare, cum Archigenes decem longissimos Libros de febribus scripsisset.

MA-

MATHIÆ DE LLERA DOCTORIS MEDICI, atque Phylosophi, Galenicæ olim doctrinæ, Aphoristicæ deinde, Vespertinæ tandem Cathedrę Augustę, Cæsaraugustæ Universitatis perpetui moderatoris, disputationum ingenti iucunditate, ac selectissima disciplina polentium, de febribus.

LIBER PRIMVS.

PROHEMIVM.

SI quid unquam consulere decrevi, ut sine misera, & pendula ambitione, sine fraudulentis ambagibus, ullave impostura impia vobis, utilitatique vestræ metymneæ consulerem, id mihi præcipuè libentissime exe-

quendum proposui; numquam quidem sum aliquid facturus, quod ad Apolinea præcepta perdocenda ordine recto, atque itinere peruio, non conducat: quod igitur à plerisque alijs in principio, inquiri consuescit, vt quale sit Artis subiectum: Utrum Medicina sit scientia; an aliqua ipsius pars sit theorica: quis librorum titulus: quæ causa scribendi: quis scopus: quæ vtilitas: quis doctrinæ modus: quis ordo, & cui Medicinæ parti huiusmodi libri subyciantur, id à me consulto prætermittetur, ne lubricum tempus, seniliori doctrinæ addipiscendæ labatur; sicque potiùs ad duos Galeni libros de febribus patefaciendos properandum est: Quare primum de febris essentia, siue natura sum acturus. Secundò differentias, atque species febrium enarrabo. Tertiò, generales febrium causas adducam. Quartò, de signis febrium diariarum, hæcthicarum, & sinochalium sine putredine agam. Quintò, signa peculiaria cuiuslibet febris, naturam, & essentiam cum selectioribus, ac iucundioribus quæstionibus præostendam, vt tandem omnia, quæ ad hæmitriteum sint necessaria, dilucidabo.

QVÆSTIO

QVÆSTIO PRIMA.

QVID SIT NATVRA, ET ESSENtia febris.

TSI plurimi sint percelebres Authores præter Hyppocratē, & Galenum, qui circa hos libros de differentiis febrium, disputationem instituerunt, vt Avicena, Fen. 1. lib. 4. tract. 1. cap. 1. Zacutus tom. 1. lib. 4. de Medicorum Principum Historia. Aetius Tetravelo 2. serm. 1. Paulus lib. 2. Veiga, & Vega construxerunt Commentaria in duos Galeni libros de febribus, pariter etiam Argenterius, Trincavellius, Fernelius lib. 4. Vallesius in compendio de febribus, & controversiar. 5. à 18. cap. vsque ad finem libri, Petrus Garcia lib. 6. de febribus, Mercatus tom. 2. suorum operum, fol. 276. Mercurialis in sua praxi, lib. 1. Mena, Antonius ab Altomar, Sabanarola, doctissimus Sennertus, Matamoros, sapientissimus Maroja, Caserta, Ioannes Baptista Navarro, & alij quam plurimi, quos consulto ommitto, vt brevitate ipsorũ sensuum, cōspicuitate doctrinæ, selectiori sermoni, facilius promptiusque assentire valeamus, tamen de febris notione, & essentia, cum his disputandum venit.

Quamvis Galenus primo de differentiis febrium, definitionem febris nō adduxit, fortassè, quia ex ipso nomine, quid sit febris, facilè innotescit, vt notat Vallesius primo etiam de differentiis febrium; nam ipse Galenus sexto epidemiorum part. 1. text. 29. citato, ait, omnes homines communi quadam notione sciunt, febrem esse calorem præter naturam, atque ita Galenus ommissit loco dicto definitionē febris: latini enim omnes vt ait

Va-

Vallesius loco citato, vno ore fatentur febrem à verbo ferveo, originem ducere, nam febris immoderatus videtur totiùs corporis ferbor, & Hyppocrates, atque Galenus nomine ignis, febrē appellant; vndè infertur febris naturam in calida, atque ignea natura consistere: Quibus non obstantibus, vt definitionē essentialem proponam, varias Authorum sententias prius recensebo, atque impugnabo, vt ex manifesta contrarietate dilucida nostra remaneat sententia.

Circa febris definitionem, Averroes lib. 3. collectaneorum, cap. 3. ait: Quod ipsa est calor compositus ex naturali, & extraneo putredinali misso acorde ad totum corpus, ac lædit omnes actiones, & passiones. Hæc quidem definitio facile reiicietur, dum disputē infra, vtrum febris consistat in calore superaddito solum, vel simul in eo, & naturali coniuncto. Argenterius lib. de febribus, cap. 10. nō definit febrem per calorem, sed per intemperiem, asserens febrem esse intemperiem calidam præter naturá, sive immodicè excedentem, sive morbosam, vel quia consuetas operationes impediat, quem sequitur Senertus lib. 1. de febribus, cap. 10. de natura febris, tom. 2. cum asserat calorem præter naturam extraneum, seu igneum, nō esse intelligendum simplicem qualitatem, sed intemperiem callidam, quoniam calor obtinet rationem causæ; sicque vt calor non est febris, sed causa, quia febris est morbus, & dispositio talis, calor verò est patibilis qualitas.

Et si Argenterij definitio, sive sentiendi modus circa naturam, & essentiam febris, non sit verus, laudandus tamen semper est Argenterius, quoniam consentaneè loquitur, cum dicat. lib. de differentiis morborum, ipsos partium similarium morbos nō consistere in calore, vel frigiditate excedente, quia hi obtinent rationem causæ, sed consistere in tota intemperie, (quæ non sunt huius loci,) & si Senertus perpenderet vnicam, & eandem qualitatem posse esse simul dispositionem, & patibilem qualitatem, nentiquam dictæ sententiæ assentiret.

Ali-

Alij quidem Authores per quam plurimi non definiunt febrem pro qualitate sola, sed pro concreto ex substantia, & calore, ita vt asserant, substãtiam callidam obtinere rationem febris, nituntur que authoritate Galeni, qui libro adversus Lycum, & primo Aphorismorum Comment. 14. calorem duabus perpendit rationibus, & pro qualitate in abstracto, & pro corpore callido, inquitque, febrem esse cõversionem callidi innati ad igneam naturam, quod ab eis dupliciter probatur. Primò, quia febris est contraria callido innato; sed callidum innatũ est substantia: ergo febris est substantia: ergo non sola qualitas. Probatur maior, quoniam à calore febrili resolvitur, & dissipatur callidum innatum: ergo quia inter se contrariantur febris, & calor innatus, nam contrariorum lex stat in eo, quod sub eodem genere collocentur: ergo in genere substantiæ. Secundo probatur, natura enim febris hęcticè consistit in conversione humidæ, atque callidæ substantiæ in igneam naturam, vt hęcticarum species, sive differentiæ declarant: ergo non solum consistit essentia febris in sola mutatione caloris, propria tantum qualitate sumpta.

Hæc tamen sententia facilè reiicitur, quia etsi Galenus sumat calorem pro substantia, non tamen ex eo infertur, quod febris sit substantia; imò colligitur, quod sit calor præter naturam sumptus pro sola qualitate, quia si febris collocatur in genere substantiæ, non potest contrariari callido innato, quia vt Aristoteles ait, capite de substantia, substantiæ nihil est contrarium; si verò respondeant non contrariari in ratione substantiæ, sed in ratione caloris; hoc est falsissimum, quoniam vnus calor nõ differt specie ab alio calore; & quæ sunt eiusdem speciei, non sunt inter se contraria, vt ait Aristoteles 10. Metaphysicæ cap. 6. nón enim albedo, albedini, nec frigus frigori opponitur; ac proinde, neque calor, calori; sicque respondeo primę rationi, febrem non contrariari, per se callido innato, sed ex accidenti quatenus scilicet suo calore præter naturali, & putrędinali, substantiam callidi innati dissipat, ac resolvit.

Se-

Secundæ verò rationi respondeo: Quod quamvis in hæctica accidat mutatio talis substantiæ, nihilominus est nimis per accidens, nihilque deservit ad constitutionem essentialem febris, de qua est quæstio, nam sive sit, vel non sit ibi mutatio substantiæ, cum solum reperiatur ratio caloris præter naturam accensi in corde, corporis actiones lædentis, sufficientèr per hoc febris natura salvatur.

Avicenna tamen fen.1.lib.4.tract.1.cap.1.collegit ex Hypp. & Galeno, febrem esse calorem extraneum accensum in corde, & procedentẽ ab eo, mediantibus spiritibus, & sanguine per arterias, & venas in totum corpus, & inflamari in eo inflamatione, quæ noceat operationibus naturalibus, non veluti calliditas iræ, & laboris, cum non vltimatur: quæ diffinitio etsi sufficienter febris naturam exponat; vt inquit doctissimus Doctor Cyprianus de Maroja: Nos tamen doctrinæ gratia Galen. breviloquũ insequentes, ac ipsius doctrinam interpretari connantes, ex illius locis breviorem, atque clariorem febris definitionem adducemus; ipsamque per singulas particulas dilucidare decernimus.

Quibus prælibatis ex Galeni locis, hanc febris definitionem amplectendam haud dubito: febris igitur erit, *calor præter naturam accensus in corde, & per arterias ad omnes corporis partes effusus, vel saltim in principalioribus contentus, naturales lædens operationes*: Ista ergo definitio, optima est censenda, quoniam constat debito genere, & differentia; genus enim est *calor præter naturam*, nam febris solum continetur in calore præter naturam, qui actiones lædit, non verò in calore nativo, qui est principium actionum naturalium; reliquæ particulæ collocantur loco differentiæ; dicitur enim, *accensus in corde*: quia per hanc particulam, explicatur proximum, atque immediatum febris subiectum, nec minus necessarium, vt inquit Galenus primo de differentiis febrium, cap.3. calor præter naturalis, nondum febris est, nisi cor vna calefiat; cor enim est ori-

go, atque principium caloris nativi; sicque necessarium est cor primò calefieri, dicitur *accensus*, non quia accenditur, sed vt cognoscatur, quod cum febris sit morbus, & omnis morbus sit affectus permanens, & factus, vt ait Galenus libro de differentiis morborum, necesse est, vt calor sit jam accensus in facto, vt infra patebit.

Obstabis tamen cum Galen. qui primo aphorism. sentent. 16. definiens febrem, dixit, esse conversionem nativæ calliditatis in igneam naturam: ergo febris non consistit in calore in facto esse: cui facilè. Respódeo cum doctissimo Maroja, & aliis, quod tunc Galen. non exponit febris definitionem, nam Galen. loco citato, solum docet modum generationis febris, & non ipsam naturam, quoniam, vt inquit Aristoteles topicorum primo, in recta definitione, semper definitum, & genus definitionis debent collocari in eodem prædicamento; atqui conversio, quæ ponitur loco generis, non collocatur in prædicamento qualitatis, veluti febris, sed solum in prædicamento motus; quia conversio solum est actio immutativa, & non terminus talis actionis, vt est febris: ergo dum asseruit Galenus febrem esse conversionem, solum loquebatur de modo, & motu generationis ipsius, non verò de essentiali constitutione.

Alia definitionis particula inquit, *& per arterias ad omnes corporis partes effusus*, per quæ verba declaratur secundariũ, & accidentale febris subiectum, nam cum in corde contineatur sanguis arterialis, & spiritus vitalis, hinc est, quod postquam calor sit accensus in corde, postea mediis dictis substantiis, cõmunicatur omnibus partibus nostri corporis; & quamvis sine substantia solum per continui alterationem valeat diffundi calor, hoc solum fiet ad partes proximas, non verò ad distantissimas, propter determinatam spheram activitatis, quam hoc agens vtpotè naturale possidet; sicque vt ad partes corporis distantiores perveniat, prædictis substantiis indiget, accidens enim vllo modo valet migrare de subiecto in subiectum, vt inquit Phylosophus.

Aut saltim in principalioribus partibus contentus; ex quibus verbis infertur, quod ad esse, sufficit existentia caloris febrilis in principalioribus partibus, præcipuè in corde, quoniam etsi calor actu non communicetur omnibus corporis partibus, vt accidit in lypiria, epiala sincoposa, ac in febrium intermitentium principiis, tamen quoniam calor potest quotiescumque semoveatur impedimentum, communicari toti corpori, ideò obtinebit veram rationē febris: definitio enim nunquam præscribitur per actum, sed per aptitudinem, & in febribus dictis lypiria, & epiala, nullo modo est imposibilis ista calefactio omnium partium, sed est impedita à causa illa frigida vehementiori, & potentiori in epiala, vt in lypiria ab interna inflamatione, sicque semper remanebit aptitudo, & posibilitas, & si actus sit semper impeditus, non tamen imposibilis.

Vltima demùm verba, scilicèt, *lædens operationes naturales*. Non sunt intelligendę actiones naturales solum, quę lędantur, & quæ spectāt ad animam vegetantem, sed, *ly, lædens operationes naturales*, intelligitur pro operationibus, quæ conveniunt in statu naturali, sive sint operationes naturales, sive animales, aut vitales, patet apud Galenum secundo de simptomatum causis cap. 1. necessariò tamèn læditur semper actio pulsifica per febrem, siquidèm vt detur febris, necessariò calor est in corde, & vt sit morbus, necessariò debet lædere operationes.

SECTIO PRIMA.

SOLVVNTVR OBIIECTIONES contra definitionem Galeni.

INTENDVNT frigidè aliqui probare, malè definiri febrem per *calorem præter naturam*, sicque obiicies primo:

Va-

Valet reperiri febris ſine calore: ergo quia eſſentia febris non conſiſtit in calore. Probatur antecedens, nam in febribus colliquantibus datur caloris defectus, & ideo vinum præſcribitur, & ea, quæ valent calorem adaugere: ergo quia datur neceſsitas caloris: ergo tunc febris non conſiſtet in calore. Cui reſpondeo negando antecedens, & ad probationem aſſero, quod malè colligitur ex defectu ſubſtantię in quantitate, dari defectum in intenſione qualitatis, itaque quamvis in febribus colliquantibus detur defectus ſubſtantiæ, & ob hanc cauſam exhibeamus vinum, & alia, quæ calorem nativum augeant, nihilominus, ſimul reperitur intenſio immodica caloris, in quo conſiſtit febris, & ab hac, conſumptio, & colliquatio, nam ab intenſo calore remittitur etiam naturalis, in eſſe naturalis; & ſic dabitur defectus caloris nativi, ob quem defectum exhibetur vinum, & dabitur exceſſus caloris febrilis, & colliquantis.

Obiicies ſecundo, quia in principio febrium quartanarum, & tertianarum, ita datur frigiditas, vt omnes partes corporis rigeant; ſed tunc datur verè, & propriè febris, & tamen datur frigiditas excedens: ergo quia datur febris abſque calore: ergo nõ conſiſtit in calore febris. Præterea, quia in epiala, & lypiria, omnes ſimul calent, & frigent: ergo tunc dabitur febris ſine calore. His tamen nihil obſtantibus, reſpondeo primæ rationi negando maiorẽ, quia etſi in partibus externis vigeat frigiditas, in partibus tamẽ internis immoderata caliditas prępollet, quod ſufficit ad eſſentiam febris, ſiquidem vt dixi in definitione febris, ſaltim in principalioribus partibus contentus. Confirmationi verò de febre epiala, & lypiria, reſpondeo, quod eſt intemperies complicata calida cum frigida, ſicque nullo modo implicare, calorem illum in corde contentum, eſſe febrilem, nam in lypiria ob inflamationem partium internarum, tunc apparent externæ frigidæ, nam internæ cucurbitæ more ad ſe atrahunt ſpiritum, & ſanguinem; in epiala verò à pituita vitrea, partim putræfacta partes calleſiunt, à non putræfacta refrige-

rantur, vtpote frigidissima, sicque ratione pituitæ putrefactæ inducitur, ly, febrilis calor, qui cum cordi, subiecto immediato, inhæreat, induit sibi naturam febris.

Semper igitur est vera Galeni sententia asserentis, febrem propriè esse calorem præternaturam, vt constat ex plurimis Hyppocratis, & Galeni locis. Hyppoc. 1. Epid. part. 3. text. 19. in Historia Sileni, ait, Silenum, qui in ædibus Platonis vitam agebat igne correptum fuisse: Galenus pariter lib. 1. Aphorism. sententia 19. ait, nam sanorum quidem calor vaporosus est atque suavis, atque halituosus; febricitantium verò, & præsertim eorum, qui habent febres hecticas, acris est, & mordax, nostrumque tactum corrodens; eodem lib. sent. 16. consulit victum humidum febricitantibus, quia febrem, inquit, esse passionem callidam, & siccam, non aliter 9. methodi, cap. 14. intemperies illa, quę in callido consistit, cum in totum corpus est diffusa, febris nominatur: 2. etiam aphorismorum sentent. 26. ait Hypp. febrem, supervenire convulsioni, melius est, quam febri convulsionem: ergo ex pluribus Hyppoc. & Galen. locis, ac sensu, & ratione patet febrem, verè, & propriè constituendam esse per calorem.

Quibus tamen non obstantibus, obiicies 3. cum Donato ab Altomar, & aliis, qui, etsi censeant febrem passionem esse callidam, & siccam, asserunt tamen non in ipso calore & siccitate, positam esse naturam febris, sed in actione, quę terminatur ad talem calorem, & siccitatem, quoniam febris consistit in mutatione callidi innati ad igneam naturam; sicque probatur conclusio, quia si natura febris consisteret in termino talis motus, vel actionis, sequeretur omnem febrem esse hecticam; probatur sequela, nam in hectica partes solidæ sunt in calefacto esse, & ideo Galenus lib. de inæquali intemperie, hecticam vocat febrem, æqualem intemperiem: ergo si pariter aliæ omnes febres habent suum esse in calefacto, scilicet in termino, vt calore, & non in motu illius, vt in actione; omnes febres essent hec-

ęticæ: ergo dicendum eſt, illas habere ſuum eſſe in calefieri, ſcilicet in ipſa actione, nimirum in ipſa mutatione ad igneam naturam, ac proinde febris non erit calor, ſed callidi innati immutatio.

Hic tamen ſentiendi modus nihil concludit contra Galeni ſententiam. Primò, quia morbus, & ſanitas ſunt contraria: ergo debent collocari ſub eodem genere; ſed ſanitas non collocatur in genere actionis: ergo neque morbus, ac proinde febris non eſt converſio propriè callidi innati ad igneam naturam: maior propoſitio eſt evidens, ſiquidem ita inter ſe opponuntur morbus, & ſanitas, vt præciſsè mutuo ab eodem ſubiecto ſe expellant; minor etiam eſt veriſsima, nam vt conſtat ex Galeno lib. de differ. morbor. cap 1. ſanitas non conſiſtit in actione, ſeu in operatione viventis, ſed potiùs in ſymmetria, & debita proportione eorum, quæ neceſſaria ſunt ad rectè operandum: ergo ſimiliter morbus non conſiſtet in aliqua operatione, ſed in ametria, & aliqua improportione eorum, quæ ſunt ad ipſam operationem: ergo cum febris ſit morbus, non poteſt conſiſtere in aliqua operatione, ſed in termino illius: præterea, quia ille calor factus in hectica ſenſibiliter lædit actiones: ergo reducendus eſt ad aliquod genus morbi, ſed non poteſt reduci niſi ad genus, ſiue prædicamentum morbi intemperiei calidæ, vel ad febrem: ergo iam intemperies facta hecticæ valebit febrem conſtituere: ergo quia febris non conſiſtet in illa converſione ad igneam naturam.

Quarè reſpondeo rationi allatæ in contrarium, quod terminus huius dictæ actionis, eſt duplex, calor ſcilicet æqualis, & inæqualis; inæqualis conſtituit febres putridas, & æqualis conſtituit febres hecticas: ſicque argumentum nullam vim habet, quia etſi febris conſiſtat in termino, ſcilicet in calore, non ideo erit hectica, quia talis calor poteſt eſſe inæqualis, & tunc erit putrida, vt ſi æqualis fuerit, tunc hectica dicenda erit: quibus ſemper manet fulcita, & conſpicua vera Galeni ſententia.

QVÆSTIO

QVÆSTIO SECVNDA.

AN FEBRIS CONSISTAT IN calore solo superaddito naturali, an verò in vtroque.

QVAMQVAM Gentilis de Fulgineo quæst. 4. extravagantium asserat, febrem fieri, non per novũ caloris gradum superadditum, sed per adhæsum alterius qualitatis denuò advenientis, quæ ipsum calorem igneum constituit, Fen. tamen 1. 4. sententiam mutans, asserit calorem illum adauctum constituere febrem, ad quam constituendam, non concurrit calor naturalis cordis, censet enim calorem naturalem, & præter naturalem specie inter se differre, (de quo infra). Hæc quidem sententia, quantum ad primam partem, nimirum, quod soli gradus superadditi calloris obtineant rationem febris, est vera, eamque amplectuntur, Benedictus Matamoros, Petrus Garcia libro de febribus, Fen. 1. lib. 4. tract. 1. quæst. 6. cap. 6. Franciscus Caserta, Michaël de Heredia, & alij quam plurimi.

Probatur igitur primò huiusmodi sententia, ex Galeno lib. de arte curativa ad Glauconem, & lib. de differentiis morborum; morbus est lapsus à naturali constitutione: sed per solum calorem superadditum discedit vivens à naturali constitutione: ergo solus calor additus habet rationem morbi: ergo non erit compositus ex naturali, & addito, vt plurimi asserunt. Confirmatur, quia solus ille calor erit morbus, & febris, qui aufertur per veram, & regularem curationem: atqui solus calor superadditus aufertur per veram curationem: ergo iste solus erit febris. Minor propositio est certa, quia si tolleretur calor præexistens, sivè naturalis, sine dubiò, viuens duceretur in con-

contrarium affectum: ergo dicendum erit, calorem solùm superadditum habere rationem febris.

Nequè valet si respondeant aliqui, quod Medicus dum destruit per veram curationem febrilem calorem, conservat naturalem; quia illius corruptio non stat in eo, quòd omninò auferatur, sed quòd excessus, & intensio corrigatur: ergo solus excessus, qui se habet ratione caloris additi, constituit morbum, nam illo ablato, in sententia istorum, viuens reducitur ad optimam temperiem. Ergo ex horum responsione, ipsos conuinci est necesse.

Probatur 2. quia ille calor est causa læsionis, quo positio ponitur læsio, & quo ablato, aufertur; atqui posito in viuente, solo calore addito, ponitur læsio, & ablato, aufertur: ergo solus calor additus est causa læsionis: ergo morbus: ergo verè, & proprie solus additus erit febris. Probatur præterea, quia ista læsio provenit ab vtroque calore, vel tamquam à causa totali, vel tamquam à causa partiali; non tamquam à causa totali, nam causa totalis, sine alia causa, valet producere effectum, sicque naturalis solus, sine addito, læderet, quod apertè est falsum; neque provenit ab vtroque calore, tamquam à causa partiali, nam antequam intenderetur, naturalis calor esset causa alicuius læsionis: ergo neque postea, quia in effectu, videlicet in febre, nihil correspondet calori nativo, cùm ab eo nihil læsionis valeat provenire: ergo manifestè est apertum, febrem non consistere in calore naturali, & præter naturam, sed in solo calore præter naturam superaddito.

Et si dicta stabilita vera, & conspicua remaneant, sunt tamẽ in sententiã contrariam perquamplurimi Authores proclives, siquidem doctissimus Cyprianus de Maroja, tenet febrem cõstitui *per calorem naturalem, & gradus superadditos caloris præter naturam*; ita vt ex vtroque fiat vnus intensione calor, qui totus sit febrilis, & morbosus, cui tribuitur in actionibus virtus, & vitium: hãc sententiam amplectitur Averroes 3. collect.

cap. 3.

cap.3 sic definiens febrem: febris est calor compositus ex naturali,& extraneo putrædinali misso à corde ad totum corpus: ergo ex Averroe calor putredinalis additus, & naturalis constituunt febrem:nō aliter ipsam tuentur Donatus ab Altomar, & si in hoc varius extiterit, part.1.de febribus medendis, cap. 10.Ludovicus Mercatus,Veiga, Vega lib 1 de differentiis febrium,cap.1.Mena lib.de medendis febribus,cap 5.Sennertus tom.2.lib.1.de natura febris, existimat totam temperiem formaliter esse præternaturam,non tamen materialiter; illamque præcipuè tenent, qui asserunt gradus intensionis obtinere eandem perfectionem indiuiduale m,ita vt vnus non sit perfectior alio;vt tamen nostra exposita sententia dilucidior remaneat, facilè per obiiectiones,singulis rationibus in contrarium tradendis,satisfaciemus.

SECTIO SECVNDA.

SATIS FIT OBIIECTIONIBVS contra veriorem sententiam.

OBIICIES 1. ex calore nativo,& superaddito fit vnus calor: ergo si calor superadditus est morbosus, etiam calor nativus, simul erit febris, etsi superadditus lædit actiones,calor pariter nativus,qui est cum addito vnus, lædet easdem actiones:ergo cum actiones fiant à toto illo calore, siquidem ibi remissus,non operatur sine intenso,neque intensus sine remisso, cum ambo actu existant, totus ille calor operatur,ac proinde læsio actionum proveniet à toto illo calore. Cui respondeo argumento concedendo antecedens, scilicet, quod ex calore nativo,& superaddito fiat intensive vnus calor. Consequentia tamen negatur, nam solus calor additus adhuc vnitus

vnitus nativo lædit actiones, & sic solus constituit febrem: & licet videatur actiones oriri à toto calore, cum hoc tamen discrimine, quod præexistens, qui est remissus, ob sui imperfectionem intẽsivam, nequit attingere productionem perfectiorem, ac proinde, nec intensiorem effectum, ac per consequens, nec febris rationem valebit producere.

Obiicies 2. si solus calor superadditus constitueret febrem, sequeretur morbum, ac sanitatem esse in eadem subiecti parte, quod est falsum; sequela probatur; nam calor ille pręexistẽs nativus in nostra sententia non est morbus, sed verè est sanitas, siquidem non habet rationem febris, neque est dispositio neutra, siquidem est talis calor præexistens naturalissimus: atqui ex alia parte adest calor additus febrilis, qui est verè morbus: ergo in illo casu in eadem parte subiecti daretur simul morbus, ratione caloris superadditi, & sanitas, ratione caloris præexistentis: ergo illud subiectũ exerceret actiones perfectè ratione sanitatis, & imperfectè simul ratione morbi, quod est impossibile: ergo febris simul constituetur per vtrumque calorem, & non per solum superadditum.

Huic respondeo argutiei, negando sequelam, quia quamvis sit verum, quod per adventum caloris superadditi, & morbosi, non destruatur noster calor nativus secundum entitatem physicam, & realem, nullam enim habet oppositionem, sed imò redditur intensior per novam additionem gradus superadditi; non remanet tamen talis calor præexistens secundum rationem formalem dispositivam, secundum quam constituebat sanitatem, cuius est ratio, quia calor naturalis, v.g. vt duo, ideo constituit sanitatem, quia sub illa ratione, vt duo, est nostræ naturæ proporcionatus, & debitus, rectèque disponit naturam ad operandum; at verò per adventum caloris febrilis, & superadditi intenditur præexistens, & fit vt tria, sicque iam non est proportionatus, neque rectè disponit naturam ad operandum per additionem tertij gradus, sicque formaliter non

erit talis calor præexiſtens ſanitas, etſi materialiter, & phyſicè ſit naturalis ex ſe, quia per alium fit improportionatus ſubiecto, ſicque formaliſsimè ſolum dabitur morbus, ſive febris conſtituta per talem calorem denuò advenientem.

Obiicies 3. calor præexiſtens, & ſuperadditus eandem participant rationem: ergo vt fiat febris, non eſt maior ratio de vno, quam de altero. Probatur conſequentia, nam etiamſi adveniat aliquis gradus de novo viventi ab aliqua cauſa extrinſeca, vt à ſole, vel igne, in tali caſu mediis auxiliis valebit remanere in viventi ſuperadditus, & remitti vnus gradus ex præexiſtenti calore, atqui illo tunc reducetur vivens ad debitam temperiem, quia non eſt maior ratio, cur remittatur vnus quam alius, ſiquidem ſunt eiuſdem rationis: ergo tunc ablata erit febris, remanenti gradu ſuperaddito, per ſolam remiſſionem caloris præexiſtentis: ergo quia febris non ſolum conſtituebatur per calorem ſuperadditum, ſed ſimul per vtrumque.

Cui reſpondeo negando antecedens, nam intenſio qualitatis, fit per additionem gradus ad gradum diſsimilem, ita vt gradus ſint inter ſe perfectiores, ac ſpecie incompleta diſtincti; & confirmationi reſpondeo, quod ſi viventi addatur novus gradus caloris præter nativum, talis gradus ſolus obtinet rationem febris, & non quilibet ex præexiſtentibus, nam nullus eorum, qui pręexiſtebant, poteſt ita perpendi, vt additus ſupra alios conſtituat intenſionem maiorem, quod requiritur ad eſſe febris, ſiquidem præexiſtentes, v.g. vt quatuor ſunt remiſſiores quinto in perfectione, ſicque nullo modo valebit remitti aliquis gradus ex quatuor pręexiſtentibus, remanente quinto ſuperaddito, & ſi per poſsibile, ex præexiſtentibus remitteretur aliquis, & remaneret ſuperadditus, in tali caſu vivens morbo afficeretur, actioneſque læſas obtineret, nam ſuperadditus gradus valeret quantum præexiſtentes, & amplius actiones læderet, ac ſi exiſteret cum omni præexiſtenti.

Qui

Quibus sic prælibatis, vt secunda diffinitionis particula, circa febrẽ exposita, ac ennodata remaneat, dum inquit Avicenna, febrem esse calorem extraneum, ideo satis difficilis, & Metaphysica quæstio, quę pro vtraque parte non contemnendas rationes obtinet, exaranda occurrit.

QVÆSTIO TERTIA.

VTRVM FEBRIS ORTVM DVCAT, à principio intrinseco.

PRIMA sententia tenet, febrem esse calorem ab intrinseco principio pullulantem, scilicet, à forma ipsius cordis, & primò supponitur ab his, qui hanc amplectuntur sententiam, quod cor est callidissimum omnium, quę in nostro corpore reperiuntur, ita vt à nullo eorum, quę sunt in nostro corpore, possit calefieri; remittitur tamen ipsius calor, aëre atracto per respirationem, & pulsum, & ventilatione media, per poros cerebri, & aliarum partium exanguium frigiditate; opportebat quidem intensiorem obtinuisse calorem, quoniam aliis partibus committere deberet, & ne facilè à frigiditate offenderetur hoc membrum, quod est caloris naturalis fons, & origo, ac vitæ principium: quando igitur supervenit cordi aliquid, quod aëris ingressum impediat, aut ipsius aëris ingredientis frigiditatem remittat, ipsum cor à se ipso calorem vlteriorem, sive intensiorem producit, quo immodicè, & præternaturam excalfacit corpus; qui calor denuò productus à corde, sibi naturam febris induit, actionesque sensibiliter lædit; postea tamen ablatis, sive semotis his, quæ prohibebant liberum ingressum aëris, statim ille calor naturalis attemperatur, & ad pristinum redditur statum.

Quo suppoſito, probatur hæc ſententia authoritate Galeni 2.de temperamentis,cap.3.vbi inquit,cor callidius eſſe omnibus partibus,quę ſunt in noſtro corpore: ergo non poteſt calefieri ab illis,ſed ab ipſo. Si verò reſpondeat aliquis authoritati Galeni, cor eſſe callidius particulis omnibus, dum ipſę adſunt in ſtatu naturali;non verò eſt callidiùs ipſis, dum hæ partes ab aliqua cauſa callida,& præternaturam alterantur.Contra aſſerunt hi Authores; quia ſi aliqua cauſa præternaturam in corpore exiſtens poſſet calefacere cor,maximè fuligines,quæ elevantur,ex humorum putredine, aut vſtione;ſed fuligines nequeunt callidiores eſſe corde:ergo non poſſunt cor intenſius calefacere;probatur minor,nam fuligines,quæ elevantur in corpore, ex humorum putredine , aut vſtione,ita ſe habent veluti illæ,quæ elevantur ab igne reſpectu ignis ; ſed fuligines, quæ elevantur ab igne,ſunt frigidiores igne, ſiquidem vlterius poſſunt accendi:ergo neque fuligines, quæ elevantur ab aliis corporis partibus erunt callidiores ipſo corde.

Confirmatur deinde,quia ſi aliquæ fuligines poſſent cor intenſius calefacere; maxime,quæ ab ipſo corde elevantur,cum ſit pars callidior cæteris , ſicque fuligines erunt magis callidæ: atqui iſtæ non poſſunt cor intenſius calefacere, cum ſint effectus ipſius cordis, & nullus effectus in optima phyloſophia valeat eſſe perfectior ſua cauſa vnivoca : ergo nullæ fuligines poſſunt calorem cordis intendere; ac proinde,nec febrem inducere.Hæc tamen ſententia,nec vllum veritatis indicium ſecum ferre valet , quia etſi verum ſit Galenum affirmare, cor regulariter loquendo, eſſe omnium partium callidiſsimum,tamen ex hoc non ſequitur,cor poſſe producere febrem à principio intrinſeco , calor enim, qui à corde producitur,conceditur cordi à natura , quia vt dixi , debebat conſervare calorem omnium partium, non tamen vt corrumperet, quod accideret ſi produceret febrem ab intrinſeco. Reſpondeoque,quod per reſpirationem aëris frigidi , non tollitur aliquis gradus ex neceſ-

cessariis cordi;quia aliàs aër frigidus esset cordi violentus,cum sit contra inclinationem maioris intensionis, quam cor posset obtinere.

Si tamen aliquis gradus caloris oritur, erit ab aliis rebus cor cõtinuò calefacientibus;si verò ille calor febrilis fuerit,iam obtinet ortum à principio extrinseco, quia quando cor ex defectu auxilij refrigerantis accedit ad calorem intẽsiorem, hoc non provenit à se ipso, sed ab aliis causis calefacientibus cor, quæ quidem ex defectu refrigerationis increscunt; & inter alias sunt fuligines,quæ sunt callidæ, & siccæ veluti carbones: quare sicut putrida fuligo in statu prętemnaturam accendit cor febre sensibili,ita in statu naturali accendit cor insensibilitèr, ac paulatim sensum inducens.

Rationi allatę de fuliginibus,respondeo negando minorem, & ad eius probationem assero, diversam esse rationem de fuliginibus, quæ in nostro corpore generantur; ignis enim est summè callidus, sicque nihil valet reperiri, quod sit cum ipso ęqualiter callidum,quod non sit etiam ignis;fuligines verò nullo modo sunt ignis,& sic nec callidiores igne,nec ita callidæ,siquidem carent forma ignis,quia verò cor non est summæ callidum,possunt esse fuligines ipso callidiores:ergo non implicat intelligere eadem ratione, & via de humoribus putridis, & vstis.

Ad confirmationem respondeo,quod fuligines, quæ procedunt ab ipso corde sunt callidiores illo, quamvis sint effectus cordis; quia quoad calorem intensiorem, quo gaudent, non sunt effectus,sed ratione caloris antecedentis, quia præter calorem, quem à corde susceperunt, gaudent altero intensiore, qui à propria forma fuliginum pullulat; sicque fuligines evadunt corde callidiores,& perconsequens per se propter vicinia rei callidæ,valebunt fuligines febrem exhibere.

Doctissimus Pereira in sua Medicina nova,cap.7. tenet calorem febrilem, ortum ducere à corde,tamquam à causa effi-

ciente, quod iudicat fieri propter motum cordis, quia motus ex Aristotele sect. 5. problematum, quæst. 19. caloris est causa, sicque cum cor ab aliqua causa præternaturam irritatur, commotum, ac concitatũ plusquam convenit, secundum motum dilatationis naturalis, & compresionis, quem debet efficere in statu salubri, ideo tunc ob irritationem rerum, quæ cordi molestiam inferunt, tam immodicè, ac motu concitato movetur ad expulsionem ipsarum rerum, quare cum motus sit causa caloris, cor callidius à principio intrinseco redditur.

Hic tamen docendi modus veritatem, in optima phylosophandi ratione, substineri non valet, quoniã, etsi verum sit motum esse causam caloris, quod solum est per accidens aplicando activa callida, pasivis, ex hoc tamen Arist. problemate non infertur, febrem oriri posse à principio intrinseco, nam si hoc esset verum, sequeretur, quod etiam ex motu continuo cordis, ipsum cor incalesceret, ac tandem febricitaret, sine alia causa præternaturam, sed solum propter motum vitalem cordis, nam si motus est causa caloris, quid obstabit, vt ex continuo motu vitali, aliquis gradus caloris de novo adquiratur, & iste amplius intendatur ob motum continuum, & si motus non sit concitatus?

Doctor Marcellinus Vberte doctisime, & si probabiliter in sua Medicina sacra, capit. 57. folio 600. haud dubitat, cor, veluti quodlibet mixtum, præter actualem calorem quem obtinet, potestate tamen posidere intensiorem calorem, qui actuatur, & reducitur de potentia, in actum à calore omnium partium nostri corporis, vel alicuius substãtiæ callidæ, ad quod manifestius percipiendum, est animadvertendum; cor habere calorem actualem, quia partim est reductum de potentia ad actũ, dicitur tamen habere potestate calorem, respectu illius, qui adhuc non est actuatus, sed est in potentia, vt illum valeat producere, sicut medicamenta, quæ potestate talia dicuntur, & à nostro calore in actũ redu-

reducuntur; vt piper, cinnamomum, & alia similia, piper quidem dicitur callidum, secundo, vel tertio gradu potestate, quia reductum de potentia in actũ, secundum hos gradus à nostro calore, calefacit nostrum corpus.

Quod autem, præter calorem actualem, cor obtineat intensiorem potestate, sicut in medicamentis experimur, probatur hac ratione, quia mixtum est tale propter symmetriam primarum quatuor qualitatum; sed cor est mixtum: ergo habet talem symmetriam, nunc sic: ergo si fuerit à corpore separatum cor, erit medicamentum, & calefaciet nostrum corpus, veluti piper: ergo si intra corpus assũmatur, poterit à calore nativo reduci de potentia ad actum, hoc patet in brutorum partibus, nam sicuti accidit in corde pulli columbini, quod quando vitalibus fungitur actionibus est callidum actualitèr, simulque habet calorem potentialem, quia emortuo pullo, resolutoque illius calore actuali, adhuc remanet potentialis, quia postquam devoratum fuerit cor, & reductum à calore ventriculi de potentia in actum, denuò calefaciet ventriculum actualitèr, sicut accidit in pipere, idemque discurrendum venit in nostro corde.

Si verò cur continuo non febricitamus, interroget aliquis? (inquit huiusmodi Author) cum nostri corporis partes semper sint actualitèr callidæ, & cor calefaciant, vt inde inducant febrem, nam vt cor calefiat à partibus, non est necessarium, vt partes obtineant intensiorem calorem, nam quæ sunt potestate callida, exiguo acquisito calore, statim nos calefaciunt: ergo non aliter partes, quãvis sint minus callidæ, valebunt reducere temperiem cordis de potentia ad actum; atqui illo actuato febricitamus: ergo si propter actuationem caloris potentialis cordis febricitamus, nulla adesset ratio cur continuò, non febricitaremus? Respondet hic Author: ideo non contingere, quia propter continuam atractionem aëris frigidi per respirationem impeditur, ne potentialis calor in actum reduca-

tur,

tur, cum respiratio fuerit à natura instituta, præter alia, ad attemperandũ calorem cordis, sicque non sequitur, ex hac sententia absurdum, quod continuo exurgat calor ille potentialis à corde, vt inde febricitemus continuò.

Quibus nihil obstantibus, & si ingeniosa, senilisque, quamvis nova sententia, reiicienda est, Galenique opinio, vt verior semper est seligenda. Primòque nego calorem potentialem in corde, qui etsi reducatur in actũ, sit febrilis, ac lęsivus, natura enim solum concessit cordi, quod deserviret ad sui conservationem, non autem ad actionum læsionem, & quamvis aliquis contineretur in potentia, adhuc esset intra limites caloris naturalis. Ac paritati de corde columbino, respondeo verum esse, quod si cor humanum aplicaretur, vt medicamentum, diceretur potestate callidum ad hominem, non ex eo, quod actualitèr non habeat calorem, vtpotè mixtum, sed dicetur potestate callidum, quia nondum calefaciet, nisi actuetur, ex quo tamen non colligitur obtinere in potentia calorem intensiorem ad febrem inducendam, quia non potest probari, quod cum nos calefaceret cor, vt medicamentum, posset etiam producere calorem intensiorem, quam habet actu, dum existit in corpore; præterea, quia ad quid latitat in corde potentia intensioris caloris, cum talis potentia potiùs sit ad iacturam, & destructionem viventis, vt patet in febre, quam ad ipsius propriam conservationem?

Neque vllo modo conducit ad concedendum talem calorem potentialem intensiorem, communis respiratio, quæ necessario auferat aliquem gradum caloris ratione aëris frigidi, nam alioquin respiratio opponeretur temperamento naturali cordis, cum tolleret id, quod est de inclinatione ipsius cordis, quod est falsum, cum respiratio fuerit instituta à natura pro ipsius conservatione, & si fortè aufert aliquem gradum caloris, erit respectu aliarum causarum, quæ conti-

nuò

quò calefaciunt cor, vt sunt, vel spiritus, vel fuligines, quæ præter expirationem, per arteriarum compreßionem expelluntur è corpore à natura, sicque calor naturalis per attemperationem non tollitur, sed fuliginosus, & qui à reliquis causis introducitur, quæ quidem causæ, adhuc salutis tempore in nostris corporibus reperiuntur.

SECTIO TERTIA.

VERIOR, AC COMMVNIS GALENI opinio eligitur, & probatur.

CONCLVSIO quidem firma, ac sempèr vt stabilis, & vera est substinẽda, cum dicamus febrem semper esse calorem præternaturam, & extraneum, ita vt nullatenùs poßit ab intrinseco ortum ducere. Quæ sententia facilè probabitur si semèl concedatur intra nostrum corpus esse aliquam substantiam corde callidiorem, quæ vel coctione, vstione, vel putredine producatur, cùm quo fundamento huius suppositionis vt certę, ruunt omnia fundamenta sententiæ contrariæ: in primis quàm plures communitèr docent, spiritus vitales esse corde callidiores, ita Gentilis de Fulgineo Fen. 1. lib. 1. doct. 3. cap. 2. Iacobus Forliviensis quęst. 20. Averroes 2. collect. cap. 2. Veiga lib. artis medicinalis, cap. 27. Peramatus, de temperamentis, cap. 6. Petrus Garcia in Fen. 1. lib. disput. 12. cap. 2. Petrus Michaël de Heredia quæst. 4. folio 14. qui omnes probabilitèr amplectuntur spiritus vitales naturalitèr esse corde calli-diores, etsi ab ipso producantur, quod est certum, vt ait doctißimus Cyprianus de Maroja; nam etsi spiritus vitales à corde generentur, illæ tamen vlterior, ac intensior gradus caloris procedit, & pullulat à propria spirituum forma ex vi

diſpoſitionis antecedentis, in ordine ad conſervationem formę illorum.

Probatur aſſertio à ſimili in igne, nam ad ignis productionem non requiritur, quod ſubiectum habeat octo gradus caloris, ſed ſufficiunt ſeptem gradus, dummodò alteræ qualitates adſint, vt ſiccitas, raritas, tenuitas, & levitas, quæ diſponunt materiam, qua de cauſa faciliùs forma ignis introducitur cum remiſsiori calore in ſtupa, paleis, & ſimilibus, quam in ferro, lignis viridibus, & ſimilibus; non aliter accidit, dum in materia ſpirituum introducitur à corde ipſorum forma, quia cum illorum materia rara, tenuis, levis, callida, & ſicca ſit, ſufficit calor remiſsior cordis, vt ipſa materia vltimatè diſponatur, vt formam ſpirituum recipiat, à qua deindè pullulat intenſior calor, ipſam ſpirituum formam conſervans: veluti à forma ignis producitur octavus gradus caloris ad eundem finem conſervationis, quamvis ille calor non fuiſſet antea receptus in materia ab agente, quod produxit ipſum ignem. Sicque facilem deducitur ſpiritus eſſe calidiores corde ex ipſornm tenuitate, mobilitate, & calore, qui per animi affectus ad illorum pręſentiam ſolet ſequi, ac ex immodico calore, qui perſentitur, dum ad aliquam partem fluunt, ex quorum abſentia nimis partes refrigerantur.

Quibus prælibatis, facilè noſtra ſententia roborabitur ratione, & ſecundum Galen. doctrinam, ac Avicenæ, & aliorum Authorum, pro cuius explicatione breviter eſt animadvertendum, quod omnis emanatio, quæ provenit à qualibet forma, eſt ordinata ad perfectionem ipſius formæ, ſic experimur, aquam ſe ad priſtinam frigiditatem reducere ſemoto calefaciente, quia dimanat à forma ſubſtantiali aquæ, & illam perficit, cũ ſit proprietas ipſius. Secundo animadvertendũ eſt, omnẽ morbum eſſe violentum vivẽti, cum operationes lędat, viventiſque perfectiones deſtruat; & cum violẽtum fiat a principio extrinſeco, paſſo non conferente vim: relicta Ariſtot. de-

fini-

finitione 3. heticorum cap. 1. facilè intelligetur, naturam non appetere violentum, sed semper bonum, & suam conservationem exigere, ratione cuius custodiæ, sive conservationis, producit qualitates sibi convenientes.

Probatur igitur primò ratione, nam omnis morbus est viventi quid violentum; atqui febris est morbus: ergo febris est quid violentum viventi: ergo non potest nasci à principio intrinseco. Probatur consequentia, nam quidquid violentum est, ex Aristotele loco citato, provenit ab extrinseco, passo non conferente vim; atqui febris est quid violentum, cum sit morbus lædens operationes, & destruat vivens: ergo non habebit ortum a principio intrinseco, sed ab extrinseco. Dicet tamen aliquis, calorem febrilem, sive febrem esse quid violentum secundum quid, hoc est, respectu operationum, quia passum, sive violentatum, non habet inclinationem ad illum calorem, sicque lędit operationes, & est contra illius naturam, quod omne se habet ratione finis, non verò ex parte principij, nam intensus calor febrilis dependet intrinsecè à corde, quare febris erit; quid violentum secundum quid, non verò simplicitèr, quia ad hoc requiritur, vt sit etiam violentum, ex parte principij, quod non invenitur in corde, siquidem habet cor inclinationem ad intensiorem calorem, quam pro statu naturali, & sic ratione ipsius inclinationis intrinsicæ principij, sive cordis, non erit quid violentum, ac proindè non simplicitèr, sed secundum quid.

Hic tamen respondendi modus facilè poterit reiici, nam calor febrilis, non solum est quid violentum respectu finis, scilicet respectu operationis, cum ipsas lædat, sed etiam est violentum ratione principij, quoniam cor nullam dicit inclinationem ex se ad febrem, neque vt est pars princeps, neque provt organica, & constituit statum salutis, siquidem talis calor est sempèr supra latitudinem suæ perfectionis.

Neque obstabit si aliquis dicat, talem calorem esse extra

latitudinem perfectionis cordis, & quid violentum, ac præter naturam, provt est causa lęsionis, cum hac tamen animadversione, quod in corde datur duplex temperies, sivę complexio, vna quæ competit cordi, vt est mixtum, & alia in quantum est vivens, sicque talis calor febrilis erit naturalis cordi, vt est mixtum, quia talis intensio, sive excesus, non est contra naturam mixti, erit tamen prętematuram cordi, & violentum, in quantum cor est vivens, quoniam non proportionatur actionibus vitalibus.

Etsi dicta in responsione levamen argutiei aliquomodo ostendant, falsa tamen sunt, & ab optima phylosophia aliena, in corde enim, non adest nisi tantum vnicus numero calor, & iste disponit cor vt mixtum, & vt vivens, & dirigitur ab vna cordis forma, quia calor in elementis est dispositio conservativa animæ, & semper inclinatur ad illam conservandam, non verò destruendam, & licèt in corde reperiantur partes igneæ correspondentes elemento ignis, istæ tamen partes nequeunt ignem producere, quia ipsum non continent eminentèr, neque talis intensior calor valet produci à forma substantiali, cum ista in homine sit anima rationalis, & ex se representet manifestam repugnantiam: ergo nulla dabitur differentia in corde ratione caloris, vel in quantum mixtum, vel in quantum vivens.

Confirmatur, quia per vos febris non nascitur à principio intrinseco, in quantū hoc principiū, cor, est vivens, quia est cōtra inclinationem ipsius; sed febris est contra inclinationem talis viventis, vt est tale mixtum, & non in communi: ergo viventi, vt est tale mixtum, repugnat produci febrem ab intrinseco: minor probatur, quia hoc numero vivens, est idem realitèr, & secundum entitatem physicam cum mixto: ergo si in quantum producit febrem, destruitur hoc numero vivens, etiā in quantum hoc est tale mixtum viventis destruetur: ergo cum idem sit temperamentum, sive complexio, sine dubiò si vt est

cor

cor vivens, non oritur febris ab eo, tamquam à principio intrinseco, neque vt est mixtum, orietur ab illo talis calor febrilis.

Vltimò, & brevitèr roboratur hæc sententia, ex notandis supradictis, nam vt dixi, apud omnes phylosophos est certum, omnem emanationem esse ad perfectionem formæ, à qua dimanat, vt aqua femoto calefaciente reducitur ad frigiditatem, quę emanatio est perfectio ipsius aquę, vtporè proprietas; sed calor febrilis, potiùs est ad destructionem eius à quo dimanat, quam ad ipsius perfectionem: ergo calor febrilis non valet dimanare ab intrinseco: neque valet distinctio inter mixtũ, & vivens, eo quia mixta ex propria constitutione, & ab intrinseco habent omnia requisita ad esse, & ad operari sine aliquo extrinseco; viventia verò indigent aliquo extrinseco ad operandum, quo ablato, ex propria natura reducuntur ad maiorem intensionẽ, quę est naturalis ex parte principij; etsi sit præternaturam, & quid violentum ex parte finis, sive actionis; quam responsionem iam supra insinuavi vt falsam, cum talis intensio sit extra spheram activitatis, & extra limites sanitatis, ac talem calorem numquam cor eminentèr contineat.

SECTIO SECVNDA.

SOLVVNTVR OBIECTIONES in contrarium.

OBIICIES 1. si convulsio, v.g. ex humidæ substantiæ defectu procedens ocasionalitèr, & efficientèr à siccis partibus fit, quatenus forma taliũ partium intensiorem siccitatem producit: ergo pari ratione febris poterit accidere ex defectu partium frigidarum, quo tempore forma, quæ existit in parti-

bus

bus callidis valebit producere calorem intensiorem, quatenus talis caloris intensio non potest impediri à partibus frigidis, quæ iam evanuerunt: ergo saltim eo tempore febris ortum ducet ab intrinseco.

Cui respondeo, id fuisse verum, si adfuisset aliqua causa extrinseca, quę destrueret partes frigidas cordis, & non produceret simul febrem, tamen quoniam partes frigidæ non auferuntur ab extrinseco, nisi à calore immodico, vtpotè contrario, ipsas partes frigidas resolvente, ac earum frigiditatem remittente, hinc est, vt callidæ partes cordis non valeant ascendere ad consequendum calorem febrilem, nisi illarum calor intendatur à causa extrinseca callidissima, & ab ipsa remittatur frigiditas partiũ spermaticarũ, quapropter ab extrinseco semper fit remissio frigiditatis partiũ cordis, quæ correspondent elemento aqueo, & terreo, quę remissio cum fiat à causa callida, ista simul calefacit partes, ac febrem inducit.

Obiicies 1. scrupulus tamen circa responsionem insurgit diluendus, nam & si febris hectica efficienter ab extrinseco dependeat, in sui tamen conservationem, non pendet ab illo; vndè fit, vt in eius curatione solum adhibeamus contraria febri, nulla habita ratione causæ: ergo tunc conservatur hectica ab intrinseco; atqui non minor virtus est necessaria ad conservandum, quam ad producendum: ergo causa, quæ febrem hecticam conservat, eandem poterit producere.

Cui respõdeo, quod semel absumptis partibus frigidis cordis tunc partes callidæ intensiorem calorem acquirunt ab extrinseco productum, & cum non impediantur à frigidis, ideo calorem febrilem conservant, sicque adest causa intrinseca conservativa, quę quidem in principio non potuit producere febrem, quoniam ibi præexistebant partes frigidæ, quæ impediebant febris productionem, vt igitur virtus causę conservantis, & efficientis sit æqualis, petit etiam easdem conditiones, attamen, quia virtus producendi calorem, quæ erat in partibus callidis

cordis reperiebatur impedita à partibus frigidis tempore productionis febris, ideò non potuit producere febrem, sicque petit causam extrinsecam callidam vt producatur, ablato tamen semel impedimento partium frigidarum per causam extrinsecam partes illæ callidæ, ablata causa extrinseca, conservant calorem productum ab ea, sicque dabitur causa intrinseca conservativa, non verò productiva.

Vndè infertur ratio, proptèr quam febres putridæ, ablata causa humorali, statim auferuntur, & in morbis acutis, qui terminantur crisi, subsequitur crisis evacuata causa morbifica, quamvis maneat discrasia, sive intemperies callida, nam facilè natura evincit intemperiem relictam, quia scilicet temperamentum substantificum, nondùm est subversum, sive immutatum, vt in febre hectica; at verò in febre hectica nullo modo natura se ad sanitatem reducit, etiam si causa auferatur, quia intrinsecũ adest principium febris habitualis conservativum, quod non potest auferri, nisi temperamentum illud instauretur, ad cuius novam regenerationem, non solum vtendum expedit remediis attemperantibus, quia hæc solum, qualitatem contrariam remittendo destruunt, sed requiritur etiam attemperatio, per alimenta substantifica, quæ non solum suis qualitatibus calori, & siccitati opponantur, sed etiam partes frigidas, & humidas deperditas valeant restaurare, vt de novo ipsum temperamentum substantificum coalescat, nam alio modo febris hectica, non deficiet.

Obiicies 3. dantur morbi in temperamento læsso, qui oriuntur ab intrinseco: ergo etiam febris. Probatur antecedẽs, cerebrum, ex Gal. secundo de temperamentis, cap. 5. humidum, & frigidum est ex propria sui natura, callidum verò ex accidenti ratione caloris influentis, sanguinis nimirum arterialis, atque spiritus vitalis, quibus fruitur ad actiones exercendas; quo supposito sic argumentor, cerebrum à propria sua temperie est impotens ad actiones animales, & naturales exercendas, sic-

que

que indiget aliquo extrinſeco,vt fiat actio naturalitèr;ſed licèt calor influens ſit extraneus, eſt naturalis reſpectu operationum: ergo è contra, etſi febrilis calor oriatur ab intrinſeco cordis principio, poterit eſſe ſecundum naturam, & reſpectù actionum præternaturam: ergo talis calor febrilis valebit oriri à principio intrinſeco: deinde quia ex defectu ſanguinis arterialis,& ſpiritus vitalis, oritur ab interno cerebri principio frigiditas lędens operationes animales:ergo ex defectu attemperationis, quæ fit media aëris frigiditate per reſpirationem, poteſt oriri calor iſte febrilis.

Quod facilè ſolvitur ſi reſpondeam,vt iam ſupra inſinuavi; quod cerebri frigiditas,& calor febrilis,quando lædunt operationes, non ſolum ex parte finis, ſed etiam ex parte principij ſunt præternaturam, cum eſſe ſit propter operari: quoniam cerebri frigiditas, ad quam ſequitur læſsio operationum, non eſt cerebro condonata à natura ſecundum talem intenſionem, ſed ſecundum gradum determinatum, ita vt ſi illum amiſſerit valeat eum inſtaurare ab intrinſeco, principium tamen non poteſt producere ab intrinſeco gradum intenſiorem,qui inferat læſsionem, quoniam illum nullatenùs continet eminentèr; ſiquidem nulla læſsio continetur eminentèr in partibus ſecundum naturam: implicat enim, quod aqua producat ab intrinſeco calorem, quia ſibi eſt contrarium, & violentum, neque gradum vlteriorem frigiditatis,quæ ſibi non debeatur, vt novus, ſi admitteretur apud Phyloſophos, quia iam vltra octavum gradum, ſequens eſſet extra latitudinem perfectionis aquæ.

Non aliter dicendum eſt, cerebrum obtinere determinatam frigiditatem, quæ nullatenùs eſt læſsiua, ſed ſemper eſt naturaliſsima;ſi tamen iſta deperderetur,cerebrum eſſet morbo affectum, & quia multæ ſunt cauſæ cerebrum infrigidantes, vt pituitoſa excrementa, (vocatur enim apud Galenum metropolis pituitæ) oſſa,membranæ, & aliæ, quæ poterant ce-

re-

rebrum nimis infrigidare, ideo natura prospexit, vt cerebrum foveretur à calore cordis, & callefieret, non vt corrumperetur nativa frigiditas, sed illa, quæ poterit produci à causis infrigidantibus dictis; sicque oportuit, vt calore cordis temperarentur in ordine adesse, & ad operari; vndè quandò cor non callefacit cerebrum, cognoscitur atque elucescit magis impressio frigiditatis, quæ producitur à partibus circunstantibus, & ab excrementis pituitosis, & cum accedit ad talem gradum frigiditatis, tunc talis gradus est cerebro extraneus, quia provenit à parte sibi vicina, vtpotè à contrario, & extrinseco, dicto, principio.

Quibus sic solutis facilè phylosophandum venit, de febreque dicendum est, quod per respirationem aëris frigidi, non destruitur calor nativus cordis, qui fuit insitus à natura ad constitutionem naturalem, nàm aliàs semper esset cor morbosum: Respiratio enim, vt iàm manet insinuatum, fuit constituta ad conservandam symetriam caloris, & ad corrumpendum calorem, qui ab aliis causis præternaturam callefacientibus poterat induci, vt sunt humores, spiritus, vel excrementa fuliginosa, quæ ratione dispositionis, & ab illorum forma sunt corde callidiora, sicque oportuit, vt attemperarentur ne callefacerent cor præternaturam; quarè calor ab his productus, qui propriè febrilis nuncupatur, semper ab extrinseco, & violentus, & respectu operationum, & respectu principij intrinseci denominabitur: sed quia manet expressum calorem febrilem, sive præternaturalem, sempèr ab extrinseco, sicut naturalem ab intrinseco ortum ducere: ideo duplex nascitur quæstio, vtrum scilicèt calor naturalis, & præternaturam cœlestis, & elementalis sint eiusdem speciei, necne, quod brevitèr resolvam.

QVÆSTIO QVARTA.

VTRVM CALOR NATVRALIS, & præternaturam, cœlestis, & elementalis differant specie.

ANTEQVAM præsens difficultas solutionem pareat, primò notandum venit, quod etsi calor distinctas obtineat nominationes, omnes tamen sunt eiusdem speciei infimæ, primò quidèm appellatur calor, cœlestis, non quia adsit in cœlis, nàm cùm sit cœlum ingenerabile, atque incorruptibile erit incapax harum alterationum, sed quia à cœlis transeunte actione mediante lumine, aut influentiis, præcipuè solis, producitur calor in his rebus sublunaribus, ita vt cœlum sit causa remota; lumen verò, atquè sol sint causa efficiens immediata, secundò calor dicitur elementalis, quia ortum obtinet ab elementis, quoniàm ista concurrunt ad productionem mixti; producitur quidèm mixtum corruptis formis elementorum substantialibus, & manentibus illorum virtutibus, vt sunt qualitates primæ refractæ, & sic talis calor dicitur elementalis: Tertiò vocatur calor vitalis, quia dirigitur ab anima, & elevatur ad efficienda opera vitalia, ac deindè aliquandò dicitur calor putridus, quia putredinem producit, aliquandò vstivus, quoniàm vstionem partibus communicat, pestilens, sive malignus, quia disponit ad introductionem istarum qualitatum: prætereà calor naturalis, vocatur ille, qui servat mediocritatem in gradu proportionato ad operationes viventis, præternaturam verò econtrà nominatur, quià excedit mediocritatem, & debitam temperiem viventis.

Quibus sic prælibatis, sit prima conclusio calor cœlestis, & ele-

elementalis, ſunt eiuſdem ſpeciei infimæ, hanc concluſionem tuetur, Petrus Garcia, Fen.1.lib.1.doctrin.7.diſput.39.cap.9. Valles in ſua phyloſophia ſacra, cap.11. Vega lib.1.de feb.diff. cap.1. & probatur, nàm ex calore cœleſti, & elementali fit vna, & eadem intenſio, quia vnus intendit alium: ergo ſunt eiuſdem ſpeciei. Conſequentia probatur, nàm intenſio fit ſemper à qualitate ſimili in ſpecie completa, ſicut remiſsio fit à contrario: antecedens probatur experimento, ſi quis enìm calefactus ab igne accedat ad lumen ſolis, redditur callidior, & econtrà: ergo quia calor cœleſtis, & elementalis ſunt eiuſdem ſpeciei.

Confirmatur huiuſmodi concluſio, quia cuilibet frigiditati opponitur calor: ergo quilibet calor eſt eiuſdem ſpeciei. Probatur antecedens, quia frigiditas non ſolũ remittitur à calore ignis, ſed etiam à calore ſolis, vt accidit ſtate, & præſertìm ſub cane: ergo cùm quolibet calore habet contrarietatem: ergo quia ſunt eiuſdem ſpeciei, alioquin vni plura eſſent contraria, quod eſt falſiſsimum, vt Ariſtoteles docet primò de cœlo, cap. 2. vni, ſcilicèt, vnum eſt contrarium: ergo calor cœleſtis, & elementalis ſunt vnus calor ſpecificè, ſiquidèm vterquè frigiditati opponitur.

Sit ſecunda concluſio. Calor naturalis, & præternaturam, ſive febrilis ſunt eiuſdem ſpeciei, atque exiſtunt in eodem ſubiecto: hanc concluſionem amplectitur, Zacutus lib.4. de Principum Medicorum hiſtoria, cap.4. Petrus Garcia libro de febribus, cap. 1. quæſt.8. & probatur ratione relictis variis Gal. authoritatibus, nam illa conveniunt inter ſe ſpecie, quibus vnica ineſt differentia eſſentialis; atqui calori naturali, & præternaturam, vnica ineſt differentia eſſentialis: ergo conveniunt ſpecie: maior conſtat, ex Ariſtotele lib.2. de generatione, cap.2. dùm ait callidum eſt, quod homogenea congregat, & hetherogenea ſeparat; ſed ſic eſt, quòd iſta proprietas convenit his duobus caloribus, vt patet in noſtro calore, quan-

dò humores naturales generat, & in præternaturali, quandò humores præternaturam producit: ergo inter se conveniunt specie.

Probatur prætereà huiusmodi conclusio, nam vnus, & idem numero calor potest esse naturalis, & præternaturam: ergo non differunt specie; antecedens est certum, nam vnus, & idem caloris gradus respectu ad distincta subiecta, adhuc vt est dispositio potest constituere sanitatem, & morbum: ergo vt dispositio, idem numero calor erit febrilis, & naturalis respectu diversorum; atqui hæc subiecta sunt extrinseca calori: ergo specificum caloris, non distinguitur, sive immutatur propter talia subiecta.

Confirmatur assertio, quia calor, v. g. vt quatuor, respectu Pauli, valet esse naturalis, & respectu Hieronymi, valebit esse præternaturam: ergo ille quartus gradus caloris, etiamsi constituat in diversis subiectis sanitatem, & morbum, non tamen erit specie distinctus, sed vnus specie, & numero, cuius est causa, quia sanitas, & morbus non semper differunt specificè, nisi quando formale morbi, & sanitatis fundatur in entitatibus specie, & physicè diversis, vt quando morbus consistit in calore, & comparatur saluti, consistente in frigiditate, illo in casu morbus fundatur in calore, & sanitas in frigiditate, quæ physicè, & specificè differt ab entitate caloris, at verò si morbus constituatur per calorem, vt in febre, & comparetur ratione viventis ad salutem, erit distinctio sola accidentalis, non verò specifica intrinseca: ergo semper est dicendum calorem naturalem, & prçternaturam solum differre accidentalitèr, non verò specificè.

***

SECTIO

SECTIO QVINTA.

ARGVTIERVM SOLVTIONES patefient.

OBIICIES contra primam aſſertionem, quia papaver, mandragora, & aliæ plantæ frigidæ fruuntur vita; atqui non vivunt per calorem elementalem, cùm ſit frigiditas in his intenſior calore: ergo cùm vitæ actiones debeantur calori, & iſte elementalis ſit remiſior frigiditate, debet dari alius diverſus, veluti eſt cœleſtis, vt tali vita fruantur. Cui reſpondeo, has, & ſimiles plantas iuvari ad operandum à calore cœleſti, veluti partes frigidæ noſtri corporis iuvantur à calore cordis influente; propter hoc tamen non differunt ſpecie, ſed imò inter ſe iuvantur, ob rationem formalem ſpecificam, quia veluti calor influens iuvat inſitum partium ad operandum, & non eſt violentus, ita neque cœleſtis, ſive ſolis, violentus erit prædictis plantis.

Obiicies 2. ferrum vincitur, & concoquitur in ventriculo ſtrucicamelli; at iſta coctio non fit ob caloris elementalis intenſionem; ſiquidèm datur calor intenſior in leone, & tamèn in eo ferrum, non concoquitur: ergo quia calor cœleſtis concurrit in ſtruciocamello: ergo quia huiuſmodi calores differunt ſpecie. Vt aliqui hanc diſolvant difficultatem, aſſerunt hoc fieri propter proprietatem occultam ventriculi concoquendi ferrum, ſicut in aliis animalibus ad quædam alimenta, vt videre eſt in ventriculo canis, quia oſſa, quamvis duriſsima, poteſt concoquere, tunicas verò vuarum, & ſi tenuiores, nequit ſeparare, ſicque aſſerunt, quòd ad proprietatem debet reduci talis operatio.

Quæ

Quae potiùs veritati assentit ratio, est coctionem fieri à ventriculo strucicamelli, non fieri praecisè ob intensiorem calorem, sed à facultate concoctrice dicti animalis, ad quam multum iuvat maxima copia spiritus vitalis contenti in abdomine strucicamelli, & ob illius crassitiem, ac densitatem fovet ventriculum, ac prohibet, ne spiritus exhalentur.

Obiicies 3. contra secundam assertionem, illae causae distinguntur specie, quarum effectus sunt contrarij, & specie distincti; (quod est dicendum de vnivocis) atqui effectus caloris naturalis, & praeternaturam, sunt contrarij, & specie distincti: ergo causae erunt specie distinctae, ac proindè calor nativus, & praeternaturam differunt specie. Probatur minor, nam calor naturalis efficit omnes operationes vitales, vt est alimenti concoctio, viventis nutritio, ac illius conservatio; calor verò praeternaturam, dictas destruit actiones; siquidèm alimentum corrumpit, viventisque substantias absumit; atqui isti effectus non solùm sunt specie distincti, sed contrarij: ergo si effectus sunt specie diversi, & contrarij, causae paritèr illorum specie distinguentur: ergo paritèr calor naturalis, & praeternaturam, quae sunt dictae causae, erunt inter se distincti specificè.

Cui respondeo argumento, maiorem dividendo, illae causae differunt specie, quarum effectus sunt contrarij, & specie distincti, si tales effectus contrarij, sunt primarij, & adaequati, ad quos ordinatur primò causa, concedo; si effectus contrarij, primarij non sunt, sed secundarij, & inadaequati, nego maiorem: causae enim solùm specificantur per adequatos, & primarios actus, non verò per eos, qui se habent secundario, & accidentalitèr, ac proindè cùm callefactio sit actus adaequatus, & primarius caloris cuiuscumque, sive naturalis, sive praeternaturam constituet vnicam, & eandem causam specificam; sicque calor naturalis, & praeternaturam, propter dictam callefactionem, vtpotè effectum adaequatum, & primarium, conveniunt inter se specie, quare coctio, nutritio, putrefactio, & absumptio

sunt

sunt effectus secundarij, atque accidentarij, qui nullatenùs diversificant potentiam calletactivam, quoniam hi effectus à diversis agentibus diriguntur, sicque actiones, & effectus secundarij diversi apparent, & contrarij, etiam si entitas causarum, nullam distinctionem specificam obtineat, vt patet in ceræ liquatione, & luti densatione, qui effectus sunt contrarij, & tamen ortum ducunt ab vno, & eodem solis calore.

Obiicies 4. calor naturalis est dispositio valdè diversa, ac calor præternaturam in subiecto: ergo datur distinctio specifica inter illos. Antecedens probatur; quia calor naturalis est dispositio viventis ad introductionem formæ materialis in brutis, & ad informationem animæ in homine; atqui calor præternaturam est dispositio ad expulsionem talis formæ, & ad introductionem formæ cadaveris; istæ distinguuntur inter se specie: ergo pariter calor naturalis, & præternaturam. Cui respõdeo argutiei, concedẽdo antecedens, & negãdo consequentiã; non enim implicat, vt vna, & eadem qualitas secundum diversam dispositionem disponat ad formas specie diversas, vt patet in igne, & in aëre; siquidem ambæ elementorum formæ disponuntur à calore; ad formam enim ignis requiritur calor in summo, cum siccitate, veluti ad formam aëris, ly calor, cum humiditate: præterea, quid implicat, vt idem calor, tam diversas elliciat actiones, cum gubernatur à vivente, quoniam penès variam directionem instrumentalitèr ad chylificandum in ventriculo, ad sanguificandum in hepate, ad purificandos spiritus in corde, ad ipsos animales generandos in cerebro, & tandem ad reliquas corporis functiones celebrandas elevatur.

QVÆSTIO

QVÆSTIO QVINTA.

AN FEBRIS SIT SOLVS CALOR *præternaturam, an verò constituatur etiam per siccitatem coniunctam.*

COMMVNIS; atque celebrata est quæstio inter Medicos, an essentia febris sit solus calor præternaturam, an verò sit compositus affectus ex calore, & siccitate, etsi doctissimus Altomar lib. de medendis febribus, part. 1. cap. 10. Franciscus Antonius Caserta lib. 1. de febribus, quæst. 1. & alij, quam plurimi teneant, febrem esse constituendam per calorem, & siccitatem: verior tamen, ac semper celebranda est opinio, quæ asserit febrem, solum esse calorem præternaturam; ita vt non exigat ad sui essentiam siccitatem, aut alium necessarium affectum; quam sententiam præter Galen. doctissimus amplectitur Zacutus tomo 1. lib. 4. quæst. 5. Mercatus lib. 1. de feb. fol. 288. Senertus lib. 1. de febr. cap. 1. Petrus Garcia lib. 1. quæst. 9. Matamoros disput. 12. lib. 1. & alij, quam plurimi quos ob essentialia offerenda, ommitto.

Probatur igitur verior assertio, quia si supponatur Petrus, v. g. qui laboret humida intemperie per excesum, sive hoc accidat propter humidum temperamentum, sive propter fruitionem rerum, non naturalium humidarum, & talis homo expositus sit causis præternaturam callefaciētibus, illo in casu, Petrus laborabit febre citra siccitatem, sed imò potiùs cùm humiditate morbosa: ergo dicendum erit siccitatem, non esse de ratione febris: si verò asserant contrarij, huiusmodi calorem febrilem, necessariò corporis humiditates absumere, ac proindè exicare, sicque iam esse siccitatem necessariò calori con-

coniunctam. Cui facilè respondeo, quòd etiàm si calor ex accidenti exiccet, tamèn antequàm humiditatem absummat, iàm est calor febrilis; quia ad expulsionem humiditatis per exiccationẽ, aliquod requiritur tẽpus, cùm humiditas siccitati introducendæ opponatur: ergo antequàm actu existat siccitas actualis, adest calor febrilis; ac proinde siccitas non erit de essentia febris.

Probatur, prætereà huiusmodi cõclusio, quia si febris essentia consisteret in calore, & siccitate sequeretur, omnes febres esse hecticas marasmodes; atqui hoc est falsissimum: ergo dicendum est, essentiam febris non consistere in calore simùl, & siccitate. Probatur sequella, quia si calor febrilis necessariò inducit siccitatem morbosam, absumet aliquam humiditatem ex nativis: ergo inducet marasmum, benè: ergo si febris ista est cum apsumptione humiditatis, prçcipuè carnis, vel adipis, vel radicalis, sine dubiò erit hectica marasmodes; ac proindè cùm omnis febris secum habeat hanc siccitatem morbosam, necessariò omnis febris erit hectica marasmodes, & non diaria sola, nequè putrida; hoc est falsum: ergo etiam contraria opinio allata.

Corroboratur assertio, quià nequè implicat esse calorem cùm humiditate excedenti, nequè sempèr calor excedens coniungitur cum siccitate excedente: ergo nequè calor morbosus, vt in febre, habebit sempèr siccitatem excedentem. Probatur antecedens in mixtis, & in elemẽtis, in mixtis, vt patet in temperamento callido, & humido per excesum, vt in adolescentia, in temperamento vèris, paritèr in sanguine, qui potiùs callidus & humidus quàm siccus appellatur, in aëre, qui à prçdominio fruitur humiditate cum calore: ergo quià nequè implicat esse humiditatem excedentem cum calore, nequè calorem excedentem, necessariò adesse cum siccitate excedente: ergo idem dicendum est in febrili calore, qui aliquandò valet esse cum humiditate excedente: ergo non est de essen-

tia caloris febrilis, existere simul cum siccitate morbosa, siquidèm experimur in febribus quotidianis, & in naturis frigidis, ac pituitosis, febres ità dependere ab humoribus pituitosis, & humidis; vt necessariò reperiatur intemperies humida per excesum, coniuncta cum calore febrili: ergo in tali casu iàm calor febrilis, non erit cum siccitate coniunctus: ergo quia siccitas non est de essentia febris.

Obiicies tamen primò contra istam sententiam, nàm propria, & naturalis actio caloris est evaporatio, resolutio & exiccatio: ergo in calore intenso, vt in febrili, necessariò reperitur siccitas. Probatur antecedens, nàm mors, naturalitèr accidit viventi, & talis fit, quia calor nativus agens in humidum radicale, illud absumit, & illius apsumptione accedit vivens ad tantam siccitatem, vt nequeat cum ea conservari: ergo evaporatio, & exiccatio est actio naturalis caloris: ergo si hæ actiones proveniunt à calore naturali alituoso, & benigno, multò meliùs à febrili, cùm iste sit valdè intẽsior nativo: ergo cum calor, vtpotè agens naturale, non posit detinere suam actionem in passo, in quo recipitur, necessariò operabitur in vivente, absumendo nativam humiditatem: ergo necessariò cum calore febrili coniuncta reperietur siccitas.

Sed antequàm huic, & aliis obiectionibus satisfaciam, animadvertendum est, quòd calor præternaturam repertus in corpore, obtinet virtutem ad exiccandum, quamvis non accidat per se, sed ex accidenti, evaporando, & resolvendo; at siccitas aliquando est in actu, non verò sempèr, nequè quælibet siccitas, etiàm si sequatur febrilem calorem, est morbosa, sed ea solum, quæ actiones nostri corporis lædit; sicquè facilè respondeo, quòd etsi calori conveniat exiccare, non est primariò, sed solùm per accidens, ex quo non rectè infertur, siccitatem, quæ ipsum sequitur, esse de essentia febris; etsi corpus per febrem maiorem siccitatem adquirat, quàm antea obtinebat, quià iàm supponit hæc siccitas, corpus antecedentèr febrile,

ante

ante ipſam ſiccitatem. Pręterea, quia iſta ſiccitas non erit morboſa, donèc lædat actiones,

Obiicies 2. omnia agentia, quæ frequentèr valent febrem conſervare, poſſunt etiàm producere ſiccitatem, ita vt ferè non poſsint inducere calorem, quìn ſimùl ſiccitatem inducant: ergo corpus febre correptum, reddetur calore, & ſiccitate correptum. Confirmatur authoritate Gal. qui 1. de differentiis febr. cap. 2. & 3. aſsignans cauſas internas, & externas, aſſerit, ideò produci febrem ab illis, quià aliqua ſubſtantia callefit; ſed cùm callefit, & inflamatur, paritèr exiccatur: ergo producitur etiàm ſiccitas: ergo febris non conſiſtit in ſolo calore, ſed ſimùl in ſiccitate præternaturam.

Huic argumento, reſpondeo concedendo antecedens, & negando conſequentiam, quia etſi omnia agentia, quæ producunt febrem, poſsint producere ſiccitatem, ſimùl cùm caliditate, non tamen hoc accidit eodem modo, quia calor ille, ſemper erit morboſus; ſiccitas verò non ſemper, quoniam illa ſiccitas, cum ſit in natura maximè humida, vt pituitoſa, non lædet operationes; ſed imò aliquando emendabit intemperiem humidam contractam, ſicquè in tali caſu erit calor febrilis, & non ſiccitas morboſa, ac proindè non erit de eſſentia febris ſiccitas, veluti calor; quibus ſic prælibatis, facilè reſpondendum venit, cuilibet argutiei, quæ in contrariam partem proponatur.

***

*** *** ***
*** *** ***

QVÆSTIO SEXTA.

VTRVM SVBIECTVM FEBRIS sit necessario cor.

CVM in antecedentibus lectionibus explanatum manserit, quomodo febris sit calor præternaturam, nunc inquirendum venit, quomodo sit in corde accensus, ac per arterias ad vniversum corpus diffusus, vel saltim in partibus principalioribus contentus; sicque venit exagitandum, an ad essentiam febris, ita essentialitèr requiratur cor, vt si calor præternaturam, non existeret in corde, nullo modo posset dari febris, & quamvis aliqui, haudubitent, vt Antonius ab Altomar libro de febribus, parte 1. cap. 11. & alij, callidum innatum esse febris subiectum, non tamen, cor; & Gentilis, quæst. 11. extravagantium afferat, cor neutiquam esse essentialitèr subiectum febris, ad integrandam febris definitionem, sed solum dum calor præternaturam sit in facto esse in parte vivente corporis, constituet febrem: quàm sententiam non minus amplectitur, Guerrero per vnicum libellũ, Michaël etiã de Heredia, impertinenter se habere cor, ad febrem asserit.

Quibus non obstantibus verior, communis, & eligenda sententia est, quæ asserit febrem, non esse calorem præternaturam in qualibet parte, sed necessariò in corde: quàm sententiam amplectuntur, Mercatus, Senertus, Avicenna, Vallesius, Petrus Garcia, Vega, Mena, Zacutus, & alij quam plures recentiores, & ad probationem, advertendum venit, in febre duo esse consideranda, videlicèt, calor præternaturam, vel intemperies, sive mala dispositio calida, vel vt talis intemperies

ries callida denominatur febris;primò enim modo consideratus calor, neutiquam exigit essentialitèr cor, tamquam ipsius subiectum, quia cum intemperies sit morbus proprius partium similarium, in qualibet parte vivente erit propriè morbus; at verò, vt talis intemperies appelletur febris, necessariò requiritur cor, nam etsi non esse intemperiei, tamen esse, saltim talis intemperiei, nempè febris, sumitur à lapsu temperiei cordis,& non alterius partis.

His ergo constitutis, probatur conclusio ratione, quia dolor est sympthoma sensus tactus, vt communitèr omnes concedunt: (haud minus iniciativè, & vltimatè in fuga appetitus consistit) ergo si ita est, dabitur dolor in omnibus partibus sensu præditis; atqui hoc non obstanti reperitur dolor, ita proprius vni parti, vt alteri non posſit convenire, quamvis in aliis sit sensus tactus: ergo non alitèr, quamquam intemperies valeat dari in omnibus partibus viventis, tamen febris, valebit esse, talis intemperies callida, vt soli cordi, & non alteri conveniat. Minor confirmatur in dolore pleuritico; nàm ideò dicitur talis dolor pleuriticus, quia sumit denominationem à parte affecta, nimirùm à pleura, & si illa nullum concursum communicet dolori, vt est sympthoma,& hoc non obstanti, ita convenit pleuræ, vt aliis partibus, nequeat convenire:ergoità paritèr quamvis intemperies callida sit communis omnibus partibus viventibus, tamen in esse talis intemperiei, scilicèt febris, ita convenit cordi, vt aliis non posſit convenire: ergo licèt omnis intemperies callida permanens parti viventi sit morbus, non tamèn ideò erit omnis, febris, donèc in corde nòn existat, velutì nequè omnis dolor est pleuriticus, nisi ille, qui existit in pleura;idemque dicendum est, de dolore cephalico,illiaco,coxendico,& aliis similibus.

Probatur secundò, huiusmodi conclusio, in omni febre, quamvis intemperies callida sit primò in alia parte, necessariò afficitur cor: ergo quia ad esse febrem, necessariò requi-

ri-

ritur cor. Probatur antecedens, nam in omni febre, afficitur nativa temperies cordis: ergo febris erit morbus proprius ipsius cordis. Antecedens probatur, quia in omni febre, non repugnante aliqua causa ex continentibus, pulsus mutatur ad celeritatem, magnitudinem, & frequentiam; atqui hi motus pulsus, & differentiæ, non immutantur, nisi calor cordis intendatur: ergo concedendum est ad esse febrem, necessarium esse, vt calor cordis intendatur: ergo vt calor febrilis habeat existentiam in corde; ac proindè cor erit necessariò febris subiectum. Maior propositio est certa, ex eodem Galeno 3. de præsagatione ex pulsibus, cap. 7. vbi inquit, febres cognoscendas esse per pulsum dicens, quod quantũ agitur in diariis, atque hecticis, pulsus fiunt magni, celeres, & frequentes: ergo ex eodem Galeno patet, quod in omnibus febribus, pulsus immutantur, & per talem immutationem cognoscuntur febrium differentiæ.

Dicet tamen aliquis posse febrem reperiri in aliis partibus, etiamsi in corde non existat, quamvis requiratur mutatio pulsus, provt à Medico cognoscitur; sed contra, quia si febris provt cognoscitur à Medico requirit mutationem pulsus; vbi defficiat ista mutatio, quomodò poterit constare, calorem præternaturam repertum in alia parte, constituere febrem? Sed instabit iterum, quod quamvis in omni febre immutetur pulsus, ex hoc tamen non sequitur, quod necessariò, cor, calore afficiatur, nàm sufficit, vt arteriæ reddantur callidiores, & calor non communicetur cordi, ex eo, quod detur humor putrescens iuxta cor, ita vt callefiant spiritus, & detur impedimentum ab obstructione, ne callidius reddatur cor, in illo casu certum est totum corpus reddi callidius ratione putredinis humoris, & non ratione cordis; atqui dabitur mutatio arteriarum: ergo erit febris absque eo, quod callefiat cor.

Hoc facilè solvitur, si phylosophicè loquamur, quia si arte-

riæ

riæ ſunt callidiores per cõtinui alterationem,& exiſtunt intra ſpheram activitatis,neceſſariò callefacient ſimul cor præter-naturam, cum ſint naturalia agentia, & detur maxima diſpoſitio in corde, ad recipiendum calorem ab arteriis, quæ ortum ducunt ab ipſo corde: ſi verò arteriæ ſunt callidiores, & humor putridus eſt in arteriis valdè diſtantibus à corde, ita vt cor non poſſent alterare, illo in caſu, quamvis motus arteriarum mutaretur,(quod eſt falſum)nàm arteriæ non pulſant ratione ſui, ſed ratione cordis,tamen arteriæ pro tùnc non laborarent febre, ſed intemperiæ callida, donèc cor ſimùl non callefieret.

Sed obiicies primò, omne quod eſt de intrinſeca, & eſſentiali conſtitutione alicui rei.non poteſt eſſe, nequè competere accidentalitèr: atqui oriri calorem febrilem à corde, ſive efficientèr, ſive ab eo pendere in conſervari,competit febri extrinſecè, & tamquàm quid accidentale: ergo febrem naſci,ſive dependere in conſervari à corde eſt accidentale febri: ergo ad eſſentiam febris,non erit neceſſarium cor:maior eſt manifeſtiſsima, ſiquidèm homo non conſtituitur per accidẽtalia,niſi per prædicata eſſentialia,vtpotè animal rationale: ergo ita febris,& quælibet alia res:quòd autem ſit accidentale febri,ortum ducere à cordè probatur,nam naſci à corde,eſt fieri ab ipſo corde; atqui iſta relatio reſpectu termini ad cauſam efficientem, eſt accidentalis ipſi termino, nempè febri: ergo calori febris,accidentale eſt oriri à corde: ergo cor non eſt eſſentialitèr neceſſarium,ad rationem febris.

Cui reſpondeo,verum eſſe dependentiam ab iſta cauſa efficiente eſſe extrinſecam terminò, non tamen dependere ab aliqua, de qua dependentia efficienti, in præſenti non eſt loquendum; ſed ſolùm de dependentia in afficiendo neceſſariò cor,quia neceſſariò afficitur cor, recipiendo calorem præternaturam, nòn tamèn efficiendo, nequè conſervando calorem,quia hoc ſolùm efficit cauſa præternaturam callẽfaciens,

vt ſunt humores,vel fuligines,&c.Sicquè etſi ad eſſe nō caloris præternaturam, ſed talis, ſcilicèt febris,requiratur,non quòd cor producat calorem,nequè ipſum conſervet,ſed ſolùm quod afficiatur per receptionem talis caloris;ideò febri non erit intrinſeca efficientia à corde,quia nulla eſt; bene verò receptio in corde,quia niſi vnà cor afficiatur, nondùm merebitur talis calor intenſus,appellationem febris.

Obiicies ſecundo,nam febris eſt morbus: ergo ſolùm petit inhærere parti viventi:ergo ſolùm afficere partem viventem: ergo non requiritur neceſſariò cor, tamquam ſubiectum febris. Probatur conſequentia, quia ſi febris, neque vt eſt accidens, neque vt eſt morbus, petit inhærere magis huic parti, quam illi, ſed ſufficit,vt inhæreat parti viventi: ergo determinatè ad eſſentiam febris, non eſt neceſſarium cor, quia omnis eſſentia febris, quoad exiſtentiam, & quoad læſionem, valet ſalvari,abſque exiſtentia in corde.

Cui reſpondeo,quod etſi morbus incommuni, petat abſolutè afficere partem viventem; at verò talis morbus, talem, & peculiarem partem viventem, vt patet in phrenitide,quæ neceſſariò afficit cerebrum,& in pleuritide, vt dixi, quæ neceſſariò afficit pleuram,ſic febris neceſſariò afficit cor,ipſiuſque actiones lædit.

Obiicies tertio,vbiquè adſit calor febrilis,eſt eiuſdem ſpeciei: ergo cuilibet parti communicat ſuum effectum formalem: ergo ſicut repertus in corde, dicitur febrilis, non alitèr erit in parte vivente, quia calor ille præternaturam habet rationem febris,quoniam lædit operationes, quatenus eſt morbus,vt quilibet alius, vel quatenùs exiſtit in corde, vel quatenùs eſt ſparſus ad habitum corporis; non quidem eſt febris, quatenùs eſt morbus, quia non eſſet in tali caſu neceſſarium cor,neque deindè,quatenùs eſt accenſus in corde,quia hoc ſolùm dicit calorem eſſe vnitum ſubiecto,abſtrahendo ab actionum læſione,quia partes noſtri corporis ſolùm ſe habent me-

rè

rè pafsivè, ſiquidem læſsio actionis à morbo, ſicut actio à natura fit: ergo febris ſolùm conſiſtit in calore præternaturam lædente actiones, vbicumquè ſit: ergo non requiritur neceſſariò, quod cor ſit illius ſubiectum.

Cui reſpondeo argutiei, concedendo primam conſequentiam, negando tamen ſecundam, quia non dicetur febris, niſi calor in corde reperiatur, quoniam in corde additur aliquid, vt ſit febris, & non in alia parte, vt inſinuatum manet de dolore pleuritico; & probationi ſatisfacio, dicendo febrem præciſsè, non conſiſtere in calore lædente operationes, ſed in calore, qui ſit etiam in corde accenſus, & quamvis nullum concurſum præbeat cor, calori præternaturam in eſſe morbi, prębet tamen appellationem in eſſe febris, veluti os coxendicum ad denominationem doloris coxendici, & pleura ad appellationem doloris pleuritici.

DE FEBRIVM DIVISIONIBVS. LIBER SECVNDVS.

EX ſuperioribus claret, quid febris ſit, in præſenti quidem, iam eſt neceſſarium ad ambiguitatem auferendam accedere, ſi febrium diviſionem exponamus: quia ſine diviſione, res nequit exactè cognoſci, ob quam cauſam, apud Logicos diviſio, inter modos ſciendi conſtituitur, ſiquidem per ipſam certa ab incertis ſeparamus, ſicque ſit.

QVÆSTIO PRIMA.

DE FEBRIVM DIVISIONIBVS.

ANTEQVAM etenim peculiares febrium divisiones adferam, cum Galen. notandum est, primò febrem esse duplicitèr considerandam, vel per aliquid accidentale, vel per aliquid essentiale; sicque duæ sunt febrium differentiæ, aliæ accidentales, & aliæ essentiales, istæ sumuntur ex ipsa substantia, vel essentia febris, scilicèt ex calore præternaturam: in calore quidem tria possumus considerare, qualitatem caloris, motum ipsius, & subiectum in quo calor accenditur; ex quibus nascuntur differentię essentiales, quia convenit calori essentialitèr, vt sit in subiecto, quia accidentia totũ suum esse habent dependentèr à subiecto; illorum quidem esse, est inhesse: secundò convenit essentialitèr calori, vt aliis qualitatibus; suscipere magis, & minus, vt ait Phylosophus: tertiò ipsi calori pręternaturam convenit, vt agat, & moueatur, præcipuè quidem, quoniam aliis qualitatibus, est qualitas activior.

Accidentalis verò differentia febris, sumitur ex aliquo accidente; inter accidentia tamen, aliqua sunt proximiora, & aliqua remotiora, & minus propria ipsi febri, sicque sempèr est laudanda febrium, divisio traddita ab Hyppoc. lib. 6. epidem. part. 1. comment. 29. quæ in quatuor divisiones partitur, cùm in prima dicit; *febrium, hæ quidèm manui sunt mordaces, hæ verò mites, hæ autem non mordaces, postea verò insurgentes, aliæ quidem acutæ, sed quæ manui sucumbunt*: in secunda divisione, ait Hyppoc *febres, quædam sunt statim exardentes, quædam semper debiles*; in tertia, *febres aliæ sunt sal-*

fuginosæ, quoniam flatibus plenæ, aspectui graves, aliæ tactui humectæ; in quarta, & vltima divisione, ait Hyppoc. *febres aliæ vehementèr rubicũdæ, pallidæ aliæ, & aliæ huiusmodi*: in prę dicta divisione comprehenduntur, tàm essentiales, quàm accidentales febrium divisiones, quas sigilatim enodandas, cùm doctisimo Maroja agredior.

Cùm igitur, ait Hyppoc. *febres aliæ, quidem mordaces sunt manui*, exponuntur differentiæ febrium essentiales, quæ desumuntur, ex modo caloris, & cognoscimus materiã, in qua calor ille existit, vt ait Gal. secundo de febribus, cap. quinto; vbi ait, quod ex modo caloris cognoscimus, an calor sit in sanguine, pituita, bile, vel melancholia; mordaces quidem febres, illæ appellantur, quæ propter eius acrimoniam manum tangentis medici molestant, & pungunt, vt sunt febres hecticæ, & quæ ex humore melancholico dependent; calor enim siccitati coniunctus mordacitatem, & acrimoniam quãdam sensui exhibet, veluti substantiæ vnitatem erodendo, & disolvendo.

In secundò divisionis membro, continentur febres mites, vt sunt sanguineæ sine putredine, & spirituosæ, quæ calore mitī, & suavi distinguitur à putridis; quoniã in febribus diariis, quia calor febrilis parum à naturali recedit, & multum à calore putridarum mordaci; ideo comparatione facta ad febres putridas, dicuntur calor diariæ, & febris sinocha non putris febres mites, de quibus Hyppoc. loquitur in hoc membro divisionis.

In tertiò divisionis membro, ait, *aliæ verò non quidem mordaces, sed postea insurgentes*, in quo membro comprehenduntur febres pituitosæ, quarum calor, primò ocursu non sentitur mordax, sed postea dùm crescit febris, & manus detinetur in carpo tangendo, persentitur mordacitas caloris; & ideo dicuntur febres augescentes, vel insurgentes, cuius est ratio, quià cùm pituita sit frigida, & humida, non ita facilè inflamatur, & succenditur, quia est veluti lignum viride, quod ab

initio, non emittit multam calliditatem fumosam, cùm vapore commixtam; postea verò iàm exurgit calor vaporosus, & semel accensa illa humiditate vaporosa, & absumpta, mordacitas persentitur, non alitèr calor febrilis pituitæ putrescentis, in principio non sentitur mordax; postea verò quandò intenditur, vsque ad aliquam absumptionem humiditatis vaporosæ, pituitæ putrescentis, inducitur acrimonia, & mordacitas.

In quarto divisionis membro, dùm ait Hyppoc. *aliæ autem acutæ, sed quæ à manu vincuntur*; asignat ipse iam differentias febrium, quæ sumuntur ex motu caloris, cùm ait, *aliæ autem acutæ*, ideſt, acutæ, quia celeritèr moventur, & tactui calorem protinùs communicant: ait deindè, *sed quæ à manu vincuntur*, vt sunt illæ, quæ statim prima manus aplicatione calorem mordacem ostendunt; postea verò perseverante manus aplicatione persentitur calor mitis, ac suavis, vt sunt febres biliosæ, vt tercianæ, in quibus calor apparet primò mordax, postea verò propter materiæ tenuitatem à manus temperie evincitur, & tactui sucumbit, & quia humor biliosus est tenuis, callidus, & siccus; ideo febres acutas gignit, quarum calor etiam si obediat temperiei manus, statim mordax persentitur, quia tamen media humiditate tangentis, propter detentionem rarefiunt pori, & exeunt fuligines, quæ sunt tenuiores, & quia humectantur, minor videtur mordacitas, & ideo, ait Hyppoc. *sed quæ à manu vincuntur*.

Secunda febrium divisio duplicitèr est sumenda, quæ quidem datur, tùm per intensionem caloris, tùm etiam per caloris remissionem, quia dantur quædam febres statim exardescentes, & nimis succenduntur, vt febres ardentes, & acutæ, veluti aliæ pusillæ, & siccæ, vt sunt febres lentæ, & cronicæ, quæ longo tempore corpora exiccant.

In tertia divisione, inquit Hyppoc. *aliæ siccæ, salsuginosæ, aliæ inflatæ, horrendi aspectus, aliæ manui humectæ*; quæ quidem

dem divisio, datur per materiam, quæ quia triplex, communem triplicem differentiam febrium comprehendit, scilicèt diariam, putridam, & hecticam: triplex enim est materia, in qua febrilis calor valet accendi, nimirum spiritus, humores, & partes solidæ; quarè, quæ appellantur salsæ, intelligendæ sunt hecticæ, quæ ita metaphysicè dicuntur, nàm veluti salsa in suavitatem gustui exhibent, ita in subiecto sicco, & aspero, calor quandam insuavitatem tactui repræsentat: *aliæ sunt flatuosæ, & aspectu graves*; sub quibus verbis continentur febres pestilentes, quæ dicuntur inflatæ, & horrendi aspectus, non solùm propter pustulas, & vlcera, quæ incute apparent, sed etiam propter malignitatem, ac symptomata vehementia. Nomine febrium pestilentium, adfert Hyppoc. omnes febres putridas, per vnicum exemplum febris putridæ per excellentiam; si tamen aliquis insurgat, istas febres, non esse horrendi aspectus, imò aliquis ex pestilentibus, videri tactui mittes.

Cui respondeo, quod febres pestilentes, quæ apparent mittes tactui, sunt omnium pessimæ, atque indicant esse valdè oppressã, & victã naturã, & ideò, quia nullũ efficit natura connatum in pugna contra causam morbificam, quoniam ipsi sucumbit, apparent febres mittes, etsi non ita sint; ex quibus colligitur error dicentiũ, per ly, *febres horrendi aspectus* cõprehendi febres diarias, quia spiritus magis accedunt ad naturam flatus; & ideò in his febribus calor ita apparet intésús, vt gravis videatur aspectus; sed hoc falsissimum est, vt dixi, quia febres diariæ, non sunt horrendi aspectus, sed valdè mittes, & suaves propter benignitatem spirituum, qui, etsi accendantur, calorem alituosum tactui inferunt; & ideo quandò ait Hyppoc. *aliæ ad manum humectæ*, intellexit pro febribus diariis, quia calorem suavem & alituossum tactui repræsentant, & præsertim, quia ferè omnes aliquo sudore, aut madore terminantur.

In quarta & vltima divisione, dicitur, *aliæ rubicundæ valdè, aliæ valdè pallidæ, aliæ lividæ, & aliæ id genus*, sub qua di-

divisione comprehenduntur febres desumptæ, ex humorum coloribus: & ideo dicitur propriè divisio accidentalis, quia potiùs est divisio coloris, quam febris, vt benè annotavit Vallesius, conducit verò ad cognoscendum humorem, in quo febris accenditur, vt debito tempore, & ocasione evacuetur; quare febres, valdè rubicundæ dicuntur illæ, in quibus egrotantes; maximè rubri apparent, quæ quidem intensam callidicatem ostendunt, vt est febris sinocha putris; febres valdè pallidæ appellantur, illæ in quibus febrientes, sunt valdè pallidi, atque indicant bilis redundantiam plurimam, vt sunt febres tertianæ; lividæ autem dicuntur in quibus ægrorum corpora livida videntur, præcipuèque facies, manus, & pedes, quæ febres indicant sanguinis inopiam, & nativi caloris extinctionem.

Et aliæ id genus, quibus verbis significat Hyppoc. alias esse differentias febrium præter dictas, cùm aliæ sint simplices, & aliæ composite, simplex febris dicitur illa, quæ non est complicata cum alia, aut quia dependet ab vnica tantum causa: composita verò, quando diversæ febres coniuguntur, vt accidit in semitertiana, vel emitriteo, quæ componitur ex febre quotidiana, & tertiana; & ista obtinet diversas species; deindè febres aliæ sunt continuæ, aliæ intermittentes: continuę appellantur, quæ semper, & continuò affligunt ægrotantes, & sunt periculosæ, intermittentes, vt sunt illæ in quibus febrientes ab infebricitatione, & periculo vacant; deindè intermittẽs, vel provenit à bile, & vocatur tertiana, vel à pituita, & dicitur quotidiana, vel ab humore melancholico, vt quartana cõtinua, quæ quamvis ab aliquibus negetur, non implicat esse continua.

Continua quidẽ, adhuc sub dividitur, nam vel est simplex, aut duplex in repetitionibus, aut continens; v.g. febris tertiana continua; quæ est simplex, est illa, quæ tertiò quoquè die habet exacerbationem; tertiana verò duplex, est illa, quæ singulis

lis diebus, ita vt exacerbationes, tertiò die etiam habeant correſpondentiam, & typos, continens febris, dicitur illa cuius duratio vnica finitur acceſsione, & iſta tripliciter dividitur, ſive omnis acceſsio eodem modo ſe habet, eundemque ſervat tenorem, & à Grçcis appellatur homotona, vel acceſsio creſcit ſemper, & viget, atque acmaſtica dicitur; aut ſemper decreſcit, & dicitur paracmaſtica; prætereà ſecatur febris in acutam, quæ celeriter movetur cùm vehementia ſympthomatum, ob quam conditionem febris diaria, quamvis celeriter moveatur, non dicitur acuta, quia non eſt cùm vehementia ſympthomatum; & ideò non habet periculum adiunctum, dividitur pariter febris in cronicam, quæ ob contrarias accidit cauſas, pariter etiam in malignam, aut benignam, ordinatã, aut inordinatam, diurnam, ſive nocturnam; ob quas febrium differentias, dixit vltimò Hyppocrates: *& id genus aliæ*, & hæc de differentiis febrium in communi.

QVÆSTIO SECVNDA.

AN FEBRIS SIT DIVISIBILIS per differentias eſſentiales.

EX dictis in concluſionibus antecedentibus, facilè deducitur deciſsio cõcluſionis, cùm maneat expoſitum, calorem præternaturam, naturalem, cœleſtem, & elementalem, non eſſentialiter, ſed ſolùm ex accidenti inter ſe differre; quia tamen diverſus ſentiẽdi modus inter quamplures Authores militat, breviter aliquorum rationes proponam: Quare Valleſius lib. 4. controverſiarum, cap. 2. ſermone de differentiis morborum, & præſertim loquẽdo de febre aſſerit, febres poſſe dividi per differentias eſſentiales; eo quia febris dividatur in habitum

tum, & dispositionem; ita vt febris hectica sit habitus, sicque difficilè mobilis à subiecto; febres verò diaria, & putrida sunt dispositio, quæ facilè movetur à subiecto.

Hæc tamen sententia est falsa, quia in nullis morbis reperitur propriè habitus, sed habitualis dispositio, vt monet Aristoteles cap. de qualitate, per hæc verba: *Dispositiones autem dicuntur, quæ sunt facilè mobiles, & citò mutabiles, vt calor, & frigiditas, ægritudo, aut sanitas, & quæcumque alia huiusmodi*: ergo ex Aristotele constat, quod in nullis morbis adest habitus; quia omnis morbus est viventi violentus, & citò de vno statu transmutatur in alium. Quamvis Philosophus eodem loco, sic asserat, *nisi diuturnitate, versa sit in naturam*; quia tunc omnes homines habitum dicere soliti fuere: ex quo modo dicendi ostenditur, quod hæc non sunt dicta de habitu secundum essentiam, sed de habitu secundum modum loquendi, qui essentialitèr, & specie non distinguitur à dispositione, sed solùm accidentalitèr: quilibet enim morbus dependet à causis, quæ sunt facilè mobiles à subiecto, ex natura rei, etsi secundum modum alitèr succedat; sicque febris hectica, non erit propriè habitus secundum rem, sed secundum modum: Deindè, quia maior, aut minor facilitas remotionis caloris in hectica, diaria, vel putrida tantum extrinsecè, & accidentalitèr est calori, nàm hoc, quod est esse magis, vel minus calorem radicari, nihil ad esse formalitatis caloris conducit; & licèt calor febris hecticæ, sit difficilè mobilis à subiecto, quia pendet ex radicali elementorum proportione, ex hoc non sequitur hecticam esse habitum, quia etiam sanitas id omne habet, & tamen Aristoteles eam, non appellavit habitum, sed dispositionem.

Quod autem habitus, non distinguatur essentialitèr à dispositione, facilè probari potest, nàm habitus iuxta communem recentiorum doctrinam, est qualitas perfecta, reddens potentiam facilem ad proprios actus efficiendos, ac est difficilè mo-

mobilis à ſubiecto, quia quantum eſt, ex virtute, & robore ſuæ intenſionis, difficultèr valet habitus contrarius in ſubiecto introduci; diſpoſitio verò eſt ipſa qualitas exiſtens in potentia in ſtatu remiſſo, & imperfecto, nondùm reddens, atque denominans potentiam facilem in agendo, ſed ſolùm diſponens ipſam ad operandum; nunc ſic, ex Ariſtotele loco citato, diſpoſitio poteſt aliquando migrare in habitum: ergo diſpoſitio, & habitus non diſtinguntur ſpecie, & eſſentialitèr, ſed ſecundũ magis, & minus perfectum, nam ſi daretur diſtinctio eſſentialis, & ſpecifica, neutiquam vna entitas tranſiret in aliam, vt diſpoſitio in habitum.

Doctiſsimus tamen Mercatus tom. 2. lib. 2. de febr. fol. 295. inquit, differentias febrium allatas ab Hyppoc. & Gal. eſſe eſſentiales, & hoc ſumi ex diverſo modo, quo calor præternaturam inhæret ſubiecto, quia præter propriam eſſentiam caloris, eſt etiam calori eſſentialis inhærentia in ſubiecto, vt cuilibet accidenti competit, ſicquè iuxta diverſam inhærentiam, dabitur eſſentialis differentia caloris febrilis, non tamen ratione propriæ eſſentiæ, quia ſemper eſt eadem in callefaciendo; vndè ſuppoſita propria, & eſſentiali differentia febris in habitualem, aut hecticam, & in eam, quę conſiſtit in diſpoſitione, vt eſt diaria, & putrida, ratione modi inheſienis, quia diaria, & putrida diſpoſitivè, & hectica per modum habitus, diaria tamen, & putrida differunt, etiam inter ſe, quia etſi diaria diſpoſitivè inhœreat; tamen ipſius calor factus, & inhærens ſpiritibus exiſtit independentèr; non verò calor febris putridæ, qui quidem inhæret humoribus, quia talis calor ſempèr eſt depen dens à ſua cauſa; ex quibus infertur, maximùm eſſe diſcrimen inter febres, illarumquè eſſe tres differentias eſſentiales, ex diverſo inhærendi modo; ſed quàm falſum ſit calorem præternaturam ſpecificari, ex diverſo modo inhęrendi, facilè poteſt probari; nàm ex hoc ſequeretur, quod per ſubiecta, vel materiam, accidentia diſtinguerentur ſpecie; quod eſt contra om-

nem rationem phylosophicam; nàm quilibet particularis respectus, sive ordo ad subiectum, est calori valdè accidentalis, quia solùm exigit essentialitèr subiecto inhærere, & hic, vel ille modus inhærendi, valdè erit accidenti secundariò, & extrinsicè; nequè ista diversitas inhærendi, dicit diversam perfectionem essentialem caloris in esse præter naturam.

Nequè valet dicere, calorem febris putridæ esse dependentèr à sua causa, & calorem diariæ esse independentèr, etiamsi, calor putridæ sit in humoribus, veluti diariæ in spiritibus; quia non est maior ratio, ob quam calor febrilis inhærens humoribus dependeat ab ipsis, quàm in febre diaria calor dependeat ab spiritibus: imò potiùs febrilis calor, necessariò est dependens in omnibus febribus à subiecto, tamquàm à causa materiali, ex qua educitur, & tamquam à causa efficienti à qua conservatur: ergo fundamentum mercati, nullo modo est substinendum.

Alij verò Authores, potiùs sumentes distinctionem febrium ratione causarum, quam ratione caloris febrilis; asserunt, febres inter se distingui essentialitèr, quia variam postulant curationẽ, ratione variæ causæ, & cũ finis artis, sit ratio formalis ipsius, ideò videtur diversus finis curationis; siq; dabitur diversa ratio formalis curationis; ac proindè quoad praxim dicẽtur essentiales differentiæ febrium, quia quoad praxim essentialitèr variantur modi curationis ipsarum, etiamsi quoad theoricam huiusmodi febres in essentia non differant, cuius sententiæ inter alios est Pereda in Paschalium lib. 2. de febribus in scholio cap. 1.

Quibus tamen non obstantibus, etsi febris consideretur in ordine ad praxim, nullo modo obtinet essentiales differentias, quia intensio, aut remissio qualitatis, nec practicè, nec speculativè specie differunt, nec minus differentiæ desumptæ à subiecto; quia aliquæ sunt febres, quæ differunt in subiecto, vel materia, & obtinẽt eundem modum curationis, vt patet in febre

bre diaria exquisita, & in hectica, in quibus vnam, & eandem assignat curationem Galenus octavo methodi, capite vltimo, & diaria, quæ ex obstructione depēdet, obtinet ferè eandē curationem cum putrida; quia omnes febres, ex propria sua natura cōmuni, gaudent indicatione curatrice; si tamen in febribus varietur curatio, non est ratione febris, sed ratione ipsius causæ, quia febris, in ratione febris, solùm exigit indicando, attemperationem per frigida; etiamsi ratione causæ, vt est pituita cruda in quotidiana, diversimodè curetur hæc febris, ac tertiana ratione bilis, quæ se habet, vt diversa causa morbifica; ita sentiunt Vega, Vallesius, Matamoros, & alij.

Quare concludendum vt certum est, febres inter se nullo modo differre, nisi ratione caloris intensioris, aut remissioris, respectu naturalis, qui semper est remisior, quam febrilis; & quod sit calor intensior, vel remisior, nullo modo parit differentiam specificam; veluti, neque ex eo, quod calor sit naturalis, & preternaturalis, vt supra lectionibus elapsis manet explanatum: ergo cùm inter calorem, vnum, & alium nulla diversa mediet species, multò minùs vnus calor febris, erit specie diversus à calore alteriùs febris; quamvis in febribus diversa reperiantur accidentia, quia id, non obtinet febris, vt est calor, sed ratione alicuius adiuncti.

Sicquè de primò ad vltimum constare potest, quod nulla ex divisionibus febrium, quæ adducuntur à Galeno, datur per differentias essentiales, nec sumitur à propria febrium substantia; & probatur de prima divisione, nam divisio essentialis, vt dixi, debet dari per aliquid intrinsecum; sed prima divisio datur per aliquod extrinsecum: ergo non est essentialis: probatur minor, quoniam mordacitas, quæ in prima divisione continetur, est quid calori extrinsecum, quia est qualitas secunda maximè distincta à primis. De secunda divisione, idem est sentiendū, nàm vt dixi, esse remissum, aut intēsum, non causat diversitatem specificam; quia calor remissus, nullatenùs differt à

calore intenso;de tertia paritèr divisione,quę datur per subiecta,idem est fatendum,nàm licèt calor febris hecticæ, diariæ, & putridæ,petat diversa subiecta,non tamen subiecta sunt de intrinseca entitate caloris;& ideo ratione subiecti,quod est extraneum calori, non valebit febris intrinsicè specificari: De vltima febrium divisione,idem patet; nam calor neque valet dici albus, vel niger intrinsicè, cum albedo, sive nigredo, sit secunda qualitas,orta à primis,ac proindè valdè distincta.

QVÆSTIO TERTIA.

VTRVM TERTIA FEBRIS divissio traddatur per materiam, an verò per causam efficientem.

PRÆSENS quæstio supponit aliam toties controversam, in qua inquiritur,an sanitas, & morbus sint passiones viventis, de quo facilè infra, & brevitèr attingam; quarè primò ad veram quæstionis expositionem perpendendum venit, maximè inter se differre, hoc quod est callescere, & incalluisse; nam in diaria febre incallescit cordis substantia,& humores,eo quia in eis non est adhuc in igneam naturam immutatus calor,sed immutatur; ideoquè adest in corde inæqualis intemperies; spiritus verò iàm incalluerunt, quia in eis, iàm est calor immutatus in igneam naturam,non alitèr in febre putrida cordis substantia, & spiritus incallescit, humores verò incalluerunt,quià iàm illorum calor est in igneã naturam conversus, in febre tamen hectica incalluit iàm in totum solida cordis substantia, etsi non re vera,apparentèr, ac sensus iudicio;humores verò,& spiritus, non dum incalluerunt,sed incallescunt.

Hæc tamen dilucidiùs exponit Gal. tribus exemplis, quorum primum desumitur, ex æneo vase, quod lebetem appellamus, nàm si quis aquam iàm ferventem in lebetem frigidum iniiciat, ac ipsum in totum non impleat; tunc lebes ex aqua iniecta callefiet, & paritèr callefiet aër, qui est in parte superiore vasis, ad quam accedit aqua fervens; & per hoc exemplum explicatur febris putrida, in qua incalluerunt humores, spiritus verò, & solida cordis pars incallescit; secundum exemplum alitèr est sumendum; nam si frigida aqua in lebetem intensè callidum iniiciatur, ex lebete callefiet aqua, & aër; quo exemplo febris hecticæ natura ostenditur; nam in ipsa, callefacta est solida cordis substantia, & ab ea callefiunt spiritus, & humores.

Tertium, deniquè exemplum, desumendum est, ex follibus fabrorum ferrariorum: finge enim, inquit Gal. fabrilem follē trahere acrem admodùm callidùm, & deindè ab illo callefieri, nondum tamen esse callefactum; sed vt aptior reddatur similitudo, fingè etiàm intra follem contineri aquam, vel alium humorem, ita vt foramina follis, per quæ atrahit, & expellit aërem, talitèr angusta sint, vt aëri sint pervia, & humori invia, hoc quidem, quod arti repugnat, à natura est factum; in corpore enim humano per cutis poros permeant aër, & spiritus, remanentibus intus humoribus: quo exemplo explicatur febris diaria; nàm veluti aër callidus atractus callefacit follem, & humorem contentum intra follem; ita in corpore spiritus callefacti, humores, & membra solida callefaciunt: quæ omnia tria exempla aptissimè possunt in balneo explicari; in illo enim adsunt parietes, aqua, & aër; valet autem accidere, vt, intra parietes callidos, effundatur aqua, & aër frigidus, quæ similitudo est febris hecticæ; vel existentibus parietibus frigidis, & aëre; si tunc infundatur aqua callida, per quid explicatur febris humoralis; vel demum parietibus, & aqua frigidis, si infundatur aer callidus, quo tertiò modo declaratur

febris diaria; parietes enim partibus solidis comparantur, aqua balnei humoribus, veluti aër spiritibus, quibus sic positis.

Sapientissimus Mercatus lib. 2. de differentiis febr. fol. 297. existimat, vt verum, quod humores, & spiritus neutiquam sunt febrium subiectum, sed illarum causæ; & quod callidum innatum cordis, est subiectum febris, quia in omni febre callidum innatum mutatur in igneam naturam, primoquè supponit ad maiorem intelligentiam, quod in substantia solida cordis, veluti in qualibet parte corporis, datur triplex substantia, solida scilicèt, humida, & spirituosa, ex quibus substantia callidi innati componitur, vndè ortum ducit triplex differentia essentialis febrium à subiecto; quælibet enim ex his substantiis sufficit, vt sit febris subiectum, talitèr vt vnaquæque substantia, singulæ febri correspondeat, veluti substantia spirituosa febri diariæ, humida febri putridæ, & pars solidior febri hecticæ, vt subiectum deserviat.

Hic tamen opinandi modus, facilè impugnatur concessa, adhuc tali diversitate partium in callido innato cordis; nam, vel est necessarium, vt detur febris, quod calor sit in facto, in vna ex dictis substantiis, vel sufficit, quod sit in fieri; si debet esse in facto, quælibet febris esset hectica, quia non est maior ratio, cur calor, qui est in facto esse, in substantia solida cordis, effiiat febrem hecticam, quàm in substantia spirituosa, aut humorali cordis; si verò dicatur sufficere, quod calor sit in fieri, manifestè sequeretur, omnes tres febrium differentias, scilicèt, diariam, putridam, & hecticas esse semper complicatas, & numquam, vnicam, & simplicem febrem, quod maximè veritati contrariatur. Sequella facilè probatur, quia causa præternaturam callida, si aproximetur cordi, omnes illius partes vniformitèr, ac simùl callefaciet, cum ipsius activitati, non repugnet, neque subiecti capacitati in recipiendo alterationem: ergo cum omnes partes equè callefiant, omnes febres sempèr complicatæ adinvenientur.

Si tamen Mercatus, & alij respondeant, inquit, Petrus Garcia quæst. 4. de febr. fol. 82. Quod licèt omnes cordis substantiæ à qualibet causa præternaturam callida, simùl callefiant in fieri, cùm hac tamen differentia, quòd solùm callefit in facto esse illa substantia cordis, quę maiorem similitudinem, & sympathiam obtinet cum causa callefaciēte, sicque propter similitudinem particularem, spiritus intra corpus callefacti præternaturam, potiùs quā aliā; spirituosam cordis substantiam, veluti humores, humidam callefacient.

Hic verò respondendi modus, maximè verę Phylosophiæ opponitur, siquidem similitudo, quæ datur inter spiritus callefactos, & substantiam cordis spirituosam, non potest efficere, vt electivè solùm callefiat pars spirituosa, quin aliæ substantiæ, simùl callefactionem, sive alterationem recipiant; cùm nec obstet ratione virtutis agentis, nec capacitatis in subiecto; minusquè ratione aproximationis requisitæ: ac proindè veluti ab humoribus præternaturam callefactis, valebit callefieri humida cordis substantia, multò meliùs ipsius spirituosa: ergo respondendi ratio, nullo modo est substinenda.

Communitèr tamen aliqui probant prædictam divisionem desumptam, non esse sufficientem; etiam si à Galeno, vt talis desumatur, quià cùm febris participet naturam morbi, ac proindè lędat sensibilitèr actiones, requirit subiectum vivens, cùm apud Phylosophum, in his, qui non vivunt, non detur sanitas, neque morbus: ergo nec humores, nec spiritus, erunt subiectum febris; siquidèm nec spiritus, nec humores, vivunt; quià nequè sunt corpus continuum, vt partes corporis viventes; & deindè, quia ordinantur ad nutritionem partium viventium, quòd maximè repugnat parti cuilibet viventi, vt ordinetur ad nutritionem alteriùs; & deniquè cùm nullam actionem vitalem exerceant humores, nec spiritus, meritò ratio vitæ illis est deneganda: ergo cùm humores, nec spiritus vivant, nequiquam erunt febris subiectum: ergo in sufficientèr divisit Gal.

fe-

febrem per materiam, in diariam, & putridam; siquidèm, nec humores, minusquè spiritus possũt esse materia, nec subiectum febris, sed potiùs erunt causæ efficientes.

Cui argutiei Masarias, Ioannes Baptista Navarro, & alij asserunt, quod etsi spiritus, & humores non vivant; quia tamen præveni vsum, vt actiones exerceantur; ideo calor præternaturam, qui existat in illis, poterit lædere actiones viventis; hæc tamen non obstant, quia spiritus concurrunt ad actiones viventis, non solum per iuxta positionem localem, sed per aliquid productum ab ipsis, sicquè actiones lædentur ab aliquo producto præternaturam, quia cor nullatenùs laborat febre per formam repertam in alio à corde; aliàs in solo spiritu adesset febris, & non in corde.

Alij haudubitant, huiusmodi divisionem rectè desumendam esse per materiã, quia quãvis morbus intrinsecè est quid permanens, & factum, & in hoc differt à patehematibus, quorũ essentia consistit in fieri; in febre verò putrida, & diaria; calor est factus in spiritibus, & humoribus; in partibus verò solidis est in fieri: ergo si vt detur morbus requiritur, vt sit affectus, vel res facta, ac in febre diaria calor est factus in spiritibus, sicut in putrida est in facto esse in humoribus, & in solidis partibus in fieri, meritò calor humorum febrem putridam constituet; quia tamen in partibus solidis est solùm in fieri, non obtinebit rationem febris hæcticæ: ergo completè tradditur, hæc divisio per subiectum, sive materiam.

Ex dicendis manifestè colligendum venit, hos Authores, neutiquam consuluisse Gal. siquidem ipse lib. 1. de differentiis sympthom. cap. 1. nobis exponit, quomodo dicatur morbus affectus, vt facilè præsens opinio impugnetur, affectus enim non sumitur à Gal. pro re facta, & permanente talitèr, vt sit independens à sua causa, quia in causis continentibus, dantur morbi ab ipsis causis dependentes in esse, fieri, & conservari, & tamen sunt verè morbi, & affectus; sed morbus, apud Gal.

di-

dicitur affectus,ſive res permanens,& facta,quia obtinet ſuam propriam eſſentiam,& conſtitutionem in termino fixo,& producto,& non actione,ſive motu,veluti paſsiones;quare quando omnes aſſerunt, quod in febre diaria, & putrida , calor eſt factus in ſpiritibus, & humoribus, & in vivente eſt in fieri ; tùnc non dicitur in fieri,veluti pathema,& motus , ſed quia dependet à cauſa:& licèt talis calor dicatur in vivente fiens,quia dependens ; verè tamèn, & realitèr eſt factus, quia eſt terminus per actionem phyſicam productus , appellatur tamèn in fieri, reſpectu caloris inhærentis ſpiritibus, & humoribus, in quibus calor repertus eſt factus independentèr à cauſa alia diſtincta ab ipſis humoribus,ac ſpiritibus.

Quarè ſit vera concluſio,huiuſmodi diviſionem partìm eſſe ſumendam per cauſas internas,& partìm per materiam:quam ſententiam amplectuntur Cyprianus de Maroja , Valles, Matamoros,Bravus,& alij,quam plurimi. Probaturque manifeſtè prima concluſionis pars ; ſcilicèt,hanc diviſionem partim dari per materiam , in quâ ſolùm intelligitur febris hectica , quià cùm morbus debeat inhæſivè , & intrinſicè afficere partem viventem,propter rationem ſupra allatam;ideò membra tantum ſolida erunt ſubiectum ipſius febris : quia vita gaudent, quòd verò in ſecunda parte diviſionis intelligatur,nòn propter materiam , ſed per cauſas internas, quod eſt,per febrem diariam , & putridam , facilè probatum remanet , cùm dixi ſpiritus nec humores vivere;ac proindè,nec poſſe febrem in ipſis ſubiectari,cùm in vita carentibus,ſanitas,nec morbus ad inveniri poſsit,niſi efficientèr. Inſtabit tamèn aliquis, dicens, quòd ex hac ſentiendi ratione,ſequeretur omnem febrem gaudere ratione , & eſſentia febris hecticæ , ſi in omni febre, illius ſubiectum eſt ſolida cordis ſubſtantia,& probatur. Quia ideò differunt inter ſe febris diaria, & putrida ab hectica, quià veluti in eis laborant ſpiritus , & humores ;ita in hectica ſolida cordis ſubſtantia laborat : ergo ſi in diaria,& putrida , ſecun-

dum meam ſententiam, ſubſtantia ſolida cordis, vt in hectica; nulla dabitur inter eas diſtinctio, ac proindè omnes febres verè dicerentur hecticæ.

Cui inſtantiæ reſpondent aliqui, quòd etſi in omni febre laboret ſolida cordis ſubſtãtia, nõ tamẽ omnes ſunt hecticæ, quia in hecticis ſolida cordis ſubſtãtia, eſt callefacta, at verò in putridis, & diariis callefit; humores verò, & ſpiritus ſunt callefacti: hæc tamèn reſpondẽdi ratio, non eſt ſubſtinenda, quia in febre diaria, & putrida ſolida ſubſtãtia cordis etiã eſt callefacta; nàm callida intemperies eſt in toto corpore, ac in ſolida cordis ſubſtantia: ergo iàm dabitur aliquis gradus productus, ſiquidẽ eſt morbus exiſtens in corde, & affectus permanẽs, & factus: ergo in febre diaria, & putrida à tali calore in facto, erit callefacta ſolida cordis ſubſtãtia: ergo diſtinctio, nõ ſolvit verã doctrinã.

Nec ſi dicas, iàm eſſe callefactos humores, & ſpiritus, quia ſi hæc paſsio non inhæreat parti viventi, vt eſt corpus cordis, nondùm merebitur nomen morbi; ac proindè nec febris, cùm ſit paſsio rei viventis: minuſquè ſi aliquis aſſerat, quòd etiàm ſi in febre diaria, & putrida, ſit callefacta ſolida cordis ſubſtantia, tamen callefieri deindè, per crebram, & aſsiduam intenſionem: ſed omne hoc datur etiàm in febribus hecticis, quià in hectica, quæ ad vltimã accedit hecticarum ſpeciẽ, intenſiorem calorem adquirit in fine, quàm obtinebat in principio, nec medio: ergo dicendum eſt, quòd etiàm in hecticis febribus, quamvis ſolida ſubſtantia ſit callefacta, vlteriùs tamèn callefit, cùm calor denuò fiat intenſior, donèc ad vltimum igneæ naturæ accedit: ergo diſtinctio allata eſt nulla.

Quibus ſic iactis, reſpondeo negando ſequellam, & ad probationem aſſero, non ſumi diſtinctionem inter diariam, putridam, & hecticam, quia in hectica laboret ſolida cordis ſubſtantia, & in aliis ſolùm ſpiritus, & humores, ſed ratio principaliſsima, & diſtinctiva formalis, propter quam diſtinguantur inter ſe, ſumitur à diverſitate cauſarum, a quibus talis febris de-

dependet, eo quià in diaria dependentia ſumitur ab ſpiritibus accenſis, & in putrida dependet ab humoribus putreſcentibus, in hectica tamen nullo modo datur talis dependentia: ergo cùm ſufficientèr ſalvetur ratio diſtinctiva formalis per talem dependentiam, nulla alia erit amplectenda, quià per ſolàm aſsignatam differt hectica ab aliis.

QVÆSTIO QVARTA.

VTRVM TERTIA FEBRIS DIVIſio in putridam, & alias dictas, ſit adæquata.

COMMVNISSIMA, & apud Medicos principaliſsima nominatur diviſio, in diariam, putridam, & hecticam, quæ maximè coincidere videtur cùm ea, quæ ex Hyppoc. deducitur, in contentis ſcilicèt, continentibus, & impetum facientibus; ita vt ſit adæquata febris diviſio, vt inquit Manardus 4. epiſtol. epiſtol. 4. Valles quinto controverſiarum, cap. 23. Vega, Matamoros, Cyprianus de Maroja, Petrus Garcia, Navarro, & alij, quàmplurimi, vt manifeſtè, docet Gal. primo de differentiis febr. cap. 1. & 2. ſicque latior erit diviſio allata per materiam, vel per cauſam efficientem immediatam, in contentis, & impetum facientibus, quià non ſolùm continet talis diviſio tales ſubſtantias aſsignatas, ſcilicèt humores, ſpiritus, & ſolida membra; nàm ſub nomine contentorum, non ſolùm cõtinentur humores, ex quorum putredine excitantur febres putridæ, ſed etiàm includuntur fulligines ex bubonibus elevatæ, & excrementa, quæ in inteſtinis, & ventriculo putreſcunt, & membra, quę putrida reddũtur, & alia huiuſmodi, quę poſſunt ſuſcitare febrem, cùm iſtæ febres, non fiant ex ſpiritibus, nec

ex humoribus putrefcentibus, aut partibus folidis, non valent appellari diariæ putridæ, vel hecticæ, dicuntur tamen febres in contentis, cùm illarum caufæ contineantur intra corporis cava, etfi hoc rigorofius, ita fit intelligendum: communitèr tamen, ac doctrinæ gratia valemus, omnia febrium genera reducere ad vnam, ex tribus afsignatis, putridã fcilicet, diariam, vel hecticam, quia etiã fi primò intuitu aliqua videatur febris, valdè ab afsignatis diftincta, reducenda tamen erit ad illarum aliquam, vt Gal. divifio adæquata, & perfecta fuftineatur.

Obiicies tamen primò, quia febris finocha fine putredine, fit ex fola efferuefcentia fanguinis, & nullo modo fpirituum: ergo talis febris, neque erit diaria, putrida, neque hectica, non hectica, quia partes folidæ non laborant, non putrida, quia eft fine putredine, minus diaria, cum fpiritus non efferuefcat, fed folum fanguis: ergo dabitur alia febris differentia, ob quam, divifio non fit adæquata: facilè, & manifeftè folvitur inftantia, fi refpondeam febrem finocham fine putredine reduci ad diariã, quoad fuam naturam, refpectu caufæ à qua dependet, non tamen diaria, quoad terminationem, five conftitutionem, quia diaria fua natura eft illa, quę obtinet calorẽ in facto dependentem ab fpiritibus; & fimùl efferuefcẽtia fanguinis, vt finocha, & non finitur fpatio tantum 24. horarum, veluti diaria, conftitutione quę obtinet folutionem terminatam per fpatium dictum; ficque cum in finocha non putrida, non folùm fpiritus fint calefacti, fed etiam fanguis ferbore fit correptus citra putridinem; ideò plus durat, quam illa, quæ eft diaria conftitutione.

Inftabis fecundò, nàm in febribus, quæ excitantur ex putridine alicuius membri, vt pulmonis, quando pthifis fit, & ex vlceratur, aut ex putredine recrementorum in inteftinis, mifsis vaporibus putridis ad cor; tunc talis febris non eft hectica, quia calor non eft factus, neque independens; minufque diaria, aut putrida, cum nullam obtineat dependentiam ab fpiritibus, vel humoribus: ergo divifio afsignata, non eft adæquata.

Di-

Diluitur prædicta obiectio; respondẽdo, quod quando substantia alicuius partis putrefit, vt est pulmo in pthisi, tunc calor est in facto in continentibus, sicque talis febris erit hectica, quia non semper est verum, quod ad rationem febris hecticæ, calor sit in facto independentèr à causa, quia calor febrilis semper est violentus, ac cùm dependentia à causa peculiari, sicque diversitas harum febrium sumitur à causis, in quibus calor reperitur in facto esse.

Confirmationi de recrementis putrescentibus in intestinis. Respondeo, quod talis febris est reducenda ad diariam, cum sit citra putredinem humorum, cuius est ratio, quia in pulsu, & vrina, nullum signum putredinis invenitur, & deindè talis febris ortũ ducit à causa manifesta, quæ omnia, & sunt necessaria, atque sufficiunt ad febrem diariam constituendam.

Obiicies tertio, quia Gal. lib. de differentiis febrium, cap. 5. asserit, quod ex bubone generatur febris, quæ quidem, nec est diaria, putrida, nec hectica: ergo divisio allata, non est adequata: probatur manifestè minor, non est diaria, quia calor non est factus in spiritibus, non putrida, quia quamvis humores, qui efficiunt bubones, putrescant, non tamen causant febrem putridam; quia vrina nullum signum cruditatis obtinet in principio, quod est signum proprium, & inseparabile febrium putridarum, sed potiùs est cùm omnibus signis coctionis, pulsusque nullam obtinet inæqualitatem, demum non est hectica: quia talis calor non est in partibus solidis: ergo constat divisionem, non esse adæquatam.

Cui respondeo concedendo maiorem, & negando minorem, & vt solvatur arguties, priùs est perpendendum, quod febris valet ex bubone triplicitèr oriri, primò per continui alterationem, reperto humore putrefacto, qui efficit bubonem; quin communicetur humoribus, nec spiritibus, secundò producendo calorem in facto in spiritibus, & tertiò per productionem caloris in facto in humoribus, quę vltimæ febres ratio-

tione ſpirituum,ſunt diariæ,vel putridæ,difficultas tamen ſtat de febre cauſata ab humore exiſtente intra locum inflamatum: Cui ſatisfatio dicendo, quòd cùm calor præternaturam accedit ad cor per continui alterationem,ita vt non accendatur per fuligines elevatas ab humore putrefacto,ſed manentibus in eodem loco concluſis, talis febris, rigoroſius ſumpta,eſt diaria,etſi calor præternaturam adſit in contentis;cuius eſt ratio,quia nullum datur ſignum febris putridæ, nec in pulſu, neque vrina;cùm nulla putredo appareat, & deindè cùm oriatur à cauſa externa,rectè dicenda erit febris diaria.

QVÆSTIO QVINTA.

AN FEBRIS RECTE DISECETVR in morbum, & ſympthoma.

PRæter iam tradditas diviſiones febrium, Authores ſubdividunt,in febrem morbum,& febrem accidens, vt exponit Gal.4.aphor.commen.73.& 1.de arte curativa ad Glauconem, vbi ſubdividit febrem, dicens: *Nonnullæ febres ex humoribus accenduntur; non nullæ ex inflamationibus,& quæ ex inflamationibus fiunt,ſunt veluti quædam accidentia partium laborantium*: quàm diviſionem admittunt Euſtachius, Rudius lib.3.cap.7. Mercurialis 5. ſuæ practicæ,cap.2. Valles 5.controverſiarum, cap.23. Matamoros 1. de differentiis febrium, tract.2. diſp.8. etſi percelebres prædicti Authores, hanc ſententiam amplectantur, ſubdiviſione tamen intellecta, non erunt contemnendi.

Quare,etſi vera appareat prædicta ſententia, in rigore tamen dicendum eſt, nullam febrem poſſe obtinere rationem accidentis, ſive ſympthomatis,ſicque nulla erit diviſio in fe-

brem

brem,& sympthoma;hanc conclusionem, tenent Altomar lib. de febr.part.1.cap.10. Mercatus tom.2.lib 2. de differentiis febr. fol.292.Sennerto tom.2. suorum operum lib. 1. de febr. cap. 4. de differentiis febr. fol. 544. Masarias lib. 5. de febr. cap.1.fol.321.& probatur authoritate Gal qui lib.de differentiis morborum cap. 7. inquit in hunc modum: *Nam subindè morbus ex morbo nascitur*. Ergo etiam si febris aliquem morbum sequatur, verè erit morbus,& nõ sympthoma,sivè accidens, & licèt Gal. lib.1. de arte curativa ad Glauc. cap.3.asserat, quod febris,quæ sequitur inflamationem,sit veluti sympthoma; nam ex eodem patet in rigore,nõ esse sympthoma,sed veluti sympthoma,ita vt sẽper sit morbus,vocatur tamẽ à Gal. veluti sympthoma,quia sicut sympthomata sequũtur morbũ,sic febris sequitur inflamationem,& sicùt ablatis morbis,auferuntur sympthomata (quamvis nõ omnia) sic ablata inflamatione aufertur febris, quæ sequebatur eam, vt in pleuritide, sive peripneumonia: ergo licèt ob hanc similitudinem dicatur febris veluti sympthoma, in rigore tamen semper est morbus, licèt in propriè sympthoma.

Probatur deindè, quia si febris sequens morbum, vt inflamationem, esset sympthoma, sine dubiò reduceretur ad aliquod ex tribus membris, quæ Gal. asignat libro de differentiis sympthom.cap.2. scilicèt, vel ad actionem læssam, vel ad affectum corporis,vel ad ea, quæ vtraque consequntur;atqui ad nullum istorum potest reduci : ergo febris non erit sympthoma. Probatur,primò non ad actionem læssam,quia intemperies nullatenùs est actio læssa,sed ad illam sequitur actio læssa;non ad qualitatẽ mutatam,quia sympthomata in qualitate mutata,solùm intelliguntur qualitates secundæ,vt rectè annumerantur à Gal.lib. de differentiis sympthom.cap.5. ergo non intelligetur pro qualitatibus primis;quia qualitates primę, constituunt morbum;ac proindè, cùm febris sit qualitas prima, non erit sympthoma sumptum pro qualitate mutata; minusque

què reducetur ad ea, quæ ad vtraque consequuntur, quia ista consistunt in contentis, & excretis præternaturam, sive in retentis, febris verò in esse febris, cùm consistat in intemperie callida existente in corde, & non in excretis, sive retentis, etsi quoad causam, vt accidit in febre putrida dependeat ab humoribus putrefactis præternaturam retentis, ideò meritò dicendum erit, non esse symptoma pertinens ad ea, quæ vtraque consequuntur: ergo ex sufficienti enumeratione sympt. sequitur nullam febrem esse sympthoma.

Probatur 2. ex Avicenna Fen. 1. lib. 4. tract. 1. cap. 1. vbi inquit, quod febris, quæ sequitur ad apostema, non sequitur immediatè ad illud, sed potiùs ad putredinem humoris existentis in illo, atqui febres ex putredine humorum ortæ, sunt verè morbi, & non morbi accidentia: ergo omnis febris nata ex apostemate, sive inflamatione est solùm febris morbus; præterea, quia ex Gal. 2. de arte curativa ad Glauc. cap. 4. sic ait, *at quæ ex humorum putredine febres accenduntur, ab hoc ipso nominantur febres, & non sunt accidentia morborum, sed ipsi morbi*: ergo non erunt sympthomata apud ipsum Galenum.

Probatur 3. quia quælibet febris, quomodocumque sumatur, obtinet omnia necessaria, vt sit morbus: ergo etsi sequatur, ad inflamationem, sive alium morbum, necessariò, & sempèr erit morbus. Antecedens est manifestum, nàm quomodocumquè sumatur, febris est lapsus à naturali constitutione: ergo affectus præternaturam lædens sensibilitèr, & primò actiones: ergo erit morbus: ergo quàmvis sequatur alium morbum, non erit sympthoma: Consequentia probatur, quia plurimi morbi insequntur ad alios morbos, quibus non obstantibus, sempèr sunt morbi, nulloquè modo sympthoma: ergo non alitèr, etsi febris sequatur inflamationem, sempèr erit morbus, ex alio morbo nascens: Antecedens probatur, ex morbo in connexu, & in situ, qui sequntur ad morbum in solutione continui, atqui isti morbi, quamvis alium sequantur, vt est solutio continui, nō

sunt

ſunt ſympthoma, quià verè lædunt actiones: ergo ità paritèr dicendum eſt de febre ſequente alium morbum, vt inflamationem.

Confirmatur, ex Galeno Aphoriſmo citato, nàm intèr febres morbos, conſtituit febrem lypiriam: atqui omnis febris lypiria eſt illa, quæ dependet ab inflamatione in partibus profundioribus corporis: ergo cùm talis febris, apud Gal. non ſit accidens, ſed morbus, meritò dicetur, quòd etiàm ſi febris ad inflamationem ſequatur, verè, & rigorosè erit morbus, nõ que obtinebit naturam ſympthomatis.

Sed obiicies 1. quià vna, & eadem entitas Phyſica, ſecundum diverſos reſpectus, poteſt participare rationem effectus, reſpectu ſuę cauſę, à qua fuit producta, & poteſt habere rationem cauſæ, reſpectu illius, quod ipſa valet producere: ergo non alitèr febris poterit ſecundum diverſos reſpectus, participare rationem morbi, quia lædit primò actiones, & paritèr rationem ſympthomatis, quià ſequitur morbum, ſicut alia ſympthomata. Cui reſpondeo, concedendo antecedens, & negando conſequentiam, cuius eſt ratio diſparitatis, quià ſub ipſa, & indiviſibili formalitate, qua dicitur febrem eſſe ſympthoma, quoniàm ſcilicèt ſequitur inflamationem, ſub eadem etiàm dicitur morbus, quia lædit operationes, cùm ſit intemperies partis, non tamèn ſub eadem formalitate, quà vna entitas Phyſica habet rationem cauſæ, participat etiàm rationem effectus, imò inter ſe valdè formalitates diſtinguntur: ergo nulla eſt paritas, cùm in cauſa, & effectu, vna formalitas neceſſariò aliã excludat, quòd nullatenùs reperitur in febre orta ab inflamatione.

Obiicies 2. nàm ſympthoma eſt accidens ſequens morbum, ità vt morbo ablato, nullam poſtulet curationem: atqui febres quædam reperiuntur, quæ ita ſequntur morbum, vt ſtatìm ac aufertur morbus à quo dependent, paritèr etiàm auferantur, & nullam exigant curationem: ergo tales febres erunt ſympthomaticæ. Minor probatur, nàm febres, quę ſequntur ad

inflamationem pleuræ, pulmonis, vel alterius partis internæ; ità sequuntur inflamationẽ, vt illa ablata, auferatur febris, (nisi ex alia parte reperiatur apparatus morbosus:) ergo in tali casu dùm nòn datur talis apparatus, sed solùm existit inflamatio, causans febrem, talis febris obtinebit veram rationem sympthomatis, & precipuè si inflamatio producit febrem per solàm continui alterationem.

Cui respondeo, quòd etiàmsi sympthoma non indicet sui ablationem, non tamèn omne; quia hoc nõ est ad constituendũ præcipuè essentiam sympthomatis, vt patet in icterico, in quo adhùc ablata obstructione, & etiàmsi ablata esset intemperies, remaneret color depravatus, quia est qualitas secunda permanẽs, & neutiquàm est in fieri, vt actio læssa, quæ sola sequitur morbum vt vmbra corpus opacum; & tamèn illo in casu esset color depravatus verè sympthoma: ergo quia essentia sympthomatis, non sumitur ex eo, quod ità sequatur morbum vt illo ablato, auferatur sympthoma, sed quòd illo posito ponatur, & quòd minimè lædat actiones; quia tamèn febris, quàmvis ex vnica parte sequatur morbum, nempè inflamationem, ex alia tamèn parte lædit sensibilitèr, & primò actiones; sicquè potiùs erit morbus quàm sympthoma, licèt alium morbum sequatur.

Obiicies 3. quia maximè convenit vt recta exerceatur curatio, quòd febris aliquando sumatur vt morbus, & aliquando vt accidens: ergo rectè dividitur febris in morbum, & accidens. Antecedens ostenditur, nàm ex consideratione, an febris sit morbus, vel accidens, cognoscet Medicus quando sint adhibenda remedia ad auferendam febrem, & quando nõ, talitèr, vt si ratione febris sympthomaticæ, quæ sequitur inflamationem, exhibeat Medicus remedia refrigerantia sumpta indicatione à febre, potiùs nocebit inflamationi quàm auxiliabitur; quia si inflamatio adsit in pleura, materia contenta in parte inflamata densabitur per remedia frigida, & redderetur

inepta ad expulsionem, qua detenta sine dubiò sequetur mors; atqui hoc non accideret si febris esset solùm morbus, & non accidens: ergo divisio ista, febris in morbum, & accidens, maximè necessaria erit ad curationem: ergo concedenda.

Cui respondeo argutiei, concedendo, esse valdè vtile discernere in regulari curatione causam, à qua immediatè febris nascitur, vt primò, causæ remedia aplicentur secundum indicationem à parte desumptam, & secundum debitam curationem: Siquidem vnamquamquè causam priùs abscindere opportet; tamen ex hoc non colligitur febrem, quæ sequitur inflamationem esse symptoma, quia etsi sit morbus nascitur ab alio, absque nulla implicantia, & licèt vt est morbus callidus, exigat remedia frigida; habita ratione ad causam à qua sumitur indicatio, prior in executione, non sunt applicanda, quia talis causa est inflamatio, quæ gerit vicem morbi prioris, à quo febris morbus, dependet, & cum talis febris non careat læsione, non obtinebit rationem symptomatis, etsi latè loquendo, valeat febris, veluti symptoma appellari: ac proindè talis divisio, non erit rigorosa.

Dividitur etiam febris, in simplicem, & compositam: de simplicibus egit Galen. 2. de differentiis febrium, capit. 2. de compositis verò, eodem libro, capit. 7. sicque febris simplex, est quæ ab vna simplici causa ortum ducit, vt tertiana, quartana, febris ardens, ac similes, quæ ab vno tantum humore oriuntur, & nulli alteri morbo complicantur. Composita verò febris, est quæ à composita provenit causa, sive alteri febri adiungitur, vt duplex tertiana, quæ ab humore pituitoso, & bilioso ortũ ducit, vel alteri febri adiungitur; vt si quis laboret febre tertiana, & quotidiana, sive quartana; quæ distinctio febrium, maximè ad curationem cõducit, nam morbi simplices, simplicem exigunt curationem, veluti compositi, compositam, vt scripsit Gal. 1. de arte curativa ad Glauc. cap. 13.

Præterea dividitur febris in continuam,& intermittentem, quæ divisio vtilissima est curationi, & adprognosim veram de febribus firmandam ; vt patet ex Hyppoc. quocumque modo intermisserit febris, periculo vacat : continuæ verò difficilem admittunt curationem ; deniquè,tàm continuæ,quàm intermittentes febres,in alias,atquè alias subdividuntur , aliæ enim illarum sunt breves , aliæ longæ , & sine periculo , ex quibus aliæ nocturnæ , aliæ diurnæ , aliæ salutares , & aliæ minimè , quæ omnia maximè perpendere expedit; vt perfecta illarum curatio , & prognosis possit fieri. Et hæc sufficiant de hoc 2. libro de differentiis febrium.

*

LI.

LIBER TERTIVS DE FEBRIVM CAVSIS IN COMMVNI.

VM iàm Galenus generales febris divisiones adduxiſſet, nũc de cauſis febrium incommuni ſermonem incipit;ſed vt clariùs percipiantur omnia genera cauſarum febrium, priùs ſupponendum venit, ex Ariſtotele ſecundò phyſicorum,cap.3. quòd quatuor ſunt genera cauſarum,vt eſt materialis,formalis,efficiens,& finalis,de quibus brevitèr inquirendum eſt: an in febre reperiantur hæc quatuor genera cauſarum,& quamvis hæc quæſtio valdè exagitetur,libro de cauſis morborum,brevitèr tamèn in præſenti dubium diſolvam,vt exacta ſit cognitio de cauſis febrium.

Quantum ad cauſam formalem pertinet ,brevitèr eſt dicendum , febrem nullam cauſam formalem obtinere phyſicam,ex qua componatur, ſed potiùs ipſa febris obtinet rationem cauſæ formalis;nàm cauſa formalis eſt,vt patet ex Ariſt. quæ dat eſſe rei,per actuationem,& denominationem ;ſed febris denominat,& actuat in eſſe febris : ergo febris habet rationem formę.Præterea,quià cùm febris ſit accidens,& omne accidens,ſit quædam forma accidentalis denominans accidentalitèr ſubiectum;ideò non poteſt componi,ex alia forma phy-

ſica,& reali,ſed erit compoſita ex alia metaphyſica, quæ conſiſtit in differentia, quatenùs febris componitur ex genere, & differentia,vt ex ipſius definitione conſtat.

Obtinet deindè febris,cauſam materialem,non ex qua ſit, ſed à qua ſuſtenteturs nàm cùm febris ſit accidens quoddam, intelligi nequit ſine materia,quæ ſe habeat,vt ſubiectum illud ſuſtentans,ſicquè dicimus materiam primam eſſe ſubiectum accidentium corporalium , velutì animam rationalem eſſe ſubiectum accidentium ſpiritualium: cum accidentia educantur de potentia materiæ,& in illa ſuſtentētur , materia tamèn prima,vel quantitas, provt ſubeſt forma viventis , non recipit febrem,aut alium morbum accidens,quia potentia paſsiva dirigatur ad illum recipiendum,cùm ſit præternaturam,& contra inclinationem ; ſicquè non recipit per potentiam naturalem,ſed ſolum obedientialem,& ob capacitatem quàm habet, ſiquidem eſt contra naturam viventis: Potentia tamèn obedientialis nullo modo inter ſe,& phyſicè diſtinguntur, cùm in ipſa entitate fundentur.

Circa finalem febris cauſam , Vall. & cùm eo pluſimi exiſtimant,cauſam finalem nullam dari,reſpectu alicuius morbi: præcipuumquè fundamentum eſt , nàm quæ habent ſuam eſſentiam in aliqua imperfectione , velutì morbus, non fiunt propter finem,quià natura,non intendit corruptionem,neque vllam; ſibi imperfectionem , & quoniam morbus eſt quædam imperfectio,& deſtructio viventis, ideò per ſe non intenditur à natura,ſed ſolùm peraccidens;vt exponitur primò libro de generatione,& corruptione. Hoc fundamentum, etſi verum ſit reſpectu agentis naturalis, quòd ſempèr dùm operatur, dirigitur in bonum,tamquam in verum finem , ideòque non poteſt per ſe morbum producere ; benè tamèn poteſt morbus obtinere rationem cauſæ finalis reſpectu agentis cognoſcitivi, quià aliquandò Medicus excitando febrem , etſi ſit quid malum,minori malo,aliud maius,curandum eſt ; vt cum Medi-

dicus excitat febrem, vt curetur convulsio à repletione facta, quia convulsio est maius malum, quàm febris, quæ excitatur: vt patet ex sententia 26.lib.2.Aphorismorum, dùm inquit febrem convulsioni supervenire, meliùs est, quàm febri convulsionem.

Superest iàm sermo de causa febrium efficiente, de qua Galen.lib.1.de febribus, cap.3. mentionem fecit, vbicumque febrium causas adduxit, quas antequam proponam supponendum venit, causam efficiẽtem, de qua Medici loquntur, vnam esse internam, & aliam externam, ista vocatur etiam procatartica, prægressa, & manifesta, quia ab extrinseco proveniens, valet corpus alterare, quę quidẽ, vel est per se, vel peraccidẽs: causa verò efficiens interna febris, dicitur illa, quę ex se generat morbum absquè eo quòd priùs alterationem inducat in aliquam causam internam, veluti efficiunt causæ procatarticæ. Deindè interna subdividitur in aliam, quæ antecedens vocatur, & aliam, quæ est coniuncta: causa interna, antecedens febris, dicitur illa, quæ habet aptitudinem ad febrem efficiendam, vt humores existentes in venis, qui per putredinem, sunt dispositi ad producendos circuitus, quàmvis actu non efficiant: causa verò coniuncta, vocatur illa, quæ immediatè producit morbum, vt humores, qui iàm existunt in foco putredinis, & actu producunt circuitus in febribus, ita vt sint causa immediatior febris.

Causa igitur efficiens febris, apud Galenum loco citato, quintuplex erit, scilicèt motus, putredo, vicinia rei callidæ, constipatio, & permixtio substãtiæ callidę, quę omnes causæ ad vnicam solùm possunt reduci, videlicèt ad viciniã rei callidæ: quia tamèn diversa sumitur curandi indicatio ex diversitate causarum, ideò diversimodè annumerantur; ex quibus causis, quædam valent producere febrem perse, quædam peraccidens; aliæ vt dixi, sunt internæ, aliæ externæ, & aliæ simùl internæ, atquè externæ. An verò huiusmodi causæ sint pautiores, vel

plu-

plures, relinquendum expedit, cùm, vt dixi, possint ad vnam tantùm reduci, & quia maiora, & vtiliora nos pulsant.

Putredo equidèm est causa interna per se, etiamsi rigorosiùs loquendo, potiùs res, quæ est putrida, vt humores putridi: obstructio verò, & prohibita ventilatio est causa peraccidens: vicinia rei callidæ, est causa externa per se, quia per se calorem producit, vt ignis, vel alia callida, quę nobis approximata, & vicina calorem generant: constipatio deindè cutis, est causa externa peraccidens: causa verò, quæ simùl potest esse externa, & interna est motus, nàm si quis immoderatè moveatur, proptèr nimium motum potest febricitare: & deindè iste motus provenit à causa interna, scilicèt à vivente producente impulsum; sicque ratione exercitij nascetur ab externa, & ratione viventis ab interna causa ortum ducet: permixtio paritèr substantiæ callidæ, valet etiàm esse causa interna, & externa.

Motus similiter estcausa febris, cùm communitèr apud Phylosophos sit effectrix causa caloris, vt docuit Aristoteles 5. sect. problem. 13. & 14. & 34. ac lib. 2. de cœlo, cap. 7. vbi inquit, quòd sagita si sursum proiiciatur, & in illius extremitate plumbum obtineat, tunc ita ignescit, vt ipsum plumbum liquefiat, quæ quidem liquatio necessariò à calore accidit; idèm suadet motus rotæ molendinæ, vbi efficitur farina, velutì etiàm exercitium animalis, quo finito vivens callidius evadit: sicquè motus verè dicendus venit causa caloris. Nequè in pręsenti solùm intelligendus est motus corporis, sed etiàm motus animi, vt sunt animi pasiones, in quibus sanguis, & spiritus moventur ad intra, vt patet in ira, quæ est effervescentia sanguinis iuxta cor, & in timore, atquè merore, in quibus sanguis ad intra recluditur; in gaudio tamen, ac pudore, non accidit febris, quià etsi animi motus, potiùs est ad habitum corporis, & ad extra sanguinis effusio, quàm ad præcordia.

Quomodo motus sit causa, an inducta priùs raritate, & at-

tenuatione,quæ prærequiritur antecedentèr ad calorem : an solum peraccidens aplicando activa pasſivis; (quod vt probabilius eſt ſubſtinendum) an ſit cauſa per ſe efficiens,& equivoca;an per ablationem impedimentorum,media colliſsione, ità vt partes igneæ intro recluſæ, ad circumferentiam mixti exeant, alibi eſt diſputandum,& conſulendus erit doctiſsimus Cyprianus de Maroja lib.3.de cauſis febrium,fol.27.quod igitur motus corporis inmodicus ,(non tamen extremus , quia iſte media raritate,per ſolutionem,potiùs intemperiem frigidam inducit) producat febrem, patet in laſitudine non ſpontanea , quæ provenit à valida corporis exercitatione , in qua muſculi, ligamenta, tendines , & ſpiritus,propter attritionem oſsium in articulis, & colliſsionem,præternaturam callefiunt, qui calor ſi vlteriùs communicetur,ita vt in corde accendatur neceſſariò febrem inducit.

Quod autem putredo,aut ſubſtantia putrida febrem inducat,manifeſtum eſt , ſiquidem ortum ducit à calore extraneo; & inmodico tamquam à cauſa efficiente , & ab humiditate, tamquam à cauſa materiali , vt inquit Ariſtoteles 4. metheororum,cap.1.& 2. vbi proponit definitionem veræ putredinis; eamque explicant Valles,& Ludovicus Mercatus ſuper illum Ariſtot. locum,ſcilicèt , quod putredo ſit interitus proprij , ac naturalis caloris , in quovis humido, ab alieno calore proveniens:& Gal.11 methodi,cap.8. aſſeruit,quòd putredo eſt immutatio totiùs ſubſtantiæ corporis putreſcentis,ad corruptionē à calore extraneo : quæ definitiones ſolùm differunt in eo, quòd Ariſtoteles non definivit putredinem, quæ eſt in via , & motu,ſive cauſalitate,ſed illam,quæ eſt abſoluta , & ad terminum completum acceſsit ; Gal.verò definivit putredinem illam,quæ ſolum eſt in via,& in actione immutativa,& non terminum talis putrefactionis.

Sic ſecūdū has cōditiones differūt Ariſtoteles,& Gal.etiāſi maximè inter ſe aſſentiant;ratione cauſæ efficientis, & mate-

rialis putredinis;sicquè rectè deducitur putredinem,caloris,& aliquandò febris esse causam, vt asserit Galenus, libro de causis morborum,cap.2.in Columbarum agrestium excremen tis,ex illorum putrefactione, ignem fuisse accensum: experimur etiam quotidie in humoribus, qui ex putredine incalescunt, & febrem succendunt; nàm qùamvis ex vi putredinis deperditur calor naturalis,& proprius,quatenùs exalatur substantia callida, quæ putrescit, ista tamen participat calorem extraneum, & putredinalem, ratione cuius febrem excitat.

Dicet tamen aliquis, si putredo est causa caloris: ergo quò res magis putrescit,eo calidior reddetur;atqui contrarium, experientia constat: ergo res putrida, ratione putredinis,non producit calorem.Minor probatur exemplo aceti,quod media putredine generatur ex vino, & frigidum evadit, cui dubiò. Respondent plurimi, concedendo suppositum, quia per putredinem, calor innatus corrumpitur: sicquè si multum adaugetur putredo, omnimodè calidum innatum deficit, ac subiectum frigidum evadit: etsi hoc veritatem obtineat, meliùs tamèn dicendum venit, quòd quotiescumquè aliqua coquntur,aut putrescunt callidiora redduntur,quãdò eadem forma substantialis permanet, & subsistit: si verò talis forma antecedens substantialis, corrumpitur, valet tunc subiectum acquirere formam, cui debeatur necessariò, frigiditas excedens,vt in exemplo allato patet; siquidèm corrupta completè forma substantiali vini, deperditur paritèr omnis dispositio prævia, & conservativa subsequens talis formæ, & advenit denuò alia,quæ prærequiritur,ad novam formam genitam per talem ingentem putredinem;sic in nostro casu cùm remanet adhùc humoris forma, per putredinem in humore introductam intenditur illius calor; cùm verò ita adaugetur, putredo,vt forma antecedens humoris corrumpatur, valebit per ingentem putredinem,ita remitti innatus calor,vt ipso di-

ſipato, & reſoluto, potiùs ad intemperiem frigidam, quàm callidam, corpus reducatur.

Nùnc iam eſt videndum, quomodo conſtipatio, ſive obſtructio, poſsit febrem producere; pro cuius intelligentia oportet ſupponere, ex Gal. 1. de differentiis febrium, cap. 3. quòd noſtra corpora dupliciter difflantur, atque attemperantur; primò effuſis ad exteriora vaporoſis, atque fuliginoſis excrementis, per poros, atque meatus cutis: Secundò media attractione ſubſtantiæ aëreæ per illos, nàm ad iſtos vſus, fabrefecit natura omnem cutim plenam foraminibus, quo ſuppoſito; ſi acceſſerit aliqua cauſa denſans cutim, & meatus anguſtiores reddens, tùnc vapores callidi intra detinentur, à quibus humores, & ſpiritus accendũtur, & cùm ex altera parte propter hoc impedimentum ventilatio defficiat, neceſſariò corpus incaleſcit, & aliquandò in febrem incidit; ob quam cauſam corpora exteriùs refrigerata febrem diariam patiuntur, quoniàm frigiditas cutim denſat, meatuſque conſtringit: ſi tamèn in humoribus morboſa diſpoſitio, vel apparatus morboſus adſit, ex diaria putrida generatur, vel putrida, à principio conſtitutionem ſuſcipit.

Ex diverſa tamèn corporis diſpoſitione, diverſæ dantur febres in conſtipatione, & aliquandò non naſcitur febris, quia ſi datur conſtipatio cutis, citra obſtructionem meatuùm internorum, & non detur morboſus apparatus, illo in caſu ex retentione fuliginum callidarum, ſolùm excitabitur febris diaria: ſi verò per conſtipationem, humores acres, mordaces, atque callidi reperiuntur, vt accidit in hominibus cacochimia correptis, & his, qui pravis alimentis vtuntur, ac meatibus internis obſtructis, tùnc febris putrida excitabitur: & ſi citra conſtipationem cutis, & meatuum internorum, corpus abundet prædictis humoribus, tùnc ſanitate fruetur, lubrica tamèn & debili: Quandò verò, quod difflatur per cutim, vaporoſum, & benignum eſt, vt evenit hominibus ſanguineis, tùnc ex conſtipatio-

ne cutis inducitur plectora, sive humorum redundantia, corpusque redditur plenum citra febrem, etsi periculosum, veluti atletharum corpora: vt ait Hyppoc. 1. Aphorism. sententia 3. *habitus adlætharum, qui ad summum bonitatis attingunt periculosi, &c.*

Quàmvis communitèr apud Medicos, vicinia rei callidæ, caloris sit causa, potiùs tamèn res callida approximata; erit causa per se caloris; quia aproximatio se habet, vt conditio necessaria, vt agens callidum alterationem in passo producat; quòd Galenus manifestat 1. de differentiis febrium, cap. 3. exemplo Solis nos callefacientis, quæ callida intemperies appellatur Typhoides, sicut, quæ ab igne procedit Pyratoides. Vltima febris causa est substantiæ callidæ permixtio, quæ paritèr etiàm causa peraccidens dicetur, quia quæ per se calorem producit, solùm est ipsa substantia callida permixta; sub qua intelligenda sunt alimenta callida, potiones callidæ; ac medicamenta callida.

Neque impedit, quominùs alimenta callida valeant calorem producere in nostris corporibus, quia differant à medicamẽtis, in eo quod sunt victa à nostro calore nativo, ac nostram substantiam adaugent, quod non invenitur in medicamentis, siquidem ista, virtute sua alterativa, potiùs operantur actione immutativa, quàm patiantur, victa à calore; sicquè velutì videtur ineptitudo, quòd alimenta callida, cùm victa sint, possint corpora immodicè callefacere, his non obstantibus, non implicat, quod ex alimentis callidis, etiàm si dictis, possit corpus callefieri, cùm sanguis aliquandò producatur callidior ratione alimenti callidi, quàm illæ, qui fit ex alimento frigido, vt ex lactuca, endivia, melopepone, & aliis: quare propter consuetudinem immutabitur temperies, sive complexio nativa, & antecedens, & fiet secundum qualitatem callidam, quæ in alimentis elucescit. Præterea, quià cum in alimentis contineantur partes etherogeneæ callidæ, à quibus corpus valet calle-

fieri:

fieri; præcipuè in alimentis medicamentosis, ideò non dabitur repugnantia, vt hæc virtus calefactiva, nostris corporibus alterationem communicet.

Ad prædictas vniversales causas, omnes, communitèr Authores reducunt; de inedia tamèn difficilè ocurrit dubiũ, an sit alia causa caloris, aut ad quam ex his causis redduci debeat, nã quod inedia, sive alimenti deffectus, calorem generet, est iuxta mentem Galeni 2. de ratione victus in morbis acutis, comment. 24. vbi inquit: *Corpus magis, tùm siccescit, tùm ignescit his qui consuetum relinquunt prandium.* Et ibi comment. 30. inquit, quod bilis in ipsis inediis amarior redditur, & 8. method. cap. 2. damnat inediam, quia vehementes febres, & alia incõmoda facit, quomodo tamèn id contingat ratione inediæ brevitèr examinandũ est: Circa quod Valles 4. cõtroverſ. cap. 3 ait: quod in defectu alimentorum, calor naturalis convertitur ad excrementa biliosa, quæ propter ipsorum igneam, & siccam naturam, vlteriorem calorem comparãt: sicquè etiàm corpus calefaciunt, ac febrem biliosam generant, qui calor febrilis à forma propria resultat, supposita dispositione antecedenti in dictis excrementis ad talem calorem: etsi fortè quis dicat, quare tempore inediæ calor naturalis convertitur ad excrementa, & non anteà.

Respondent plurimi, qui Vallesij sententiam defendunt, quod ante inediam, sive defectum alimenti, impeditur actio caloris naturalis erga illa excrementa ab humiditate alimenti; at verò deficiente tali humiditate, convertitur talis calor ad excrementa, quia ipsius vis, ab ipsa siccitate acuitur: quorum fundamentum sumitur, ex verbis Aristot. sect. 24. problematum, dùm quærit. cur fundum vasorum, quæ aquam ferventissimam habent, non vrat, & intensissimè calefaciat, plerique enim solent deportare ipsa vasa sustinentes fundo, aqua verò exclusa, maximè dictum fundum vrit.

Cu-

Cuius fundamenti, ratio ſtat in eo, quod actio caloris fundi impeditur ab humiditate aquæ; & ob iſtam cauſam metalla igni appoſita non liquefiunt ſi adiungantur humiditati, quia calor in humido ſubiecto non eſt ita efficax in operando, velutì ſi adiungatur ſiccitati; ſicque communitèr dicitur, quod ſiccitas eſt lima caloris, quia calorem ipſum in ſuis actionibus acuit; quod humiditati denegatur.

Quarè dicendum erit, tempore inediæ excrementa magis incaleſcere deficiente alimento, quod quidem ſua humiditate impediebat actionem caloris circa excrementa, ſimulque remittebat excrementorum ſiccitatem; at verò amiſſa ſemèl humiditate, à propria forma excrementorum, neceſſariò ſiccitas dimanat; ſicut calefaciente ſemoto ab ipſa aqua calida, iſta poſtea à propria forma reducitur ad frigiditatem naturalem.

Poſsita igitur in excrementis ſiccitate, quæ in bilioſis eſt diſpoſitio ad calorem, nihil mirum ſi in illis intenſior calor ab ipſis producatur, ita vt corpus vniverſum calefaciant, ac febrem excitēt, non alitèr vaſorum fundum, ſi aquam nō contineat maximè vrit, quia calor obtinet ſiccitatem ſibi adiunctam, cuius actio non impeditur ab humiditate aquæ, quæ ſolet remittere actionem ſiccitatis; at verò præſente humiditate, actio ſiccitatis ignis impeditur, ita vt metalla non poſsint liquari in aqua, quod fit, quia actio caloris ignis, indiget actione ſiccitatis ipſius, vt ambò in metallis efficiant liquationem: & hæc de cauſis febrium in communi.

QVÆSTIO

QVÆSTIO PRIMA.

AN FEBRIS HECTICA DEPENdeat à causa.

QVOD in præsenti quæstione inquiritur est, an calor in hectica febre, ita sit factus in partibus solidis, (sub quibus non solùm intelliguntur partes spermaticæ, sed etiam omnes, quæ non sunt fluidæ, veluti sunt humores, & spiritus) vt nullatenùs dependeat à partibus solidis, ab aliqua causa extra cor; ideò enim hectica febris vocatur habitualis, quia ita est fixa, atque firma, vt difficilè moveatur à subiecto, veluti habitus: Quæ dependentia, non inquiritur respectu causæ efficientis: certùm enim est omnem febrem hecticam in esse, & fieri, sive efficiētèr, dependere à sua causa efficienti; siquidèm nihìl est extra causas sine dependentia à causa; sicque quæstio procedit de ipsa dependentia, quæ sumitur à causa conservativa, an scilicèt febris hectica obtineat causam conservantem veluti febris putrida, ita vt nequeat curari, nisi tollatur ipsa causa à qua conservatur. Prætereà, quià etsi febris hectica dependeat à causa materiali, ista non erit materia ex qua educatur, sed in qua subiectetur, sive inhæreat, cùm illius calor sit accidens; & ideò debeat subiecto inhærere, sicut omnia alia accidentia, quæ naturalitèr non possunt existere, sine inhærentia in subiecto.

Quibus sic posìtis, vera, & probabilissima est opinio, quæ asserit, calorem febris hecticæ, obtinere causam conservantem, à qua necessario dependet: quæ sententia est Hyppoc. & Gal. & illam tenēt Petrus Michaël de Heredia cap. 6. fol. 352. Lemosius, Pereira, & alij, quā plurimi; ad cujus intelligentiam est no-

notandum, essentiam febris non constitui per calorem in fieri, sed in facto esse, & quod illum valeat causa producere, cùm sit affectus permanens factus, & fiens.

Probatur igitùr conclusio, ex Gal. qui 10. methodi, cap. 8. loquitur de fuliginibus adustis in hecticis, & valdè notat nocumentum, quod sequitur ex illarum detentione ab aëre frigido proptèr cutis dēsitatem; & pariter lib. 2. aphorismorum, comment. 17. loquens Galenus de sanguine, inquit hac ratione; in eo enim, in quo magna reperitur corruptio, non reddit ampliùs ad habitum naturalem; si verò pauca fiat, ad suam naturam restituitur: ergo si humores corrupti, non possunt reddire ad pristinum statum, quia iàm habent calorem in habitu, & in facto esse, & talis novus status, sive mala dispositio conservatur à forma de novo introducta, siquidèm partes crasiores humorum solùm in sedimentum, ac substantiam purulentam possunt permutari, velutì tenues in fuligines: ergo pari passu, concludendum est, ex sententia Galeni de impotentia, sive impossibilitate cordis, circa reductionem caloris ad pristinum statum in febre hectica.

Deindè probatur prędicta conclusio, quia febris hectica, est qualitas improportionata, indebita, & disconveniens partibus solidis: ergo in dictis partibus, non poterit existere absque causa conservante. Antecedens est certum, siquidem talis calor est morbus. Consequentia probatur, quia ideò calor productus in aqua, non potest diù permanere in ea, absque causa conservante, quia talis calor est disconveniens, & contra naturam formæ substantialis aquæ, siquidèm disponit ad illius corruptionem; atqui calor febris hecticæ est qualitas disconveniens partibus solidis, & propriam naturam viventis corrumpit: ergo velutì calor in aqua non potest existere sine causa conservante, ità nequè calor hecticæ, in partibus solidis sine sua causa conservante; aliàs daretur in vivente aliqua dispositio violenta, & præternaturam, sine causa conservante,

quòd

quòd est falsum, quià quàmvis via corruptionis, aliquandò sine causa conservante detur aliqua prava dispositio, tamèn deficiente illa causa, statìm vivens reduceretur ad pristinum statum, & naturalem; sicut aqua ablato calefaciente, statìm ad nativam, & pristinam frigiditatem revertitur; atqui est falsum, quòd in febre hectica reducatur cor, statìm ad naturalem statum, cùm sit fixa stabilis, & permanens: (quia habitualis) ergo quia datur causa conservans illum malum statum, sive pravam dispositionem.

Aliqui tamen Authores, huiusmodi rationem, etsi efficacissimam, detruncare contendunt; sicquè vt ipsam solvant, advertendum asserunt, quòd partes nostri corporis dupliciter possunt alterari: primò quando aliqua exprimis qualitatibus immutatur; sive intenditur, ex cuius mutatione, ac intensione aufertur proportio, & symetria primarum qualitatum; secundò verò modo, quando non solùm ista proportio, sed etiàm modus substantiæ, atquè mixtionis, ipsarum partium destruitur per corruptionem, & in ipsis producitur alius novus modus mixtionis: ex his modis alterationis, sive immutationis, primus invenitur in partibus, quandò solùm laborant intemperie inæquali, & fiente: secundus verò modus est quando intemperies est facta, & æqualis: quare quando partes primò modo solùm alterantur, licèt ingentem patiantur intemperiem, tamèn facultates, & actiones, non sunt multum languidæ, ac defessæ; quandò verò secundò modo alterantur, tunc debilitas, & languor, sive iactura facultatum, est essentialis, & maxima.

Quo stabilito, respondent nostræ rationi; quòd quàmvis calor febris hecticæ productus in partibus viventibus, sit indebitus, & disconveniens animæ, nihilminus manet in ipsis partibus in esse permanenti, fixo, & quieto, sine aliqua causa conservante, quia in febre hectica, illæ calor non producitur à causa, quæ solùm alteret partes viventis, secundum qualita-

tes, ſed etiàm ſecundùm quandam vſtionem, ſive putredinem partium, à quibus alterationibus, ſive immutationibus, modus mixtionis, & ſubſtantiæ illarum deſtituitur, ſive immutatur, & alius de novo producitur, à quo illæ calor febrilis valet dimanare, ſicquè fit in ipſis partibus habitualis, quaſi eſſet naturalis; ob quam cauſam anima, quæ dictas partes informat, non reducit illas ad priſtinam frigiditatem nativam, nec calorem febrilem corrumpit; in aqua tamèn (inquiunt huiuſmodi Authores) diſcrimen maximum reperitur, quià cùm aqua ſit corpus ſimplex, ideò in ea non poteſt produci modus mixtionis, à quo calor valeat dimanare: quare calor in aqua non valet eſſe habitualis, nequè obtinere permanentiam abſque cauſa efficiente, & conſervante.

Sed contra, quia ad rationem febris hecticæ, præciſsè non requiritur, vt immutetur, ſive corrumpatur modus ſubſtantiæ, vel mixtionis in partibus, ſed ſufficit ſola alteratio caloris in facto, ad conſtituendam febrem hecticam: ergo diverſus modus ſubſtantiæ, vel mixtionis, nullatenùs requiritur ad eius conſtitutionem; nàm nulla datur implicantia, vt adſit intemperies, abſque eo quòd ſubſtantia partium, ſive mixtum corrumpatur: ergo, &c. Præterea impugnatur reſponſio, quia vel talis modus ſubſtantiæ, ſive mixtionis eſt diſconveniens, & violentus, vel non? Cuius pars affirmativa eſt tenenda, cùm ſit contra naturam partis in eſſe viventis: ergo cùm non ſolùm calor febrilis, ſed etiam talis modus mixtionis ſit violentus animæ informanti has partes, indigebit paritèr cauſa conſervante, velutì dicitur de calore febrili, qui cùm violentus ſit, cauſam conſervantem requirit.

Doctiſsimus verò Cyprianus de Maroja, alitèr rationi noſtræ reſpondet: Scilicèt, quòd ſi abſumantur ſemèl partes frigidæ cordis à cauſa callida extrinſeca, tunc partes callidæ illius, non impediuntur ad producendum intenſum calorem; ſicquè ipſum producunt, à quo retento in ipſis, febris hectica cō-

ſer-

ſervatur intrinſicè, quia non exiſtunt partes frigidæ, vt ab illarum frigiditate attemperetur ille calor, qui poſtea per continui alterationem vniverſo corpori communicatur, & quia indebitus, & improportionatus rationem febris obtinet, ob quam rationem curatio regularis fit, dùm reponuntur, & inſtaurantur partes frigidæ cordis, quæ fuerunt abſumptæ, ad quarum inſtaurationem præſcribuntur remedia, quæ non ſolum qualitativè, ſed etiàm ſubſtantificè immutant, vt adquiratur de novo præter qualitatem frigidã, & humidam, ſubſtantia, quæ his qualitatibus conſtet.

Impugnatur tamèn huiuſmodi reſponſio: Primò, quia ex reſponſione ſequitur, in febre hectica ſimplicitèr dicta, partes frigidas abſumi, quòd eſt falſum; quià licèt detur in illa remiſsio frigiditatis debitæ, non tamèn datur deſtructio partium; nàm abſumptio humiditatum naturalium, ſolùm reperitur in febre hectica maraſmo coniuncta, ſecundum varias ſpecies; ſicquè febri hecticæ ſimplicitèr dictæ, non eſt neceſſaria abſumptio partium frigidarum: & licèt in febre hectica præſcribamus remedia qualitativè, & ſubſtantificè humectantia, talis remediorum exhibitio potiùs fit præcautionis gratia, ne detur tranſitus in diverſas ſpecies febris hecticæ maraſmodes, quam ratione curationis præſentis. Impugnatur præterea, quia admiſſa reſponſione, ſempèr ille calor introductus eſt diſconveniens: ergo etſi remitteretur frigiditas, natura debet illum calorẽ expellere vtpotè contrarium, & violentum; ſicut in aqua etiàmſi frigiditas remittatur per calfactionem ab igne, ſemoto tamèn ipſo, ſe reducit ad priſtinam frigiditatem, quare argumentum præcedens ſemper vrget.

Valet ſimilitèr præſens concluſio probari, exemplo metallorum, in quibus etſi fiat vehemens mutatio, & alteratio in primis, & ſecundis qualitatibus, ac modo ſubſtantiæ, vt patet in ipſorum (quàmquã ſint duriſsima) liquatione, & mollitie, & quàmvis indiviſſa, & valdè vnita, facili ſolutione, & diviſione,

media immutatione,& alteratione, quàm ab igne suscipiunt, ita vt quæ ex propria sua natura sunt frigida, vehemētèr vrere videantur; quibus nihil obstantibus, ablato calefaciente, extrinseco à propria forma ipsorum: omnia incommoda corriguntur, ac ad pristinum, debitum, & naturalem statum reducuntur: ergo ita paritèr si calor febris hecticæ, etsi sit violentus, & præternaturam, manet fixus, stabilis, & fit habitualis, ablatis causis antecedentibus, quas solet sequi, (siue sit febris diaria, aut aliqua viscerum inflamatio) hoc erit præcipuè, quia reperitur causa coniuncta, nēpè fuligines vstę, quæ calorē in facto valent producere, & conservare, sicut quæ sunt putridæ producunt febrem putridam, ac illam conservant.

Confirmatur deindè nostra assertio, quia omnis morbus est contra naturam, & à principio extrinseco, secundum Gal. doctrinam; ergo si febris hectica non dependet ab aliqua causa extra cor, non erit præternaturam, siue morbus, quod est ridiculum: ergo cùm sit morbus, vt omnes fatentur, necessariò dependebit à principio extrinseco; aliàs vivens conservaretur dispositione contranaturali, & violenta; cùm potiùs conservetur dispositione illa, quæ perficit actiones; non verò illa, quæ lædit, atque vitiat.

Vltimò præsens stabilitur conclusio, quia si febris hecticæ calor esset independens ab aliqua causa, sequeretur febrem putridam, aut diariam, nō posse complicari cùm hectica: quod est contra veram doctrinam Galeni 1. de febribus, cap. 1. vt in antecedentibus probatum remanet. Probatur sequella, nàm si febris hectica habet iàm calorem factum, & independentem, & putrida, & diaria fientem, ac dependentem: ergo idem calor erit factus, independens, ac fiens, & dependens; hoc est impossibile, quia contradictionem manifestam arguit: ergo etiam implicabit febris hectica, complicata cùm diaria; ac proindè si complicantur inter se, maximè, quia in vtraque febre, calor est à causa dependens.

M Con-

Contraria tamen ſententia plurium, aſſerit calorem febrilem hectici, ita eſſe factum in parte ſolida, vt à nulla cauſa dependeat in conſervari: quam ſententiam amplectuntur, Aetius tetrabelo 2. ſermone 1. cap. 29. Mercatus tom. 2. lib. 5. de febr. hecticarum eſſentia: Petrus Garcia libro de febribus fol. 19. Matamoros lib. 3. tract. 2. quæſt. 1. fol. 277. Cyprianus de Maroja lib. 4. de curatione febrium, folio 120. ac ferè omnes.

Quibus, obiicies 1. authoritate Galeni, qui lib. de inæquali intemperie, cap 6. inquit, febres hecticas eſſe ſine dolore, & quod calor eſt æqualis, ita vt non detur particula, quæ agat, & alia, quæ patiatur, ſed omnes ſimili intemperie laborant; ita vt qui hac febre laborat, putet ſe febre carere: ergo cum intemperies ſit æqualis; non dependebit à cauſa in conſervari.

Huic Galeni authoritati librò de inæquali intemperie, cap. 6. reſpondeo; quod etſi admittatur authoritas, tamèn illa æqualitas proportionalis, nō ſervatur, & permanet ptoptèr independentiam caloris, ſed proptèr diſpoſitionem partium; neque talis æqualitas eſt exquiſita, etſi ſenſus iudicio appareat: & licèt hectici non ſentiant ſe febricitare, ex hoc non colligitur independentia caloris à cauſa; cùm experientia conſtet, multos laborantes febre, dependente à cauſa, non ſentire ſe febricitare; vt patet in febribus diariis.

Obiicies deindè ratione, quia ſi febris hectica dependeret à cauſa; duplex eſſet indicatio pro ipſius curatione; vna quæ ſumeretur ab illius cauſa, & alia à febre; ſed nulla eſt indicatio in hectica febre; quæ ſumatur ab eius cauſa: ergo quia non dependet ab illa. Probatur minor; nàm in curatione febris hecticæ communitèr, apud practicos eſt receptum, nullatenùs iuvare ſanguinis miſsionem, nequè purgationem, ſed ſolùm ex Gal. conſtat 2. methodi: ſolùm remediis alterantibus frigidis, & humidis, interiùs, ac exteriùs; ac reparatione ſubſtantifica talem febrem debaſtari; ergo cùm indicatio curationis

in

in hectica tantùm sit simplex, eo quia solùm sumitur à se bre; meritò dicendum erit, febrem hecticam non dependere à causa conservante.

Cui argumento, respondeo negando maiorem; quia adhùc in febribus diariis dependentibus ab spiritibus accensis, tamquàm à causa; non datur duplex indicatio vna quæ sumatur à febre, & alia à causa; vt docet Galenus 8. methodi, cap. vltimo: nàm eisdem remediis quibus aufertur febris, simùl etiàm tollitur causa, & satis fit per indicationes concordes: & hoc non solùm accidit in diariis, verumetiàm in febribus putridis; vt patet in febre ardente, quandò exhibemus potionem aquæ frigidæ, quo auxilio, sive remedio, sucurrimus, ac satisfacimus febri, & causæ; non alitèr valet accidere in febre hectica; nimirùm, quòd per remedia refrigerantia, & humectantia satisfaciamus febri hecticæ, & illius causæ, vt sunt fuligines vitæ: sicque absque purgatione, & sanguinis missione, sumitur indicatio à febre, & à causa; quæ indicatio, nullam obtinet discordiam respectu febris, & illius causæ.

Obiicies 3. nàm si febris hectica obtineret causam conservantem, sine dubiò haberet circuitus, & incrementa, vt patet in febribus putridis, in quibus reperiuntur circuitus, & incrementa, quia dependeret à causa, scilicèt ab humoribus; atqui febris hectica caret circuitibus, & incrementis: ergo febris hectica, non dependet à causa. Maior est manifesta, quia non esset maior ratio de putridis, quàm de hecticis. Minor constat ex Galeno 8. de præsagatione ex pulsibus, cap. 3. vbi affirmat, hecticam febrem non obtinere incrementa; atqui si dependeret à causa, necessariò talia incrementa obtineret: ergo ideò caret illis, quia nullam causam conservantem obtinet.

Hæc arguties facilè solvitur, si respondeam negando maiorem; siquidèm defectus accessionum per circuitus, non arguit independentiam à causa; quia ex eodem Galeno, dantur febres, quæ dependent à causa, vt sunt febres continentes, & ta-

tamen in eis, nullatenùs dantur circuitus; paritèr etiã in ephemeris datur dependentia, & non dantur circuitus, sive accessiones: ergo quia ratio dependentiæ, non arguit incrementa, sive circuitus in febribus: his, & aliis respondendi, ac satisfaciendi modis, vnusquisque veram sententiam allatam defendere valebit.

QVÆSTIO SECVNDA.

VTRVM FEBRIS HECTICA possit à principio, à causa procarthatica invadere.

NVLLATENVS præsentem difficultatem exactè definire valemus, nisi priùs perpendamus, quomodò hoc nomen, principium, à Galeno vsurpatur, qui primò de differentiis febrium, cap. 10. huic dubitationi ocasionem exhibuit, ex Hyppocratis doctrina, quam etiàm ostendit ipse 1. de crisib. cap. 6. & 7. hoc quidem nomen, principium, tribus sumitur modis, quia vel significat omne tempus cruditatis, quòd est principium vniversale febrium putridarum, & quorundam aliorum morborum; aut significat spatium trium, aut quatuor dierum; vel deniquè sumitur principium, pro prima, & sensibili morbi invasione: sub qua tertia significatione venit quæstio exagitanda; an febris, scilicèt hectica posit invadere à prima invasione, quin vlla alia præcesserit febris.

Etsi affirmativam partem tueantur, Aetius, Tetravelo 2. serm. 1. cap. 92. Trallianus lib. 12. cap. 4. Paulus lib. 2. cap. 32. Fernelius 3. Pathologiæ, cap. 16. Donatus ab Altomar de medendis febribus, par. 1. cap. 17. Vall. lib. 1. de differẽtiis febrium cap. 11. pag. 70. & controvers. 5. cap. 20. Bravus lib. 1. de differen-

rentiis febrium, cap. 10. pag. 228. Mercatus tom. 2. lib. 5. de febribus, pag. 840. Veiga 1. de differentiis febrium, pag. 466. Petrus Garcia disp. 2. de locis affectis, cap. 7. in fine. Cyprianus de Maroja lib. 4. fol. 121. ac deniquè Galen. qui lib. 1. de differentiis febrium, cap. 8. inquit: *Quæ igitur febres hecticæ appellantur, dupliciter oriuntur; aliquandò quidèm ex ardentibus, aliquandò ſtatìm ab initio invadunt, efficientes ipſarum originem, quæ ſimilis ſit ephemeris, quæ naſcuntur ex triſtitia, aut ira, ſive laſitudine nimia; ſimùl ex ſolis fervore contracta.*

Quæ Galeni authoritas, nullatenùs convincit ad hanc ſententiam ſubſtinēdam, cùm facilè ſolvatur, ſi dicam, quòd cùm ait Galenus febres hecticas, aliquandò ſtatìm à principio invadere, ſumit Galenus ly, principium, pro primis tribus, aut quatuor diebus, & cùm inquit efficientes originem ſimilem ephemeris, ex triſtitia, aut ira; hæc ſimilitudo non erit, ex eo quod fiant à cauſa pro cathartica, ſed ex eo quod in ephemeris accenduntur ſpiritus, ita etiam in his febribus.

Negativa tamèn ſententia (etſi non ita communis) quæ aſſerit febrem hecticam, nullatenùs poſſe invadere à principio; ante alias, veriſsima, ac ſempèr ſubſtinenda mihi videtur: quàm tenet Galenus lib. 2. de criſibus, cap. vltimo, vbi inquit: *Nulla enim earum in primis diebus; ſed progreſſu temporis ſit*; hæc ſententia eſt Avicennæ Fen. 1. 4. tractatu 3. c. 1. Vega etiam lib. 1. de differentiis febrium, fol. 406. Mercurialis lib. 5. de febribus, cap. 7. fol. 506. Ioannes Baptiſta Navarro dubitatione 2. capitis primi, lib. 1. de differentiis febrium, Actuarius lib. 2. methodi, cap. 1. Abenzoar lib. 3. tract. 1. c. 13. & alij quam plurimi eam tenent. Probaturque, ex Gal. qui libro de inęquali intemperie, cap. 4. inquit: *Quòd ea quæ tenuiora, & calidiora exiſtunt, faciliùs, ac promptiùs calorem recipiunt, quàm craſſiora, & minus calida*; atqui ſpiritus vitales ſunt calidiores, & tenuiores, quàm partes ſolidæ: ergo citiùs, faciliùs, & promptiùs

tiùs calorem recipiunt ſpiritus vitales, quàm partes ſolidæ: ergo ſi citiùs calorem recipiunt, priùs producetur febris diaria ex ſuccenſione ſpirituum; quàm febris hectica. Maior propoſitio, etſi authoritate prima conſtet, clariſsimè etiàm patefit, alia authoritate Galeni, qui primo de differentiis febriũ, cap.1. in fine aſſerit: *omnis ſiquidem ſubſtantia tenuis promptiùs alteratur, quàm craſſa; tenuis enim ſubſtantia eſt aërea; craſſa, corporum ſolidorum, & terrea; humorum verò ſubſtantia eſt media.* Minor verò propoſitio, ſcilicèt quòd ſpiritus vitales ſint tenuiores, & calidiores partibus ſolidis, patet ex ipſorum natura ſubtili, & rara, ex proprio vſu, & actione; cùm ſit ſubſtantia ignea, & aërea, ac omnibus corporis partibus calorem communicent: ergo cùm ſpiritus ſint magìs diſpoſiti ad calorẽ concipiendum, quàm partes ſolidæ: meritò conſequentia conſpicua, & probata manet.

Quidam recentiores reſpondent, quòd licèt communitèr ſit vera maior propoſitio, non tamèn ſempèr, & abſolutè: quià aliquandò valet accidere, vt partes ſolidæ obtineant talem diſpoſitionem, quæ non adſit in ſpiritibus, nec humoribus, vt eo tempore, faciliùs incaleſcant; ſicquè aliquandò poterit fieri febris hectica, quìn præcedat diaria. Sed hæc reſpondendi ratio, facilè reiicitur, quià diſpoſitio iſta, quæ præcedit febrem hecticam, non eſt naturalis, ſed febrilis, quià ſenſibilitèr lędit actiones; atqui non eſt febris hectica: ergo ante hecticam, iàm præcedit alia febris. Maior probatur, quià antequàm calo r ſit productus, & in facto, in partibus ſolidis, talis calor eſt præternaturam, ac lædit, vt dixi, ſenſibilitèr actiones: ergo eſt febris; ſiquidem eſt calor accenſus in corde, & per vniverſum corpus effuſus: Atqui calor illæ non poteſt eſſe febris hectica: ergo erit alia præcedens. Minor patet, nàm diſpoſitio præcedens aliquam formam, non eſt ipſa forma: ergo diſpoſitio calorifica, quæ præcedit hecticam, non erit hectica: ergo erit alia febris præcedens, ſive diaria, ſive putrida.

Neque valet, si doctissimus Cyprianus de Maroja asserat loco citato, nullam dari repugnantiam, vt substantia solida possit obtinere qualitates, quæ magis disponant ipsam ad ignẽ, quàm si illa substantia esset tenuis: siquidem faciliùs, ac promptiùs succenditur lignum resinossum, & crassum, sive calidum, & siccum, quàm aër tenuis, & rarus, sive aliquis vapor; atqui hoc accidit præ aptiori dispositione, quę in ipso corpore solido invenitur: ergo idem est concludendum, (inquit Maroja) de partibus solidis nostri corporis, in ordine ad spiritus, & humores.

Facilè tamèn refellitur Authoris responsio, quià ex ipsa, & peculiari natura ignis, qui rarus, tenuissimus, & levissimus est, repugnat, vt substantia solida possit ex se obtinere qualitates magis dispositas ad ignem concipiendum, quàm substantia tenuis, quàmvis detur æqualis intensio caloris in partibus solidis, ac in humoribus, & spiritibus (quòd est falsum.) Neque obstat ratio adducta de ligno resinosso, & crasso: lignum enim resinossum, non accenditur promptiùs, quià sit crassum, sed quia est resinossum, ex eo quòd constet partibus tenuioribus resinossis, & ex natura ignea, aliàs quodlibet lignum æqualis crassitiei, & resinossum, æqualitèr succenderetur, quòd experientiæ obest, ac veritati contrariatur. Prætereà, quià partes corporis solidæ, numquàm ex propria sui constitutione possunt obtinere, tàm intensum calorem, quàm habent spiritus vitales in statu naturali; ac proindè cùm causa procathartica calida præternaturam, operetur vt agens naturale secundum dispositiones passi, ac intensior sit calor in spiritibus, quàm in partibus solidis secundum naturam, aptior, & perfectior erit dispositio in spiritibus vitalibus ad calorem præternaturam recipiendum, quàm in partibus solidis: & si fortè, reperiatur intensior calor in partibus solidis, quàm in spiritibus; talis calor intensior, qui est dispositio prædicta ab his Authoribus, cùm non sit calor secundum constitutionem naturalem talium partium,

erit

erit morbus,& necessario ab aliqua causa morbosa productus: ergo necessariò, vt dixi, antequàm inducatur febris hectica, erit alia febris species,diaria scilicèt,vel putrida.

Maroja tamen respondet, dispositionem, quæ præcedit febrem hecticam,nequè esse febrem hecticam,nequè vllo modo esse febrem; veluti dispositio,quæ præcedit febrem putridam,non est febris: sicquè nullatenùs lædit actiones.Sed contra, quià licèt dispositio præcedens febrem hecticam,non sit febris hectica;tamen ex hoc non sequitur,quòd non sit alia febris:quià etiàm est verum,quòd dispositio præcedens febrem putridam,non est febris putrida, est tamèn febris diaria; sicquè sempèr vna ex aliis,præcedet febrem hecticam.

Obiicies tamèn contra veram sententiam,quia si aliqua febris necessariò præcederet hecticam,sequeretur, quòd quotiescumquè daretur febris hectica,omne genus febrium,simùl complicaretur; atqui hoc est falsum: ergo illud ex quo sequitur. Sequela probatur, quià si necessario præcedit hecticam, aliqua alia febris,ex adventu hecticæ,nulla est causa,propterquam auferatur febris antecedens;imò debet conservari,cùm difficiliùs accendantur partes solidæ, quàm spiritus, & humores: ergo si partes solidæ sunt accensæ, spiritus etiam, & humores simùl accendentur,quia maior reperitur in eis dispositio ad calorem,ac sunt facilè inflamabiles:ergo si ante productionem hecticæ, proptèr istam dispositionem, antecedentèr daretur febris diaria, & putrida, postea iàm producta,hectica dabitur etiam diaria,& putrida cùm ipsa hectica: quòd maximè praxi opponitur.

Cui respondeo negando sequelam,& ad ipsius probationem libentèr concedo, quòd adveniente febre hectica,non aufertur febris diaria,etsi parvi fiat,quià eàdem curatione, & indicàtione expellitur, & ab intensiore calore febris hecticæ obscuratur:nego tamèn sempèr spiritus,& humores,simùl accendi,ex eo quòd partes solidæ accendantur,quià etsi spiritus sem-

pèr accendantur, hoc eſt proptèr ipſorum tenuitatem, raritatem, & caliditatem; & quià illorum ſubſtantia eſt valdè homogenea; humores verò, etiàm ſi febris hectica ſuccedat, non ſempèr accenduntur, neque fit febris putrida; quià cùm ſint humores ex ſubſtantia etherogenea conflati, maiorem obtinent reſiſtentiam, quàm ſpiritus, vt calorem febrilem concipiant; ideoquè non ſempèr febris putrida erit complicata cùm febre hectica, velutì febris diaria; etiàm ſi non ita cognoſcatur, proptèr maiora ſigna hecticæ, obſcurantia febrem diariam; ac proindè febris diaria ſempèr præcedit hecticam; & numquàm poterit fieri incipiendo, nequè à cauſa procathartica, nequè ab aliqua interna; quià eadem ratio militat inter has cauſas reſpectu paſsi, vt ſunt ſpiritus, & partes ſolidæ.

Inſtabis tamèn, nàm ex alimentis calidis, & ſiccis, generantur ſanguis, & ſpiritus calidi, & ſicci: ergo partes nutriendæ fient calidiores, & ſicciores: ergo paratiores ad hecticam concipiendam, cùm fiat indiès nova repoſitio alimenti ſiccioris; ac proindè partes ſolidæ aliquandò valebunt, cùm paratiori diſpoſitione ad hecticam, quàm ad putridam, reperiri: ergo illo in caſu hectica febris à principio valebit invadere.

Diſolves argumenti vim, ſi perpendas, quòd cùm partium ſolidarum ſubſtantia, non poſsit media nutritione immutari, niſi ad penſum alimenti, quòd reponitur, & hoc fit, (vt ait argumentum) ſpiritus, & ſanguis; propterea fatendum erit, iam talem diſpoſitionem præviam ad febrem, præcèſsiſſe in ſpiritibus, & humoribus, antequàm in ſolidis adſit; ſicquè ratio prædicta non convincit.

Inſurges demùm; aliquando quartana, priùs quàm tertiana, accenditur: ergo melancholia, quæ quartanam ſuſcitat, priùs quàm bilis, quæ tertianam gignit, accendetur: nunc ſic, velutì melancholia eſt frigidior, ac terreſtior bile; ita partes ſolidæ ſunt terreſtiores, quàm ſpiritus, & humores; atqui

hoc

hoc non obſtante,aliquando quartana,priùs accenditur,quàm tertiana: ergo etiàm aliquando,non obſtante diſpoſitione naturali partium ſolidarum,valebunt iſtæ priùs quam ſpiritus, & humores, diſponi ad calorem pręternaturam: ergo ad febrem hecticam.

Cui reſpondeo, paritatem,etſi apparentèr,non revera, in omnibus currere;nàm ſi ſub eàdem formalitate melancholia, & bilis perpendantur, numquàm ſuppoſitio erit vera: ſi enim bilis,& melancholia in quantitate proportionata,temperie, & modo ſubſtantiæ debitis, reperiantur;illo in caſu, numquàm melancholia paratior,ad intenſiorem calorem concipiendum, quam bilis erit: ſi verò melancholicus ſuccus ſupra modum, adauctus ſit,vel putridus, vel ingentes inducens obſtructiones, remanente bile in ſuo debito, & naturali ſtatu; quid mirum, quòd priùs,ac faciliùs quartana,quam tertiana ſuſcitetur,cùm conditiones æquales humorum, non currant; ſicquè cùm hæc ratio inter ſolidas corporis partes,ac ſpiritus,& humores,non militet,innanis remanet arguties.

QVÆSTIO TERTIA.

DE CAVSIS REDITVS FEBRIVM *per circuitus.*

NIHIL notiùs morborum circuitibus,nihilquè obſcuriùs, quàm ipſorum circuitus cauſas referre: antequàm tamen cauſas requiramus ſupponere oportet,quòd hæc quæſtio non ſolùm eſt de cauſis redditus febriũ interpolatarũ per circuitus;ſed etiam de cauſis redditus febrium continuarum per acceſsiones;ac de cauſis repetitionis per circuitus in aliis morbis;nàm de omnibus valet aſsignari eadem ratio; aç de omni-

bus

bus vnico capite, egit Galen. 2. de differentiis febrium, vltimo.

Secundò, ſupponendum eſt, quòd huiuſmodi circuitus poſſunt repetere cùm ordine, ita vt determinatis horis adveniant, vt patet in aliquibus febribus quarum acceſsiones eàdē hora repetunt: Hyppoc. *ſi eàdem hora cras ocupaverit*; vel tales circuitus repetunt ſine ordine, ita vt anticipentur, aut poſtponantur; de quibus etiam Galen. libro de typis egit.

Tertiò notandum, ſive ſupponendum eſt, maximè diverſum eſſe agere de cauſis circuituum, ſive periodorum genericè; quomodo nimirum accidat acceſsio febris, ac vnica acceſsione finita, accidat alia immediatè, ſive mediatè; aliud verò eſt inquirire, quarè determinatè febres, ſcilicèt pituituoſæ repetant quotidiè; febres tertianæ die tertio; veluti melancholicæ, quarto die.

Quartò notandum expedit, vnica acceſsione poſſe terminari, & finiri febres, quæ ſolent habere multos paroxiſmos, & periodos; vt febris tertiana poteſt vnica acceſsione finiri, ſi mitiſsima ſit.

Quintò, notare oportet, cauſas redditus, ſive circuitus in febribus, poſſe duplicitèr aſsignari; aliam videlicèt eſſe cauſam extrinſecam, vt ſunt errores externi, qui quemadmodùm morbos generant, ita iam genitos, qui iam ſunt terminati renovant; ideòque poſſunt efficere redditum acceſsionis: de qua cauſa, non loquimur: alia ſimilitèr datur cauſa intrinſeca, quæ etiam eſt duplex; alia enìm eſt diſpoſitio remanens poſt præcedentem acceſsionem, & relicta in parte, in qua fit humoris putredo, & corruptela; alia eſt diſpoſitio humorum, quí etſi non ſint actu putridi, idonei tamen, & parati ad putredinem.

Quibus ſic iactis, dicendum eſt, quòd ſola diſpoſitio partis in qua fit putrefactio humoris à quo naſcitur febrilis inſultus, ſive acceſsio, non valet eſſe cauſa ſequentis acceſsionis, & novi

paroxiſmi, vt in febribus, in quibus acceſsiones manifeſtò declinant; quam ſententiam amplectuntur Franciſcus Antonius Caſerta, Petrus Garcia, Matamoros, Veiga, & doctiſsimus Vega, & probatur manifeſtè, quia vbi morbus declinaverit, ſua vehementia, & vi, iàm non poteſt mortem inferre, nequè ad peius permutari, cùm iàm ſit in declinatione; & victus, niſi aliquis committatur error: ergo ſola diſpoſitio morbifica remanens in parte, tempore declinationis, non poteſt eſſe cauſa ſequentis acceſsionis. Probatur ſequela, quia declinatio paroxiſmi, ſive acceſsionis, fit, quia evacuatur humor, qui putreſcit in parte, & partis caliditas remittitur, quæ erat morbus illius; atqui cùm remittitur, ac declinat morbus, niſi aliquis committatur error, non poteſt augeri morbus: ergo cùm in declinatione acceſsionis, diſpoſitio partis in qua fit putredo, ſit valdè remiſſa, & declinans, non poterit eſſe cauſa alterius acceſsionis de novo advenientis; quia aliàs diſpoſitio, & morbus declinans, ſine aliquo errore, iterum invaleſceret, & augeretur.

Sit ſecunda concluſio: vt fiat repetitio, ſive circuitus febrilis acceſsionis, neceſſariò requiritur, vt relinquantur in corpore humores qui etſi non putridi actu ſint, ſaltìm apti, & parati ad putreſcendum; & probatur, quia eâdem ratione eſt philoſophandum, de redditu febrilis acceſsionis, ac de redditu, & recidiva febris, vel cuiuslibet morbi, poſt ipſius radicem, ſive generationem; ſiquidem veluti ſe habent plures acceſsiones, vel paroxyſmi in febre intermittente; ſic ſe habent febris origo, radix, ſive generatio, ac ſe habet recidiva; ſed cauſa recidivæ febris, ſunt humores, qui relinquuntur ex morbis, idonei ad putreſcendum, & non actu putres: ergo ita paritèr, cauſa redditus, ſive circuitus febrilis, neceſſariò erunt humores, remanentes crudi, & prompti ad putredinem recipiendam.

Quare, vt prædicti humores crudi, & ſuperfluitates relictę, faciant repetitionem acceſsionis febrilis, debent confluere, ac

de

denuò putrescere in aliqua parte corporis determinata;in quā præcesſit putrefactio,quæ priorem acceſsionem efficit;& hoc præoſtenditur authoritate Galeni 2. de differentiis febrium, cap.vltimo, vbi fusè adfert causam ob quam accidit, vt humor fluat ad partem; ac vt fiat putrefactio humoris in aliqua parte determinata;aſsignatque eſſe,vel imbecillitatem partis, propterquam non poteſt humor concoqui, & vinci ad meliorem ſtatum;quandò exiſtens invtilis, ab aliis partibus nobilioribus mittitur,& transfluit: ſicquè,cùm diſtilat humor à cerebro ad gingivas,palatum,dentes,aures,vel occulos; tunc in his corrumpitur,ac fit plurium morborum productio.

Vndè diſpoſitio,non ſolùm partis recipientis, in qua fit humoris corruptio, ſed aliarum partium, quæ ipſa excrementa mittunt, aut generant, erit cauſa propterquam, fiant acceſsiones febrium;non verò circuitus ordinati, vel inordinati; nàm hoc maiorem expoſcit ingenij elaborationem; ſicquè ſi non datur aliqua pars determinata in corpore,ſed omnes partes æque laborant, generabitur febris ſynochus, quæ caret circuitibus,ac à principio vſque ad finem, vnica clauditur acceſsione:quandò verò materia mittitur ad aliquam partem, eſt quia,vel mittitur humor ab alia, vel quia attrahitur â parte, in qua colligitur, & aggregatur; quod accidit in omnibus morbis, qui dependent ex fluxione humoris, in quibus pars expellens,ſive mittens valida,irritatur à quantitate, vel qualitate humoris, vel à duobus ſimùl; ac pars recipiens propter languorem,neceſſariò recipit,iuvata etiam à calore, & dolore,cùm iſti ſint cauſa attractionis.

Ex quibus infertur, quòd quantitas, & qualitas humoris noxij, ac peccantis, facta comparatione ad facultatem expultricem, & ad naturam, quæ humores gubernat, producet iàm febrem continuam, iàm intermittentem; ſiquidem, ſi quandò humor quantitate,vel qualitate peccans, movetur in febribus periodicis, à vaſis extra vaſa, & adeſt tunc robur in

par-

parte mandante; ita vt expellatur totus humor peccans extra corpus cesat febris;si verò non est pars, ita robusta, & tamen humor, etsi multus expellitur extra vasa, tunc fit febris intermittens;deniquè,si minus est robusta,ac multa copia,sive quantitas humoris peccantis, illumquè non valet extra vasa expellere;contentus,& remanens intra venas putrescit,ac febrem continuam producit; idemquè est dicendum, de parva quantitate humoris peccantis,dummodo facultas expultrix sit maximè languida, ita vt ipsum expellere nequeat, quia tunc respectu virtutis,& facultatis esset humor,quasi multus,& immodicus ad febrem continuam producendam.

Quare ratio propterquam,finita vnica accesione, succedit altera,quę sit mediata,vel immediata,est,quia perseverat prava dispositio in parte mittente,& recipiente, & quia non deficit humor,sive materia peccans quantitate,vel qualitate, sive vtroquè modo infestans,ac irritans naturam partium;ideoquè finita vna accesione, succedit alia,cùm omnia æqualitèr concurrant,& pariter si hæc deficiunt,vel remittuntur, cesat etiam, vel remittitur accesio; quibus facilè constat, modus principalisimus,quommodo generentur accesiones in febribus.

Maior tamen difficultas stat, vt dixi, in cognitione causæ præcipuæ,propterquam determinato, & statuto tempore, & hora fiant redditus, sive circuitus accesionum in febribus. Circa quam difficultatem, quam plures existimant, causam propriam circuituum accesionuum, esse quantitatem naturalem cuiuscumque humoris,& cùm in nostris corporibus, detur maior copia pituitæ,quam bilis flavæ; ideò singulis diebus accidunt circuitus,vel accesiones in quotidiana; deindè,quia est maior copia,sive quantitas bilis flavę,quam pituitæ,& maior quam melancholiæ,ideò in tertiana accidunt,circuitus accesionum de tertio in tertium; & quia humoris melancholici est omnium minima quantitas, longuiores, & tardiores fiunt

circuitus, nempè de quarto in quartum diem. Hæc tamen opinio nullum veritatis inditium obtinet; malè enim colligitur ex quantitate humoris in statu naturali ad statum morbosum, cùm illa ob diversas causas immutetur. Impugnatur præterea, quia si solus excessus humoris in quantitate, est ratio sufficiens circuituum, sequeretur, quòd bilis flava posset efficere circuitum quotidianum, & non de tertio in tertium: & probatur, nàm potest accidere, vt propter errorem in victus ratione congregetur, & colligatur maior quantitas humoris biliosi, quàm pituitæ: ergo tùnc iàm obtineret circuitum febris quotidianæ, & non tertianæ, quòd est maximè falsum.

Præterea, quià multotiès est minor portio humoris biliosi, quàm melancholici, & nihilominus non repètit die quarto, sed tertio: ergo quantitas humoris, non est causa circuitus; siquidē multoties circuitus tertianæ fit à minori quantitate bilis, quià accesio finitur spatio quatuor, aut sex horarum; veluti in quartana solet immorari, & permanere per spatium duodecim horarum: ergo quia datur maior quantitas: ergo si propter quantitatem maiorem, vel minorem fit repetitio; quia in quartana, datur maior quantitas humoris, quàm in tertiana; potiùs deberet repetere de tertio in tertium, quàm de quarto in quartum: ergo causa repetitionis, sive circuitus, non est referenda ad quantitatem humoris.

Averroes lib. 4. colleg. cap. 27. iudicavit, circuitus, ac repetitiones ordinatas in febribus, non solùm fieri ob humoris quantitatem, sed ab specifica cuiuscumque humoris forma; veluti magnes à propria forma attrahit ferrum, & medicamenta purgantia, hunc humorem potiùs, quàm alium à forma specifica attrahunt. Hæc tamèn opinio facilè impugnatur; nàm si specifica forma sumitur, propter proprietatem aliquam occultam, alienum est à Phylosophia ad ipsam confugere, cùm valeat asignari causa manifesta; vt ea quæ accidit in purgationibus menstruis, ac in alvi excrementis, quæ solent in aliqui-
bus

bus quotidie, ac hora determinata excerni. Præterea, quià si ab specifica forma humoris fierent circuitus, præter quatuor humores, essent assignandi alij, qui ratione formarum efficerent quintanos, sextanos, & nonanos circuitus: deindè, quia ex variatione cibationis, non solùm accessio anticipatur, vel postponitur, verumetiam febris, quæ erat intermittens, fit continua; atqui tùnc non variatur forma specifica, nec proprietas humoris: ergo quià ratio circuitus, sive periodicationis, non potest provenire à proprietate humoris oculta. Inquiram deindè si circuitus febris fit à propria humoris forma, cur sanguis sub propria sua forma, quìn mutetur in alios humores, non efficit distinctum circuitum ab aliis? Ex quibus facilè infertur, huiusmodi sententiam, non esse substinendam.

Aliqui verò asserunt, causam immediatam circuituum febrium, esse propriam naturam putredinis humorum, à quibus fiunt. Sicquè quartana repetit de quarto in quartum, ob naturam propriam putredinis melancholici humoris; velutì terțiana de tertio in tertium, proptèr peculiarem bilis putredinem. Sed cōtra, quià sempèr difficultas nobis obversatur, nàm etiàm erit inquirendum, quæ sit causa proptèr quam putredo melancholiæ efficiat circuitum de quarto in quartum, & putredo bilis de tertio in tertium? Quia putredo humorum in febribus, solum differt vna ab alia penès magis, & minùs, & non specie: ergo non proptèr diversam naturam putredinis, datur diversa ratio circuituum in quartana, ac in tertiana.

Impugnatur præthereà, quia in sinocha febre æqualitèr, & vniformitèr putrescit massa sanguinaria; atqui in hac febre, nullo modo datur vnus motus accessionis, qui sit propriùs putredini huius humoris; nequè datur complicatio circuituum, propter putredinem omnium humorum, sed solùm terminatur febris vnica accessione: ergo nullatenùs est dicendum, quòd ex diversa, & peculiari putredine, oriantur diversi accessionum circuitus in febre quotidiana, & tertiana. Concedere

deindè peculiarem putredinem in ſingulo humore, qui obtineat ipſam, tamquàm proprietatem inſeparabilem, abſque vllo fundamento dicitur; nàm exiſtente ſimili cauſa efficienti, omnes humores poſſunt ſimili putredine ſecundum ſpeciem corripi, cũ neq; ex parte cauſæ efficientis, minuſquè materialis repugnet: ergo tunc ſimilis fieret periodus, quòd eſt maximè falſum: ergo opinio prædicta nullum veritatis inditium obtinebit.

Communitèr etiàm Aſtrologi, ſolent ordinem circuituum ad Aſtra referre; vt evacuationes menſtruæ, aut partus, ordinato tempore accidentes, qui ex aſtris, tamquàm ex cauſa huius ordinis ſunt petendi: non alitèr de febribus, eadem ratio aſſentiendi in eorum opinione fertur, ſed hæc ſententia, meritò ab omnibus reiicitur; quoniàm huiuſmodi cauſa, valdè mediata, atque remota concurrit; cùm in corpore humano, immediatiſsima, & principalis adſit, quæ præcipuè inveſtiganda venit, nulloque modo ad aſtra eſt confugiendum.

Quibus ſic expoſitis, verior, ac omnium melior opinio eſt, quæ aſſerit, repetitiones, ſive circuitus determinatos in febre quartana, tertiana, & quotidiana intermittentibus, provenire à facultate inſita, & naturali, determinata tamèn, ac vltimata à quantitate, & qualitate humoris ſtimulantis ad expulſionem, ad quòd maximè iuvat inquinamentum, ſive cineritium, quod relinquitur in foco putredinis poſt antecedentem acceſsionem; ac ſimùl conducit facilitas, aut difficultas humorum, ſecundum propriam aptitudinem, ad concipiendam putredinem: quàm opinionem amplectitur Galenus lib. 2. de differentiis febrium, cap. vltimo, Vega 2. de differentiis febrium, cap. vltimo, Bravus 2. de differentiis febrium, cap. vltimo, Sennerto tomo 2. ſuorum operum, lib. 2. cap. 17. fol. 626. Thomas de Garbo in comment. de differentiis febrium, doctiſsimus Valles lib. 5. controverſiarum, cap. 25. ſapientiſsimus Petrus Garcia, Matamoros lib. 4. tract. 2. de febribus putridis

in

in genere,disput.8.folio 485. Maroja lib.3.de causis febrium, quæst.7.folio 57.ac alij,quam plurimi.

Antequã tamèn pręsens stabiliatur sententia,notandũ est, quòd in aliquo differũt hęc,periodus,circuitus,&accessio;quia periodus,sive circuitus,nihil est aliud,quam redditus ad idem; accessio verò est pars deterior totiùs circuitus, sive periodi: præterea est notandum,quòd quàmvis typus pro eodem vsurpetur ab aliquibus, ac est periodus, differunt tamen inter se; quia typus, significat ordinem in periodo,ita vt cùm periodi servent inter se ordinem,dicatur,circuitus,sive periodos,typos obtinere,sicquè quotidiana,quotidie, & tertiana de tertio in tertium repetunt.

Quilibet igitur humor certo, & determinato tempore acquirit qualitatem putredinalem, qua certo, ac statuto tempore irritatur natura ad expulsionem, sicquè irritata natura,tùm à quantitate, tum à qualitate humoris naturalis, facultas ad huiusmodi humorem expellendum stimulatur; quo motu determinato; certè, & determinatè accidunt accessiones;cùr verò putrescant humores,diverso,& determinato tẽpore, reducendum est ad cuiuscumque humoris naturam; cuius nomine intelligitur facilitas,sive difficultas,aptitudo,sive ineptitudo ad concipiendam putredinem,vel ad eidem resistẽdum:quare pituita,quæ frigida,& humida est,ex peculiari temperamento habet,vt singulis diebus putrescat; quia licèt sua frigiditate resistat putredini, maximè tamen iuvat humiditate,& aliis qualitatibus secundis; sicquè singulis diebus accenditur: non alitèr licèt bilis ob sui siccitatem putredini resistat, tamen ob tenuitatem,calorem intensum, ac alias qualitates,citiùs, quam melancholia putrescit; vndè obtinet sufficiens temperamentum, vt tertio quoque die repetat melancholicus deniquè humor,quia propter frigiditatẽ, & siccitatẽ magis putredini resistit; ideò tardiùs putrescit; ita vt quarto etiam die dispositionem putredinalem comparet, vt irritet

naturam ad expulsionem, & accessionem efficiat; idemque dicendum iudico de aliis morbis, determinato ordine repetentibus, de epilepsia scilicèt, asmathe, cephalea, morbo gallico, & podagra, in quibus causa necessariò putrescit, vt determinatos causet circuitus, etsi non sit sufficiens putredo ad febrem concitandam.

Sanguis denique quamvis ob humiditatem, facilè possit putredinem concipere, quia tamen plurimum habet calidi innati, & influentis, ac sit perfectior omnibus aliis humoribus; ideò non corrumpitur in facto esse, & termino completo sub propria forma sanguinis, & cùm tendit in corruptionem, pars tenuior ipsius transit in bilem, & crassa in melancholiam; sicquè horũ humorũ periodos, sive circuitus efficit: accidit alia, & maximè iuvans, causa circuituum superiùs allata, quæ sumitur ex fomite, inquinamento, seu cineritio relicto post accessionem in foco putredinis, de quo Gal. 3. de præsagatione ex pulsibus, cap. 7. iuxta quàm doctrinam in febre illa, in qua relinquitur plùs fomitis, frequentiùs accedunt accessiones: quare ex pituita (quia frigida, crasa, & viscida est) plurimum relinquitur in foco putredinis, ex fumis, & fulliginibus, ad efficiendum breviori tempore circuitum; ex bile verò, quia tenuior est, minus fuliginum, & fomitis relinquitur, quàm ex pituita, & ita tardius succenditur, ac per tertium diem movetur: melancholia deniquè, quamvis frigida, & crassa sit; quia tamèn ex natura terrea est conflata, & potiùs vstioni parata; ideò minùs relinquitur ex cineritio in foco putredinis, vndè tardiùs accèditur, & quarto similitèr die concitat accessionem.

Ex quibus rationibus, & opinione, facilè infertur ratio satisfaciendi dubiolis omnibus huius difficultatis, scilicèt? Cùr aliquando fiant circuitus quintani, sextani, & septimani? Cùr aliquãdò antecedant? Quandoquè posponantur? Cùr aliquæ breviores? Aliquæ longiores fiant accessiones, quædam declinent omnimodè, & veniant ad integritatem, vt quartana exquisita,

cur-

cur denique circuitus sint erratici? Nam si facultas naturalis sit valida, & si tanta quantitas, ac talis humoris qualitas adsit, vt secundum propriam ipsius naturam valeat eficere, in foco putrædinis inquinamentum, & cineritium ad concipiendam putredinē, de tertio in tertiū, fient circuitus tertianę, & si de quarto in quartū, fiet periodicatio quartanę, & sic de alijs. Si sexto die, erit circuitus sextanus, veluti si quinto, quintanus; si deindè maior, aut minor adsit humoris quātitas, & tenuior, aut crasior sit illius substātia, validior, aut languidior adsit facultas naturalis, ac maius, vel minus sit inquinamēt ūrelictum in foco putredinis: tunc citiùs, & anteponens, vel tardiùs, & posponens fiet accesio & si æquali modo huiusmodi causæ concurrant ad eficiendam putrædinem in foco, æquales erunt, & ordinati accesionum circuitus: & sic de alijs dubitationibus, manifesta manet solutio cuilibet inquirenti.

QVÆSTIO QVARTA.

DE SIGNIS FEBRIVM DIARIArum in communi.

CVM superioribus capitibus degeneratione, & causis febrium diariarum, & putridarum copiosè disputaverit Gal. iam cap. 8. & vltimo, lib. 1. de differ. feb. adfert signa quibus differant, & secernantur febres diariæ à putridis. Febris igitur diaria, talem obtinuit appellationem ab ipsius duratione, ex eo quòd spatio vnius diei, vt plurimum, vel potius spatio viginti quatuor horarum equinoctialium, tota illius constitutio permaneat, quæ à Græcis ephemera fuit dicta, similitudine desumpta à quodam animali ephemeron dicto, de quo loquitur Aristoteles 5. de animalium histor. cap. 19. quod solo

spa-

ſpatio vnius diei naturalis perdurat,ac vivit. Antequam tamen ſigna diariæ febris adaperiam, priùs explicatione indiget, quòd aſſeruit Gal.cap.citato, nempè febrem diariam eſſe facilis curationis,& cognitionis; alio verò in loco eſſe difficilem in cognitione, vt lib.1. artis curativæ ad Glauc. cap.2. aſſerit: *Curationem febris diariæ eſſe facilem, ad cognitionem verò requiri diligentiam.*

Ludovicus Mercatus tomo 2. lib.4. de febribus, pag.316. huic dubiò ſatisfacit aſſerendo, quòd quandò Galenus dixit: Febres ephemeras eſſe difficilis cognitionis, & facilis curationis;de febribus diariis illegitimis, illis ſcilicèt, quæ tales ſunt natura,non tamèn conſtitutione; quales ſunt,quæ ortũ ducunt ex cutis deſitate,levi obſtructione,& ſimilibus intelligitur:quãdò verò aſſeruit,febrẽ diariam eſſe facilis curationis,& cognitionis, loquitur de diariis legitimis, quæ tales ſunt natura, & conſtitutione. Sed profectò,venerata ſempèr doctiſsimi viri authoritate, ex Galeni locis nulla reſponſionis ſimilis ocaſio offertur,cũ faciliùs,& veriùs ſolvatur difficultas,vt inquiunt, Veiga 1.de differentiis febrium,fol.462. Mercurialis lib.5. de febribus,cap.5.fol.486.ſicque reſpondeo, inter hæc loca nullã dari repugnantiam,nam cap.8.citato lib.1. de differentiis febrium,loquitur Galenus abſolutè,ac ſimplicitèr; at verò libro artis curativæ adGlauconem,comparavit curationem ad cognitionem,quaſi aſſerat,faciliorem eſſe curationem,quam cognitionem,ſicque in primo loco ait abſolutè,& in alio cum præmeditatione.

Signa igitur vniverſalia febrium diariarum,quæ natura, & conſtitutione appellantur, plura recenſentur à Gal. lib.1.de febr.differentiis: primum autèm ſignum, & præcipuum febrium diariarum, quòd inſeparabile, & proprium debet dici, eſt,incipere à cauſa procathartica,ſive manifeſta, aut prætergreſſa;hoc quidem ſignum eſt inſeparabile,quia conuenit omnibus diariis;proprium verò,quia ſolùm illis convenit, nàm cũ

in superioribus maneat expositum, nec febrem hecticam, nec putridam fieri incipiendo, ideò consentaneo modo est loquendum, affirmandumque tale signum, non esse solùm inseparabile, sed etiam proprium, cuius est ratio, quia etsi febris hectica, sive pestilens valeant oriri à causa externa, non tamen producuntur immediatè, sed mediatè, antecedente, scilicèt, febre diaria, ob dispositionem supra explicatam: ergo incipere à causa procathartica immediatè, non solùm erit signum inseparabile febris diariæ, sed etiam proprium.

Neque obstat, si asserat, quòd incipere à causa procathartica, non est signum inseparabile febrium diariarum, quia multoties febris diaria fit ex obstructione exigua, vt docet Galenus lib. 8. methodi, cap. 4. & lib. 9. sequenti, cap. 1. atqui obstructio fit à causa interna: ergo non omnis febris diaria fit à causa procathartica. Præterea, quia etiam febris diaria fit ex bubone, animi pathematibus, & cruditatibus, sed hęc omnia nō sunt causa procathartica: ergo hoc signum, non convenit omni diariæ: ac proindè non erit inseparabile.

Cui respondeo cùm doctissimo Benedicto Matamoros, quod febris diaria est duplex, vna est propria, & legitima, quæ natura, & constitutione dicitur talis, & terminatur spatio 24. horarum, alia est natura, non tamen constitutione, est diaria, quæ spuria, & illegitima vocatur, ac ampliùs durat, quare quando Galenus dixit loco citato, esse signum diariarum febrium incipere à causa procathartica, tunc intelligendus est de febribus diariis, quæ sunt natura, & constitutione tales, non tamen de illis, quæ non sunt tales constitutione, vt quandò fiũt ex cruditate, vel aliqua levi obstructione, sive aliis in argumento allatis.

Et licèt reperiantur aliquæ febres diariæ, quæ non sunt tales constitutione, sed solùm natura, aliquando excitantur à causa procathartica, vt à frigiditate externa, per cutis constipationem, tunc potiùs, ortum ducent à morboso aliquo affectu in-

interno in corpore relicto, quam à causa procathartica, quæ etiamsi fuerit ablata, ampliùs febris duravit; de quibus febribus, nullatenùs loquitur Galenus, sed de diarijs, in quibus præter febrem, nullus alius affectus in corpore reperitur.

Secundum signum, est proprium, & inseparabile febrium diariarum, quod desumitur ex vrina, quæ in principio optimè cocta, cum nubecula, appendiculo, vel sedimento conspicitur; quod signum, ideò proprium, & inseparabile, quia convenit omni, & soli diariæ ratioque verior est, quia cum hæc febris, non dependeat ex humore putrefacto, non potest in lotio, sive vrina, signum cruditatis (idest) putredinis deprehēdi; ac proindè à principio vsque ad finem, optimam repræsentat coctionem; hoc tamen intelligendum est, nisi impediatur ab aliqua causa potentiori, propter quam signa pathognomonica morborum, solent separari ab ipsis morbis, & maximè obscurari; vt latè exponit Petrus Garcia disputat. 44. de locis affectis, cap. 5. & hæc est causa propter quam, in febre diria ex cruditate ventriculi, vrina solet in principio apparere aquossa, & cruda, vt docet Avicenna Fen. 14. tract. 1. cap. 34. in fine: ob eandem similitèr rationem in febribus ex tristitia, & vigilia, lotium nō excernitur coctum propter privationem coctionis, ratione effluvij, & disipationis triplicis substantiæ.

Contra hoc tamen signum, vt faciliùs intelligatur, valebit aliquis obiicere, ex eo quod multoties accidit, lotium in bene valentibus non obtinere contētum, quod significet coctionem: ergo multò meliùs valebit esse in lotio, sive vrina laborantium febre diaria. Præterea, quia vel hoc cōtentum esset ex eadem materia, sicut reperitur in sanis, quòd nullatenùs est verū, quia in bene valentibus sedimentum fit à solo calore naturali; at verò in his, qui febre diaria laborant, reperitur etiam calor præternaturam febrilis.

Ex hoc argumento suscitatur difficultas, qua inquiritur; vtrum

vtrum in lotio corporis optimè sani, reperiatur contentum: & an sit melius apparere; an verò econtrà: quam plurimi Authores existimant in vrinis sanorum, non apparere aliquod contentum; fundamentumque elliciunt ex illius generatione, nam in lotio sanorum, contentum procedit ex materia, quæ subter fugit hepatis coctionem; cùm igitur in corpore optimè sano, verius sit, nullam partem materiæ, coctionem superfugere: proindè non dabitur materia, ex qua contentum posit generari. Verior tamen opinio est contraria, quæ colligitur ex Gal. 2. prog. comment. 64. vbi in homine optimè sano, & vtente victu moderato, asserit, sedimentum esse moderatæ quantitatis; quòd etiàm advertit Actuarius lib. 1. de iudiciis vrinarum, cap. 4. vbi asserit, quòd si in optimè sano, longo tempore contentum non apparuerit, morbum esse timendum: sicque assero, quòd quamvis sedimentum intra latitudinem sanitatis procedat, ex materia, quę effugit sanguificationem; tamē quod talis materia non coquatur, non procedit ex defectu causæ efficiētis, sed ex ineptitudine materię; vndè licèt facultas sit fortis, & valida, non potest amplius coqui, vt in nostram convertatur substantiam, neque valebit per cutim insensibilitèr expelli,

Quapropter facilè solvitur obiectio: Si respondeam, quod sedimentum, in febribus diariis fit ex simili materia, ac in sanis, ex portione nimirum alimenti, quæ fugit coctionem, & à solo calore naturali; nam licèt sit febrilis non tamen necessariò putrefacit aliquam materiam humoralem, vt indè lotium acquirat cruditates, veluti in febre putrida, in qua sedimentum generatum ex portione humoris eficiētis morbum fit, vt docet Galen. 1. lib. de differ. feb. cap. 6. sed hæc ad alium locum disolvenda exquisitius relinquuntur.

Obiiciet tamen aliquis contra idem signū: quia in febribus hecticis nulla est ratio, ob quam lotium non appareat cum signis optimę coctionis, siquidem tales febres non dependent,

ex causa humorali, quemadmodum, neque diaria, sicque eadem militat ratio de vtraque: ergo dicendum est etiam, quod in febribus diarijs non est signum proprium coctio perfecta in lotio, etsi communiter plures respondeant medici, quod in febre hectica, quamvis non dependeat ex humore, vrina non est optimè cocta, quia cum calor sit in facto in membris solidis, non potest perfectè coquere materiam, ex qua generatur sedimentum.

Præsens tamen solutio est contra Galen. lib. 3. de præsagatione ex pulsibus cap. 3. vbi refert quosdam laborantes hectica febre pestilenti, qui obtinent vrinam similem illi, quæ reperitur in sanis; sicque respondeo, quod etsi verùm sit, quod in hecticis valeat vrina apparere, cum signis coctionis, tamen hoc erit signum propriùm febris diariæ, respectu febris putridæ, in qua necessario lotium in principio apparet crudum, & quia Galen. solum comparavit febrem diariam, ad putridam idèo respectu istius, asserit Galen. quod est signum propriùm, & inseparabile.

Tertium signum, quod Galen. asignat tanquam propriùm, & inseparabile diariarum est, quod pulsus crescat, in magnitudinem, celeritatem, & crebritatem, & frequentia quietis externæ declinet à proportione, quod signum facilè, vt verùm ostenditur, quià magnitudo, celeritas, & frequentia pulsus, sunt differentiæ familiares vsus adaucti, quare cum in febre diaria vsus caloris crescat, necessario apponuntur prædictæ differentiæ; ratio verò secundæ partis est, quia quietes in pulsu (in meliori sententia) sunt propter eundem vsum, sive finem, ac sunt motus, cum in febre diaria maior adsit necessitas aëre attrahendi, propter attemperationẽ caloris; nulla verò, aut exigua ad expellendas fuligines; idèo fit, vt in externa quiete magis immoretur arteria, quam in interna: & consequenter immutatur proportio frequentiæ; hoc tamen signum admittendum necessariò venit, quantum est ratione febris

diariæ;nam propter aliquem affectum complicatum, sive aliquam manifestam causam,potest impediri magnitudo pulsus, vt rectè advertit Avic. sent.1. nu.41. tract.2. cap.3. vt si febris diaria sit ex tristitia, pulsus non sunt magni; quia spiritus vitales consumuntur:similiter,si humores acres, & mordaces ventriculi os, sive orificium infestant;quia ex hac alteratione solet fieri pulsus parvus.

Quartum signum simul propriùm, magisque inseparabile est quod in febribus diarijs,non reperiatur celeritas compresionis in pulsu, & aliquando inveniatur valdè exigua, & ferè insensibilis erit,hoc quidem signum magis propriùm, & inseparabile est, quam præcedens, quia medio isto differt magis diaria à putrida,quam antecedenti signo,cuius ratio facile colligitur ex dictis,quia cum in diaria calor, non adsit in humoribus in facto,eo quia imputres remanent;ideò non elevatur fuliginum copia sufficiens,quæ maiorem & celeriorem requirat pulsus compresionem, quià tamen sunt aliquæ febres diariæ, in quibus fuligines copiosiores abundant, plusquam pro naturali statu,hinc est, vt in his compresio reddatur celerior; ferè tamen insensibiliter,vt cum talis febris ex densitate cutis, sive ex nidorosa ventriculi cruditate procedit.

Quintum similiter signum propriùm, & inseparabile febrium diariarum,est calorem esse mitem,& vaporosum,idest, non mordacem,& acrem,facta comparatione ad alias febres, putridas, & hecticas;in his enim calor est acris, & mordax, propter aliquam siccitatem coniunctam,& in putridis propter excessum fuliginum putridarum;calor verò febris diariæ,(vtpote in materia humida) mitis est,& suavis.

Sextum signum inseparabile, licèt non propriùm febrium diariarum est,quod libere,ac equaliter accéditur calor,& pulsus,vsque ad vigorem,vel statum, quod signum convenit omni,& non soli,ac dicitur ad differentiam febrium putridarum, quę nec liberum,nec equalem,caloris,& pulsus habent accensum,

ſum, in diarijs verò æqualiter accenduntur, ſpiritus, & pulſus increſcit ad magnitudinem, & celeritatem collectivè; nulla enim eſt cauſa, quæ impediat illorum incendium; in putridis, verò ſenſibile, & maximum eſt impedimentum, vel propter ineptitudinem humorum, vel propter inequalitatem partium humoris; cuius vna potiùs, quam alia putreſcit: tale quidem ſignum nō eſt proprium, quia cōvenit etiam febribus putridis, ſcilicèt febribus ſinochis eundem tenorem ſervantibus, & in aliquibus tertianis exquiſitis.

Septimum ſignum eſt, quod febris diaria declinet ſudore, madore, vel evaporatione; ita vt totalitèr, & perfectè ceſſet febris, & perveniat æger ad infebricitationem: quod ſignum vocatur inſeparabile, & proprium; ratio verò propter quam, in hac febre accedit in declinatione ſudor, ſive mador eſt, quia ſeroſæ humiditates in habitu corporis exiſtentes, vi caloris febrilis, medio madore, aut ſudore, ſive vapore evacuātur, habita ratione caloris ad excrementa, quæ per cutim evaporātur, aut expellūtur; quæ materia ſudoris, vel madoris, vt ſunt excrementa humida, etiam ſi in habitu corporis non exiſtat, niſi in partibus intimioribus, valebit ſimiliter in declinatione moveri ſimul; cum ſubſtantia ſpirituoſa ad cutim, & vltimo attenuari; ita vt ſi talia excrementa ſint exigua, & calor intenſus, per evaporationem emititur, ſive evacuatur; è contra verò ſi multa, per ſudorem, facta mutatione in aquoſam ſubſtantiam tenuiorem: ſudor enim differt à madore ſolum penes, magis, & minùs: quod autem in febre diaria perveniat corpus, ad infebricitationē docet Gal. 1. artis curativæ ad Glauc. cap. 2. & hæc infebricitatio eſt talis, vt nullum veſtigium relinquat; quod nullatenus reperitur in putridis; etiamſi ſit tertiana intermittens.

Vltimum ſignum in febribus diarijs; ſumitur à facillima ęgri tolerantia, in ferendo morbum, adhuc in ſūmo vigore, ſive ſtatu, vt ipſe Gal. 1. de differentijs febrium, cap. 7. inter ſigna

dia-

diariarum, constituit clementiam status, qui inter reliqua tem pora est vehemẽtior pars totiùs ægritudinis: ex quibus signis facilè deprehenditur febrẽ esse diariam; ex quibus etiã facilè deducitur præsagium omne, scilicèt febrem diariam, omninò esse salutarem, & facilis curationis; excludenda tamen est febris diaria maligna, & pestilens, qualis fuit illa febris diaria maligna, & pestilens, quæ ab Authoribus Anglica vocatur, ac vnius diei spatio homines detruncabat; illamque in Britania vidisse suo tempore, testatur Fracastorius lib. 2. de morbis contag. cap. 6. eiusdemque meminit Ioannes Langius epist. 15. vndè rectè dixit Hyppoc. 4. aphor. comment. 55. *febres ex bubone ortæ malæ, præter diarias.*

QVÆSTIO QVINTA.

DE SIGNIS FEBRIVM PVTRIdarum in communi.

PROGREDITVR vlterius Gal. cap. 7. citato libro 1. de different. febr. proponens signa febrium putridarum in communi, quæ ex humorum putredine ortum ducunt: proprium igitur signum, non tamen inseparabile, est incipere sine causa procathartica; appellatur proprium, quia solùm febribus putridis cõvenit, nàm diaria, & hectica à causa externa valet provenire; non tamen est inseparabile, nàm plures febres putridæ incipiunt à causis procatharticis, etsi non per se saltim ex accidenti, scilicèt cùm fit transitus diariæ in putridam, ex eo quod corpus putredini sit idoneum, ac excrementis abundet. Notandum tamen est, quòd licèt aliquæ febres putridæ, vt pestilentes, incipiant à causa externa, scilicèt ab aëre; hoc tamen fit mediatè, & remotè, quia immediatè, & proximè ab interna semper procedunt, vt ex Galen.

pa-

patet;corpora enim,quæ facilè ventilatione gaudebant, & excrementis carebant,nullatenùs corripiebãtur febre pestilenti: quæ verò è contra maximè; ac proindè semper erit signum proprium putridarum,non incipere à causa procathartica.

Secundum verò signum febris putridæ,quòd etsi proprium, separabile tamen,est, incipere cùm rigore , nulla præcedente causa externa , caliditate nimirum , vel frigiditate forti , sive valdè intensa,vt explicat Gal.cum ait: *Vbi neque ardor solis, neque valida frigefactio præcesserit,qualis solet accidere illis qui in vehementi frigore commorantur*:proprium dicitur tale signum febris putridæ,quia nequit aliis convenire , nisi aliqua ex dictis causis accesserit,non verò est inseparabile , quia non convenit omni febri putridæ,cùm multæ reperiantur febres, quæ non incipiunt cùm rigore,vt sunt febres continuæ,sed solùm intermittentes,veluti tertianæ cùm rigore , & quartanæ cùm horrore.

Tertium deindè signum proprium, & non inseparabile febris putridæ,est inæqualitas pulsuum,& caloris, sive in principio,sive in augmento accidat; ista pulsus inæqualitas,sive sit in vnica pulsatione,sive in pluribus , quæ vocatur collectiva ; est signum proprium,quia solùm convenit febribus putridis ; ac ista inæqualitas variatur , ratione materiæ, sive humoris crassioris, aut tenuioris , multi, vel pauci , sicque reperitur maior, vel minor inæqualitas,veluti etiàm caloris varietas; quapropter in principio suffocantur vires , & in augmento gravantur, quia humor non æque secundum omnes partes calesit. Non tamen est hoc signum inseparabile,quia non omni febri putridæ couvenit, febri nimirùm tertianæ , quæ servat in pulsu,& calore quandam æqualitatem, vt docet Gal. 2. decris. cap. 3. propter humoris caliditatem, raritatem, tenuitatem, ac substantiæ æqualitatem.

Quartum præterea signum proprium,non tamen inseparabile est,quod paroxismi obtineant plures, veluti insultus,idest, quòd

quòd febres putridę in vnica, & eadem accesſione, plures exacerbationes obtineant; ita vt eo tempore, quo febris videtur declinare, iterùm de novo exacerbetur, & acreſcat, ſive accendatur; quòd contingit multoties in tertianis notis, quotidianis, & quartanis, partim propter humorum miſcelam, partim verò propter ipſorum craſitiem, & inæqualitatem; quare inæqnalitèr accenduntur, & putreſcunt humores; ſicque cùm aliqua humoris pars eſt accenſa, & putrefacta, tendit ad declinationem, & altera de novo accenditur, & putrefit; ideoque exacerbationem efficit, antequàm prior evacuetur; quod ſignum, etſi proprium non tamen eſt inſeparabile, quia non convenit omni febri putridæ, cùm febres continentes claudātur.

Quintum ſignum proprium, & ſeparabile febrium putridarum, ſumitur ex pulſu, quià huiuſmodi febres obtinent pulſum compreſum, ſeu coarctatum, aut parvum, debilem, & inæqualem, quòd præcipuè contingit in principiis acceſsionum; quià cùm eo tempore calor influens cum ſanguine ad interna retrahatur, obſtruuntur viæ, & arteriæ, præ multitudine, ac ita gravantur, vt non valeant liberè dilatari, & calor veluti obruitur; ac proindè apparet pulſus parvus, & debilis per agravationem: hoc ſignum eſt proprium, vt docet Galenus, cùm aliis febribus non conveniat, non tamèn eſt inſeparabile, quià non omnibus febribus putridis eſt commune; nàm febres tertianæ exquiſitæ, vt ipſemet demonſtrat tertio de præſagatione ex pulſibus, cap. 7. incompreſſas acceſsiones habent, & non dantur pulſus compreſsi, vel coarctati; acceſsio verò incompreſſa fit; & tùnc incipiunt febres, ſine pulſus compreſsione, quando à tenuibus, ac facilè inflammabilibus humoribus oriuntur, vt ſunt tertiana exquiſita, in qua calor cùm humoribus, non recurrit, ſive retrahitur ad interiora, ob quam cauſam calor innatus non ſuffocatur, nequè propter humorum copiam arteria (pulſandi inſtrumentum) eſt inobediens, nequè reperitur

facultas debilis, quæ omnia cùm alitèr eveniant in principio aliarum febrium, ideò proptèr imbecilitatem facultatis ab humoribus gravatæ, ac arteriarum obstructionem, pulsus debiles, & inæquales in accessionum principio apparent. Notandum tamen est, ex Gal. quòd prædictum signum, vt proprium harum febrium iudicatur, dummodò nō contingat aliquando, ratione alicuius symthomatis, nàm aliquotiès in orifitio ventriculi, solet pravus aliquis humor coacerbari, ex quo parvus, & inæqualis pulsus fiat, nàm si sit frigidus, fiet parvus; si verò acris, & mordax, pulsus inæqualis inducetur, si verò ventriculus omni careat noxa, hoc signum proprium erit harum febrium.

Sextum signum, quòd maximum esse docet Galenus, & præcipuum harum febrium, quę ex humorum putredine fiunt desumitur ex qualitate caloris; calor namquè in his febribus, nihil suave, nequè moderatum, minusquè aliquod habet simile febribus diariis, sed potiùs mordax reperitur; ita vt tactum valdè offendat, atquè erodat, veluti fumus nares, atquè oculos solet offendere, hic quidem calor non percipitur quolibet tempore, nàm in principiis accessionum, non est talis calor acris, quià cùm eo tempore, adhuc suffocatus maneat in partibus interioribus, ac incipiant accendi excrementa, non statìm agnoscitur imposita manu, sed diutiùs permanente manus applicatione, talis calor acris, & mordax è centro, sive de profundo emergit, quare in principiis accessionum, nō manifestè, nequè statim apparet, sed in augmento, & vigore, sive statu, hic tamèn calor non æquè apparet in omnibus febribus putridis, quia in aliquibus evidens caloris acrimonia percipitur, in aliis verò obscurior, quòd accidit pro diversa natura humoris febrem efficientis; advertendum tamen est, quòd licèt in febribus hecticis, etiàm percipiatur acris, & mordax; diversimodè tamèn persentitur in hecticis, ac in putridis febribus, cùm in illis non elevetur substantia vaporossa, acris, & mordax; quæ

sta-

ſtatim feriat tactum, velutì accidit in putridis.

Septimum ſignum, proprium, & non minùs inſeparabile febrium putridarum eſt, vt pulſus compreſsio celerior ſit dilatatione, quod ſignum eſt evidentiùs in incrementis, & præcipua cauſa huius celeritatis in compreſsione manifeſtè deducitur ex duplici vſu, ſive vtilitate, quæ provenit à pulſu, ex illo enim duplex naſcitur vtilitas, alia enim eſt refrigeratio, & attemperatio, quæ media dilatatione arteriæ perficitur; altera verò eſt expulſio fulliginoſorum excrementorum; cui expulſioni compreſsio, neceſſariò deſervit, quarè cùm in putridis febribus, multa fulliginoſa excrementa generentur, ac magis vrgeat neceſsitas expellendi talia excrementa, quàm refrigerandi, ſive attemperandi calorem febrilem, ideò compreſsio erit celerior dilatatione, quia quãdò arteria per dilatationem accedit ad quietem externam, fit brevior, & acceleratur, quoniam compreſsionis vſus eſt vrgentior.

Octavum ſignum, maximè proprium harum febrium, eſt loci cruditas, vel ſaltìm obſcura illius coctio in principio, quòd non accidit in diariis, cùm in eis vrina, nequè cruda, nec debilitèr cocta appareat, in febribus igitur putridis, vel omnino cruda; vel obſcurè cocta apparet in principio propter putredinem, quà laborant humores intra venas contenti; & cùm vrina ſit ſerum ipſorum, ideò per calorem putredinalem, & præternaturam in colore, ſubſtantia, vel contento erit vrina cruda, ſive obſcurè cocta.

Nonum ſignum, harum febrium eſt, ſi in vigore, ſive ſtatu acceſsionis, appareat aliquòd ſympthoma febris ardentis; veluti delirium, dolor capitis, anxietas, &c. vel ea, quæ in febribus lipyriis, aut epialis ſolent accidere, vel in hemitritæis, ex his quidẽ ſympthomatibus, non ſolùm febrem putridam eſſe colligemus, ſed etiàm aliquam peculiarem ſpeciem, ſive differentiam febris putridæ deprehendemus.

Decimum, atque vltimum febrium putridarum ſignum eſt,

si illarum declinatio, non perveniat ad perfectam integritatem, seu omnimodam quietem, sive cum sudore, vel madore, vel alio quovis modo declinat, instar febrium diariarum; tunc necessariò vnum è duobus erit, vel transitus febris diariæ in putridam: si præcesserint omnia indicia febrium ephemerarum, vel si non adsunt; censendum erit talem febrem putridam fuisse ab initio, hæc igitur sunt signa in vniversum, quibus omnes febres putridæ dignoscuntur.

QVÆSTIO SEXTA.

DE SIGNIS FEBRIVM HECTICArum in communi.

DE SIGNIS hecticarum, agit Galenus lib. 1. de differentiis febrium, cap. 11. nos verò priùs de signis febris hecticæ incipientis, agemus; nam ista, eo quo facilem obtinet curationem, tanto difficilis est cognitionis; sicque illius signa acuratè sunt perpendenda: ex Gal igitur 1. de differentiis febrium cap. 8. duæ asignantur differentiæ febrium hecticarum in cōmuni: prima dicitur febris hectica incipiens, sive simplicitèr dicta: secunda verò, febris hectica dicitur, marasmodes; quæ vlterius subdividitur; quia, vel est febris hectica marasmodes exquisita, in qua nativa humiditas est absumpta; vel est hectica marasmodes media, in qua humiditas roris, vel carnis, sive adipis est consumpta, quibus sic divisis.

Primùm signum febris hecticæ incipientis, quæ dicitur talis simplicitèr, & facilis curationis est; nisi Medici culpa contingat, asserit Gal. loco citato, cognoscendum esse, ex eo quod ista febris nascatur à causa procathartica, & si febris prima die

die obtineat omnia indicia febris diariæ; quin vllo modo finiatur ſpatio viginti quatuor horarũ: ſed amplius ad diem ſequẽtem extendatur, & omnem ſtatum febriũ diariarum pertranſeat; neque ad quietem declinet; nec magis invaleſcens maiorem, ſive intenſiorem ſiccitatem in corpore repræſentet, etſi vſquè ad tertium diem, æger abſque cibo relinquatur, quin aliquid effatu dignum priori febri acceſſerit, ita vt neque augmentum, neque imminutio perſentiatur, & corpus cùm caliditate, & ſiccitate permaneat, talitèr vt primo ocurſu appareat calor mittis, poſtea verò diutiùs detenta, & perſeverante manus applicatione, acris, & mordax manui ſe offerat, in tali caſu, inquit Galenus exiſtimandum erit huiuſmodi febrem eſſe hecticam incipientem.

Nec valet ſi aliquis dicat, inſufficienter diſtingui, febrem hecticam incipientẽ ab aliis febribus; ex eo quòd, nec augmẽtum, nec imminutionem obtineat, ſiquidem in febre ſinocha homotona, æqualis ſemper perſeverat calor à principio ad finem: ergo cum iſta febris, nec augmentum, nec imminutionem obtineat, nulla erit diſtinctio inter illas. Reſpondeo tamen maximum eſſe diſcrimen, quia in febre hectica, calor eſt exiguus, ſive remiſſus; at in febre ſinocha, eſt magnus, ſive intenſus propter ſanguinis, atque vaporum copiam. Præterea, quia in febre hectica pulſus, eſt parvus, durus; & debilis; at in ſinocha homotona, pulſus ſunt magni celeres, & frequentes; ergo rectè propoſuit hoc ſignum, Gal. tanquam verùm diſcrimen, ad cognoſcendam febrem hecticam incipientem.

Secundum vero ſignum proprium, & inſeparabile eſt, quod vna, aut duabus horis tranſactis, poſt aſſumptum alimentum, corpus in caleſcit, & pulſus adaugetur in magnitudinem, & celeritatem; ita vt qui ægrum tetigerit, aliam denuo acceſſionem febris iudicaberit; advertendum tamen eſt, ne aliqui in errorem manifeſtum incidant; quod talis adauctio pulſus, ac adventus novi caloris; neque eſt ob intẽpeſtivum ciborum in

quan-

quantitate vſum; neque ob aliquam futuram acceſsionem: Nam in febre hectica, quamvis diverſis, & mutatis horis præſcribatur cibus, etiamſi exiguus, ſemper ab aſſumptione cibi calor increſcit, ſive intenditur; quod ſignum maximè certum, ac indubitatum eſt.

Notandum tamen eſt cum Gal. calorẽ in febre hectica, ita adaugeri vt incõpreſſa anotatio facta videatur, vocatur quidẽ incompreſſa anotatio à Gal. in qua, neque frigiditas partium extremarum, neque rigor, neque horror, nec maxima propenſio ad ſomnum, nec pigritia; neque aliquod aliud accidens contingit, ex his quę accidunt in principiis febrium putridarũ, idèoque calor eſt æqualis, & perſeverat iñ eadem extenſione, vſque quo ſit peracta diſtributio alimenti, ac fuerit alimenti humiditas conſumpta: poſtea verò reddit æger ad priſtinum ſtatum. Eſt quidem proprium, & inſeparabile hoc ſignum, febrium hecticarum, quia convenit ſemper omnibus ac ſolis illis; quia licèt etiam in putridis, ab aſſumpto intempeſtivè cibo increſcat calor, tamen citra illius aſſumptionem dantur peculiaria incrementa, ſive acceſsiones, quæ in hecticis nullatenùs reperiuntur.

Sed vt rectius ratio ſigni inteligatur, dilucidat Gal. loco citato, quomodo fiat in hecticis incaleſcentia à cibo aſſumpto, & hoc præ oſtendit exemplo calcis; nam ſi quis intra manum recipiat calcis glebam, ipſius caliditatem parui pendebit, nec illam ſentiet; ſi vero eam aqua perfundat experietur, ſtatim eã vehemẽter calefactam, & ita ferventem, vt non ſolùm poſſit calefacere, verũ etiam deurere: nõ aliter in febribus hecticis aſſumpto cibo, vna, aut duabus horis, calor intenditur, & quamvis alimentum inventriculo adhuc detineatur, nihilominùs vaporoſa illius ſubſtantia, diffunditur per venas, & arterias ad iecur, & ad cor, ex cuius adventu corpus caleſcit; veluti ex cõtactu aquæ calefit calx; & veluti ab aquæ humiditate plu-

plurimi vapores elevantur à calce, maximèque fervent, & humiditate absumpta cesant; ita permanente humiditate post vnam, aut duas alimenti horas calefiunt corporis partes; assũpta vero humiditate illa, cesat fervor, ac hectici calor perseverat veluti antea existebat. Advertendum tamen est quod rigorosè non est intensio caloris, illa incalescentia hecticorum, ab alimento desumpto; sed extensivè potest dici maior calor; quia adest maior quantitas substantiæ, quam erat antea; à qua calor adaugetur extensivè.

Ratio vero principalissima propter quàm calx incalescat ab aquæ affusione, non parvam parit difficultatem: aliqui enim iudicant hoc provenire à calcis siccitate; sed hoc veritati opponitur, cum multa adsint medicamenta sicca in quibus hæc in calescentia non accidit: ergo non ob siccitatem. Alij vero asserunt provenire calorem in calce, ab aqua proter antiperistasim; ratione enim contrarij circundantis vnitur, & roboratur intrinsecè calor: sicque fit intensior; hæc pariter opinio est falsa; quia intensio accidentalis per antiperistasim fit ratione contrarij circundantis, in calce tamen non ita contingit, quia non solùm aqua circundat calcem, sed etiam permiscetur omnibus partibus, & separat partes inter se; neque valebit ratio, quàm aducit Aver. 4. col. 33. scilicèt, quod in hectica febre corripiuntur calore intensiore post alimentum ægrotantes, quia cum solidæ partes hecticorum maximè sint calidæ, calefaciunt alimentum; ita vt alimenti caliditas accedens, maiorem calorem partium solidarum efficiat, & si aliquis in eum instet, de aliis febribus putridis, respondet, quod in aliis febribus, solida membra non sunt calefacta, & consequenter, alimentum non posse in aliis febribus calefacere; minusque aliorum ratio est vera, nimirum, quod incorporibus hecticorum latet ignis febrilis, qui ab aqua, & humiditate alimenti, vapores emittit, qui quidem postea prædictum calorem eformant, veluti ignis latens in corpore calcis, qui quidem vbi

aqua

aqua superfunditur efficit bullas, aut vapores emittit.

Probatur tamen manifestè, quantum distet à veritate hæc discurrendi ratio; quia licèt lateat calor in corpore calcis, non tamen calor febrilis in corporibus hecticorum, sed maximè manifestus est. Cum manifeste lædat actiones naturales. Redarguitur etiam Aver. hac ratione, quia minimè valet alimentum adhærere, tam citò, & brevi tempore partibus solidis; nam si in sanis corporibus, ventriculus non valet dimittere cibos, nisi in chilum priùs convertantur, quod necessario fit spatio quinquè, aut sex horarum: ergo multo minus in hecticis, spatio trium horarum, cibus coquetur, ac distribuetur, per vniversum corpus, vt demùm partibus solidis vniatur: ergo Aver. poterit hac ratione convinci, corpora hecticorum non posse à cibo incalescere, ex eo quod alimentum solidis partibus distributum incalescat, & per consequens calor corporis adaugeatur.

Alij verò dicunt, quod quamvis medicamenta à nostro calore redducantur in actum, calx verò viva, tanquam propietatem obtinet, vt à quolibet humido in actum redducatur; quia ratione humiditatis aufertur, aliquod impedimentum, ratione cuius non poterat antea dimanare, à forma calcis intensior calor; postea verò ablato tali impedimento, à propria forma producitur calor. Sed hic philosophandi modus impugnatur, nam priùs explicandum fuerat, in quo consistat tale impedimentum? Vt calx ante aquam effusam non vrat, postea verò vehementèr exurat, ac intensum calorē manifestet. Sed vt exemplo acommodatissimo sciamus doctrinam veram, & rationem, propterquam calor calcis manifestatur, & calor hecticorum ab assumpto cibo adaugeatur, necessarium erit, priùs æquiparare operationes ignis, cum operationibus caloris febrilis, & præternaturam: quare si videamus, quot modis augeatur calor ignis, sciemus etiam in nobis, quot modis valeat ad augeri calor febrilis.

Quatuor ergo ſunt modi, quibus ignis ſuſcipit incrementum: vnus modus eſt per motum; nàm quotieſcumque fabri, cupiunt calorem ignis adaugere, connantur aërem attenuare motu folium, vt calor intendatur: ſecundus modus eſt per antipariſtaſim, nàm vbi ignis coercetur à contrario frigido, in ea lucta fit, vt maior evadat; ideoquè ſempèr ſolent fabri, irrorare ignem aqua frigida, vt calor augeatur: his quidem modis calor in hecticis non adaugetur poſt aſſumptum cibum: non autem motu, nàm hectici, poſtquam alimentum aſſumpſerint, ſempèr in ſumma quiete detinentur: nequè etiam antipariſtaſi, quia cibus hecticorum primum ſumitur calefactus, & iterum in eorum ventriculo calefit; ſicque ibi nullo modo valet accidere antipariſtatis à cibo aſſumpto: ergo vel tertio, vel quarto modo adaugebitur calor in febre hectica correptis: eſt etenim tertius modus per additionem alimenti; nàm experimur, quòd ſi addatur igni materia combuſtibilis, illius calor, & virtus ſuſcipiet incrementum: quartus deniquè modus eſt per conſtrictionem, nã eo fiunt calidiores fornaces, vt inquit doctiſsimus Hieronymus Mercurialis, quo magis in anguſto loco ignis cogitur quibus igitur ſic poſsitis.

Modus verus, quo intenditur prædictus hecticorum calor eſt, quia vbi acceptum eſt alimentum, ſtatim craſsi vapores ab eo auferuntur, & elevantur, qui per vniverſum corpus penetrantes, veluti ocludunt meatus partium ſolidarum: vndè fit, vt hic calor ocluſione pororum magis coactus maior, ac intẽſior conſequentèr evadat. Cur verò vapores craſsi citò, & tàm brevitèr in hecticis diſtribuantur, præcipua, & peculiaris eſt cauſa? Quia eorum corpora propter inſignem ſiccitatem, maximè aperta, & pori rari exiſtunt; ita vt velutì vapores ſtatim ſolent extolli in cerebrum, non alitèr in vniverſum corporis habitum velocitèr rapiantur, qui donèc permaneant, etiam calor permanet; vbi verò diſipantur, conſequentèr calor minuitur, ſive remiittitur: quare igitur hoc non appareat in fe-

bribus putridis,duplex ocurrit ratio,vna, quia ipsorũ corpora sunt obstructa; altera,quia quamvis calor augeatur acibo, febrile tamen incendium adeò est ingens in eis, vt obscuret, atquè celet alium calorem,quòd non accidit in hecticis.

Hoc paritèr exemplum est acommodatissimum,similitudini caloris adaucti in calce; nàm vera,& præcipua ratio,propter quam affussa aqua,calor in calce patefit,est, quia obstucti meatus calcis ab aqua,magis cogunt,& ocludunt ignem inhibi contentum;vndè fit, vt tam intensus, sive auctus erumpat calor,ita vt etiam saxa frangat,bullasque excitet, vt ipso sensu manifestatur, quòd etiam experientia confirmatur; quia sive vinum,sive acetum super calcem spargatur, minimè ita incalescit; quia cum vinum, vel acetum sint corpora tenuissima, minimè obstruunt calcis meatus, veluti aqua, sed potiùs ipsos aperiunt.

Tertium, præterea signum febris hecticæ, desumitur ex pulsu,qui debilis,sive languidus, durus, & parvus reperitur in hecticis; cuius est ratio in promptu, nàm cùm facultas vitalis, languida existat, propter ita magnum recessum, sive lapsum à temperamento per modum habitus, ideò non valet efficere pulsum vehementem,neque magnum:ad quas differentias, maximè conducit instrumenti (scilicèt arteriæ) inobedientia; durusque apparet ratione siccitatis,quæ intensior existit in secunda,& tertia specie febris hecticæ.

Quartum signum valet de sumi ex lotio, quod reperitur, maximè simile vrinæ sanorum, tã in colore,& substãtia,quam in sedimento,quia cum humores non putrescant,ac lotium sit serum humorum, ac sit signum rerum,quę in venis continẽtur, ac propter ipsum distinguantur tempora febriũ vniversalia;ideo in hecticis apparet optimum, etsi ob debilitatem facultatis concoquentis,non posit esse,ita perfectum.

Quintum,denique signum febris hecticæ simplicitèr dictæ, sumitur, ex eo quod arteriæ circunstantibus partibus tangen-

tibus calidiores perſentiantur:cuius eſt ratio, quia cum cor ſit fons caloris nativi,ac ſubiectũ proximũ caloris febrilis,ſuã caliditatẽ corpori vniverſo cõmunicat, & cũ maximũ,cõſenſum, & cõnexum cum arteriis obtineat,vtpotè ab eo ortum ducentibus;ideò ipſis maiorem, ſive intenſiorem comunicabit; ac proindè aliis partibus, calidiores perſentientur: hæc quidèm caliditas manifeſtior eſt, ac evidentior in febribus hecticis, quã in aliis;tum quià calor arteriarum non remittitur ex præſentia carnis,& adipis, cum ferè ſint iſta abſumpta;tum etiam quià cum in his febribus ſolida cordis ſubſtantia ſit accenſa, ideò arteriæ percipientur aliis partibus calidiores,cum ab eãdem cordis ſubſtantia ortum ducant.

Quibus ſic expoſitis ſignis,facilè cognoſcetur febris hectica, & ſecundum maiorem, vel minorem conſumptionem, & acceſſum ad naturam maraſmi; etiam patebit ſecunda, & tertia differentia febris hecticæ maraſmodes. Maraſmus quidem eſt corruptio corporis viventis à ſiccitate morboſa proveniẽs: cuius ſigna proponuntur à Gal. loco citato, quæ communiter ſunt ſecũdũ faciem ab Hyppoc. depictam primo prognoſt. Ideòq; Hyppocratica appellatur, ſcilicèt quòd maraſmo affecti,naſum obtinent acutum, oculos concavos, tempora collapſa, atque demiſſa, aures fiunt breviores,cum ob ſiccitatem contrahãtur;omniſq; facies apparet ſqualida,hipocõdria,ità inanita exiſtunt, & conſumpta reperiuntur, vt videantur tota inhærere dorſo:pili ſunt longiores,ob conſumptionem carnis, veluti vngues:quæ omnia ſigna cauſam obtinent communem, nimirùm conſumptionem partium, ac humiditatum,à cauſa calida, & ſicca præternaturam.

Etſi aliqui falſis quibuſdam rationibus inixi aſſerant,nullatenùs poſſe fieri, vt febris hectica coniuncta cum putrida reperiatur, nihilominùs tamen id quotidiana experiẽtia confirmat; verum tamen eſt, quòd quandò febris hectica cum putrida coniuncta reperitur, difficilius quidèm cogniſcitur,quia

tunc temporis signa, atque sympthomata vtriusque febris sibi imbicem permixta, & confusa reperiuntur, quæ confussam, ac difficilem reddunt cognitionem,: quamvis verò difficilis cognitu sit hæc febris, suis tamèn signis propriis dignoscetur, illis scilicèt superiùs dictis; nàm si postquàm febrilis accesio præcesit percipiamus adhùc quasdam caloris reliquias remanere in ægrotante, ac in pulsu celeritatem, & frequentiam, & arteriæ, aliis partibus circunstantibus, calidiores percipiantur; tùnc sanè rectè colligemus, febrem hecticam, cùm putrida complicatam esse: id quidem faciliùs dignoscemus, si æquale incrementum in calore, & pulsu accidat, trāsacta vna, aut duabus horis, post assumptum alimētum: & hæc de signis febrium diarum, putridarum, & hecticarum in communi: restat nunc aliqua de temporibus febrium, quoad cognitionem, & divisionem in lucem edere.

QVÆSTIO SEPTIMA.

DE COGNITIONE TEMPORVM febrium.

MAXIMA deducitur vtilitas ex vera cognitione temporum morborū, & præcipuè febrium, cum tria posint colligi, ex Gal. agente de crisibus; primum est in ordine ad partem prognosticam Medicinæ; nam vt Medicus prævideat exitum morbi, necessè est cognoscere morbi statum, in quo accidunt iuditia critica: secundum est in ordine ad partem curativá; quia pro morbi varietate, varia remedia excogitantur à Medicis; quæ morbi varietas sumitur potisimum penès diversa tempora ipsius; sicque fit, vt notitia temporum morbi, non solùm vtilis, verumetiam maximè necessaria sit, in princi-

pio enim inflamationis diversa applicantur remedia, ac in aliis temporibus eiusdem inflammationis. Tertium verò, quod non minoris vtilitatis est, sumitur propter victus rationem instituendam; nàm pro varietate temporum morbi, sive febris, diversa præscribitur victus ratio, vndè modo augere, modo minuere victus copiam convenit, pro distinctione temporum morbi; nàm ex intempestiva victus exhibitione, mortem subsequi experimur; vt videre licèt in filia Philonis, cui cùm largè sanguis, è naribus fluxisset, & hac ratione servari deberet; quia tamen intempestivè, cenaverat, obiit, secundum Hyppoc. 1. epid. comment. 2. de hac ergo temporum febrium cognitione maxima deducitur vtilitas.

Pro intelligẽtia tamen huius difficultatis, sciendum est, tempus tripliciter sumi posse: primo, & rigorosè pro mensura motus; totius orbis, vt inquit philosophus quarto physicorum; soletque definiri per hoc quod sit numerus motus secundum priùs, & posterius, de quo philosophi agunt. Secũdo sumitur tempus, pro aliqua parte huius mensuræ, seu temporis, vndè nostri primi progenitores, propter diversa nostræ vitæ exercitia, tempus distinxerunt, ac subdiviserunt in quatuor anni tempora, scilicèt ver, æstatem, autumnum, & hyemem; sicque dividunt tempus in annos, menses, & horas, veluti si essent partes totius motus; de qua acceptione non instituitur dubium. Tertio deniquè sumitur tempus, pro mutatione, quàm habẽt plantæ, animalia, & etiam morbi in animalibus dicuntur ætates; in morbis verò dicuntur tempora absolutè.

Sunt igitur tempora morborum, ex Gal. lib. de morbi temporibus cap. 1. mutationes, quæ contingunt circa causam materialem illorum, & proportionantur, ætatibus viventium, quia veluti viventia pirmo oriuntur, deindè augentur, consistunt, ac demum declinant; non aliter morbi pronascuntur, deindè augescunt, tertio consistunt, ac vltimo decrescunt: ex quibus patet quæ sint morborum tempora, & quomodo debeant desumi.

Nunc

Nunc iam ſciendum venit, quot ſint morbi tempora, quæ quidèm alia ſunt vniverſalia, & alia particularia; ideſt quædam ſunt tempora, in quibus totus morbus immutatur, ſicut animalium ætates, vt diximus: quæ vniverſalia, & totius morbi tempora, à Gal. nuncupantur: quædam verò ſunt tempora, per quæ non omnis morbus, ſed peculiaris inſultus, qui toti morbo incidit, & immutatur; morbi nimirum quàmplurimi, præcipuè febres putridæ peculiares inſultus, ſive acceſsiones habent per circuitus, vt febris tertiana exquiſita, cuius vniverſalis terminus, eſt decima quarta dies; iſta diebus alternis efficit acceſsionem, ſive paroxiſmum, qui terminatur ſpatio duodecim horarum, in quo ſpatio ſua habet tempora peculiaria, inquibus incipit paroxiſmus, creſcit, vigeſcit, & declinat, ſive finitur, ſicut totalis morbi conſtitutìo.

Notandum ſecundo, tempora vniverſalia morborum, ſive febriũ, dividi in quatuor, in principium, augmẽtum, ſtatum, & declinationẽ (augmentum idèm ac incrementum, ſive aſcenſus) veluti vigor, idem ac ſtatus nominatur: quàm diviſionem tradidit Gal. de totius morbi temporibus, cap. 1. & 4. & primo de criſib. cap. 4. tertio notandum, tempora particularia bifariam dividi à Gal. 1. in ſex, vel ſaltim quinque tempora; vt ipſe docèt, lib. de morborum temporibus, cap. 3. & 4. ac 5. peculiares etenim inſultus, ſive acceſsiones, habent hæc quatuor prædicta tempora, quæ conſiderantur in toto aliquo morbo, & amplius tempus quoddam inæqualitatis, quod conſideratur, inter principium, & augmentum, quòd quidem videtur finis principij, & principium augmenti: aliud etiam datur tempus, quòd interballum, ſeu integritas nuncupatur, quæ accidit in his acceſsionibus, quæ intermittunt perfectè poſt declinationem: ita vt vſque ad aliam invaſionem, ſive acceſsionem, febricitans, quantum ſenſu percipi poteſt, liber à morbo, & ſolutus videatur: quo tempore intervalli, carent morbi, qui non intermittunt, vt ſunt febres tertianæ continuæ. Secundo divi-

dun-

duntur tempora particularia in duo, vt ait Gal. lib. de totius morbi temporibus capite vltimo, ſcilicèt, in tempus illud; quòd eſt à primo inſultu acceſsionis, vſque ad extremam remiſsionem; & in illud quod conſiſtit in declinationis medio, & inſultus ſecundæ acceſsionis, ſcilicèt primum, & indiviſibilis incipientis.

Notandum eſt quarto, vnumquodque horum temporum; tàm particularium, quàm vniverſalium, poſſe dividi in quatuor alia tempora; verbi gratia principium morbi, poteſt dividi in principium principij, augmentum principij, ſtatum principij, ac declinationem principij; ſic paritèr poſſunt dividi augmentum, ſtatus, & declinatio; idque colligitur ex Gal. qui de morborum temporibus, cap. 5. ante finem inquit (*vt temporibus ſingulis, ita declinationi quoquè aliud principium, aliud medium, aliud finis exiſtit*;) ſicque ex his conſtat numerus temporum morborum.

Quibus ſic poſsitis, tempora vniverſalia, & particularia morborum omnium, ſalubrium, lethalium, materialium, & ſpiritualium, optimè diſtinguntur, & cognoſcuntur per ſymptomata propria ipſis morbis, quæ quidem in principio ſunt mitiora: augentur verò in augmento vſquè ad ſtatum, in quo ſunt maxima; in declinatione, nec ampliùs augentur, imò minorantur: quod probatur manifeſte ex Hypp. Apho. 2. vbi inquit (*circa initia, & fines, omnia imbecilliora; circa vigores verò fortiora*) ideſt vt Gal. explicat in commentario; imbecilliora ſunt circa principia, & fines morborum, veluti acceſsiones, vigiliæ, dolores, faſtidia, ſitis, & ſimilia. Idem probatur ex Gal primo Aphor. ſententia ſexta, vbi morbi vigorem; nihil aliud eſſe inquit, quàm morbi, quantum ad caſus attinet, maximum: ergo per Hypp. & Gal. in vigore, ſive ſtatu caſus, ideſt ſymphomata, neceſſariò ſunt maxima, & fortiora, quæ minorantur conſequenter in declinatione; augentur verò in incremento, & incipiũt, dum incipit morbus; ſicque per ſympthomatum inten-

ten-

tẽſionem,& remiſsionem morbi, quorum illa ſunt propria intendi, & remìti, ac ſua pertranſire tempora eſt dicendum, ac vltimò rectè diſtingui, & dignoſci.

Probatur ſecundo ratione, proprium ſymptoma cuiuſlibet, morbi, eſſentialitèr ſequitur morbum: ergo pro ratione morbi intẽſioris, vel remiſsioris, ſympthomata ipſius propria, erũt remiſsiora, & intenſiora: ergo non poterit morbus eſſe in ſtatu, quin ſympthomata ſint maxima, neq; in augmẽto, quin ſympthomata augeantur, nequè in principio, aut declinatione, quin ſympthomata ſint remiſſa; licèt tamẽ aliquis aſſerat, quòd aliqui morbi ſempèr à principio ſunt maximi, & continuò minorãtur; alij ſempèr à principio vſquè ad ſolutionẽ, ſive finẽ, eadẽ, & æqualia obtinent ſympthomata, vt febres ſynochæ appellatæ: ergo falſum erit quod tempora morborum, ſive febrium, per ſymptomata diſtinguantur, nàm vel eſt dicendum, quòd tales morbi perveniunt ad ſtatum, ſive vigorem, abſquè principio, & incremento, quod eſt abſurdum, vel quòd nullo modo cognoſcuntur tempora morborum per ſympthomata propria.

Reſpondeo tamen dictæ inſtantiæ, neutrum horum ſequi, nàm, etſi aliqui morbi à principio videantur maximi; tamen hoc non ſumitur, ex eo quòd poſsint eſſe ſumma ſympthomata, atquè maxima tum principio, & augmento morbi, ſed quia ſtatim, ac generantur hi morbi, perveniunt ad ſummum vigorem, in quo adſunt propriè ſumma ſymptomata; ita vt non poſsit ferè ſenſu diſtingui tempus principij, & augmenti, à tẽpore vigoris, ſive ſtatus: quam doctrinam tenet Galen. loco citato, & præcipuè, cap. 4. de totius morbi temporibus, vbi ſynochum, apoplexiam, morbum commitialem, ac ſimiles ait, ſtatim, ac breviſsimo tempore principium, & augmentum percurrere, & non ab ipſo principio generationis illorum perfectiſsimè invadere; ideſt cum ſummis ſympthomatibus.

Pro maiori tamen intelligentia advertendum eſt, me dixiſ-

ſe diſtingui, ac dignoſci tempora morborum per accidentia, & ſympthomata morbis propria, & eſſentialia, vt excludantur ſympthomata, quæ non per ſe, ſed ex accidenti aliquo ſolent eſſe, in principio vehementiora: ac proindè principium redˑdunt vehementiùs, quam ſtatum: verbi gratia, ſi febris adſit putrida; cum aliqua interna inflammatione adiuncta; tùnc initium paroxiſmi valebit eſſe attrotius, quàm ſtatus, ex accidenti tamen: quia in principio propter recurſum ſanguinis ad partes internas augetur inflammatio; & conſequenter calor febrilis in principio intenditur, magis, quâm in ſtatu paroxiſmi, quia in vigore expanſo calore, & ſanguine ad partes externas, & extremas, minuitur interna inflammatio, & febris, quæ fit ex ipſa inflammatione remittitur.

Secundo concludendum eſt cum doctiſsimo Matamoros 2. de febrium temporibus, diſput. 3. cum ſapientiſsimo Maroja, Franciſco Antonio Caſerta, Petro Garcia, ſapientiſsimo Capibacio, Veiga, & Vega, Antonio ab Altomari, ac aliis, quam plurimis, quod tempora morborum materialium, ſive ſalubrium, ſive inſalubrium, optimè diſtinguntur, & dignoſcuntur, per ſigna coctionis, & cruditatis; ideſt per corporis excretiones, vt ſunr ſputa, vrinæ, alvi excrementa, & ſimilia, quæ cogtionem, naturęque victoriam ſupra humorem crudum, vel naturam victam, aut quaſi victam demonſtrant, hæc ſimilitèr ſententia eſt Galeni de totiùs morbi temporibus; cap. 3. & 6. ac lib. 1. de criſibus fermè per totum, & 1. aphoriſmor. ſentent. 12. ac manifeſtè probatur, quia valdè vtile eſt, præcipuè in praxi; cognoſcere differentiam morbi, an coctus diminutè ſit, an benè concoctus, vel crudus, & ideo Galenus cap. 3. & 6. de totius morbi temporibus, ait, principium morbi ſalubris eſſe tempus cruditatis, ac tunc finiri, vbi ceperit fieri concoctio manifeſta, ſic paritèr inquit 1. de criſibus, cap. 2. (*hoc tibi, ſine vlla dubitatitne conſtabit*) *quòd illud tempus univerſum, in quo nullum eſt manifeſtum ſignum coctionis, eſſe princi-*

pium, ex quatuor morbi temporibus, aſcenſus verò eſſe, cum augetur concoctio, quæ cùm maximè conficitur, ſtatus, & vigor eſt, quem ſequitur declinatio, cum humoris copia ceſſet; & quòd parum reſtat, adhuc in humoribus alterandum concoquitur: principium verò morbi inſalubris, eſſe cruditatem, ex qua, cùm augetur, cognoſcitur incrementum, cùm maximè viget, cruditas cognoſcitur, ſive diſtinguitur ſtatus, potiùs tamen ad mortem.

Dices tamen in principio febris ephemeræ, & ſynochæ, ſine putredine, adeſt ſignum bonæ coctionis: ergo non eſt verum, quod in ſtatu morbi ſalubris, adeſt ſignum, ſive indicium ſummæ coctionis. Cui reſpondeo negando conſequentiam, nàm in concluſione ſolùm loquimur, de coctione, & cruditate, quàm obſervamus in materiis, ex quibus morbus materialis dependet, non verò de coctione, quam obſervamus in morbis immaterialibus, vt ſunt ephemeræ, & ſynochæ non putridæ, in quibus cùm humores non putreſcant, ſed naturales ſint, poſſunt obtinere naturæ benignam alterationem, & digeſtionem.

Inſtabis deindè, cum doctiſsimo Herculano Fen. 4. tract. 1. cap. 3. de horis febrium, nàm aliquando poteſt incipere febris putrida, ſine ſigno cruditatis: ergo aliqua febris materialis, non obtinebit principium, in quo detur cruditas: antecedens probatur, nàm ſupponamus materiam ſtatìm putreſcere in principio, in aliqua parte diſtante à corde, quo tempore, propter diſtantiam, non communicabitur cordi calor præter naturam; poſtea verò tranſacto aliquo tempore, mota iàm illa materia ad partem proximiorem cordi, excitabitur febris, etiàmſi cauſa febris materialis incipiat manifeſtè concoqui: ergo in tali caſu, iàm incipiet febris, ſine cruditate, ſiquidem ſequitur materiam, iàm coctam pervenientem ad partem proximam cordi. Reſpondeo tamen, huiuſmodi rationem eſſe ſophyſticam, nàm argumentum non probat materiam febris

poſ-

posse subire manifestam notam, sive indicium coctionis, sine putredine, ac proindè sine cruditate, quòd verò tempore cruditatis, non appareat aliquod signum cruditatis; nec per sentiatur tali tempore, hoc erit ob dictum impedimentum, quod valdè per accidens est, ac nullatenùs evertit veram Galeni doctrinam; cùm igitur prędicta febrium tempora, satis appareant conspicua, meritò ratio dubitandi offertur, vtrum omnis febris salubris, velutì alij morbi, omnia prædicta tempora quatuor percurrat, sicque dubitabis.

QVÆSTIO OCTAVA.

VTRVM OMNIS FEBRIS SALVbris, veluti reliqui morbi, omnia quatuor tempora percurrat.

LICET diversæ proponendæ sint rationes, pro negativa parte, priùs tamen offertur amplectenda, vt verior affirmativa, vt postea obiectiones adversæ, valeant disolvi, sicque sit conclusio. Omnes febres salubres, quemadmodum reliqui morbi, qui per coctionem valent terminari, debent percurrere per quatuor dicta tempora vniversalia.

Probatur primò, authoritate Galeni 3. de crisibus, cap. 9. asserentis. *Sed quiquidem liberatur. Quoniam morbus tempora universalia per transit. principium, augmentum, statum, & declinationem*, ita similitèr, lib. de totiùs morbi temporibus, cap. 3. ait: *Qua proptèr nullus morborum, qui solvuntur, est, qui non hæc quatuor tempora percurrat*; cùm egisset de quatuor temporibus morbi. Hanc sententiam tuentur doctissimus Vega 2. de differentiis febrium, cap. 16. Vallesius lib. 10. controversiarum, cap. 17. Mercurialis lib. 5. suarum prædictionum, cap. 4.

Matamoros tractatu 2.de tempor.febr.disput.2.Argent.libro de totiùs morbi temp. cap.6. Mercatus lib.3.part.2.classe 4. artic.8.num.13.& alij.

Probatur deindè ratione,nàm omnis mutatio alterativa debet fieri per expulsionem formalem, contrariam, & positivam:ergo vt hoc contingat, debet habere quatuor tempora, vt in morbis in intemperie,qui terminantur ad salutem. Probatur consequentia,nàm id quòd alteratur,debet pati initium suę mutationis.ergo habet principium illius:ergo cum in crescat talis mutatio alterativa, obtinebit incrementum. Deindè cùm talis qualitas illius alterationis debeat obtinere terminum,cùm sit finita,meritò obtinebit statum, cùm tandem vivens restituatur in suum salubrem statum; & hoc contingat per remisionem cõtrarij, fiet per declinationem gradualem: ergo in tali terminatione morbi alterativa,necessariò est concedendum principium intensionis,ac declinatio illius, vt quatuor tempora percurrat.

Roboratur vlterius,nam tempora morborum distinguntur, vt superius diximus,penès diversas mutationes materiæ morbificæ; sed talis mutatio non est sola coctio, sed priùs incipit cruditas, media putredine; cum priùs sit, materiam esse crudam, vtpotè putridam, quam coctam: ergo antequam sit cocta, incipit cum putredine: nunc sic, incipiente morbo, incipit materiæ putredo: ergo ista putredo debet incipere, à remissiori gradu,vt ad intensiorem perveniat, cum nihil possit pervenire ad extremum, quin transea per medium, & nihil ad medium,quin incipiat à remisiori:ergo necessario febris materialis, vt putrida,debet obtinere principium putredinis,respectu causæ, & augmentum, cum incipit increscere putredo: cum verò ista sit febris salubris, debeatquè terminari per coctionem, necessario debeniet ad statum, vbi elucescit coctio materiæ, & cum tandem devicta sit materia, remitatur in totum, ac declinet putredo, cum coctio faciat cesare putredinem,

nem,& febrem;merito febris declinabit: ergo manifestus erit transitus febris,per quatuor trmpora, cum ad salutem talis febris rerminetur ; ideòque sentiendum venit de aliis morbis materialibus, qui ad salutem terminantur.

Obiicies tamen primo, acuti morbi,vt est apoplexia,simul ac invadunt, ad extremam accedunt magnitudinem : ergo non omnia tempora percurrunt, cum non sint principium,nequè incrementum: præterea Gal. 9. meth. cap. 4. gloriatur, se sanguinis missione iugulassè febres, & lib.13.meth. cap.11. laudatur, se inflammationes oculorum, in principio, evaquatione de orsum facta, prima die persanasse : ergo huiusmodi morbi salutaris, non transire omnia quatuor tempora cōstat.

Respōdeo tamē facilè primæ rationi adductæ à Gal.lib de optima secta ad Trasibulum, quod morbi valdè acuti,vt apoplexa, & alij, iam obtinent prædicta tempora, quæ, etsi sensibiliter non percipiantur; hoc tamen contingit propter celerrimum motum, medio quo, accedunt ad sensibilem magnitudinem, & statum ; cum tamen talis magnitudo non posit vigere, quìn priùs incipiat per gradus remissiores,& minores; hinc est quod iam præcessit principium,& incrementum, etsi insensibile dicatur.

Secundæ verò rationi respondeo; quod, etsi febres, & inflammationes oculorum, ac similes affectiones, tam breviter iugularentur, ac solverentur, mediis dictis evacuationibus, ex hoc non infertur prædicta tempora in totum tolli, ac evanescere ; benè verò, ita breviora reddi, vt fugiant perceptibilem mutationem temporum, propter celerrimam causæ evacuationem;cùm tamen,etsi materia evacuetur, saltìm discrasia derelicta, necessario remissionem subire debet, per tempus, vt morbus in totum solutus maneat, ac proindè prædicta tempora percurrere.

Obiicies 2. ex Gal. lib.1. de crisibus,cap.17.nàm quædam sunt febres statim vigentes,quæ in principio habent summum

vi-

vigorem: ergo huiusmodi carent principio,& augmento. Vrgentius, datur febris synocha, vt paracmasthyca, quæ tota est increscens: ergo prima, quæ sempèr declinat, non obtinebit incrementum, nequè statum, & alia, quæ tota est increscens, non obtinebit statum, nec declinationem: ergo huiusmodi febres destitutæ, prædictis temporibus manebunt.

Etsi huic rationi aliqui respondeant, prędicta tempora pręcedentia, nimirum principium, & augmētum insensibilia esse; hoc tamen etsi sit verum in aliquibus morbis, vt supradixi de aploplexia, in synochis tamèn hoc non ita, & est respondendum cùm Gal.9.methodi, c.4.cū referat Historiam cuiusdam laborantis synocho cum putredine, in quo apertè fatetur apparuisse signa in pulsu, & vrina, ex quibus signa sensibilia deprehenduntur; ac proindè respondeo, quod in omnibus febribus continentibus reperiuntur sensibilitèr quatuor tempora vniversalia, quæ distinguntur propriis, manifestisque signis cruditatis, & coctionis; etsi vna dicatur vigens, & increscens, aliaque decrescens, hoc est verum, respectu intensionis, vel remissionis caloris, quæ sumitur ex quantitate excrementi fulliginosi, quod putrescit, & resolvitur magis, aut minus, quàm putrescit, vt acrescat, vel decrescat, non tamen ex hoc sequitur, non dari diversitatem temporum, vt materia morbifica, non incipiat, & acrescat media putredine, vigeatque, ac tandem declinet talis morbus, qui per dictam coctionem, vel cruditatem percipietur, vt cognoscantur quatuor tempora vniversalia ipsarum febrium.

Instabis vlteriùs, nàm morbus hæreditarius, & morbus congenitus ortum ducens à primordiis generationis, non habent principium: ergo non percurrunt omnia tempora vniversalia: antecedens patet, cùm primum suum esse nascatur à primordiis generationis: ergo, &c. Roboratur ampliùs prædicta sententia, nàm etiàm in morbo pendente à materia vrgente, eo quòd in principio, medio pharmacho, tota radicitus evacuetur,

tur, ſolvitur talis morbus : atqui in illo caſu, non pervenit talis morbus ad incrementum, nequè ſtatum: ergo iam non percurret omnia tempora, cùm adhùc in principio ſolvatur, ſuppoſitio eſt admittenda, & eſt ſequenda, ex doctrina Hyppocratis, & Galeni 4. aphoriſmor. ſentent. 10. *medicari in valdè acutis, eadem die, ſi materia turgeat*: ergo media illa medicatione radicali, tota materia erit evacuata : ergo morbus terminatus, hoc eſt in principio morbi: ergo citra alia tempora terminabitur talis morbus materialis.

Cui rationi primæ facilè ſatisfiet, dicendo, quòd ſive ſit morbus congenitus, ſive non, hoc nō tollit talem morbū, obtinere principium in ſuo eſſe conſtitutivo, ac proindè cum talis morbus, etſi congenitus ſuos motus extenſibos, & intenſibos debeat obtinere, merito, & incipiet, & increſcet, deindè vigebit; cum obtineat cauſam finitam; tandemquè vt ſolbatur ad ſalutem, debet remitti, vt ad declinationem perveniat; vndè meritò erit fatendum, neceſſè ſua quatuor tempora tranſire.

Secundæ verò tationi, reſpondeo concedendo caſum evacuationis materiæ turgentis in principio, imò, vt dixi, eſt facienda; ex hoc tamē ſequitur duplex reſpondēdi modus, quòd talis morbus, perpenditur, vel vt eſt iam facta febris, vi materiæ turgentis, vel vt ſolùm dependet à materia turgenti: & ideò eſt materialis morbus; dum perpenditur febris illa; reſpondeo, quod vt terminetur, talis calor febrilis, neceſſè obtinet, tum intenſionem, tum, & etiam remiſsionem: etiamſi materia ſit evacuata; ſicquè, vt eſt talis diſcraſia, morbus percurrit dicta tempora vniverſalia: dum verò eſt morbus materialis à prædicta turgenti dependens materia : reſpondeo, non implicare, talem materiam, totam radicitus evacuari. Sicquè, illo in caſu, auxilio medico poterunt impediri, prædicta tempora, provt dependent ex alteratione materiæ; cum verò præſens quæſtio, non procedat de tali impeditione medica, ſed

de

decursu operativo naturali; medio quo morbus salubris terminatur, per veram victoriam, emanantem expugna naturæ, cum morbo; in hoc casu dicimus, semper prædicta tempora reperienda esse; non verò dùm per accidens hoc contingit, vt in casu posito, hoc enim non detruncat nostram sententiam.

Cùm igitùr stabilitum maneat, vt certum, ad salubrem terminationem morborum, necessarium esse transitum per quatuor tempora vniversalia, & alij in principio, alij in augmento, alij verò in statu potiùs intereant, meritò ratio dubitandi nascitur, vtrum videlicèt febres, non solùm in prædictis temporibus periculo mortis gaudeant, verumetiam in declinatione vniversali, sicque sit quæstio.

QVÆSTIO NONA.

VTRVM IN DECLINATIONE vniversali febrium, possit periculum mortis reperiri.

PRÆSENS quæstio valet duplicitèr militare, tùm de particulari declinatione febris, vt in accessionibus, vel de vniversali declinatione totius constitutionis, & antequam veriorem sententiam, vt certam proponam, priùs aliqua notanda pro maiori expositione nobis obersantur.

Perpendendum est ergo primò, quòd tùnc vera adest morbi declinatio, quandò simùl morbus, & sympthomata revera remittuntur, causaque morbifica diminuitur, ex eo quòd natura verè, & propriè morbo, & causæ dominatur; declinatio verò falsa morbi est, quæ valdè declinationi veræ assimilatur, cuius plures sunt causæ, vt cùm morbus, ita, est perniciosus, &

ma-

malignus:tùnc quidèm,etsi media pugna,natura illum vincat, solet tamèn ex illa victoria,cùm non sit integra ; & perfecta, esse labefactata, vt spiritus vitales, atque animales resolutos, resarcire non valeat,quò fit, vt paulatìm intotùm natura languida deficiat.

Alia similitèr reperitur declinatio falsa,in qua vltimus naturæ connatus apparet;nàm velutì lucerna extinctioni proxima,solet magis splendescere propter validam pabuli attractionem; & tamen ex defectu illius perquamcitissimè perit, non alitèr natura, quo proximior est morti, validiores efficit connatus in quamplurimis operationibus, ita vt cor attrahat, valdè ad se spiritus vitales, ac pulsus validiores efficiat,vehementiorem,ac robustiorem virtutem repræsentans, simulans languorem essentialem contractum: Ex quo tamen vehementi connatu,intensior, & promptior sequitur resolutio, vt celerius æger pereat.

Tertia similitèr,solet contingere declinatio falsa, cuius causa est,& etherogeneitas,& disimilitudo materiæ; nàm resoluta parte tenuiori,ac calidiori,quæ magis ægrum irritabat, ac diversis velicabat accidentibus,videtur æger maiori cùm levamine, ac meliùs se habere : remanet tamen pars humoris crasior invicta, quæ paulatim interficit : vt in hemitritæo, ac febribus horripilosis solet contingere.

Quarta verò est falsa declinatio, quando vnicus morbus in alium degenerat;quæ potiùs est morbi transmutatio in alium, propter causæ materialis translationem ; quòd potiùs principium novi morbi,quàm vera appellatur declinatio,vt in pleuritide accidere solet, vt dùm pleuritidis materia supurata est, per translationem ipsius in pulmonem, potiùs principium peripneumoniæ, quam declinatio pleuritidis vera, est nuncupanda,nàm etiam si dolores,sympthomataque diversa remissa videantur, rigorosè maiori cùm periculo ægrotans reperitur.

Vlti-

Vltima infidæ declinationis causa est, quotiescumque spiritus vitales, calorque influens, propter malignitatem, acutiem, & vehementiam morbi dissipatur, & extinguitur; nàm illo in casu ad dissipationem caloris naturalis, etiam febrilis caliditas extinguitur, remittitur, & tandem tepescit, ac proindè veluti naturalis, & mittis apparet; vt in febre lipiria, & maligna, ex inflammatione ostenditur, & etiam in carbunculis pestilentibus, in quibus ab initio fervens valdè datur caliditas, dum partis naturalem calorem corrumpit: tandem verò remisso illo fervore, & ardore, pars in gangrenam tendit, sique deperdito, ac dissipato calore illius nativo, simul febrilis remittitur, & quasi tepidus videtur, & naturalis, quod simulat declinationem falsam, apparetque pars temperata, cùm potiùs interitus revera sit.

Quibus sic iam prælibatis, veluti valdè necessariis, sit prima conclusio: in declinatione particulari febris, ęger valet perire; quæ doctrina est adducta à Gal. 3. de crisibus, cap. 9. asserente: *Hoc siquidem plusquam quidquam aliud pro verissimo haberi oportet, quòd in declinationibus accessionum particularium plurimi pereunt*: tribuitque rationem; *in declinatione verò propter virium imbecillitatem moriuntur*: Et cum his verbis, agat de particulari declinatione; meritò contrarium asserit, verbis antea dictis, agens de vniversali eodem capite in hunc modum; *moriturus autem ad declinationis tempus pertingere, minimè potest*: ergo ex Gal. doctrina constat, in declinatione particulari febris, non implicare mortis periculum.

Sit secunda conclusio: in vniversali, & vera febris declinatione, mortis periculum nequaquàm valet reperiri. Et probatur authoritate Gal. 3. de crisibus, cap. 6. & 9. citato, vbi ait: *Vbi enim morbi status præterierit, natura quidem iam superior evasit, neque enim alitèr morbus declinasset, nullus autem modus mortis, tunc advenientis excogitari potest, præter-*

terquam ex errore; sed de hoc haudquamquam, nunc considerare propossuimus; sed an morbi ratione hoc contingat; nec igitur hoc vidi vnquam contingere, neque id invenit ratio.

Hanc sententiam tuetur Avicen. Fen. 1. 4. tractatu 17. cap. 98. quam doctrinam insequitur, Petrus Michaël de Heredia quæst. 9. de febribus, fol. 77. doctissimus Matamoros lib. 2. de febribus, disput. 5. fol. 252. Vega lib. 2. de differentiis febrium in comment. cap. 16. Veiga ibidem fol. 498. Vallesius lib. 10. controversiarum cap. 7. Mercatus tomo 1. lib. 3. part. 5. classe 4. articulo 8. num. 14. Masarias doctissimus in sua praxi, lib. 7. pag. 330. Mercurialis lib. 5. de febribus, cap. 4. quæ est verior sententia inter omnes acutiores, & peritiores.

Probatur igitur, præsens doctrina, nam in febris declinatione vera, & vniversali, tota causa morbi, verè, & realiter, est devicta: ergo morbus est victus: ergo natura est vinçens, cum actio victoriosa sumatur à præpolenti agente: ergo morbus victus à natura, non potest operari in naturam: ergo non valet vllam læsionem inducere: ergo minus interficere. Roboratur vlterius ex Hyppoc. primo Epid. sect. 1. tex tu 45. asserente *coctiones celeritatem iudicij, & salutis securi tatem ostendunt*: ergo ex Hyppoc. datur brevitas crisis salutaris, & securitas sanitatis: ergo nullum adderit periculum mortis in declinatione vniversali vera; cum in ea, vt diximus, tota materia raddicitus sit cocta, ac devicta; ac proindè morbus.

Insurges tamen contra hanc sententiam; nam in declinatione particulari accessionum febris, potest æger perire: ergo etiam in vniversali, antecedens constat, ex conclusione superius à nobis allata; tum, & etiam, ex loco adducto, ex Gal. 3. de crisib. cap. 9. consequentia probatur; nam eadem militat ratio inter declinationem vniversalem febris, ad prædicta tempora vniversalia, ac inter declinationem particularem accessionum, ad tempora particularia, eiusdem febris; sed sic est, quod etiam si præcesserint tria tempora particularia ac-

cessionis,potest æger perire,in vltimo,nempè,in declinatione particulari: ergo ita paritèr currit ratio, & si præcesserint tria tempora vniversalia, poterit in declinatione vniversali, æger perire. Probatur maior; quòd eadem militet ratio; nam tota ratio principalissima mortis indeclinatione particulari febris, est quia natura, etiam si vicerit accidentia, & causam morbificam particularem accessionis, præcedentibus tribus temporibus, tamen manet, ita labefactata,& languida ob resolutionem caloris nativi, vi pugnæ inter naturam, & causam partialem morbificam accessionis, vt pereat æger; sed sic est, quod etiam multoties manet in declinatione vniversali, maximè deiecta natura calore nativo resoluto, vi luctationis inter naturam, & morbum: ergo licèt sit in declinatione vniversali, poterit æger vitam cum morte commutare.

Etsi videatur præsens ratio consona veritati, maximè tamen discedit ab ea; nam diversa prorsus est illatio, inter declinationem particularem, & vniversalem; nam etsi verum sit, naturam præcesisse periculum trium temporum;tam particularium, quàm vniversalium;maxima tamen cum distinctione: in accessione enim particulari, victoriosa, & triunfalis est natura supra causam coniunctam, & immediatam particularis accessionis, non verò supra antecedētem putridam incoctam, & quæ fovet morbum; sicquè, cum natura sit languida, vi particularis operis, & adhuc restet alia nova materia, antecedens, ad cuius pugnam agrediendam in principio alterius accessionis,meritò defessa in declinatione particulari poterit æger perire: at verò in vniversali declinatione, quia non solùm natura dominatur causæ coniunctæ partiali repertæ in foco putredinis, verùm etiàm antecedenti; hìnc est, quòd ratione illius materiæ,nullam sensibilem læsionem vlteriùs patietur; ac proindè, nequè vi morbi poterit æger perire, cum sit iàm radicitus evictus à natura.

Sed obiicies vlteriùs ex Hyppoc. 2. Apho. sent. 19. *acu-*

to;

torum morborum, difficiles ſunt prædictiones, ſalutis, & mortis: ergo aliquando præcedentibus ſignis coctionis, in declinatione poterit æger perire; quandòque, cum ſignis cruditatis, poterit æger liber à morbo evadere, cùm in certa ſint ſigna ſalutis, & mortis. Probatur conſequentia, quia multoties in morbis acutis, propter materiæ tenuitatem, caliditatem, & igneitatem, ſolet natura cum ſignis læthalibus maximo conatu, extra corpus, vel in aliquam partem minùs nobilem trãſferre materiam; atqui illo in caſu contingit ſalus, vt ait Gal. lib. de conſtitutione medica, cap. 18. & è contra multotiès ſigna ſalutaria apparent, quæ victoriam naturæ ſupra cauſam morbificam oſtendunt, ac morbum eſſe in declinatione commoſtrant, atqui illo in caſu poteſt humor pelli in aliquam partem principem, ex qua tranſmiſsione ſequatur mors: ergo tunc in declinatione vniverſali morbi, victa materia, æger peribit, ob quod fundamentum ait Hyppoc. difficiles ſunt prædictiones ſalutis in morbis acutis.

Cui obiectioni reſpondeo, concedendo authoritatẽ Hypp. infidas nimirùm, & fallaces, eſſe acutorum morborum prædictiones, ad ſalutem, & mortem, quæ tamen ambiguitas, & incertitudo præſagij, ſolùm obtinet locum à principio febris ad ſtatum, nam in declinatione vniverſali, iam eſt materia omnino devicta: & ſuperata, & niſi putreſcat, aut incrudeſcat de novo, non poterit mortem inducere; quod ſi aliquando cõtingat, erit per novi morbi productionem: nam cum materia novam ſpeciem, & potentiam acquirat, aut in aliam partem decumbat, merito interficiet in principio novi morbi; nõ verò in declinatione vniverſali præcedentis, vt dictum eſt de pleuritide, in qua materia cocta, & non expulſa, novus ſuſcitatur morbus, vt pulmonia, aut tabes.

Licèt tamèn aliquandò in declinatione febris vniverſali, & vera, mors contingere ſoleat, hoc tamen fiet propter aliquem errorem commiſſum, de quo non currit difficultas, vt

do-

docet Gal. 3. de crisibus, cap. 5. & 9. asserentis, nullo modo accidere posse mortem in vniversali declinatione, nisi propter errorem supra dictum, vt propter magna animi pathemata, aut corporis motus vehementes; nam cum causa morbifica etsi cocta, de novo agitetur, in calescat, ac novam concipiat putredinem; illo in casu, morbus cum maiori invadit periculo, propter antecedentem debilitatem, & langorem, quē passa est natura, vi sympthomatum antecedentium in aliis tēporibus: vndè periculosior recidiva nascitur, quam affectio prima in radice, vt Abicena, fen. 13. tract. 4. cap. vltimo. Similitèr etiam dantur alij eventus funesti, ob aliquos errores commissos, vt in his, qui vi, & opere naturæ in principio declinationis vniversalis, incipiunt per sudorem morbum terminare, si aëri frigido, medio quo, talis motus impeditur, obuersentur, retro meante morbifica causa ad viscera ob dictum impediens, morbus perquamcitissimè interficit, ac in tali vera declinatione datur mors, de his tamèn eventibus, a causa externa, sive dictis erroribus, ac de falsis declinationibus supra præscriptis, difficultandi ratio non procedit; & hæc de vera huius dubij decissione.

De signis febrium putridarum in particulari, postquam signa febrium putridarum incommuni aducta fuere, meritò magis in particulari, est deveniendum ad vniuscuiusquè febris putridæ signa adducenda, cum ratio vniversalis neminem doctum efficiat, nisi in particularibus exerceatur; sicquè sit dubium, quòt, & qualia sint signa febris tertianæ exquisitæ intermittentis.

***

QVÆS-

QVÆSTIO DECIMA.

QVOT, ET QVALIA SINT SIGNA *febris tertianæ exquiſitæ intermittentis.*

ANTEQVAM cum Galeno libro 2. de differentiis febrium, ſigna tertianæ exquiſitæ intermittentis adaperiamus, operè prætium erit illius eſſentiam adaperire. Febris igitur tertiana exquiſita, eſt calor præter naturam accenſus in humore bilioſo putrefacto ſincero, & impermixto, cordique communicatus, affligens de tertio in tertium: dicitur calor accenſus in bile putrefacta; huiuſmodi enìm bilis, vbi in venis evadit naturæ inimica, vel copia, vel qualitate, eam ad ſui expulſionem ſtimulat; vndè à venis depulſa movetur per corporis partes, donec remaneat in aliquo loco, tamquàm in foco putredinis (de quo poſtea) ibique concluſa putreſcit: dicitur etiam de tertio in tertium diem affligens, quia ſecundum communem Medicorum conſenſum, tertianæ periodus potiùs bili, quam aliis humoribus (vt ſupra dixi) competit; quæ quidem tertiana exquiſsita, & intermittens ortum ducens à bile naturali ſupramodum habita, ſolet accidere, vt ait Galenus 2. de differentiis febrium, cap. 3. quandò præcedunt omnia, quæ bilem valent generare, vt temperamentum calidum, & ſiccum, æſtas, regio, anni tempus, & ea, quæ ad calidum, & ſiccum declinant, cum à ſimilibus cauſis, ſimiles oriantur efectus, quæ quidem potiùs ſigna antecedentia vocantur.

Inter ſigna verò concomitantia, primum eſt; quòd acceſſio huius febris invadat, cum vehementi, & exquiſito rigore, cuius eſt ratio; nàm ipſa bilis mordax, & acris per membra,

ſen-

ſententia defertur,eo quod cum incipiat putrefieri,à vaſis extra vaſa validè truditur à natura.

Secundum ſignum deſumitur à Gal. loco aſsignato, ex caloris acrimonia,quæ propriè deſumitur, tùm ex caliditate, & ſiccitate coniuncta, quæ acuens caloris extranei actiones eum acriorem, quàm in quotidiana, nec quartana reddit; ideoquè meritò à Galeno cauſodes, ſive febris ardens appellatur.

Tertium prætereà ſignum huiuſmodi febris,deſumitur ex evacuationibus, quæ hanc febrem ſolent antecedere, ac aliquando ſubſequi, vt in principio, ac declinatione acceſsionis, bilioſſæ excretiones;nàm cùm in principio acceſsionis, bilis,vt dixi,à vaſis extra, ad habitum deferatur, & aliqua portio ad ſuperiùs ventriculi orificium expellatur, iſta neceſſariò, aut vomitu debet excerni; tùm & etiam ſi in declinatione, ſi tota materia partialis acceſsionis, non potuit per habitum corporis medio ſudore,aut inſenſibili tranſpiratione deponi,novo humore remeante, ex valida facultate expultrice venarum regurgitat, ferturque ad ventriculum, & inteſtina, vt tùm vomitus,tumque deiectio contingat.

Deſumitur præterea quartum ſignum à Gal. ex permanentia,aut temporis duratione acceſsionis, tertianæ exquiſitæ intermittentis, quæ ad ſummum ſolet terminari ſpatio duodecim horarum,nàm propter tenuitatem,& caliditatem humoris,facilè à natura ſuperatur, & expellitur; aliquandò tamen ſolùm ſpatio ſex horarum ſolet finiri huiuſmodi febris, acceſsio, quòd vel propter materiæ tenuitatem, minoremque quantitatem,acutiorem qualitatem, propter corporis rariorem diſpoſitionem, aut validiorem naturæ facultatem, tàm coctricem,quam expultricem, & è contra,longitudo acceſsionis accidet ob adverſas,contrarium cauſas, effectum producentes,vt Gal.2.de differentiis febr.cap.vltimo.

Nec minus conducit quintum ſignum,quòd ſumitur ex tem-

pore intermissionis, sive quietis talis febris, nàm cùm lapsa fuerit accessio, nullum signum perceptibile putredinis in ęgri pulsu apparet, cùm magnitudo, celeritas, frequẽtia, & inæqualitas adsit, ob fuliginum validam à naturę expulsionem, vi accessionis. Dices tamen cum doctissimo Avenzoar lib. 3. tract. 1. cap. 1. quòd etsi tertiana exquisita obtineat levamen, rigorosè tamen non depuratur æger: ergo non pervenit ad infebricitationem: ergo non est intermittens: ergo neque deperditur inæqualitas, & celeritas in compressione pulsûs, post accessionem, siquidem non manet æger absque in febricitatione.

Cui respondeo cum Gal. 2. de differentiis febrium, cap. 2. quòd si loquamur de infebricitatione secundum rationem, sinedubio tertiana numquam ad consummatam infebricitatem accedit; nox enim antecedens paroxismum, aut accessionem, sempèr solet esse molesta, & laboriosa, propter cineritiam dispositionem, quæ adhùc remanet in foco, aut minera putredinis; & ideò Galenus 1. ad Glauc. inquit: (quod in tertiana pura, semper remanet in pulsu, aliquod signum caliditatis febrilis.) Quibus non obstantibus, vt omnes in praxi fatentur; tertiana accedit ad infebricitationem sensus iudicio, quià etsi in pulsu, aliqua caliditas præternaturam percipiatur, hoc est veluti signum, & iudicium incendij ælapsi, propter dictam dispositionem calorificam, à fuliginibus in foco existentibus, quæ cùm tandèm resolvuntur, pulsus magis æqualis, & moderatus redditur, vt ad pensum iudicij sensibilis, æger infebricitans maneat.

Ingenuè tamèn quis, iuxta primum tertianæ exquisitæ signum, nempè rigorem, qui est refrigeratio dolorifica cùm inæquali totiùs corporis concussione, inquiret; quæ sit causa in tali rigore tàm intensæ frigiditatis positiuæ, quæ in partibus extremis, cùm ingenti perfrictione invenitur? Aliqui enim asserunt solam retractionem influentis caloris ad cor, esse cau-

ſam intenſioris frigiditatis partium externarum; nàm deſtitutæ à calore influente, propter illius defectum, frigidiores redduntur. Sed contra, quia illa retractio caloris in principio acceſsionis febris, eſt abſentia ipſius caloris à partibus externis: atqui hæc abſentia eſt privatio ſolùm illius exiſtentiæ: ergo non valet eſſe cauſa poſsitiva illius frigiditatis: maior eſt certa; minor probatur, nàm abſentia caloris eſt defectus: ergo eſt privatio. Conſequentia probatur, quia frigiditas partium externarum eſt effectus poſsitivus: ergo à cauſa poſsitiva debet produci: ſed ſic eſt, quod talis retractio caloris eſt privatio: ergo non poterit producere effectum poſsitivum: ergo nec frigiditatem poſsitivam partium externarum.

Meliùs tamèn aliqui dubiò propoſito ſatisfaciunt aſſerentes, prædictam frigiditatem partium externarum in rigore acceſsionis febris tertianæ, potiùs ab ipſis partibus ſpermaticis provenire; quià cùm non reperiatur alia cauſa poſsitiva proximior, citra ipſas partes, indè eſt, quod nihil præter eas, dictam frigiditatem producere valebit: iſtæ enim ſpermaticæ partes, cùm ex ſua natura frigidæ ſint, & ſiccæ, abſente calefaciente, nempè calore influente, ad cor nimirum revocato, meritò redducunt ſe in priſtinum ſtatum, ac naturalem temperiem, quà à prima conformatione gaudebant.

Obiicies tamèn contra prædictam aſſertionem, nàm nulla cauſa valet producere effectum contra ſuam voluptatem, & conſervationem: atqui ſi partes ſpermaticæ producerent, in rigore acceſsionum febrium, illam frigiditatem, operarentur contra voluptatem, & conſervationem illarum: ergo quià talis frigiditas non poterit produci ab illis: maior eſt certa, cùm aqua non poſsit producere calorem, quià calor eſt contra conſervationem formæ aquæ: minor verò probatur, nàm ſi huiuſmodi partes producerent, hanc frigiditatem, ſibi exhiberent concuſsionem dolorificam: ergo operarentur contra voluptatem, & conſervationem ipſarum: ergo ne ſibi lædant,

ſi-

ſibique talem affectionem dolorificam exhibeant, erit dicendum, talem frigiditatem non produci à partibus ſpermaticis, ac per conſequens, alia eſt cauſa inquirenda.

Hæc tamen obiectio ſoluta manebit, ſi perpendatur, quod in hac productione, duplex reperitur reſpectus, vnicus, qui ſe tenet ex parte muſculorum, qui ſunt continui cùm partibus ſpermaticis, & alius, qui ſumitur ex ipſis partibus ſpermaticis; quo poſsito, aſſero, quod illa frigiditas dolorifica ſolùm cauſatur, & inducitur partibus muſculoſis, non verò ſpermaticis, nàm talis frigiditas eſt temperamentum nativum ſpermaticarum; ſicque iſtæ partes ex eo quod producant intenſiorem frigiditatem dictam, in priſtinum ſtatum, & voluptuoſum redduntur, quià tantùm per iſtam frigiditatem cõcuciuntur muſculi, qui ſunt inſtrumenta motus voluntarij, hinc eſt, vt ex accidenti, & per conſenſum concuciantur partes ſpermaticæ, dolorque peraccidens exhibeatur.

Inſtabis tamèn vlteriùs, nàm eo præciſsè, quod ventriculus ſe redducat in frigiditatem, quæ illi eſt naturalis propter caloris influentis abſentiam, datur in eo dolor, & anxietudo; atqui hoc non contingit reſpectu partis diſtinctæ, & vicinæ, ſed ſolius ventriculi, ſiquidèm iàm per ſe eſſet cauſa ſui proprij doloris, & deſtructionis, ratione ſui, & non ratione partis muſculoſſæ, vt in ſuperiori ſolutione manet dictum.

Cui ſimilitèr reſpondeo duplicitèr, perpendens ventriculum, videlicèt, vel reſpectu ſuæ entitatis, vel reſpectu ſui finis, ſcilicèt actionis concoctricis alimenti, ſicque reſpectu huius finis, verum eſt, dari in voluptuoſam affectionem; cùm deficiat requiſitum neceſſarium ad prædictam coctionem optimè elaborandam: reſpectu verò nativi temperamenti ventriculi, nequaquàm dari frigiditatem dolorificam, imò voluptuoſam: cùm ventriculus illo in caſu cum ſuo temperamento nativo adſit; ſiquidèm eſt pars ſpermatica temperamento frigido conſtituta: ergo ſempèr eſt dicendum in principio acceſsionis

nis febris tertianæ exquisitæ intermittentis, nullam esse causam frigiditatis positivæ partium extremarum præter partes spermaticas.

Petrus tamen Michaël de Heredia quæst.2.sectione 2.folio 156. etsi veriorem, & communiorem sententiam esse,asserat, talem frigiditatem ab interno principio, nancisci, ac tribuat rationem, quòd propter recessum influentis caloris, partes mixti corrumpunt calorem actualem, quæ in se continent,vt ad pristinum, & naturalem statum redducantur, hoc solùm erit olfacere difficultatem, non tamen eam ad imum solvere, cùm non exprimat, quæ sint hæ partes mixti, quibus talis productio debeatur,quia maximè repugnat partibus carnosis, sive masculosis, sed potiùs spermaticis, vt probatum manet, debetur.

QVÆSTIO VNDECIMA.

VTRVM FORTITVDO, SIVE robur facultatis, sit causa maioris rigoris, quàm languor, sive debilitas.

VT præsens dubium explendescat, primo est notandum; triplicem esse in præsenti, facultatem perpendendam, quamvis Petrus Michaël de Heredia solum duas annumeret, expultricem scilicèt,ac sensitiuam;loco motiua tamen in præsenti etiam sibi locum animadversionis acquirit:vt in particulari de illis agemus. Secundo notandum est,obiectum dolorosum, nimirum excrementum corrumpens, & molestans, debere esse in æquali proportione, quoad quantitatem, mo um substantiæ, tenuitatem, & crasitiem, quoad qualitatem primam,& secundam, nempè mordacitatem; nàm si huiusmodi cau-

causa intensior, aut remisior in irritando fuerit, non curret paritas, in efficiendo rigorem, respectu prædictarum facultatum.

Quibus sic stabilitis, sit prima conclusio; quo vehementior, robustiorque extitterit facultas expultrix vasorum, adpellendam causam morbificam ad genus musculosum; vehementior rigor inducetur. Qui sentiendi modus à Petro Michaële de Heredia, est merito collaudandus; & probatur, nàm quo fortiùs, & vehementiùs facultas expultrix impellat causam morbificam, vehementiùs, & violentiùs corrumpet naturam partis: ergo vehementiùs inducetur alteratio dolorifica: ergo vehementiùs partes músculossæ concucientur, vt à præsenti obiecto molestante liberentur. Consequentia probatur, nàm omne quod maiori vi impellitur, illud quod in transitu invenit, vehementiùs necessario impellit, ac distendit: ergo medio illo vehementiori impulsu, vehementior etiam fiet concusio: ergo rigor, quæ Avicenna in litera capitis expresse ostendit asserens: *Et de causis vehementiæ rigoris, est vehementia virtutis expulsiuæ in lacertis*; idem Galenus affirmat 2. de causis sympthomatum, cap. 6. asserens: *Paucus tenuis, & mordax, cum exigue motu in horroribus, quod si, vel vehementiùs movetur, vel copiosior mordatiorve est, concucientem rigorem infert, non horrorem, maximum quidem, qui plurimus est, & mordacissimus, & vehementissimus motus.* Quæ authoritas, etsi maiorem, vel minorem copiam materiæ tenuiorem, vel crasiorem asignet; (quod est verisimum) tamen ad nostrum intentum, præcipuè vehementia, vel debilitas expulsionis conducit.

Insurges tamen, nam causa secundum naturam, non potest essecausa vehementioris sympthomatis; sed facultas expultrix est naturalis: ergo non potest esse causa vehementioris rigoris. Probatur antecedens, quod est naturale, semper effectum naturalem producit: ergo non potest esse causa maioris sympthomatis, seu rigoris. Minor est certa: ergo consequentia

est

est legitima. Probatur vlteriùs, quia facultas est debilis, ratione morbi: ergo quo debilior est facultas, morbus erit maior; atqui quo maior est morbus, est simul sympthoma maius: ergo quo facultas est debilior erit sympthoma, sive rigor maior: ergo non semper intensio rigoris, debetur robori facultatis expellentis.

Cui respondeo rationi, quòd quotiescumque dantur actiones lessæ, ortum ducunt ex parte actionis, à principio naturali, ex parte lesionis, à morbo; vndè erunt à tali principio naturali malè disposito; ac proindè, etsi malè disponatur instrumentum à morbo, quo maius robur principij talis instrumenti fuerit, maior erit rigor. Cùm autem expultrix ob irritationem obiecti determinetur ad expulsionem, quamvis in expellendo naturalitèr operetur, in modo impetuoso, & adaucto, concurrit, vt musculi depravatè moveantur, & maiori cum rigore, propter maiorem connatum, quem facultas expultrix efficit.

Maior tamen adest difficultas, circa facultatem sensificam, videlicèt an rigor maior, fiat à facultate forti sentiente, quam à debili: quod vt dilucidiùs maneat, priùs discutiendum venit; an in facultate sensifica sit, quid distinctũ, quòd sit robusta ab eo, quod acutè, & promptè sentiat: quod sit quid valdè distinctum, persentit doctissimus Vallesius lib. 5. controversiarum, cap. 17. vbi docet, quod plus, aut minus irritari, non dependet â robore maiori, aut minori facultatis sensitiuæ, sed ex maiori, vel minori acutie sensus; veluti debilitas valdè distinguitur â sensus torpore, aut hebetudine; qua propter potest esse facultas sensifica robusta, & obtinere sensum hebetem, aut diminutum, vel è contra, potest esse debilis, & esse acutissimi sensus; sicque maior rigor, non à robore facultatis sensificæ fiet.

Hic tamèn sentiendi modus Vallesij reiiciendus est; habita venia tanti viri, vt benè, & ingeniosè, asserit Petrus Michaël

de

de Heredia;nàm rigorosſè loquendo, facultatis ſentientis robur,& acuties,idem realitèr ſunt,ſicut etiàm debilitas ſentiē di,& hebetudo; ac proindè eſt ſentiendum, quod à robuſtiori ſentiente, veluti etiàm acutiori, (quod idem eſt,) maior fit rigor, ſicut à debiliori, & hebetiori, remiſsior. Quod autem idem ſit robur,ſive fortitudo ſenſitiuæ, & acuties illius,manifeſtiſsimè probatur,quia tota ratio principaliſsima roboris facultatis,ſtat in eo,quod intenſiùs perſentiat; ſed intenſiùs ſentire,eſt perfectiùs ſentirè,& acutiùs:ergo robur,& acuties,idē ſunt: ergo debilitas ſentiendi ſumetur, pro remiſsione, & hebetudine,nàm ad penſum roboris agentis,eſt robur in productione effectus: ergo debile agens, debilem exercebit actionem: ergo debilis facultas ſentiens,debilem efficiet ſenſationem:ergo è contra, valida ſenſatio magis conducet ad rigorem validiorem, quam debilis, cum eſſe ſenſationem robuſtam,perfectiorem,& acutiorem, idem conſonent, veluti eſſe debilem,hebetem,remiſſam,& in perfectam.

Roboratur Vlterius; omnis ratio propterquam facultas vitalis eſt robuſta, ſumitur ex valido pulſu, quem conficit,quēadmodum languida, ex imbecillo, & parbo; idemquè conſonat de facultate loco motiua, concoctrice,retentrice, & expultrice; cum huiuſmodi facultates dicantur validæ,robuſtæ, aut imbecilles,&languidæ,habita ratione ad perfectiorem,vel imperfectiorem,intenſiorem, vel remiſsiorem exercendam actionem,circa ſuum obiectum proprium:quare veluti facultas loco motiua nullum aliud exercet munus,quam motū,veluti coctrix coctionem, & expultrix expulſionem; ita pariter ſenſitiua ſenſationem: ergo ſi huiuſmodi facultates dicuntur, validæ, vel debiles reſpectu intenſionis, vel remiſsionis operationum; ita ſimiliter ſenſifica facultas, dicetur robuſta ab intēſiori, validiori, & acutiori ſenſatione, veluti imbecillis, à remiſsiori, hebetiori, & imperfectiori: ergo, quia robur, & acuties facultatis ſenſificæ; quemadmodum debilitas,

tas, & hebetudo, idem realiter ſunt, ac perconſequens, ſi debilis fuerit ſenſitiua facultas; quia debiliter ſentit, debilis rigor, vt ſi valida, vel robuſta fuerit, quia validè obiectum moleſtans percipit, validior, ſive maior fiet rigor.

Inſtabis tamèn cum Gal. 2. de cauſis ſympthomatum, cap. 5. aſſerente: *Nam quòd acuti ſenſus eſt, vel invecillum, etiam ex læviſsima cauſa dolet, contra, quod valentiſsimum, nec facilis ſenſus eſt, magnam cauſam ad talis ſympthomatis generationem requirit*: ergo clare Gal. acutum ſenſum, cum invecillitate ſimùl admittit, ac proindè acutus â robore facultatis, valdè differt: non alitèr robur cum hebetudine ſenſus coniungit; ita vt poſsit eſſe virtus ſenſitiua robuſta, & hebes, ſive obtuſa.

Hoc tamèn Gal. teſtimonium diluetur, ſi animadvertamus, quòd ad diverſas res poteſt referri, nimirùm ad organi, ſive inſtrumenti diſpoſitionem, vel ad ipſam virtutem ſenſitiuam, dolor enìm, de quo in præſenti agit, duo requirit, primò immutationem, ſive corruptionem partis realem 2. aliam intentionalem, vndè, cum ad dolorem requiratur, realis naturæ corruptio, & vt perſentiatur obiectum doloris intentionalis, meritò ſi diſpoſitio realis ad dolendum, eſt naturæ corruptio, erit certũ, quòd debile organum, quo magìs corruptũ, proptèr minorem reſiſtentiam, vehementius dolebit. Si tamen virtus ſenſifica fuerit acuta; ſine dubio, exquiſitiùs dolorem præſentiet, ac per conſequens intenſiùs dolebit, omne illud inſtrumentum, quòd fuerit invecillius, & ſimùl acuti fuerit ſenſus, à leviori cauſa, quia ſimùl eſt coniuncta vehemens organi corruptio, cum intenſa ſenſus acutiè; & è contra, dùm organum valdè robuſtum fuerit, intenſiorem, ſive maiorem requirit cauſam, vt doleat, nàm à lebi non tam facilè, nec ſubito, proptèr maiorem reſiſtentiam corrumpetur; quòd requiritur ad dolorem, non alitèr, quòd eſt difficilis ſenſus; intenſum, ac validum obiectum requirit, vt valeat ad dolorem, im-

mu-

mutari, vt in ſtupore, ac in profundè dormientibus experimur, proptèr deficientem in organo debitam diſpoſitionem; vndè ſeruatis, ſeruandis, diſtinguenda venit debilitas, aut robur inſtrumenti, quo facultas operatur, aut debilitas, ex parte potentiæ ſoliùs; ſi enìm inſtrumentum debitè fuerit diſpoſitum, & robuſtum, ac facultas, valida, & acuta reſpectu irradiationis in parte, bene ſe habeat, intēſius percipiet doloroſum obiectum ad ipſum fugiendum, quam ſi hæbes fuerit, & languida; ſi verò, vt dixi, naturà partis, vel organi va ldè corrupta fuerit; cùm à quolibet, iam diſcraſia illius intendatur, parſque maximè lædatur, coniuncta facultatis acutie, celeriùs, ac vehementius dolebit, vt rigor vehementior cont ingat; ſicque ea diſtinctione venit intelligenda præſens doctrina, vt valeat deibtè ſubſtineri.

De alia tandem facultate locomotiua lacerto rum, non ita eſt difficilis dubitandi ratio; nam poſsita facultate ſenſifica ad ſentiendum obiectum moleſtans, ad penſum alte rationi s, ſiue corruptionis, concurrit gradualitèr expulſiua, ad expulſionem talis obiecti ad partes ſentientes; ex quibus trahitur locomotiua in conſenſum, vt media contuſione, talis materia rigoris mordax expellatur; quarè concurſus facultatis motiuæ exequentis; quo robuſtior, & validior fuerit, vehementiorem conatum, concuſsionem, & rigorem efficiet, vt fini debito expultricis ſatisfaciat: ſicque ſemper intenſio rigoris, ab intenſiore virtute locomotiua, veluti remiſsio illius, à deuiliori facultate motiua proueniet.

***

QVÆS-

QVÆSTIO DVODECIMA.

AN MINERA, SIVE FOCVS PVtredinis, in febribus intermittentibus sit extra vassa, in continuis vero intra illa.

VT præsens quæstio elucescat, priùs aliqua animadvertenda offeruntur, quorum primum est, quod in quocumque febrium putridarum genere, locus in quo calor febrilis, primò accenditur, vocatur apud Medicos focus putredinis, siue febris, sumpta metaphora ab igne externo, qui qualibet in domo solet accendi: perpendendum secundo est, calorem igneum, & præternaturam, qui in foco putredinis est accensus, non constituere febrem, antequam cordi communicetur, vt suo loco expositum manet. Erit igitur focus putredinis, particula illa, in qua humor primo putrescit, à quo putrescente, vel à putrida ipsius fuligine perveniente ad cor, febris accenditur; qui etiam focus solet, minera putredinis appellari, quasi sit locus reconditus, ac putredinis receptaculum, ad quod excrementorum colluvies confluit, ibique putrescens febrem accendit.

Quibus iam prælibatis, iuxta dubium propositum, Laurentius Ioubertus paradoxa 4. decade 2. diversis rationibus conatur ostendere, eundem esse focum putredinis, tàm in febribus continuis, quam intermittentibus; iudicat enim, materiam febrium pùtridarum, posѕitam esse in corde, ibique mineram putredinis asѕignat, quod probat hac ratione; nàm ibi debet esse materia coniuncta febris, vbi adest ipsa febris; sed in

corde adeſt febris: ergo ibidèm debet eſſe materia coniuncta: ergo putredo, quæ eſt cauſa coniuncta febris: ergo minera. Si verò aliquis reſpondeat, febrem eſſe in corde, priùs tamen calorem accendi in alia parte; contra, inquit, quia ſi hoc eſſet verum malè diceretur febris, calor primo accenſus in corde, ſed potiùs in alia parte. Præterea, nàm ibi reſidet putredo, vbi ſympthomata concommitantia putredinem, magis eluceſcũt; ſed in corde talia accidentia magis eluceſcunt, vt intenſus ardor, æſtuatio, & animi deliquia: ergo quia in corde adeſt putredo: ergo dicendum eſt, quòd febris putrida, & intermittens, non differunt in foco, ſive minera putredinis, ſed ſolùm ex parte materiæ febrem efficientis; nàm ſi eſt multa, craſſa, aut lenta, fit febris continua, quia diù putredo permanet, è contra verò fit intermittens propter materiæ paucitatem, tenuitatem, & igneitatem: quod confirmat ipſe Ioubertus exemplo combuſtibilium; parva enim illorum quantitas brevi, ſicut magna longo tẽpore comburitur, veluti parva materiæ morbificæ quantitas, intermittentem febrem, & multa, ſive ingens continuam conſtituit.

Hæc tamèn ſententia nullum veritatis inditium obtinet; quatenùs aſſerit, cor perpetuò eſſe focum febrium putridarum, præſertìm intermittentium; quid enìm implicat, quod humor, priùs in aliqua parte noſtri corporis putreſcat, & indè calor cordi, ad febrem conſtituendam, communicetur? deindè, quia ſi humoris putredo in corde exiſteret; non eſſet vlla ratio, propterquam fiat rigor in febre intermittente, nàm cùm hoc ſympthoma fiat per corporis habitum, non eſt dicendum humorem obtinere mineram putredinis in corde; neque vllã vim oſtendunt fundamenta ab eo allata; fruſtra enim, ait, putredinem debere eſſe in corde, quia febris reſidet in eo, cum calor præternaturam poſsit cordi communinari à materia exiſtente intra venas: cur verò febris dicatur calor primo in corde accenſus, ſumitur, quia ad conſtituendum ſubiectum

 im-

immediatum febris,requiritur cor;nō verò ad hoc vt ſit calor præternaturam,vt ſupra eſt adapertum;ſimilitèr incendia, & ſympthomata , quæ in corde eluceſcunt , magis in eo percipiuntur,quia plures vapores feruntur in illud, qui cum putridi ſint à foco,ſiue minera putredinis deferuntur.

Fernelius verò lib.4.de febribus , cap.9.& 10. haud dubitat , quod in febribus intermittentibus,humores non moventur extra vaſſa,ac proindè , quòd alius eſt aſsignabilis focus putredinis, diverſaſque adduccit rationes , quarum prima eſt: in quotidiana intermittente humor eſt valdè craſſus, & viſcidus , ſicut in quartana intermittente , maximè terreus : ergo impoſsibile eſt,vt in principio acceſsionis,tâm brebi tempore,humor craſſus, & lentus ex venis maioribus in minores, & ex illis in extremas corporis partes mittatur: ergo quia in intermittentibus,non moventur humores extra vaſſa. Probatur ſecundo,quia etiam in febribus continuis,materia morbifica tota eſt intra vaſſa maiora: ergo poterit aliqua ipſius portio,in principio acceſsionis,in corporis mollem effundi : ergo etiam efficiet rigorem,ſicut intermittens:ergo in febribus intermittentibus,non erit dicendum humorem mitti extra vaſſa.

Roboratur vlteriùs Fernelij aſſertio,nam in acceſsione, ſive paroxiſmo febris intermittentis,apparet tuſis, ſitis , & anxietas,vomitus , & præcordiorum diſtenſio ; atqui hæc omnia oriuntur à materia exiſtente in prima corporis regione : ergo in febribus intermittentibus,materia morbifica , non putreſcit , neque pellitur extra vaſſa. Vlteriùs probatur, quoniam etiam in principio acceſsionis febris intermittentis, apparet lotium album, tenue, & ſine vlla coctione , progreſſu tamèn acceſsionis , & præcipuè in declinatione , iàm apparet cum craſitie,& colore:ergo in principio reconditur humor in corporis profundo : ergo quia in tali acceſsionis principio , non ſpargitur ad ſumma corporis.

Præterea Fernelius, adducit Galen. qui primo ad Glauconem, cap. de quotidiana, inquit: *In tertiana, habẽdam eſſe rationem iecoris; in quotidiana ventriculi; & in quartana lienis*; ac proindè concludit, ſedem, & originem rigoris in febre tertiana intermittente, in prima corporis regione, circa ventriculum, regionem cavam iecoris, lienem, omentum, & meſenterium contineri, quæ partes membranis acutiſsimi ſenſus teguntur; quarè quandò humor febrem accendens in his partibus agitatur, vapores putridi, ac fuligines, per venas, & arterias feruntur ad cor, ſicque in febribus rigor inuadit. Veritas tamèn huius ſententiæ, dùm Galeni ſenſum adaperiam conſtabit.

Ludouicus tamen Mercatus, tom. 2. lib. 6. de febribus, Gal. taxat, quia protulit, quòd in febre intermittente mouetur, humor per membra corporis ſentientia: at verò lib. 2. de differentiis febrium capite vltimo, ſententiam immutauit, ſtatuitque non ſolùm per partes ſentientes delato humore, ſed etiam in quolibèt membro putreſcat, dum non ſit in vaſis penitioribus, febrem intermittentem poſſe fieri: quòd oſtendit exemplo partis tranſmittentis, & recipientis, quæ quia imbecillis, non valet concoquere, ac ſibi aſimilare alimentum, aut proprium excrementum reiicere, vndè accidit periodicatio, ſine eo, quòd moueatur humor per partes ſentientes. Probatquè Mercatus, hanc aſſertionem, primo, quia in aliquibus, ſepè ſepiùs, ante acceſsionem apparent maculæ rubẽtes, & pruriginoſæ, quæ, in vadente acceſsione, evaneſcunt, ſiue deliteſcunt: ergo ex hoc duo ſeqnuntur, primum; quòd nõ in omnibus intermittentibus humores funduntur extra venas, alioquin ſempèr in cute efflореſcerent, atqui remeant ad interna: ergo, &c. ſecundum eſt, quòd humor extra venas effluens, non putrèſcit, ſiquidem potius deliteſcit, ac intromittitur, cum prædictæ maculæ auferantur: ergo talis febris intermittens, non dependet ab humore extra vaſa fuſſo, ſive propulſo.

Pro-

Probatur vlterius, quia circuitus huius febris intermittentis sumitur ex fomite, & fouetur à relicta materia, quæ putrefacta fuit in accessione præterita; atqui illud, quòd remanet reconditur, sicut sedimentum in extremitatibus vasorum: ergo non aderit in partibus sentientibus extra vasa. Probatur deindè, nam eadem est materia sudoris, & lotij: ergo in vno, & eodem loco, ac per eandem actionem generabitur: ergo cum materia lotij, fit intra vasa; etiam sudoris materia ibi continebitur, ergo sudor qui accidit in febris declinatione intermittentis, non est propter putredinem humorum extra vasa, sed intra illa existentium. Confirmatur vehementius: quia si in febre intermittente humor extra vasa putresceret, sequeretur, quòd rigor fieret maior, & augeretur, vsq; ad statũ accessionis: hoc est contra experientiam, nam in augmento accessionis, & in statu iàm non datur rigor: ergo humor non putrescit extra vasa, sequela probatur, quia quo magis putrescit humor, eo deterior, acrior, & mordatior redditur; sed in statu magìs putrescit, quàm in principio: (& ideo calor intensior) ergo si ista putredo esset extra vasa, in statu esset maior rigor, quàm in principio dictæ accessionis; hoc vt dixi adversatur experientiæ: ergo dicendum est, quod causa illa morbifica, non extra, sed potiùs intra vasa putrescit, & ex ipsius calore, materia rigoris evanescit, quæ est valdè diversa ab ea, quæ febrem accendit.

Sigillatur tandèm huiusmodi sententia à doctissimo Mercato; si enim humores intra vasa non putrescerent, sequeretur omnes febres intermittentes, esse diarias. Probatur sequela, nàm omnis febris intermittens esset tantum accidens, & velutì sympthoma, quia æquè cor incalesceret, ac dùm aliqua corporis particula phegmone laborat; atqui febris sequens inflãmationem, est velutì sympthoma, ac redducitur ad febres diversas: ergo ita febris intermittens, quia sequitur putredinem extra vasa, velutì in parte flegmone correpta redducetur

tur

tur ad diarias. Quibus, & aliis rationibus fulcitus Mercatus, arbitratur differre à foco, sive minera putredinis, hac ratione; ex eo quod in febribus intermittentibus, quædam portio humoris tenuioris ad partes sentientes movetur, ex qua quidem rigor accidit, & ab ea nullatenùs febris efficitur, sed per cutim insensibilitèr resolvitur; alia verò pars crasior illius, ad vasorum extremitates movetur, ibique detenta putrescit, febremque intermittentem constituit.

Vt clarior præter dictas rationes, sensus Mercati stabiliatur, aliqua proponit fundamenta, quorum primum est; nam si pars carnosa esset putredinis focus, solum humor per sudorem, aut insensibilem trãspiratum excerneretur; sed sic est, quòd in fine accessionis febrium intermittentium, solent humores excerni per lotium, vomitum, aut per alvum: ergo quia non putrescunt extra venas, sed intra eas. Præterea, quia nullum inditium coctionis, vel cruditatis sumeretur ex lotio, (cum hoc contineatur intra vasa,) atqui ex lotio percipimus coctionem, vel cruditatem humoris febrem efficientis, ad distinguenda tempora vniversalia febris: ergo quia prædicta materia potiùs putrescit intra vasa, in illisque debitam putredinem obtinet; tùm & etiam nulla fieret pulsus inæqualitas, neque calor, veluti sopitus appareret, cum cor non gravaretur à materia non contenta intra vasa, sed potiùs pulsus magnus esset in principio accessionis, propter exitum materiæ ad habitum, calorque in principio esset intensior in partibus, & mordatior, quia in habitu corporis materia contenta putrescit; omne hoc est contra experientiam: ergo etiàm sententia superiùs dicta non est substinenda.

Sit ergo prima conclusio: humor efficiens febrem tertianam intermittentem, veluti alias, non putrescit in præcordiis. Quæ sententia est contra Fernelium, vt dixi; eam verò insequitur, Petrus Michael de Heredia, doctissimus Gaspar Bravo, Veiga, Ludovicus Mercatus, Franciscus Antonius Caserta,

ta, Petrus Garcia, Vega, Vallesſius, Benedictus Vázquez Matamoros, eſtquè Gal. menti conſona, & probatur: nam vt Gal. ait 2. de different. febrium, cap. 3. in tertiana exquiſita accidit rigor; quia humor acris, & mordax defertur per particulas diverſi corporis ſentientes; ſed ſi humor putreſceret (vt ait Fernelius) circa præcordia, non poſſet fieri, huiuſmodi rigor, ac partium concuſsio: ergo non eſt dicendum, quòd humor efficiens tertianam intermittentem, circum præcordia putreſcat, tanquam in foco. Vlterius impugnatur Fernel. ſententia: nam in declinatione acceſsionis dictæ febris, vt ſupra eſt probatum, ſolent accidere ſudores, vel deiectiones, vel vtrùmque ſimul, atqui hoc non poſſet fieri, ſi putreſceret materia in præcordiis: ergo falſitas ſententiæ, eſt certa. Minor probatur: nã vt detur ſudor, ex humore putrido in præcordiis, neceſſario talis materia putreſcens debebat priùs mitti in viciniores venas, deinde in alias, vſquè ad minimas, & exiguas, per quarum hora deſinantur in carnes, per quas poſsit accedere ad cutis ſpiracula, vt tandem huiuſmodi materia, medio ſudore, expellatur; atqui hic tranſitus humoris putreſcentis, eſt impoſsibilis, quin ſimul aliquis alius humor in venis exiſtens putreſcat: ergo in tali caſu non eſſet tertiana exquiſita intermittens, cũ iam non vnus, ſed duplex eſſet humor putreſcens; hoc non eſt dicendum: ergo neque humorem efficientem tertianam intermittentem, in ſolis præcordiis putreſcere.

Neque valet, ſi Fernelius reſpondeat, ſudorem in his febribus, nõ ita fieri, ſed ſolum per halitum illius humoris, in vniverſum corpus effuſſum; vt accidit his, qui liberalius æſtate aquam frigidam ebibunt; ſtatim enim ſudore madent, quin omnis aqua in vniverſum corpus ſpargatur. Sed inſurgo appertiſsimè, nàm licèt hæc vera ſint de aqua; implicant dici de humore; humor enim in præcordiis putreſcens, vel totus in vaporem, & halitum reſolvitur, ac habitum corporis petens, fit ſudor, vel ſolum aliqua illius portio tenuior; ſed neutrum po-

teſt

test fieri: ergo ruit responsio. Maior non indiget probatione. Minor probatur: quia totus humor, vt respondet Fernelius, non transmittitur per venas, sed solum illius vapores, qui postea concrescentes, materiam sudoris suppeditant: ergo iàm remanet semper principalis materia humoris in minera putredinis, videlicèt in precordiis: ergo nullatenùs erit febris intermittens, sed continua, cum numquam deueniat æger ad infebricitationem. Sequela est manifesta, nam tota terminatio accessionis febris intermittentis; sumitur ex integra euacuatione materiæ, in foco putrescentis: ergo si tota radicitùs â foco, non euacuatur, sed semper remanet in præcordiis, non terminabitur integrè accessio; imò semper æger cum febre permanebit: ergo non intermittens, sed continua dicetur talis febris. Si tãdem afferat, omnem humorem resolui in halitum, iam exemplum de aqua adductum, nullam obtinebit vim, siquidèm, vt ait, non omnis aqua epota per vniuersum funditur corpus. Præterea, quia non valet reperiri tam intensus calor in præcordiis, vt tantam humoris putrescentis quantitatem, tam breui tempore resoluere possit: ergo à primo ad vltimum infertur, putredinis focum in intermittentibus, solùm in præcordiis extra venas non posse existere.

Sit secunda conclusio, videlicèt quòd aliquandò potest esse focus, siue minera putredinis febris tertianæ intermittentis in genere carnoso: & probatur, ex Gal. qui lib. 2. de differentiis febrium, cap. 1. & lib. 2. de crisibus, cap. 3. & 6. id præostendit. Deindè, quia potest aliquando ferri humor non putridus ad partes carnosas, ibique detineri, ac propter cutis constipationem, siue aliam causam calefieri, & putrescere, & sic rigorem, & febrem efficere: ergo illo in casu, iàm putredinis minera erit carnosum genus extra vasa. Consequentia probatur, nàm ex eo, quod humor in partibus carnosis putrescat, sua acredine facultatem expultricem vellicabit, simulque motiuam musculorum incitabit in consensum: ergo erit causa

concuſsionis illorum; ac proindè rigoris;ex alia parte talis humor putreſcens, vel fuligo perveniens ad cor, febrem valebit accendere:ergo ex eo præciſsè, quod bilis putreſcat in genere carnoſot, tertianam intermittentem, cùm rigore poterit inducere. Etſi tamèn doctiſsimus Brauus, quamlibet corporis partem, ad quam materia decumbat, cum putreſcat, aſsignat pro ſufficienti foco putredinis, & hoc quocumque tempore; hoc tamen non eſt veritati conſonum;vt ſupra dixi, etſi aliquando poſsit prædictus euentus contingere in carnoſo genere ob rationem allatam.

Dimicat tandem tertia concluſio: humores efficientes febres intermittentes tam tertianam, quotidianam, quàm quartanam, ferè ſempèr, & vt plurimum putrefiunt in venis, in quibus etiàm putreſcunt humores, febres continuas inducentes, quæ neceſſariò ab intermittentibus differunt, ex eo quod in intermittentibus, materia in venis putreſcens expellitur, ac defertur per habitum corporis, & genus carnoſum; ideoque tandèm ſoluitur acceſsio, ac intermittit febris; humor verò febrium continuarum, retinetur incluſus in venis, in quibus putreſcit, & ob hanc rationem, febris non intermittit, ſed ſemper permanet æger febricitans:præſens concluſio, eſt contra communem veterum opinionem, contra Fernelium, Avicennam lib.4.tract.2.cap.1.contra Gentilem, dubio 11. Chryſtophorum Vega, Thomam à Veiga, Turiſanum, Altomarum, Capiuacium, & contra quamplurimos.

Meam verò ſententiam, amplectitur ſapientiſsimus Petrus Michaël de Heredia, etſi velutì pertimeſcens, ne vt temeraria, & imprudens ab aliquibus iudicetur, Galenus tamèn eam, vt veriſsimam ſtabilit, ſecundo de criſibus, cap. 6. 3. & 12. lib. 2. de differentiis febrium, cap. 1. aliiſque in locis: ſequunturque hanc opinandi rationem, Petrus Garcia, Franciſcus Caſerta, Matamoros, Ioannes Baptiſta Navarro, Valleſius, & alij quamplurimi, & probatur primo authoritate

ipſius

ipſius Galeni,qui locis citatis aſſerit,materiam febrium intermittentium, extra venas numquam putreſcere, & ſolum defferri per partes carnoſas; ſolumque diſtingui à continuis, eo quod in his,deferantur humores per venas,in intermittentibus verò per vniverſum corpus.

Probatur ſecundo, quia ſi febris tertiana, aut quartana intermitens,fieret ab humore putreſcente extra venas, nullus daretur, cum morbo regio,ſine febre: ſed hoc eſt contra experientiam: ergo, &c. probatur maior, nàm in quolibèt morbo regio,, datur maior copia flavæ bilis in carnibus, quam in tertiana, cum pateat ſenſus iudicio: ergo in eo maior dabitur ratio, vt flava bilis propter maiorem obſtructionem putreſcat; atqui ægri, ex hac cauſa non febricitant; imò aliquando ſolet febrem iudicare: ergo, quia febris tertiana intermitens, non obtinet putredinis mineram in carnibus; ſed potiùs intra venas,à quibus ad carnes,humor defertur,ad rigorem efficiẽdum.

Obiicies tamèn primo; dùm fit rigor, non adeſt febris: ergo humor non putreſcit intra venas. Antecedens probatur, ex Gal. lib. 2. de differentiis febrium, cap. 6. vbi inquit rigorem antecedere, & febrem ſubſequi: ergo dum rigor fit, non adeſt febris, atqui rigor naſcitur ex vellicatione, partium carnoſarum,ab humore violentèr per eas delato, dependente: ergo, ibi ante febrem putreſcit: ergo quia focus putredinis, non in venis, ſed potiùs in carnibus adeſt.

Cui reſpondeo, negando antecedens, ſi vniverſalitèr intelligatur; & præcipuè in febribus experientia patet antecedentis falſitas: in tertiana enim intermittente experimur, dùm rigent membra, quòd pulſus præternaturam celeriores, ac frequentiores fiant: ergo, quia tùnc datur in corde calor præternaturam accenſus:ergo febris,cum ex pulſus mutatione, cor eſſe, vel non eſſe immutatum,percipiamus: falſum igitur eſt antecedens, dum fit rigor, non adeſt febris. Reſpon-

deoquè Gal. authoritati asserentis, rigorē antecedere, febrem subsequi; quòd tunc non alloquitur de febre, quatenus est calor accensus in corde solo, sed de febre, quatenus iam calor omni corpori est communicatus; sicque rectè ait rigorem præcedere; quia paulatim per omnes corporis partes talis febris spargitur, cum illius causa; videlicèt materia putrescens diffunditur.

Obiicies secundo; nã si in febribus intermittentibus putresceret humor intra venas, sequeretur maiorem, intensioremquè, esse calorem; ac frequentiorem pulsum in principio accessionis, quam in augmento, neque statu: hoc est contra veram observantiam; ergo etiam dicta sententia, non erit substinenda. Sequela probatur: quia in accessionis principio, datur maior copia humoris putridi in venis; quam in augmento, & statu: ergo datur maior delatio humoris putridi, à venis ad cor, quàm in statu: ergo intensior febris. Probatur antecedēs, quia in statu materia putrescens, iam est victa in carnibus: ergo tunc minus defertur, minusque cordi communicabitur, quam in principio, eo, quod tunc adhuc existit intra venas: ergo in statu pulsus, neque erit celerior, nec frequentior, tum, nec febris intensior: ac proindè ne hoc dicatur, est fatendum humorem, non intra, sed extra venas putrescere.

Hoc tamen argumentum disolvam, negando, pulsum debere esse frequentiorem, nec febrem intensiorem in principio; cuius est ratio, quia licèt portio humoris putridi, sit intra venas in principio accessionis; tunc tamèn nondum est totus humor putrefactus, sicut in augmento, & statu, in quo iam materia, omnem fervorem, & agitationem passa est; quare hoc tempore calor intensior adest, veluti in principio remissior.

Obiicies tertio, & vltimo; si putredinis minera intra venas existeret in febribus intermittentibus, numquam daretur duplex tertiana intermittens, nec duplex quartana: hoc est

contra veriorem doctrinam: ergo minera non est intra vasa. Probatur maior, nam, si minera esset intra vasa, solum daretur vnica minera, siue focus vnus putredinis: ergo vna simplex tertiana intermittens, & non duplex; hoc est falsum: ergo etiã conclusio, siue sentẽtia allata. Huic argutiei, respondeo negando primum, & secundum antecedens; nam ex eo, quod dentur distinctæ venæ, in quibus adsint diuersæ portiones humoris putrescentis, adderunt etiam diuersi foci, siue diversæ putredinis mineræ, vt constituatur tertiana simplex, & composita; imò ex prædicto argumento, nostra roboratur assertio, quia si materia putresceret in habitu carnoso extra venas, in tertiana intermittente; nunquam posset inueniri tertiana intermittens composita; quia si focus putredinis est habitus corporis carnosus, vt dentur duo foci, deberent etiam dari duo habitus carnosi distincti; hoc est ridiculum: ergo etiam contraria sententia, laudanda tamen doctissimi Mercati mens.

QVÆSTIO XIII.

DE SIGNIS FEBRIS QVARTANÆ intermittentis exquisitæ.

DE generatione, & signis febris quartanæ, exquisitæ intermittentis, peculiaritèr agit Gal. 2. de differentiis febrium, cap. 5. quæ nihil est aliud, quam intemperies calida totius corporis affligens, quarta quaquè die, dependens ab humore melancholico putrescente, sincero, & impermixto: sed vt vera natura huius febris comperta maneat, brevitèr intelligere oportet, quæ sint melãcholiæ differẽtiæ, ex quibus vnaquequè quartanæ species fiat; cum igitur duplex sit, apud

Gal.

Gal. lib. de attrabile, & ſecundo de facultatibus naturalibus, ſpecies melancholiæ, vna eſt melancholia naturalis, quæ ſecundum naturam in iecore generatur, & fex ſanguinis appellatur; melancholia verò præternaturam dicitur, bilis attra exquiſita, quæ tum ex bille flaua conbuſta, tum, & etiam ex ſanguine melancholico, valdè deuſto, ortum ducit; & ita acredine, ac intenſiſsima mordacitate pollet, vt maximè noſtræ naturæ ſit aduerſa, cum de ea aloquens Hyppoc. aphor. 4. ſent. 22. aſſerat, *incipientibus morbis, ſi bilis attra exeat; supernè, vel infernè lethalis.* Quibus prælibatis, Gal. 2. de differentiis febrium, cap. 9. & 5. aſsignato, demonſtrat quartanam legitimam, & exquiſitam fieri, ab humore melancholico naturali; ſpuriam verò, & notham à melancholia dicta præternaturá; nam cum huiuſmodi humor vehementèr ſit putreſcens, ſemper eſt cum aliquo ex humoribus permixtus; ſicque non eſt ſincerus: vt in quartana exquiſita, & legitima accidit.

Primum igitur, ſignum prædictæ febris quartanæ intermittentis exquiſitæ, ſumitur ex qualitate, & motu caloris; humor enim melancolicus in hac febre, non celeriter, ſed paulatim, ſuccenditur, vt ignis, qui in lapide, oſſe, & ferro accenditur ſemèl verò accenſus, calor huius febris, purus, & limpidus, non quidèm fumoſſus tactui occurrit; nam cum humor melãcholicus ſiccitate gaudeat, ideò propter humiditatis defectũ, nullam fumoſitatem emitit, quare hæc febris à quotidiana differt, in qua propter pituitæ humiditatem, calor fumoſus, ac calliginoſus perſentitur.

Secundum verò ſignum febris quartanæ exquiſitæ intermittentis, deſumitur à Gal. loco aſsignato, ab euacuationibus; quæ copioſiores, quam in quotidiana, pautiores tamèn, quàm in tertiana reperiuntur, cuius eſt ratio, quia quartana febris inter tertianam exquiſitam, & quotidianam intermittentem, mediam obtinet naturam, & meritò, nàm melancholia eo,

quòd

quòd ſicca, faciliùs, quàm pituita, quia humida accenditur: ſiccitas enim caloris eſt lima, velutì humiditas actiones hebetat; vndè pituita, quià difficiliùs incaleſcit, pautiores; emelancholia, verò quià faciliùs copioſiores evacuationes efficiet; econtra in tertiana, quia bilis calida, & ſicca eſt, calori intenſiori concipiendo, paratior, quàm melancholia, propteræa in quartana pautiores, quàm in tertiana fient evacuationes.

Tertium quartanæ intermittentis ſignum dependet ex ipſius invaſsione; acceſsio enim potiùs cum horrore, quàm rigore ſolet incipere; humor enìm melancholicus, quia ſiccus, non ita naturæ benignus, vt pituita; ac proindè non ſolùm frigiditatẽ partium extremarum efficit, ſed etiàm inæqualem earum concuſsionem; deſtitutus tamèn acredine, ac mordacitate, vt eſt in bile, ideò, non rigorem exquiſitum, vt in tertiana, bilis; ſed potiùs dictum horrorem excitat.

Conducunt quarto ad febris quartanæ intermittentis notionem, omnia, quæ ad generationem melancholiæ ſolent antecedere, vt eſt ætas frigida, & ſicca velutì conſiſtens, temperamentum frigidum, & ſiccum, regio, tempus anni, vt autumnus, ac victus ratio, eadem temperie conſtituta, quià hæc omnia propter Analogiam, quàm cùm prædicto humore obtinent facilè ad ipſius naturam conſtituendam concurrunt.

Quintum quartanæ intermittentis ſignum, ab immoratione, ſive permanentia acceſsionis ſtabilliendum accedit, nàm acceſsio illius, ferè ſempèr eſt longior, quàm in tertiana; brevior verò, quàm in quotiana, quia melancholia ſemèl putrefacta, faciliùs quam pituita ſuccenditur, maioremque attenuationem ſuſcipit; quarè faciliùs in acceſsione, quàm pituita, quæ magìs igni contrariatur, à natura expellitur; non tamen implicabit, vt aliquando contingat brevior acceſsio in quartana, velutì accidit in febre tertiana; quòd fiet, vel propter minorem humoris quantitatem, aut qualitatem, & tenuitatem ma-

iorem, aut propter validiores laborantis vires, vel tandèm propter corporis dispositionem, nimirùm raritatem; è contra verò protrahetur accessio propter his contraria, vt secundo de differentiis febrium, cap. vltimo, iam supra satis apertum mansit.

Dubitabit tamèn ingenuè quis. An constitutio quartanæ intermittentis, sit etiàm brevior quotidianæ intermittentis constitutione. Cùm accessiones, vt est dictum, breviores sint, eadem velutì currit paritas, cùm eadem causa accessionum sit, quæ etiàm totam constitutionem febris producit. Cui dubio respondeo negativè, imò sempèr omnis cõstitutio quartanæ est longior, quotidianæ cõstitutione, cùm aliquandò vnicum annum, aut duos, vel quatuor, quartana pertranseat; cuius assertionis est ratio, quia cùm humor pituitosus, quotidianam efficiens, sit magìs nostræ naturæ familiaris, cùm dicatur à Galeno, velutì dimidiè coctum alimentum pro nostra natura; ideò facilimè vincitur à natura, qua de causa, natura nullum construxit instrumentum, quòd esset pituitæ receptaculum, velutì lienem, ad melancholiam, vesicam fœlis, ad bilem recipiendam fabrefecit; hi enìm humores, non ita facilè à natura superantur, vt pituita, quæ indigentiæ tempore, in sanguinem convertitur; ideoque omnis constitutio quartanæ, necessariò debet esse longior, quàm constitutio quotidianæ.

Vel secundo respondeo, quòd in quartana, accessiones lentè, tardoque motu repetũt per circuitus, vt de quarto in quartum; quotidiana verò quotidiè, & ideò accidit, vt causa febris quotidianæ, per frequẽtiores accessiones citius attenuetur, & concoquatur: sicque victa celeriùs expellatur; at verò in quartana, non ita valet humor cõminui, & attenuari; tardiori enìm motu illum natura concoquit, ac per rariores accessiones expellit. Qua propter tota febris quartanæ constitutio erit longior, febris quotidianę cõstitutione, quàmvis ipsius accessiones breviores existant.

Dubi-

Dubitabis tamèn circa intervalla, ſive intermiſsiones, quibus gaudent omnes febres intermittentes,vtrum ex omnibus paroxyſinis,& intermiſsionibus fiat vnus numero, vel duplex morbus. Circa quòd dubium aliquí haud dubitarunt,tempore intervalli hominem ſalubritèr degere,ac proinde aſſerunt,tot eſſe numero morbos, quot febris fuiſſet intermittens,quod ſimilitèr intelligendum venit de omnibus aliis morbis periodicis,hæc tamèn ſententia valdè improba, & ab omni veritatis indicio diſcedit, ſicquè facilè dubium diſolvetur: ſi reſpondeam,ex paroxyſinis, & intermiſsionibus non fieri vnum numero morbum,vnitate affectus morboſi, ſed ſolùm vnitate mineræ putredinis, vel neutræ diſpoſitionis partis mandantis, & recipientis, vel denique vnitate cauſæ antecedentis, quæ ſecundum diverſas partes, materiam pluribus acceſsionibus ſuppeditat.

Ex prædicta reſponſione, obnubilatio non contemnenda ocurrit,an videlicet inter vnam, & alteram acceſsionem intermittentium, æger ad integrum ſalutis ſtatum redducatur? Cui,aliqui Medici barbare,reſponſum præbent aſſerendo,ſtatum ægrorum in intervallo eſſe ſalubrem, ac proinde ægros ad integrum ſtatum revocari tuentur, & probatur, quia tali tempore nulla adeſt ſenſibilis operationum læſsio: ergo non adeſt morbus. Antecedens eſt certum:conſequentia probatur; nàm morbus eſt affectus ſenſibilitèr lædens operationes:ergo ſi nulla ſenſibilis læſsio datur,non dabitur morbus;nã ſi aliquis daretur,præcipuè eſſet febris,iſta non adeſt, cùm potiùs ſit intermittens:ergo illo in caſu æger eſt reuocatus ad ſalutis ſtatum. Nec valet ſi dicat aliquis intemperiem calidam remanere morboſam, iſta enim non lædit operationes ſenſibilitèr: ergo iàm non erit morboſa; alias eſſet febris, cùm nulla conditio ad febriendum deficeret.

Contraria tamèn ſententia à doctiſsimo Valleſio,Vega, & aliis,hac ratione ſtabilitur,primò,quia intermiſsionis tempore

adest inæqualitas febrilis, quòd absque morbo non accideret; dicitur quidèm febrilis inæqualitas, quandò principium, ac finis vnius pulsationis, aliquantulùm velotiùs, quàm medium percipiuntur. Secundò, quia si tempore intermisionis, febricitans esset omninò sanus, sequeretur, non remanere in laborantis corpore vestigium, aut aliquam radicem futuræ accessionis; atqui tale vestigium, quòd fomitem appellant, omnes remanere fatentur: ergo quia necessariò dispositio præternaturam, sigillata conservatur; quòd expresse Gal. ostendit 4. aphorism. comment. 39. vbi ait: *In febrium interpollatarum interuallis reperiri quemdam affectum præternaturam, à quo subindè sequentes paroxismi reuocantur*: ergo ex Galeno constat, tempore intermisionis febris, manere quandam dispositionem præternaturam.

Inquiret tamèn aliquis, quæ sit huiusmodi dispositio morbosa, sive præternaturam; iuxta, quòd doctissimus Vallesius 2. de differentiis febrium, cap. 3. fol. 109. existimat, tempore intermissionis talem dispositionem esse morbosam, quia manet eadem dispositio antecedens, saltim quoad aliquos caloris gradus morbosos; tum etiã inæqualitas febrilis dicta in pulsu, ita vt ex prolixitate, & frequentia accessionum, multoties tertiana laborantes soleant die interualli, læsas obtinere functiones: ac per consequens actu ægrotare, non tamen febricitare, quem morbum plurimi constituunt in intemperie calida partis mittentis, aut recipientis, in qua focus putredinis adest.

Pro contraria tamèn sententia, ratio superiùs adducta convincit; nam tempore intervalli, homo, neque laborat febre, neque intemperie calida morbosa sensibilitèr functiones lędẽte; quare potiùs dicendum est, talem dispositionem, neque esse integrè, salubrem, vt prima sententia tuetur; neque esse morbosam, vt Vallesius cogitat, sed potiùs media inter sanitatem, & morbum, quæ potiùs neutra apud ferè omnes appellatur, vt Mercurialis, & alij quàm plurimi in hac difficultate persentiunt;

dunt, nam æger, intermiſsionis tempore, non degit inculpabilitèr, nec ſenſibilem actionum læſsionem patitur: ergo neque actu eſt in ſtatu ſalutis; nec morboſas ſenſibilitèr habet affectiones, quamuis reſpectu materiæ morbificæ, morbus non ideò dicatur iudicatus, vel ſolutus; cùm hoc potiùs contingat in ſuo principio, & augmento; & meritò, nàm cùm vna ſit tertiana intermittens, & per plures terminetur acceſsiones, vt Hyppocrates: *Tertiana exquiſita ſeptem circuitibus terminatur.*

DE FIGNIS FEBRIS QVOTIDIANÆ *intermittentis exquiſitæ.*

QVOtidiana frbris, à Græcis amphemerina nuncupata, eſt intemperies calida cordi communicata, ex pituita putreſcente genita; intermittens tamen dum intra vaſa pellitur tempore acceſsionis; veluti continua dum intra vaſa putreſcens retinetur: quęlibet, vel non exquiſita, quia per mixta, vel exquiſita, dum à ſincera pituita naſcitur, de qua in præſenti agimus, erit dicenda. Cum igitur iſta, vt ſupra diximus, ortum ducat immediatè a pituita naturali dulci putreſcente, diuerſa obtinet ſigna, quibus valeat dignoſci, quę cum alia ſint antecedentia; meritò adducuntur à Gal. omnia quæ ad ipſius generationem aptiora ſunt, vt temperies frigida, & humida; puerilis ætas, veluti ſenilis, ex accidenti; vitæ intemperantia; motus immodicus, veluti otium immodicum, immoderatus cibornm vſus; anni tempus frigidum, & humidum, vt hyems, regio, ac alia ſimilia, quæ ad prædictum humorē cumulandum concurrere valent.

Signa verò dictam febrem demonſtrantia, ſumuntur, ex calore febrili humiditate adiunctus, & ideò fumoſus, ac diutiùs

manu aposita acrior, & inæqualis persentitur, vt Galen. 2. de differentiis febrium, tùm & etiam, ex lotio; nàm lotium 1. ad Glauconem 7. & 1. de crisibus 5. est aqueum; & ideò album, tenue, & maxima cùm cruditate in principio, progressu verò morbi, crassum, turbidum, tandemque rubrum apparet. Tertiò similiter cognoscitur febris cotidiana intermittens ex pulsu, qui fit parvus, & rarus, ex Gal. 1. ad Glauconem 7. incipit etiam accesio, non cũ rigore, vt in tertiana, neque cũ horrore, vt in quartana, sed cũ refrigeratione, & quia difficilè causa illius accenditur, longum obtinet incrementum, declinatio etiam fit sine sudore, etsi tractu temporis aliquis, licèt paucus appareat, quibus vnaquæque satis cuilibet, quoad generationẽ, & constitutionem patebit.

Dicet tamen aliquis, frustranea esse signa adducta febris cotidianæ intermittentis, cùm nulla pośsit esse intermittens, sed omnis debeat esse continua & probatur, nàm vt febris sit intermittens debet ad infebricitationem pervenire, atqui nulla cotidiana potest ad infebricitationem pervenire: ergo nulla erit intermittens; maior est certa, vt omnes fatentur: minor probatur: Quia cotidiana pendet ab humore crasso, & frigido, qui non potest resolui spatio viginti quatuor horarum: ergo noua superueniet accesio, antequam febris intermittat: ergo potiùs erit continua cotidiana, quam intermittens. Cui respondeo: Quod licèt pituita sit humor crassus, & frigidus; & ideò plerumque accesio extendatur, vsque ad vigesimã quartam horam; potest tamèn (etsi non frequenter) contingere, quòd portio pituitæ, ita sit in exigua quantitate, vt ante prędictum tempus attenuetur, incindatur, & superetur â natura: media qua naturæ victoria, ad intermiśsionem perveniat.

Roboratur vlterius nostra assertio, primo ex Gal. lib. 1. ad Glauconem, cap. 1. his verbis: *Non tamen harum febrium declinationes quemadmodum tertianarum & quartanarum, sudoribus terminantur: quare neque ad integram quietem, ma-*

nifeſtè,exceptis paucis perveniunt,&c. Probatur ſecundò ratione in reliquis febribus intermittentibus; licèt in tertiana exquiſita, aliquæ perveniant ad duodecim horas acceſsiones; tamen in aliis vltra ſex horas, non extenduntur: propter materiæ paucitatem. Non aliter in quartana, cùm materia ſit terreſtris, vt melancholia; licèt acceſsiones ſint longæ, poſſunt fieri brevieres, ob eandem rationem: ergo ſimilitèr in quotidiana, quamuis vt plurimum ad vigeſimam quartam horam ſoleant acceſsiones protrahi; valebunt tamen aliquando, paucitate materiæ, & tenuiori modo ſubſtantiæ, in vna pituitæ portione, quàm in alia, eſſe breviores, vt ſatis ex ſolutione ſupra adducta, eluceſcit.

QVÆSTIO XIV.

DE ESSENTIA, ET SIGNIS febris continentis, ſiue ſynochæ putris.

CVM febris ſynocha duplex ſit, alia imputris; alia verò putrida, etſi de putrida ſermo procedat, vt clarius tamē huius natura, & eſſentia, manifeſtaque inter eas appareat diſtinctio, brevitèr tamèn ſynocha imputris oſtendenda occurrit; quæ febris eſt continua continens, orta ex ſanguinis effervеſcentia, eſt quidem febris, quia calor prçternaturam, in corde accenſus, dicitur ſynocha, à continuo feruore, ex Galeno 2. de febribus cap. 11. eſt continua, quia continuo affligit, ex Gal. ſecundo de criſibus, cap. 6. dicitur continens, quia vna clauditur acceſsione, à principio ad finem, vt Gal. 9. methodi, cap. 2. eſt acuta, cum cito terminetur, multoties criticè, & ratione ſympthomatum, non ſine vehementia: vt Avicenna Fen. 1. 4. tract. 2. cap. 43. diſtinguitur ab aliis febribus, quia ex ſanguine de-

dependet, non est synocha putrida; quia citra putredinem, solumque ratione feruoris accidit. Cum tamèn huiusmodi febris, potiùs ad diarias, natura, & non constitutione, vt supra dixi, redducatur, meritò de hac, disputatio non percurrit.

Synocha igitur putrida, de qua in præsenti agimus, est febris orta, ex sanguine putrescente, carens paroxysmis, sua tempora vnica percurrens accessione, quæ quidem est triplex, Acmastica vna, alia paracmastica, & alia epacmastica; acmastica, seu homothona eundem seruat tenorem: paracmastica semper decrescit: epacmastica verò sempèr increscit, vt Gal. 2. de febribus cap. 9. & 9. methodi, cap. 3. 6. epidisectione prima comment. 29. causa immediata, & proxima, huius febris est putredo, qua sanguis afficitur: antecedentes verò, sunt omnia, quæ valent ad sanguinis generationem cōcurrere, vt temperies calida, & humida; anni tempus, vt vernum, regio, ætas, & alimenta calida, & humida, omniaque his simbola. Præternaturales verò causæ sunt, cutis constipationes, vasorum obstructio ab in modica sanguinis copia orta, ratione cuius fuliginum expulsio, veluti aëris attractio, vt debita caloris ventilatio fiat, impeditur, vt Gal. 2. de differentiis febrium, cap. 9. 8. methodi, cap. 7. lib. 11. methodi, cap. 8. & 1. de differentiis febrium, cap. 4. Signa verò, quæ febrem continentem putridam patefaciunt sunt, tensiua lasitudo, rubor faciei, venarum tensio, assuetæ euaquationis sanguinis supresſio: calor est copiosus, valdè vaporosus, modicè acris, & molestus, comparatiuè ad alias febres; pulsus adest magnus, vehemens, celer, & frequens, inæqualis tamen propter fuliginum copiam: lotium rubrum, aut subrubrum, & crassum apparet: superuenientia accidentia grauiora, quam in synocho non putri existunt, vt capitis dolor, vigiliæ inapetentia, nausea, & omnimoda inæqualitas ab ægrotante in toto corpore percipitur.

Etsi supra expositum sit, febrem synochalem putridam,

or-

ortum, ducere ex ſanguinis putredine, denudanda tamen eſt dubitatio, de quo ſanguine currat; an de ſanguine quarto humore: an verò de tota maſſa ſanguinaria putreſcente? Circa, quòd dubiũ Valleſius 2. de differẽtiis febrium, cap. 2. aſſerit, ex nullo humore ſeorſim putrefacto, febres continẽtes generari poſſe, ſed ex tota maſſa ſanguinaria ſimul putreſcente; quòd iudicat conſtare ex Gal. 9. methodi, cap. 3. dicente huiuſmodi febrem generari, vbi in omnibus vaſis, & potiſsimum, maximis ęquabilitèr ſucci putreſcunt: humores quidem æquabiliter putreſcere, nihil aliud eſt, quam ſanguinem, cum aliis humoribus, vel totam maſſam putreſcere: quare ex ſola bile inquit Valleſius, febris continens putrida, non poteſt fieri; nam ſi ex ſola bile fieret deberet eſſe acutior, ac malignior febre continua billioſa, cum etiam fieret ex bile; iſta tamen eſſet in maiori quantitate, ac repleret omnia vaſa magna, ita vehemẽter, vt nõ poſſet in illis moueri. Et cõfirmatur ex Gal. qui febrem continentem, quæ eſt adhuc de genere vrentium, ait eſſe minus acutam febre bilioſa continua: ergo quia non fit ex bile, ſed ex ſanguine putreſcente: conſtat hoc ex eodem; ſecundo de criſibus, cum aſſerat: *Cum verò, nec declinatio aliqua ſenſibilis fiat, ſempèr verò à primo principio febris vſque ad criſim ſimilis perſeuerauerit, erit, & hæc ex genere febrium deurentium, ab eiſdem verò acutie differt.* Vbi febrem continentem in communi, etſi ex genere ardentium reputet, inquit eſſe minus acutam, quam febris ardens exquiſita, quæ fit à bile; ſicque infertur apud Gal. quòd omnis febris continens, potius ex ſanguine, prout omnes comprehendit humores, excitatur, nequaquam tamen à bile ſola, aut aliis humoribus poſſe fieri affirmat.

Prædicta Valleſij aſſertio, vt veriſsima venit amplectenda, non tamèn excuſat aliam, in qua iudico, poſſe ſimul continentem febrem putridam, ex ſolo ſanguine quarto humore putreſcente fieri, quamuis reliqui humores putredinem nõ

con-

concipiant, quare duæ valebunt aſsignari cauſæ febrium cō-tinentium putridarum; tota videlicèt maſſa ſanguinaria, prout quatuor humores comprehendit, aut ſolùm ſanguinem quartum humorem, vt rectè perſentit Petrus Michael de Heredia: cuius eſt ratio, quia plenitudo, valet eſſe duplex, vel ad vaſa nimirum, vel ad vires, aut ex omnibus humoribus æqualiter reddundantibus, aut ex ſolo ſanguine, & probat, quia tota ratio propterquam, reliqui humores ſeparati, febrem continentem efficere non poſſunt, eſt, quia ex illis prædicta plectora conſtitui non valet; atqui ſanguis ſolùs poteſt plectoram ſimpliciter efficere, vt tota maſſa ſanguinaria: ergo ex ſolo ſanguine ſimilitèr putreſcente, valebit ſynochus putris excitari, vt ipſa curatio cōmoſtrat, quæ miſsione ſanguinis, vſque ad animi deliquium, apud Gal. exercetur, propter manifeſtam, & immodicam ſanguinis redundantiam.

Occurrit tamen Gal. 9. methodi, cap. 3. vbi inquit, in febre continente putrida, in omnibus vaſis, præcipuèque maximis æquabilitèr ſucos putreſcere: ergo quia non ex ſolo ſanguine, ſed ex omnibus putreſcentibus humoribus, talis febris excitatur, tum, & etiam 6. Epidemiorum ſect. 1. text. 2. ait, ***ex uteri inflammatione, continentes febres generantur, eo quod grandiſsimas, ac plurimas venas participat***; ex quo infertur, quòd ſanguis mouetur ad locum determinatū: ergo ſi bilis moueretur, cum inflammabilis ſit, poſſet quemadmodum ſanguis, febrem continentem efficere. Confirmatur Vlterius, ipſe enim Gal. 2. de differentiis febrium, cap. 2. inquit. ***Continuarum autem ex flava bile, duplex eſt genus, vnum quidem eorum, quæ continentes nominantur, quarum vniuerſum tempus eſt vnica acceſsio ab initio, vſque ad finem***: Ergo continentes, aliquando à bile.

Quibus non obſtantibus, primæ authoritati reſpondeo, ipſam concedendo libenter, nam cum cauſa materialis febris continentis, poſsit eſſe, vel ſanguis quartus humor, vel omnis

maſſa

massa sumpta pro omnibus humoribus; meritò dixit Gal. succos æquabilitèr debere putrescere, vt omnes causas comprehenderet. Secundæ respondeo, quòd quamuis sanguis ad moueatur, quando inflammatione corripitur; hoc tamen, non sufficit, vt febrem continentem excitet, nisi quando putredo serpit continuè per humores, & sanguinem vasorum, ita vt omnes humores, æqualitèr putrescant; nam ratione fluxionis particularis, ad locùm inflammatum, solum alia febris differentia particularis efficitur, quæ valet periodicationem, & motus obtinere, tanquam in foco particulari. Propter tamen, magnam intensionẽ febris continentis, ex vasorum sanguine putrefacto, orientis, obscuratur noua, & peculiaris exaceruatio ab inflammatione dependens; & si aliquando appareat, non obstabit, quòd febris continens, cum ea complicetur; non tamen ex hoc inferendum venit, febrem continentem, causari ex sola illa sanguinis portione, quæ inflammationis causa conseruatiua, effectiua dicitur; sed ab aliis humoribus, æquè putrefactis, in maximis vasis, proptèr serpentem putredinem prædictam; & idèo Gal. adducens rationem, dixit, ex vtero inflammato, continentes fieri, quia vterus multas, & grandissimas venas participat: ergo, quia ex his venis aliis corporis vniuersi, facilè putredo communicatur.

Tertiæ tandẽ authoritati satisfaciã, dicendo, Gal. cõmunissimũ aloquẽdi esse modũ, dum inquit, quòd sanguis per putredinẽ bilescat; quare sub bile, sanguinem etiam putridum veluti comprehendit, vt secundo de crisib. 6. ait, febrem continentem esse de genere ardentium, ab his tamen acutie differre; idest sunt minus acutæ, quam exquisitæ ardentes, quæ a flaua bile dependent: ergo quia continentes, non dependent è flaua bile, etsi aliquam obtineant similitudinem; sunt enim ad modum ardentium, vt ipse secundo de febribus, cap. 9. eodẽ modo aloquitur.

Non immeritò tamèn, aliqui obnegantes febrem continentem, ortum posse ducere, à sanguine quarto humore putrescente, hac ratione contra nostram assertionem argunt: implicat, quod sanguis putrescat seruata forma sanguinis: ergo implicat, quòd febris continens fiat à sanguine putrescente sub forma sanguinis. Antecedens probatur, ex Gal. 2. de febribus, cap. 9. asserente: quòd dum sanguis putrescit, tenuior pars in flauam bilem, crassa verò in melancholiam conuertitur: ergo dum sanguis putrescit, non seruatur illius forma: ergo non producet febrem continentem, sub forma sanguinis, sed potiùs sub forma bilis.

Cui respondeo rationi, negando antecedens, & authoritati dico: quòd non sempèr, dum putrescit sanguis, tenuior pars conuertitur in bilem, inquocumque gradu putredinis; nam dispositio conseruatiua formæ sanguinis, veluti aliorum humorum latitudinem obtinet: acproindè non per quemlibet gradum dispositionis putredinalis, sanguinis forma corrumpitur; quod patet apud Philosophum; qui non solum in mixtis; verum etiam in elementis simplicibus, dispositionem conseruatiuam diuisibilem concedit; non enim per quemlibet gradum caloris, aquæ forma corrumpitur; nec per quemlibet frigiditatis gradum, aëris forma destruitur: ergo si hoc est in elementis manifestùm, multo dilucidiùs in mixtis constabit: ergo si quando quilibèt humor putredine affectus, absque eo, quòd deperdatur illiùs forma, est causa febris; ita similitèr sanguis, quando putrescit, & nondum in alios humores est mutatus, febrem sanguineam, seu continentem, seruata eadem forma excitabit. Roboratur intensiùs nostra assertio; nam omnis dispositio accidentalis, disponens ad nouam formam, necessariò debet præcedere ipsam formã: ergo si forma bilis introducitur cum certo gradu putredinis; antequam introducatur vltimus gradus ad talẽ formam, necessariò erunt ante-

cedentes gradus, ſub forma ipſius ſanguinis: ergo iam ſanguis, antequam in bilem mutetur, erit cum aliquo gradu putredinis, ſub eadem ſanguinis forma: ergo ſeruata ea, erit putreſcens, ac febrem continentem producens.

Ex quibus ſatis clareſcit ratio propterquam, febris ſynochalis putrida, nullam periodicationem obtinet, imò conſtituitur per carentiam repetitionis, & circuitus; nam cum omnes humores æquè in maximis venis, ac arteriis putreſcant, nullaque pars peculiaris deſtinata, ad quam fluxio ruat, inueniatur, meritò, nec mandantes partes, nec recipientes aſsignari valent: quare minera particulari, vel foco putredinis deſtituuntur, quibus deficientibus, acceſsiones nequaquàm efficiunt, ſed vnica clauduntur acceſsione: Ita ſentiunt Herculanus in Auicennam, Franciſcus Caſerta, ſuo libro de febribus, quæſtion. 10. Matamoros, Petrus Garcia, Ioannes Nauarro, Thomas Veiga, Antonius Abaltomar, Valleſius, Gaſpar Bravus, Petrus Michaël de Heredia, & alij, expreſſaquè eſt ſententia, ex Gal. 9. methodi, cap. 9. & ſecundo de differentiis febrium, capite vltimo.

Probatur igitùr breuitèr talis ſentiendi modus, ex eo quòd in febre ſynochali putrida, humores putreſcunt in omnibus vaſis, nulla datur portio remanens, à qua nouus inſultus fiat; ſed ſic eſt, quòd ad hoc, vt detur repetitio acceſsionis, requiritur noua portio humoris denuò adueniens ad putredinem concipiendam in aliqua parte particulari: ergo cum in febre ſynochali iſta non reperiatur, cum in omnibus venis maioribus ſit materia putreſcens, ſolùm talis febris vnica claudetur acceſsione: ac proindè ſine circuitibus conſtituetur.

Ratio verò propterquam in febre ſynocha, aliquando calor ſimilis, intenſiuè permaneat, vſque ad illius reſolutionem, aliquando increſcat, ſiue intendatur, quandoquè diminuatur, ſiue remitatur, eſt apud aliquos hæteroigeneitas, vel homo-

geneitas materiæ: si enim materia ex qua febris synocha producitur, sit homogenea, ac secundum omnes partes similares, videlicèt in crasitie, vel tenuitate, ac aliis accidentibus, illo in casu fiet febris æquè perseuerans, eundemquè tenorem seruabit. Si verò hæterogenea, & disimilaris extiterit, febris decrescens, vel acrescens fiet, prout materia est maioris, vel minoris caloris receptiua, dum in progressu accenditur.

Certiorem tamèn adducit Gal. causam 9. methodi, cap. 5. asserens: *si enim id quòd transpirat, par fuerit ei, quòd accenditur, semper æqualis calor permanebit*: ergo æqualitas materiæ, ita conducit, veluti æqualitas victoriæ naturæ, ad tantam humoris portionem expellendam, quanta sit ea quæ putrescit: sicque esse acrescentem, vel decrescentem, potiùs sumetur ex maiori, aut minori portione materiæ, quæ victa, & cocta â natura debitè transpirat, ac resolvitur: non tamen erit negandum, quòd aliquando, quia materia est homogenea, & tamdiù euacuatur, quamdiù succenditur, sit æqualis in calore, ac homotona dicatur, veluti acrescens, quando maior sanguinis portio succenditur, quàm quæ resoluitur; decrescens verò, è contra cum minor illiùs copia putrescit, quàm quæ euacuatur.

***

QVÆS-

QVÆSTIO XV.

DE NATVRA, DIFERENTIIS, *causis, & signis hemitritæi, seu febris semitertianæ.*

NATVRAM, & essentiam hemitritæi, seu semitertianæ: addvxit Galenus 2. de differentiis febrium, cap. 7. & 8, vbi inquit, quod huiusmodi febris, constituitur per complicationem tertianæ intermittentis, & quotidianæ continuæ; nam licèt diversæ possint fieri complicationes, vt dum complicatur tertiana continua, cùm quotidiana continua, aut intermittens, cum intermittente, vel contrario modo; exquisita tamèn semitertiana, per complicationem solùm tertianæ intermittentis, quotidianæ continuæ, apud Gal. desumitur loco de febribus asignato.

Tres igitur differentias, sive species hemitritæi à Gal. proponuntur, quarum prima est hemitritæus exquisitus; aliæ verò duæ non sunt hemitratæi exquisiti: prima enim potiùs adest, tempore quo febris quotidiana, & tertiana coniunguntur simul inuadentes, cum bilis, & pituita æquali virtute, ac vehementia ocurrunt, ita vt talem formam ostendant, qualem Hyppoc. primo epid. part. 1. sentent. 23. depinxit hac ratione: *Erant verò eorum plerisque pasiones huiusmodi; febres horridæ, continuæ, acutæ, omninò non intermittentes; modus verò erat hemitritæus, cum alteram diem leuiorem ferrent, altera verò inualescerent, ac summatìm in acutiorem augerentur.* Quibus verbis, satis exposuit naturam febris hemitritæi ex exquisiti: dicitur, quidem hæc febris horrifica, non ex eo, quòd horrore invadant accesiones; sed quia maiorem accesionis

par-

partem repetentem, cùm horrore, & adhuc ferè totam morbi constitutionem obtineat; nàm cùm hæc febris ex bile permixta cum pituita fiat, veluti quædam pugna, ac contraoperantia inter eos humores excitatur; bilis etenim extra vasa missa, vi ipsius acredinis, rigorem solet efficere; pituita verò refrigerationem: ex quo accidit, vt inter hanc dimicationem, non rigor, sed potiùs horror efficiatur, qui mediam inter rigorem, & refrigerationem naturam continet; progrediente etenìm bile ad augmentum accessionis tertianæ, interim pituita sua frigiditate bilem, veluti euincens, illiusque motum ad extra impediens, febris exitum detruncans, eam iterum ad principium reuocat; sicque ex hoc duplici motu contrario, horror producitur; vt contingit autumnali tempore, quo ita morbi contingunt propter temporis inæqualitatem, incõstantis iudicij, vt Hyppoc. ait 3. aphor.

Licèt tamèn verum sit, quòd pituita efficiens quotidianam continuam, non mittatur, quia continua, extra vasa, ideòque non soleat refrigerationem efficere, sed solùm cutis densitatem, & aliquem insultum; hoc non obstante, quia pituita cum bile permiscetur, & tempore accessionis connatur natura bilem, efficientem tertianam, extra vasa pellere; proindè accidit vt pituita, aliquantulum refrigerationem inferat; ac mixta dispositio ex contrarietate insurgat, in die correspondente motui tertianæ intermittentis.

Aliæ verò duę species hemitritæi non exquisiti sunt, in quarum altera, bilis pituitam superat; sicque maiora sympthomata febris tertianæ, quam quotidianæ apparent; in alia verò, pituita bilem deuincit, eodemque modo maiora sympthomata pituitosæ, quam biliosæ febris elucescunt: si denique, vt supra dixi, cum Gal. æquis portionibus misceantur, vt in hæmitritæo exquisito, sympthomata maximè inæqualia, & confussa apparent, propter celerrimum bilis, & tardum pituitæ motum, vt connante natura ratione bilis, celeritèr causam expel-

ſere, illius motus, ratione pituitæ eodem tempore permixtæ, retardatur, lentèque exercetur, qua de cauſa plurimi horrores, vſque ad vigorem inuadunt.

Petrus tamē Michaël de Heredia, Gal. expoſitioni obiiciēs, inquit quæſt. 20. de hæmitriteo, fol. 558. quod rigor tertianæ, non poteſt moderari per cōiunctionem quotidianæ continuæ. Et probatur, nàm rigor fit à bile extra vaſa miſſa, per parteſque ſentientes delata; atqui in febre quotidiana continua, pituita non mittitur extra vaſa, neque per dictas partes mouetur, ſed potiùs ſempèr intra vaſa: ergo motus bilis, non impedietur à pituita quotidianæ: ergo neque rigor moderabitur, ſive remittetur à tali humore pituitoſo, cum huiuſmodi humores maximè à foco putredinis diſtent.

Hoc tamèn contra Herediam, facilè diſoluitur ex ſupradictis; nàm etſi pituita, & bilis diſtent loco putredinis, pituitaque non mittatur ſincera extra vaſa, quia eſt febris continua; hoc non obſtante, cum pituita, etſi loco diſtincta, poſtea vi motus acceſsionis, miſcellam cum bile acquirat, nihil mirum, quod vapores ex duplici humore contrario à natura miſsi in habitum, tempore acceſsionis; contrarium motum efficiant; ita vt bilis fortitèr extra vaſa miſſa, pituitaque etſi non ita celeritèr, ſed lento motu, circunferentiæ ſimùl communicetur; quare dabitur hic duplex motus contrarius, & inæqualis, vt nō rigores, ſed horrores contingant.

Vlteriùs etiàm inſtabis contra prædictam complicationem tertianæ intermittentis cum quotidiana continua, ad hemitritæum conſtituendum. Conſtat enim contrarium, ex Hyppoc. 1. epidemior. ſect. 1. textu 23. vbi hæc profert: *Infeſtabant illos pleroſque hæc incommoda; febres horrificæ, continuæ, acutæ, omninò non intermittentes; modus erat ſemitertianus, vno die leuiores, altero grauiùs iterùm inuadentes, in ſumma indies acutiores euadunt.* Ex prædicta Hyppoc. doctrina, implicat hemitritæus, ex ſola complicatione tertianæ intermit-

ten-

tentis cum quotidiana continua, nulla enim harum febrium est acuta, nam morbus acutus est, qui celeritèr mouetur cum vehementia sympthomatum, sive cum periculo, atqui tertiana intermittens, quamuis moueatur celeritèr, est sine periculo, & quotidiana continua, non mouetur celeritèr, neque est periculosa, & licèt periculo nõ careat, quia continua, caret tamen motus celeritate: ergo complicatio illarum, non poterit acutiem inferre, cum nulla sit acuta; imò ipsarum mixtio, accidentia vtriusque moderabitur: ergo à primò ad vltimum constat, quod ex dicta complicatione, neque hemitritæus exquisitus, nec febres horrificæ acutæ, nec alia apud Hyppoc. assignata suscitãtur, ac proindè alia erit causa, præter dictam, à Gal. assignanda.

Hæc tamen Petri Michaëlis arguties non vrget, nàm etsi verissima sit Hyppoc. doctrina adducta, non tamen ex ea sequitur, quod in hemitritæo, non sufficiat allata complicatio, vt accidentia traddita contingant; nam non valet ratio, aqua fervens, non te pefacit, aqua frigida, non te pefacit: ergo neque aqua fervens coniuncta cum frigida, non valet consequẽtia: febris intermittens tertiana non est periculosa: ergo coniuncta, cum quotidiana non inducet periculum, non valet, etsi quotidiana non sit sine periculo; tarda verò, & sine motu celeri: ergo coniuncta cum tertiana intermittente, non inducet celeritatem, ac acutiem motus; nam etsi verum sit, quod simplex, dicta gravissima non possit accidentia inducere; coniuncta tamèn, diuersam, & compositam acquirit dispositionem; ita inter se contrariam, & opugnantem, vt natura, motus inæqualitatem, propter materiæ ætherogeneitatem, ferre non valeat; varietas enim accidentium, vt horrificæ accessnes, non à bile sola, nonque à sincera pituita; benè tamèn ab his per mixtis suscitabitur; ita vt Hyppoc. omnes deiectiones variegatas, vt malas iudicasset: *Quanto enim colores pravi plures fuerint, eo deteriores*: Tum & etiam aphorismorum 5 sen-

ſentent.40. *Quibus modo calor, modo frigus viget, & color ex colore ſequitur, iuditium difficilè*; quia propter materiæ diuerſitatem, modo corpus incaleſcit, modo frigeſcit; modo color palidus, iam albicans, iam liuidus apparet: & ad huius confirmationem Gal. in commentario prædictæ ſententiæ, rationem prebet; quia omnia varia, tum in deiectionibus, tum in vrinis, tum in alimentis periculoſa, quia cauſas, ita inter ſe diſſimiles, & contrarias difficilimè valet natura euincere, ac detruncare; ſimpliciores verò, & homogeneas facilè, cum faciliùs fiat tranſitus ad ſymbola, quam ad diſymbola: ergo ex his ſatis infertur, quod ex complicatione febris tertianæ intermittentis, cum quotidiana continua, febris ſemitertiana, hemitritæus dictus, conſtituitur, ac prædicta accidẽtia, apud Hypp. adducta poſſunt contingere.

Petrus Michael, tamen, de Heredia, eandem inſequens aſſertionem, ait, quod ad hoc, vt in ſemitertiana mobi acuti, & grauiſsimi fiant, aliquid adiunctum magni periculi eſt perpendendum; rarum enim erit, alium morbum cum ea non dari, à quo maius vitæ periculum immineat: ob quam rationem perſentit, quod ſemitertiana, numquam à bile naturali putrida excitatur, ſed à præter naturali vehementèr deuſta, cum canceroſa, & putredinoſa diſpoſitione partis, quæ ſit focus putredinis; ſedemque illius, eſſe primam regionem, quæ valdè vitiata excrementa, generet cruda, febrem quotidianam continuam creantia, ita vt propter attrabiliarium vitium, febris horrifica reddatur, cum partium affectione. Roboratur ex doctrina Gal. libro de typis, cap. 8. dicentis: *Periculoſa porro eſt ſemitertiana, vt quæ non oris ventriculo tantummodo, ac nerboſas partes, & ſummatim media attingat; ſed, & veternoſas catapboras, vigiliaſque cum delirio, ac ſyncopoſas diaphoreſes inferat; linguam præterea validè exiccet, atque animi defectionem efficiat vehementer, quæ in profundo ſunt commouens, in vniuerſum ferox, periculoſiſsimuſque hic typus eſt.*

est: Hæc quidem accidentia ſuccis aduſtis, primam regionem afficientibus, propriiſsime tribuenda ſunt; ac in prædicta regione, vehementes, & firmiſsimæ adſunt obſtructiones, ac tumores inflammatorij; multotieſque apud anotomicos eſt compertum, tùm corruptionem eiuſdem regionis, abſceſſuſque intensè putridos graſſari, à quibus multa, ſæua, & grauiſsima ſympthomata in hemitritæo, ſeu ſemitertiana ſuſcitãtur: ergo quia præter dictam complicationem febrium, quæ â Galeno adducuntur, primæ aliæ affectiones adduntur.

Laudanda venit Petri Michaëlis animaduerſio; ex ea tamen, non claudicat Galeni doctrina, nam etſi verum ſit, quod propter dictas, ita ſæuas affectiones, quæ ſolent hemitritæum concommittari; tot tantaque horrenda contingant accidentia: meritò tamèn hoc accidit, ob tam prauam cauſarum diſpoſitionem in partibus principalioribus exiſtentem, quæ etſi non ita adſit, ex cauſis à Galeno adductis, meritò tamèn bile toto genere præternaturã concurrente, vt porracea, aut vitellina cum pituita permixta; meritò, & ſufficientèr hemitritæus horrificus, acutus, & maximo cum periculo, valebit inuadere.

Signa demum, quæ huiuſmodi febrem patefacitiunt, inter omnia ſunt, vt dixi, horrores multòties, & inordinatè per acceſsionem, & morbi conſtitutionem repetentes, qui non ſolùm, vt ſigna ſunt mali; ſed etiam vt cauſæ; nam aſsiduo motu, & commotione, vires maximè frangunt, ac debilitant, cutis contractione, tranſpirationem impediunt; excrementorum, ac alimentorum coctionem retardant; naturalem ſomnum aufferunt, & aliquando cum horroribus, ſolent ægri ſomno corripi, ac ſoporoſi fiunt; oris ventriculi acredinem, vt cardialgia oſtendit; ſolent perpeti, & alia ſimilia, accidentia ſuperiùs adaperta.

Inſurget tamèn, aliquis vlteriùs, contra noſtram aſſertionem, & Galeni expoſitionem; nam vt fiat febris quotidiana

requiruntur omnia quæ conducunt ad pituitę generationem; & ad tertianam febrem intermittentem inducendam, requiruntur, eadem omnino contraria; atqui hæc non possunt eodem tempore adesse: ergo nullatenùs valebit, idem æger eodem tempore, vt autumno, his febribus complicatis laborare, continua videlicet, quotidiana, & tertiana intermittente: ergo falsum est dicere febrem hemitritæum, ad apertam, ortum ducere, ex tali febrium complicatione.

Respondeo tamen huic instantiæ; quòd quando omnes causæ pituitam producentes concurrunt, ad productionem illius, & solæ, non valent nisi febrem pituitosam excitare, & ecõtra tertianam febrem, quando omnes causæ, & solæ, biliosum humorem generant: At verò, cum sit febris pituitosa cõtinua, cum tertiana intermittente complicata, illo in casu plures causæ, diversos, ac hæterogeneos humores generantes, præternaturam coniunguntur; ex quibus humoribus permixtis, in eodemquè putredinis foco existentibus, ac putrescentibus, febris tertiana notha, siue spuria potius inducitur: si autem diuersa loca, & separata præternaturam afficiant, febris duplex composita ex diuerso humore videlicèt pituitoso, & bilioso, diuersa loca ocupantibus, constituetur: neque implicat, quòd eodem tempore, prædicti humores præternaturam generentur; cum non implicet proptèr alimentorum diuersitatem, siue hæterogeneitatem, prabamquè ventriculi, & hæpatis dispositionem, in eodem subiecto, tam diuersos produci effectus, propter materiæ, ex qua fiunt, distinctionem in ordine ad diuersas, quas in se continet partes.

In surges deindè, ex eo quòd febris continua copulata sit intermittenti, nunquam febris intermittit: ergo quia non datur complicatio intermittẽtis cum continua; cum illa, neq; intermittat, neq; vlla reperiãtur signa, quibus æger in febricitet.

Soluitur tamẽ facilè arguties, si respondeã negãdo antecedẽs; etsi malueris distinguo, nunquã intermittit febris, quan-

 tum

tum est ex se, negò: ratione alteriùs febris continuæ, complicatæ concedo. Febris enìm intermittens quantum est ex se, non prohibet vt æger non deueniat ad infebricitationem; benè verò alia febris continua complicata cum ea, quæ quia continuo affligit, accidentia, siue signa infebricitationis febris intermittentis obscurat.

Connabitur tandem quis veritatem, ac doctrinam Galenicam obnubilare hac ratione: nam febris diaria, & putrida nō possunt complicari: ergo neque vna putrida intermittens, cū alia continua. Antecedens probatur: febris diaria, & putrida non possunt esse simul: ergo febris diaria, & putrida non possunt complicari. Antecedens similitèr probatur: non possunt repugnare signa, quæ sunt effectus; quin repugnent illorum causæ, quæ sunt febres; atqui repugnant esse simul signa febris diariæ, & putridæ: ergo febres istæ, quæ sunt causæ, etiam simul repugnabunt: ergo non erunt complicatæ; sed sic est, quòd etiam repugnant signa febris intermittentis, & continuæ; cum sint inter se contraria: ergo paritèr repugnabunt illorum causæ, vt febris intermittens, & continua putrida: ergo complicatio dicta nequaquam potest reperiri.

Quòd autem signa diariæ, & putridæ, maximè inter se repugnent, patet; quia signum inseparabile febris putridæ est, vt in principio appareat vrina, sine vlla coctione; sed in febribus diariis, vrina est cū coctione: ergo, cum coctio positiua, & priuatio illiùs, (veluti etiam coctio, & cruditas) opponantur, saltim materialiter; huiusmodi signa non valebunt esse simul: ergo neque causæ illorum, quæ sunt febres, ac perconsequens, cum etiam contrarietur continuitas, & intermissio febris; cū ista formalitèr abneget febrem; illa verò firmet, meritò etiā repugnabunt esse simul, febris putrida continua, & intermittens: ergo cōplicatio allata apud Gal. ad hemitritеum febrē constituendam, nullum obtinebit locum.

Euanescit iam posita obnubilatio, ex responsione, conceden-

dendo antecedens, & negando consequentiam, cuius est ratio: quia quando ita inter se opponuntur signa, vt cruditas, & coctio, opponuntur priuatiuè formaliter, sicque sunt incompossibilia huiusmodi signa, tamèn non tollunt posse esse simul febres, cum istæ nullam inter se oppositionem arguant; vndè in illo casu, solùm apparebit signum efficatius, ab efficatiori causa procedens, videlicèt à febre putrida vt cruditas; & signa demonstratiua, febris diariæ non apparebunt. Qua propter, cum etiam signa febris continuæ putridæ sint efficatiora, magisque præualeant, ideò licèt detur illarum complicatio, elucescent magis signa febris continuæ, quam intermittentis; sicque nulla dabitur repugnantia prædictæ complicationis, ad febrem hemitritæum constituendam. Et hæc de selectioribus difficultatibus, quæ ad naturam, differentias, & signa febrium possint offerri.

LIBER

LIBER VNICVS, DE CVRANDI RATIONE PER SANGVINIS MISSIONEM.

A MATHIA DE LLERA.

ER Celebrem diſputationem de ſanguinis miſsione, remedium ita vtile pro vehementioribus affectionibus euellēdis, vt nullus ferè morbus materialis, qui eum non proclamet qui illius occurrentiæ non cędat, qu illius viribus, ac operandi celeritat non obediat, explanaturus agrediar ita vt priùs, quid ſanguinis miſsio Quæ differētię, & modi, à quibus ſpecificè indicetur, coindicetur, & correpugnetur adapariã, omneſque ſelectiores difficultates, quę poſsint offerri proponam, & diſſoluam.

CA-

CAPVT I.

QVID EVACVATIO, QVOTQVE sint humorum vitia.

ANTEQVAM, quod superiùs obtuli adimpleam, cùm sanguinis missio, sit euacuatio, priùs sciẽdum venit, quid euacuatio; & quæ sint, quæ specificam hanc euacuationem exPostulent: est quidem euacuatio incommuni, eorum, quæ prẹternaturam in corpore continentur, expulsio; continentur quidem spiritus, humores, & excrementa, quæ nimirùm sunt fex alui, vrina, & alia, quæ à cerebro, & pulmone eiiciuntur: humores alij sunt supervacui, qui à sanguine separati, naturæ vi, corpori allendo sunt inutiles; vt pituita, quæ in ventriculo, & circum intestina reperitur, bilis flava in vesica, & succus melancholicus in liene: succi verò sunt alij, qui propriè corporis substantiã nutrire valent, veluti sanguis ex quatuor humoribus constitutus, qui etiàm aliquandò secundum naturam, quandoque præternaturam adsunt; secundum naturam quidem cum consentaneam, tùm qualitatem, tùm quantitatem obtinent, conueniuntque naturæ legibus.

Humores etenìm alij, præternaturam adsunt, quandò, vel qualitatis, vel debitæ quantitatis, modum non seruant; quarè cum aliquis horum, manifestè à iusto modo recedit, si huius causa emendari alitèr non potest, statìm est auferenda, atque expellenda, quę quidem expulsio, euacuatio nuncupatur. Prętérea euacuationis differentiæ, tùm ex contentorum vitio, tùm etiàm ex situ, sunt constituendæ: vitia contentorum, vel sunt plectora, vel cacochymia; plectora etenìm, siue plenitudo, in duplici est genere; alia nimirum ad vasa, alia ad vires;

quæ ad vaſa refertur, eſt quandò, vel ſolus ſanguis quantitate peccat, aliis humoribus, in qualitatis mediocrirate, & proportione exiſtentibus; vel quandò ſimùl cum ſanguine, omnes in quantitate adaugentur: quæ vtraque plenitudo ſimplicitèr ad vaſa dicitur.

Plenitudo igitur ſimplicitèr dicta, grauia, & vehementiſsima pericula ſolet inferre; ſive æqualis omnium ſuccorum reddundantium, ſiue ſanguinis ſincerioris ſummâ affluentia ſit; vniuerſa enim corporis molles intumeſcit; venę ſupramodum plenæ, tenſionis ſenſum patiuntur; omniaque membra, præcipuè concurrente exercitio confranguntur, ita vt caloris obrrutio, venarum ruptio, & interitus ſubito, valeat contingere, vt Gal. in comm. 3. 1. aphor. dum, ait Hyppoc. *habitus adthletarũ, &c.* Alia præterea plenitudo, quæ ad vires refertur, eſt in qua licèt vaſa non tumeſcant, nec diſtendantur, tamen plus ſanguinis, & alimenti, quam poſsit à natura gubernari, continent.

Cacochymia verò, vitioſa eſt humoris qualitas, qua ſuccus à iuſta mediocritate recedit, ſub hac, humorum pernities, & corruptela corporis functionibus nocet; eſt autem illa, bifariam, vna mitior, quandò vel humores ſupervacui immodicè cummulati ſunt, vel in ſanguine, iniuſta, & præternaturali proportione, atque concordia exiſtunt: alia quidem eſt deterior, quandò vel huiuſmodi humores à naturali, & debita ſua temperie in vitium ſunt prolapſi; quod propriè, vel ſubſtantiæ, vel temperamenti corruptio appellatur. Præterea vtrumque vitium, vel eſt cum putredine, vel citra illam; latius verò cacochymia ſolet dici, ſi comprehendat excrementorum vitia; plectora quidem præcipuè in venis, & corporis habitu conſedet; at verò cacochymia, de qua, dum agamus libro de purgatione, ſermo, inſtituetur, in omne corpus valet diſpergi.

CAPUT II.

EUACUATIONUM GENERA, & differentiæ adaperiuntur.

DUÆ euacuationis differentiæ, in præsenti offeruntur; alia nimirum vniuersalis, alia verò particularis; vniuersalis quidèm est, quę communitèr ab vniuerso corpore materiam subtrahit; videlicèt sudor, transpiratio, sanguinis missio, vomitus, & alui subductio; licèt autem vnaquæque istarum validè regionem inaniat, reliquæ tamèn consecutione quadam, licèt partiùs, etiam euacuant; vomitio quidèm priùs ventriculum, deindè primas venas, tandèm maiores, & minores, ac habitum corporis inanit; sanguinis verò missio, primò venas, & arterias; secundò corporis mollem, & ipsa viscera, vsque ad propria vasa progrediens exaurit.

Euacuatio verò particularis, est illa, quæ aliquam partem, excrementorum onere opressam, leuat, cuius generis est, cerebri per palatum, & nares expurgatio, & alię similes. Vnumquodque genus euacuationis, vel sponte, vel arte fit; spontè quidem quandò citra vllam medicationem, aliquid ex corpore effunditur, quod interdum fit natura duce, & superante, quæ dùm integrè est valida, quidquid vitiosè se habet, extra corpus excludit, quę naturalis, & oportuna euacuatio appellatur, vt Hypp. aphoris. 2. primi lib. *in perturbationibus ventris, & vomitibus, spontè factis, &c.* interdum verò euacuatio, præternaturam accidit, quandò languidior facultas corporis humores regere, atque effrenare non valet, illosque prorsus diffluere relinquit; vel quamuis robustior sit, interdum tamen humoris copia, vel acredine adeo irritatur, vt humorem ex-

pro-

propriis receptaculis, impetu suo foras exilire sinat; quæ duplex euacuatio est sympthomatica, & præternaturam, de qua libro de purgandi ratione agam.

Artifitiosa tandem euacuatio, est illa, quæ subsidiorũ ope, fieri suscitatur; hæc præterea duplicitèr est perpendenda: vna legitima reperitur, quæ exterminat, quod vel qualitate, vel quantitate peccat: alia verò huic contrariatur extraordinaria, qua vtile, & quod vitiosum non est ægreditur extra corpus, quod medentium culpa, siue crassa ignorantia solet contingere: natura quidem non externa ope, sed suis viribus, & facultate expultrice evacuationem complet, Medicus verò variis subsidiorum generibus ei opitulatur; sanguinis enim profundendi gratia venam aperit scalpelo, aut medicamentis venarum ora reserantibus, purgationem mollitur pharmacis quæ humores noxios extra corpus elliciunt, quos vel vomitione, vel deiectione pellunt; per transpirationem verò, & sudorem exertitio, frictione, & balneis: de quibus postea latiùs; nunc verò de venæ sectione est agendum.

CAPVT III.

QVID SIT SANGVINIS MISSIO, & vndè venæ sectio euacuet.

ADAPERTIS euacuationum generibus, & differentiis, iàm ad particularem, & specificam euacuationem venit agendum: videlicèt ad sanguinis missionem, quoad definitionem notionalem, & essentialem; incissa igitùr vena, continendi facultas nequit obliquis fibris, tam arctè sanguinem cohibere, quìn aperta via defluat sanguis, qui emanat, non veluti per purgationem, seorsim iste, vel ille humor, sed vniuersus

ſanguis, maſſa dumtaxat ſanguinaria; & licèt ſit ſanguis moderatus, ſiue paucus, ſuo tamen motu, atque impetu prorrumpit, aliquantulum natura prouidente; neque enim ſerum, priùs quam bilis, neque iſta antequam pituita, vel melancholia, nec humor deprauatus, priùs quam bonus, & familiaris elabitur; ita Gal. lib. 4. aphoriſmor. comment. 2. inquit: *Venæ ſectio, & ſanguinis miſsio quocumque, & quouis modo facta æqualitèr totum corpus euacuant.* Patet ſimilitèr hoc, experientia quotidiana; dùm enim effluit ſanguis, ſimplex apparet; amiſſo verò proprio calore, mox totus cõcreſcit, illiuſque partes ſingulæ, in ſuam regionem vergunt; ſerum etenìm velutì vrinæ ſimile ſupra innatat; melancholia ſubſidet; ſanguis rubentior, & palidior ſuperiùs; pituita verò media occupat; conſtat igitùr, quod vena ſciſſa, omnes in venis humores contenti æqualitèr euacuantur, ex quibus manifeſtè colligitur definitio notionalis ſanguinis miſsionis, quæ nihil eſt aliud, quam euacuatio omnium humorum æqualitèr redundantium.

Per pendere ſimilitèr oportet, ex quibus locis euacuatio, media ſanguinis miſsione fiat, cum igitur profluens, & liquidus ſit ſanguis, qui vicinior loco aperto ſit, priùs exillit, poſtea qui proximior, magiſque continuatus eſt; deinceps verò omnis, non ſolum, è venis, & arteriis, verùm etiam ex viſceribus, & corporis habitu emanat, vt ſupra dixi.

Circa verò naturam, & eſſentiam ſanguinis miſsionis, varij varia dicunt; nam cum iſta, veluti purgatio, remedium ſit magnum, ideò ad naturam morbi magni detruncandam ordinatur; quia tamen morbus magnus, à diuerſa ſpecifica cauſa poſſet oriri, meritò ea eſt cognoſcenda, vt verùm indicans ſanguis miſsionis eluceſcat; quare priùs verum ſanguinis miſſionis indicans inquirere oportet, circa; quod plurimi aſſerunt ſanguinis miſsionem à magnitudine morbi, virium robore, & ætate, conſiſtenti, nullo amplius adhibito diſcrimine indicari: Vt Gal. 4. de ratione victus in acutis, comm. 16. aſ-

ſerit; ſanguinis mittendi ſcopi tres, in vnam ſummam redacti, morbi vehementia, æger ætate florens, facultatis robur.

Alij verò, non in omnibus vniuerſalitèr magnis affectibus, ſed in his dumtaxat, qui à calidis humoribus concitantur, hoc generoſum remedium admittunt: indicarique à tribus illis ſcopis, non tamen indiſcriminatim, ſed cum hac diſtinctione, quod calidorum humorum vitio, morbus ſit magnus; cum tamen duo ſint calidi, vt bilis, & ſanguis, in horum reddundantia, aut etiam vitio, aut mala qualitate venę ſectionem admittunt; alij deindè à ſola plenitudine, præſente tamèn, non verò abſente, indicationem ſanguinis miſsionis aſſumpſere; alij qui prætereà ſolùm ſanguinis vitium, venæ ſectionem indicare, iudicarunt.

Prima igitùr aſſertio; videlicèt, quòd ſcopi ſanguinis miſſionis ſunt tres, morbi magnitudo, virium robur, & ætas florens. Probatur; vt Hyppocrates 4. de ratione victus in morbis acutis, text. 9. inquit: *In acutis affectibus venam ſecabis, ſi morbus vehemens appareat, & infirmus ętate floreat, viribuſque abundet.* Tum & etiam Gal. libro de ſanguinis miſsione, ſic fatetur: *Tria ſunt, quæ continent directionē mittendi ſanguinem; morbi magnitudo, aut præſens, aut imminens, ætas vigens, & virium robur:* Ergo hæc ſunt vera indicantia, ſiue ſcopi ſanguinis miſsionis. Probaturque ratione, ex Hyppocratis doctrina; nam extremis morbis, extrema remedia ſunt adhibenda, velutì parvis, parva; magnis, magna; ſed magna remedia niſi virium robur ſubſiſtat, vt ſanguinis miſsio, non poſſunt fieri: ergo requiritur morbi magnitudo eſſentialitèr, & virium robur.

Præterea, de ætate conſiſtenti probatur; nam licèt detur morbus magnus, & virium robur, tamen in ætate puerili, nō fit ſanguinis miſsio, quia propter ſubſtantiæ mollitiē, aſsiduū, & immodicum naturæ profluvium patitur; ergo ad ſangui-

nem.

nem mittendum, etiam requiritur ætas consistens, siue florens, vt Galenus lib. 4. de ratione victus, comment. 19. ait: *Sanguinis detractionem, neque puer, neque senex substinent*; roboratur etiam ex eodem commentario: *Sanguinis detractione non ægent, qui insitam, naturalemque euacuationem habent*: Ergo ætas puerilis non substinet sanguinis missionem: ergo requiritur ætas florens. Roboratur vlteriùs, ex eodem Gal. 8. methodi, cap. 4. asserente: *Pueris, & senibus sanguinem detrahere, non licèt.* Tum & lib. 11. methodi, cap. 14. *Si vires eius, qui ex putredine humorum febricitat, valentes fuerint, statim sanguis est mittendus; nisi cruditas ventris adsit, aut ætas disuadeat.* Ideoque inferiùs loquens, inquit Galenus: *Sanguis mitti non debet puero, qui decimum quartum annum hactenus non attigerit*: Ergo ex his omnibus locis satis patet, quod veri, solique scopi sanguinis missionis, sunt morbus magnus, virium robur, & ætas florens; sicque adducunt definitionem essentialem sanguinis missionis, videlicèt, quòd est euacuatio sanguinis, indicata à morbo magno, cùm virium robore, & ætate florenti.

Hæc tamen sententia, & si maximè fulcita appareat, præcipuè antiquorum placitis, substinenda non est, & probatur; proprium indicans, & specificum sanguinis missionis, non potest indicare aliud remedium speciè diuersum; sed sic est, quòd morbi magnitudo, virium robur, & ætas florens, indicant etiam purgationem: ergo quia non sunt specificum indicans sanguinis missionis. Maior propositio est certa, nam vnum, vt vnum sub eadem formalitate, semper indicat vnum: ergo indicans specificum sanguinis missionis, non poterit indicare aliud remedium specie diversum; Minor verò probatur, ex Gal. 4. methodi, vbi ex Hyppoc. doctrina docet, quod missio sanguinis, & purgatio indiferentèr à virium robore, magnitudine morbi, & ætate florente indicantur: ergo æqualitèr concurrunt hæc tria ad sanguinis missionem, & purgatio-

tionem: ergo aliud ſpecificum indicans reperitur diuerſum, ad ſanguinis miſsionem, quam ad purgationem.

Impugnatur vlteriùs prædicta aſſertio: vires ſolum indicant ſui conſeruationem: ergo numquam ſanguinis miſsionem. Antecedens ex Gal. conſtat, libro de optima ſecta ad Traſsibulum: *Sed ex his nullum remedium à facultate indicari cognoſcat; nam ſi conſtans virtus, remedium indicat, etiam in ſanis remedium indicaret*: Ergo ex Gal. virium robur, nequaquam indicat ſanguinis miſsionem, vt doctiſsime Trincavellius, Oratius, Augenius, Santorius, Gaſpàr Bravo, & alij perſentiunt.

Quibus ſic iactis, facilè ſoluuntur, teſtimonia Hyppoc. & Gal. ſuperiùs dicta; dicendo, quod talis doctrina ſolum inſinuat, quod morbus magnus eſt genericum indicans, non verò ſpecificum ad ſanguinem mittendum, & quod vt debitè exerceatur, virtus valida, quæ in ætate florente ſolet reperiri, requiritur; non tamen ex hoc ſequitur, quod indicans genericum, non debeat vlteriùs habere proprium conſtitutiuum, medio quo ſpecificet potiùs ſanguinis miſsionem, quam purgationem, quæ inter ſe in eſſe remedij magni genericè conveniunt; idemque indicans genericum ad vtramque euacuationem eſt morbus magnus, & licèt verum ſit, quod virium robur ad talem euacuationem requiratur; ex hoc tamèn non ſequitur, quod in ætate puerili, aliquandò non detur valida virtus, ad tale remedium ſubſtinendum; & quamuis Gal. aſſerat loco aſsignato, puerum, niſi decimum quartum annum attingat, ſanguinis miſsionem non ſubſtinere. Reſpondeo Galenum intelligendum eſſe de euacuatione, audactèr facta, & in modica, non verò de moderata, nam etſi limitet euacuationem talis ætas, propter aſsiduum effluuium; non tamē eam obnegat.

Secunda verò ſententia, in qua plurimi ſanguinis miſsionem decernunt in morbis magnis, qui præcipuè ab humoribus

bus calidis pendeant, vt à ſanguine, & bile, maximè excludēda eſt. Primo, ex Gal. de ratione curādi per ſanguinis miſsionem aſſerente, quòd in omnibus febribus putridis, in quibus neceſſaria eſt ſanguinis miſsio, non eſt opus, adhibere diſcrimen, an febres putridæ à calidis, vel à frigidis humoribus fiāt; ſed indiſcriminatim, inquit Gal. lib. 11. metho. cap. 15. *Saluberrimum autem, vt prædiximus, eſt in febribus venam incindere, nō continuis modò, verum etiam alijs omnibus quas putreſcens humor concitat, vbi præſertìm, neque ætas, nec vires prohibeant.*

Impugnatur Vlterius prædicta ſententia, Gal. etiam, libro de ratione curandi, manifeſte inquit: *Vbi ergo multa euacuatione eſt opus, verum vires ſunt imbeciliores, in his euacuationem partiri expedit, vti nimirū, & me feciſſe, vidiſtis in his, inquibus, inherat crudorum humorum copia; nam pauculo ſanguine detracto, protinùs melicratum exhibeo probè coctum;* & Paulo infra, inquit Gal. *& ſic rurſus ſanguinem diminuo, vel ipſo eodem nonnumquam die; interdum die poſtero: in quo rurſus exhibeto propoſitorum medicaminum copiam, iterùm de ſanguine quid aufero, ac rurſus, tertio die ſimilitèr bis.* Impugnatur etiam ex eodem Gal. docente, rationem curandi febrem ephemeram, à craſis humoribus obſtructionem inducentibus, ortam: ſic ait 8. metho. cap. 4. *Secare venam in obſtructionibus curandis, ante omnia oportet, modo vires robuſtæ ſint; etiam ſi plenitudinis ſigna non adſint*: ergo in omnibus morbis magnis, ab humoribus calidis, ſiue frigidis pendentibus, virtute, & ætate anuentibus, ſanguinis miſsio erit ſaluberrima.

Tertia deindè ſententia, nimirùm, quòd indicans ſanguinis miſsionis, ſolùm eſt ſanguinis plenitudo; etſi ſecundum aliquam partem, videlicèt, quòd plenitudo eſt partiale indicans ſanguinis miſsionis, ſit vera; ſecundum aliam, ſcilicèt, quòd ſit ſola plenitudo, valdè à veritate aberrat, & probatur primo:

mō: nàm si plenitudo per se sola sanguinis missionem indicaret, quotiescumque daretur plenitudo, sempèr sanguis deberet mitti, ac deficiente plenitudine, numquàm sanguis mitteretur; sed sic est, quòd licèt existat plenitudo, non sempèr sanguis est mittendus; nequè si ipsa deficiat, sanguinis missio est renuenda: ergo sola plenitudo non indicat sanguinis missionem. Maior probatur quoad primam partem, ex Hypp. 4. de ratione victus, vbi docet, quòd licèt detur plenitudo, non sempèr est sanguis mittendus, sed aliquandò curāda erit inedia, frictionibus, & valneis.

Secunda verò pars maioris, videlicèt, quòd nulla existente plenitudine, debeat mitti sanguis, probatur ex Gal. lib. de curandi ratione per sanguinis missionem, asserente: *Perperamque Menodotus empiricus sola plectorica appellata syndrome, sanguinis missionem obseruare consueuerat; nos autem, & non ea existente, venam secamus; cum dolor vehemens hominem præhenderit, vel pars aliqua fracta fuerit, vel os, ex loco pulsum, vel alius quispiam artus confractus sit, &c.* Ergo ex dictis constat, quòd multòties existente plenitudine, non est mittendus sanguis, & illa deficiente, aliquandò est mittendus: ergo quia plenitudo sola per se, non est indicans sanguinis missionis.

Obiicies tamen; contraria cōtrarijs postulant curari; atqui sanguinis missio, & illiùs plenitudo sunt contraria: ergo plenitudo sanguinis, curatur media sanguinis missione: ergo sanguinis missio indicatur à plenitudine: cui respondeo concedendo maiorem, & distinguendo minorem, plenitudo sanguinis, & missio sanguinis sunt contraria; si plenitudo sanguinis sit cum morbo magno, concedo; nam non quælibet plenitudo contrariatur missioni sanguinis; sed aliquando, vt dixi inediæ, & valneis; sicque assero, morbum magnum pendentem à sanguinis plenitudine, rectè indicare sanguinis missionem; non verò solam plenitudinem.

Nec valet, si asseras cum Hypp. quod morbi, qui à repletione fiunt, evacuatione curantur: ergo evacuatio sanguinis erit indicata à repletione sanguinis; quod facilè solvitur, dicendo Hypp. alloqui genericè, nimirum repletionem curari evacuatione; non tamen quælibet repletio solvitur qualibet euacuatione; sed repletio, dumtaxat, vel plenitudo magna sanguinis evacuatione, quæ etiam sit magna, vt sanguinis missio; non autem evacuatione parva, vt exercitio, vel frictione: vndè cum non possit dari plenitudo sanguinis magna, sine morbo magno, actuali, vel imminenti; ideò sempèr sanguinis missio, tanquam indicatum specificum, non indicatur à sola sanguinis plenitudine, citra morbum magnum, præsentem, aut imminentem.

Alia præterea sententia, valdè ab aliis dictis disidens, asserebat, solùm à sanguinis vitio indicari venæ sectionem; nàm cum nos aliquandò citra plenitudinem, hoc exerceamus auxilium, vt confluentem à naribus, à mariscis, aut alia quapiam parte sanguinem compescamus; sine dubio, nunquam mittetur sanguis, citra aliquòd vitium ipsiùs; nàm dum revellimus, aut derivamus, etiam sanguis peccat, quia nimis profluit, vt docebat Avicenna explicās, sanguinis missionē fieri, aut proptèr multitudinem, aut sanguinis malitiam, aut propter vtrūque: ergo cum plenitudine, & citra plenitudinem, sanguis aliquandò debet mitti, & hoc sempèr fit propter vitium sanguinis; idest, propter peccatum, quia multus, vel quia confluit; maxima cum ratione verum indicans sanguinis missionis, erit vitium sauguinis: præsens quidèm sententia; etsi veritati sit consona, vlteriori tamèn adminiculo indiget, vt latius infra ostendam.

Alia verò opinio à Vallesio adducta 7. controversiarum, cap. 2. quæ asserit, sanguinis missionē multipliciter evacuare, videlicèt revellēdo, derivando & attemperando; propterea, non habere vnum indicans, sed plura; sicque non dabitur de-

ter-

terminatum ſanguinis miſsionis indicans. Hæc tamen ſenten-tia, etſi tanti ſit viri, renuenda eſt; nàm ex hoc ſequeretur, quòd nullum principium determinaret occaſionem ſanguinis mittendi; ſed potiùs mitteretur ſanguis fortuitò, & ſine debita contractione ſpecifica, potiùs ad hoc remedium, quam ad aliud. Impugnatur etiam, nàm indicatio eſt comprehenſio rei iuvantis, cum comprehenſione nocentis: ergo res iuvans, indicatum dumtaxat ſpecificum debet indicari ab ſpecifico lædente, videlicèt morbo: ergo veluti purgatio habet ſpecificum indicans determinatum, etiam ſanguinis miſsio obtinebit: ergo quamvis mittatur aliquandò ſanguis ad revellendum, quandòque ad plenitudinem minuendam, cum ſempèr ſanguis vitium conttaxerit, potiùs indicatio ſanguinis miſſionis deſumetur à vitio ſanguinis morbum magnum inducente.

Alia vlteriùs offertur aſſertio, aſſerens, quòd indicans ſanguinis miſsionis, eſt magnum ſanguinis vitium, triplicitèr peccantis, videlicèt, vel ſecundum formam, vel ſecundum quantitatem, vel motum; ſi ſecundum formam, indicat erradicans, ſi ſecundum quantitatem, indicat minuens: ſi verò ſecundum motum, indicat aliud, quod appellatur reuellens. Hæc ſimilitèr ſententia à veritatis ſcopo aberrat, præcipuè ſecundum illam partem, in qua dicit, vitium ſanguinis, quoad formam, indicare ſanguinis miſsionem. Et probatur primo, nam non poteſt dari vitium ſanguinis quoad formam, remanente eadem forma ſanguinis; ergo amiſſa forma ſanguinis, iàm erit deperdita forma, & potentia: ergo potiùs erit, vel bilis ex tenuiori parte ſanguinis genita, vel melancholia ex terreſtri: ergo illo in caſu, potiùs erit indicans ad purgationem, quam ad ſanguinis miſsionem.

Sapientiſsimus Gaſpar Bravo, diſput. 1. reſolut. 1. ſect. 5. fol. 431. reſoluit, quod morbus magnus pendens à vitio ſanguinis in quantitate, qualitate, aut motu, eſt indicans per ſe ſangui-

guinis misſionis. Probatur, morbus magnus pendens ex vitiõ humorum, indicat remedium magnum: ergo debet habere, per quod determinetur ad ſanguinis miſsionem, potiùs quam ad purgationem, cum hæc ſint remedia magna; ſed à morbo magno pendente à cacochymia, indicatur purgatio: ergo à morbo magno pendente ex vitio ſanguinis, vel reliquorum humorum, ſanguini commiſtorum, indicatur ſanguinis miſſio.

Roboratur vlteriùs; nàm quamuis dicas, quod ſolùm ſanguis poteſt habere vitium in quantò, ratione cuius, indicet ſanguinis miſsionem. Contra inquit Bravus, nàm triplex vitium poteſt ſanguini ſupervenire, videlicèt in quãtitate, dùm fit plectora, in quali, dùm putreſcit ſanguis, & reliqui humores illi commiſti, in motu, dùm fluit in partem aliquam: ergo à quolibet iſtorum indicatur ſanguinis miſsio.

Difficultas tamèn, maior non ſe habet ratione quantitatis, neque motus; ſed potiùs ratione vitij ſanguinis in quali; ideòque probat hanc partem, primo ex Gal. libro methodi, ſuperiùs citato, aſſerente, ſaluberrimum eſſe, in omnibus febribus ſanguinem mittere: ergo quia ratione vitij in quali, indicatur ſanguinis miſsio: tùm & etiam 9. methodi, cap. 11. ex Galeno docente, quod ſanguis eſt mittendus, dùm fit inutilis; docetque poſtea, duplicitèr fieri ſanguinem inutilem: *Fit inutilis, vel quia non ſeruat exactè qualitatem, vel ſi nimis creſcit multitudine*: Ergo ſine plenitudine aliquandò, ſi morbus magnus pendet à vitio ſanguinis in quali, indicat ſanguinis miſsionem. Præterea Galenus 8. methodi, cap. 4. vt ſupra, in diaria ex obſtructione facta, ex vitioſis humoribus, ſanguinem mittit, ne ob intemperiem, tranſeat in putridam, ſumpta indicatione, ex ſolo vitio ſanguinis, in quali.

Hæc ſimilitèr ſententia renuenda eſt, etſi non adæquatè, ſaltim ſecundum partem diviſsionis particularis indicantis, deſumpti à vitio ſanguinis in quali, & impugnatur manifeſtè, nam

nam vitium ſanguinis in quali, vt ipſe Bravo fatetur, eſt dum ſanguis putreſcit: Nunc ſic, dum ſanguis putreſcit, præciſsè, vt putreſcens non indicat ſanguinis miſsionem: ergo vitium in quali, non indicat ſanguinis miſsionem. Antecedens probatur, dum ſanguis eſt putreſcens, vel eſt peccans in qualitate manifeſta, quia calidus, vel in qualitate oculta, quia malignus, vel in modo ſubſtantiæ, quia tenuis, aut craſſus, vel in forma, quia eſt in facto eſſe putridus: ſed nullo ex his modis vitij ſanguinis indicatur ſanguinis miſsio: ergo vitium in quali, cum ſanguis putreſcit, non indicat ſanguinis miſsionem: maior eſt certa, minor verò probatur primò, nam ſi ſanguis in qualitate manifeſta eſt, ſolum indicat attemperationem per contrariam, ſi in qualitate occulta, ſolùm alexipharmaca poſtulat, ſi in modo ſubſtantiæ incraſationem, vel attenuationem, ſi in forma, quandò iàm eſt completè putridus, iàm non erit forma ſanguinis, ſed bilis, vel melancholiæ, quæ potiùs indicabit purgationem: ergo à primo ad vltimum, vitium ſanguinis in quali, citra quantitatem, vel motum, non indicabit ſanguinis miſsionem.

Solvendæ iàm ſunt rationes ſuperiùs allatæ. Reſpondeo igitur primo ad authoritatē Gal. ex metho. medendi, fatendo libentèr, quòd ſaluberrimum eſt remedium, in omnibus febribus ſanguinem mittere, ex hoc tamen non ſequitur debere fieri proptèr vitium ſanguinis in quali, ſed ratione quanti, præcipuè cùm aſſerat Galen. eodem loco inferiùs aloquens; *nam levata natura à ſarcina, qua præmitur, reliquū, quod eſt, concoquit*: ergo potiùs de gravitate, ſive multitudine ſanguinis, quam de vitio in quali eſt intelligendus Galenus.

Alteri authoritati ex 9. methodi, cap. 11. reſpondeo: quod quamvis Gal. dicat ſanguinem, non ſervare qualitatem, ideòque fieri inutilem, & quoties eſt inutilis, eſt euacuandus media ſanguinis miſsione; nam idem Galenus ait, quod fit inutilis, vel quia non ſervat exactè qualitatem, vel quia creſcit multi-

tudine. Dico, quod etsi fiat inutilis, dùm non servat debitam qualitatem, tunc non mittitur sanguis immediatè, & per se propter tale vitium; sed quia dum est hoc modo inutilis, valet naturam irritare ad fluxionem in aliquam partem, vt indè plurimi alij affectus inducantur; sicque ratione fluxionis, vel motus imminentis, immediatè indicantis tale auxilium, mittetur sanguis, nam quamvis actu non moveatur, nec fluat; revulsio tamen non solùm fit propter sanguinem fluentem, sed etiam propter fluxurum; ac proindè in illo casu, existente morbo magno pendente à sanguinis vitio in quali, indicabitur sanguinis missio, mediatè ab illo vitio in quali, immediatè verò â motu, qui sequitur propter tale vitium, irritans partes ad motum, & fluxionem.

Aliud testimonium ex Galeno 8. methodi, cap. 4. solvitur dicendo, quod quandò mittimus sanguinem in diaria ex obstructione, ne transeat in putridam, hoc non est ob vitium sanguinis in quali, sed cum media obstructione, quæ dependet à multitudine particulari, possint humores, ita putrescere; vt naturam irritantes, efficiant fluxiones, & motus ad focum putredinis; vt igitur illa plenitudo particularis auferatur, & fluxio imminens impediatur, ac morbus magnus, quem timemus, profligetur, sanguiuem mittimus; quare in illo casu, & à multitudine particulari, & à motu imminenti, indicatur sanguinis missio.

Quibus sic iactis, facilè innotescit verum indicans, tàm genericum, quam specificum sanguinis missionis; sicque verior assertio est, quod indicans genericum sanguinis missionis, est morbus magnus, qui æqualitèr indicat remedium magnum, vt purgationem, vel sanguinis missionem; specificum verò est vitium sanguinis pendens, vel à quanto, vel à motu sanguinis: & probatur manifestè, quoad indicans genericum, ex Galeno lib. 4. methodi, cap. 6. vbi morbum magnum ponit genericum indicans, & indifferens ad sanguinis missionem, & purgatio-

nem,

nem; constat similitèr ex variis superius testimoniis allatis.

Circa specificum verò indicans sanguinis missionis, offertur verior ratio in hunc modum: nàm existente plenitudine sanguinis, cum morbo magno, est necessarium remedium magnum evacuans; sed purgatio non potest auferre indiscriminatim plenitudinem sanguinis: ergo sola sanguinis missio: ergo quia indicatur à plenitudine cum morbo magno; tùm & etiam ipse Galenus 9. methodi, cap. 11. inquit: *Sanguinis missio utilis est, seu vacuantium præsidiorum unum, ubi sanguis, tùm venas, tùm arterias, vel distendat, vel findat, vel obstuat in aliis, seu quod humorum vehementiorem impetunt ad diversam partem revocet, vel propinqua derivet*: Ergo ex hoc Galeni testimonio, elucescit verum, & solùm specificum indicans sanguinis missionis, videlicèt sanguinis multitudo, vel vehemens illius motus in aliquam diversam partem, morbo tamen magno existente, vel actuali, vel imminenti.

Roboratur vlteriùs hæc sententia, habita ratione ad sanguinis motum. Primò ex eodem Galeno libro de curandi ratione per sanguinis missionem, vbi ait, vt supra diximus, *Menodotus in sola plectora, sanguinis missionem observare consueverat; nos autem ea non existente, etiam venam secamus, cum dolor vehemens hominem præhenderit, vel pars aliqua fracta fuerit, vel os ex loco pulsum*: Ergo ex Galeno ratione motus, cum morbo magno coniuncti; debemus mittere sanguinem: ergo quia est specificum indicans sanguinis missionis. Roboratur vlteriùs ratione, nam nulla existente plenitudine in vehementi hæmorrhagia, mittimus sanguinem ad revellendum motum sanguinis pravum: ergo aliquando propter solum dictum motum citra plenitudinem, sanguinis missio indicatur.

Dicet tamen aliquis, quod illò in casu, quamvis in hæmorrhagia immodica, non detur plenitudo vniversalis; tamèn datur

tur plenitudo particularis, reſpectu partis recipientis, quæ gravata à ſanguine fluente, ipſum retinere non poteſt: ac proindè ſanguis mittitur ratione plenitudinis particularis, non verò ratione motus: ſed contra, quia poteſt ita eſſe extrema evacuatio vniverſalis, vt nullo modo poſsit dari, plenitudo particularis adhuc: ergo non fiet miſsio ſanguinis ratione plenitudinis particularis. Præterea, quia illa eſt plenitudo particularis, quæ venas partis particularis, ita replet, ſive gravat, vt non poſsit ſubſtineri; ſed ſic eſt, quod ſanguis fluens per nares, numquam detinetur in parte, ſed ſemper evacuatur, & inaniuntur venæ: ergo neque erit plenitudo vniverſalis, neque particularis.

Dices verò iterum, quod talis plenitudo particularis, non erit ad vaſa; ſed ſolùm ad vires partis peculiaris, quæ quià languida, ſanguinem confluentem, non poteſt gubernare. Sed contra, quia talis pars particularis, & totum corpus, ita ſunt inanita ſanguine, vt potiùs ab arte, eum apetant retineri: ergo quia adhuc ad vires hæ partes non ſunt gravatæ; imò illo ægent, ſed potiùs, quia ſanguis tenuior, & vaſa aperta ſunt, talis motus impetuoſus accidit: ergo ſolùm ad ipſum revellendum, mittetur ſanguis: ac proindè indicans ſpecificum illo in caſu, erit vitium ſanguinis in motu.

Sed inſtabis; revulſio eſt ſcopus ſanguinis miſsionis; ſed omnis ſcopus cuiuſcumque indicati, præſupponit indicans ſpecificum: ergo ante revulſionem, iàm debet eſſe morbus magnus cum indicante ſpecifico ſanguinis miſsionis: ergo revulſio non eſt indicans ſanguinis miſsionis.

Cui ſatisfatio dicendo, quod revulſio, quæ dicitur ſcopus ſanguinis miſsionis, iàm ſupponit indicans ſpecificum, ſcilicèt vitium ſanguinis in motu; rebulſio enim non eſt indicans, ſed potiùs indicatur, quoad modũ, nã quod indicatur eſt ſanguinis miſsio, ſpecie determinata à motu ſanguinis; revulſio verò eſt modus, ſive ſcopus modalis ſanguinis miſsionis, non de-

ter-

terminans,imò quod determinatur à motu ſanguinis cũ morbo magno; ex quibus eluceſcit verum, & ſpecificum indicans ſanguinis miſsionis, vt eſt vitium ſanguinis pendens à quanto, vel à motu.

Quibus ſic perpenſis, innoteſcet definitio eſſentialis ſanguinis miſsionis,quę nihil eſt aliud,*quam evacuatio vniverſalis, indicata à morbo magno, pendente ex vitio ſanguinis in quanto,vel in motu*: Et meritò cùm huiuſmodi definitio obtineat rationem genericam, & ſpecificam completam. Et probatur,nam per prima verba, videlicèt,*evacuatio vniverſalis indicata à morbo magno*,convenit cum purgatione electiva,quæ etiam eſt vniverſalis evacuatio,ac à morbo magno indicatur; per alia verò verba, videlicet, *pendens à vitio ſanguinis, in quanto, vel in motu*, differt ſpecificè à purgatione; cum in purgatione morbus magnus pendeat à cacochymia: ergo cum hæc inter ſe ſpecie differant, ſatis ratio generica, & ſpecifica manet adaperta,vt facilè cuilibet rationi, in contrarium adductæ,poſsimus ſatisfacere.

Inſtabis tamen contra definitionem allatam; nam ſanguinis miſsio eſt vnum remedium ſpecificum: ergo ab vno indicante ſpecifico; ſed quantitas ſanguinis, & motus, ſunt duo indicantia ſpecifica: ergo ambo non poſſunt determinatè indicare ſanguinis miſsionem, ſiquidèm etiam purgatio, quæ cum ſit vnum ſpecie indicatum,indicatur ab vno in ſpecie; nimirum à cacochymia.

Quæ arguties detruncatur, ſi reſpondeam concedendo primum antecedens, & conſequentiam; nego tamèn minorem: videlicèt,quòd quantitas ſanguinis,& motus ſint duo indicantia ſpecie diverſa; nam iſta per ſe,ſolum ſunt indicantia numero diſtincta, non verò ſpecie; ratio eſt, quia ſpecificum ſanguinis miſsionis ſolum eſt vitium ſanguinis; hoc tamen vitium, cum ſit in motu, vel in quanto, ideò membra diviſi, ſcilicèt indicantis, ſunt duo, vt quantitas, vel motus, qui cum

constituant vitium sanguinis, ideò constituunt vnum in specie indicans, veluti sanguinis vitium; nam solum diversificant modum indicati, non verò speciem; vt motus, revulsionem, plenitudo solum evacuationem: ac proinde dicendum est, sanguinis missionem, solùm obtinere vnum indicans, etiam si tale indicans sit in duo inferiora divisum, vt currit eadem paritas in purgatione, quæ solùm specie indicatur à cacochymia, ista tamen est duplex, vt in supernatantia, vel in forma præter naturali humoris; & tamèn quomodocumque sit, vt cacochymia est coniuncta cum morbo magno, est indicans purgationis.

CAPVT IV.

QVID, ET QVOTVPLEX SIT morbus magnus.

CVM in superiori disputatione stabilitum maneat, genericum indicans sanguinis missionis, esse morbum magnum; meritò in præsenti offertur agendum de natura, & differentiis morbi magni, cuius natura satis cuilibet patebit, si perpendat, magnitudinem morbi, sumi ex vehementia, ratione cuius, mortis periculum minatur, ita vt sua vi, siue vehementia operetur; paritèr si læsiones, siue sympthomata, eandem læsivam vehementiam ostendant, cum sint effectus ab ipso morbo dependentes.

Quæ assertionis veritas probatur, nam parvitas, vel magnitudo causæ, sumitu r à parvitate, vel magnitudine effectus, quem producit: sed morbus parvus, est causa sympthomatis benigni, & sine vllo mortis periculo: ergo morbus magnus erit ille, qui producat sympthomata magna, & vehemētia; cū mor-

mortis periculo, cum experiamur ex vehementia læſionum, naturam languidam in totum ſucumbere, ſive talis vehementia morbi, ſit reſpectu totius, vel alicuius partis principis, vel ratione virium, vt infra conſtabit.

Quoad magnitudinem igitur morbi, Gal. 4. methodi 6. tres magnitudinis differẽtias inſinuat, quarum prima, eſt magnitudo ratione propriæ eſſentiæ; ſecunda ratione cacoethiæ; tertia ratione partis præſtantiæ: magnitudo quidem ratione propriæ eſſentiæ oſtenditur medio exemplo; nam ſi aliquod magnum apoſtema, quòd neque ſit malignum, vt illud quòd eſt cacohete, neque ſit magnum, exeo quod ſit in aliqua parte præſtanti; illo in caſu dicitur magnum, ratione propriæ eſſentiæ.

Magnitudo verò ratione partis præſtantis, eſt, vt ſi in iecore, vel corde, ſit aliquod apoſtema exiguum, vel aliqua parva puſtula, quæ ratione ſui, nihil mali minetur; ratione verò partis præſtantis, quamvis levitèr vlceratæ, mortem minetur; ideòque flatus in ventriculo exiſtens, affectum, ſine periculo efficiet, veluti eſt ructus; ſi verò idem flatus in ventriculis cordis incluſus eſſet, palpitationem exitioſam producere valeret, ob quam rationem prædictus morbus, non ratione cauſæ, ſed partis preſtantis ratione, magnus appellatur.

Magnitudo vlteriùs morbi, ratione cacoethiæ deſumpta, ſive malignitatis, erit quemadmodum, aliqua febris maligna, quæ licèt parva eſſe videatur, ideſt, remiſſa, ſive aliquod vlcus cacoethe, vel vulnus armis venenatis confectum, quòd ex ſe ſit exiguum; ratione tamen veneni maximum, & lethale erit: alia verò morbi magnitudo, ratione dignitatis ſumpta, a tribus prædictis differt, de qua Gal. 6. de locis affectis, cap. 5. alloquitur, de paſsionibus hyſtericis agens, paſsiones hyſtericas eſſe inquit, maiores, quæ à ſemine corrupto, quamquæ, à menſibus dependent: morbus enim magnus, ratione dignitatis ſolet, ab humore magis noſtræ naturæ familiari,

provenire; nam dum humor amitior corrumpitur, lethalior affectus sequitur, optima enim quæquè dum putrent, pessimè putrent.

Gal. similitèr 3. de tuenda sanitate, cap. 9. perpendens morbi magnitudinem, ratione dignitatis, illam apostematis exemplo, partis contussæ, explanat, sic alloquens: *Si pars contussa apostemetur, fiunt duo affectus, primus contusio, secundus apostema: si pari intervallo, pars contussa, & apostema recedant ab statu naturali, curatio exordienda est ab apostemate, & non à contusione quia apostema est affectus maior ratione dignitatis, quam ipsa contusio.* Adducitur similitèr apud Gal. lib. de totiùs morbi temporibus, cap. 5. alia morbi magni differentia, ratione virium imbecillitatis, desumpta; nam licèt ex se morbus magnus non sit; comparativè tamen, ad vires, quæ quia languidæ, illum superare non valent, magnus, habita ratione ad vires, nuncupabitur.

Sed si quis, quoad magnitudinē morbi, ratione cacoethiæ, vel malignitatis, quæ in febribus reperitur malignis, dubitet de ipsarum malignitate, plurimas inveniet, diversas opiniones; Montanus enim iudicat, malignitatem febrium, potius ab humoribus in corde putrefactis, provenire. Fernelius verò, Hercules de saxonia, & alij, potiùs à venenata qualitate prodire arbitrantur: Capivacius tamen, prædictam malignitatem, non à quocumque humore, sed ab humoribus alimentalibus in corde putrefactis, exoriri opinatur. Fracastorius, potiùs ex profunda, & sordida putredine. Sapientissimus Oratius Augenius putredinem, non quamcunque, sed corruptionem, malignitatis inventricem iudicat. Eustachius magis à vehementi putredine, quæ à veneno non differat, produci existimat.

Alij verò malignas febres, potiùs ab aliqua interna gāgrena arbitrātur oriri: verior tamē assertio est, quæ nullā harum causarum malignitatem inducentium, excludit, sed omnes; ita

vt aqualibet poſsit depẽdere, amplectitur. Prima etenim Mõtani opinio veritati eſt conſona: nam ipſe Gal. 1. de differentiis febrium 4. aſſerit: quòd febris peſtilens, & maligna, fiunt ex humoribus in corde putrefactis; aliæ verò febres ex fuliginibus extra cor putridis, irruentibus tamen ipſum cor. Secunda ſimilitèr Fernelij opinio, non eſt obneganda: nam Gal. 3. in 3. æpidemiorum, in hiſtoria 4. ægroti, quem inquit, ita cito fuiſſe mortuũ phreneticum, ac ſi ipſe medicamen venenatum ſumpſiſſet: ab eadem etenim cauſa poſſunt fieri febres malignæ: robotatur etiam ex Hyppoc. & Gal. 3. de ratione victus 14. vbi aſſerunt: deiectiones biliosas, ſi non extinguant ardorem, eſſe ſignum malignæ febris, & præcipuè ſi calor, vehementior reddatur. Supponunt: cauſam malignæ febris, eſſe venenatam qualitatem, quia ſi eſſet aliqua qualitas manifeſta; ſine dubio, quo maior eſſet biliosa deiectio, tanto calor mitior, & remiſsior fieret. Aſſerunt etiam, peſtilentiam ſine febre reperiri: ergo benè inquit Fernelius, quòd malignitas, non ſempèr à putredine naſcitur; ſiquidem, quo maior putredo fit, ſempèr calor intenſior redditur, ſervata tamen forma rei putreſcentis.

Neque Capivatius negligendus, cũ ex humoribus putrefactis alimentalibus, febrem malignam fieri pronuntiet; vi enim ipſius febris, confeſtim vires labuntur; ſiquidem alimenta, media putredine, formam immutant, vt maligna febris exoriatur. Aliæ ſimilitèr aſſertiones, ſcilicèt, quòd febris maligna, fiat à ſordida, & profunda putredine: vt Fracaſtorius, vel cum corruptione, vt Augenius; vel à vehementi putredine, vt Rudius, maxima cum ratione amplectendæ veniunt, vt Gal. oſtendit 3. in 3. æpid. 23. & primo de differentiis febrium, cap. 5. ſententia tandem aſſerens, quod ab aliqua gãgrena, maligna febris poſsit fieri; maximè apud omnes collaudatur; cũ plurimi fateantur, pluriès cadaveribus apertis, à maligna febre interfectis, ſe adinveniſſe exiguam gãgrenam,
omni-

omninò nigricãte inhepate. In his quidẽ ægris, manifestè observãtur tria signa malignæ febris, proposita apud Gal. de præ sagat. ex pul. cap. 4. quorum primum est: vt pulsus à naturali statu non differre videatur, sed maximè similis appareat. Secundum ex lotio simili sano, desumitur. Tertium verò: quòd ægri nullam quærimoniam obtineant; imò quasi nullam febrem sentire ipsis videatur, quo non obstante, aliquod vehemens sympthoma in eis reperiatur, vt citra causã manifestam, animi deliquium, extremorum frigiditas; & hoc ita per intervalla, vt diebus interpositis, quiescant ægri, ac si nullam febrem paterentur: hæ igitur omnes, febris malignæ, causæ valdè sunt perpendende; cum ita morbum magnum ratione cacoethiæ, vel malignitatis constituant, quæ morbi magnitudo semper, debet magnam medicis curam inferre. Et hæc de differentiis morbi magni.

CAPVT V.

QVÆ SIT, CAVSA MOTVS sanguinis, dùm vena scinditur.

CVM in superioribus, natura, & essentia, habita ratione, ad indicans specificum sanguinis missionis, sit exposita, ac modus, quo ex venis ad alias partes fluit sanguis pateat, meritò de causa, sanguinem dùm vena est aperta, movente, agendum venit. Aliqui etenim Authores motum sanguinis ex euntis, tribuũt contiguitati, cùm eo, qui primo adducitur, successione videlicèt ad id, quod evacuatur; sed licèt hæc partialitèr concurrat, non est causa perse, & totalis; Fernelius verò 2. methodi, cap. 3. & Peramatus libro de evacuandi ratione, cap. 3. prædictum motum sanguinis, tribuũt defectui facultatis reten-

retentricis, in fibris obliquis existentis, quæ media venæ sectione impeditur; sed quare, inquiram, motus localis sanguinis, qui est positivus, tribuitur causæ privativæ, videlicèt defectui retentricis? Præterea, quia si sanguis ab aliquo non moveretur, potiùs in suis vasis, tamquam in centro, velutì aqua in dolio, quiesceret.

Sanpientissimus Vega lib. 2. methodi, sect. 5. cap. 2. iudicat, potiùs sanguinem moveri, ab expultrice venarum facultate. Contra quod Gaspar Bravo insurgit, dicens, quod cum sanguis, nutrimentum vtile, & necessarium sit, potiùs obiectum retentricis, quam expultricis erit; ac proindè, nequaquam tribuendùm esse prædictum motum, facultati expultrici; aliàs si motus ab expultrice fieret, ablata ligatura, non cesaret, cuius cõtrarium experimur. Alij vlteriùs Authores, huiusmodi motum sanguinis, ad illius gravitatem redducunt, quæ, etsi aliquando, causa posit iuvare ad meliorem motum, præcipua tamen non est, nàm dùm sanguis, secta vena, ex directo, aut sursum fertur, tunc movetur, & tamen iste motus, non est ratione gravitatis: ergo quia causa præcipua, non est sanguinis gravitas.

Sapientissimus Santorius libro artis Medicinalis, quæst. 108. opinatur, quod motus sanguinis, secta vena, debetur influxui spirituum, in omnes venarum partes, concurrente simùl arteriarum motu; sed licet verum sit, quod sanguis intra venas existens, spirituosam substantiam obtineat, vt fluxilis sit; non tamèn; spiritus sufficientèr possunt, prædictum motum efficere, nàm spiritus, dùm non adest plenitudo, potiùs intra venas conservantur; nonque moventur ad expulsionem. Præterea, quia illi, etsi sint corpus mobile; non tamen à se, sed à facultate pulsatili moventur. Præterea, quia ex hoc sequeretur, venas in se, velutì arterias, spiritus continere; hoc est falsum, vt ex defectù pulsationis constat: ergo etiam, quod sanguis moveatur ab spiritibus; hoc enim solùm contingit motui,

san-

ſanguinis arterialis, qui valdè impellitur, exciſſa arteria, ab ſpiritibus vitalibus; iſte tamen non à ſe, ſed à motu compreſſiuo arteriæ, qui potiùs à facultate pulſatili naſcitur.

Doctiſsimus Gaſpar Bravo, inquit, quod ſecta vena, ſanguis, ac reliqui humores fluunt propter impulſum, à partium tenore communicatum, & media artificis ligatura; & probatur hac ratione, quilibet liquor contentus intra vas, ſi illud propter partium tenorem, comprimatur ab aliqua cauſa extrinſica, medio communicato impulſu, contentus liquor, orificio aperto exhibit: ergo ita paritèr, ligatura facta ſanguis exhibit.

Hęc tamen ſentētia, quāvis in externis, aliquid veritatis cōtineat; in internis tamē, ideſt in evacuationibus eorū, quę intra noſtra corpora continentur, nō eſt cōpleta, nā alia cū his addenda, nō exigua eſt cauſa, vt eſt natura adminiculans, media facultate expultrice, & probatur manifeſtè; primò enìm, quāuis sāguis vitioſus ſit, aperta vena, & ligatura facta, ſi natura nō ſit adminiculans, vt in febribus malignis, non datur evacuatio ſanguinis vitioſi; ſed laudabilioris, & è contra, exiſtente natura valida, inutile etiam, cum vtili ſanguine, evacuatur: ergo quia ſimùl concurrit præter ligaturam vaſorum, & partium tenorem, facultas expultrix. Similitèr experientia patet in cadaveribus, etſi ligatura ſit facta, non tamen exit ſanguis: ergo quia deficit concurſus facultatis expultricis, ac proindè non currit paritas de externis.

Nec valet ſi aſſerat ſapientiſsimus Bravo, quod ſanguis, potiùs eſt obiectum retentricis, cum ſit partium nutrimentum; hoc enim facilè ſolvitur multiplici ratione, quarum prima eſt; nam aliquando, etſi ſanguis ex ſe laudabilis ſit; quia peccans in quanto, vt in atlethicis, ideò aperta vena ſuſcitat expultricem, ad talem motum localem ſanguinis: vel ſi mavis, quamvis non ſit plenitudo vniverſalis, ita vaſa particularia media ligatura replētur, vt ſanguis ſit obiectum particulare faculta-
tis

tis expultricis in illo caſu; vel ſi malueris,nulla exiſtente ple-nitudine vniverſali,vel particulari,media ſolutione continui, facta in vena, inducitur dolor, qui ex accidenti fluxionem ſanguinis inducit ad partem, ac ſimùl partes vicinæ, obie-ctum doloroſſum ſolutionis, veluti fugientes, ne recipiant comprimuntur, ex qua compreſsione motus ſanguinis ſub-ſequitur; ex quibus concludendum venit, quod motus ſan-guinis, vena aperta, non ſolùm media ligatura, & impulſu partium communicato fit.

CAPVT VI.

QVÆ HVMORVM VITIA, PHLE-bothomia vacuet ex venis.

HVMORVM,qui in venis vitium contrahunt,aut plecto-ra,aut cacochymia eſt: plectoræ quidem, ac ſanguinis exuperantis vnicum, & præcipuum, venæ ſectio, eſt reme-dium,licèt plectora pura,ex pura humorum portione ſit,vel cacochymiæ particeps,quæ humorum vitioſorum eſt redun-dantia:vtrique enim ſecta vena ſuccurrit,quandò igitùr muſ-culi ſolidi,& diſtenti,nec non venæ amplæ turgentes pericu-lum minantur,protinus ſectione venæ eſt vtendum,vt Galen. 9.methodi,cap.11.inquit: *Sanguinis miſsio vtilis eſt, ſeu va-cuantium præſidiorum vnum,vbi ſanguis,tum venas,tum ar-terias,vel diſtendat,vel findat, vel obſtruat in aliis, ſeu quod humorum vehementiorem impetum, ad diverſam partem re-vocet,vel propinqua derivet*:& meritò, nam iſta, dolores ex-tenſione placat;corpus gravi pondere levatum erigit, & qua ſi recreatum expeditiùs ad omnis generis functiones expedit, ac inſito calore liberaliùs ventilato,& viis reſeratis, ac expi-

raculis adapertis morbos coercet; quarè pura plectora, ſanguinis miſsione tutiſsimè demitur; impura verò non æquè tuto; nàm quo magis fuerit ſanguis propinquus puritati, eo liberaliùs; quo verò magis impurus, arctius, atque parciùs eſt mittendus, vt in his, qui pravam conſtitutionem obtinent, vel ſummoperè venas refertas; at quamvis pravam conſtitutionem obtineant; ſi tamen bilioſis cibis fuerint repleti, eo vſque tantum eximendum eſt ſanguinis, vt pericula plenitudinis vitentur.

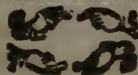
Calida verò, bilioſaque plenitudo tutiùs, quam reliquæ impuræ, venę ſectione adimitur, quia non ſolùm eam minuit, verùm etiàm refrigerat; plenitudo tamen melancholica parciùs hoc auxilium ſubſtinet; pituitoſa omnium minimè, quia cum ſit intensè frigida ſanguinis miſsionem averſatur; iſta enim magìs refrigerans ita cruditatem conduplicat, vt vix concoqui, ac emendari valeat: non alitèr virium imbecillitas evacuationem magnam minimè perfert; quare niſi venæ ſupramodum confractæ grave minentur periculum, decernenda non eſt: cum autem neceſsitas expoſcat, id non ſemèl, & vniversè, ſed ſenſim, ac partitè tentandum eſt; in omni igitur impura plenitudine, diſecta vena, auſpicanda eſt evacuatio, ſine qua purgatio tuto non eſt decernenda: medicamentum enìm validum purgans, tum calore, tùm atrahendi facultate, humores exagitans, ac perturbans, plectoricum corpus in gravius diſcrimen adducit: at verò in vniverſum, plenis, ac turgentibus venis, ſi non proſit; nocere tamèn non poteſt moderata ſanguinis miſsio.

Plenitudo ſimilitèr ad vires, cum eas iam languidas præmat, ita vt non poſsit à calore nativo gubernari, ne fortaſsè putredo, ſive humorum corruptela ſuccedat, venæ ſectione minui poteſt, quæ tantum, quantum natura facilè gubernet, relinquat; illa etiam, quia nullius periculi præſentis metu vrget, aut partiore victu, aut inædia vtilitèr ſub-

ſubtrahitur. Circa cacochymiam verò, maior ſe offert dubitatio, vtrum illi venæ ſectio proſit. Circa quod iudico, ſimplicem cacochymiam, vena diſecta, decreſcere, eſſeque maximum, ac tutum remedium. Licèt enim omnes humores æqualitèr prodeant,& vna, & eadem, ſicut antea humorum proportio remaneat; quia tamen detracta oneris portione,qua natura præmebatur,vires non languidores, ſed alacriores plerùmque evadunt, & quod reliquum eſt, faciliùs ferunt,ac dominantur:non alitèr in febribus continuis,quando humorum putredo,ſummaque cruditas in venis adeſt,plerumque ſanguine miſſo, vrinæ,quæ rubræ,craſſæ,ac turbidæ antecesſerant, mox puriores apparent, coctioniſque ſigna oſtenduntur.

Advertendum tamèn eſt, quod ſi aliquando ſanguinis è naribus ſtilla reperiatur, vel vrinæ rubicundę appareant, nequaquam venæ ſectio protinus eſt imperanda; nàm facilè ſanguis prorrumpit, non ſolùm ex plenitudine, ſed aliis ex pluribus cauſis, præ quibus natura vacuationem molliatur, vt his quibus viſcera ſint maximè imbecilla; præſertimque iecur, vel quando ſchirroſſum evadit; tunc enim ſolet accidere ſanguinis fluxus è naribus, qua proptèr per hos, & ſimiles affectus, neutiquam ſanguinis miſsio eſt decernenda: quarè maximè oportebit ſigna, exſuperantiam vniuſcuiuſque humoris, oſtendentia, animadvertere.

***

CAPVT VII.

DE SANGVINIS MISSIONIS DIFferentiis, & fine propter quem.

VT methodicè, ac secundum rationem, sanguinis missio exerceatur, magnam confert vtilitatem, partem ex qua sanguis auferri debeat perpendere, vndè cùm aliquandò ex parte, debeat sanguis, media revulsione auferri, aliquandò derivatione, aliquandò tantum evacuatione, meritò triplex oritur differentia: alia etenim erit sanguinis missio evacuatoria; alia revulsoria, alia verò derivatoria. Evacuatoria quidem dicitur, quæ humorem ex toto corpore, aut ex aliqua parte determinata, simplicitèr evacuat; revulsoria verò, quæ humorem impetu fluentem in partem contrariam evacuat: derivatoria tandem, quæ in evacuationem humoris, citra impetum fluentis, in partem affectam ordinatur, sive illius, qui defluxit, non tamẽ impactus est; distinguitur verò ab aliis, quia derivatio, à vicina fit parte, evacuatio ab eadẽ parte affecta, revulsio verò à parte contraria, & distantiori, cum vasorum rectitudine.

Ex parte verò finis Medici, aliæ differentiæ venæ sectionis exurgunt, nam sanguinis missio, alia fit præcautionis gratia, propter morbi magni imminentiam; alia curationis causa; alia ad revellẽdum, alia ad evacuandum; ad derivandum alia; veluti alia ad attemperandum; alia ad obstructionem liberandam, quemadmodum alia ad dolores sedandos, quæ omnia, ratione causæ finalis, desumentur.

Revulsio igitur ex supradictis, nihil est aliud, quam illabentis humoris, in contrarium aversio; nihil enim celerius, quam

illa, impetum fluxus cohibere potest, ad quam adimpletè con ficiendam, quatuor maximè prærequiruntur secundum Gal. doctrinam 12. method. cap. 11 quorum primum est, vt fiat revulsio, per rectitudinem: secundum, per distantissima; tertium, vt humores ad suam originem trahantur: quartum denique, vt per vasa communia fiat; sed quid Gal. per rectitudinem, per distantissima, & per vasa communia, intelligat, & numquid illa conditio, quod avertantur humores, versus originem per se, & quod semper revulsioni conveniat, maximam attulit, in acquirenda veritate, difficultatem, cum vix duo adsint ingenia, circa hoc dubium, consentientia.

Circa igitur rectitudinem vasorum, in revulsione observandam, Curtius de pleuritide agens, & Petrus Brisotus cum Fernelio, æqualitèr assentiunt asserendo; quod per rectitudinem vasorum, ea intelligi debeat, quæ sursum, & deorsum est; negant tamen, rectitudinem servari ab anteriori parte, ad posteriorem; tum & etiam ab interna, ad externam. Sapientissimus verò Fernelius, inquit, quod inter dextrum, & sinistrum: non datur illa rectitudo, secundum quam revulsio fieri debet, cuius est ratio; quia fibrę rectę, quarum beneficio fit humoris attractio, non sunt in latum, vel in profundum sparsę, sed in longum, quod est præcipuum Fernelij fundamentum, quo veram revulsionem solum fieri, à superna, ad infernam partem non verò à dextera, ad sinistram, vel ab interna, ad externam firmat.

Antonius Altomarius, omnino negat, revulsionem fieri secundum fibrarum rectitudinem; quia postquam vena scissa est, sanguinis revulsio à fibris rectis non exercetur, sed solum ratione vacui egreditur. Argenterius verò vt supra, potiùs sanguinem secta vena, inquit egredi, quia expultrix vulneris dolore, & ligatura irritatur. De quibus satis fuit dictum.

Quid verò Galenus intelligat, dum ait, per distantissima esse faciendam revulsionem, Manardus, Curtius, & alij asserunt:

runt: Quod dum præservamus, revulsio sit facienda, per distantissima; dum curamus, per propinqua. Ioubertus verò potiùs per propinqua, & numquam per distantissima esse revulsionem faciendam, tuetur. Alij verò inquiunt, in principio per proxima; in fine verò per remota: tertia similitèr cōditio, videlicèt sanguinem sempèr versus originem esse revellendum, à plurimis obnegatur, & præcipuè quādò pars à qua humores oriuntur, est inflammatione laborans, sive languida per essentiam; numquam enim ad partem affectam trahendus est humor.

Vltima conditio: quid sit per vasa communia intelligendum, aliqui iudicant; idem esse, ac revulsionem fieri, solum per vasa sensibilia; alij per vias quoque insensibiles, cum totū corpus transpirabile sit.

CAPVT VIII.

EVACVATIO PER DISTANTISsima, an sit propria, & per se, vel per accidens revulsionis conditio.

CVM natura, & essentia revulsionis superiùs explanata maneat, simulque insinuatæ illius conditiones sint, meritò in præsenti inquirendum venit: an sit conditio necessaria, & per se ad revulsionem efficiendam, quod sit aversio humoris ad partem distantissimam. Circa quod dubium Gal. 2. de ratione victus, comment. 1. negativam partem tueri videtur, sic asserens: *Si in pleuritide extendatur dolor ad iugulum, vena in cubito secanda est, quæ sanguinem ab affecta parte, & magìs velociùs revellere, & evacuare possit*; atqui nulla alia de causa, desiderat Gal. revellere per cubitum partis affectæ,

nisi vt velociùs revellat:ergo de ratione revulsionis erit, vt citiùs,& non tardiùs fiat revulsio:ergo potiùs per proxima, & non per distantissima erit revellendum.

Galenus similitèr 5.methodi, cap.14.docet: commissuræ coronali ceratum ex tapsia esse applicandum, vt ab intima cerebri parte,ad pericranium fiat revulsio,ne salsa pituita in pectus descendat;atqui hæc revulsio est per proxima, & non per distantissima: ergo non est conditio per se necessaria revulsionis,vt fiat aversio per distantissima.Nec valet, si dicas, hanc potiùs dici derivationem. Contra; nam natura movens in pectus catharrum suo motu gravem,non valet dici, quod sit proclivis, ad humores in pericranium movendos. Nec si dicas valebit,quod hæc revulsio fit per distantissima ratione pectoris,videlicèt quatenùs intendimus, vt pectus præserve-tur,ne recipiat. Hæc enim solum est evasio;nam catharrus, qui ad pericranium revellitur, non à pectore originem trahit,sed ab intimioribus cerebri partibus: quare ista erit vera revulsio;non tamen per distantissima;nam pituita salsa,deorsum in pectus dillabens,virtute medicamēti,sursum in locum videlicèt contrarium trahitur: ergo per proxima revellitur.

Non alitèr digitus,à quo aura frigida exoritur, quæ apud Gal.3.de locis affectis,cap.7.epilepsiam excitat, exuritur, & synapismis tractatur,vt aura partes supernas irruens, in contrarium,ad infernas scilicèt feratur,vel foris expellatur:nam sicut derivatio,humores ad partem,in quam proni sunt, trahit;sic revulsio,per contrarium,in partem,in quam propensi, non sunt, avertit; nec minùs Hippoc.6.epidemiorum 2.hanc assertionem videtur patefacere,ait etenim:*In occulorum fluxu,in fauces revellere oportet*;Galenus verò in commentario, sic fatur:*hoc vnum est remediorum revellētium genus;vt diuturnas oculorum fluxiones, ad fauces revellamus,acribus medicamentis*. Ergo exHippoc.& Gal.constat,quod aliquandò

re-

revulsio, per distantissima non fiat: ergo si sempèr non fit, non per se, sed valdè peraccidens, revulsioni cóvenit fieri per distantissima.

Probatur etiam, clysteres acres, humores habentes raptum ad supernas partes, in contrarium avertunt; sed hæc aversio est revulsio, & fit per proxima: ergo revulsio non semper fit ad distantissima. Tum, & etiam Gal.5.methodi, cap.6.in fluxu sanguinis, è naribus, venam cubiti directè respondentem, secare imperat; vel magnam cucurbitulam affigendam esse præcordiis; atqui si per distantissima fieret talis revulsio, potius Gal. venæ sectionem ex talo proposuisset: ergo quia non sempèr revulsio fit ad distantissima.

Roboratur vlteriùs, nam causa propter quam servatur rectitudo est, vt fiat revulsio humoris; sed per partes proximas datur rectitudo: ergo per partes proximas debet fieri revulsio: Maior est certa, minor probatur, nã linea directa brevior est aliis omnibus: ergo per partes proximas servatur rectitudo: ergo cum ista requiratur, ad revulsionem; potiùs fiet per partes proximas. Tum, & etiam Gal. libro de curandi ratione per sanguinis misionem, cap.15.inquit: servandam esse rectitudinem, vt citissimè curentur ægroti. Cuius hæc sunt verba: *Si venas secaveris gratia revulsionis, in directè opositis partibus, citissime vtilitatem afferes; et si contra seces, nihil profeceris.* Dicit citissimè, propter proximam, & brevẽ viam; recta enim via, aliis est brevior: tum, & etiam secundo de ratione victus, cap.20.velocem, scilicèt debere esse revulsioné: ergo inferendum est, quod revulsio, non sempèr per distantissima, sed per proxima debet fieri. Hanc sententiam acutissime tuetur sapientissimus Santorius lib.14.de vitandis erroribus, cap.6.

Doctissimus Gaspar Bravo part.2.disput.1.sect.5.resol.5. fol.421 aliam sententiam, ex Augenio Oratio desumptam, contrariam prædictæ amplectitur, videlicèt, quod revulsio

sem-

ſemper per ſe petit ad diſtantiora fieri, ſervata tamèn recti-tudine:& probatur primò ex doctrina Galeni libro Artis Medicinalis,vbi ait: *Attrahendi ex omni loco ad oppoſitas partes, communis indicatio eſt,ad quàm maximè diſtantia; derivatio ad vicinas.* Tum & etiam,idem Galenus lib.6.de morbis vulgaribus in commentario: *Revellere*(inquit)*quadam deorſum, ſtatim iubet Hyppocrates ad contrarios locos, in his: Quæ ſuperius ortum habent;ſurſum verò in his,quæ inferiùs: igitur ſi in pedes,& crura fluxionem decumbere ſenſerimus,ex cubiti venis ſanguinem mittemus*: Ergo ex Gal. & Hyppoc. doctrina,patet,quòd revulſio ſemper fieri debet per diſtantiſsima.

Roboratur præterea ratione;revulſio deſervit,vt humores avertantur,& ruentes in partem, nondùm in illa firmati impediantur: ergo illos debemus avertere, ad eam partem ex qua maior ſecuritas detur, ne iterum ad illam fluant; ſed in parte diſtantiori, hæc maior datur ſecuritas:ergo ad partem diſtantiorem debet fieri revulſio. Minor probatur; nam illa eſt revulſio ſecurior, ex qua difficilliùs humor refluit in partem affectam: ergo cùm in parte diſtantiori, minus refluere poſsit ad partem affectam,talis revulſio ad diſtantiorem,erit ſecurior.

Roboratur ampliùs;revulſio,evacuatio,& derivatio, inter ſe diſtinguũtur; ſed evacuatio extrahit humorem ex parte in qua continetur;derivatio illum avertit in proximiorem: ergo revulſio,cùm ab illis differat,humorem ad partem diſtantiorem debet avertere. Maior eſt certa,nam effectus primarius derivationis,& evacuationis, realitèr differunt à revulſione. Minor ex doctrina Gal.ſuperius allata conſtat:ergo huiuſmodi opinio,vt verior,eſt ſubſtinenda.

Licèt doctiſsimus Bravo acutè, hanc difficultatem pertangat, non tamen omnimodè illius aſſertio in ſequenda venit,

nit; nàm etsi verum sit, quòd licèt revulsio pluries ad distanctissima fiat, aliquandò tamèn servata natura revulsionis, valebit fieri evacuatio per proximiora; sicque revulsioni, vt revulsio est, valdè per accidens convenit, fieri ad distanctissima; nàm effectus primarius revulsionis, propter quem differt ab aliis evacuationibus, non sumitur præcisè, ex motu ad distantissima, sed quia citissimè, & per rectitudinem vasorum, ac in partem contrariam, quamvis per partes proximas, succurrat affectui; quare ex authoritatibus à Gal. adductis, solùm infertur, aliquandò revulsionem fieri, ad partes distantiores, non verò sempèr, vt postea inferius patebit.

Prima, & secunda ratio, similitèr disolvuntur, respondendo, veram esse propositionem primi argumenti, videlicèt, quod media revulsione, debemus avertere humores ad partem, ex qua maior securitas detur, ne fluant ad partem affectam; hoc tamèn intelligendum est, si non dentur impedientia, nimirum tarditas subveniendi affectui, vt postea dicam. Secundæ verò rationi, nimirum, quod inter se differunt derivatio, evacuatio, & revulsio; respondeo concedendo libentèr; nego tamèn rationem formalem propter quàm, inquit differre: vt inferiùs latiùs ostendam.

***

CAPVT

CAPVT IX.

VERIOR SANTORII OPINIO *defenditur, ac contrariis rationibus satisfit.*

EX ſuperius probatis, Sanctorij aſſertio, vt veriori doctrinæ conſona eſt collocanda; nàm licèt pluries revulſio fiat per diſtantiſsima, hoc potiùs cauſas peculiares obtinet, quæ non integrant conditionem neceſſariam, ac per ſe ad revulſionem per diſtantiſsima pertinentem; nàm cum ægrorum corpora ſint, humorum redundantia gravata; ideò ratione huius impedientis, nimirum multitudinis vniverſalis, timendum eſt, ne revulſio, quæ fit per partes propinquas, quæ parum à loco affecto diſtant, poſsit humores, magno cum impetu, & detrimento partis vicinæ, quæ laborat, attrahere; & propter eandem cauſam, auxilia topica, vt plurimum, in principio non adminiſtrantur, quia tùnc ferè ſempèr corpora ſunt, humorum multitudine opreſſa; ſi verò aliquandò excrementorum multitudo in eis non adſit, non implicabit in morbi principio, talia remedia applicare, vt Gal. exponit in eventu Lariſſæ, quandò adſit humorum redundantia, quandòque locali remedio poſſumus, vti corpore non purgato, cuius hæc ſunt verba: *Si ex antecedenti victus ratione, nulla plenitudo in corpore appareat, ſtatìm nos vti poſſe remediis localibus*: Ex Gal. igitur exit illatio, quod ſi non adſit corporis plenitudo, non ſolùm poſſumus topicis, in morborum principio vti, verum etiam per proxima revellere; illo enim caſu, non adeſt prohibens, nempè plenitudo humorum, qui poſsint ad partem affectam irruere.

Meritò ergo, hac distinctione perpensa, vnusquisque percipiet revulsionem, modò ad distantissima, modò per propinqua posse fieri; nam existente vniversali plenitudine, si nõ adsit ingentissima vrgentia, potius per distantissima; si verò prædicta plenitudo, non reperiatur, per propinqua fiet revulsio; ista enim, omnes revulsionis conditiones obtinebit, videlicèt quod fiat citiùs, habita ratione periculi morbi, per vasorum rectitudinem, ac simùl in partem contrariam, per quæ omnia manifestè, distinguetur revulsio à derivatione, ac à mera evacuatione; nàm in derivatione, ad partem vicinam, nõ verò contrariam; in evacuatione sola, ex eadem parte; in revulsione tandèm, etsi per propinqua, celeriùs, & in partẽ contrariam fiet; quarè cùm aliquando ad distantissima, aliquandò verò per propinqua; non erit dicendum per se, & necessariò, sed solùm peraccidens revulsioni convenire, quod fiat per distantissima, cùm illius ratio salvetur, sine tali conditione.

Aliquæ tamèn, iàm offeruntur rationes in contrarium solvendæ, inter quas, prima apud aliquos stabilitur, dicentes, quod revulsiò ex sua natura petit, aliquandò per proxima, aliquandò verò per distantissima fieri: ita vt humores sint avertendi per distantissima, vel gratia prçcautionis, vel quandò morbus est levis, vel quandò humores partes principes non petunt, vel in morbis longis; per proxima vero, vbi morbus est periculosus, vel quandò humores moventur ad partes principes, vt in morbis accutis.

Hæc quidem sententia, facilè diluitur, & repellitur; nàm rationi philosophicæ, maximè contrariatur; quia si de ratione revulsionis est, quod modò ad proxima, modò ad distantissima, humores trahantur, fit natura, & constitutio variabilis, & inconstans; quod implicat philosophiæ; nàm ratione vnius naturæ, & vnius ideæ, vnicum debet esse constitutivum, & modus operandi, & non plures; numquam enim de re simplicissi-

ma ,debet fieri propoſitio æquivoca,ſed vniverſalis , & vniformis,atque æternæ veritatis ; verum,enìm,vero conſonat: ergo de ratione revulſionis, non debet conſtitui vllum contingentèr attributum,ſed firmiſsimum, & determinatum ad illius naturam explicandam ; ac proidè dicendum eſt , quod de natura revulſionis , ſempèr fit per diſtantiſsima , vel ſempèr per propinqua; ſicque reſpondeo in mea opinione, quod valdè peraccidens competit revulſioni,fieri per diſtātiſsima, vt ex diſtinctione allata patet.

Facilè igitùr omnes,nodos, qui Gal.mentem calleant, valebant diſolvere,duplici diſtinctione; prima, quæ iàm manet adaperta ; videlicèt revulſio ,ſi ratione ſuæ propriæ naturæ conſideratur,ſempèr,& per ſe eſt facienda per proxima,nàm cito fiet , & cito ſucci peccantes de medio tollentur : ſi verò revulſio fit cum prohibente , vt cum maxima redundantia, non eſt facienda per proxima, quia datur periculum , ne humores ad locum proximum parti affectę confluant;in hoc caſu longiſsimè à parte affecta,eſt revellendum,quia magìs ſupponit prohibens,quam indicans;quarè licèt natura revulſionis ſalvetur per proximiora,propter dictum prohibens,erit efficienda ad diſtantiſsima.

Secunda ſimilitèr diſtinctio eſt, dùm ait Gal.eſſe revellendum per diſtantiſsima. Reſpondeo,quod diſtantia duplicem habet conſiderationem , videlicèt , vel vt eam metiamur à parte affecta ; vel ab humoribus in eam partem fluentibus, quare aſſero,quòd reſpectu partis affectæ, ſi plenitudo adſit, ſempèr fiet revulſio per diſtantiſsima; ſi non adſit,per proxima.Pręterea,ſi conſideretur diſtantia,non reſpectu partis affectæ,ſed reſpectu plenitudinis,ſempèr fiet revulſio per proxima,vt exēpli gratia, inflammatio adeſt in crure, humores, qui fluentes in crus , ſunt in vena cava ; auxilium revulſorium illo in caſu, eſt cubiti phlebothomia ; en quod læſa pars valdè diſtat à cubito ; reſpectu verò humorum in vena cava

exiſten-

existentium, cubitus est proximus: ergo illo casu, talis revulsio, habita ratione cubiti ad crus laborans, fit ad distantissima, habita verò ratione in cava existẽtium humorum, fit ad propinqua: qua duplici distinctione, facilè ingeniosus omnia dubia diluere valebit.

Instabis tamèn cum Gal. 13. methodi, cap. 11. asserente, in inflammationibus, esse revellẽdos humores longissimè, à partibus inflammatis; sicque in brachio inflammato, venam cruris eiusdem lateris esse secandam: tùm & etiam secundo ad Glauconem, cap. 2. 5. methodi, cap. 3. dicit, quod dum sanguis ad membra convertitur proxima, & vicina, fit derivatio, dum ad contraria, & longinqua, revulsio. Quibus respondeo, quod Gal. etsi proponat, revulsionem per distantissima esse faciendam, intelligitur, non ratione indicantis, sed ratione prohibentis; nam si prohibens adsit, vt humorum multitudo, potiùs per longinqua; ne media multitudine, maior fiat attractio ad partem affectam: quare in curanda inflammatione, vniversales scopi occurrunt; alius vt citò curetur; alius verò, vt tutò; sicque assero, quod hic postremus, magìs supponit, ne revulsio per proxima fiat, si talis multitudo adsit: si verò Medicus, certior fit de carẽtia, corporis, plenitudinis; tunc nihil prohiberet, quin per proxima revelleret; ideòque dũ humores mordaces in intestinis existunt, propensique sunt, vt caput petant, acri clistere, in contrarium avertuntur, si nulla adsit plenitudo: en quo modo talis revulsio fiet per propinqua.

Præterea, quandò adest prohibens, si tamèn minus, quam indicans, supponat, sive vrgeat, semper potentiori erit succurrendum, & ob hanc causam, Gal. tapsiam commissurę coronali applicat, ne catharrus salsus in pectus labatur; & quia magis indicat catharrus, vt avertatur, ne ad pulmones fluat, quam salsedo humoris prohibeat tapsiam, ne ab illa cerebrũ calefiat, propterea negligitur prohibens, in calescentia nimi-

rum

rum cerebri, ac minus ſupponit;quam indicans, nimirum reuulſio, ſiue auerſio humoris ſalſi.

Nec minùs explendeſcit verior doctrina,dum aura venefica à digito pedis exoriens, caput petat; commitialemque morbũ efficiat;Medicus illo tũc,magis perpendat principale, indicãs quod eſt digitum exurere, vt immediatè per proxima retrahatur aura venefica,quam ſi timeat prohibens;ideſt,ne ad digitum læſum, confluant excrementa, ex aliis corporis partibus tranſmiſſa:ergo etſi detur aliquod prohibens,ſi tamen minus valeat, quàm indicans, negligendum erit prohibens,vt in caſu poſsito,vt indicantis finis adimpleatur.

Vlteriùs inſurges,ex doctrina Gal.libro Artis Medicinalis, aſſerentis,communem indicationem eſſe, ad quam maximè diſtantia loca reuellere:tum & etiam, ſecundo de natura humana,vbi inquit,ſectiones faciendas eſſe longiſsimè,ab his locis,qui dolore præmuntur. Reſpondeo tamèn primò, quod Galenus in Arte Medicinali, ſolùm communem indicationem,non verò ſpecificam aſſumebat, ibi enim non diſtinguebat naturam indicantis à prohibente; ſicque ſolum præceptũ hoc,eſt commune, videlicèt, quod ad loca valdè diſtantia ſit reuellendum,reſpiciendo ſemper ad prohibens, ideſt, ne ad partem affectam augeſcat fluxio. Dixit etiam ſectiones, longiſsimè faciendas eſſe à locis, qui dolore præmuntur; quia dolores attrahunt humorem ad locum affectum. Præterea, ne maius ſequatur detrimentum ex attractione, ad longiſsima ſunt faciendæ ſectiones,quo loco potiùs prohibens,quam indicans reſpiciebat Gal. nam potentiùs eſt prohibens propter detrimentum dictum, quam indicans propter vtilitatem.

His ſtabilitis,facilè explẽdeſcet,cur reuulſio,aliquandò per propinqua,aliquandò per remota,& aliquandò per remotiſſima fiat:per propinqua,dum indicans magis vrget, & prohibens, nulliùs eſt conſiderationis, vt dùm tapſia commiſſuræ

appli-

applicatur: per remota, dùm prohibens magis ſupponit: vt Galenus 13. methodi, cap. 11. in iecoris inflammatione, dextrum cubitum ſecat, & non venam tali; per remotiſsima, dùm prohibens, quam maximè valet, ita vt totam Medici conſiderationem rapiat; nam vbi eſt extrema plenitudo, in inflammatione pleuræ, Avicenna lib. 3. Fen. 1. agens de pleuritide, ſecat prius ſaphenam, & deindè cubitum; quia vehementiſsimum prohibens, cogit, & regulat Medicum, quod vt tutò operetur, per loca diſtantiſsima revellat, ne præmaxima plenitudine, vehementior humoris tractio, ad pleuram affectam, efficiatur.

CAPVT XI.

ADDVCITVR EXEMPLAR, quando revellentia debeantur remotioribus, & quando proximioribus partibus.

VT magìs methodica doctrina, quoad auxilia revulſoria, patefiat: Oportet modum, quo Iſchiadem affectum, auxilio revulſorio, curare valeamus: primò etenim dùm fit, per diſtantiſsima revulſio, talis affectio profligatur; nam plures cauterium, incubito eiuſdem lateris, humores fluentes, deorſum revellendo, dolorem Iſchiadicum, de medio tollit; quod revulſionis genus, inſcribitur à Gal. 2. ad Glauconem, & 13. metho. cap. 6. aſſerente: *Vno crure inflammato, ſanguinem mitte ex cubito eiuſdem lateris,* in qua revulſione, omnes conditiones adimplentur, rectitudo nimirum, diſtantia, retractio humorum verſus originem, & vaſa communia.

Pro-

Profligatur etiam, aliquando talis affectio, vt experientia patet, cauterio in alio crure opposito; media revulsione à partibus dextris in sinistras, & vice versa, vt Gal. ostendit 5. metho cap. 3. asserẽs. Revulsionem posse fieri secundum omnes oppositiones; cuius hęc sũt verba: *Revulsio verò in his, quę supra sunt, omnibus deorsum sempèr agitur; sursum, in his, quæ sunt infra. Præterea à dexteris, ad sinistra, sicut ab his, rursus, ad illa; similitèr ex his, quæ intus habentur, ad ea, quæ foris sunt; contra quæ ab his, ad illa*: Ex quibus colligitur, non solum humores, à partibus supernis, ad infernas, sed à dextris, ad sinistras, & ab internis, ad externas posse revelli.

Tertiò similitèr, prędictus affectus aliquandò curari valet, humores internos, iunctrurę infixos, ad externam cutim retrahendo, mediis vesicantibus; nàm dùm fit retractio humorum, cum violentia, ab interno loco, ad externum, licèt per proxima fiat, debet appellari, ex Gal. revulsio: caractèr enim revulsionis, est vt humores in contrarium ferantur, nihilque refert, si per proxima, vel remota fiat: ita paritèr, neque proprium est derivationis, vt perpetuò fiat per vicina, sive per proxima; sed potiùs, quod inclinationem humorum insequatur: patet enim, derivationem aliquandò fieri per longinqua, vt Gal. 2. in 6. de morbis vulgaribus text. 7. vbi ait: *Quod renibus vitiatis, optimum sit per alvum deribare*: Ergo ex Gal. cõstat, quod humor fluens ad renes, per partes longinquas, nimirum per intestina derivetur.

Sed cum superiùs sit dictum, quod de ratione revulsionis sit, vt per proxima, & non per distantissima fiat, hoc Galeni menti reluctatur. Præterea, quia essentialia, cuiuslibet Medicæ curationis, attributa sunt, quod citò, tutò, & iucundè fiat, sive sit revellendo, sive derivando, vel evacuando; nàm quò citiùs æger ad sanitatem revocetur, eò magis laudabitur curatio: ergo non valet distinctio, (dicunt aliqui) superiùs allata,

sed semper per proxima, & non remota fiet revulsio.

Respondeo tamen, quod ratione indicantis revulsionis, & ex sua natura, semper per proxima fieret revulsio; nisi aliqua plenitudo prohiberet. Secundò, quòd dùm revulsio fit per lõginqua, distantia non est consideranda respectu plenitudinis, sed respectu partis affectæ: v.g. revulsio, quæ fit per cubitum, licèt sit respectu coxendicis, per distantissima; attamen respectu plenitudinis, est proxima; nam revellimus materiam existentem, ne deorsum descendat, idque fit per brachium, quod est ita proximum, & vicinum vasis maioribus, in quibus reperitur plenitudo, vt non detur alius locus amplior, qui proximior sit; si verò viscera essent excrementorum multitudine liberata, cum transmittant excrementa ad vasa, quæ sunt infra renes, videlicèt ad divisionem venæ cavæ; tunc opportuniùs esset per aliud crus, quam per cubitũ revellere: illo enim casu, citiùs curaretur; quia materia peccans, per partes proximiores traheretur: si demùm iàm materia sit fluxa ad coxendicem, neque ampliùs fluat, potiùs ad cutim medio vexicante, vt diximus ex Gal. 5. method. cap. 3. Ista enim, etiam est revulsio, quia materia intus existens, foras trahitur.

Animadvertit etiam doctissimus Sanctorius, casum peculiarem, observatione dignissimum, videlicèt, quòd quandò superiora viscera sanitate gaudent, nullaque adsit plenitudo vniversalis, & tota morbifica affectio in coxendicis iunctura reperiatur, vt in his, qui ab alto cadunt, vel à nimia æquitatione, vel ob externum frigus solet contingere; illo in casu, solũ ratione doloris, vnicum, & singulare auxilium erit vtilissimũ: scilicèt cauterium administratum supra, vel infra genu eiusdẽ partis læsæ, vt materia stabilis, & fixa à parte affecta avertatur; vt in quodam milite, prædicta affectione laborante, inquit Sanctorius, expertum fuit; qui cum à Medicis, diversis pharmacis exhibitis, potiùs læderetur, applicatoque in cubito cauterio, & sub genu dextri lateris, revulsionis gratia, nullum le-

vamen adquisivit; postea verò cum latus affectum, esset sinistrum, cauterium appositum in eodem latere, supra genu, eum ad salutem revocavit; quæ doctrina mirabilis est vtilitatis, vt omnes Medici, valdè eam stabilitam obtineant.

Non sine maximo fundamento, animadvertenda est huiusmodi medicandi varietas, quæ quia mirabilis, & valdè proficua, pendet ex cognitione valdè necessaria, quandò scilicèt læsio partis mittentis, magis supponat, quam dispositio partis recipientis, in quolibet morbo materiali, à fluxu pendenti. Duplex etenim affectus est perpendendus; vnus partis recipientis; alter verò partis mandantis; nàm sempèr in certiori, curatione, potentiori est subveniendum, vt exempli gratia, si inflammatio cruris foveatur, à copia sanguinis, supra renes existentis, tunc magis supponeret pars mittens ad indicandum, quam pars recipiens; rudis enim, & crassæ minervæ esset Medicus, qui præsenti casu, non mitteret sanguinem excubito; quare in maximum incideret vitium, qui per saphenam alterius cruris, multitudinem materiæ existentis in partibus supernis, intenderet revellere: si verò pars mittens esset infra renes, in divisione venæ cauæ, vel circa illas partes; meliùs, & opportuniùs erit, superioribus visceribus, priùs benè exhoneratis, in aliud crus materiam avertere: citiùs enìm, & expeditiùs, fieret talis revulsio, quæ à dextera, ad sinistram partem servatur.

Nec solùm huiusmodi dogma est observandam, verum etiam, si partes mittentes affectæ, quæ sunt supra, vel infra renes, iàm non mittant; quod ex læsione viscerum cognoscetur; tota illo casu, curatio flectenda, sive dirigenda erit ad partem recipientem, quod fiet auxiliis revellentibus, vel derivantibus, aliquando à centro, ad circunferentiam, mediis vesicantibus; vel ex parte affecta, ad vicinam, medio cauterio, & derivatione, vt supra dixi.

CAPVT XII.

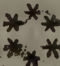
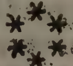
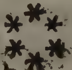
QVOMODO IN REVVLSIONE, *servanda sit rectitudo.*

INTER revulsionis conditiones, mansit vasorum rectitudo præscripta; quomodo verò ista intelligenda sit, venit dubitandum; iusta quod dubium, plurimi persentiunt, potiùs servandam esse respectu partium, quæ sursum, & deorsum reperiuntur, quam illarum, quæ à dextris, ad sinistras, neque ab anterioribus, ad posteriores, & ab internis, ad externas cõstituuntur; quare solum revulsio fiet, in rectitudine reperta inter supernas, & infernas. Quod probatur, quia humores solùm retrahuntur, vi fibrarum, quæ in longum, & non in dextrum, & sinistrum, & alias similes contrarietates sparguntur.

Hæc tamen sententia, nullius fundamenti est, nàm hoc verbum, rectitudo, nequaquam intelligitur, solum de longitudine partium: & probatur, nam omnes lineæ, quæ ad circunferentiã sphæræ artifitialis correspondent, respectu centri, æqualitèr sunt rectę, sive sursum, sive deorsum, sive in dextrum, sive in sinistrum latus sint extensæ: ergo non omne rectum est, quia longum; quare rectitudo, non intelligitur ratione longitudinis: ac proindè, non solùm longum, verum etiam latum, & profundum, rectum appellabitur.

Impugnatur etiam prædicta assertio; nam Gal. 3. de fracturis, cap. 10. inquit, per rectitudinem, esse intelligendum, ex regione, dumtaxat. Nõne dextrũ brachium, respectu sinistri, est ex regione; & auris recta, ex regione, alteram respicit? ergo ex Gal. pro rectitudine vasorum, non solum intelligenda est lon-

longitudo: Galenus etiam, libro de ratione curandi per venæ sectionem, cap. 15. inquit, venæ sectionem, revulsionis gratia, in oppositis directè partibus, citissimè vtilitatem afferre, *& si contra seces, nihil profeceris.* Directa oppositio, prædicatur, de qualibet differentia oppositionis: ergo rectitudo poterit servari, inter partem dextram, & sinistram; anteriorem, & posteriorem; internam, & externam: hoc etiam confirmat Gal 5. methodi, cap. 3. Præterea 4. method. 6. alloquens de fluxu sanguinis ex naribus, vbi ait: Quod pars anterior, ita posteriori aversatur, vt superior inferiori, cuius hæc sunt verba: *Adversatur ei, quod supra est, id quod infra; & ei, quod post habetur, id quod ante: inter partes oppositas, revulsio fieri debet, quia revulsionis caracter, est trahere in contrarium: inter directè oppositas partes, servatur revulsio, vt revellantur humores, quam citissimè per breviorem viam. Linea enim omnium brevissima, est recta; recta potest dari, tam in longitudine, quam in latitudine, & profunditate.* Tum & etiam Gal. libro Artis Medicinalis, cap. 99. non dicit, quod revulsio solum sit retractio à loco superiori, ad inferiorem; sed potiùs, inquit, ex omni loco, ad oppositas partes: ergo manifestè Galenus exponit, revulsionem posse fieri secundum omnes differentias oppositionum, quæ non tantum sunt, sursum, & deorsum, sed ante, retrò, intùs, foris, dextrum, & sinistrum: ergo opinio prædicta facilè explosa manet.

CAPVT

CAPVT XIII.

AN SIT NECESSARIVM REquisitum, & per se conveniat revulsioni, vt retrahantur humores ad originem fluxionis.

INTER revulsionis conditiones, supra explanatas, fuit aversio materiæ, ad suam originem fluxionis;de qua meritò dubitatur: an sempèr, & per se,revulsioni talis conditio conveniat. Circa quod dubium, aliqui affirmativam partem amplectuntur; & probatur ex Gal. 1.ad Glauconem, cap.14. vbi sic ait: *In adversum trahere oportet, aut communia membris patientibus, aut ea, in quibus est fluxionis origo*: Ergo ex Galen. ad revulsionem requiritur, quod sit aversio humoris versus fluxionis originem. Confirmatur etiam; Gal. enim vt superius diximus, ceratum ex tapsia, commissuræ coronali applicat, ne catharrus in pectus descendat; sed hæc est aversio ad caput, descendentis humoris ad pectus: ergo est aversio ad originem: Probatur consequentia, origo fluxionis ad pectus,est caput;sed humor avertitur extra cerebrum,& non ad pectus: ergo retrahitur ad suam originem: ergo quia talis conditio est necessaria revulsioni. Roboratur vlteriùs, nàm etiam Gal. 2. ad Glauconem, cap.2.inquit: in cruris inflammatione, cubitum eiusdem lateris esse secandum; atqui ista retractio est ad originem: ergo ad revulsionem requiritur necessariò aversio ad originem.

Hæc tamen sententia,nec substinenda, neque illius rationes concludere valent;non enim negatur,quod revulsio, non fiat

fiat sæpiſsimè media humoris retractione ad originem fluxionis; de quo non dubitatur, ſed an ſit ſempèr neceſſarium requiſitum, quod omnino negatur: nàm multotiès fit revulſio, abſque tali conditione. Et probatur primo, ex Galeno 5. methodi, cap. 3, aſſerēte, quod revulſio poteſt fieri, ſecundum omnes partes oppoſitas, & hæ non ſunt ſolum, ſurſum, deorſum, ſed ante, & retrò, & alia, quę diximus: ergo ex Gal. non ſemper eſt neceſſarium, vt in revulſione retrahatur materia ad originem fluxionis.

Roboratur vlteriùs: origo non poteſt eſſe, niſi in vnico loco; atqui Hyppocrates 5. aphoriſ. 67. docet, quod ſecta vena frontis, aufertur labor partis poſterioris capitis; ſed frons, non eſt origo fluxionis, & tamen ad illam avertitur materia, partis poſterioris: ergo quia non ſemper, in revulſione trahitur ad originem fluxionis. Præterea, mediis cucurbitulis humores, à centro corporis, ad cutem trahuntur; atqui in cute nulla eſt origo fluxionis: ergo vt fiat revulſio, non requiritur neceſſariò, quod materia trahatur ad originem fluxionis.

Dicet tamen aliquis, hoc eſſe verum in revulſione locali, non verò in revulſione communi, quæ fit à partibus ſupernis, ad infernas. Sed contra: nam etiam eſt veriſsima doctrina, in revulſione cōmuni dicta; & probatur, quia ſi hepar, quod eſt ſanguinis origo, inflammatum ſit, ne magis augeſcat inflammatio, Gal. cubitum ſecat; atqui cubitus non eſt origo fluxionis: ergo etiam in hac revulſione communi dicta, non trahuntur humores ad originem fluxionis; cùm potiùs in adverſum locum retrahantur, ne iecur inflammatum irruant: ergo talis conditio, nimirum retractio materiæ: verſus originem, non convenit ſemper, & per ſe revulſioni.

Vltima revulſionis conditio, videlicet; quod debeat fieri per vaſa communia, conſtat ex Gal. 13. methodi, cap. 11. tum

&

& etiam facilè ex rei natura elucescit : sed quid intelligatur, per hanc vasorum communionem, non exigua est difficultas, cum valdè difficilè sit omnem vasorum communionem, intimè calere: iuxta quod aliqui iudicant, quod per vasa communia, sempèr sunt intelligendæ venæ, cum hæc sint omnibus partibus communes; nam in qualibet parte corporis, est aliqua vena, quæ tandem habet societatem, cum porta, vel cava, & hæ ab hepate, vt à primo trunco procedunt: cùm igitùr hæ solæ sint vasa, per quę evacuationes à qualibet parte fiunt; propterea hæ solæ obtinebunt consensum cum toto corpore, dicenturque vasa communia.

Hæc tamen sententia, nullum veritatis indicium ducit: sæpissimè enim mala humorum proluvies avertitur, in contrariam partem per alios ductus, vt per intestina, ventriculum, vreteres, arterias, cutim, substantiam nervosam, & per musculorum concavitatem, per extimam nervorum superficiem, ac per alios similes ductus: ergo quia per vasa communia per quæ fit aversio humoris, non semper sunt venæ intelligendæ: & probatur ex Galen. qui alloquens, cum Hyppoc. in osibus inquit, fieri abscessum, iste non valet fieri, nisi humores crassi, valeant angustissima foramina osium penetrare: ergo quia dantur aliæ viæ præter venas, per quas humores permeent, & avertantur.

Experientia etiam similitèr patet, vesicam loci aliquandò fuisse refertam clistere iniecto; deindè media clysteris virtute per alvum, lotium evacuatum fuisse: ergo infertur, cum Hyppoc. & Gal. quod in vivente, sunt plurimi meatus apertissimi, per quos humores pervadere valeant. Ad roborationem huius sententiæ, meritò inquirit doctissimus Sanctorius: Quis dicet mihi, per quas vias ab Ischiade ad intestina, virtute clysteris, avertatur pituita vitrea, cùm solùm hac de causa, prædictus affectus curetur? Quia mediis clysteribus tollitur;

fo-

fomes partis. Similitèr: quis erit ductus, per quem ita velocitèr moveatur aura à digito pedis, ad caput dũ efficit epilepsiam, non quidem per partium porositates, cùm tàm velox actio, non possit fieri: ergo potiùs per aliquam incognitam, atque latentem viam, de qua ratio, non ita facilis: vlteriùs dùm quis emorrhagia narium laborat, aliquandò prædicta evacuatio suprimitur testiculis devinctis; atqui tales consensus inter nares, & pudenda, non est per venas: ergo debet esse, potiùs aliqua simpathia, quæ per vasa nobis incognita fiat. Minor probatur; nam aliæ dãtur partes maioribus venis contextę, quam pudenda, & quàmvis illæ devincerentur, non suprimeretur emorrhagia: ergo talis supressio, quandò devincuntur pudenda, non fit per venas: ergo quia dãtur alia vasa, sive ductus, per quos possit fieri aversio.

Postquam omnia, quæ ad debitam revulsionem exercendam, requisita, sunt patefacta, debita cum ratione oportebit, regulam methodicam, in prædicta operatione præscribere; contraria igitùr, in revulsione, aversio non valet fieri, nisi ad dextram, ad lebam, sursum, deorsum, intro, foras; neque sunt contraria, nisi in recto cursu venarum collocentur; ideò pleuritidi dextræ, nequaquam est contrarium, latus sinistrum, benè verò inflammato crure dextro, sinistrum, est contrarium; directa enim societas datur, per quam sinistrũ crus incissum, è dextro evocat; at verò ex dextro latere, nulla vena cum rectitudine, in sinistrum conceditur; qua propter vena secta dextri, non adimit pleuritidem lateris sinistri, sed relinquit noxium humorem, seu partem inflammatam: vt igitur plus sanguinis, ac celeriùs, quam à cæteris partibus exauriatur, vena seccabitur, quæ fit in situ directo partis affectæ non solum in dextra pleuritide, sed etiam in iecoris inflammatione, interior cubiti dextri est tundenda; si autem ista non inveniatur, scindenda media; nec si hæc offeratur, oportet ad

humoralem confugere, meliùs, quam interiorem ſiniſtri brachi.

Revulſio itaque eſt, è directo evidens ſubſidium, & celeritèr auxiliatur; ex tranſverſo nullum: quandò ergo magna, vehemenſque inflammatio adſit, videlicèt ex humore maligno, cuius fluxio ſit præceps, & locus in quem procumbit nobilis, ſenſuſque acutiſsimi; illo in caſu ampla vena loco finitimo erit ſecanda, vt celeriùs à parte affecta ſanguinem evacuet; ſi verò affectus mitior ſit, anguſta vena, potiùs eſt elligenda, & ex loco diſtantiore, vt minùs, tardiùs, & ignaviùs evacuet, quæ revulſio, non ſolum fluxionem adimit; verumtamen ab affecta parte, priùs putrem, & inquinatum ſanguinem, quã ex reliquo corpore benignum, & ſincerum detrahit.

CAPVT XIV.

QVI HVMORES SINT APTI, VT revulſione auertantur.

CVM revulſio, ſit humoris averſio in contrariam partem, debitè inquiritur, an huiuſmodi averſio, ſive revulſio, humoribus ſolum fluentibus conveniat; an verò alij ſint apti, etſi non fluant, vt etiam avertantur: aliquorum ſententia eſt negativa, ita vt ſolum materia fluens debat revelli, & probatur, nam materia fluxa, non movetur; minùs fluxura, cum ſit in potentia; ſed revulſio eſt averſio humoris fluentis: ergo materia fluxa, & fluxura, non eſt revellenda. Hæc tamẽ ſententia abſolutè, non eſt vera; nàm licèt humores fluxi, & fluxuri, actu non moveantur; ſi tamèn apti ſint ad motum in alium locum, neceſſariò avertendi erunt, in partem contrariam,

riam;fluxuri,ne fluant,fluxi verò,vt pars affecta immunis remaneat.

Probatur igitur huiusmodi assertio,primò de materia fluxura:revulsio desumitur ab indicante, quod primò, & per se indicat revulsionem; atqui posse fluere, est quod indicat per se revulsionem : ergo ab humore, qui potest fluere indicatur revulsio.Roboratur:tota ratio propter quam materia fluens, indicat revulsionem, est ne perveniat ad partem aliquam medio fluxu; sed materia fluxura,est apta, vt perveniat ad aliquam partem lædendo : ergo veluti materia fluens,indicat revulsionem,etiam materia fluxura, proptèr eandem rationem. Roboratur præterea,etsi morbus sit imminens,nonque actu lædat, indicat eadem remedia præcautiva, ac morbus actualis : ergo etsi causa læsiva, actu læsionem non inducat immediatam, tamèn poterit indicare, quemadmodum causa actualis,læsionem mediatè producens; eisdem enim remediis pręcavemus,quibus curamus:ergo quamvis materia actu non fluat,cum potentia tandem fluendi, velutì fluens,indicabit revulsionē : ergo humor fluxurus, etiam erit revellendus, quemadmodum actu fluens.

Nec minus humores quiescentes,& fluxi revulsionem valent indicare : probatur, omnes humores fluxi, possunt derivari : ergo aliquandò etiam poterunt in contrarium averti: antecedens experientia patet;nam materia recepta in parte, pluriès in vicinam movetur : ergo derivatur. Consequentia probatur, ex Hyppocrate 2. de ratione victus textu 10. loquente de pleuritide; vbi ait : Sanguinem esse evacuandum; donec lividus exeat:ergo si tanta sanguinis copia est evacuanda, donec lividus appareat; evacuabitur etiam humor iam confluxus;nam lividus sanguis;iam est in parte confluxus: ergo revulsio ex Hyppoc. valebit convenire materiæ iam fluxæ.Præterea Gal.4 de ratione victus in acutis,textu 38.dicit, medicamenta circum posita cervici,in angina,revellent hu-

morem, qui in partem anteriorem fluxit: ergo ex Gal. medicamenta, revellunt materiam iam fluxam: ergo revulſio convenire poterit, non ſolum humoribus fluentibus, fluxuris, ſed etiam fluxis.

Roboratur vlteriùs, ſi priùs ſupponamus, quod inter duos motus contrarios debet dari quies, vt omnes fatentur philoſophi: ergo quando humores actu fluunt ad partem ſupernam, non poterunt revelli ad infernam, quin prius quieſcant, cum debeat dari quies, inter motus contrarios: ergo quando humores ſurſum irruentes, revelluntur deorſum, ante talem motum contrarium, erunt in quiete: ergo illo in caſu, humoribus quieſcentibus, debetur revulſio; ac proindè, ſi humores, quia fluunt, indicāt revulſionem in contrarium; multò meliùs, qui ſunt apti ad fluxionem, etſi actu non fluant, prædictam revulſionem indicabunt.

Præterea, nàm quis dicet, quod materia ſalſa exiſtens in cerebro, quę apta eſt, vt labatur in pectus, non ſit iam fluxa, & recepta in cerebro? atqui prædicta materia revellitur à Gal. 5. meth. ad cōmiſſurā, media tapſia, vt diximus: ergo humor fluxus, cū ſit aptus ad novā fluxionem, indicabit revulſionē: Gal. etiā plurimis in locis, multa aſsignat experimēta, vt humoribꝰ fluxis, revulſio conveniat; in plurimis enim partibus, venenata qualitate laborantibus; potentiſsima revulſoria ſolent apponi, quæ humores, ſeu ſpiritus venenatos ad cor, ſive cerebrum confluxuros, retrahant.

Dices tamen, Gal. multis in locis, & præcipuè ſecundo ad Glauconem, cap. 2. & 4. methodi, cap. 6. derivationem, & non revulſionē, eſſe humoris confluxi, in aliquam partem, inquit, cui reſpondeo negari non poſſe, quod derivatio ſit, prę ſertim, confluxorum humorum; non tamen eſſe impoſsibile, quod humores confluxi, poſsint etiam aliquandò in contrarium averti: & confirmatur etiam Gal. authoritate 4. methodi, cap. 6. dicentis: quòd ſi in aliqua parte confluxus, & quieſcens hu-

mor

mor reperiatur, meliùs sit, tunc derivare, quam revellere: *at si iam fluxio desistit, atque in membro inhæsit, derivare per vicina magis expedit*: dicit Galenus: ergo quia aliquando potest accidere, vt fluxi humores, non possint opportunè revelli; ideòque illa particula (magis) includit quoque, aliquandò materiam fluxam posse revelli; sicque quamvis constitutiva derivationis, & evacuationis, inter se differant, tamen, non tollit, quod vna, & eadem materia, cum sit apta ad motum, sive quiescens, sive fluens, sive fluxura, possit revelli.

CAPVT XV.

QVÆ SINT, EX GALENI DOCtrina de revulsione, ac derivatione in praxi observanda.

MERITO ex superioribus, natura, modus, & vtilitates revulsionis patent; sed vt aliqua de illa, ac derivatione observanda dicantur, priùs derivationis natura observanda venit: derivatio igitur, est humoris illapsi aversio in latus vicinum; fit quidem aperta illa vena, quæ inseritur in partem affectam: opportunè ergo administrabitur derivatio, quandò præcedente revulsione, iàm fluxionis impetus, & ardor recedunt; & quandò nulla fuerit recentis, & inopinati ardoris suspitio: si verò adeò plenum esse cognoscatur, & omni fluendi, atque remeandi habilitate, sit corpus orbatum, quod in diuturnis, & inveteratis inflammationibus, frequentèr contingit, videlicèt in quibus schirrossæ quædam reliquiæ inhærent, derivatione non est vtendum, media venæ sectione, sed fomentis, & emplastris mollientibus, ac digerentibus est tentanda; si verò humor disolvi, ac disipari non potest; neque locus est insignis,

ſignis, neque dolor vehementèr vrget, eadem pars incindatur; præcipuè ſi humor inquinaverit contagione, ſua pernicie partes vicinas, quòd quàmvis non poſsit dici propriè, derivatio; illi tamèn velutì vicaria ſuccedit, quæ omnia media Gal. expoſitione peculiaritèr ſunt enucleanda.

Galenus igitur libro de curandi ratione per ſanguinis miſſionem, cap. 14. dividens corpus, vbi ſunt renes, in partem ſupernam, & infernam exponit; quæ ſit revulſio, & quæ deribatio, in hæc prorrumpens verba: *Renes iuvantur ſecta vena ſuperna, revulſionis gratia, inferna gratia derivationis; quæ verò ſupra renes ſunt, venæ pedum ſeccantur gratia revulſionis*: tum & etiam idem Gal. 6. aphoriſmor. commentario 36. inquit: *Quæ ſupra hepar ſunt, vt curentur, ex manibus ſanguis extrahitur*; per manus intelligendo, cubitum, quia dum Gal. nominat, quam nos manum, ille vocat ſummam manum, ideſt cubitum: *Quæ verò affectiones infra ſunt, ex vena tali, vel ex venis quæ ſunt in poplite.*

Dignum etiam eſt conſideratione, quod venerandus Hyppoc. obſervavit in epidemicis, iuvamen nimirum, & detrimentum, quæ in humorum motione ſolent contingere, in hiſtoria dumtaxat Virginis, decumbentis in veſtibulo templi, & in ęgro dealcis; in quibus humores peccantes fluxere ad pedes, propter quem motum ad inferiora, hos duos ęgros, inquit febre maligna fuiſſe liberatos; humores quidèm peccantes, in eis erant propè cor; quare Medicus naturæ immitator, niſi inſignis eſſet venę cavæ plenitiudo, non debet per cubitum ſanguinem mittere, ſed potiùs à parte ſuperna ad infernam revellere: idem Hypp. obſervavit in Lariſa, & in Critone, maligna febre laborantibus, in quibus natura, humores malignos, ad pedes propellere tentavit; profert tamen Hyppocrates, hæc verba: *Cum pedes non poſsint totum humorem malignum capere, factus eſt humorum retroceſſus ad cor, & morte obierunt.*

Nec

Nec minus animadversionem proclamat, affectus, qui ex mensium supresſione ortum ducat, vt profligetur: ſi enim mensium supreſsio, ex totius corporis plenitudine naſcatur, priùs baſilica ſeccabitur, deindè ſaphena, quam doctrinam renuit Maſſarias inſequens Galenum libro de curandi ratione per ſanguinis miſsionem, cap.9. aſſerentem: *Nam plenitudines à ſupreſsis menſibus ortas, omnino per crura evacuabis, ſive venam ſeccare opportebit, ſive ſcariſicare.* Hæc quidem authoritas plurimos, cum male intellecta maneat, in errorem conduxit; nam ſi ſupreſsio menſtrualis, ex plenitudine particulari ortum ducat, potiùs ex miſsione ſanguinis per inferna, auferri valebit, & hoc modo Gal. eſt intelligendus; ſi verò, vt inquit, Aectiùs, ſupreſsio menſium, & quilibet affectus complicatus, à plenitudine pendeat vniverſali, exactiùs, ex cubito fundere opportebit; nam minuta prædicta plenitudine, ſolet natura, vt experientia conſtat, quod reliquum eſt, per menſes educere, vt ſapientiſsimus Lupeius in ſuis annotationibus, comm. cap.9. Gal. ſtatuit.

CAPVT XVI.

VTRVM ROBVR VIRIVM indicet, vel coindicet ſanguinis miſsionem.

IN ſuperioribus ſatis conſtat; de verò ſanguinis miſsionis indicante, tàm generico, quam ſpecifico; nunc verò, de his, quæ poſſunt eam coindicare, permittere, aut contraindicare, diſputandum venit; ſicque primò de viribus dubitatur, an ad tale auxilium exercendum coindicent; pars affirmativa probatur, ex Galen. lib. 11. methodi, cap. 15. aſſe-

rente:

rente: *Sanguinem ab initio mittes omnibus, qui febricitant, si valentibus viribus sint*: Ergo vires ex Galen. coindicant sanguinis missionem; tum etiam 11. method. cap. 14. *Si vires eius, qui ex putredine humorum febricitat, valentes fuerint, statim sanguis est mittendus*: Ergo quia vires coindicant sanguinis missionem. Præterea 9. metho. cap. 11. *Sanguinis missio semper valentes vires postulat, quæ modo vacuationis eius, respondeant*. Deindè Hyppoc. 4. de ratione victus, docet: *Indicari sanguinis missionem, à robusta facultate*; atqui indicatur à morbo magno, saltim genericè: ergo etiam per se simul indicatur à viribus.

Roboratur similitèr huiusmodi opinio; nam id quo præsente, valet sanguinis missio exerceri, & quo absente, non potest fieri, indicat per se sanguinis missionem; sed existente virium robore, fit sanguinis missio, & ipso absente, non potest fieri: ergo quia virium robur indicat per se sanguinis missionem.

Hæc tamen essertio facilè reiicitur, & probatur primo, ex Gal. libro de optima secta, cap. 3. vbi expresè inquit, à viribus per se, tantum indicari sui conservationem. Probatur deindè; vires sunt secundum naturam viventi; sed ea, quæ sunt viventi secundum naturam, solum sui conservationem per se indicant: ergo vires non indicant sanguinis missionem.

Roboratur vlteriùs; si virium robur sanguinis missionem per se indicaret, vbi hoc daretur, deberet exerceri sanguinis missio; hoc est falsum: ergo quia per se, non indicat. Maior probatur; nàm existente indicante per se, debet indicatum exerceri: ergo si virium robur indicat per se sanguinis missionem, existente illo, debet exerceri sanguinis missio. Minor etiam probatur; nam quamvis adsit virium robur, vt in statu salutis, non exercetur sanguinis missio: ergo quia virium robur eam per se, non indicat.

Concludendum igitur est, quod virium robur solum indicat

cat sui conservationem, sub qua formalitate valent impedire, aut permittere sanguinis missionem. Et probatur ex Galeno 9. methodi, cap. 13. *Quod si quem curare studes, vires autem extrema invecillitate laborant, toto illo tempore, quo vires reficimus, nihil adversus morbum est faciendum; cùm autem conieceris, vt nihil, aut parum ex evacuatione sunt lædendæ, tùnc est ad effectus curationem accedendum*: Ergo ex Galeno indicatio, quæ sumitur à viribus, solùm est ad impediendam, aut permittendam sanguinis missionem.

Authoritates etenim superiùs dictæ in contrarium, facilè solvuntur respondendo, quod quamvis Gal. tot in locis vires perpendat ad sanguinem mittendum, hoc solùm sumitur, vel permittendo, vel impediendo; sicque se habet, vt conditio sine qua non, nàm licèt detur morbus magnus à vitio sanguinis dependens, si vires non permittant, id est, si non validæ fuerint, sanguis non est mittendus. Nec si Galenus asserat, quod à vitali facultate indicatur sanguinis missio, concludit, potiùs enìm intendit dicere, quod consentit facultas vitalis, sive permittit sauguinis missionem.

Cùm in diversis ætatibus diversum virium robur reperiatur, habita ratione ad generationis primordia, à quibus magìs vel minus corpora distant, meritò indicatio, quæ desumitur ab ætate, est reducenda ad eam, quæ à viribus desumitur, ætas enim valida, vt florens, libentèr sanguinis missionem consentiet, sive permittet. Aliæ verò, vt senectus, & pueritia; licèt eam adæquatè non impediant, saltìm cùm præmeditatione, & limitatione indicant; sicque Galenus libro de sanguinis missione, cap. 13. docet: *In pueris, & senibus sanguinem non mitti*, id est nòn ità liberè, velutì in ætate florenti, qua ratione etiam cap. 12. prædicti libri Gal. facilè interpretatur; cum asserat hac ratione: *Nèc pueris venam tundes, vsque ad* 14. *ætatis annum*; id est, non audacitèr, vt supra diximus, sed cum præmeditatione, facilis enim carnis puerorum transpiratio, multam

ſanguinis extractionem videtur inhibere, nō tamen omnem; quare rationi non eſt conſonum, quod ex pueris, ſanguis nullatenùs mittatur; ſiquidèm experientia compertum eſt, multas puerorum ægritudines ſanguinis miſsione, naturam extirpaſſe, & præcipuè, cum noſtro tempore frequentiùs, quam Gal. tempore, pueris vinum exhibeatur, ratione cuius copioſiori ſpirituoſa ſubſtantia pollent; tum etiam, quia Galen. ætate, crebro balneorum vſuo, quo multa fiebat tranſpiratio, exercebantur.

CAPVT XVII.

DE RELIQVIS, QVÆ VALENT coindicare, aut impedire ſanguinis miſsionem.

TAM temperamentum vniuſcuiuſque corporis, quam habitus gracilis, ſive carnoſus, ſexus muliebris, vel virilis, ſempèr ad deliberandum de remedio magno, vt ſanguinis miſsione, ex doctrina propoſita, debent metiri habita ratione ad vires, vt permittant, limitent, vel prohibeant ſanguinis miſsionem. Temperamentum enìm calidum, & ſiccum, quia reſolubile, veluti habitus gracilis, quia facilè in febres hecticas tranſit, ac fæmineus ſexus, propter raram, & volatilem ſubſtantiam, meritò ſanguinis miſsionem, etſi abſolutè nō impediant, ſaltim moderantur: è contra verò temperamentum calidum, & humidum quia validum, & ſanguineum, habitus carnoſus triplici pollens ſubſtantia, quemadmodum etiam ſexus virilis, exactiùs, ac liberaliùs, valent permittere, ſive conſentire ſanguinis miſsionem; idemque ſentiendum eſt de anni tempore, nam cum diverſis anni temporibus, natura

citiùs,vel tardiùs resolvatur, habita ratione adæstatem,quia vires languidiores reddũtur,minus,ad hyemem tamẽ,& ver; magis sanguinis missio coindicatur.

Maior quidem est difficultas circa primæ regionis cruditatem,an videlicèt sanguinis missionem impediat,vel immoretur, cuius dubij pars negativa ab aliquibus admittitur ; & probatur,nam multoties nausea,& vomitus, à cruditate ventriculi suscitata, media sanguinis missione sedantur : ergo quia sanguinis missio non impeditur. Probatur antecedens ex doctrina Avicennæ, Fen. 13. lib. 3. tractatu 5. cap. 12. *Et multoties quidem alleviantur nausea, & vomitus per Phlebotomiam.* Probatur vlteriùs, quamvis præcedat cruditas ciborũ,tamen dũ ipsa descendat,aut coctione minuatur exercetur sanguinis missio:ergo ratione cruditatis, in prima regione, licèt sanguinis missio valeat retardari,non tamẽ impediri.

Veriùs tamen sentiendum est,quod cruditas primæ regionis,impedit sanguinis missionem;& probatur,ex Gal. 9. meth. cap. 5. *Attendendæ verò cum venæ secandæ,indicationes sunt, tum quæ eam præcedunt; tum verò quæ omnino excipient; nam si præcedat ciborum cruditas, tanto tempore differre venæ sectionem iubebis, quantum sufficere videbitur, tum ad eorum coctionem, tùm vt excrementa descendant.* Gal. etiam 11. method. cap. 14. vt superiùs diximus; tum & etiam Avicenna, Fen. 4. lib. 1. cap. 20. *Cave præterea tibi, ne nauseativam sacietatem habentem, phlebothomes, sed pro longa, vsque quo eius nauseativa sacietas digeratur*: Ergo manente sacietate semper prohibenda est sanguinis missio.

Probatur deindè ratione, existente cruditate in prima regione, si sanguis mittatur, talis cruditas fertur ad secundam, sed ex tali ascensu cruditatis ad secundam regionem, laudabiles humores coinquinantur, & obstructiones augentur: ergo cum hoc sit maximum inconveniens, cruditas primæ regionis impediet sanguinis missionem. Roboratur præterea,

facti ſanguinis miſsione, non depoſita ventriculi cruditate; calor ventriculi naturalis diſolvitur, & depauperatur vi evacuationi: ergo materia cruda exiſtens in ventriculo, non valebit concoqui, & ſeperari, hoc eſt maximum inconueniens: ergo etiam quòd ſanguis mittatur, niſi talis cruditas auferatur.

Ex his facilè, prima ratio in contrarium adducta, diſolvitur, quod quando nauſea, aut vomitus ventriculi dependent, à materia per cõſenſum ex hepate cõfluente; in illo caſu, cum præſens excrementũ crudum, non ſit culpa ventriculi, ſed potiùs generis venoſi, nihil mirũ, quod media ſanguinis miſsione, quia tollitur fluxus, etiam nauſea, & vomitus tollantur; at verò nauſea, & vomitus, quæ fiunt ex cruditate alimentorum in ventriculo, tantum habeſt, quod leventur; quin imò maiora incommoda ſubſequantur.

Alia verò ratio proclivis eſt noſtræ ſententiæ; nam ſi probat, quod dum permanet ciborum cruditas in ventriculo, prohibetur ſanguinis miſsio, donec deficiat, vel quia coquitur, aut evacuatur, hæc pro tunc, non ſolum erit retardatio; verum etiam impeditio, vſque quo talis cruditas deficiat. Hoc quidem, vt benè perpendit Garpar Bravo, non de quacumque, ſed de copioſa cruditate eſt intelligendum.

Cum ex animi pathemate plurima accidentia, & aliquandò mors poſsit contingere, plurimi iudicant, ſanguinis miſsionem indicatam eſſe ad prædictum periculum præcavendum, ex eo quod animi pathemata, non poſſunt impedire ſanguinis miſsionem, & probatur, paſsiones animi poſſunt indicare ſanguinis miſsionem: ergo ab illis non poteſt impediri; probatur antecedens, medio animi pathemate, ſanguis, & ſpiritus, à parte in partem depravatè moventur; ſed vitium ſanguinis in motu indicat ſanguinis miſsionem: ergo ab animi pathemate, potiùs indicatur, quam impediatur ſanguinis miſsio.

Sed

Sed contra hanc assertionem sic insurgo; dum magna est commotio spirituum,& humorum à parte in partem, non est sanguis mittendus: ergo existente animi pathemate impeditur sanguinis missio. Probatur antecedens: tota ratio propter quam in accessionibus, sanguinem mittere, est ægrum iugulare; vt inquit Celsus, quia spiritus, & humores valdè sunt commoti in aliam partem: ergo si medio animi pathemate spiritus, & sanguis moventur, de parte in partem depravatè, sanguis non erit mittendus, ne hora motionis, vires valdè devilitenter; tum & etiam Avicenna Fen.4. primò hoc firmat, exemplo perturbationis cryticæ, vbi ait: *Phlebothomia quæque, nec evacuatio ventris, est facienda, in die motus ægritudinis; & cum ægritudo est, habens crysim*: ergo dum animi passiones, magnam,& spirituum,& humorum commotionem habent, sanguinis missio impeditur.

Vndè respondeo rationi allatæ, quod à vitio sanguinis in motu, in aliquam partem; ex quo morbus magnus timetur, debitè indicatur sanguinis missio; in reliquis verò, quia non humores trahuntur in partem, in qua morbus magnus timeatur, alijs in quiete manentibus humoribus, illo in casu, potiùs eos conmovet, ita vt quietos intra venas non relinquat, imò venæ sectio, non extrahit, sed materiam quiescentem magis turbat; propterea, potiùs cohibēda est sanguinis missio.

Quomodo dolorosus affectus, vigilia,& somnus, venereusque vsus impedire valeant sanguinis missionem: satis quilibet, ex superiori doctrina ostensa, deveniet in regularem cognitionem; nam cum hæc omnia, valeant vires, triplicem substantiam disipando, devastare; ideò habita ratione, ad doloris intensionem,& ad excesum somni, & vigiliæ, ac immodicum veneris vsum, metiendum erit virium robur: vt Medicus devitè percipiat, an sanguinis missionem impedire, vel permitere valeat. Si enim ab his virium languor, secutus fuerit, sine dubio, impedienda, aut renuanda est sanguinis mis-

sio,

ſio; viribus tamen valentibus, econtra, præcipuè dum dolor vicem cauſæ gerit, ſanguinis miſsionem, vſque ad animi deliquium poteſt indicare.

CAPVT XVIII.

VTRVM MENSTRVVS SANGVIS ſuperveniens, poſsit impedire ſanguinis miſsionem.

PLVRIMI, ex Hyppoc. conſtant morbi, ex immodica, vel ex ſupreſſa menſtruali evacuatione; fluentibus menſibus morbi contingunt; non fluentibus etiam morbi contingun; id eſt, fluentibus immodicè, quia nativo calore diſsipato, ac reſoluto viſcerum habitus cachexici fiunt; non fluentibus, ac ſupreſsis, penè infiniti affectus cõtingunt; quo poſsito dubitatur, vtrũ quávis ſanguinis miſsionis verũ indicans detur, ſi evacuatio menſtrualis ſuperveniat, impediatur ſanguinis miſsio: circa quod dubium, aſſero diſtinctione quadam eſſe intelligendum; nam ſi evacuatio menſtrua, ſatisfaciat pro quantitate cauſæ, non concurrit, nec impediendo, nec coindicando ſanguinis miſsionẽ; ſi verò immodica, & ſupra vires ſit, potiùs erit impediens, cum media evacuatione ab arte facta, natura in extremum languorem trahatur: ſi tamen diminuta fuerit talis purgatio menſtrualis, ſanguinis miſsionem coindicabit.

Probatur igitur prædicta doctrina, ex Gal. 9. methodi, cap. 5. aſſerente: *Itaque, ſi tempore mittendi ſangainem menſes moveri contigerit, ſive etiam hæmorhois ſit recluſa, ſi inſpecto fluentis impetu, ipſe ſatis fore videbitur, qui ſolus, quod requiris vacuet, naturæ rem omnem permites; ſin minus, tãtum ipſe de-*

detrahes, quo ex coniunctis ambobus perficiatur, quod postulas: Ergo patet apud Gal. quod ex impetu ſanguinis fluentis valebit cognoſci, an contraindicet ſanguinis miſsionem, vtſi exſuperans evacuatio ſit; an coindicet, vt ſi diminuta ſit; an verò neutrum efficiat, vt ſi modica, & ſufficiens pro cauſæ multitudine, neque coindicet, neque impediat.

Inſurges tamen: ſanguis menſtruus eſt veneficus naturæ, vt Plinius lib. 2. cap. 15. & lib. 28. cap. 7. Ergo dum in morbis ſupervenit, potiùs valet coindicare ſanguinis miſsionem, quam impedire. Cui reſpondeo; quod hæc ratio nihil concludit, nam formalitas operandi, non ſumitur ex laudabili, vel vitioſa ſanguinis menſtrui natura, ſed ex ſupreſsione illius, qui cum detentus ſit, etſi non detur veneficus, iam quantitate erit peccans, & in illo caſu ſi natura mobeat eum per vterum, ſemper inſpiciendum eſt; vtrum natura diminutè moveat, in quo caſu coindicabit ſanguinis miſsionem; ſi verò Medicus cognoſcat pro multitudinis ratione ſatisfacturam eſſe talem evacuationem ſecundum impetum, neque coindicabit, neque impediet: immodica tandem, vt eſt dictum, abſolutè ſanguinis miſſionem contraindicabit, vt Gal. 9. methodi, cap. 10. *Immodicè miſsi ſanguinis incommoda, virium reſolutio, & habitus corporis deterior, temperamentũ frigidius redditum, decolloratio totius corporis, & lapſus in morbos diuturnos, & exitiales.*

Sed inquiret quis; an ſuperveniente alvi profluvio, vel convulſione, impediatur ſanguinis miſsio, etiamſi febris pro ſua curatione indicet per ſe? Plurimi authoritate Hyppoc. & Gal. fulciti, negativè reſpondent; Gal. enim, primo ad Glauconem, cap. 14. & 12. method. medendi, ſic fatur: *Quod ſi fuerit febris cum alvi profluvio, etiamſi non ſit pro multitudinis ratione, neque purgare, neque ſanguinem mittere oportet; quicumque enim his plus adimere neceſſarium fore putantes, aut ſanguinem mittere, aut purgare voluerunt, in graviora pericula, ægrotum deduxerunt*: Ergo ex Gal. liquet, quod

alvi

alvi fluxus febrij ſuperveniens per ſe impedit ſanguinis miſſionem; tum etiam Hyppoc. inquit: *Aluuo fluĕte ſanguinem non mittito, nam ſi poſt venæ ſectionem fluor perſeberaberit; virtus imbecillior reddetur*: Ergo aluui fluxus, ex Hyppoc. ſanguinis miſsionem contra indicat.

Oratius verò Augenius lib.3.de ſanguinis miſsione, maxima diſtinctione aloquitur, videlicet, aluui fluxum duplicitèr poſſe perpendi, primò quatenùs perſe invadit, ſecundò verò modo, quatenùs alios ſubſequitur morbos, nimirum febrem; in prima quidem conſideratione, venæ ſectio non eſt impedienda; in ſecunda verò, maximè, prima pars conſtat experientia, nam in fluxu dyſenterico oportet aliquandò, valdè venam ſeccare; tum & etiam in diarrhęa, cum hæc multitudinem vaſorum poſsit ſubſequi, & aliquandò purgatio vtilis erit, de qua dubitatione, ait Oratius, non eſt agendum; benè tamèn de aluui fluxu alium morbum ſubſequente, quod virtutem plurimum languidam reddere poteſt; ideòque in hoc caſu, à ſympthomate mutanda eſt curatio, ac omnis Medici diligentia ad ſympthoma eſt convertenda; quare conſideranda ſunt Gal. verba: *Etiamſi non ſit pro multitudinis ratione.* Quæ verba obverſantur Hyppoc. aſſerenti: *Quo natura vergit, per loca conferentia, eo ducere oportet.* Galenus verò in comment. explicat; ſententiam eſſe intelligendam, de evacuationibus imperfectis, dum natura non perfectè morbum iudicat, Medicus debet illius imperfectionem ſupplere, qui motus imperfectus ſumitur à Gal. dicente: *Etiam ſi non ſit pro multitudinis ratione*: Non vult tamen adiuvandam eſſe naturam, per regionem convenientem.

Oratius tamen Augenius aliter ſentit, ait enim, quod aut præcipit Gal. naturam non eſſe iuvandam, aut quod iuvari non debet, dum ipſa movet; nam, *quæ iudicantur, & iudicata ſunt integrè neque novare, neque aliter irritare, ſed ſinere oportet*; duo hìc dicit, primum, quę iudicantur actu, ſecundum

verò,quæ iudicata sunt iam: primum quidem,indicat motum actualem naturæ; secundum autem, finem illius motus: nunc sic; dum natura actu iudicat morbum, nequaquam novare debemus,neque moventem irritare; nam etsi segnem faciat motum, in ipso opere non potest iudicari, vtrum perficiat necne,quia aliquandò natura solet segnitèr incipere, & mox validioribus viribus, incohatum opus perficere; quare vtiliùs, & prudentiùs expedit, terminationem motus incepti spectare, quam temerè intensiorem irritationem contra naturam agredi; non enim symprhomati debemus incumbere,nisi illud vires languidas efficiat; tùnc enim rationem causæ obtinens, ad se totam considerationem Medici arripit, & aliquandò indicationem curandi immutat.

Quando verò,iam naturæ opus perfectum fuerit,ita vt iudicatio integra maneat, etiam ab omni opere abstinendum est (vt inquit,iudicata ve sunt integrè) si verò non fuerit integra, sed diminuta alvi evacuatio, illo casu supplere debet Medicus per eandẽ regionẽ,opus incohatum;nam quæ relinquntur in morbis,recidivas facere consueverunt.

Etsi Oratij Augenij doctrina,maximè sit collaudanda, dilucidiùs, & apertiùs Lupeius in suis annotationibus, fol.173. hanc difficultatem sub distinctione pertangit;ipse tamen animadvertendum iudicat, quod alvi fluxus,vel est ventralis,vel humoralis; si ventralis,necessariò impedit sanguinis missionem, cum potiùs languorem, vel irritationem ventriculi arguat: si verò ventris fluxus, sit humoralis, ex hepatis, vel alterius visceris inflamatione, non interdicit, sive contraindicat sanguinis missionem; imò præcipuum hepatis inflammationis auxilium, est sanguinis missio; nam cum inflammatio profligetur,febris, & alvi fluxus, quæ ab illa proficiscuntur, curantur,non tamen tam liberè sanguis extrahetur, ac si alvi fluxus non adesset; si tamen non sit inflammatio, sed solum magna plenitudo; dummodo alvi fluxus non sit immodicus,

merito cum ſympthomaticus ſit, nequaquam impediet ſanguinis miſsionem: ſequetur enim illo in caſu, talis alvi fluor, naturam potiùs irritatam, quam ſuperantem: quam inſequitur ſententiam Petrus Michaël de Heredia.

Cum igitur, ſimul cum febre contingere ſoleat, magnam eſſe in venis ſanguinis plenitudinem, cuius pars magìs pinguis, vi febris in bilem verſa, à natura per alvum propellitur, cui ſympthomati, ſive fluxui, ſanguinis miſsio congruentèr auxiliatur; qua propter plenitudini obſtat, & ne in humorem acrem, fluxumque concitantem vertatur, impedit; quia tamẽ febris continua, & alvi profluvium, quia ſympthomaticum, virium diſolutionem exhibent, parcè vt dixi, ſanguis eſt mittendus, niſi alvi fluor in exigua ſit quantitate, magnaque humorum redundantia reperiatur; tunc enim, quia pigrè natura vacuat, debilior vi motus ſympthomatici, quam evacuatione ſanguinis reddetur: vndè admiſſa etiam Oratij doctrina, circa alvi fluxum humoralem, qui non ſympthomaticus, ſed potiùs criticus eſt, concludendum venit, in illo nequaquam ſanguinem eſſe mittendum, ſive in principio iudicij, ſive in termino, quia integrè morbus eſt iudicatus.

Convulſionem etiam ſupervenientem febri, adducit eodem cap. 14. tamquam ſympthoma conſideratione dignum, ad ſanguinis miſsionem deliberandam: vires enim in motu, tam laborioſo convulſivo, maximè labefactantur; ideòque inquit Gal. *Sed neque, ſi quis ſimul, & diſtenſione nervorum laboraverit, & ſanguinis eguerit miſsione, huic tantum ſemel mittere oportet, quantum exigit morbus; ſed aliquid etiam, accidenti eſt relinquendum, cuius cauſa, ſæpè ſudores adveniunt, & vigiliæ moleſtant, & vires ægroti debilitantur*: Ex quibus conſtat, convulſionem non ſimplicitèr ſanguinis miſsionem impedire, ſed quantitatem potiùs limitare: eadem ſimilitèr ratio currit, de his qui in dyarream, dyſenteriam, aut etiam, colicam paſsionem ſolent incidere; in his enim, ſi evacuandum

dum sit, secundum indicans, evacuatio, parcè habita ratione ad vires est instituenda. Propterea pulcrè Avicenna monet, sic alloquiens: *sympthomata etiam mala, vt puta, alvi pro fluvium, & convulsio, vacuationem vetant*; idest dùm immodica extiterint, ac vires valde debilitent.

CAPVT XIX.

AN VTERI GESTATIO, SANGVInis missionem impediat.

POSTQVAM iam multa, quæ obstare sanguinis missionem videbantur, sint decissa, debita cum ratione, in præsenti inquiritur de vtero gerentibus, vtrum, vteri gestatio sanguinis missionem impediat, cum media sanguinis evacuatione sequatur abortus, vt Hyppocrat. aphorismor. 5. sentent. 31. asserit: *Mulier vtero gerens, sanguine misso ex vena, abortit, præcipuè si fœtus sit grandior.* Galenus etiam in commentario, inquit: *Ex defectu alimenti perit fœtus*: Sed alimentum fœtus, est sanguis: ergo evacuato sanguine venæ sectione, deficiet alimentum fœtui: ergo peribit fœtus, ac proindè sequetur abortus: ergo vteri gestatio sanguinis missionem impedit.

Authoritatibus tamen Hyppoc. & Galeni, non obstantibus, verior est assertio: quod fœtus nequaquam sanguinis missionem impedit, etiamsi quantitatem metiatur, ac moderetur, vt rectè inquit doctissimus Zacutus in sua praxi historiarum, lib. 4. fol. 555. quia fœtura est species evacuationis. Libro de venæ sectione adversus Erasistratum, Gal. *Nam ex sanguine vteri, conceptus nutriri solet.* Quare si vtero gerens, gravi morbo præmatur, phlebotomanda in minori

 quan-

quantitate, & non tantum ſanguinis extrahendum eſt, quantum diſpoſitio morboſa exigit; neceſſarium enim eſt, aliquid, fœturæ ſanguinem abſumenti, relinquere. Hanc ſententiam, inſequitur Gaſpar Bravo, diſput. 1. de ſanguinis miſsione, ſect. 6. reſolut. 11. Averroes lib. 7. collectaneorum, cap. 4. Mercurialis, Valleſius, Holerius, & alij quam plurimi, vt doctiſsimus Antonius Muſſa Braſabola, & Hieronymus Cardanus in comment 31. lib. 5. aphoriſm. tum & etiam Oratius Augenius lib 6. de ſanguinis miſsione, cap. 2. & probatur; ſanguinis miſsio debet fieri, ex præſentia poſtulantis, & abſentia impedientis; ſed in vtero gerente poteſt dari præſentia poſtulantis, & abſentia impedientis: ergo in vtero gerente morbo magno correpta, poteſt fieri ſanguinis miſsio. Maior eſt certa, ex doctrina Galeni, vt ſuperius diximus. Minor probatur: in vtero gerẽte poteſt dari morbus magnus, depẽdens à multitudine, vel à motu ſanguinis, exiſtente virium robore: ergo dabitur pręſentia poſtulantis, & abſentia impedientis, ad ſanguinis miſsionem: ergo vteri geſtatio, per ſe non impedit ſanguinis miſsionem.

Roboratur vlteriùs: purgatio in vtero gerentibus, ex Hyppoc. 4. aphoriſmor. ſentent. 1. permititur: ergo multò meliùs ſanguinis miſsio. Antecedens eſt certum, conſequentia probatur: Maius periculum datur, ex pharmaco purgante, in vtero gerente, quam ex ſanguinis miſsione; ſed pharmacum purgans, non impeditur ab vteri geſtatione: ergo multo minus ſanguinis miſsio. Maior probatur: purgatio magis commovet fœtum in vtero exiſtentem, quam ſanguinis miſsio, vt Galenus in commentario prædictæ ſententiæ, ait: ergo ſi purgatio magis commovet, quam ſanguinis miſsio, maius periculum dabitur, ex purgatione, quam ſanguinis miſsione: ergo ſi vteri geſtatio, non impedit purgationem (vtero gerẽtes medicandæ ſunt à quarto, vſque ad ſeptimum:) minus impediet ſanguinis miſsionem.

Qua-

Quare ſententia 31. aphoriſm. 5. non abſolutè eſt intelligenda, videlicèt, quod vtero gerens, ſanguine miſſo abortit, ſed ſi immodicè ſanguis mittatur; ſicque ex quantitate ſanguinis moderatè effuſſa, non ſequitur abortus; propterea inquit, Hyppoc. præcipuè, ſi fœtus ſit grandior: ergo ſi non grandior reperitur, non ita imminet abortus, quia poterit fieri evacuatio ſanguinis moderata, quæ non eſſet pro fœtus alimonia; imò ex illo redundante, periculum abortus immineret.

Inſurges tamen, Gal. 5. aphoriſmor. commentar. 55. docet, Medicos, in vtero gerentibus, validum auxilium exercere nō poſſe; imò neque exquiſitam victus rationem præſcribere: ergo multò minus, conſtabit ex Gal. venæ ſectionem poſſe fieri. Præterea; nam quæcumque vacuatio eſt cauſa abortus, vt alvi fluxus, etiamſi ſpontaneus, vt quinto aphoriſmorum 34. dicebat Hyppoc. Ergo multò magis ſanguinis miſsio ſuſcitabit abortum, cum media illius evacuatione, fœtui alimentum detrahatur. Deindè, inædia eſt cauſa abortus, vt Galenus primo epidemiorum, ſect. 3. comment. penultimo, in gravidis enim acuto morbo correptis, exactam victus rationem præſcribere, difficilimum eſt: nam ſi eas parcè nutriamus, fœtus deperditur; ſi liberalius cibemus, in diſcrimen matrem adducimus: ergo ſi ex tenui victu, quia fœtui denegatur pabulum, ipſe perit, & corrumpitur; multò meliùs, quia promptiùs tollitur alimentum phlebotomia, abortus ſequetur: ergo à primo ad vltimum eſt dicendum, quod vteri geſtatio impedit ſanguinis miſsionem.

Hæ tamen rationes, ex diſtinctione verborum Hyppoc. & Gal. ſolutæ manent. Galenus enim, non denegat ſanguinis miſsionem, ſed ſolum advertit vnam ex cauſis abortus eſſe illam, ſi ſupra modum fiat; & ideò ait Hyppoc. pręcipuè ſi fœtus ſit maior, nam ſolum Medicum cautum reddit, ne in gravidis, ita liberè ſanguinem mittat, quantum affectus, & plenitudo poſtulat.

Se-

Secunda etiam ratio deciditur asserendo, Galenum intelligere, Medicos in gravidis non posse vti exquisita evacuatione; & ideò validum aliquod auxilium, id est exquisitè evacuans, mulieri gravidæ non est exhibendum; non verò in totum sanguinis missionem denegat. Similitèr alia ratio volitat detruncata asserendo, quod non ex quacumque inedia, sed ex diuturna, neque ex alvi fluxu, nisi immodico, abortus est timendus; ita paritèr, nequè ex moderata sanguinis missione; imò pluriès, vt postea dicemus, vt aborsus impediatur convenit.

Plurima quidem auxilia, vt inquit sapientissimus Zacutus; quamvis periculosa, ab antiquis sumopere commendantur, vt sanguinis missio vsque ad animi deliquium, balneum frigidum, in hectico debili, cui propter corporis gracillitatem, maximè adversatur; ideòque consilium Tuccidis, maximis encommiis laudatur, qui in ancipiti periculo maluit, aliquid agẽdum esse, quam ægrum dempta spe, certò perire, cum satiùs sit, valentibus præsidiis pugnare, quam nihil agere; quia melior est noxa, quam mors: propterea Gal. 12. metho. cap. 8. cum febre valida, præsente inflammatione interna, cathartica violenta concedit: 1. aphorism. 24. & 2. aphorism. 11. licet ea renuat 4. accutorum 22. hoc ipsum admitit: lib. 10. method. cap. 6. potum aquæ gelidæ citra humoris coctionem, adstante inflammatione interna ad futuram siccitatem præcavendam, propter imminentis hecticæ timorem; satiùs enim est, vnam indicationem, propter aliam vrgentiorem spernere.

***

CAPVT

CAPVT XX.

VTRVM MVLIER ENIXA, POSSIT *ferre ſanguinis miſsionem ex talo.*

ALIQVORVM inertiam cum ignorantia coniunctam, meritò negligit doctiſsimus Zacutus, qui cum mulieres gravidas epilepſia correptas, inſpiciant, ſolum levioribus auxiliis contenti, naturalem partum ſpectant, vt poſt illum, vacuato ſanguine menſtruali, tot incommoda evaneſcant; fulciti quidem authoritate Avicennæ Fen. 1. 3. tractatu 5. cap. 8. propè finem, inquit enim: *Similitèr advenit mulieri prægnanti, epilepſia in ipſa prægnatione; cumque deponit & evacuat materiam illam menſtrualem, removetur illud, &c.*

Hæc tamen Avicennæ doctrina, vt benè aſſerit Zacutus intelligenda eſt, ſi epilepſia mulieris gravidæ, ſit levis, & brevi tempore duret, qua mulieres correptæ, fœtum vſque ad maturitatem geſtarunt; ſi verò vehemens ſit, & apoplexiæ propinqua, & convulſionum vehementia, & diuturnitate, ægram torqueat, timorque adſit, ne ex prædictis cauſis valeat fœtus ſuffocari, ex quo abortus, & interitus matris poſsit cōtingere; quid in hoc caſu ita arduo, & variis difficultatibus pleno, ſit agendum, plurimi, nec dubitant, nec ſomniarunt: ſi enim auxilium efficax, vt ſanguinis miſsio, ex ſupernis partibus fiat, cauſa morbifica ab vtero, ad principaliora membra, & affecta transfertur; ſi verò ab inferiori regione, videlicèt ex talo exerceatur, humore ad vterum convocato, timor, & ſuſpicio manifeſta occurrit, ne fœtus præceps irruat, ſuffocetur, & abortus ſequatur.

Cir-

Circa hanc igitur gravißimam difficultatem, Zacutus fido experimento fretus, diversaque ratione munitus, quem insequitur Gaspar Bravo, loco citato, meliùs inter omnes sentit, quod si lęthalis epilepsia in gravidis appareat, vel alius per consensum vteri, periculosus affectus; tum & etiam si erisipelas, vel aliqua ingens inflammatio vteri adsit, tunc sanguis potiùs ex talo, quam ex superioribus partibus est mittendus; si enim fœmina sit in septimo, vel octavo mense constituta, & acutißima epilepsia, crudelißima vteri strangulatione corripiatur; quæ vitia, tamquam à prima origine ab vtero scateant, atque oriantur, potiùs ex tali vena sanguis est mittendus; nàm ad ocasionem, & ocasionis initium, est deveniendum, vt Gal. libro de venæ sectione adversus Erasistratum, cap. 5. & libro de rigore, cap. 8. tum & etiam, Hyppoc. 2. epidemiorum, sect. 5.

Probatur igitur præsens assertio ratione; quandò morbus in aliqua corporis parte pendet, & conservatur ab inflammatione, vel ab aliqua materia putrida in vtero existente, necessariò convenit sanguinis missio ex talo: ergo si superveniat in muliere gravida epilepsia, propter materiam redundantem in vtero, vel propter aliquam inflammationem, sanguinis missio ex talo debet exerceri. Antecedens probatur, ex Hyppoc. 2. epidemiorum, sect. 4. sic asserente: *Estimargi famula Idumæa, quæ vbi peperisset filiam, vteri osculum contortum est, & inter coxendicē, & crus, dolor descendit; hęc ex tali vena secta, liberata est, quamvis tremores vniversum corpus detinerent*: Ergo antecedens, ex Hyppoc. est verißimū, nam morbus pendens ab vtero, in prædicta muliere, fuit curatus sanguinis misßione ex talo.

Nec valet si asseras, quod mulier non gravida poterit phlebotomari ex talo, in doctrina Hyppoc. non verò mulier vtero gerens. Contra; tota ratio propter quam in muliere non gravida, debet fieri ex talo, sanguinis missio, est quia

mor-

morbus ab vtero pendens,petit curari per evacuationem revulſoriam,in principium à quo naſcitur;ſed in vtero gerente, eadem currit ratio,pro curatione morbi ab vtero pendentis: ergo quamvis ſit vtero gerens,in illo caſu, ſemper ſanguis eſt mittendus.

Probatur vlteriùs;ſi propter aliquam rationem, ſanguinis miſsio,non eſt exercenda in muliere gravida ; maximè , quia imminet periculum aborſus,ſed hoc non obſtat : ergo exercenda eſt ſanguinis miſsio in vtero gerente ex talo.Maior eſt certa. Minor in qua eſt difficultas,probatur; nam Cornelius Celſus lib.2.cap.10.fatetur,non ſemper ſequi in vtero gerente, aborſum ex phlebotomia : *Non dubitandum in gravidis, conſtantibus viribus,ſanguinem exaurire, quoniam vſus oſtendit,non eſſe perpetuum gravidam, phlebotomia curatam, aborſum eſſe facturam*: Ergo ex prædicta authoritate conſtat,non dari periculum aborſus in gravida, ex venæ ſectione. Hoc argumentum eſt confectum à ſapientiſsimo Gaſpari Bravo, & licèt verum,claudicat tamen;non enim eſt ad vltimum intētum;nam ratio,& authoritas,ſolum probāt in gravida muliere,non dari periculum aborſus, ex ſanguine miſſo;relinquit tamen,prædictum periculum,ex modo remedij,ſcilicèt ex talo:Difficultas etenim, non currit de ſanguine mittendo abſolutè,in vtero gerēte,ſed de venæ ſectione ex talo,ex qua dubitatur, vtrum aborſus immineat,quod argumentum nō probat.

Vrgentiùs igitur probatur aſſertio ; nam poteſt dari caſus, in quo exiſtente morbo,ſive apparatu morboſo in vtero mulieris gravidæ,immineat periculum vitæ in fętu,& in matre; atqui in illo caſu,ſanguinis miſsio ex talo, non ſolum non interficiet fœtum , verumetiam eum liberabit à morte : ergo in illo caſu, ſanguinis miſsio ex talo conveniens erit pro ſalute matris,& fœtus.Maior ex ſuppoſitione cōſtat, videlicèt in eryſipelate, vel phlegmone vteri.Minor probatur, ex plenit

tudine exuperanti humoris,in vtero inflammato, potest fœtus suffocari, vt simul mater pereat; sed media evacuatione sanguinis facta ex talo,deponitur plenitudo, qua non indiget fœtus,imò læditur: ergo deposita tali plenitudine,vegetior, & robustior fœtus reddetur: ergo potiùs liberabitur fœtus, & mater,sanguine misso ex talo: ergo illo in casu, non imminet periculum aborsus.

Nec valet si asseras,quod potiùs,ac tutiùs liberatur fœtus, & inflammatio curatur,media sectione venæ cubiti,cum ista, causam fluētem ad vterum,revellat,ac proindè causam morbificam addimat:sed contra,nam periculum interitus,non ita pendet à causa antecedenti, quam à causa coniuncta efficiente inflamationem:sed causa coniuncta,non evacuatur per cubitum,sed potiùs per talum:ergo fœtus non liberabitur, media sectione venæ cubiti, sed potiùs tali.

Dices tamen,quod quamvis sanguinis missione ex talo,deponatur multitudo vteri particularis,qua fœtus gravatur;tamen media illa evacuatione ex talo, de novo trahitur materia antecedens; ex partibus supernis, ad partem inflammatam,nempè vterum: ergo maiori, & vehementiori impetu, augescet inflammatio vteri: ergo celeriùs peribit fœtus; ac proindè nequaquam, adhuc in illo casu,mittendus est sanguis ex talo.

Cui instantię respondeo, quod in pręsenti, intelligenda est assertio cum distinctione;nam si eodem tempore, plenitudo adsit vniversalis totiùs corporis, & alia particularis vteri, priùs deponenda est,ex supernis prædicta plenitudo, media venæ sectione ex cubito, ne prędictum inconveniens subsequatur; deindè ad venam tali deveniendo; adimenda erit particularis plenitudo,ne fœtus ab ea suffocetur:vel si malueris, si in muliere gravida, epilepsia per consensum ab vtero reperiatur,plenitudine etiam vniversali existente, ne materia venefica in vtero reperta, media venæ sectione ex cubito,fu-

riosius ad partes supernas feratur, non est priùs sanguis mittendus ex cubito; neque etiam priùs ex talo, ne plenitudo vniversalis, etiam de novo in vterum feratur, sed simul, & eodem tempore, media cubiti, & tali ligatura, exercenda est sanguinis missio, ita pro multitudinis ratione metita, vt si debeat sanguis, secundum vnicam libram evacuari; potiùs dimidietas ex cubito, & alia ex talo exauriatur, vt eodem tempore habita ratione ad duplicem vrgentiam, possit Medicus ęqualitèr satisfacere: idemque dicendum est, si complicata fuerit inflammatio vteri cum dolore pleuritico in muliere gravida, ita vt æqualiter currat vtriusque affectus vrgentia; nam si fiat missio sanguinis pro dolore pleuritico, ex brachio, curatio inflammationis vteri immoratur; si verò mittatur sanguis ex talo, pleuriticus dolor, quia negligitur proclamat; vt ergo vtrique indicationi succurrere valeamus, eodem modo, vt supra dixi, apperto talo, & brachio procedendum est.

Inter omnes confessum est, experientiam confirmare, quod ratio adinvenit; ideòque valdè observandum est, quod doctissimus Zacutus loco citato, experientia observavit, videlicèt, quod prava quædam mulier, iuvenis, biliosa, & gracilis, cum fœtum septimi mensis, in vtero gereret, propter absentis mariti timorem, abortum procuravit, plurima auxilia fuerunt parata, pharmaca valida assumpsit, vehementia linimenta vtero adhibuit, pessaria violenta, & fœtum necantia: Denique omni destituta auxilio, exactissima, & diuturna inedia corpus extenuavit, & quasi desperata, viribus etsi invalidis, ad tali phlebotomiam tre decies, per intervalla celebratam, pervenit, & tandem hirundines ter sedi applicavit, numquam tamen depravatum finem assequta fuit, imò gemellos, in nono mense obesos, in lucem edidit, ac chirurgorum testimoniis apud magistratum accersita, truncato capite, adulterij penam emeritam, passa fuit.

Nec minus ponderis, & considerationis est, alia observatio; circa gravidam mulierem, epilepsia ab vtero correptam, adducta: secta enim brachij vena, perivit: è contra plurimæ vtero gerentes ex talo sectæ, in statum naturalem fuere restitutæ: hanc etenim observationem narrat prædictus Author; fœminę quidem, ait, plures in vtero, gravidationis mense, constitutæ, quæ sevissima, ab vtero fuere epilepsia correptæ, quibus febris non ignava nocebat, ex efferuescente in vtero sanguine retento, excitata; ex medicorum consensu, sanguis ex cubito fuit extractus, & omnes, revocato ad partes supernas sanguine, subito apoplexia periere. Aliæ verò, ingravescente epilepsia accutissima, secta iterum, atque iterum vena ex talo, citra aborsum felicissimè pepererunt.

Nec ad hanc assertionem roborandam authoritates possunt deficere, Mathæus Gradius in Consilio 72. pro vteri sanando pruritu, sic ait: *Ob causam coniunctam nisi foret prægnans, valeret singulariter phlebotomia saphænarum, quoniam per eam, dicta causa partim vacuaretur, sed quoniam ea est provocativa, eam non laudarem, nisi in tempore proximo partui; quoniam tunc, talis phlebotomia iubaret, &c.* Ex quo deducitur, quòd licèt securius sit remedium, dum est partui proxima mulier gravida, non tamen tollitur, si in alio tempore fetationis, sit maxima cum vrgentia; verendo tamen quantitatem evacuationis.

Non alitèr in pestilenti constitutione, anno millesimo sexcentesimo, quæ maxima cum mortalium ruina, Hispaniam contorsit, innumerę vtero gerentes, in primis, mediis, & vltimis mensibus, bubonibus in inguine correptæ fuerunt, quæ proptèr imminens ex veneno periculum, secta vena ex talo, sæpiùs repetita, liberę evaserũt: ergo si hæc vera sunt, ac ex veterum testimoniis patefacta; similitèr etiam in acutissimis ab vtero morbis, venam ex talo scindere oportebit.

Instabis tamen, quia nulli gentium fas est, corrumpere fętum.

tum, vt Arist. 7. politicorum, cap. 16. nam postquam conceptus est, sensumque, & vitam accepit, nefas est, attingere eũ; sed secta vena ex talo, sequitur aborsus: ergo ex Aristele numquam est exercenda. Cui respondeo, concedendo maiorem; nego tamen minorem, videlicèt, quòd sempèr sequatur aborsus ex dissecta vena ex talo, tum, & etiam, quia medicus per se non intendit aborsum in dictis casibus, sanguine misso ex pede, sed potiùs fœtus, & matris vitam liberare, quòd sine prædicto remedio consequi non valet; si tamen ex accidenti aborsus contingat, cum potiùs, remedium indicatum, & exercitum sit pro vtroque liberando, fœtu, & matre, debitè licebit tale auxilium exequi.

Instabis deindè, ex eo quòd sanguis per talum evacuetur, aufertur sanguis contentus in vena cava descendente; sed talis sanguis, est alimentum fœtus: ergo deficiente prædicto alimento, fœtum perire est necesse, atqui quovis prætextu, fœtum interficere, vel aborsum suscitare, est valdè detestabile: ergo cum hoc sequatur, nequaquam sanguis, vllo in morbo, in muliere gravida, ex talo est mittendus, minor ex Hypp. cõstat, in iure iurãdo, vbi se aborsum nũquam fuisse intentum iuravit: Gal. etiã idem decrevit, lib. an fœtus in vtero cõtineatur: ergo nullo prætextu, aborsus est causandus, media sanguinis missione ex talo.

Quòd solvitur asserẽdo, nequaquam fœtum perire ex ablatione sanguinis, qui in vena descendente continetur; nam si immodica sanguinis quantitas exuperet pro fœtus nutritione; ex prædicta evacuatione, non toletur sufficiens, & requisitum fœtui alimentum; ac proindè experientia patet, non necessario fœtum perire, & quamvis pereat; sanguis tamen pro vita matris, sine qua, ambo perirent, debet mitti: medicus enim, vt dixi, non fœtum perdere, sed vtrùmque liberare, per se conatur; ideòque omnia testimonia, ex divinis, & humanis legibus, quæ Covarrubias, & alij authores adducunt, solum cõ-

tra-

tra medicos, qui voluntariè aborsum, ob alios fines depravatos, conantur, stabilita sunt.

Vrgebis tandèm; nam non solum evacuatur sanguis, in vena cava descendente, contentus, pro alimento fetus, aperta vena tali: sed etiam sanguis, qui in vtero clauditur commovetur; vt apparet, dum in menstrua purgatione, aut lochio retẽto, quæ sanguine misso ex talo evacuantur: tum similitèr commovetur, & evocatur omne, quòd in vtero continetur, vt est fetus: ergo præcisè, sequetur aborsus; ac proindè sanguinis misio ex talo, in gravidis, sempèr erit læsiva.

Disolvitur dicendo, quòd secta vena ex talo, nequaquam cetus necessariò removetur; imò, ex venefica aura in vtero fontenta, expultricem vteri facultatem lancinante, vehemẽtior commotio suscitatur, quæ media sectione facta ex talo, sedatur; ac proindè fetus in vtero, vegetior, & firmior redditur.

Ex dictis facilè infertur, nullo existente morbo acuto in vtero gerentibus: solum tamen propter sanguinis immodicã plenitudinem, ex qua fœtus obrruptio, sive interitus, timetur, posse sanguinis misionem exerceri, per se intentam, ad præcavendum aborsum, facta tamen, excubiti vena scissa, & probatur; nam aborsus potest contingere ratione immodicæ sanguinis quãtitatis; sed media evacuatione sanguinis, aufertur talis causa abortus: ergo ratione præcautionis, ne sequatur, debebit sanguis mitti, vt doctisimus Augenius 6. de sanguinis misione, Petrus Salius diversus, lib. de morbis particularibus, cap. 22. Gaspar Bravo. Loco citato, & alij quamplurimi testantur.

Instabis tamen; sanguis superabundans in vtero gravidæ mulieris, non extrahitur vena cubiti aperta; atqui si sanguinis misio pro præcautione aborsus fieret, efficienda esset ex brachio: ergo cum non liberet fœtum, quia non evacuat materiam in vtero contentam, non erit exercenda, hæc arguties de-

deciditur, concedendo maiorem, & minorē; nego tamen cōsequentiam; nam licèt debeat fieri sanguinis missio ex brachio, & ista non auferat materiam contentam in vtero, hoc non obstante, abortum tale auxilium impediet, quia evacuata multitudine superiori, media revulsione, quæ fovet multitudinem vteri particularem, istam fœtus pro sui alimonia servabit, & licèt multa dicatur, quia à supernis partibus fovetur, & augescit; sedata tamen fluxione, pro vlteriori tēpore nutritionis fœtus, erit necessaria.

CAPVT XXI.

QVIBVS PRÆSENTIBVS, VEL *futuris morbis vena secta succurrit.*

SIgillatis in veriori clasicorum doctrina, singulis sanguinis missionem coindicantibus, vel permittentibus, debite affectus, quibus sanguinis missio, tam præsentibus, quam futuris succurrat, oportet explanare. Morbos igitur à sanguinis vbertate genitos, vel eruptione præsentes, venæ sectio sanat, impendentes verò arcet, vt sunt febris synochus, tam illa, quæ ex sanguine fervescente, citra putredinem, quam illa, quæ ex putrescente accenditur, omnisque continua, cuius putredo in maioribus vasis condita existit: in affectibus verò partium, sibi locum abrrogant phrenitis, opthalmia, parotis, Angina, pleuritis, peripneumonia, hæpatitis, splenitis, nephritis, inflammationes vteri, pudendorum, ingüinum, allarum, brachiorum, crurum, omnium articulorum, tum internarum, tum, & etiam partium externarum: his proximè accedunt sanguinis sputum, tabes incipiens, sanguinis vomitio, & erup-

eruptio quæ fit è naribus, ex vtero, vel hæmorroide, horum quidem affectuũ initio, scisa vena opposito loco, fluxionis impetum sistit, & rebulsionis virtute non nihil ex parte affecta rebocat, carbunculus tandem, humidior scabies, omnisque rubor per corporis summa florescens, maximè venæ sectionem exigunt.

Ita similitèr febris intermittens, quæ sit exquisita, sive tercianarum, quartanarum, aut quotidianarum genere contineatur, non libere venæ sectione curatur, quamvis aliquando convenienter sanguis mittatur, vt quando venæ immoderata copia turgescunt, ac plectoræ pericula impendunt, vel sympthoma quodam acrius, incalescentis sanguinis vrget, vt pulsans capitis dolor, corporis iactatio, & æstus penè suffocans, quæ quidem sympthomata, tam præsentia, quàm absentia, suam sevitiem; media sanguinis missione deperdunt; ac proindè facilius febres valebunt debastari; ex partium similitèr affectibus; venæ sectio cõvenit aliquibus, vt sunt capitis, & aurium pulsans dolor, lethargus, vertigo, apoplexia, acris & mordax fluxio, cordis palpitatio, in his enim maximum est venæ sectio subsidium, & interdum citra plenitudinem ex eo quòd, medio intensissimo dolore, contusione, vel ardore, fluxio in aliquam principem partem possit prorritari.

Inquires tamen, vtrum sit copiosiùs, & tutiùs, sanguis mittendus morbo præsenti, quam imminenti, cuius decisio, ex virium robore, desumenda venit, nàm cum natura morbo, iàm præsenti magìs, quam imminenti sit labefactata; ideò securiùs sanguis mittetur, in morbo imminenti, quam præsenti; quandò igitur maxima, & præceps plenitudo adest, nullo adhuc morbo genito, nullo virium dispendio sequto, sanguis abundè educi potest; quia veluti, qui pondere naturæ media copia gravis erat, protinùs morbi discrimen imminentis effugit, securiùsque status naturalis servatur; quandò verò morbus iam est genitus, viresque attenuatæ sunt redditæ, vix ci-

tra

trà détrimentum, iuxta ſanguinis effuſsio ſubſtineri poteſt; ob quam rationem in ephæmera ex obſtructione, in ſynocho ſimplici, ſanguis antequam materia putreſcat, copioſè trahitur; quapropter tutiùs, morbo imminente, quam præſente, ſanguis profunditur, ac vtiliùs eſt futurum proſpicere, atque præcavere, quam præſentem profligare.

Quibus ſimilitèr affectibus ſanguinis miſsio non conferat, ſcire valdè oportet; ſicque Gal. libro de curandi ratione per ſanguinis miſsionem cap. 7. damnat ſanguinis miſsionem in vinoſis, & gulæ deditis, ſic aſſerens: *Vinoſi, & gulæ deditiˌ non iuvantur multum purgatione, nec phlebotomia; quià colligunt, crudos humores, qui nec purgatione, nec venæ ſectione auferuntur.* Notandum tamen eſt, quod Galenus ait, non multum iuvari; cum ſi dicat, iam ex aliqua parte, etſi non multum iuvari; quarè ipſe Galenus 12. cap. eiuſdem libri, aſſerit: *In his venæ ſectionem per epicraſim, iuvare poſſe*; ideſt parum pro vnaquaque vice.

Galenus pariter 14. methodi, cap. 13. non admittit, quod in legitimo eryſipelate, ſanguinis miſsio cōveniat; tum & etiam 8. ad Glauconem, inquit, in eryſipelate non eſſe mittendum ſanguinem, ſed purgandam bilem: Paulus verò Celſus, & Aetius, venam ſcindunt in eryſipelate capitis, & cervicis, quia niſi bilis evacuetur, ſtrangulat. Ipſe ſentio, quod in quocumque eryſipelate, etiamſi legitimo, licèt ratione materiæ ſeparatæ, ſolum purgatio conferat; ratione verò alteriùs materiæ antecedentis, quæ nondum eſt in totum ſeparata, ſanguinis miſsio convenit, cum apparatus morboſus antecedens auferatur; vt meliùs purgatio exerceatur: Sicque aſſero, quod Galenus non aſſeruit abſolutè, in eryſipelate non eſſe mittendum ſanguinem, ſed dixit non eſſe neceſſarium mittere ſanguinem in eryſipelate, ideſt per ſe ratione illius, ſed potiùs ratione apparatus; idemque eſt dicendum de tertiana exquiſita, ac de cauſode exquiſito, in quibus ratione cauſę ſa-

paratæ, & sinceræ, nequaquam missio sanguinis indicatur; benè verò ratione causæ antecedentis, quæ cum nondum separata sit antequam secernatur ad fluxionem, & exacerbationem efficiendam, venæ sectione valebit evacuari, viribus tamen constantibus, tamquam à debito permittente.

Galenus præterea tertio de humoribus, comment. 33. tres casus insinuat, in quibus sanguis non est mittendus; quorum primus est in tempore valdè calido: quia tunc vires non permittunt: secundus est, quod in homine omnino bilioso, ob easdem rationes, sanguinis missio non conveniat: tertiùs est, ex 11. methodi, cap. 14. vbi inquit, ventris cruditatem, morbo incipiente, sanguinis missionē prohibere: primi tamen, duo casus intelligendi sunt, pro acceptione sanguinis missionis, in quantitate immoderata; nàm tempore calido, vt æstate; & in homine bilioso, propter temperamentum resolubile, vires non ita ferunt sanguinis missionem, in larguiori quātitate; benè verò in copia moderata; tertiùs verò casus de cruditate primæ regionis, dum ea nominatur, sanguis impeditur; ac proindè maximè observandus est.

CAPVT XXII.

AN IN STATV FEBRIVM PVputridarum, liceat sanguinem mittere.

CIrca hanc dubitandi rationem, plurimi, etsi negativam partem insequantur, quia tamen discrimine non alloquuntur, impugnandi veniunt; sicque verior assertio est, quæ asserit, in statu febris putridæ vniversali, posse sanguinē mitti distinctione quadam, quam Gaspar Bravo, Vallesius, Carreirus,

rus, & Mercatus non adducunt; nam. vel currit dubitatio de ſtatu febris perfecto, & ſalubri, vbi, & ſi ſympthomata elucescant; ſunt tamen cum ſignis perfectis coctionis, materia iam à natura ſuperata: vel dubitatur, de ſtatu morbi imperfecto; ita vt inęqualis appareat coctio, ac ſignum naturæ victricis, eo quòd natura, ab aliqua materiæ portione gravata, vlteriùs coctionem perficere non valet: ſi in primo ſenſu, nequaquam ſanguis eſt mittendus; in ſecundo verò, maximū ſubſidium erit: & probatur 1. ex Gal. 9. metho. cap. 5. pro febrium continentium curatione, ſic aſſerente: *Sanguinis miſsionem, nullo non tempore, eſſe vtilem.*

Probatur deinde: ſanguinis miſsio indicatur à morbo magno pendente à vitio ſanguinis in quanto, vel in motu; ſed in ſummo ſtatu, vel vigore, quamvis appareant ſigna coctionis, etſi febris ſit in vigore, cum inæqualitate coctionis adhuc pendet à materia peccanti in quanto: ergo à tali morbo dependente à materia vitioſa in quanto, in vigore, indicatur ſanguinis miſsio. Probatur vlterius ſi in morbi ſtatu, criſsis, impediatur, aut coctio perfici non poſsit, quia, præ multitudine humoris, natura eſt gravata, indicatur ſanguinis miſsio, vt levata perfectiùs concoquat: ergo in ſtatu morbi, adducto iam diſcrimine, ſanguis erit mittendus.

Inſtabis tamen primo; nam in ſtatu, iam natura ſeparavit vtile ab inutili, atqui ſanguinis miſsio eſt evacuatio promiſcua: ergo non convenit in ſtatu. Cui ſatisfatio, diſtinguendo maiorem, in ſtatu natura ſeparavit vtile ab inutili, ſi ſit perfectus, & completus, à natura victrice, concedo libenter: ſi ſit inæqualis, ita vt natura ſit adhuc gravata, nego maiorem: ergo in ſtatu febris, ſanguis non eſt mittendus, diſtingo vt diſtinxi; in ſtatu perfecto, concedo, in imperfecto, nego.

Obiicies Vlteriùs 1. ex Hyppoc. qui morbo ad iudicationem eunte, prohibet ſanguinem mittere: tum & etiam Gal. 2. Apho. Commentario 29. Avicenna ſimilitèr, in curatione

febrium continuarum, sic ait: *Tunc non phlebotomes, in statu eius, cum non sit intensio, & fortasè interficies*. Ergo in statu, sanguinis missio nòn debet exercèri. Præterea, cum asserat Hyppoc. *in statu meliùs est quiescere*: vt Gal. in Commentario rationem reddit, ne interturbetur coctio; ac proindè, ne natura divertatur à proprio opere: ergo in statu sanguis nequaquàm est mittendus. Hæ tamen authoritates, & rationes adductæ, facilè evanescunt sub distinctione allata, de statu perfecto, & salubri, vel de statu imperfecto, & dubio; cum natura adhuc sit impedita, vt suum opus perficere valeat.

Ex dictis faciliùs infertur, venæ sectionem, securiùs auxilium esse in febrium putridarum augmento, vt constat ex doctrina Gal. lib. de optima secta ad Trasibulum, cap. 39. *in pluribus autem temporibus, idem nonnumquàm auxilium fertur, initio autem morbi, atque incremento, sanguis emittitur*. Tum etiam, lib. 9. methodi, cap. 5. *Si aliquando curare, &c.* libro similitèr de sanguinis missione, cap. 20. *Verùm quoniam in quintum diem, &c.* Roboratur etiam ratione: In augmento febris putridæ, potest dari præsentia indicantis, & absentia impedientis, cum robore virium; sed ideò in principio febris putridæ sanguis emititur, quia hæc reperiuntur: ergo ita paritèr in augmento illius, sanguis mittetur. Maior est certa; minor probatur: In augmento febris putridæ, quamvis appareat signum coctionis, potest esse adhuc natura oppressa, ne ad statum perveniat: ergo illo in casu, dabitur præsentia postulantis, & absentia impedientis: ergo in augmento febris putridę, multò meliùs quam in statu, sanguis mittetur.

Extollit tamèn Gaspar Bravo difficultatem, asserens, non solum in prædictis morbi temporibus, sive febris putridæ; verumtamen in declinatione vniversali evacuationis causa, & simùl gratia attemperationis posse exerceri sanguinis missionem, si febris foveatur ab aliqua portione humoris adhuc sanguini commixti, & firmat suum sensum; quia dùm febris pen-

pendet ab humore crasso sanguini commixto, licèt appareāt signa perfectæ coctionis, vires tamèn debilitari possunt, & iecur incalescere; sicque recidiva poterit supervenire: ideòque sanguinis missio vtilis est in declinatione vniversali morbi, partim evacuationis, & partim refrigerationis causa.

Roboratur similitèr; nam respectu causæ à qua fovetur febris, adhuc desideratur coctio, cum ratione putredinis foveat febrem: ergo indiget sanguinis missione, vt levata natura respectu illius partis putrescentis, concoquat, quod est habile, & excernat, quod petit excerni.

Miror tamen tanti viri authoritatem, & ingenium, cum maximam involvat contradictionem; primò enim supponit vniversalem declinationem febris esse perfectam, & cum signis perfectis coctionis: ergo tota materia vniversalis morbi, erit perfectè cocta, & separata, alias non esset perfecta declinatio vniversalis: deindè supponit, adhuc febrem foveri ab aliqua alia portione materiæ putrescentis, permistæ cum sanguine, à qua natura nondum est levata, vsque quo sanguis mittatur, vt denuò concoquat materiam relictam: ergo ex Bravo sequitur, in illo casu, quod omnis causa morbifica perfectè est cocta, cum sit in vniversali declinatione perfecta, & quod non est tota debicta, cum adhuc restet alia portio putrescens, quæ fovet febrem; quarè asserendum est in veriori doctrina, quod in mentita, & falsa declinatione, propter rationem allatam debet sanguis mitti, vt natura levata ab aliqua materiæ portione, possit coctionem perfectiùs elaborare; in declinatione verò perfecta, nequaquam venæ sectio est exercenda; nam tota materia morbifica, est devicta, & separata; ac proindè febris detruncata, nam coctio facit cesare putredinem, qua, cesante cesat febris; si tamen recidiva sequatur ex materia retenta, hoc erit, quia de novo incrudescit, quo in casu, iàm novus morbus est constitutus, sanguisque de-
bet

bet mitti; hoc tamen, potiùs erit in principio novi morbi, quam in declinatione perfecta præcedentis.

CAPVT XXIII.

AN IN PVNCTICVLARI FEBRE sanguis sit mittendus, apparentibus iam, exanthematibus.

LICET gravissimus Sennertus; triplicem febris malignæ naturam constituat; vnam videlicèt pestilentem propriam, aliam solum malignam; aliam verò describat, lib.5. de febribus, cap.18. cuius titulus est, de febribus petechialibus, quæ propriè, Hispano sermone (*tabardillo, solet appellari*) ita harum curationem distinguit, vt in vltima differentia, ab exhibitione pharmaci purgantis, incipiat; deindè verò sanguinem mittat: de hac igitur offertur dubitatio, vtrum apparentibus exanthematibus, sive puncticulis, debeat in prædicta febre, sanguis emitti, vt solet contingere in variolis, & morbilis: de quibus eadem currit ratio dubitandi.

Plurimi circa, hanc dubitationem prædicto in casu, venæ sectionem obnegant, cuius est ratio; nam dum puncticulæ apparent, humores, qui febris malignæ, causa morbifica sunt, vi naturæ ad circumferentiam moventur; sed media venæ sectione; iterum ad interna, vt viscera remeant, medio motu contrario, quòd valdè pernitiosum est: ergo ne hoc sequatur venæ sectio nequaquam est efficienda. Maior est certa, siquidem apparent puncticulæ malignæ: minor probatur, experientia, quia puncticulæ, media venæ sectione evanescunt: ergo quia trahuntur humores ad interna: ratione similitèr, venæ sectio est tractio sanguinis à circunferentia ad centrum:

ergo

ergo quia moventur humores ad interna. Probatur prædictum antecedens; nam secta vena, evacuantur humores secũdæ regionis: ergo materia, quæ est in tertia regione, nimirum in circunferentia corporis, succedit ad secundam regionem; hoc est valde pernitiosum; nam maligna potius sunt evocanda, quam revocanda: ergo cum natura moveat ad habitum, non impedienda, sed imitanda est, vt Hyppo. 1. Apho. sent. 21. quò viis, ac locis vtilitèr ferentibus ducantur ab ea humores, atqui cutis est conveniens receptaculum; excrementorum præcipue veneficorum: ergo talis excretio nequaquã est impedienda: ergo cum sanguinis missio contrarium motum efficiat, apparentibus puncticulis, non est exercenda.

Alio similitèr freti fundamento Authores, sanguinem mittere nolunt, quia cum in huiusmodi febribus malignis, valdè viciati succi, propter contagium, & exuperantem putredinem adsint; propterea nihil deterius, quam venæ sectionem iudicant; humores enim tale subsidium valdè exagitat, ac sordidum, puro, & sincero sanguini commiscet; vndè purum contaminatur, quod firmant exemplo felis, aut salis, nàm si aliqua portio istorum in aquam quiescentem mittatur, aqua parum salsa, vel amara erit; si verò aqua exactè agitetur, fel, & sal, cum tota aqua permixtus, inducēt ipsam aquam amariorem, vel magis salsam, vt Gaspar Bravo, ex Silvatico abstullit; idemque de variolis, & morbilis, vbi ceperint apparere, nequaquam venæ sectionem permittunt.

Mercatus tamen, tom. 2. lib. 7. afferit, quòd si plenitudo non sit in totum deposita, etiamsi maculæ in habitu appareāt sanguis est mittendus; si verò deposita est, aut vires imbecilles sint, venæ sectionem exercendã non esse; alij verò sub distinctione aloquentes, tuentur, vt doctissimus Nicolaus Bocangelinus, libro de morbis malignis, & pestilentibus, cap. 35. quòd expulsio macularum, vel est critica, natura vincente, in qua sanguis nequaquam est mittendus, eo quòd naturæ actio rec-

tè

tè operantis, impediretur; vel eſt ſympthomatica, ex vi febris orta, natura laceſita, ac ſine ſignis vllis coctionis, quo in caſu, maximum eſt venæ ſectio ſubſidium; vel ſi mavis ſignis apparentibus phlebotomia nequaquàm, cum ſignis verò cruditatis, maxime eſt exercenda.

Gaſpar tamen Bravo ſect. 7. reſol. 20. fol. 475. eandem inſequens ſententiam Nicolai Bocangelini, reſolvit, quòd apparentibus puncticulis, vel aliis excretionibus criticis; ſi natura redditur potentior ſupra cauſam morbificam, ſanguis nõ eſt mittendus, ductus priùs, authoritate ſatis trita 1. Apho. ſent. 22. quæ iudicãtur, iudicata ſunt integrè, &c. Ergo ſi maculæ, aut aliæ excretiones appareant, natura vincente, nec ſanguinem mittere, nec aliquid innovare oportet. Si tamen quis aſſerat, quòd ex Hyppoc. nihil eſt agendum ſi morbus ſit integrè iudicatus; per excretiones verò ad cutem, non poteſt eſſe iudicatio integra, quia tãtum materia tenuis, & vaporoſa, remanente craſiori portione, valet evacuari; ac proindè talis evacuatio erit diminuta, & non critica: quòd diſſolvit Bravo reſpondens, quòd cum huiuſmodi febres puncticulares, pendeant ab efferveſcentia humorum proptèr malignam qualitatem; hinc eſt, quòd qualitas illa maligna ſolum intenuioribus partibus inhæret, quæ ſi ad cutem moveantur, efferveſcentia maximè quieſcit, malignaque qualitas, extra pellitur: ſpiritus denuo foventur, ac alij puriores generantur, ſicque natura victoriam ſupra cauſam aſſumens, validiores pulſus, & magis æquales efficit, eo quòd febris remititur.

Satisfacit tamen in ſuo ſenſu Bravo, inſtantiæ allatæ, aſſerens, fervorem, & qualitatem malignam, ſolum eſſe in ſubſtãtia vaporoſa; ſi tamen aliquis vrgeat, non implicare qualitatem veneficam etiam poſſe inhærere ſubſtantiæ craſæ, & terreſtri, ac proindè quòd iſta non poteſt evacuari per habitum, ſicque talem evacuationem, ſive iudicationem non eſſe integram totiùs cauſæ morbificæ. Reſpondet Gaſpar Bravo,

quòd

quòd Hyppoc. dum docet si morbus integrè iudicatur, per ly integrè, intelligit, dum perfectè iudicatur, ideſt cum fidutia, & ſecuritate, quamvis hoc non contingat per integram evacuationem totiùs cauſæ morbificæ; nàm ad hoc vt iudicatio dicatur perfecta, ſufficit quòd media illa evacuatione, quamvis non ſit totalis materiæ, tamen quæ ſufficiat, vt natura reddatur ſuperior, ſupra aliam cauſam morbificam.

Anuente tamèn, tanti, authoritate, viri, prædictam Hypp. expoſitionem circa iuditij integritatem, non vt integram amplector; dicere enim integram eſſe iudicationem, quia ſufficiens materia morbifica eſt euacuata, vt reliquam remanentem, natura valeat ſuperare; ex hoc ſequeretur quòd quelibet evacuatio critica, eſſet perfecta, nullaque reperiretur imperfecta, & diminuta: deindè quòd etiam evacuatio ſympthomatica, quæ ex accidenti dicitur bona, eſſet critica, & integra: ſequela probatur; nam media evacuatione ſympthomatica, ad tempus, materia quæ relinquitur, eſt magis capax, vt ſuperetur à natura levata, præcedente dicta evacuatione: ergo talis evacuatio, quāvis non ſit totiùs materiæ morbificæ, quia natura redditur ſuperior, diceretur integra. Præterea quia ex relicta materia craſſa, poteſt dari periculum recidivæ; ſed ex evacuatione integrè iudicante, nullum recidivæ periculum adeſt: ergo male aſſerit Gaſpar Bravo, quòd illa evacuatio mediis puncticulis, quamvis tota materia morbifica non ſit evacuata, eſt integra, quia natura redditur ſuperior, ad aliam portionem vincendam.

Potiùs tamen ſatisfaceret Bravo, dicendo, quòd caſu quo mediis puncticulis, ſolum evacuetur materia, ſive portio tenuior, & facilis ad exitum per cutim, & deindè remaneat intra venas, alia craſior, & terreſtrior, cum ſignis tamen permanentibus, & perfectis coctionis; tunc, etſi non ſit criſsis integra in eſſe evacuationis, quia remanet alia portio; in eſſe tamen iudicij criſsimi, ideſt ſigni coctionis, dicetur opus criti-

cum, ex eo quòd natura partim expulſit materiam tenuiorē ad habitum; aliam verò in capacem, vt per habitum mittatur, ſuperat media coctione, vt poſtea adimpleto munere evacuationis per habitum, ingrediatur alterius materiæ intra vaſa exiſtentis per ſeceſſum expulſionem, vt in eſſe evacuationis, iam ſit talis evacuatio critica integra, & perfecta, aliàs ſolum eſſet critica ad melius.

Quibus ſic iactis, reſpondeo, adhuc illo in caſu ſanguinem, non eſſe mittendum: quia licèt remaneat portio illa, dicta, intra venas, iſta adhuc eſt obiectum retentricis, vt perficiatur in coctione; ſicque cum non gravet naturam; imò concoctrici facultati cedat, ideò relinquendum eſt totum, naturæ, opus ad coquendum, ne divertatur à proprio opere; vt poſtea ſi à natura victa non expellatur completè, poſsit ab arte ſuppleri expurgatio, medio pharmaco purganti, ne recidiva ex tali materia cineritia relicta, ſequatur.

Secundum verò aliam partem, videlicèt quandò maculæ apparent in principio morbi, ex eo quod potiùs materia eſt cruda, atque invicta, cùm talis eruptio ſit ſympthomatica, inquiunt plurimi ſanguinem neceſſariò eſſe mittendum, vt inter alios eſt doctiſsimus Sennertus, Zacutus, Oratius Augenius, Mercatus, & Gaſpar Bravo: & probat primo Mercatus huiuſmodi aſſertionem ex Gal. quia natura levata media venæ ſectione, meliùs quod eſt habile concoctu, evincit, & concoquit, ac tandem, quod debet excernere, excernit: ergo multò efficatiùs materiam relictā valebit per cutim expellere. Deindè, quia nequaquam valet timeri retroceſſus, humoris ad cutim tendentis; hoc enim ſolū accidit, quandò deponitur, quod neceſſarium eſt naturæ; quandò verò, quod ſuperfluum eſt, evacuatur ſectione venæ, potiùs reliquum, meliùs à natura moderatum, ad circunferentiam pellitur; quà ratione ſolvitur ratio ſuperiùs allata, de timore retroceſſus materiæ ad intimiora corporis.

Præ-

Præterea, quia maius periculum suffocationis, ac proindè vitæ impendit periculum, ex summa plenitudine, quam ex remeatione ad intra, cum ista postea magis à natura corrigatur, iterum ad extra vehementius emittendo: ergo de primo ad vltimum inferendum est, eruptionem puncticularum in principio febris malignæ, nequaquam sanguinis missionem impedire, cum talis evacuatio sympthomatica sit.

Roboratur vlteriùs: sanguinis missio, ex doctrina Galeni est exercenda, dum adest indicans, & abest impediens; sed eo quod febris maligna, pendeat ex vitio sanguinis in quantitate, aut in motu, adhuc apparentibus maculis, est indicata à præsentia postulantis, & non impedita, cum vires possint esse validæ: ergo debet exerceri, etsi maculæ appareant.

Præterea confirmatur, quamvis maculæ appareant, si non adsint signa naturæ vincentis, vt sunt coctiones, quæ celeritatem iudicij, & securitatem salutis ostendunt, imminet vitæ periculum, nisi adimatur causa à qua febris conservatur, cùm eam, quia gravata, non possit vincere; sed tunc temporis non est indicata purgatio, quia non est materia cocta, & separata: ergo debet exerceri sanguinis missio.

Neque valet arguties facta, ex aquæ permixtæ, cum re amara, aut salsa, exemplo, ex eo quod si aqua agitetur, amarior, & magis salsa redditur: ergo ita ex venæ sectione in febre maligna agitatus humor, magis impurus, & vitiosus redditur; paritas enim non currit æqualitèr; nam humores non ita continentur intra venas, veluti aqua in vase: dum enim vas agitatur, contenta in eo, permiscentur, confusaque redduntur; non verò dum sanguis mittitur, ita humores intra venas agitantur, vt confusa illorum sequatur permistio; imò cum partim natura, portionem sanguinis expellat, minorataque sit quantitas humorum, minus ebulliunt humores, purioresque redduntur, vt impediatur illa coinquinatio vtilis, cum inutili: ac proindè soluta manet facilè, instantia.

Sapientissimus tamen Ioannes Baptista Silvaticus, in suis controversiis 41. fol. 194. alitèr circa hanc difficultatem sentit, videlicèt, quod apparentibus efflorescentiis, sive puncticulis in morbi initio, tandiù impediri sanguinis missionem, quandiù naturæ motus perdurat; nam movente natura, quomodocumque illa moveat, nihil nobis agendum est, sed illius motum spectandum; quarè, cùm eruptio papularum, naturæ sit motus (quamvis sympthomaticus sit) non est sanguis mittendus vsque quo Medicus prævideat, vtrum talis efflorescentia satisfaciat, nec ne; & probatur paritate desumpta ex Gal. doctrina 9. metho. cap. 5. asserentis: *Si tempore mittendi sanguinem, menses moveri cōtigerit, sive etiā hæmorrhois sit reclusa, si inspecto fluentis impetu, ipse satis fore videbitur, qui solus quod requiris vacuet, naturæ rem omnem permites; sin minus ipse detrahes, quo ex coniunctis ambobus, perficiatur quod postulas.*

Nunc sic, ex doctrina Gal. quamvis detur indicans sanguinis missionis, si tali tempore moveatur evacuatio menstrualis, quamvis motus sit sympthomaticus: hoc non obstante, nihil est agendum, sed expectandus est motus naturæ, vt si natura non satisfaciat, valeat Medicus venam scindere, vt tale opus perficiat; sed sic est, quod quandò apparent puncticulæ in principio morbi, quamvis sympthomaticę, talis est motus naturæ: ergo toto tempore quo permanet efflorescentia, in febre maligna, nihil est agendum: ergo sanguis non est mittendus. Maior propositio est manifesta, ex Gal. Minor probatur, tota ratio propter quam evacuatio menstrualis in principio morbi, quamdiù durat, impedit sanguinis missionem, est quia licèt sympthomatica, potest satisfacere redundantiæ causæ morbificæ & fit per loca conferentia; sed etiam erruptio exanthematum, in principio febris malignæ, potest satisfacere redundantiæ humoris maligni, & fit per loca conferentia, nempè per habitum corporis: ergo quemadmodum vna, etiam

etiam alia evacuatio, quamdiù perdurat, impedit sanguinis missionem.

Præsens quidem ratio, maximam confert vim, qua Gaspar Bravo convictus inconsequentèr alloquitur: primò, quia tuetur absolutè, quod sanguis mittendus est in principio morbi, licèt puncticulæ appareant, quia sympthomatica est evacuatio; inferiùs verò insequens paritatem ex evacuatione menstruali sympthomatica, & eruptione exanthematum, inquit, sanguinem non esse mittendum, excretione permanente ad cutem; nisi quandò non sufficit, vt natura superior evadat, veluti contingit in evacuatione menstruali, febri superveniente.

Ipse tamen alitèr sentiens, prædicto respondeo argumento, quod nequaquam eadem militat paritatis ratio; nam licèt verum sit, quod quamvis evacuatio menstrualis permittenda sit, sine vllo alio auxilio, nempè venæ sectione; non tamen eruptio exanthematum, ita est relinquenda, vt sanguis non mittatur, cuius est ratio; quia quamvis vna, & alia sit sympthomatica, & per loca conferentia; tamen menstrualis evacuatio copiosius, & securius valebit satisfacere redundantiæ morbificæ causæ, vt sanguinis missio aliquandò nō sit necessaria; at verò evacuatio per habitum, mediis puncticulis, non ita complete potest quantitati causæ morbificæ evacuandæ satisfacere; quia cum ductus in habitu corporis reperti, non ita capaces, ac pervij sint, veluti vasa vteri; propterea mediis exanthematibus solum evacuabitur materia vaporosa, & subtilior, quæ habilis sit ad exitum, remanente alia crasiori, adhuc cruda existente, quia in principio morbi, ratione cuius semper indicata est sanguinis missio, vt levata natura coctionem aggrediatur; vasa verò matricis cum ampliora, & capaciora sint, vt tota materia morbifica, tam tenuis, quam crassa possit à natura expelli, secundum redundantiam, qua natura erat oppressa; hinc est, quod expectandus est motus evacuationis

menstrualis, non verò efflorescentiæ, cum ista semper debeat esse imminuta.

Doctissimus quidem Michael de Heredia, de curatione febris malignæ, disputat. 3. quæst. 1. hanc difficultatem exactè perpendens, maxima ratione fretus, oppinatur, quod si materia morbi sit cruda, ægerque non sit satis innanitus, non apparentibus, vel apparentibus maculis, semper sanguis est mittendus; si verò materia extiterit cocta, & iuxta vigorem, sive in eo puncticulæ appareant, prudentiùs, & securiùs erit quiescere, donec Medicus effectum illius expulsionis pervideat, ita vt si mitior, & remisior morbus appareat, talem evacuationem permittere, aut iuvare conveniat; cum tali in casu iudicatoria soleat esse, vt ex Hyppoc. constat, qui nullam fœminam non vidit, cum hac expulsione liberatam: attamen in quovis tempore morbi; si morbus non remittatur, & sympthomata non mitiora appareant, ratione eruptionis papularum, contemnenda maximè est talis evacuatio; & operandum quasi non apparuissent; sicque vel in augmento, vel in vigore, sanguis semper erit mittendus, cum hac tamen præmeditatione, vt Medicus illum materiæ motum ad cutem, non impediat, sed potiùs auxiliis idoneis evocantibus, semper iuvet; nam huiusmodi eruptio, quamvis ex parte temporis, sympthomatica, semper tamen est evacuatio materiæ peccantis; quarè ex parte causæ, sempèr est conferens; qua propter, etsi sanguinis missio exerceatur, de novo natura est iuvanda ad habitum, cucurbitulis, linimentis laxantibus cutem, ac moderatè atrahentibus, aliisque ad habitum moventibus. Quæ sententia verissima, & apud omnes collaudatu est digna, cum non solum servanda sit in febris puncticularis curatione; verum etiam in variolarum, & morbilorum constitutione; quemadmodum, in carbunculi, & reliquorũ affectuũ, qui cum vlcere crustosso cuti insunt curatione, Gal. ab incissa vena incepit, vt 4. metho. cap. 10.

CA-

CAPVT XXIV.

VTRVM FEBRIBVS PESTILENtibus ſanguinis miſsio conferat, & an ex talo potiùs, quam ex cubito.

NOn exigua ſolicitudo, & cura, Medicorum ingenia cogit, ad extirpādam febrium peſtilentium naturam, cum plurimi ægrorum, etiamſi exquiſita auxilia exhibita ſint, miſerabilitèr pereant: de his igitur ſuſcitatur quæſtio, vtrùm in ſelectiori curatione, ſanguinis miſsio conferat; circa quam dubitationem, plurimi negativam partem inſequntur, & probatur 1. media experientia, quam antiqui, ac moderni omnes fatentur, ſuis temporibus, media febrium peſtilentium graſſatione, quòd nulli ſanguis fuit miſſus, qui non interierit: ergo in febribus peſtilentibus, experientia patet, ſanguinis miſsionem non eſſe proficuam.

Probatur vlteriùs; facta ſanguinis miſsione, attrahitur materia venefica à circumferentia corporis, in ſpiritualia: ſed in febre peſtilente ſempèr eſt trahenda à corde, & ab internis, ad externas partes: ergo numquam convenit ſanguinis miſsio: rob oratur præterea; huiuſmodi febres peſtilentes apparent in principio lænes, placidæ, & mitiſsimæ, vſque quo ſeminaria contagioſſa iam ſint diſperſa; ſed ſanguinis miſsio fit potiùs, dum iam talis materia venefica plurimum eſt agitata, & commixta: ergo illo in caſu, media ſanguinis miſsione minus de ſeminario, & de corrupta materia, magis verò de laudabili evacuabitur: ergo in maius diſcrimen, quam iubetur, colocabitur æger: ergo ſanguinis miſsio nequaquam cōfert in febribus peſtilentibus. Hæ tamen rationes, etſi ali-

quam

quam virtutem ſubſtineant, non tamen convincunt, vt hanc ſententiam inſequamur; ſicque priùs ſolvuntur, ſi aſſeram, quòd quamvis plurimi ægri febre peſtilente laborantes, ſanguinis miſsione facta periiſſent; hoc tamen eſt, quia fortè non fuit exercitum ſubſidium ſub diſtinctione, quam inferius adducam: ſi enim venefica qualitas peſtilens, non ſit cum apparatu morboſo complicata, ſed potiùs medio fomite genita, illo caſu, cum ſanguinis miſsio materiam morbificam non exhauriat, potiùs laborans febre, peribit.

Secundæ rationi reſpondeo, vt ſuperius in alia ſolutione; quòd licèt media ſanguinis miſsione, ſucceſsione ad id, quòd evacuatur, aliqua portio ad interna retrahatur; ſtatim tamen ab opreſione, natura levata, movetur denuò ad expulſionem; ita vt copioſius materiam morbificam ad externas partes trudat; vt experientia patet in morbilis, & variolis adhuc erumpentibus: deinde, quia non ſempèr accidit talis retroceſſus, niſi quandò ſuperfluum, phlebotomia evacuatur.

Tertiæ rationi reſpondeo, quòd licèt circa principia, huiuſmodi febres lenes, & mittes appareant; ſi tamen Medicus peritus, & cordatus extiterit, & magnam humorum plenitudinem animadverterit, ſtatim venam ſcindere debet, antequam prædicta ſeminaria malignitatis, ſint diſperſa; aliàs parcè, ſanguis mittendus erit, cum vires non ita valide ſint ad huiuſmodi auxilium permittendum, vt doctiſsimus Fracaſtorius, lib. 3. de febre maligna puncticulari cap. 5. rectè perſentit.

Quibus ſolutis, verior aſſertio eſt; quòd viribus conſentientibus, ſi febris peſtilens complicata ſit cum morboſo corporis apparatu quomodocumque contagium proveniat, ipſum apparatum deponere oportebit, media ſanguinis miſsione, dummodo talis apparatus morboſus, ex humorum, vel ſanguinis copia congeſtus ſit, quo quidem caſu, non ſolum morbo incipiente, ſed quotieſcumque tumores doloroſi grãdiores, puſtulæ, carbunculi, & antraces apparuerint, præcipuè

pué

pue eis apparentibus, si morbus non sedetur, cum vires constent: notandum etiam expedit, quòd dum sanguis mittitur, quamvis maior sit morbi vrgentia, parcè tamen, & per vices, potiùs, quam confertim, & subito, est evacuandus, vt vires donec morbus consistat sufficere valeant, sic tenet doctissimus Mercatus, lib.7. de febris pestilentis curatione fol. 456. notandum, similitèr convenit, quòd, si febris pestilens ab aëris vitio, modo à cœlo, modo ab aqueis, vel à terra, aut quavis eius putrilagine nascatur; ita vehemens sit, vt citra morbosum corporis apparatum, vel spirituum, vel solidæ sustantiæ corruptione, vel maxima humorum dissolutione celerrimo tempore hominem perdat, valdè sanguinem detrahere frustraneum est, præcipuèque; si humor peccans, separatus fuerit à locis sanguinis, eandem etiam sententiam amplectuntur, Zacutus tom. 1. lib. 2. Sennertus, lib. 4. tom. 2. cap. 6. Gaspar Bravo, disputatio. 1. resolut. 21. Riverius in curatione febris pestilentis, Massarias lib. 2. de peste, & alij quam plurimi.

Probatur igitur huiusmodi assertio primo, nulla alia est ratio propter quam, qualitas pestilens impediat sanguinis missionem, nisi quia vires languidæ sunt; atqui pluries vires possunt esse constantes, vt ferant sanguinis missionem: ergo in prædicta febre, aliquando sanguis valebit mitti; minor probatur ex distinctione allata; nam eo quòd detur apparatus morbosus pẽdens à multitudine sanguinis, in principio febris, nondum natura est labefactata, imò si non levetur, à quanto, magis prædicta qualitas valebit omnem massam, & spiritus serpere: ergo si sanguis non mittatur potiùs extincto calore natiuo, à quanto, & à quali, peribit æger: ergo tunc temporis sanguinis missio maximè confert.

Probatur vlteriùs, febris pestilens debet curari per evacuationem causæ, aqua dependet, sed in illo casu, talis febris pestilens pendet à copia sanguinis, vel humoris cum eo com-

mixti: ergo talis multitudo est evacuanda, non per purgationem, cum materia non sit separata: ergo potiùs per sanguinis missionem, viribus tamen consentientibus. Confirmatur etiam testimonio Gal. qui cum vehemens pestis Asiam apprehendisset, ipsumque attigisset, secunda morbi die, remissione febris facta, crus scarificavit, duasque ferè sanguinis libras detraxit, hacque de causa, periculum vitavit; quod insinuat Oribasius 7. collectaneorum, cap. 20. Ergo cũ sanguinis missio indicata sit à febre pestilente, cum apparatu morboso dicto complicata, necessariò exercenda erit.

Secunda verò quæstionis propositæ pars, etsi non quoad remedium in specie, quoad modum exercendi militat, videlicèt, an pro pestilenti febre curanda, debeat fieri semper sanguinis missio ex talo: præsens percelebre dubium, variam authoribus opinionem parit; alij enim inquiunt, semper ex talo fussionem sanguinis, nũquam ex brachio, exercendam esse: alij verò, aliquando ex brachio, aliquandò tamen ex talo, quę sententia, vt verior est eligenda, ad cuius roborationem notandum expedit, quod si corpus sit plectoricum, ac materia morbifica putrida à qua febris nascitur, & fovetur, adsit in vasis maioribus, vt in trunco venæ cavæ sursum ascendentis, sanguis necessariò ex Brachio priùs est mittendus; vt tandem revulsio, ac humorum tractio fiat in partem longinquam, vena tali erit scindenda, quod si corpus non nimis plectoricum, aut si in mesenterij venis copiosa humorum portio, à qua febris pestilens foveatur, superabundet, potiùs ex pede vtilitèr sanguis est evacuandus.

Hanc assertionem subtilitèr extollit Gaspar Bravo loco assignato, eam tuetur Sanctorius lib. 1. epistolarum 2. Mercatus 7. de curatione febris pestilentis, Zacutus 3. observationum Medicar. observat. 44. Oratius Augenius 3. epistolarum, & consultationum Medicarum, in epistola pro Antistite, Maroja 1. de febribus, cap. de curatione febris malignæ, Sennertus

tus lib.4.cap.11. & probatur, ex prima ſuppoſitionis parte, videlicèt dum plectorica diſpoſitio corporis adſit; nam ſanguinis miſsio in febre peſtilente, ſemper debet fieri ſecundum exigentiam febris, provt eſt putrida; ſed provt eſt talis putrida, indicat ſanguinis miſsionem ex brachio: ergo febris peſtilens, provt putrida eſt, ſemper debet curari media ſanguinis miſsione ex brachio. Maior probatur; venæ ſectio in febre peſtilente, non exercetur ratione peſtilentiæ, vel qualitatis maleficæ: ergo exercetur ſecundum exigentiam illius, provt dependet à putredine: ergo provt putrida eſt, indicat ſanguinis miſsionem ex brachio: ergo non eſt exercenda ex talo.

Probatur vlteriùs; quamvis ſanguinis miſsio indicetur in febre peſtilente, velutì remedium revulſorium, & evacuatorium, ſequitur maior vtilitas, vt evacuet proximã cordi morbificam cauſam, quam revelat ex talo; ſed facta ſanguinis miſſione ex brachio, tutiùs, & celeriùs, evacuat ex corde talem cauſam morbificam, quam ſi revelat ex talo: ergò quamvis indicetur, vt remedium revulſorium, & evacuatorium, cum hæc etiam ſalventur, exercenda erit maiori ex parte ex brachio, quam ex talo.

Confirmatur prǽterea, febris peſtilens maiori ex parte ortum ducit ex putridis humoribus, in vena cava aſcendente, exiſtentibus, & potiùs ab ea diſſeminatis in vniverſum truncum, quam ex illis, qui ſunt in vena cava deſcendente; ſed ſanguinis miſsio ex brachio, certiùs, & ſecuriùs, evacuat humores exiſtentes, in vena cava ſurſum aſcendente: ergo evacuat ſecuriùs cauſam morbificam febris peſtilentis: ergo potiùs vena ſcindenda eſt ex brachio, quam ex talo, admiſſa tamen, vt dixi, diſpoſitione corporis plectorica.

Secunda verò ſuppoſitio videlicèt, quod ſi adſit cauſa morbifica, febrem peſtilentem fovens in vena cava, & ramulis deorſum, deſcendentibus, aut ſi in meſenterij venis ſuper-

abundet, potiùs vena tali est seccanda; & probatur, si exigua sit humoris copia, qua febris pestilens fovetur, magis est revulsio indicata, quam evacuatio; sed sanguinis missio ex talo, est adhuc maior revulsio, quia in partem longinquam: ergo illo casu sanguinis missio ex talo erit vtilior, quam ex brachio.

Probatur vlteriùs, si sanguis vitiosus existat in vasis inferioribus venæ cavæ descendentis, nulla existente plenitudine vniversali, venæ sectio ex talo celeriùs, & promptiùs evacuat materiam, quã ex brachio: ergo potiùs ex talo, quam ex brachio erit exercẽda; antecedens probatur, venæ brachij nullam habent communicationem proximam, cum venis inferioribus, in quibus materia morbifica continetur; atqui vena tali maximam obtinet communionem, cum prædictis inferioribus: ergo potiùs conferet sanguinis missio ex talo, quam ex brachio.

Obiicies tamen, quandò adest indicatio revulsoria, & evacuatoria; hæc debet adimpleri, media evacuatione ad vtrumque finem; sed in febre pestilente est indicata venæ sectio evacuatoria, ratione materiæ malignæ petentis cor; revulsoria verò, ratione qualitatis deletereæ, ad partes internas irruentis: ergo talis evacuatio, revulsoria, & evacuatoria debet fieri per loca commodiora; atqui facta ex talo, est commodior evacuatio ad vtrumque finem: ergo potiùs in febre pestilente, sanguinis missio est facienda ex talo, quam ex brachio. Maior est certa. Minor ex duplici causæ respectu, qualitatis, videlicèt veneficæ diversimodè fluentis, non potest negari: secunda altera propositio, minor, probatur, sanguinis missio ex talo, evacuat per ramum venæ cavæ descendentis, ex quo evacuatur sanguis à venis maioribus, & iecore; deindè evacuatur per partes inferiores, per quas meliùs revellitur materia: ergo venæ sectio ex talo vtramque indicationẽ evacuatoriam, & revulsoriam adimplet: ergo cum ista duplex in-

di-

dicatio, detur in febre pestilenti, potiùs conveniet, sanguinis missio ex talo, quam ex brachio.

Solvitur, hæc argutiæ respondendo, quòd quandò duplex adest indicatio, evacuandi, & revellendi, illa quæ evacuatoria sit indicatio, mittendi sanguinem, semper debet prævalere, quia præstantior est ad febris curationem, evacuatio causæ, quam revulsio; nec valet minor propositio allata, videlicèt, quod ex vena tali excissa, etiam fit evacuatio causæ, hoc enim verissimum est, si causa febris pestilentis, in mesenterij venis, aut lienis reperiatur; si verò sit in vena cava ascendenti, ac venis ab ipsa dissiminatis, potiùs revulsio, quã evacuatio, quæ magis indicata est, fiet.

CAPVT XXV.

QVÆ VENA IN QVOVIS AFFECTV secanda sit.

CVm in superioribus, satis de communiori modo revellendi, derivandi, & evacuandi; in diversis affectibus sit actum, nunc iam peculiaritèr, videlicèt ex qua vena, in quovis affectu, sanguis debeat mitti; agendum venit, plenitudo igitur, quæ nullius partis est affectio, qualibet ex vena, citra electionem detrahitur, commodissimè tamen, ex interiore vena cubiti dextri; quæ à cava, & iecore, validissimè prohicit, biliosa deindè plenitudo, ex dextri similitèr vena cubiti; melancholia verò ex interiore vena sinistri cubiti; ita lienis situs exposcit, quæ verò ex crudorum colluvie humorum, suborta fuerit, ex quolibet brachio potest adimere, eadẽ prorsus ratio est observanda, in febrium curatione, quare synochus febris, tum simplex, tum putrida, interiorem cubiti dex-

tri venam exigit ſeccari;veluti febris ardens,peſtilens, quemadmodum tertiana, & quotidiana, ſive ſimplex, ſive duplex, aut intermittens, vel continua; quartana verò,quæ continenter affligit,interiorem venam ſiniſtri brachij expoſcit.

Nec minus animadvertendū eſt, quòd in febribus putridis intermittentibus, ſeccanda eſt vena quandò, ſive plectora;ſive ſympthomatum crudelitas efflagitat,ex partibus ſupra claviculas exiſtentibus, præcipuè quidem vena humeraria inciſſa revellit, & evacuat celerius, & validius ex cubito, tardiùs verò, in illo manus ramo,qui inter pollicem, & indicem excurrit; ex illis verò morbis,qui inter claviculas, & renes, ſunt poſsiti, interior ſciſſa, revellit celerius in cubito; tardius verò, in manus ramo, qui inter anullarem, & minimum digitum extenditur.

Nec minus vtile offertur penpendere, quòd infra renes in quacumque parte,affectus inhæreſcat,ſecta poplitis vena,impetu maiori, ac celeritate revellit; tardiùs vero, & infirmius, ſecta in maleolo ſaphena: inflammatio ſimilitèr, quæ rectos abdominis muſculos ,ſupra vmbilicum invaſſerit, retrahetur, ſive rebelletur apperta inferiore vena,quæ verò præhēderit, ſolum inteſtinum, quamvis ſit ſubter renes, revelletur ſecta interiori cubiti.

Affectus præterea capitis, ex plenitudine ortos,tam internos, quam externos, ſive incipiant, ſive ſummam magnitudinem adquiſiverint, ſecta cubiti humeraria revellit; dextros quidem dextra, ſicut ſiniſtros ſiniſtra;ſi verò, id ignavius agēdum ſit, ſecabitur, quæ ex directo inter indicem, & pollicem manus exiſtit, niſi aliundè, quam ex humeraria naſcatur,nam illos, ſcarificatio ſcapularum, atque humerorum derivat, ac iniectæ cucurbiculæ, ſanguiſque ex naribus profuſſus, ſicut phrenitides, deliria, & apoplexias;vertigines verò,quæ oriūtur à capitis vitio,derivantur, ſectis arteriis, quæ pone aures ſunt: dolores præterea, qui priora capitis obſederunt, deri-

ban-

vantur aperta frontis vena; qui verò occiput, & posteriora possident, curcubitulis cervici, atque humeris appositis.

Oculorum etiam inflammationes, ac lacrimę validè mordaces, primum secta humeraria eiusdem lateris, deindè humerorum, & cervicis cucurbitulis retrahuntur, & efrenanur; derivantur verò, vena incissa, quæ in alterutrum angulum fertur: non alitèr auribus inflammatis, & parotidibus, post humerariam, vena sub aure est seccanda: afectus calidiores gingivarum, maxillarum, & dentium, post humerariam illæ, quę sub labiis existunt, sectionem desiderant, vt in angina illæ, quę sub lingua cernuntur.

Pulmonum paritèr inflammationem, etiam revellit interior sinistri, potiùs quam dextri, veluti sanguini qui tusiendò reiicitur, tabi, palpitationi cordis, aliisque vitiis similibus, eadem vena sinistri brachi succurrit, quemadmodum pleuritidi, ac pectoris, & diaphragmatis inflammationibus, ex eodem latere interior vena secta, revellendo, ac derivando confert: inflammato quidem iecore, sive gravitèr oppresso, interior dextra seccatur, veluti liene male affecto sinistra interior succurrit, ex cubito validiùs, ex manu verò languidiùs; derivatio ex liene in alvum fit, veluti ex cava iecoris parte, ex giba verò in vrinam.

Quælibet præterea recens renum inflammatio, ex interiore cubiti vena revellitur, dextri quidem; si ren dexter; si sinister, sinistri affligitur: in affectibus similitèr vteri, si menses prætermodum emanant, vena cubiti interior impetum detinebit, sursumque sanguinem retrahet, veluti curcubitulæ, infra mamas, vel etiam vmbilico infixæ, supræssos verò menses, secta vena in poplite existens, aut maleolo, maximè movet; quia sanguinis misio impetu deorsum inverso, venæ pertinentes ad vterum innaniuntur. Hoc tamen, non semper exequendum est, nisi plenitudo vniversalis deposita fuerit: eadem venit paritas doctrinæ, in sanguinis effluxu, affatim per he-

mor-

morrhoidas;nã secta cubiti vena supprimit eas. Suppressas verò, malleoli vena scissa evocat, si aliqua inflammatio partes obscęnas, vel vesicam infestat, cum non sit particeps alicuius, perniciei venenatæ, potiùs ex cubiti venis superioribus, multitudo est semovenda; postea verò, si magna præmat necessitas, ex inferioribus, particularis revulsio, & derivatio est efficienda, quæ doctrina de omnibus aliis partium inferiorum affectionibus, æqualitèr est observanda.

Morbi etenim qui, ex præsenti plenitudine, futuri metiũtur, sunt arcendi sanguinis detractione; ita vt si plenitudo esset ex suppresśis mẽsibus orta, quisquis morbus minetur congruenter profligabitur, sectione vasorum inferiorum, quemadmodum, si ex longa consuetudine, hæmorrhoides fluentes cohibeantur, ex quibus plenitudo nascatur, ista ex inferioribus haurietur, nisi æger illas obcęcare intẽdat, posteaque, humorem obnoxium habere desideret, tunc enim plenitudo ex superioribus erit detrahenda, quælibet igitur pleritudo, quæ ex aliis causis morbos minetur, illos secta vena iecoraria cubiti dextri cohercebit, pars deindè affecta, cuius vasa facilè rumpuntur, aut promptè fluxionem recipit, quamvis ista sit innanienda, non per finitimam, & proximam venam, cum adhuc morbus genitus non sit; sed potiùs per venam longiśsime, è directo disiunctam, quæ fluxionem futuram inhibeat, ac humoris impetum, in diversam regionem avertat.

***

*** ***
*** ***

***
***

CAPVT

CAPVT XXVI.

QVAM VTILITATEM, VEL nocumentum, ſpontanea ſanguinis eruptio, conferat in morbis.

SANGVIS, qui affatim, copioſèque profluit, tum in plectora ingraveſcente, tum in febre ſynocha, vndecumque contingat, ſanguinis miſsio, gravitatis, & plenitudinis ſympthomata remittet; in febre verò continua, per quam humores in maioribus vaſis contenti putreſcunt, ſanguis copiosè, atque affatim proſiliens, non æque auxiliatur; nam qui è naribus ægreditur, quamvis vigilias, deliria, dolorem capitis, aliaque ſympthomata demulceat, nequaquam tamen propriam morbi radicem evellit, niſi fortè immoderatior profuſsio, cum ſumma virivm diſſolutione contingat; quæ tamen numquam eſt deſideranda; vicioſus enim ſanguis per nares poſtremo effluit, poſtquam iam magna virtus laudabilioris, fuerit effuſſa.

In his igitur febribus, licèt ſanguis è naribus illabatur, vena tamen cubiti ob huiuſmodi rationem ſeccanda eſt; at verò, qui per iſtos morbos, ex hemorrhoidalibus vaſis, ſive vtero, affatim, & copiosè profluit; maximè confert, quod proximè è vena cava lumborum decidat, multotiès tamèn, nec ipſam febris radicem extirpat, quæ in cordi proximis venis adeſt; ſæpiùs etiam menſibus profluentibus, & in puerperiis, quæ ritè purgantur, propter febris intenſiſsimum ardorem, ſanguis (quamvis parciùs) ex cubito deponendus eſt, ligatis tamen cruribus, aliàs febris acuta non curabitur, vena ſecta ex talo: eadem currit ratio, ſanguinē mittendi ex cubito, hemorrhoi-

de profluente.ex inflammatione verò, aliiſque affectibus,qui ſupra iecur, & diaphragma reperiuntur, nihil aut minimum remittitur,ſanguine fluente ex vtero,aut hemorrhoide:neque remittuntur affectus,qui occupant inferiores ſedes,licèt ſanguis,è naribus profluat, quemadmodum nec ſanguis emanãs è nare dextra,affectus ſiniſtros,nec ex ſiniſtra,dextros profligare valet.

Vt igitur morbi debaſtentur,venæ ſectio,aut per ſe, aut ex accidenti auxiliatur;per ſe, vel quia vacuat, vel quia revellit; ex accidenti verò, dum refrigerat quandò educit ſanguinem calidiorem,vel obſtructionum cauſam expellit,multitudinem nimirum à qua dependent; his quidem affectibus, præcipuè quibus per ſe medetur, exercenda eſt,non autem quibus per accidens ſolum; non enim eſt tutum calidiorem iecoris temperiem corrigere media ſanguinis miſsione, ſi illius adſit penuria,ſed potiùs ſubſidiis,quæ propriè ſanguinem,media qualitate contemperante,refrigerent.

CAPVT XXVII.

QVOMODO EX MORBI MAGNITUDINE, & virium robore,metienda ſit quantitas ſanguinis euacuandi.

QVANTVM ſanguinis in morbis, detrahendum ſit, vt magis arduum,& difficiliùs,explanandum ocurrit,cum Hyppoc. & Gal. diverſis in locis, extremas, vt ſupra vires evacuationes,nequaquam exercendas eſſe iubeant, præcipuè aphoriſm.4.ſentent.27. Hyppoc. adducit incommoda, quæ ab immoderata ſanguinis evacuatione ſubſequntur, ſic alloquens: *Quibus in febribus, ſanguinis fluxerit multitudo, qua-*

cum

cumque ex parte, cum reficiuntur, ali vi his, humectantur; ideſt ſive à natura, immodica ſanguinis multitudo, ſive ab arte fuſſa fuerit, qualibet ex corporis parte, dum ægri convaleſcunt, in his alivi humectantur; ideſt, habitus cachexici, & hydropici fiunt, cuius rationem Gal. in comment. adducit, his verbis *Calore nativo debilitato ex profluio ſanguinis, neque cibi bene concoqui, neque in ſanguinem tranſmutari, multò autem magis, nec diſtribui poſſunt per corpus: & propter hæc omnia, aluos fieri humidiores par eſt &c.*

Tum, & etiam ipſe Gal. 9. metho. medendi cap. 10. aſſerit: *Sanguinis miſsio, quam vſque ad animi defectum faciendam eſſe, paulo ante diximus, non parvum, merito ſubſequetur incommodum, niſi oportuno tempore, aut debita menſura fiat*; nec minus Hyppoc. apho. 1. ſent. 3. inquit: *Neque compreſsiones ad extremum ducendæ (periculoſum enim) ſed qualis natura fuerit eius ad hoc ducere convenit; ſic, & evacuationes, quæ ad extremum deducunt periculoſæ*; nec minus Gal. hanc ampliavit doctrinam apho. 1. comment. 23. aſſerens, *ſive à natura, ſive à nobis evacuatio fiat, omnino metiri oporett, quantum ſit evacuandum; ſicuti enim qualitatem elligimus, humorem noxium, atque moleſtum evacuantes; ita quãtitatem opportet eiuſdem humoris noxij, multitudini facere congruentem.* Et inferius proſequens ſermonem, ſic fatur; *nam ſi humor ſuperexcedens evacuetur, tunc ipſum, ſe ipſo, ægrotum fieri leviorem, & meliùs tolerare eſt neceſſarium; quòd ſi aliquod etiam ex his, quæ natura conſtant excernatur, diſſolvi, ac debilitari ægri vires, & quandam ſentire aſſlictionem, &c.* Ergo ex Hyppoc. & Gal. valdè menſuram ſanguinis mittendi, perpendere opportebit.

Ad evacuandum igitur, quantum perferre queant vires, accedendum eſt; nam æqualis, & legitima vacuationis quantitas, citra inſignem virium offenſionem, morbum adimit; validis enim, & conſtantibus viribus fidenter, quantum

morbus desiderat, erit vacuandum; minùs verò validis, partiùs, postratis, nihil est molliendum; sicque vnicuique virium ordini, sua peculiaris quantitas vacuationis, proportione, potest reddi: altera enim vacuationum, integra, perfecta, & absoluta statuitur, quæ omnem, aut plurimam morbi materiam adimit; alia quidem etsi vtilis, non tamen est integra, quæ portione morbi sublata, reliquam leviorem efficit: tertia verò, ita est exigua, & deficiens, vt nihil laborantem levet: vires igitùr valentes, integram, & consumatam; mediocres imperfectam, & vtilem; postratæ verò, nullam mali evacuationem curatricem perferunt.

Inspicienda similitèr est vehementia, & morbi magnitudo ad evacuationis mensuram sanguinis decernendam; quicumque nimirum vehemens, & magnus morbus fuerit, copiosam, ac necessariam evacuationem exposcit, sine qua, aut nullo modo, aut non tutò sanari potest: mediocris verò morbus, moderatam, quæ raro sufficiens, sed vtilis est, per quam citiùs, ac tutiùs morbi profligatio perficitur: exiguus morbus, etiã exiguæ, aut nullius omnino vacuationis indiget; sed quid de viribus alloquar, cũ ita necessariò ad ferendas evacuationes ab eis morbus assotietur? Cum igitur vires sint plenæ integræ, & morbus mediocris, venæ sectio valdè est vtilis, & quantum morbus desiderat tutò sanguis potest exhauriri, cum in virium firmitudine, & constantia, morbus facilè linquat.

Periculosus similitèr, & magnus morbus, qui vasa immoderatiore copia distendat, veluti in atlethicis, & in febribus synochis, necessariò, vberiorem evacuationẽ, quæ magnitudini affectus respondeat, exigit, vt Hyppoc. asserit loco citato, vsque ad animi defectionem ducere, si æger posit tolerare, non quidem in præsenti loquitur de animi deliquio, quòd accidit, vel timiditate, animi ignavia, vel humoris acrimonia, quæ os ventriculi pungit, ac irritat; sed solùm de illa, quæ vu-

be-

beriorem evacuationem consequitur:hanc enim tanquam regulã, modũque legitimũ evacuationis in morbis extremis statuit;est autẽ lypothimia,sive lyposichia,in qua æger adhuc loquitur, audit, & videt, præsentesq; agnoscit: syncops verò,est præceps omnium virium lapsus,vt epilepsia,qua laborans,nec audit, nec videt, omnesque actiones externas quasi interceptas obtinet: lypothimia levior est syncope; nam istam defectionem sempèr solet præcedere ; in his igitur affectibus sanguinem mittere, vsque ad lypothimiam permittitur (vt infra latiùs patebit;) numquam enim evacuationes , vsque ad syncopem veram sunt ducendæ,ne omnino periculosæ evadant, licèt antea essent validæ vires.

Tentandum igitur est , mittere humorem exuperantem, quo vsque vires ferant ; & quocumque dissolvantur tempore, protinus est quiescẽdum; quòd vt perfectè discamus,debemus pulsuum mutationem perpendere , vt si ex magno parvum, ex æquale inæqualem , & ex vehementi debilem percipiamus; quia verò syncops est mortis imago , quæ adstantes terrore afficit, ægrumq;in maximum vitæ periculũ ducit,à prædicta evacuatione valdè Medicus , si animam , & honorem magnificare cupit, abstineatur;cõducibilius enim,est laborantem diutiùs pati affectionem , quam vna cum morbo,omnem profundere vitam : quandò autem semèl vniversa , citra periculum, exerceri evacuatio non potest ; quòd se vitiosè habet , paulatim vacuare convenit ; minutimque aliquid salubre reponere , ac primum quantum vires ferre valeant;detrahere, deindè quòd de fuit,iterationeq; suplere , idque bis, ter, vel sœpiùs fieri debet.

Cum verò aliquãdo vires languidæ per essentiam sint, etsi morbus exigat , nulla evacuatio est intendenda ; nam quæ fit exigua , postratis viribus æqualiter respondens , tamquam inutilis, & frustanea,est renuenda;nam nihil commodi, multum verò incommodi , atque perturbationis plurimum in-

infert; quare hoc in casu, vires priùs cibis boni succi, modicè, ac sæpiùs refici debent, vt facultas morbo contraria, melius obsistat, quæ vim cacochimiæ corrigat; si vero postea vires refici, ac roborari contingat, tunc evacuatio idonea fiet, vt in morbis cronicis accidere solet.

CAPVT XXVIII.

IN QVIBVS AFFECTIBVS MITtere sanguinem liceat, vsque ad animi deliquium.

CVm in superioribus explanatum maneat, quando sanguinem mitere conferat, vsque ad animi deliquium, quòd valdè à syncope differt, non verò à lypothimia, & lyposichia, parum verò ab animi defectione, vt Hypp. 3. aphor. 23. vtitur nomine lypothimiæ, & in eadem significatione 7. aphorismor. sent. 8. vtitur nomine lyposichiæ, vt etiam Gal. 12. methodi cap. 5. animi defectum significat, voce lypothimiæ, & 1. ad Glauconem cap. 14. vtitur vocabulo lyposichiæ; quia est idem affectus, sicque exolutio, animi deliquium, & syncops, valdè differunt, quia animi exolutio est levior affectus, gravior animi defectus, sive deliquium, gravisimus syncope; quare inter syncopem, & exolutionem, mediat animi deliquium, de quo in præsenti ocurrit sermo; vt quibus affectibus conveniat, innotescat. ponamus igitur, sanari non posse ægrum, nisi magna fiat vacuatio animi deliquiũ inferens, & quòd si hæc prætermittatur, necessariò æger pereat, quis non magis animi deliquium, sive lipothymiam decerneret, quæ licèt aliquem languorem exhibeat, hoc tamẽ nõ obstante, valet adhuc virtus refici, ac facilè in pristinum statum reduci, ac

simul

ſimul reliqua, quæ ſint, per vomitum, per alvum, aliaſque vias propellere, quam ſi miſſerè, ac timiditate correptus ægrum vitam profundere ſinat?

Quibus ſic præoſtenſis, quam plures ſunt affectus, in quibus vſque ad animi deliquium, ſanguinem mittere oportet, præcipuè tamen reperiuntur tres, quorum primus eſt vehementiſsima inflammatio, ratione cuius maximus dolor concitatur, vt in carbunculo contingit, vt teſtatur Gal. 14. meth. idem etiam, vehementi pleuritidi accidit, in qua præcipit Hypp. ſanguinem educendum eſſe eo vſque coloris mutatio appareat, videlicèt pro rubeo, niger videatur effluere, quòd non continget, niſi evacuatio copioſa ſit, vt ſanguinem in phlegmone contentum educat; neceſsitas verò huius copioſæ evacuationis eſt, quia cum exiſtat magna fluxio, magna revulſio, multaque proptèr inſignem plenitudinem, eſt exercenda evacuatio, vt Gal. loco citato comm. 33. 1. aphoriſ. inquit, in vehementiſsimis doloribus, nullum dari maius præſidium, quam vſque ad animi deliquium vacuare, ſub diſtinctione tamen, an purgare, an venam ſeccare expediat.

Secundo; in febre ſinocho, tam putrida, quam non putrida, ſanguinem vſque ad animi deliquium mittere convenit, vt Gal. 9. metho. cap. 4. exponit: *Optimum factu viſum eſt, venam incidere antequam putredo inciperet; aufero itaque ab homine de induſtria, eo vſque ſanguinem quoad animo linqueretur, maximum planè, vbi valentes vires ſunt, continentis febris remedium, id quod tum ratione, tum experientia didici; primum namque in contrarium ſtatum, corpus redigitur, ex animi defectione refrigeratum; hoc verò nemo invenire poteſt, neque quod ipſis ægris neque quod naturæ, quæ animantes gubernat, iucundius, vtiliùsve ſit; poſtmodum in huiuſcemodi corporibus, neceſſariò ſupervenit alvi deiectio, nonnumquam verò bilis vomitio, quas res ſtatim à toto corpore, ſudores madoreſque excipiunt: quæ nimirum omnia, cum huic quoque contigiſ-*

ſent,

sent ; protinus febrem extinserunt ; sic vt quidam ex his, qui aderant, iugulasse, me febrem, per iocum dicerent, vndè omnes risimus.

Idem etiam Galenus commentar. dicto 23. roborat, sic asserens: *Ea igitur, quæ fit animi defectio, ratione evacuationis, nunc ab Hyppoc. dicta, est mensura evacuationis, & in maximis inflammationibus, & in febribus ardentibus, & vehementissimis doloribus*; & inferiùs præbet rationem, sic alloquens: *Nam & in ardentissimis febribus, si vsque ad animi deliquium, sanguis mittatur, statim totiùs corporis habitus refrigeratur, & febris extinguitur, & plurimis etiam alvus citatur, & sudores emanant, & quidam eorum ex his, sanitati sunt restituti; alij adiuti plurimum, vehementiam ægritudinis absciderunt; in maximis verò doloribus, nullum maius inveni remedium, quàm vsque ad animi deffectionem evacuare.*

Ex his manifestè patet Gal. his in morbis, & aliquandò in lasitudine tensiva, & phlegmonosa, eandem evacuationis quantitatem vt pervtilem laudase, & 4. de sanitate tuenda, cap. 10. non tamen consuluit Galenus sanguinem, vsque ad syncopem esse mittendum; nam potiùs, vt in superioribus diximus, ægri vita profunderetur, quam victrix natura, post evacuationem exurgeret, vt ipse docet 9 method. ca. 10. cum inquit: *Quippè alia huiuscemodi prædita sunt facultate, vt si immoderatè, aut intẽpestivè vtãtur, vitã adimant, siquidem in sanguinis missione (quam vsque ad animi deffectum, faciendam esse paulo ante diximus quo flamma, in continentibus ex meatuum clausula febribus) extingueretur, non parum meritò subsequeretur incommodum, nisi opportuno tempore, aut debita mensura fiat; duos namque in ipsis Medicorum manibus, perire vidi, qui postquam animo linquerentur, numquam revixerunt; multi verò, et si non protinùs; at postea propter virtutis imbecillitatem perierunt, quos siquis citra eius resolutionem vacuasset: minimè periissent.* Ergo ex Galeno

ma-

manifeſtè ellucefcit evidens, & graviſsimum diſcrimen, in quod ægros adducunt, qui ſanguinis miſsionem, vſque ad ſyncopem permittunt.

Quamvis hæc ſelectior apud peritiores doctrina ſit, aliqui tamen, neque adhuc evacuationem vſque ad animi deliquium amplectuntur; & probant primo, nam natura numquam efficit criſim, vacuando ſanguinem vſque ad animi deliquium; ſed Medicus eſt immittator naturæ rectè operantis: ergo cum natura numquam criticè evacuet ſanguinem vſque ad animi deliquium, neque Medicus hoc debet efficere.

Quod diluitur primò, retorquendo argumentum, nam natura in principiis morborum per ſe numquam benè evacuat: ergo ars ipſa numquam poterit id optimè facere, hoc eſt falſum: ergo illatio ſuperiùs dicta etiam eſt falſa: quod autem falſum ſit, artem non poſſe optimè in principio morbi evacuare, probatur, nam quandò materia turget, aut humores venenati ſunt, ſi ab arte evacuentur, ſalutaris eſt evacuatio, à natura verò multoties peſsima, & lethalis, vt Hyppoc. aphor. 4. 22 inquit: *Deiectiones nigræ, qualis eſt ſanguis niger, ſive ſine febre, ſive cum febre venientes peſsimæ, & quanto colores plures fuerint peius; cum medicamento verò meliùs, & quanto colores plures fuerint, non pravi.* Ergo in his evacuationibus, ars non immittatur naturam, ars enim aliquandò ipſam immittatur, aliquandò eam imbecillam adiuvat, aliqnandò ipſa per ſe agit, tamquam architectonica, in qua re, ars evadit longè ſuperior natura; ex quo infertur ſolutio inſtantiæ; nam licèt natura nũquã evacuet ſanguinẽ, criticè operãdo, vſque ad animi deliquiũ; nõ tamẽ ex hoc ſequitur, quod aliquandò ars, nõ debeat talem evacuationem moliri; nã in his, quæ numquam facit natura, eã immittatur Medicus hac ratione nimirũ, quòd eo modo Medicus operatur, quo natura operaretur, ſi tale opus efficeret; ars enim domũ efficit ad immitationẽ naturæ, nõ quia natura domũ fabrefaciat; ſed quia ſi faceret domũ, eo

dem modo à natura fabricaretur, vt inquit Oratius Augenius insequens Averroem, vndè quãvis natura non evacuet, vsque ad animi deliquium, non propterea ars vrgente necessitate, ad talem evacuationem exercendam impedietur. Præterea cum Oratio Augenio possum respondere negando primam maiorem, videlicèt numquam naturam, vsque ad animi deliquium evacuare; aliquandò enim aliquæ crises, per vomitum, aliæ per alvum factæ, vsque ad animi deliquium, integram salutem ægris contulere; vt fatetur Oratius Augenius.

Obiicies 2. illa est laudabilis evacuatio, quæ humores supervacaneos educit, & intus bonos humores continet; atqui evacuatio facta, vsque ad animi deliquium, tam malos, quam bonos humores educit: ergo talis evacuatio numquam est exercenda. Maior probatur, ex 4. apho. sent. 2. Hyppoc. *In medicationibus talia educere ex corpore, qualia spontè prodeuntia, vtilia, &c.* Ergo illa erit bona evacuatio, quæ humores tantum pravos educat, præterea ipse Hyppoc. aphoris. 1. sentent. 2. *In perturbationibus ventris, & vomitibus spontè factis, si talia qualia purgari oportet, purgentur, conferunt, & leviter ferunt, &c.* Ergo vt evacuatio laudabilis sit, tantum humores pravi sunt evacuandi. Minor verò probatur, vacuatio facta vsque ad animi deliquium, non potest fieri, quin boni humores evacuentur, aliàs non animo, æger delinqueret: ergo quia simul evacuatur humor laudabilis, & pravus: ergo talis evacuatio, vsque ad animi deliquiũ non est bona, ac proindè non est exercenda.

Diluitur hæc arguties concedendo maiorem, minorem verò negando, nimirum, quòd media sanguinis missione, evacuantur humores boni: malus enim humor, potest dupliciter dici, vel qualitate, vel quantitate, quare quando sanguis phlebotomia vacuatur, etsi qualitate sit laudabilis, & bonus, quantitate tamen, quia multus, dicitur malus; sicque quamvis

eva-

evacuetur, vsque ad animi deliquium, totus ratione quantitatis, naturam gravantis, & obruentis calorem nativum, dicitur malus, & inutilis; vel si mavis, concedo etiam aliquam humoris laudabilis portionem evacuari, non tamen ideò talis vacuatio est renuenda; nam ex duobus incommodis, illud quod minus extiterit, perpetuò eligendum est; quarè sanguinis missio vsque ad animi deliquium, multò minus incommodum, quam ipsa mors dicetur, vt eligatur. Præterea, in qualibet evacuotione sanguinis moderata, evacuatur portio vtilis materiæ, cum inutili, & tamen hoc non impedit, quod fiat; cũ maior sequatur vtilitas, quam incommodũ: ergo non aliter inferendum est in prędicto subsidio.

Obiicies 3. illa evacuutio non est admittenda, quæ periculum vitæ minatur, & ex accidenti solum operatur, quod Medicus desiderat; atqui est valdè periculosum hoc auxilium, vt eventus talis evacuationis declarat, cum multi in Medicorum manibus mortui fuerint: ergo talis evacuatio, vsque ad animi deliquium nequaquam est exercenda. Maior propositio probatur ex Gal. 12. metho. cap. 1. asserente: *Esto terminus, quem non transivit, his qui ex arte, generosè contra morbum pugnet, vt tutò medicetur ei, qui dolores mittigat, vt vires custodiat, vbi vltra pergitur, crudelis Medici officium facit, qui vna cũ morbo vitam quoque homini aufert.* Ergo ex Gal. constat, quod cũ hæc evacuatio periculosa sit, & aliquandò vitam hominis adimat, nequaquam est exercenda; quod verò ex accidenti contingat ex tali evacuatione, quod desideramus; probatur, quià ex sanguinis evacuatione accidit refrigeratio; ista tamèn per se ab alterantibus; ex accidenti verò ab evacuantibus remediis, solùm deberet fieri: ergo si vtilitas evationis, solùm est ex accidẽti, & vitæ discrimen per se sequutum, multò certiùs erit, huiuscemodi evacuationem potiùs renuẽdam, quam exercendam esse.

Huic respondeo argumento, concedendo maiorem, ne-

go tamen minorem, videlicèt, quod solum ex accidénti, ægri leventur, ex eo quod sanguine misso, totum corpus refrigeretur; nàm etiàm sequitur per se aliud maius, & laudabilissimum cõmodũ, ne quidem natura à maxima sanguinis copia oppressa suffocetur, qui interitus media evacuatione, vsque ad animi deliquium præcavetur, quod levioribus præsidiis, non posset adimpleri; sicque talis evacuatio sanguinis supramodum adaucti, non solùm ex accidenti, sed etiam per se, valdè commoda, & indicata est: deindè experiẽtia ex interitu ægrorum adducta, non est intelligenda, de evacuatione vsque ad animi deliquium, sed vsque ad syncopem; nam illa non est supra vires. imò natura ab oppressione levata, validior reddita, solet crisim efficere, reliquos vacuando humores, tum per vomitum, per alvum, & per sudorem, vt ex Gal. historiis, superiùs patefit.

Insurges demum, illa evacuatio non est admittenda, quæ corpus præparat ad putredinem; atqui sanguinis missio vsque ad animi deliquium, præparat corpus ad putredinem: ergo non est admittenda. Maior est certa; minor probatur, putredo inducitur à caloris imbecillitate, cùm illa sit corruptio caloris nativi, & proprij; atqui media illa evacuatione calor redditur imbecillis, cùm æger animo linquat: ergo corpus media illa evacuatione, præparatur ad putredinem: ergo talis evacuatio nequaquàm est exercenda.

Cui respondeo concedendo maiorem, nego similitèr minorem; videlicèt, quod calor reddatur imbecillis, & languidus ex tali evacuatione; nàm cùm talis evacuatio, non excedat virtutem naturalem; imò calor nativus perfectiùs ventiletur, deposita humoris multitudine, naturaque vegetior, & victrix reddatur, vt reliquam materiam supperet; proindè nequaquàm est dicendum, calorem nativum languidum reddi: nec valet si asseras animo linqui: ergo calorem nativum reddi imbecillum: hæc enim imbecillitas, non quidem est essen-

essentialis, ex eo quod natura innanita sit, à substantia qua indigebat; sed ex eo quod modus innanitionis, quia subito factus instantaneum, non verò permaentẽ animi deliquiũ inducit; ac proindè sanguinis missio in præsentibus morbis exercenda erit.

Ingeniosè tamen dubitabis, an videlicèt eadem ratio militet admittenda, circa evacuationem vsque ad animi deliquium à pharmaco purgante; cum Gal. aphorism. 1. sentent. 23. vt diximus, non exiguam difficultatem proponat asserens: *In maximis verò doloribus nullum præstantiùs novi remediũ ac evacuationem, quæ ad lypothimiam vsque fiat, cum ea tamèn distinctione, vt intelligatur; phlebotomia ne? an purgatione ad defectum vsque animi vti conveniat? Quam rem demonstravimus in commentariis, quos de phlebotomia conscripsimus.* Ex quibus Gal. verbis videtur, evacuationem medicamento purganti, vsque ad animi deliquium, posse fieri.

Eandem extollunt difficultatem Hyppoc. verba 1. aphor. sent. 23 *Deiectiones nõ multitudine sunt æstimãdæ, sed si talia deiciãtur, qualia conveniunt, & ægri facilè ferant; atq; vbi etiã vsque ad animi deliquiũ expedit ducere, faciẽdũ est, si vires ferant.* Ergo Hypp. in præsenti intelligẽdus est de medicamẽto purgante: cũ asserat: *Si talia purgẽtur, qualia*; quæ verba sempèr de cacochimia, & de purgatione intelliguntur. Rursus hoc verbum, *deiectiones*; idem est, ac vacuatio per alvum, addit deindè; *vsque ad animi deliquiũ expedit ducere*: ergo talis vacuatio per alvum vsque ad animi deliquium, idem est, ac purgatio vsque ad animi deliquium: ergo ex Hyppoc. & Gal. aliquando licebit purgare vsque ad animi deliquium.

Valdè ingenia hæc duo loca contorsere, cum alij afirmativam, alij verò negativam partem insequantur; sed qui ex prędicta evacuatione pharmaco purgante, gravissima incommoda perpendat, potiùs tale subsidium renuet, vtpotè temerarium, & authoritatibus conscriptis satisfacere connabitur: sicque

ſicque reſpondeo primò authoritati Gal. quod eius verba nõ ſunt intelligenda, niſi tantum de ſanguinis miſsione; videlicèt in vehementiſsimis doloribus convenit, aliquandò ſanguinem mittere vſque ad animi deliquium, aliquandò neque remedium convenit, neque modus vacuationis; propterea diſtinguendum eſt, vtrum purgare, an ſanguinem mittere cõveniat, vt libro de phlebotomia demonſtravit; in quo, nec verbum protulit, purgãdum fore vſque ad animi deliquium; ſed ſolum diſtinctionem adduxit, an iſto, an verò illo generoſo remedio ſit vtẽdum? Sicque purgatio vſque ad animi deliquium, nullatenus admittenda, conſtat ex Gal.

Hyppoc. ſimilitèr authoritati reſpondeo, quòd in apho. duæ adſunt partes, quarum prior alloquitur de purgatione; poſterior verò, de ſanguinis miſsione, quæ ſecunda pars propoſita eſt in virtute prioris partis; nam aliquando conferre, & facilè ferre evacuationem, non ſolum intelligitur de evacuatione humoris qualitate peccantis, ſed etiam quantitate; vndè, cum confert, & natura ſubſtinet, etiam percipitur dũ ſanguis mittitur vſque ad animi deliquium, cum adhuc ſit evacuatio intra latitudinem virium; ſicque licèt dicat, ducere vſque ad animi defectionem; idem eſt, ac quantitatem ſanguinis metiri venæ ſectione, ſi æger poſsit tolerare, non verò ducere, ideſt purgare, (cum illa actio rectè poſsit duci, ſive à Medico gubernari ad menſuram rei evacuandæ.)

Ex his ſatis infertur, purgationem nullatenus vſque ad animi deliquium permittendam eſſe, duplici de cauſa, prima quidem ſummitur à medicamẽto purgante; ſecunda verò ab ipſo virium robore; quare ſi medicamentum purgans vehemẽtiſsimè purgaverit, non obedit; ſive cedit Medici poteſtati, vt poſsit ſempèr illiùs actionem cohibere, ac impedire ad libitum, vſque quo ſit evacuatio neceſſaria, & non magis: & vt hæc ratio explendeſcens maneat, ſuponamus ægrum incidere in animi deliquium, vi purgationis à medico exercitæ, nunc

in-

inquiritur, quid agendū erit, ne ſequatur ſyncope, & tandem mors? Vt doctiſsimus Oratius Augenius etiam dubitat, ſi afferat quis, quòd vtendum erit medicamentis adſtringentibus, vt virtus purgativa ebetetur: ſempèr inquiram de certitudine, quæ poſsit dari, vt detineatur talis purgatio; nam aliquando, ita medicamenta vehementiſsimè, & effrenatè opperantur, vt nullo præſidio refrenari, & cohiberi poſsint, quare valdè crudele, & periculoſum erit, indiferentem evẽtum, & valdè acerbum, committere alicui remedio, vt in pharmaco purgante ſolet contingere; è contra vero in venæ ſectione, quam ſi Medicus velit, ſtatim poteſt, digito impoſito ſiſtere, vt Gal. lib. de venæ ſectione, adverſus Eraſiſtratum inquit, quòd exhibito purgante medicamento, omnia ſunt oppera fortunę.

Secunda paritèr conſideratio ſummitur ex virium robore; nam quando corpora medicamentis purgantibus indigẽt, vt plurimum pravis humoribus ſunt referta, quare neceſſario vires, vi cacochymiæ, non parum imbecillæ fiunt: ergo evacuatio purgativa ab eis vſque ad animi deliquium, non valebit ſubſtineri: quare ſatius erit moderatam, vel diminutam decernere purgationem, quam ſupramodum, vt Avicenna exponit ſectione 4. primi lib. cap. 3. aſſerens: *Idèoque minus detrimentum ſequitur, aliquid ſuperflui relinquere, quòd evacuatione indigeat; quam exquiſitè vacuare, ægrumque eo reducere, vt vires exolvantur, natura enim illud reſiduum, ſæpiſsimè reſolvit.* Ex quibus manifeſte colligitur, ſanguinis miſsionem, benè vſque ad animi deliquium; purgationem verò, nequaquam eſſe ducendam.

Obiicies tamen, ſanguinis miſsio poteſt fieri vſque ad animi deliquium: ergo etiam purgatio: antecedens patet ex dictis: conſequentia probatur, tota ratio propter quam, ſanguinis miſsio vſque ad animi deliquium eſt vtilis, & permittenda, eſt quia non excedit limitem, & latitudinem virtutis

na-

naturalis; ſed purgatio vſque ad animi deliquium, non excedit latitudinem virtutis naturalis: ergo ſicut ſanguinis miſsio eo modo dicta, eſt vtilis, & permittenda; ita etiam purgatio. Maior probatur, ex eo quòd ſanguinis miſsio, ſit vſque ad animi deliquium, & non ſyncopem, poteſt ſubſtineri à natura: ergo quia non excedit virtutem naturalem; minor probatur, nam purgatio vſque ad animi deliquium, non inducit graviùs accidens, quam ſanguinis miſsio, ſiquidem etiam eſt vſque ad animi deliquium: ergo æqualitèr ſubſtineri poteſt à natura, quemadmodum ſanguinis miſsio: ergo æque vtilis erit purgatio, & admittenda vſque ad animi deliquium veluti ſanguinis miſsio.

Diluitur prædicta obiiectio, reſpondendo negando maiorem; videlicèt, quod ideo ſolum exercenda eſt ſanguinis miſsio vſque ad animi deliquium; quia non excedit, virtutem naturalem; ſed etiam, ne excedat talem virtutem, hoc eſt; ne tranſeat in ſyncopem, poteſt ſiſti, cohiberi, & moderari à Medico talis evacuatio; at verò, quia purgatio non ita poteſt menſurari, vel metiri vſque ad animi deliquium, & non vlteriùs, ideſt ad ſyncopem propter rationem ſuperiùs dictam; ideò purgatio, quamvis ſit laudabilis, ſi ſolum vſque ad animi deliquium contingeret; tamen, quia iſta non poteſt determinatè finiri, ideo non eſt admittenda, ſed vt valdè periculoſa excludenda.

*** *** ***

CAPVT.

CAPVT XXIX.

QVO TEMPORE MORBI, QVA DIE, & qua hora sanguis mittendus sit.

CVM morbifica causa est plenitudo, aut humorum labes in vasis illis incipientibus, vena secta cito solet semoveri; hoc enim ordine, quidquid morbi est, in posterum gignendum præcavebitur, quidquid verò iam genitum, & procreatum sit, faciliùs natura concoquet, vincet, ac profligabit; sic ardentiores febres, antequam sanguinis moles, fervoris incendio torreatur, aut vehementior putredo invalescat, celerrimè sanguinis missione extinguntur; veluti etiam omnes inflammationes interiores, hoc auxilium radicitus adimit, dum humor, qui fluxerat, in partem nondum inhærens, impetum, & cursum sanguinis profluentis sequitur; vires etiam cum adhuc per initia firmæ, ac validæ sint: præterea hoc tempore, huius subsidij virtute, morbus suas vires amittet.

Vt igitur maturè vena discecetur, priùs requiritur, vt vētriculus, primæque venæ, nulla humorum corruptela, (vt supra) nec cruditate, nec semicocto cibo refertæ sint, ita vt coctione spectata, sanguinem detrahamus; nec solum temporū vniversalium, verum etiam particularium, & dierum, quibus morbi iterum per fluxiones, & periodos recurrunt, opportunitas est eligenda, in illis præcipuè morbis, qui finitam, & determinatam intermissionem, vel remissionem obtinent, evacuatio non est exequenda, morbo excandescenti, sed mittescenti: natura quidem plerunque, in febrium intermittentium accessionibus, vomitiones solet movere, veluti indeclinatio-

nibus, sudores; quo tempore etiam Medico licebit, vtiliter arte præmovere; nequaquam tamen in ipsis accessionibus alvi deiectionem, vel venæ sectionem; quia nulla eiuscemodi evacuatio, quæ vires supramodum labefactet, in tanta agitatione, & pugna particulari, accessionis, tutò fieri potest; nam cum humores, quodam quasi æstu concitati, effervescant, obturbatique permisceantur, & nulla possit iusta eorum secretio fieri; ideò cum natura, his commotionibus vellicata, adminiculans non sit ad sanguinis missionem exercendam, potiùs laudabilior, & spirituosior sanguis, quam pravus, vena aperta funderetur.

Cum verò tranquilitas maxima morbi, tempore intervalli reperiatur, tutiùs tale auxilium, naturæ succurrens, exequendum erit, eo quod multitudinem ex maioribus vasis, nullo scandescentiæ metu arripit; quarè tempore remissionis, sive intermissionis, laudabilis erit tranquilitas, ita vt si spatium inter accessiones extenditur, facilè ipsum mediũ erit assignabile pro venę sectione; si verò angustum, difficilè, eo quod interdum vix adsit ocasio, vt post venæ sectionem, oportunè infirmum alamus.

Dicet tamen aliquis, huiusmodi doctrinam, nullum veritatis indicium obtinere, verioremque esse aliquorum assertionem, dicentium, quod in principiis accessionum febrium continuarum, potest sanguis mitti; & probatur, nam tempore quo humor magis fluit ad focum putredinis, eo magis sanguis est mittendus, vt talis humor fluens revellatur; sed in principiis accessionum, magis fluit humor ad focum putredinis; quia tũc maior adest calor in foco: ergo in accessionum principiis, magis erit sanguis mittendus.

Secundò probatur; nullum datur impediens, vt mittatur sanguis in accessionibus febrium continuarum: ergo eo tempore, sanguinis missio valebit exerceri. Antecedens probatur: si aliquod daretur impediens, maximè quia naturæ mo-

tus in accessionibus, impediretur media sanguinis missione; sed non impeditur: ergo in principiis accessionum febrium continuarum, possumus sanguinem mittere: quod autem, non impediatur motus naturæ, media sanguinis missione, probatur; nam in accessione febris continuæ, humor efficiens accessionem, non expellitur à venis extra venas, vt in febre intermittente: ergo quamvis sanguis mittatur, in accessione febris continuæ, cum non fiat motus contrarius media sanguinis missione, non impedietur motus naturæ: ergo in accessione tertianæ continuæ, valebit Medicus sanguinem mittere, cum adsit verum indicans, & nullum impediens.

Roboratur vlteriùs; in accessionibus febris continuæ, non est sanguis mittendus? Ergo neque in accessionibus, quæ sequuntur inflammationem, cum etiam sint febres continuę; sed in his, sanguis est mittendus in accessione, ne augeatur inflammatio: ergo etiam in accessionibus febris continuæ, quæ non sequitur inflammationem, licebit sanguinem mittere, ne augeatur obstructio. Maior propositio probatur; velutì in febre sequente inflammationem, fluit humor in accessione, ad partem inflammatam, non aliter in alia febre, tempore accessionis fluit humor ad focum putredinis; sed media sanguinis missione, in principio accessionis febris ortæ ab inflammatione, revellitur humor ne augescat inflammatio: Ergo ita paritèr, in principio accessionis febris continuæ, facta sanguinis missione, revelletur humor fluens ad focum putredinis, ne augescat febris, & obstructio.

Hæ tamen rationes, falsissimo nituntur fundamento, ac maturo gravissimorum Authorum consilio, sunt destitutæ, ita vt ex aliquibus, temerè, ocasionibus, quibus vsi fuere aliqui, ad tale remedium exequendum, ægri præciosiorem thesaurum, vt vitam amisserunt, ac debita cum causa; nam principium accessionis, tempus est intensioris laboris

in, quo ſanguis, & ſpiritus ad interna revocantur; ita vt ſanguis, ineptus ſit ad motum promiſcuum, quo venæ ſectio indiget; ſed ſolum tenuis floridus, ac ſpirituoſus, quem potiùs natura retinere debebat in ſui cuſtodiam, profunditur.

Fundamentum ſimilitèr, quo prædictæ fulciuntur rationes, ideò eſt falſum, quia exiſtimatur, quod in principio acceſsionis fluit humor ex toto corpore ad focum putredinis, cum è contra ſit; nam toto tempore remiſsionis, vel intervalli febris, potiùs contingit præcipua fluxio ad focum putredinis, vſque quo humor in eo coacervatus, ad tantam perveniat quantitatem, vt ſtimulans naturam partis, novam excitet acceſsionem, in cuius principio, ex partibus viciorioribus, decurrunt aliquæ humiditates ad ipſum focum, quæ tamen exigua, & ſecundaria eſt fluxio, non verò iſta eſt ſufficiens ad acceſsionem efficiendam, ſed potiùs eſt effectus moleſtiæ, & laboris, quo natura præmittur incipiente acceſsione; vndè cauſa præcipua acceſsionis, erit humor iam coacerbatus in foco, antecedentèr, qui paulatim tempore intervalli, aut remiſsionis, fluxit ad prædictum focum; quarè, quandò huiuſmodi materia, in principio acceſsionis, in prædicto foco putreſcit, expellitur à natura inſenſibilitèr ad habitum corporis; aliquandò tamen per vomitum, per deiectionem, vel per ſudorem; ſicque talis motus non eſt fluxio ad focum; imò eſt evacuatio ex foco, vincête natura, ad diverſas partes.

Quibus prælibatis, facilè diluuntur rationes in contrarium adductæ, reſpondendo, ſuppoſitum eſſe falſum, videlicèt quòd tempore acceſsionis febris, fluit humor ad focum putredinis, & in febre ſequente inflammationem, fluit materia ad partem inflammatam; pars enim inflammatione correpta, veluti focus putredinis, priùs recepit tempore remiſsionis febris fluxionem humoris, qui poſtquam iam eſt in ſufficienti quan-

titate coacervatus, novam etiam ſuſcitat acceſsionem; quare, cum ſanguis mittatur, ad revellendum humorem fluentem ad focum, ſive partem inflammatam; taliſque humor ſolum fluat tempore intervalli, ſeu remiſsionis, ſolum illo tempore ſanguis eſt mittendus, nequaquam verò, in principio acceſsionis: quæ doctrina eſt Gal. lib. de ſanguinis miſsione cap. 12. aſſerentis, expectandam eſſe declinationem particularium, circuituum, ad ſanguinem mittendum; & merito, nam adhuc ipſe Hyppoc. & Gal. in comm. 11. ſent. 1. apho. obnegant alimentum, *in acceſsionibus abſtinere oportet* inquit Hyppoc. *nam cibum dare nocuum eſt*; ſed tota ratio propterquam obnegatur victus, eſt, ne natura à coctione, & evacuatione cauſæ morbificæ divertatur: ergo etiam media ſanguinis miſsione in acceſsione, natura à prædicto fine divertitur, & impeditur; ac proindè nequaquam in acceſsione, ſanguis erit mittendus.

Cum verò medicus liberè poteſt, tempus oportuniùs mittendi ſanguinem eligere, potiùs hora matutina, quam poſt meridiem convenit; à Solis enim ortu, ſanguis ſuſcitatur, viget, & dominatur, ipſoque diei lumine, tenuis, ſerenus, atque ad fluendum aptior redditur; ne tamen æger ſopore torpeat, ſaltim vnicam horam vigilem ante acceſsionem ducere oportet: in vehementi tamen, & ſuffocante pleuritide, vel in angina, in ſanguinis fluxu immoderato, in vaſorum extrema plenitudine, ac in illis morbis, qui nimis præcipitès invadunt, talis horarum ſelectio non eſt habenda, ſed potiùs affectus vrgentia, totam ſubſidij executionem arripit.

***

CAPVT

CAPVT XXX.

QVÆ PRÆPARATIO ANTE venæ ſectionem afferenda ſit.

PRæparatio præcipua ad ſectionem venæ obſervanda, eſt puritas, & expurgatio : vitia verò quæ illam remorantur, cruditas eſt venticuli, primarumque venarum, coluvies noxiorum humorum, ventriculi os maximè perſentiens, vel imbecillum, quæ omnia ſanguinis miſsionem retardant, non verò omnimodè privant: crudiore etenim ventriculo, innanita vena, plurimum ſucci crudi, in ſanguinis locum ſibi rapiet, veluti aluo ſuppreſſo, ſi vena ſcindatur, iecur, ac venæ exhauſtæ, ſordidum ac impurum excrementum ſugent. Coctuſque, cruduſve cibus cognoſcetur, ex qualitate, & copia in qua aſſumptus eſt, ex tempore etiam, quo fuit acceptus; ex ructu etenim, atque ex ventriculi pondere, corruptus humor in ventriculo, aut in vicinis partibus exuperans; ſive illic genitus, ſive aliunde fluens, ſanguinis miſsionem, vſque quo purgatus ſit, immoratur; nam ſciſſa vena, cruditates, vt ſuperius diximus, primæ, ad ſecundam regionem tranſmiſſę valdè obſtructiones augent, morbique ingraveſcunt; ita vt plurima ſubſequantur ſympthomata, vt nauſea, convulſio, lipothymia, ſyncope, ac alia graviſsima.

Si verò citra ciborum cruditatem, aliqua alia accidentia, propter materiam in ventriculo contentam, vt ſi aliquis humor vitioſus, à quacumque regione fluat, contingant, priùs evacuandus, ſive deturbandus eſt; medio vomitu ſi ſurſum vergat; deiectione verò alui, ſi inferiùs declinet; poſtea verò, ad venæ ſectionem eſt deveniendum: præterea ſi paritèr irruant,

ruant, in omnes corporis regiones vitiosi ſucci, illas ſuo ordine oportet evacuare; meſenterij quidem venas, priùs quam maiores; ac poſtea iſtas, ante corporis molem; non quidem contra, ne ex primis venis, in maiores, vel ex iſtis, in habitum corporis, attractio humoris noxij fiat; hoc enim non eſſet expurgare, ſed inquinare, & labefactare vniverſum corpus: quare, ex corporis habitu in venas maiores, ex his in proprias, atque in alvum humorem traducere conſentaneum erit: hæc quidem vitia, non ſolum venæ ſectionem retardant, verum etiam impediunt; ſicque in hidrope, nec in habitu cachexico, neque in ſchirro iecoris, aut lienis, ſanguis mittendus erit, habita ratione ad has affectiones.

Tertium paritèr virium, quòd ante venæ ſectionem, præparationem exigit, eſt eximius ſenſus, & orificij ventriculi maxima imbecillitas, ſicque os ventriculi muniendum, atque roborandum eſt his, quæ acredinem humorum retundunt, eorumque influxum arcent; quibus exercitis, poſtquam paululum æger quieverit, vena ſeccanda erit: ſi tamen morbi clementia adſit, abſintque prædicta ſympthomata, huiuſmodi præparatio ad venæ ſectionem eſt exequenda; ac ſimilitèr ſi vehemens morbus, vt in habitu athletico, celeritèr moveatur, ex quo ſuffocationis, aut vaſorum ruptionis, periculum impendat, ac aliis ſimilibus morbis, mox ſine vlla venæ ſectionis præparatione, tale auxilium erit exercendum.

CAPVT XXXI.

QVID IPSO SECTIONIS TEMpore faciendum ſit.

SI quę inciditur pars, ſit prona, ac in iſtam facilis, directuſque ſanguinis curſus, ex tali corporis ſede plurimum ex in-

innaniri proponatur, artus dum in calefcant, fricari debent, ac proxime fupra locum. Cui fcalpellus aplicandus eft, ftrictius fiat ligatura, vt pro evacuando fanguine vena tumentior appareat; deindè quibus denfa, & fqualida eft cutis; & quibus venæ anguftæ, five in altum demerfæ, multa carne, aut adipè obductæ, his multò artiùs vinculum eft iniiciendum, quam aliis fubiectis; minores verò venas pedis, ac manus, quia non fatis implentur, anguftiorefque funt, vt patentiores dilatiorefque fiant aqua calenti, quæ impetum fanguinis faciliùs dirigat, indigent, inquirere etiam oportet, an vena inhæreat loco. In quo ordine formationis folet exiftere, quod medio digitorum impulfu, five compresfione artifex explorabitur, vt tandem eam induftriùs quo pofsit, valeat ferire.

Quantitas quidem profluentis fanguinis fummenda eft ex morbi indigentia, ac virium robore; ficque in plectora fimplici ad morbi imminentis præcautionem, fufficiet redundantiam demere; dum mediocritas remaneat; quando verò iam morbus adeft, vt febris non, ita eft operandum; fed fi vires tollerent, infra mediocritatem eft evacuandum; in partium verò flegmonibus, non vnica quantitas; fed potiùs mutatio, tùm coloris, tùm fubftantiæ illius eft expectanda; quandò etiam vehemens adeft dolor, aut inflammatio ingens repetitur, locis proximis parti fciffæ, fanguinis curfus nõ fiftatur antequam, vel dolor mittefcat, vel eius color mutetur; nam mutatio indicat fanguinem ex inflammata fede, in qua eft, ifte difpar à reliquo ebelli, ficut fanguini fluenti videatur.

Nec minus confert virium robur perpendere, quia illæ femper anteponendæ funt, ne deficiant; an verò hæ defecturæ fint, demonftrabunt fluoris fanguinis impetus, color faciei pallens, ofcitationes, pandiculationes, aurium tinnitus, oculorum fuffufsiones; quæ omnia fpirituus vitales imminui, & con-

frin-

fringi declarant, certiùs omnibus ſignum eſt pulſus mutatio; ſi enim ex crebro, ſupramodum rarus evadat, aut ex magno, parvus, ex vehementi, debilis, & obſcurus, ex æquali, inæqualis, vires defecturas, ſive commotionem epilepſię ſimilimam minatur. Si hęc igitur vi evacuationis accidant, ſtatim ab evacuatione eſt intermittendum, ne vlteriùs evacuatione ſubſequta, aut mors, vel ita ingens iactura contingat, quæ nullatenùs reſarciri valeat.

CAPVT XXXII.

QVID EMISSO SANGVINE, SIT obſervandum.

DISECTA quidem vena, ſanguis fluens recipiendus eſt mundis, terſiſque peluiculis, terrenis vitreis, ſtanneis, ſive argenteis, non verò Æneis, ne ab his mutetur, vel in colore, ſubſtantia, vel in alia qualitate, quòd noſtrum integrum iudicium impediat: peluiculæ etiam collocandæ ſunt in loco mundo, quem nec pulvis, fumus, ventus, nec ſolares radij pertingant; omnis enim obſervatio tendit in ſubſtantiam ſanguinis non immutandam.

Notandum igitur eſt, quod ille erit ſanguis viſcoſus, qui lentè fluxit, ac digitis glutinoſus obhæret; craſſus etiam eſt, atque denſus, multaſque fibras habet, qui faciliùs, ſive breviùs cõcreſcit, hic author obſtructionum, aliorũque indè morborum ſolet eſſe, qui verò tardiùs conglutinatur, ſive induteſcit tenuis eſt, qui deindè, iàm frigeſcens minimè dureſcit, vel omnino aquoſus, vel putridus eſt, cuius omnes fibræ ſolutæ, atque corruptæ evanuerunt. Craſſus præterea, & compactus difficile finditur; tenuis verò facilè, qui putridus eſt non findi-

tur, verumtamen totus attingitur, in partesque exiguas disçernitur.

Serũ deindè multum, tamquam aqua citrina, sanguini concreto innatans, demonstrat, vel liberaliorem potum, vel languidum iecur, vt in hydrope, sive renes imbecillos, aut ipsos obstructos: ex quibus causis serum redundans in venis, sanguini permiscetur: spuma etiam innatans (nisi ob impetum fluxus accidat) incendium, fervoremque illius humoris, cuius colorem præsefert, ostendit; color enim ruber sanguinem, citrinus bilem, alvus pituitam, lividus melancholiam significat, ita vt color sanguinis durescentis per summa rubicundi, index est boni, & laudabilis sangunis; ruber verò, & lividus color, ardentiam denotat, veluti est sanguis arteriarum; ruber verò, & obscurus mediocris, vt est sanguis venarum, citrinus verò color, potiùs bilem, albus pituitam, viridis bilem torridam: lividus, aut plumbeus bilẽ maxima cum pernitie: aliquandò innatat aliquid sanguinis pingue, & adipossum cohærens instar telæ aranearum, quod ex ipso sanguine provenit, quandò videlicèt corpus est adeò pingue, & obessum: si verò corpus nõ ita carnosum; imò gracile sit, potiùs illud marcescere, ac liquari significat: quod denique terrenum, ac fœculentum sanguinis, subsidet in infima illius parte, si postea sanguine diffusso, granula quædam arenulis similima videantur, vel elephantiasim actu, vel potestate declarant: sanguinem quidem graveolere, quod raro contingit, indicium intensissimæ putredinis, & corruptionis adest.

Animadversa iam sanguinis substantia, colore, ac temperie, veniunt inter se comparandæ; ac inspiciendæ peluiculæ, quæ si omnes æqualitèr optimum sanguinem demonstrent, certum est reliquum in venis similem esse, nisi casu quo, vel vas rectè sectum non fuit, vel natura non adest adminiculans, vel præ languore virium, vel aliquo animi pathemate, vel quia indebito tempore, vt in principio accessionis fiat; quantò verò hu-

humores citra ſanguinis naturam longiùs receſſerint, tantò parciùs de ſanguine eſt hauriendum, ac ſi percipiatur longiſsimè à ſanguinis forma diſtare, in totum à venæ ſectione erit abſtinendum; ſi verò priùs exiit ſincerus, poſteriùs verò, pravus exiſtit, debita, & laudabili victus ratione, idoneiſque vacuationibus debemus vti: ſi tandem peluicula poſtrema purior ſit, quam prima, conſumata, & completa eſt evacuatio, quæ omnem ſanguinem vitioſum detrhaxit, dum iam vtilis, & bonus dimanaret.

CAPVT XXXIII.

DE ARTERIARVM SECTIONE, ac particulari ſanguinis evacuatione.

DVO in præſenti aperienda offeruntur; primum, eſt ſectio arteriarum, quomodo, & ex quibus debeat fieri: ſecundum verò, eſt aliqua particularis ſanguinis evacuatio, quæ mediis ſanguiſugis exerceri ſolet. Quoad primum, dicendum eſt, arteriam maiorem in cubito ſubſtractam, vel illam, quæ impoplite reperitur, neutiquam, incidere tutum eſſe, nam illius ſanguis cohiberi rectè non poteſt, quoniam eſt tenuis, & calidus, ac maximo impetu prorrumpens, nec ſi reprimatur facilè vulnus poteſt ad cicatricẽ ob aſsiduum pulſificum motum, & craſas tunicas, atque præduras, perduci; convenit igitur, dum vrgentia inſtat, maiorem arteriam, totamque obliquè, & tranſverſalitèr ſeccare; ſanguis enim meliùs ſiſtitur, vtriſque illius extremis detractis, & impoſsito vulneri emplaſtro ex Aloe, & aliis ſimilibus.

Minores verò arteriæ quæ ſũmis in artubus, in capite, manibus,

bus,& pedibus ſtant,meliùs citra hæc pericula poſſunt ſcindi, quia faciliùs valent vnitatem adquirere, oportet quidem, ac valdè vtilis eſt illarum ſectio, quandò vehemens,& diuturnus dolor circũ mẽbranas moleſtat, ſanguis enim multus, tenuis, & calidus,in arteriis partis affectæ detentus,prædictum dolorem exhibet, & fovet; quare ſi in extremis partibus ſeccentur arteriæ, quæ ab illis affectis locis procedunt, dolor omnino evaneſcit, arteriæ ſimilitèr in temporibus ſectæ calidas, atque acres occulorum fluxiones prohibent, quarum gratia, totæ ſcinduntur, aut ferro candenti inhuruntur, ſive medicamine cauſtico; in vertigine verò ſeccantur, quæ ſunt retro aures, veluti etiam indiuturnis capitis doloribus calidis, atque ſpirituoſis,& quibuſdam affectibus imbeteratis; quæ verò reperitur interpolicem, & indicem, diſſecatur in diuturnis doloribus laterum, inter viſcera, & diaphragma poſſitis: ſecta denique arteria iuxta maleolum, vetuſtos dolores coxendicum, qui iam diu invaluere maximè lenit.

Secunda verò huius capitis pars de peculiari ſanguinis evacuatione accedit exponenda; quandò nimirum ſanguis ita alicui parti inhæret, vt nec ſecta vena, nec vllo auxilio revelli poſsit, ab eadem præcipua parte læſa eſt educendus, remediis, quæ ipſi parti auxiliari valeant, cuius generis ſunt ſanguiſugæ, quæ non ſolum cutem, verum etiam altius penetrant, exauſtæ quidem, vel innanitæ, & acuratè præparatæ faciliùs, ac tutiùs ſugunt, plerumque etiam illis hablatis, ſanguis confertim fluit, præcipuè ſi infixæ ad ſunt, in aliqua vena prominente, quo caſu pro venæ ſectione ſolent ſubſervire; ita etiam hemorrhoidæ, tam copioſum ſanguinem evocant, vt medicamentis adſtringentibus ſit opus, affectibus igitur profligandis partium adhibentur, qui in cute dominantur, vt ſcabiei, vitiligini, impetigini, ac elephanticorum tuberculis, eo quod ſanguinem fœculentiorem ſugant.

Nec

Nec minus alia ſolet evacuatio particularis ſanguinis exerceri valdè idonea, & efficax ad plurimas detruncandas affectiones, vt eſt ſcarificatio, quæ fit epidermide minutim ſcalpello ſciſſa, quæ non numquam altiùs ſubiens, veram cutem ferit, ac ex ſola parte devulſa evacuat, niſi fortè venam convulneret; & quo altiùs ſcalpellus adigatur, eo plenior ſanguinis effuſio continget: ſcarificatio quidem eſt remedium cuti expurgandæ idoneum, ac illis affectibus, quibus etiam ſanguiſugæ auxiliantur: largiùs verò ſcarificatio facta ſanguinem exhauribit, ſi protinus parti cucurbitula adhibeatur, hæc enim flamulæ, & caloris virtute; non ſolum, quòd in parte circumfuſſa, humoris tenuis, & calidi reperitur, ſed quòd in diſtantibus extat, attrahit; ſi verò cutis antea iam ferro eſt exaſperata, manifeſtè ſanguis profluit; ſi deindè levis illa, & integra manet, è partibus diſtantioribus, in cutem evocat, ac quodcumque fuerit in pactum in eum locum, transfert.

Cucurbitula denique levis, & ſine ſcarificatione impoſsita parti, non ſanguinem manifeſtè, ſed ſolùm ſpiritus extrahit, humores ad ſe ſe rapit, irruentem fluxionem revellit, ſanguinis fluxum vndècumque factum directo, contrarioque loco impoſsita, cohibet, cum præſertim vires imbecillæ nequaquam permittant ſanguinem mitti, ac revelli: errabundum vterum, fluctuantemque humorem reprimit, illum verò qui parti in pactus eſt, derivat, ac eum, qui in alto corporis eſt demerſus, in ſummum evocat; ita vt ſit accomodatiſsimum ſubſidium ſtupori, paraliſi, ac dolores inveteratos, veluti flatus in quavis parte contentos diſſoluit, ac diſsipat, propterea palpitationem, ſingultum, dolorem colicum, & nefriticum maximè compeſcit.

CAPVT

CAPVT XXXIV.

QVOMODO EVACVATIO VNIversalis fiat per corporis habitum.

QVæ per ſumma corporis evacuant, vt per ſudores, vel per halitum ſubſtantiam tenuem digerentia, ſunt varia, vt inedia, vnctio corporis, frictio, illius exercitatio, & balneum: moderata quidem inedia humores perturbatos domat, atque pellit, ac proindè magna ſequitur tranquilitas: plurium morborum, & ſympthomatum eſt ſedatio; impuro quidem corpori nō cōfert, quia, ventriculum vitioſis implet humoribus, vndè ſtomachi eroſiones ſequntur, vigiliæ, corporis perturbationes, & vertigines: calor enim inſitus, ob alimenti penuriam, veluti medicamentum, humores exagitat.

Immoderata præterea inedia, abſumpto iam, & ſupervacuo humore, ipſam quoque partium ſubſtantiam diſsipat, quæ caloris nativi eſt ſedes, corpus tandem refrigerat, vireſque comminuit. acutis quidem, & augentibus morbis, ſola inedia, vix tutò, ſucurrere valet, corruptus tamen, ac putridus humor, aut venæ ſectionæ, aut pharmaco eſt evacuandus, leves verò morbos excruditate imminentes arcet, illoſque recens genitos facilè perſanat; inveteratos etiam plurimum coctione finit, tandemque profligat; qui verò iam præſentes ſunt ex copia, eos non inedia, ſed venæ ſectio expeditè adimit.

In crudioribus tamen morbis, ſitus, vel locus materiæ eſt perpendendus; nam quando vel plenitudo, vel cruditas, vel pituita graviās, moleſtāſque exiſtit in venis, aut ſummis partibus,

bus, vt in capite cibus parcus, ac ſiccus convenit, ea modetione, vt alat præcordia, ac proprias partes, ne cruditates colabantur, qnando vero in ventriculo, aut in prima corporis regione vitium inhæret, multò partior cibus præſcribendus erit, inedia quidem non ſolum appellatur abſtinentia cibi, verume tiam potus, qui magis promptiùs, quam cibus; tum viſcera, tum venas adimplet, cum faciliùs ſit impleri potu, quam cibo.

Exercitatio aliquantulum etiam, ſed minus, quam inedia abſumit, ac digerit, quòd fit magna tum corporis, tum humorum perturbatione; iſta quidem nullum extrinſecum calorem corpori exibet, ſed congenitum nobis, & innatum ſuſcitat, qui per corporis humores effuſos calefacit, quare alimenti coctio, diſtributio, nutritioque fælitiùs elaboratur; ipſaque ſanguinem, & humores extenuat, mollit, coliquat, & diffundit: deindè ſpiracula cutis laxat, humoreſque per illa reſolvit; quia tamen exercitatio vires diſſolvit, corpuſque defatigat, laboranti gravis, ac moleſta eſt, venæ valenti verò cum modica ſit, ad morborum præcautionem acommodata eſt, præcipuè tamen, cum iam cibus perfectè coctus, ac diſtributus ſit, impuriori quidem corpori, evitanda maximè eſt exercitatio; quia cum agitet, ac pertubet vitioſos inter ſe humores, illoſque; neque ſuperet, nec prorſus depellat, morbis gravioribus rudimenta parat.

Valneum ſimilitèr aquæ dulcis longe, quam exercitatio evacuationis eſt cauſa, potentiùs enim ſpiracula laxat, humores calfacit, & extenuat, fluxoſque liquat, ex his fulliginoſos, non ſolum ex ſummis, ſed etiam ex intimis regionibus corporis diſsipat: fluxoſque foras evocat, ſudoreſque prolicit, craſiores verò, quos diſcutere non valet fundit; tantaque vi cõcitat, vt illi in aliàs iactati partes confluant: quare valneum, his qui morbo gravi tenentur, atque his qui citra morbum, impuritatem corporis habent, veluti etiam pletoricum ma-

ximè

ximè nocet, tum etiam quibus adest imbecillitas cuiusdam partis nobilioris, aut præcordiorum: nam humor liquatus vi valnei, cum iam præternaturam sit, in partem languidam decumbens, in phlegmonis discrimen adducit; vtile verò, & necessarium erit valneum, his qui squalidi, & extenuati sunt, & qui intensam partium solidarum siccitatem patiuntur, vt cum vi febris ardentis maximè torridi fiunt, melancolicis etiam, crassoque humore oppresis.

Frictio tandem, atque vnctio, corporis summa exinaniunt, ita vt humores intus abstrusos, nec corpus insignitèr conturbent. Frictio quidem mollis, ac longa corporis summa calefacit, spiracula cutis laxat, à quibus causis humores in extremas partes effusi incalescunt, attenuantur, & liquefiunt; vnctio calida eodem operatur modo; sed valentiùs confert, altiùs enim penetrans, non solum emollit, atque laxat cutim; verumetiam corporis interiora, & humores calfacit, atque attenuat; levior tamen ac facilis tolleratu vnctio, quam longa frictio, vnctio quidem in accutis morbis, frictio verò longa, neque in accutis, neque in morbis acrescentibus est in vsu, eo quòd magis spiracula, vi immodicæ attractionis occludantur, ac transpiratio vehementiùs cohibeatur.

***

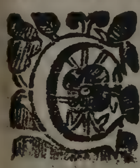

COM-

COMMENTARIA IN LIBRVM GALENI INSCRIPTVM:

QVOS, QVIBVS, ET QVANDO PVRGARE OPORTET;

A MATHIA DE LLERA, DOCTORE MEDICO, & PHILOSOPHO, olim Galenicæ, poſtea Aphoriſticæ, nunc Veſpertinæ Cathedræ, Auguſti Lycæi perpetuo Moderatore, omni cura elaborata.

VM duo ſint apud Galenum, & omnes Medicorum Scholas, remedia magna, ſanguinis videlicèt miſſio, & purgatio, nulluſque morbus materialis magnus, ſine his profligari valeat, poſtquam in ſuperiori diſputatione de omnibus, quæ ad debitum ſanguinis miſsionis exercitium conferunt, egimus, iam tractatio, ſive pulchra, & valdè neceſſaria diſputatio de pur-

gatione nobis proponenda, ac dilucidanda ocurrit. Et cum hæc priùs velùti divinæ menti Hyppoc. debeatur, qui præcipuè aphorismor. 4. à sentent. 1. vsque ad 10. & aphorism. 5. 19. tum & etiam libro de natura humana, libro de medicamentis purgantibus, & Gal. purgationem expossuit in propositis à nobis commentariis, quos, quibus, & quandò, &c. Tum & etiam lib. de simplicium medicamentorum facultatibus, ac libro de compositione medicamentorum: Plurima etiam formosiori doctrina decorata, Gaspar Bravo adducit in sua disputatione de purgandi ratione, Massarias disputatione de purgatione minorativa, vt infra patebit; SanctaCruz de impedimentis magnor. auxiliorum, lib. 2. Mercatus lib. 1. de indicationibus, Fallopius lib. de medicamentis purgantibus, Valerio. 3. de locis communibus, cap. 16. & alij quam plurimi, quos ad veritatis splendorem assequendum omni arte consulemus.

DVBITATIO I.

QVID SIT PVRGATIO.

QVAMVIS diversimodè ab expositoribus purgatio definiatur; breviter tamen apud Gal. aphorism. 1. comment. 2. definitur: quod purgatio est humorum, qui qualitate intensiore, & quantitate maiori adaucti sunt, quā eorum temperies sanguini inculpatè generando necessaria ægeat; evacuatio; quarè purgatio erit evacuatio eorum humorum, qui naturæ sunt infesti, & qualitate peccant: sive talis purgatio fiat criticè, sive vi morbi, sive ope medici, triplex quidem est purgationis modus: nimirum, vel cū natura per semetipsam purgationem mollitur, vt in crisibus accidit: vel sympthomaticè, vel quandò medici ope fit, vt pharmacis evacuantibus, velu-

ti in præſenti eſt agendum, de qua Hyppoc. eſt intelligendus, aphor. 4. ſent. 2. *In medicationibus talia educere ex corpore, qualia ſpõte prodeuntia vtilia, &c.* En talia educere; ideſt talia purgare mediis pharmacis ab arte: loquitur eodem modo, prima quarti: *Vterogerentes medicandæ ſunt à quarto vſque ad ſeptimum*; ly medicandæ, ideſt purgandæ media arte: idem ſignificat decima eiuſdem quarti: *medicari in valdè accutis*, &c. ly medicari, idem ac purgare, medio pharmaco, ſive ope medicia de qua purgatione loquimur in præſenti. Tertius verò modus purgationis fit vi morbi, quæ ſympthomatica nuncupatur; quam plurimi, vt ſempèr læſsivam iudicant, etſi meliùs Valleſius eam ex accidenti, vt bonam tueatur, vt ſuo loco adaperiam. De purgatione quidem, quæ à natura exercetur propriè, loquitur Hyppoc. 1. aphoriſmor. ſentent. 1. dum ait: *In perturbationibus, & vomitibus ſpontè factis: ſi qualia, &c. oportet purgari purgentur.*

Fallopius tamen dictam purgationis definitionem Galeni redarguit; nam iſta definitio non convenit omni purgationi: ergo non eſt ſubſtinenda. Antecedens probatur: nam ſi humor aquæus irruat ad pulmones, illi debetur purgatio, ex conſenſu omnium; ſed talis humor non afficit qualitate: ergo prędicta purgatio non erit evacuatio humoris qualitate peccantis. Probatur minor: quia humor ſeroſus, ſive ſit intemperatus, ſive pecet in modo ſubſtantiæ, ſive putridus ſit, ſive nõ, tamen ſolum obſtruendo vias, media ſua copia, efficit morbum in cavitate, vel meatu; atqui talis humor eſt evacuandus media purgatione: ergo illo in caſu purgatio non erit evacuatio humoris qualitate peccantis.

Hæc tamen Fallopij ratio diſolvitur reſpondendo, quod vſus medicamentorum purgantium, non indicatur per ſe ab obſtructione, ſed potiùs vſus medicamentorum de obſtruentium, quæ cum in vario collocentur ordine, varias quoque præferunt intentiones; nam obſtructionem, omnia, quę craſſa,

viſcida,& lenta fuerint,efficiunt; ideòque ab ipſis incraſſantibus alia naſcitur indicatio,vt à craſsis attenuandi, à viſcidis detergendi,à lentis incindendi,quæ actiones,potiùs qualitatibus remediorum; quam purgationi ſunt tribuendæ; quarè materia illa, quia vitioſa poſtea, etſi vt obſtruens,apertionem,vt tamen qualitate peccans, ſive vt cacochyma,(vt poſtea dicemus) purgationem indicat, cum ſit materia inutilis ad nutritionem, aliàs enim ſanguini puro, & laudabili vaſa obſtruenti, purgatio,& non venæ ſectio deberetur, vel ſaltim indeterminatè ipſa obſtructio ſanguinis miſsionem, aut purgationem indicaret;ſicque ratio Fallopij manet deciſſa.

Inſtabis tamen; nam purgatio menſtrualis,quæ ſingulis accidit menſibus, non ratione qualitatis,ſed ratione quantitatis, eſt vera purgatio, ex communi veterum appellatione; nam huiuſmodi ſanguis menſtrualis,non afficit qualitate,ſed quantitate:ergo purgatio non ſempèr eſt evacuatio humoris qualitate peccantis. Antecedens probatur; ſanguis enim menſtruus deſervit ad fœtum generandum, alendum, ipſum fovendum, formandum, & augendum; atqui fœtus non generatur, nec formatur ex ſanguine qualitate, ſed tantum quantitate peccante: ergò ille ſanguis ſolum peccat quantitate:ergo evacuatio illiùs,non erit purgatio humoris qualitate peccantis.

Neque vllam vim præſens arguties infert: nam talis ſanguinis menſtrui evacuatio non eſt propriè purgatio,ſed abuſivè, & impropriè, cum ſanguinis menſtrualis effuſio, quæ ab arte ſuſcitatur, etiam diceretur purgatio, quamvis eſſet evacuatio humoris qualitate peccantis, quòd eſt falſum; ſed quare Hyppoc. Gal. & alij communiter medici, ac nos ipſi vulgo dicamus, menſtruas purgationes per vterum fieri? Facilè ſatisfacio, quòd Hyppoc. & alij communiori modo loquendi, vt rem ſatis exprimerent, evacuationes menſtruales, nominarunt, purgationes; idem ſimilitèr poſſumus proferre,

de

de medicamentis diureticis,quæ nullo modo ſunt medicamenta electivè purgantia, ſed ſolùm per accidens, nam licèt arenulæ, & calculi proiiciantur; nullatenùs dicuntur evacuata per purgationem. Quare cum ſanguis menſtrualis, etſi vitioſus ſit, non expellatur medio medicamine electivo; ſed indiſcriminatim, & promiſcuus, vtilis cum inutili, non conveniet rigoroſæ purgationi: de qua ſermo procedit.

Purgatio itaque apud plurimos ex Gal. erit evacuatio humoris qualitate peccantis,cum in ea inveniatur ratio generica,& ſpecifica, eo quod evacuatio genericè conveniat cuicumque evacuationi noſtris corporibus accidenti, vt ſanguinis miſsioni,ſudoribus, vomitibus, & aliis: differt verò ſpecificè à miſsione ſanguinis, cum ſit qualitate peccantis humoris evacuatio, cum in ſanguinis miſsione fiat evacuatio indiſcriminata, ſine vlla electione; quia tamen Gal. potiùs purgationem intelligit,commentario 2. primi aphoriſm.pro purgatione communi,tum illi,quæ à natura,ac illi,quę ab arte fit, ideo ſolum communem vtriſque adduxit definitionem, aſſerens: Quod purgatio,& evacuatio humoris infeſti,vel qualitate peccantis,ſive evacuetur à natura,aſſerens (*in perturbationibus ventris,& vomitibus ſpontè,*) ideſt à natura,ſive evacuetur ab arte,medio medicamento,nam iam evacuatur materia qualitate peccans,vt dixit, & imperavit ſecunda quarti (*in medicationibus talia educere,*) ideſt purgare,(*qualia ſponte,*) ideſt qualia à natura vtilia.Nos tamen ſolũ in præſenti peculiarem purgationis definitionem connantes exprimere,aſſerimus, quod purgatio ab arte facta, de qua currit diſputatio, *eſt evacuatio humoris qualitate peccantis*, vel ſi malueris, *humoris cacochymi, vi medicamenti purgantis, per ventrem facta.*

Denudanda tamen accedit præſens definitio, vt veritas magis ſplendeat, dicitur quidem primò *evacuatio,* ad genus conſtituendum cum qualibet evacuatione extra corpus; dicitur

tur verò humoris qualitate peccantis; non quidem qualitate prima; ista enim solum petit attemperationem, non secunda quo ad modum substātiæ, cum ista corrigi valeat, vel per incrasantia, vel attenuantia; benè tamen dicitur qualitate peccantis, ac si dicatur humoris in specie peccantis, cum speciem naturalem amisserit humor; vndè etiam speciem, & potentiam mutaverit; & ideò iam ineptus est ad nutritionem; sicque vitiosus est qualitate, vel specie, & forma naturali; vndè cacochymus, sed quia etiam in evacuatione crytica talis materia spontè evacuatur, & tamen non est purgatio artifitiosa; meritò vt ab ea distinguatur, addenda sunt vltima verbi, videlicèt, per vētrem facta, vi medicamenti purgantis, cum natura sine pharmaco, per sudorem, per vomitum, & per ventrem potest efficere purgationem conferentem, non tamen artifitiosam, nisi vi medicamenti attrahentis, & naturæ expellentis fiat; meritò igitur plurimis in locis prædixit Hyp. demonstrans qualitatem humoris vitiosam: *Cum afferat si talia, qualia purgari oportet, purgentur, conferunt, & leviter ferunt* ly qualia, pro specie humoris peccantis: *Evacuationes nō multitudine, sed si talia qualia, &c.*

DVBITATIO II.

QVA RATIONE MEDICAMENtum purgans euacuet humores.

ACCEDIT merito, expositta essentia purgationis, occasio investigandi modum, quo fiat purgatio, à quo verè, & propriè indicetur, coindicetur, contra indicetur, & tandem à quo impediatur, vel permittatur; de quibus postea suo in loco agendum erit. Circa igitur modum, quo purgatio exerceatur,

tur, Aristoteles inquit: *Quod medicamenta statim, ac in ventrem habeunt, resolutaque sunt; statim etiam ad venas, per quas cibus defertur transeunt, cum nullatenus concoqui potuerint; sed victrice potentia relavuntur; & quæ sibi obsistunt, secum detrahunt, quòd propriè vocant aliqui purgationem.*

Hæc quidem opinio maximè à veriori ratione discedit, eo quia primò purgandi virtutem, solum Aristoteles collocat, in eo quod medicamenta sint incoctilia, nulla mentione facta facultatis attratricis, cum asserat Hyppoc. quod omnibus medicamentis in vniversum convenit vincere, & non vinci, mutare, & non mutari; quo nomine ab alimentis segregari affirmat, fallitur secundò Aristoteles, quia existimat medicamenta purgantia semper in omne corpus deferri, omnesque ipsius venas pervadere, de quo in disputatione propria peculiariter veniet dubitandum.

Quo ad modum verò operationis medicamenti purgantis, Ioubertus paradoxa nona decade 2. inquit: Quod evacuatio, quæ fit à medicamẽto purganti, nõ fit familiaritate substãtiæ, sed potiùs cõtrarietate illius cum humore. Probatque hac ratione, nàm ex Gal. 4. Accutorum, commentar. 12. ostenditur: *Quod medicamentum habet naturam fere deleteriam, vt venenum*: Ergo quia habet contrarietatem cum humore peccanti. Secundò probatur prædicta assertio, nàm si medicamentum purgans evacuaret media familiaritate, sequeretur, quod nutriret nostra corpora; atqui hoc est falsum: ergo etiã quod purget media familiaritate, sed potiùs contrarietate, probatur sequela, nam medicamentum est familiare humoribus; atqui humores sunt familiares viventi, vt ipsum nutriant: ergo etiam medicamentum purgans esset familiare viventi, ad ipsum nutriendum; sed hoc non est dicendum: ergo neque medicamentum esse humoribus familiare ad purgationem.

Pro-

Probatur vlteriùs, Galenus enìm, libro de optima secta, ac de constitutione artis, inquit: ***Medicamenta dici contra naturam***: ergo quia non sunt familiaria humoribus, neque naturæ; tum & etiam primò de facultatibus naturalibus, cap. 13. asserit: *Quod attrahere ad se, non est propter ipsum trahere, sed propter fruitionem rei attractæ*; atqui medicamentum purgans, non potest frui humore attracto: ergo quia tale medicamentum non habet familiaritatem cum humore, quod autem medicamentum purgans, non fruatur humore attracto; manifestè probatur, quia medicamentum non est vivens: ergo non fruetur humore propter nutritionem, neque propter alicuius qualitatis conservationem, aliàs enìm multò meliùs medicamentum purgans conservaretur immersum in humore proprio, quam in alio mixto; atqui contrarium experientia patet, nam agarici natura meliùs conservatur per mixta cum extercore, quam cum humore pituitoso: ergo quia non fruitur illo, propter conservationem alicuius qualitatis; ac proindè, cum non attrahat ad fruitionem rei attractæ, non attrahet media familiaritate, sed potiùs contrarietate.

Sentēta tamen Iouberti nullum veritatis inditiū obtinet, vt ex doctrina nostræ assertionis inferiùs constabit; sicque facilè rationes superiùs allatæ sunt decidēdæ: ad primū igitur respōdeo, quòd medicamenta, verè, & propriè purgantia: de quibus loco citato Gal. agit, Partium contrarietatem cum nostra natura obtinēt, eo quòd gaudent facultate irritāte, acri, & mordaci; ex alia verò parte naturā venenosam toto genere, vt purgantia nequaquam habent, ac proindè aliqua familiaritas cum humoribus non implicat; secundæ verò rationi respondeo, quòd medicamenta purgantia quandam obtinent similitudinem cum humoribus, in ordine ad attractionem, & licèt ex alia parte etiam natura ad se humores attrahat; benè possumus fateri, quòd in his omnibus aliqua similitudo adest,

ex

ex hoc tamen non infertur, quòd omne quòd trahitur nutriat: plura enim sunt in nostro corpore, quæ facultate attrahunt, & illa similitudo, quæ intercedit non est sufficiens vt sequatur nutritio; nam, etsi facultas naturalis insita vniuscuiusque partis nostri corporis, attrahat substantiam nutrimentalem ad nutritionem, veluti in plantis contingit, quæ ad nutritionem succorum ex terra attractorum, huiusmodi actionem exercent, non tamen currit talis ratio in quolibet attrahente; magnes enim non attrahit ferrum ad sui nutritionem, vesica lotij, & vesica felea, aliæque similitèr partes attrahentes nullo modo opperantur, vt re attracta nutriantur; sed latiori modo loquendi, vt ea fruantur, vel delectentur.

Tertiæ rationi satisfaciam dicendo ex supra relatis; nam quando medicamentum attrahit humorem, non opperatur proptèr ipsiùs nutritionem, sed potiùs proptèr conservationem alicuius qualitatis similis: neque obstat, quòd medicamentum purgans immersum in humore proprio non conservatur, veluti in alio mixto, vt de agarico in stercore dicitur; nam licèt agaricus sit similis cum humore, sunt tamen aliæ qualitates in humore, satis corrumpentes, & efficaces, vt medicamentum ab eo non conservetur.

Instabit tamen quis ingeniosè, prædictam substantiæ familiaritatem obnegans, hac ratione: non est maior ratio purgationis particularis vniùs partis, quam purgationis vniversalis totiùs corporis; sed sic est quòd purgatio vniùs partis particularis, nempè cerebri, non fit proptèr attractionem familiaritate substãtiæ, sed solũ præcedente irritatione, & natura expellente irritata: ergo non aliter in vniversali purgatione debet contingere: ac proindè non requiritur familiaritas substantiæ.

Cui facilè respondeo, quòd purgatio partis particularis, videlicet cerebri, vel est electiva medio medicamento humorem intra venas existentem purgante, vel est purgatio im-

propria, & ſine vlla electione, vt quæ fit mediis medicamentis vomitoriis, & erriris, quæ promiſcuè evacuant excrementa in cerebro contenta; quare ſi purgatio eſt electiva, & propria alicuius partis particularis, familiaritate ſubſtãtiæ indigebit; alia verò, quæ impropria, & promiſcua dicitur, ſolum media irritatione à facultate cerebri expultrice lancinata fiet; ſicque paritas nullum habet locum.

Inſurges vlteriùs; nam ex dicta familiaritate ſubſtantiæ, ſi medicamentum purgaret propter eam, ſequeretur, quòd medicamentum traheret aliud ſibi ſimile: ergo etiam humor poſſet attrahere alium ſibi ſimilem humorem; tum & etiam ipſe humor medicamentum purgans poſſet ad ſe trahere, veluti ferrum alterum ferrum; & multo vrgentiùs magnes alterum magnetem; ſed hoc maximè experientiæ repugnat: ergo etiã negandum eſt, quòd medicamentum attrahat humorem, quia familiare cum eo eſt.

Cui argutiei ſatisfaciendum venit ex eadem Gal. authorite 3. de ſimp. medicam. facult. cap. 4. vbi aſſerit, quòd ſimile trahit ſimile; non tamen ideò trahit illud ſimile in ſpcie; quare ex eo quòd magnes trahat ferrum, non ſequitur, magnetem trahere alium magnetem, neque ferrum aliud ferrũ, cum ſint eiuſdem naturæ, & ſpeciei; qua proptèr, medicamentum non trahet aliùd medicamentum, propter eandem rationem: vel ſi malueris; cum omne agens dum operatur intendat aſsimilare ſibi paſſum, meritò, quia magnes omnimodam habet ſimilitudinem cum alio magnete, fruſtraneus erit finis, & operatio; ſicque vnum, alterum nequaquam attrahet, quia omnimodè ſunt familiaria, benè verò attrahet ferrum, quia ſimilitudo ſolum eſt partialis; & licèt eadem currat paritas inter vnicum, & alterum humorem eiuſdem ſpeciei: Reſpondeo tamen, quòd humor, quia deſtitutum eſt facultate attractrice, neque atrahet alterum humorem, multo minus medicamentum purgans: idem-

que

quę deferro in ordine ad magnetem eſt reſpondendum.

Nec minus alia vrgebis ratione: ſupponamus enim, quòd de facto propinetur vnicum medicamentum ad bilem purgandam, & quòd talis bilis, ſi per poſsibile ſit, in corpore non exiſtat; atqui in illo caſu, medicamento aſſumpto, fiet alteriùs humoris evacuatio, & nō bilis cū nō ſit: ergo quia nō attrahit medicamentum purgans proptèr ſimilitudinem ſubſtantiæ, ſed quia irritando naturam, ſequitur expulſio. Roboratur vlteriùs, quia ſicut ſe habet purgatio, in communiori ſententia; ſic ſe habet ſuperpurgatio; ſed iſta fit media ſolum irritatione naturæ: ergo etiam purgatio in communi. Maior probatur, quia poſt debitam purgationem factam ab arte, ſi remaneat in noſtro corpore aliqua portio medicamenti nondum actuata, & poſtea reducatur in actum, eo in caſu, dabitur ſuperpurgatio; ſed iſta fiet media irritatione ſola: ergo etiam prima purgatio.

Prima, & ſecunda ratio, veluti in eandem vim coincidunt, ac proindè reſpondendi modus facilis, & cohærens erit, aſſerendo, facta ſuppoſitione, quod medicamentum purgans, ſimilitudinem tantum obtineat cum bile, ſi iſta non adſit, illa non erit purgatio electiva, ſed potiùs impropria, media medicamenti acredine, ſine vlla attractione, & electione, de quo purgandi modo non currit ſermo. Ad ſecundam ſimilitèr rationem reſpondeo breviter, quòd medicamentum actuatum poſt debitam purgationem, ſi inveniat humorem ſibi ſimilem, ipſum media attractione purgabit, quamvis purgatio ſit ſupra vires, & dicatur ſuperpurgatio, hoc enim ſolum ex immodica medicamenti virtute pendebit, non tamen ideò auferenda eſt virtus electiva, & attractiva medicamenti proptèr familiaritatem ſubſtantiæ; ſi verò humorem ſibi ſimilem non inveniat, quòd eſt impoſsibile, aliuſque humor expurgetur, hoc ſolùm vellicatione fiet; non tamen erit purgatio electiva.

Stabilitur pro coronide assertio relata in hunc modum; nā si purgatio fieret proptèr similitudinē substātiæ, vbi daretur maior similitudo cum humoribus, maior daretur purgatio; sed hoc est falsum: ergo etiā purgatio proptèr similitudinē substātiæ. Maior quidē verissima constat: minor probatur, quia medicamēta emollientia, & detergētia suaviora, maiorē obtinent similitudinem, & familiaritatē substātiæ cum nostra natura, & humoribus, quam alia vehementiora, siquidem minus nostrā alterāt naturā, ac faciliùs in humores possunt cōverti, atqui talia medicamenta, quæ sunt magis familiaria, minus purgant: ergo si datur maior similitudo, & minor purgatio, erit quia purgatio non fiet per similitudinem substantiæ.

Huic rationi satisfaciam dicendo, vt ex nostra sententia patebit, diversam quidem esse electionem humoris, & attractionem à medicamento exorientem; sicque ratio propter quam medicamenta, quæ sunt magis familiaria, minus attrahunt, vt suavia, & levia, est, quia talis familiaritas, potiùs ad elligendam humoris speciem, quam ad ipsum attrahendum concurrit; ac proindè medicamenta vehementiora, acriora, & fortiora, etsi non ita familiaria, vehementiùs attrahent, cum talis attractio non debeatur familiaritati substantiæ, sed potiùs facultati attractrici, quæ ratione acrimoniæ, vel caliditatis humoris, vehementèr valebit attrahere.

Alij verò ex hac, & aliis similibus responsionibus, iudicarunt, calorem potiùs medicamenti purgantis, causam attractionis nuncupandam esse, cum medicamenta fortiùs in attractione operentur media caliditate: hæc tamen sententia reiicienda venit, & probatur, nam si calor per se attraheret quotiescumque reperiretur vehementior, & intensior calor magis traheret, quam remissus, vt ignis vehementiùs traheret, quam reliqua minus calida: ergo traheret omnia combustibilia, vt ligna, & paleas; hoc est falsum: ergo calor medica-

dicamenti purgantis, nulla ratione erit causa attractionis; ac proindè solum ex accidenti,& per aliud fiet attractio; calor enim cum priùs calfaciat, subsequentur, tenuitas, rarefactio, & levitas,quæ dispositiones sunt ad attrahendum;ac proindè talis philosophandi modus non est insequendus.

Quibus prælibatis, alij asserunt Authores, quod medicamentum purgans,humores evacuat, media similitudine substantiæ,quæ consistit in peculiari modo mixtionis elementorum,vt Gal. lib. 4. de simplitium medicamentorum facultatibus,cap. 15.inquit: Quod ex quatuor elementis omnia generantur, & ex eorum imparitate, proprietates rerum consurgunt: Averroes similitèr Galenum insequitur,lib. 5.collectan. cap. 12. asseverans,proprietates dictas, esse quasdam proportiones mixti ex dictis elementis; loquens enìm de tractione magnetis, sic ait: *Hec accidit propter proportionem, & convenientiam, quæ inter magnetem, & ferrum reperitur, quæ proportio non est in mensuris mixtionis elementorum.*

Quibus verbis,inquiunt plurimi, idem Averroem significare, ac Gal.persensit,videlicèt,quod proprietas ob similitudinem in modo mixtionis, indecibilis est; nàm dictus mixtionis modus,neque est excessus, nec defectus elementorum,sed potiùs modus substantiæ conversus ex dictis elementis,veluti enim ex eisdem literis, quæ sunt elementa componentia dictionem,diversimodè collocatis diversę consurgunt voces,vt ex litera R.O.M.& A. constituitur dictio,ROMA,AMOR, MARO,RAMO,OMAR,ARMO,aliæque multæ,& quēadmodū ex eisdē specie,& numero metallis,videlicèt,ære, stagno,argento,& auro,diversimodè permixtis,diversi etiā cāpanæ sonitus consurgunt, quoties enim metalla liquantur, toties solent diuersi mixtionis metallorum modi consurgere, vt diversitas sonitus appareat: non aliter philosophandum venit de elementis: ex vario enim illorum concursu

in

in mixtione, variæ huiusmodi proprietates proficiscuntur, vt Gal. lib. de constitutione artis medicæ, cap. 8. *innumeræ*, ait, *possunt esse elementorum alterationes, atque innumeræ mixturæ particularium corporum*; sicque penè infinitæ proprietates, quarè mirandum non erit, quod proprietas, sive virtus dicta diversa, in tam diversis medicamentis purgantibus reperiatur.

Licèt prædicta opinio aliquam difficultatis partem pertangat, veriorem tamen, & intimiorem medullæ sensum solum olfacit; non enim neganda est similitudo, sive familiaritas, & proportio inter medicamentum purgans, & humorem, neque peculiaris mixtionis modus, ex diversa elementorum copulatione, benè tamen obneganda est hæc opinio ex alia parte, quæ asserit medicamenta purgantia, præcisè proptèr familiaritatē, sive similitudinē substātiæ, humores attrahere, licèt verum sit quod maximè sit necessaria prædicta familiaritas inter medicamentum, & humorem, vt debita fiat purgatio.

Sit igitur iam verior, & solidissima conclusio, manifesta distinctione, explendescens, videlicèt, quod nec attractio medicamēti purgantis tribuatur irritationi, neque calori, nec adhuc familiaritati substātiæ; ad cuius veriorē expositionē supponendum venit, quod aliud est hoc nomen purgatio, aliud attractio, & aliud electio; nam licèt revera vnum, & idem medicamentum attrahat, eligat, & purget, tamen motus purgationis, sive ipsa purgatio, componitur ex electione, & attractione, ad quas actiones diversimodè concurrit medicamentum purgans, nam quamvis humores qui evacuantur media purgatione, sint ipsi medicamento attrahenti familiares, ista tamen familiaritas, potiùs erit causa, vt medicamentum hunc magis, quam alterum humorem eligat, non tamen vt attrahat, nam attractio potiùs proveniet à facultate, sive potentia attractice insita, & identificata cum forma medicamēti, quæ quidem, licèt sit potentia ad attrahendum; at verò

vt determinetur,& contrahatur, ad attrahendam magis ſpeciem huius humoris,quam alterius, indiget in concreto familiaritate ſubſtã:iæ medicamenti cum humore; quare quamvis medicamẽti forma ſpecie ſit vna, & facultas cũ ea identificata,pro diverſis tamen diſpoſitionibus quoad primas qualitates, nempè temperamentum, quoad alias ſecundas, nempè colorem,& ſaporem, & quoad modum ſubſtantiæ, quæ omnia integrant naturam medicamenti purgantis; ideò talis facultas,ſive virtus,quamvis vna, diverſos humores electos, à diverſitate materiæ, ſive diverſa familiaritate ſubſtantiæ valebit attrahere.

Stabiliatur,& ſplendeat huiuſmodi aſſertio diverſis paritalibus;nam quemadmodum in operatione cuiuſcumque cauſæ equivocæ,licèt agens vnum,& idem ſit ad ſuos effectus producendos, vt patet in ſole ad ceram liquandam, & lutum denſandum, in hepate ad ſanguinem ex dultiori portione chili generandum,& ad bilem flavam extenuiori,& calidiori veluti ad atram ex terreſtiori, & frigidiori materia, experimur, quod generantur effectus ſpecie diverſi,propter diverſas materiæ, ſive ſubecti diſpoſitiones,ita pariter diſcurrendũ accedit de medicamento purganti cuius forma,quamvis vna, & eandem ſit,vt cauſa tamen equivoca,& eminentialis,poterit continere virtutem attrahendi diverſos humores,ad quam operationem nullo indiget adminiculo,benè verò ad eos eligendos,vt talis facultas contrahatur in ſpecie,ad hunc humorem potiùs, quam alterum,per diverſas diſpoſitiones, diverſumque modum ſubſtantiæ prædicti medicamenti purgantis; nàm licèt luminoſum virtute gaudeat generandi argentum, aurum,diverſaque metalla, liquandi ceram,& lutum denſandi,contrahitur tamen,ad hunc potiùs effectum, quam alium producendum, à diſpoſitionibus requiſitis in vnoquoque ſubiecto; ita pariter de medicamento purganti, ſentiendum venit.

Sigillet tandem nostram veriorem doctrinam, anima rationalis, quæ veriori opinione, realitèr est idemtificata cum facultatibus, etsi vna in specie sit, plures specie diversos producit effectus, vt est ratiocinatio, memoria, & discursus, quos quidem propter diversas cerebri dispositiones efficit; velutì eadem etiam forma in aliis corporis partibus exercet sensum, & motum in musculis, qui motus instrumenta nuncupantur, alimentum attrahit, concoquit, & assimilat parti viventi, determinata tamen propter diversas organorum dispositiones, tam varia, & mirabilia opera exercet, ex eo quod licèt vna, cum æquivocè operetur, operum diversitas non implicabit: ergò consecutione sermonis, quamvis medicamentum purgans vnica gaudeat forma, sive facultate attractrice, diversam tamen humorum speciem, ob rationem prædictam, valebit attrahere.

DVBITATIO III.

AN OPVS SIT AD PVRGANDVM, *vt medicamentum in omni corpus per vasa deferatur.*

NEGATIVAM partem iuxta præsens dubium plurimi amplectuntur. Probaturque primò, ex Mesue lib. 1. theorematum, cap. 1. asserente: Quod medicamentum purgans solum vi attractrice, humorem sibi familiarem ex venis, & corporis meatibus, sensum fugientibus, ad se in vētriculum, & intestina rapere: ergo ex Mesue, non est necessarium, quod medicamentum purgans venas pervadat. Roboratur vlterùs: nam plurimi solum ex odore medicamenti evacuantur: ergo non est necessaria permeatio per venas.

Præ-

Præterea, quia multi, quibus ventriculus multo humore viscido, & crasso, sive farragine plenus erat, larga purgatione, absoluta, & completa fuit evacuatus; licèt integras pilulas, auro etiam evolutas evomuisset: ergo quamvis medicamentum purgans, non permeet venas, valebit purgare. Additur etiam aliud novum exemplar adductum à doctissimo Zacuto in vnico iuvene; qui vna, & eadem pilula sæpiùs ingesta, ac integrè egesta, sive evacuata, purgationem iteratam fœliciter, & copiosam obtinuit: ergo non erit necessarium, vt medicamentum venas permeet.

Præterea Fallopius narrat, multotiès ipsi accidisse, quandam Abbatissam purgandam fuisse, & quotiescumque illi exhibebat medicamenta purgantia, statim ægra evomebat, quarè loco assumendi pilulas, quia etiam eas evomebat, ipse Fallopius effecit ex pilularum materia massam quandam liquidiorem, & ventriculo Abbatissæ admovit, ex talique applicatione, dicta mulier fœlicissimam purgationem obtinuit, ergo manifestè patet, quod solum ex præsentia medicamenti purgantis in ventriculo, quin venas permeet, vera purgatio potest subsequi.

Roboratur vlteriùs huiusmodi opinio, quia quemadmodum magnes attrahit ferrum, ita medicamenta purgantia attrahunt humores; sed quin magnes à suo loco moveatur attrahit ferrum: ergo etiam medicamenta purgantia detenta in ventriculo, quin venas pertranseant, valebunt purgare; imò si pervenirent ad secundarum venarum cavitates tertiæ regionis, non daretur attractio; nam ista debet esse localis: ergo cum medicamenta essent, iam ipsis humoribus coniuncta, non attraherent eos de loco in locum; quia non esset maior ratio, cur medicamenta de novo ad ipsum ventriculũ remearent, quam quod manerent in ipsis partibus remotis, ad quas pervenerunt: ergo de primò ad vltimũ dicendũ est, quod medicamenta purgantia nullo modo per transeunt venas.

Quibus non obſtantibus, contrariam plurimi tuentur ſententiam; experientia enim conſtat, plurima medicamenta purgãtia venas permeare; vt patet in aſſumptione therbentinæ, ex qua odor violaceus fertur in vrina: ergo quia tale medicamentum purgans per venas diſtribuitur. Præterea, nàm virtus, ſive activitas argenti vivi, aut Mercurij pervenit ad oſſa, vt videre eſt in cadaveribus; & appoſitum cuti per linimentum, ita permeat noſtras corporis partes, vt evacuationem moveat, vel per os, vel per ſeceſſum: ergo quia tale medicamentum, tum per meatus externos, tum etiam internos communicatur. Colligitur etiam ex Avicenna ſect.1.problematum, quæſt.42. tum & etiam canone 2.part.1.cap.4.vbi inquit, Hermodactilos non ſolum habere purgandi facultatem ex articulis, ſed ipſos corroborandi; ſed hoc non poteſt fieri niſi ad ipſas partes perveniant: ergo quia ſemper medicamenta purgantia venas pervadunt, vt patet in rahabarbaro lotium tingente; & aliis ſimilibus.

Confirmatur præterea exemplo manifeſtiſsimo, & recenti, quod in Civitate Cęſaraugustana contigit quadam in domo cuiuſdã Equitis nomine D. Franciſci Clavero inſigniti, ſcilicèt quod omnes qui comederunt quandam caſſei ſubſtãtiam correpti fuere in genti purgatione; & cum inveſtigata fuiſſet materialis cauſa, videlicèt lac, ex quo fuit caſſeus conſtructus, cognoverunt huiuſmodi lac ortum duxiſſe, cum hac virtute purgativa ex comeſtione alimenti caprarum, quæ nutritæ fuerunt quibuſdam herbis intensè calidis, virtuteque purgativa fruentibus, vt ſunt cucumeres: ergo quia ex lacte capræ, quæ cucumeres aſſumpſit in ſua cibatione, ſequta fuit talis purgatio in hominibus prædictæ domus: ergo quia virtus purgatrix relicta, & ſigillata in lacte, venas corporis permeavit; ac proindè infertur legitimè, medicamenta purgantia omnes corporis venas pervadere.

Sed vt veriorem opinionem certiùs amplectamur, vnica

eſt

est ratione respondendum, si priùs perpendamus, quod in quocumque medicamento purganti duplex reperitur substantia, vnica quæ crassa, terrea, ac difficilis est ad per quemcumque locum permeandum; alia verò tenuissima, ignea, & facilè resolubilis in aëreum vaporem, vndequaque vagans, & percurrrens. Præterea, quod nostrum corpus est maximè fluxile, porosum, ac transpirabile: vt Hyppoc. confluxus vnus, conspiratio vna, & consencientia omnia. Sicque respondeò de Abbatissa, quod pars tenuissima medicamenti appositi extra ventriculum, per externos meatus ipsius, ad venas remeare potuit; nam vt medicamentum purgans operetur, debet à nostro calore nativo alterari; ideòque calefit, attenuatur, & inminutissimas comminuitur partes, vt sic reducto de potentia in actum, illa tenuissima pars posset in vaporem resolvi, vt postea per Abbatissæ ventriculũ ad venas per meàret; simul etiam pars crassa medicamẽti exteriùs in ventriculo remanens, à caloreque nativo alterata, posset iuvare, vt humores, è corpore expurgarentur.

Simili ratione dicendum restat de illo, qui statim, ac assumpsit medicamentum, nempè pillulam, eam evomuit; nam potuit aliqua portio medicamenti, etsi exigua, in ventriculo remanere, quæ sufficeret secundum subiecti dispositionem ad evacuandum humorem cacochymum; nam licèt in totùm medicamentum non remansit in ventriculo, vt in casu allato; multotiès tamen in aliquibus subiectis, ob humores fluxiles, sensus acutiem, & naturam adminiculantem, sufficiet aliqua substantia tenuior, & vaporabilis, quæ remansit ad tales humores educendos; quarè concludendum est in nostra assertione, non implicare in quolibet medicamento purganti, quod aliqua portio illius subtilior, venas valeat permeare, etsi crasior in ventriculo remaneat.

DISPVTATIO I.

DE SVPER PVRGATIONE.

VELVTI evacuationes, quæ à morbo solo nascuntur, apud Hyppoc. & Gal. repetitis vicibus damnantur, & quæ à natura vincente, vt crisimæ collaudantur, ita purgationes ab arte factæ cum conferentia, & tollerantia, sunt admittendæ; quarè superpurgationes, cũ vires excedant, & sine ope naturæ contingant, valdè sunt renuendæ; ideòque in præsenti tractandæ oferuntur, in his igitur, cum nõ solùm familiaris humor, verum qui alieni sunt à purgante medicamento, media vellicatione evacuentur, meritò causæ illarum sunt adducendæ, quarum prima sumitur ex parte ægrotantis, quia propter imbecillitatem retentricis facultatis, humor non valet retineri; sicque expultrix valida, suscitata eum expellit. Secundò ex apertione immodica vasorum: tertiò ratione medicamenti purgantis, nam vel est vehementius, aut maiori quantitate exhibitum, quam oportebat; ideòque ratione immodicæ irritationis, plures quam convenit, & in maiori quantitate expelluntur: quartò ratione alicuius causæ externæ; nàm si potus immodicus aquæ assumatur, media humiditate laxantur fibre obliquæ, quæ retentrici subserviunt; ex aëre similiter, frigido immodicè valet contingere superpurgatio, cum media frigiditate, per expreſsionem ad interna, revocentur humores;

Hypercatharseos, seu superpurgationis causis præostensis, difficilè non erit intelligere, cur ab exhibito pharmaco nulla, aut exigua sequatur purgatio, cuius sane ratio est in promptu; nam, vel non alteratur medicamentum, neque in

actum

actum à natura reducitur, vel plurimum alteratur, atque à calore nostro devincitur, non alteratur quidèm ex eo, quod vẽtriculus nimis frigidus, sive imbecillis sit, vel absolutè, vel respectu medicamenti assumpti, ex quo fit, vt multi, minori, aut debiliori assumpto pharmaco, copiosius purgentur; cum maiori verò, aut fortiori nequeant purgari; ideòque propter dictam imbecillitatem plurimi, assumpto pharmaco, non purgantur, donec aliqua eius portio vomitu reiiciatur, aut mica panis vino generoso infusa ingeratur, vt ventriculus incalescat, vel saltim longiori tempore indigebit, ad prædictã actuationem, & purgationem; & ob hanc causam aliqui, non nisi ad vesperam purgantur, alij sequente nocte, aut postridiè, incipiunt purgationem.

Contraria, ad contrarium effectum producendum, offertur occasio, ratione cuius plurimum solet pharmacum alterari; propter robur ventriculi, aut exiguitatem, tenuitatem, aut clementiã pharmaci, pręsertim si ipsum assumptum, prandium diutiùs, quam debeat prorrogetur. Solet etiam frustranea esse, & innnanis purgatio, dum medicamentum in vniversum corpus distrahitur, vel propter immodicam, & intensam febrem, vel propter meatuum, sive venarum amplitudinem, vel propter eorum ingentissimas obstructiones, vel tandem propter materiæ renitentiam, ratione crassitiei, terrestreitatis, vel lentoris humoris evacuandi, vt Gal. in commentario, aphor. 4. sentent. 14. vbi Hyppoc. inquit: *Si volueris ducere eleborum; idest medicamentum purgans, move corpus, si verò non, non moveto, & somnum concilia*: vbi ex professo Gal. omnes has causas, tardæ, avt nullius purgationis assignat.

Vlteriùs maximè oportet perpendere cum Gal. 3. simplic. cap. 17. quod superpurgatio fit hac ratione, primò etenim humor familiaris cum medicamento assumpto evacuatur, secundariò verò alij, servato ordine, secundum dispositionem paratiorem ad motum, vt bilis, pituita, & melancholicus hu-

mor,

mor, quartus tandem humor sanguis, nam cum iste vitæ thesaurus, propugnaculum naturę, & maximè obiectum affine in quantum valet retinetur à natura, vsque quo præ immodico languore retentricis facultatis labatur.

DVBITATIO IV.

A QVO VERE, ET PROPRIE indicetur purgatio.

CVM quodlibet specificum indicatum à suo in specie indicante reguletur, vt methodica exerceatur morborum profligatio, meritò de indicante specifico purgationis dubitandum venit: in cuius veritatem investigandam, priùs est intelligendum cum Gal. libro de constitutione artis medicinalis, cap. 61. vbi, distinctione non exigua, decisionem adducit, per hæc verba: *Correctio, morbos efficientium dispositionum, summatìm perstringendi; contrariis obitèr, particulatìm verò persequenti, superfluum vniuersum rescindere expedit, quomodo superfluum sit distinguendo, an vt quale, an vt quantum, an vt vtrumque, quod redire valet in statum naturalem, alterare per contraria, quæ præternaturam toto genere sunt, vt venena, alterando, & euacuando.* Vndè manifestè Gal. videtur à qualitate, indicationem solius alterationis petere; à quantitate indicationem evacuationis, sub qua purgationem comprehendit.

Vndè doctissimus Zacutus fol. 226. colligit, multotiès solùm à quantitate humoris, indicationem purgationis esse summendam, supponamus inquit, cistim felæam succi familiaris immodica copia esse oppressam, ita vt nullus sit locus humori de novo afluenti, neque ipsa posit à suo pondere levari, absque

abſque eô quod nullum vitium qualitatis accedat; quæ igitur ſpecies remedij, inquit Author, poterit aſsignari, niſi detractio quantitatis exſuperantis? ſed quo ingenio, niſi purgatione? ergo purgatio indicabitur ab humoris quantitate.

Præterea probatur inductione, ex reliquis humoribus ſecundum naturam temperatis; nam neque in melancholia, neque in pituita, quorum vterque humor ſuos exercet vſus in noſtro corpore, decernimus evacuationem, niſi quandò exceſſerint, quæ evacuatio potiùs erit purgatio. Si tamen aliquis obiiciat, quod in tali exceſſu, iam datur receſſus à ſymmetria, & naturali conſtitutione, ratione pravæ qualitatis inductæ, ac proindè purgatio, quæ exerceatur, non erit ratione quãtitatis, ſed ratione qualitatis inductæ. Inquirit Zacutus, qua ſit qualitate bilis infecta, cum exuperans, & effuſſa reperitur per vniverſum corpus, vt in morbo regio patet, neque calore, & ſiccitate febrem, aut aliam particularem intemperiem, ſenſu perceptibilem excitat; nec talis humor acrimonia ferit vitali actioni, animali, ac naturali plerumque non officit: ergo quia deſtituta eſt qualitate prava; atqui hoc non obſtante, talis bilis eſt per purgationem evacuanda, quia ſparſa, & exuperans eſt: ergo in tali caſu, purgatio potiùs indicabitur à quantitate, quam à qualitate.

Sed vt apertiùs verum purgationis indicans valeamus aſſignare, priùs notandum expedit, quomodo humores, ſive maſſa ſanguinaria poſsit à naturali ſtatu deflecti; maſſa quidem ſanguinaria, eſt quaſi quodam mixtum ex quatuor humoribus compoſitum, & contemperatum: licèt præcipuè à ſanguine denominatum, in cuius attemperatione, & vera mixtione humorum poſſuit Hyppocr. libro de natura humana, cauſam debitæ ſanitatis, quemadmodùm in illius intemperie, & ſeggregatione, cauſam doloris: vndè ſicut mixtum per putredinem deperditur, & reſolvitur in ea ex quibus componitur, dum inquit Hyppoc. *Quod ſingula ad ſua ſecreta re-*

vertuntur. Non alitèr massa sanguinaria, quandò alteratur, & corrumpitur, disipatur, humoresque effrenati reduntur, & cũ suis formis sinceris, vt fex vini, & spuma, dum illud corrumpitur, seggregantur: qua propter dum bilis existit in massa sanguinaria cum comercio sanguinis coniuncta, neque ita pallida, amara, calida, neque acris existit; separata verò à prædicto consortio, calidior, & amarior evadit, irritat, mordet, & pungit, vt dolorem non solum membro, ex quo fluit, verum etiam ad quod tendit, inducat, vt loco citato Hyppocrates.

Deindè perpendendum est, quod ista humorum separatio quæ à causa præternaturam fit, talis valet esse, vt ad gradum supernatantiæ perveniat: supernatantes etenim sunt humores, apud Trincavel. & Gal. in comment. libri dicti, Hyppoc. idem ac humores impermixti; humor igitur ille, qui mixtus, & contemperatus esse debet cum aliis humoribus, & potiùs contra naturæ leges superfluus, & incapax, vt permisceatur cum aliis, reditur, huiusmodi humor peccat in lege mixtionis, diciturque supernatare, vt Gal. de natura humana, in Hypp. textu 23. asserit, pro abundante intelligendum supernatans; vel si malueris, id quod non est cum cæteris commixtum, supernatans propriè appellatur. Quarè supernatans humor erit ille, qui mixtionis cum aliis humoribus incapax fuerit, & à natura seggregatus in vitalem tendens cavitatem, vt in morbis læthalibus, sive ad ventriculum, sive ad caput, vt in humoribus tenuioribus, & biliosis solet contingere.

Alij verò humores ita sunt crasși, densi, & glutinosi, vt velutì recrementa gravia, parietibus vasorum adhæreant, ibique penè infinita damna inducant, quæ cordi communicata, calorem nativum celerrimè inficiunt; ita vt si ex his subiectis, mittere sanguinem contingat, sanguis extractus nullum obtinebit vitium, sed maximè laudabilis apparebit, & quasi victima, vt inquit sapientissimus Antonius Ponz de Sancta Cruz

libro

libro de impedimentis magnorũ auxiliorũ, fol. 158. licèt enim vena diſſecetur, humores peccantes in lege mixtionis, per venæ ſectionem exire non valent, ſed potiùs vaſorum parietibus adhærentes, vt dictum eſt, vel gravitant, vel denſitate torpeſcunt, ſanguis verò laudabilis, & vividus, qui à natura, pro conſervando corde, cuſtoditur, venæ ſectione deperditur, vireſque ægrotantis extremè labefactantur, qui funeſtus eventus potiùs ſolet accidere his, qui liberaliori potu frigidiſsimo, & venereo congreſſu intempeſtivè vtuntur.

Notandum ſimilitèr eſt, quod prædicta ſupernatantia, ſive ſegregatio humoris à ſanguinis conſortio, à duabus valet cauſis provenire, quarum vnaquæque varias ſortitur differentias; primo enim poteſt humor ſeparari, ex vi putredinis, quæ diverſimodè poteſt contingere, vt à maligna qualitate, cum maſſa ſanguinaria ſubiecta ſit omnibus corruptionis modis: videlicèt putredini, vſtioni, congelationi, veneno, malignitati, & cuilibet alij contrario, quòd in primis, aut ſecundis qualitatibus, humoribus adverſatur.

Secundo humores poſſunt ſeparari, & ſupernatare, non poſt generationem maſſæ, ſed ex ipſo principio ſuæ generationis; nam iecur parenchima ſanguiſicans, & quatuor humorum oppifex, tali intẽperie poteſt affici, vt humores ſeparabiles, & alienos, atque incapaces conſortij difficulter miſcibiles, & potiùs impoſsibiles vt miſceantur, generet, vt in hydropico affectu, anaſarca videlicèt, & aſcite, experimur, quia huiuſmodi humores ſeparati ſunt à conſortio ſanguinis, in ipſo exordio ſuæ generationis, cum ab hepate talem ſeparationem, & ſupernatantiam ſuſcipiant.

Sed cum alij humores præternaturam poſsint etiam extra iecur, in aliqua corporis parte generari; talis ſupernatantia à prædictis partibus ſumet initium, vt in plurimis pituitæ ſpeciebus, quæ in ventriculo præternaturam generantur, oſtenditur, veluti aliæ ſpecies, vt bilis porracea, & aliarum: ergo

manifestè constet, quid sit supernatantia; quale sit humorum vitium,& à quibus causis ortum ducat,vt valeamus cognoscere plurium medicorum errores, qui in his affectibus sanguinem audactèr fundunt.

Hæc rursus humorum separatio diversas obtinet differentias secundum humorum peccantium species,& penès maiorem,aut minorem naturæ irritationem. Pro cuius maiori expositione animadvertere oportet, humoris supernatantiam; nullatenùs esse turgentiam, aut speciem turgentiæ, nam supernatantia multotiès datur sine turgētia,vt in febribus merè putridis, & longis, aliisque morbis ab humoribus separatis pendentibus, & non turgentibus: ergo supernatantia potest esse sine turgentia; non verò turgentia sine supernatantia;ac proindè realitèr inter se differunt; cum aliquandò vna sine alia valeat reperiri.

Ex quibus manifestè deducitur ratio, propter quam plurimis in morbis,vel cum febre,vel sine febre, mors sive interitus subito multotiès accidat,quin Medicus facilè causam possit intelligere, nam cum isti humores separati,& supernatantes, etsi pluriès fiat sanguinis missio,per venæ sectionem,non exeant,sed potiùs incocti,acriores,& calidiores reddantur, vt bilis,vel frigidiores,vt pituita; ideò illo in casu, supernatantia in turgentiam solet converti,vel si malueris supernatātiæ iam factæ supervenit turgentia,vt vnico, aut altero motu concitato, turgens materia ad cor, aut aliam principem partem irruens, necem inducat; vires enim debiles sunt, quia languidæ à quovis offenduntur; nec mirum,nam primordia turgentiæ fuerunt oculta,quæ tamquam in seminario latitabant in illa quieta, & fallaci supernatantia, & postea elucescit, sive detegitur illa lethalis turgentia, quæ aut metastasi, aut vnico solo motu funesto vivens interficit, iuxta quam doctrinam collaudo, semperque tanti viri Antonij Ponz de Sancta Cruz authoritatem, & consilia sum veriturus; cum maximè coar-

guiat Medicos, qui omnes indicationes curativas adimplere connantur per ſanguinis miſsionem, omni purgatione neglecta.

Ex dictis humorum vitiis, quæ cacochymiam conſtituunt, habita ratione ad humorum ſeparationem, videlicèt bilioſi, pituitoſi, melancholici, vel ſeroſi, qui cum incapaces mixtionis extiterint, propter quod peccantes in lege mixtionis, irreducibiles ad nutrionem partium viventium ſunt cacochymi, & ideò qualitate infeſtantes poſſunt appellari, vel ſi formam naturalem præ putridine amiſſerint, etſi à conſortio ſanguinis ſegregati nō ſint, vt bilis vitellina, vel porracea, etiam cacochymi, & qualitate peccantes valebunt dici, vt vera purgationis indicatio ſeligatur; quarè cum morbus magnus, magnum genericè indicet remedium, vt eſt ſanguinis miſsio, vel purgatio, tamen ſi ſpecificè contrahatur ab ſpecie cauſæ materialis ipſum producentis, indicatum ſpecificum eluceſcet; nam quemadmodum morbus magnus à multitudine, vel motu ſanguinis, ſanguinis miſsionem indicat, habita ratione ad cauſam materialem; ita paritèr morbus magnus dependens, ab humoris cacochymia, ſive ſit fundata in ſupernatantia, aut in forma ſpecifica humoris præternaturalis, qui etiam cacochymus dicitur, indicabit purgationem, cum media illa, humor cacochymus prædictum morbum magnum producens, ſpecificè evacuetur, vt methodicè ablatio morbi contingat; quare ſemper purgatio, vt in ſuperioribus diximus, indicabitur ab humoris cacochymia, veluti ſanguinis miſsio ab illius vitio, in quanto, vel in motu.

Neque ex prædicta aſſertione, omneganda veniunt alia communiora, & generica indicantia purgationis, vt ſunt virium robur, & ætas florēs; iſta enim ita ſanguinis miſionem, quam purgationē, vt potè neceſſarias exclamāt; nam ſicut ad exercendam ſanguinis miſionem requiritur morbus magnus, virium robur, & ætas florens, non alitèr, ex doctrina Galen.

ad purgationem ſunt neceſſaria;non tamen valent per ſe ſola ſpecificum indicatum præoſtendere, vſque quo ſpecies morbi à cauſa materiali dependens,contractum,& determinatum remedium exigat,neque adhuc , vt ſuo loco dicemus,virium robur,& ætas florens propriè indicantia dicuntur,vires enim non indicant curativè,ſed potiùs permittentes,& conſentientes ſunt,veluti ætas florẽs,quæ quamvis non adſit, remedium magnum poterit exerceri, etſi maiori cum præmeditatione, & moderatione , vt loquendo de conſentientibus ad purgationem clareſcet.

Gaſpar tamen Bravo vnicam tantum differentiam cacochimiæ inſequens , videlicèt ſupernatantiam , ſive ſeparationem humoris à ſanguine ; quam vocat vitium alteriùs humoris à ſanguine,aſſerit,nequaquam eſſe humorẽ cacochymum eum , qui adhuc eſt cum ſanguine commixtus, quamvis mutaverit ſpeciem,& potentiam, ac putridus ſit ; tunc enim adhuc eſt pars ſanguinis , ac proindè potiùs eſt obiectum facultatis retentricis, quam expultricis;ſicque cum non ſit cacochimus, ſanguinis miſsionem; non verò purgationem indicabit.

Probatur igitur ex doctrina Gaſparis Bravo hac ratione, nam cacochimia eſt vitium in humoribus , ratione cuius indicatur purgatio, vt ex Gal. 1. de ratione victus in morbis acutis com. 1 ſed ex eodem Gal. ex vitio humorum multoties indicatur ſanguinis miſsio: ergo quia vitium humorum mixtorum cum ſanguine,non efficit cacochimiam,à qua purgatio debet indicari, donec ſeparati fuerint à ſanguine.

Suſtinenda tamen non eſt prædicta reſolutio , nam ſuponere humorem eſſe putridum, & toto genere preternaturam, vt eſt bilis bitellina,quia tamẽ eſt comixtus adhuc cum ſanguine, non eſſe cachochimum , fictitium valde eſt , nam licèt aſſerat eſſe adhuc partem ſanguinis, ſive maſſæ , bene quidem,ſed eſt peſsima maſſæ pars,putrida,toto genere præ-

ter-

ternaturam,& ideò,etsi pars, iam non legitima, imò spuria, & naturæ adversa,ac proindè licèt sit comixta, vel separata, illa ex se, quia putrida semper est obiectum expultricis, quia tamen comixta,dicitur obiectum retrentricis,vsquequo à natura fiat coctio,maturatio,& secretio, vt exerceatur tandem expulsio, sicque illo in casu quamvis comixta, sempèr quia præternaturalis in specie,dicenda erit cacochyma.

Neque Galen. authoritas ipsi auxiliatur lib. 11. methodi cap.15. vbi ait. *Saluberrimum est in omnibus febribus putridis, non continentibus modo, verum, & alijs omnibus, quas putrescens concitat humor, sanguinem mittere.* Hæc quidem authoritas non conducit, vt mitatur sanguis propter vitium sanguinis in quali, sed potiùs in quanto, imò Galen. in eadem authoritate,hoc apertiùs explicat asserens,lebata namque natura a sarcina,qua præmitur reliquum,quod est,concoquit:ergo sequitur manifeste,quod propter oppresionem, & multitudinem sanguinis, & non propter vitium in quali deliberat Gal.de sanguinis misione.

Neque obstat si asserat Bravo 4. method. ex Galen. cap. 6.*neque enim hoc dico propterea, quod purgatio vacuatio sit, quam redundantis sanguinis concursus non indicet, sed quod etiam,tametsi redundantis sanguinis concursus non adsit.* Hæc etiam Galen.authoritas,etsi veneranda, non contra nostram assertionem;dupliciter enim possum respondere,primo quod licèt non adsit sanguinis redundantis concursus, ista redundantia intelligitur quoad vassa,non verò quoad vires; sicque quamvis non redundet sanguis quoad vassa,vt ait Galen. solum redundantia ad vires indicabit sanguinis misionem:vel si mavis,etsi neque advires, neque ad vassa detur redundantia, aliquando propter sanguinis motum absque vitio in quali, indicabitur sanguinis misio.

Instabit tamen huiusmodi author hac ratione:purgatio debet indicari ab aliquo vitio humoris,qui sit cachochimus; at-

qui

qui ab eo non poteſt indicari ſanguinis miſsio,quia indicantia, & indicata ſunt ſpecie diverſa : ergo vitium repertum in humore permixto cum ſanguine, non indicat purgationem, ſed ſanguinis miſsionem: ergo non eſt cacochymia donec ſit ſeparatus à ſanguine. Cui reſpondeo concedendo maiorem, & minorem, & negando conſequentiam, videlicèt, quòd humor vitioſus permixtus cum ſanguine non ſit cacochymus;nã ſive ſit permixtus, vel non permixtus, ſi tamen præ putredine complетè amiſſerit formam naturalem, ita vt ſit bilis vitellina,quamvis ſit iſta cum ſanguine permixta, tamen prava, irreducibilis ad nutritioné,& peccans in ſpecie, ſive qualitate dicetur; ac proindè cacochyma, & ex ſe vt talis, ſempèr indicabit purgationé, non tamen iſta fiet,donec materia prava cocta, ſive maturata, & ſeparata fuerit à conſortio ſanguinis;neceſsè enim eſt præire coctionem,ſubſequi ſecretionem, & tandem evacuationem, vt Gal. Aphoriſ. 4. ſentent. 12. & Hyppoc.3. epid. aliiſque in locis; ſed quare fiet ſanguinis miſſio cum non indicetur, ſed purgatio. Reſpondeo, etiam dari indicans ſanguinis miſsionis,quod non ſumitur ex illa materia cacochyma, ſed ex multitudine maſſæ, quæ quia gravans ad vires, impedit ſecretionem talis materiæ cacochymæ; ſicque ocaſio purgationis deficiet, non tamen indicationis.

Inſurges vlteriùs ex Avicenna fen.1.4.cap. de phlebotomia: *Vnuſquiſque autem eorum, aut phlebotomatur proptèr ſanguinis multitudinem additam, aut proptèr ipſiùs malitiam, aut proptèr vtrumque:* ergo non indicatur purgatio, à vitio humoris cũ ſanguine comixti;ſalva pace tãti viri,ex hac authoritate contrarium infertur; nam ſi phlebotomatur propter multitudinem ſanguinis, aut propter ipſiùs malitiam; hæc malitia,potiùs erit ſanguinis, quam alteriùs humoris putridi permixti:ergo quia tale vitium ſanguinis, vel erit in quãto, vel in motu: ergo purgatio à vitio humoris putridi indicabitur : à vitio verò ſanguinis permixti cum tali humore,

in quanto, vel in motu,ſanguinis miſsio: non enim implicabit, vt eodem tempore duplex indicans ſpecie diverſum, ſub diverſa cauſa materiali in ſpecie, reperiatur.

Vrgebis tamen; vnum vt vnum, ſempèr indicat vnum ſub eadem formalitate ſpecifica: ergo purgatio,quæ ſpecie ſempèr eſt vnicum indicatum, obtinebit vnicum indicans in ſpecie: atqui cacochymia, quæ dependet ab humore ſupernatãte, ſpecie differt ab ea, quæ eſt in humore putrefacto permixto: ergo non dabitur vnicum indicans purgationis ſpecificum, ſed erit duplex, cum etiam cacochymia ſit duplex; hoc non eſt dicendum: ergo ſola ſupernatantia humoris conſtituit cacochymiam. Sed retorqueo argumentum contra Bravo, ſanguinis miſsio eſt vnicum indicatum in ſpecie: ergo ab vnico indicante ſpecifico; ſed quantitas ſanguinis, vitium in quali, & motus,differunt ſpecie: ergo etiam ſanguinis miſsio in illius doctrina, tria indicantia ſpecie diverſa obtinebit: quare reſpondeo rationi allatæ, concedendo maiorẽ, & diſtinguendo minorem, cacochymia, quæ dependet ab humore ſupernatante, ſpecie differt ab ea,quæ eſt in humore putrefacto permixto, materialiter,& quo ad modum, concedo libenter; formaliter, & quoad eſſentiam,nego; nam licèt humor pecet in lege mixtionis, ſive in forma ſpecifica, quia putridus,in facto tamen eſſe, hoc vel illo modo cacochymus,diverſificabit quoad materiam,non verò quoad ſpeciem; nam ſolum ex vitio alteriùs humoris à ſanguine ſalvatur ratio cacochymiæ, quemadmodum ex vitio ſanguinis, vel in quanto, vel in motu, vel in quali, in illiùs oppinione, ſalvatur ratio ſpecifica indicantis ad ſanguinem mittendum; nam eſſe ſanguinem cum hoc, vel alio vitio, non tollit indicationem ſpecificam ſanguinis miſsionis, ſi cum morbo magno coniugatur; ac proindè à primo ad vltimum eſt dicendum,quod cacochymia humoris, non ſempèr ſumitur ex ſola humoris ſeparatione, à ſanguine.

Et probatur primo noſtra aſſertio, ex Gal. lib. 13. methodi.

di cap. 6. asserente; si autem æqualiter omnes succi redundant plectora appellatur; si verò pituita, vile flava, aut atra, vel serosis humoribus refertum sit corpus, cacochymia dicitur: ergo expresse ex vitio cuiuscumque humoris à sanguine, quamvis permixti cum eo, efficiet cacochymiam; similitèr etiam 4. Metho. cap. 4. & lib. de multitudine cap. 1. lib. etiam 3. de sanitate tuenda cap. 9. manifeste docet cacochymiam esse vitium in humoribus, sive excessum cuiuscumque alteriùs à sanguine. Præterea probatur ratione, plenitudo, & cacochymia sunt duo vitia humoribus supervenientia, à quibus indicatur sanguinis missio, aut purgatio, morbo magno existente; sed à plenitudine sanguinis, indicatur sanguinis missio: ergo à vitio cuiuslibet alteriùs humoris à sanguine indicabitur purgatio: ergo quia tale vitium humoris, absque eo quod separatus sit, indicabitur purgatio, cum corpori alendo non sit idoneus, sive in quanto, sive in prava qualitate vitium contraxerit: ergo sententia apud Bravum adducta, non est sustinenda, vt Fucsius, doctissimus Senertus, & alij persentiunt; de impedientibus tamen, & contra indicantibus purgationem, suo loco debito, disputatio offerenda erit.

DVBITATIO I.

QVÆ CORPORA INEPTA SINT ad purgationem.

VT regulari methodo, nonque temerè valeat medicus pharmacum exhibere, valdè vtile erit, animadvertere cum Galen. in præsenti capite, quæ corpora sint inepta ad purgationem, quare meritò Gal. in præsenti conscripsit librum, quos, quibus, & quando purgare opporteat, ideòque illa

illa particula, quos, refert ad subiecta, oportet enim, medicum maximè perpendere, quæ sint illa, quibus purgatio confert; illa verò particula, quandò, secum ocasionem proclamat, quibus tandem, pro medicamentis, intelligitur, ne indiferentèr, quęlibet medicamenta exhibeantur, vt in superiori, agendo de indicante, & indicato specifico, satis prædictum est.

Constituit igitur Gal. conclusionem maximè observādam in præsenti capite, nimirum, quod corpora sana difficilè purgationem ferunt, vertigines enim, ventris tormina, & animi deliquia solent accidere: nomine autem sanorum corporum, intelligit Gal. in præsenti capite, ea quæ semper simplicitèr talia sunt, licèt libro de arte medendi capite tertio, salubre corpus, in tria membra dividat, quorum alterum, simplicitèr semper appellat, alterum, vt multum, aliud, vt nunc: intentum, igitur Gal. huius capitis solū intelligendū est de priori membro; nam talia corpora sana per modum habitus, statu salubri fruuntur, nam ista sunt, quæ media purgatione vertigines, vt dixi, vel ingētissimos ventris dolores patiūtur, quę omnia, etsi ratione purgationis accidāt, ratione etiam medicamenti acris inassueti suscitantur, nam in vertigine, dum vapores in caput moventur, etiam solet plurima medicamenti quantitas vaporosa, in ipsum irruere, in cuius motum, moventur humores ex ventriculo ad prædictum cerebrum, vt media depravata commotione, spiritus visorij in girum moti, species obiecti visibilis mentiantur, vt talis vertigo suscitetur; nō alitèr cum ventris tormina, vi medicamenti purgantis, contractionem, & circumvolutionem intestinorum efficiant, transitu impedito ad humorem expurgandum, difficilis proindè, in corporibus sanis, purgatio redditur: animi etiam deliquium supervenit, nam cum hoc sympthoma, ad facultatem vitalem, & animalem, quæ trahitur in consensum pertineat, meritò media disipatione, & resolutione spirituum contingit; & ideò vētriculus depauperatus à calore influenti, propter spiritus vitalis re-

tractionem ad cor, actuatio pharmaci impeditur; sicque purgatio secundum Gal. in his corporibus sanis, maximè difficilis est.

Præterea aliam adducit difficultatem purgationis Galen. nam cum medicamentum purgans, non inveniat humorem, sibi familiarem cacochymum, carnes, ac sanguinem fundit, & liquat, & meritò; nam cum huiusmodi corpora, excrementa, quę debent expurgari, & humores cacochymos nō obtineāt, potiùs illi, qui in quantitate moderata sunt, ac à natura debēt retineri, virtute, & acredine medicamenti assumpti, intempestivè evacuantur.

DVBITATIO V.

AN SI MATERIA NON TVRGEAT, sint purgandæ vtero gerentes.

POSTQVAM Gal. in superiori capite incommoda, quæ in corporibus sanis vi pharmaci subsequntur, adduxit, meritò sequitur dubitatio, de periculo, sive imminentia symptho matum, quæ possunt accidere in vtero gerentibus, vi medicamenti purgantis, iuxta quam dubitationem Averroes 5. collectaneorum, cap. 7. negativè alloquitur, supponitque duo Galeni testimonia, primum 5. aphorismor. commentar. 34. *Gravidis si immodicè alvus fluat, sequitur aborsus*: Ergo quia non sunt purgandæ, nisi materia turgeat; tum & etiam comment. 60. *Mulieres vtero gerentes, si menstrua purgatio superveniat, non potest esse fœtus sanus; & periculum est aborsus*; atqui talia medicamenta movent humores, etiam versus vterum: ergo valdè difficilis est purgatio in vtero gerentibus.

Con-

Contraria tamen assertio est substinenda; nam prædicta testimonia, & alia similia, sunt tantum doctrinalia, non autem semper insequenda, sed ratione vrgentioris affectus immutanda, vt Gal. 3. methodi, cap. 7. inquit, *agendum est pro potentiori, altero non neglecto*, idest vrgentiori affectui succurrendum, alio non neglecto; ex qua authoritate infertur, quod etsi maxima sit, gestationis vteri, habenda ratio, si tamen ex alia parte mulier morbo acuto laboret, & vrgeat cacochymia, vt fiat purgatio, etsi materia non turgeat, purganda erit vtero gerens.

Probatur ratione præsens sententia; nam tota ratio, propter quam vtero gerentes sunt purgandæ, si materia turgeat, vt Hypp. 4. aphorismor. sentent. 1. est, quia materia turgens. ferina, & huc, & illuc commota, in aliquam principem partem irruens, potest ægrum interficere; atqui in morbo acuto datur periculum valdè vrgens, vt vtero gerẽs vi acutiei morbi pereat: ergo ita paritèr propter vrgentiam affectus, quamvis materia non turgeat, vtero gerentes purgandæ sunt. Roboratur. Nam pereunte matre, perit fœtus; sed ex vrgentia, & acutie morbi, datur periculum vtriusque mortis: ergo si exhibito pharmaco, potest mater à prædicto periculo liberari, ita paritèr fœtus: ergo ob præsentiam morbi acuti, vtero gerentes medicandæ sunt.

Nec tempore gestationis, quodcũque sit, in prædicto casu, medicamentum purgans potest obnegari, etsi hoc maxima cum præmeditatione sit faciendum, vt in prædicta sententia venerandus Hyppoc. exponit; securiùs enim fiet purgatio à quarto mense, vsque ad septimum; difficiliùs tamèn in iunioribus, & senioribus; videlicet in primis, & vltimis mensibus, vt Gal. in comment. pulchram adducens similitudinem inter fœtum cum vtero, & inter fructũ cum arboribus, inquit, quemadmodum fructus, in prima ipsorum generatione debiliores obtinent pidiculos; & ideò facilè, aliquo expirante vento, dilabun-

labuntur in terram,ſuccedente verò tempore, quia pediculi incraſeſcunt; robuſtioreſque fiunt, etſi vehemens irruat ventus, difficultèr decidunt, procedente tamen maiori tempore,cum fructus perfecti, maturique extiterint,ſpontè propria vi ponderis, & ex debilitate arboris contracta vi gravitatis, fructus facilimè deorſum vergunt; intermedio verò tempore,cum nec tenerrimi, nec maturi, ſed potiùs firmiores arboribus ſint annexi, valdè cuilibet obianti cauſæ obſiſtunt: non alitèr in diverſis temporibus vteri geſtationis, diverſum robur ad medicamenti purgantis vim ſuſtinendam reperitur; nam in principio, quia fœtus tenerrimus, veluti primis tribus menſibus, facilè, quemadmodum, quia maturus, & ponderoſus in vltimis deperditur, veluti, è contra in tempore medio, à quarto vſque ad ſeptimum,cum firmitèr ligamentis vteri ſit annexus, non facilè, neque à quocumque motu ſeparari valebit;ex quibus deducitur,quod quamvis maius periculum aborſus,in vno magis, quam in alio tempore adſit,tamen purgatio in vtero gerente,morbo acuto correpta,non erit renuenda.

Nec minus neceſſarium eſt animadvertere, quod licèt exhibendum ſit pharmacum vtero gerentibus in prædicto caſu quocumque tempore, nullatenus tamen tanta medicamenti quantitas,ac in aliis ſubiectis erit propinanda, cuius eſt ratio, quia imminet, vi medicamenti,aliqua ventriculi inflammatio, quam maximè debet Medicus prçcavere. Præterea,ne vterus immodicè comprimatur, ex cuius compreſsione ſubſequatur aborſus: tertiò vt faciliùs medicamen in actum reducatur, quartò,nam alui fluxus valdè in gravidis eſt periculoſus,vt loco aſsignato diximus;quarè propter has, & aliàs huiuſmodi rationes,tam quantitas moderata, quam clementia pharmaci ad debitam purgationem debet ſeligi.

* * *

DVBITATIO VI.

AN LICET MEDICVS PROBABILITÈR iudicet aborsus periculum, propinandum sit pharmacum.

EX superiori, præsens, vrgentiorque dubitandi ratio nascitur, nàm cum aliquandò Medicus probabili ratione aborsum, ex medicamento purganti timeat; dubitatur, vtrum non obstante prædicto periculo, posit purgationem decernere: negativa pars ab aliquibus sustinetur; nam etsi verum sit, quod mater posit, tum à morbo, tum à nece liberari, tamen fœtus peribit: ergo non erit propinandum medicamentum purgans. Antecedens patet ex suppositione. Consequentia probatur; non sunt efficienda mala, vt sequantur bona; sed quamvis matri auxilietur pharmacum, & à morte liberetur, sequitur interitus fœtui: ergo efficientur mala, vt sequantur bona, nimirum pro salute matris, fœtus peribit.

Probatur vlteriùs; nam tota ratio, propter quam tribuitur medicamentum purgans, est, vt vtero gerens morbo acuto correpta, liberetur à periculo mortis, licèt aborsus sequatur; sed sic est; quod non solùm non liberatur à tali periculo, sed imò ex aborsu, maius additur periculum, vt mater simul, & fœtus pereant: ergo non est propinandum pharmacum, ex quo aborsus sequatur. Probatur minor propositio, nam omnes debent fateri, quod partus naturalis non ita est periculosus, quemadmodum est aborsus, cum ille, tempore iam statuto, à natura contingat, ac proindè motu naturali; aborsus verò motu violento, & præternaturam; atqui ea quæ sunt præter-

ternaturam,& violenta,ſunt magis periculoſa, quam ea,quæ ſecundum naturam eveniunt: ergo ratione aborſus in muliere morbo acuto correpta,maius periculum, & acuties additur morbo, vt pereant ambo,matèr videlicèt, & fœtus: ergo numquam valebit medicus propinare medicamentum purgans, ſi provabilitèr iudicèt periculum aborſus ex dictà purgatione.

Cōtraria verò ſentētia,& affirmativa,aliis authoribus placet: & probatur; nam dantur caſus,in quibus licèt medico aborſum ſuſcitare, ad liberandam mulierem à morte: ergo multò meliùs quando non eſt aborſus certus, ſed provabilis, poterit medicus medicamentū purgās propinare,antecedens ſenſu,& ſuppoſitione probatur;nam ſi aliqua adſit mulier,quæ parvulum habeat vterum, aut maximam colli anguſtiam, ſive aliquod tuberculum in matrice, in illo tunc, mulier in partu, & fœtus morte periclitantur: ergo ne ſimul fœtus, & mater pereant, licebit medico ad matrem liberandam, aborſum provocare:ergo multò meliùs in vtero gerente morbo acuto correpta; licèt probabilis ſit timor aborſus, propinare medicamentum purgans poterit. Primam probationis rationem, plurimi amplectuntur, vt inter Grecos fuit Aetius Amideus, ex arabibus Raſis,& Avicenna, ex latinis Theodorus Priſcianus.

Roboratur igitur vlterius concluſio prædicta;nam ſi prægnans fuerit puella,& ideò fœtus ſit periturus; ita vt tempus maturum advenire non poſsit,quin priùs ambo,mater,& fœtus intereant, illo etiam in caſu, ne vtriuſque ſequatur mors, valebit medicus aborſum ſuſcitare,vt ſaltim mater libera evadat; ergo quando non eſt certus aborſus in vtero gerente,accuto morbo laborante,ſed tantum provabilis, vrgentiùs poterit medicus pharmacum purgans exhibere.

His tamen rationibus non obſtantibus, prædicta dubitatio maxima cum diſtinctione venit perpendenda, videlicèt, vel

ſequi-

ſequitur aborſus immediatè, & per ſe intentus à medico, medio medicamento, qualecumque fuerit, vel accidit ex accidẽti præter medici intentionẽ; ita vt exibitio pharmaci, ſolum dirigatur in vitam matris liberandam, proptèr acutiem morbi conflictatæ; ita vt ſempèr medicus innitatur, aut connetur totis viribus fœtum cuſtodire, ne ſequatur aborſus, talitèr vt ſi contingat, ſit præter medici finem, & ex accidenti, non verò per ſe; quare ſi pro morbo acuto profligando, exhibeat pharmacũ purgans, licèt ex illius exhibitione timeatur aborſus, cum iſte per ſe non intendatur, valebit medicus maximâ cum ratione exequi purgationem: quem ſentiendi modum ſapientiſsimus Silvaticus in ſuis quæſtionibus tuetur, & doctiſsimus Paulus Zachias in ſuis quæſtionibus medicis legalibus ingeniosè inſequitur.

Deducitur ex dictis facilè, quam pravus, & à veriori doctrina recedens ſit, ſenſus aliquorum aſſerentium, per ſe, & immediatè, ratione finis, poſſe medicum aborſum ſuſcitare, ſive præbere pharmacum ad fœtum interficiendum, præcipue in caſibus ſupra præſcriptis: huiuſmodi etenim ſententia rationi philoſophicæ, tum etiam ſanctis, ſanctorumque patrũ legibus, valdè eſt diſſona; ita vt nullus cuiuſcumque ſtatus, gradus, ordinis, & conditionis, quavis dignitate, aut præheminentia inſignitus, abortum, neque ad vitam matris liberandam ſuſcitare valeat.

Probatur igitur præſens aſſertio ex ſynodo conſtantino politana 6. vbi decretum fuit, quod qui propinarent medicamenta aborſum efficientia, homicidæ pœnis ſubiiciantur. Roboratur ex ſixto 5. Summo Pontifice, qui divina providentia decrevit, anno dominicæ incarnationis, quod qui per ſe, aut per interpoſsitas perſonas aborſum fœtus immaturi, tam animati, quam inanimati, formati, aut informis, quomodolibet expulſionem ſuſcitaverit; ita vt ex eo aborſus ſequatur, eadem pœna puniatur, qua, homicidas voluntarios ſolent leges, tam

divi-

divinæ,quam humanæ punire: ergo rationes superiùs adductæ, nequaquam, sunt insequendæ, videlicèt, quod per se numquā à medico intendatur aborsus, quamvis vtero gerens à periculo mortis liberetur.

Fundamenta verò superiùs dicta non vincunt; nam licèt parva sit puella vtero gerens,non ideò necessariò sequitur,eā perituram esse, etsi perveniat ad debitum tempus maturi fœtus; quare cum maior certitudo mortis in matre, & fœtu ex aborsu detur, quam si fœtus conservetur;non enim implicat, vt quamvis puella sit, possit ad terminum statutum,& perfectum partus accedere:dementia,& temeritas erit antevertere periculum certum pro incerto, cum incertum sit,puellam non posse prægnantem conservari,vsque ad nonum mēsem, quia plurimæ, etsi puellæ,proportione servata matricis, cum magnitudine fœtus, solent eum vsque ad perfectionem tēporis custodire absque vllo periculo; imò fœlici cum evētu partus naturalis cōtingit: quarè satiùs erit in prædicta, & aliis suppositionibus,debitum tempus, in quo vitæ spes matris, & fœtus datur,spectare, quam ex aborsu, eum sine mora interficere,simulque matrem in vitæ discrimen adducere.

Sed vrget vlteriùs alia ratio peculiaris, (etsi communitèr contingat nostris temporibus) aliquandò ex partu spectato, evidens mortis periculum in muliere enixa imminet, ex eo quod fama eius,quia nobilis deleretur, & possit à suis parentibus prædicta mulier internecari,honestatisque preciosius in totum corrumpi,ipsaque peccati malitia desperata, ad aliud vehementiùs patrandum proclivis,poterit se ipsam sine divinæ maiestatis timiditate,morti committere: Vt igitur hæc omnia satis gravia præcaveamus,tenebitur Medicus medicamentum præscribere,vt aborsus superveniat, dummodo fœtus non sit animatus: quam opinionem tuentur Thomas Sanchez, de matrimonio tom.2.lib.9. disput.20. Covarrubianus, & alij quos refert doctissimus Torreblanca in suo epitome

de-

delictorum; asserunt etenim, non esse homicidam, qui abor- sum connatur, antequam anima corpori sit infussa, præcipuè in casu ita gravi, vt tot incommoda, ex omissa præcautione non subsequantur.

Sed neque præsens ratio sufficit, vt verior sensus dictus immutetur; nullatenùs enim, vt supra est dictum, sunt efficienda mala, vt sequantur bona; benè verò vt dixi in muliere enixa morbo acuto affecta, etsi probabilis sit aborsus, pharmacum purgans exhibendum est: non tamen cum fine movendi abor sum per se, sed ad matris salutem liberandam, etsi indirectè, & per accidens fœtus posit perire: & ad rationem, quod additur maius periculum, & acuties morbi intenditur ex medicamento purganti assumpto, quia ille motus fœtus, cum valdè sit violentus, cum sit aborsus, vehementèr vires matris debilitat. Respondeo primo, quod tunc non intenditur talis motus, & ad ipsum fugiendum, medicamentum purgans valdè clemens, mite, & in quantitate moderata est præscribendum, vt causa materialis cacochyma evacuata, potiùs mater, & fœtus incolumes à morte posint permanere.

DVBITATIO VII.

AN PVERIS, TEMPORE LACTAtionis, liceat medicamentum purgans exhibere.

PROPTER plurimas primitivas causas, diversis affectionibus pueruli, tempore lactationis, possunt corripi, & quæ inter omnes, principem sibi abrrogat locum, est intempestivum, & inordinatum tempus, quo lac assumunt, vt maximis scateant excrementis, quibus possunt supervenire tum

epilepsia, tum alvi deiectiones, tum febres synochales, ac alij similes morbi; ideòque debita cum ratione dubitatur, vtrum aliquando possit Medicus eis condonare medicamentum purgans. Circa quod Aetius Tetrabello 2. cap. 39. sermone 2. haud dubitat pueris, quamvis laborantibus epilepsia, non esse medicamentum purgans propinandum, & probatur, nam maius robur requiritur ad purgationem, quam ad sanguinis missionem; atqui Gal. prohibet sanguinis missionem in pueris propter evacuationem connaturalem, quam semper habent: ergo cum purgatio maius expostulet virium robur, quam sanguinis missio, multò minus purgandi erunt pueruli tempore lactationis.

Opposita tamē sentētia est substinenda, vt Gal. lib. de puero epileptico monet, vbi exemplo pueri Ceciliani epilepsia laborantis, medicamentum purgans affirmat, tum & etiam Hyppoc. sexto de morbis vulgaribus part. 1. comm. 33. vbi sic ait: *Mulier, aut capra, cucumerem silvestrem edentes, pueros purgarunt*, & Gal. in comment. idem fatetur, & probatur ratione; nam si puer laboret cacochymia, media qua vires languidæ reddantur, vt docet Gal. de sanitate tuenda capite 4. datur maximum periculum vitæ: ergo dabitur morbus magnus, saltim imminens, pendens à cacochymia: ergo cum detur indicans purgationis in pueris, debet medicus exercere indicatum, videlicet purgationem: nec valet si afferas deficere consentiens, videlicèt virium robur, proptèr assiduū effluvium naturale triplicis substantiæ, & cum ex alia parte, vires ratione cacochymiæ fiant languidę, nequaquam dabitur consentiens ad deliberandum de medicamento purganti: hoc haberet vim, si omne medicamentum purgans esset vehemens, & acre, cum verò plurima reperiantur medicamenta benigniora, quæ pro natura tenerrima, & facultate expultricè puerili sufficiant, propterea, etsi purgatio possit dici difficilis, non tamen impossibilis est, siquidem æqualitèr currit,

doctri-

doctrina Hyppocratis 5. aphorism. sentent. 5. *sub cane, & ante canem difficiles sunt purgationes*: asseruit difficiles, non impossibiles, & ratio propter quam, adducitur apud Gal. in commentario asserentem, nam vim, & acredinem medicamenti purgantis deusta natura, tempore æstatis ferre non potest; vel si mavis cum Argenterio in eodem commētario prædictæ sententiæ, quia natura innanita, & resoluta præ calore æstivo, aliam evacuationem à medicamēto purganti factam, ferre non valet: quo non obstante dixit Hyppoc. purgationes difficiles non impossibiles in æstate, cum adsit vrgentia cacochymiæ, medicamentis tamen benignioribus: ergo non alitèr in pueris, etsi ratione evacuationis assiduæ, non sint vires ita validæ, non sunt excludenda medicamenta purgantia, quamvis sint clementiora selligenda: ergo benè poterit Medicus pueris tempore, lactationis medicamentum purgans exhibere.

Videtur tamen ex authoritate Hyppoc. vehementioribus medicamentis expurgandos fuisse pueros, ex loco citato, cum medio cucumere silvestri purgarentur: hoc tamen facilè deciditur, imò respondetur esse clementiorem modum purgandi pueros medio lactè nutricis, nam quamvis medicamentum esset assumptum à nutricè cum aliqua vehementia, ista tamen cum valdè efrenetur per varias commutationes, quas per corpus nutricis pateretur, vsque quo illiùs virtus lacti esset communicata, meritò si medicamentum, illo in casu, esset clemens, illius virtus exolveretur, nihilque effatu dignum remaneret; si verò cum maiori activitate, & vehementia, sit à nutricè devoratum, benignum, & leve respectu pueri dicetur, cum solum virtus purgativa, in lacte maneat sigillata.

Prædicta tamen doctrina non communitèr est amplectenda; multi enim, sine vlla methodo, & ratione ad purgandos puerulos, semper decernunt simul nutricibus medicamen-

tum purgans exhibere: hoc tamen solum est intelligendum, si nutrix simul, & puer cocochymia laborent; si verò puer solum affectus præternaturam sit, nequaquam nutrix erit purganda, nam vt in superioribus diximus cum Gal. corpora sana minimè ferunt purgationes: quarè illo in casu solum puerilis cacochymia, vt verum indicans, debet expurgari.

CAPVT II.

QVÆ CORPORA SANA DEbeant purgari.

IN præsenti capite aggreditur Gal. explanaturus, quæ corpora, licèt sana, purgari debeant, constituitque conclusionem in præsenti, quod corpora sana, quę parata sunt ad morbos concipiendos, medicamento purganti ægent, incipiente quidem verë, si plectoricis soleant morbis corripi, per sanguinis missionem, per expurgationem verò, si morbis ex corruptione, aut cacochymia soleant laborare, quæ quidem corpora à Gal. intellecta, dicuntur sana vt nunc, idest, quia tempore præsenti solum, sanitate fruuntur, disposita tamen sunt, vt in morbos imminentes incidant, quæ quidem remedia, propriè in doctrina Gal. præcautoria nuncupantur, in principio tamen veris: cuius assertionis, plurima experimenta adducit; excludenda verò sunt corpora, quæ morbis ex bile natis, assuescunt laborare, talia enim in fine veris sunt expurganda, quemadmodum ea, quæ morbis ex melancholia afficiuntur, non solum, verë, verum etiam autumno veniunt expurganda.

*

OBSER-

OBSERVATIO I.

CIRCA PRÆSENS CAPVT.

CVM in antecedenti capite docuerit Galen. opportuniùs esse tempus vernum, ad deliberandum de medicamento purganti ad præcautionem morborum, qui imminent, meritò adducenda est causalis ratio, & cum inter omnes non sit parui pendenda, quæ sumitur à robore naturæ, ob hanc rationem, quia tempore veris, vegetior, & robustior existit natura, vt Hyppoc. aphorismor. 1. 15. sentent. inquit, *ventres yemæ, &c*, in æstate maxima cũ ratione, quia natura disipata, & resoluta vi caloris ambienis redditur; tum & etiam, quia motu humorum ad circunferentiam, sive ad habitum media caliditate æstiva, difficilè motus contrarius ad centrum, media purgatione fiet, sicque propter prædictam inæqualem humorum agitationem, natura ægrè, purgationem in æstate, valet substinere, vt supèriùs ex Hyppocrat. sentent. 5. 51. aphorism. prædiximus; quarè merito Gal. monet, vt medicamenta purgantia, præcavendi gratia, potiùs verè sint exhibenda.

Cum contrariorum eadem sit ratio, pari passu tempus æstati contrarium, vt Hyems, à Gal. maxima cum ratione reiicitur, ad pharmacum exhibendum, vt morbos præcaveamus; nam licèt verum sit, quod tempore hyemali, ventres sint natura calidissimi, & ex hac ratione appareat sufficiens naturæ robur ad medicamentum purgans perferendum, quia tamen ex accidenti potiùs, vt inquit Gal. in commentar. hoc contingat, per se verò pituita, humoresque crasiores vigeant, & propter maximam hyemis frigiditatem, validissimè con-

concreti,& inepti ad motum ſint,& vaſa per quæ tranſire debent, anguſtiora, & inepta reddantur. Præterea maxima, etiam cum difficultate purgatio continget; imò propter humorum inobedientiam,& incapacitatem, multotiès fruſtraneum erit pharmacum purgans: ergo etiam hyemali tempore, non præcautionis gratia, ſed cum manifeſta vrgentia, exhibenda ſunt medicamenta purgantia.

OBSERVATIO II.

IVXTA MODVM PVRGANDI, ET ſanguinem mittendi.

AEQVALIS aliquandò proclamat, ſanguinis miſsionis, & purgationis neceſsitas, circa quod obſervandum eſt ex prædicto capite; quod ſi cacochymia ſit primæ regionis, plectora verò intra vaſa reperiatur, & vomitus, nec clyſteres pro exoneranda ea ſufficiant, priùs ab evacuatione primæ regionis, per pharmacum, eſt incipiendum, vt Gal. lib. etiam de ſanguinis miſsione, in primis venis cruditate reperta, cuius eſt ratio, vt ait Gal. lib. de multitudine capite vltimo, quia vaſa innanita priùs ſanguinis miſsione, id quod crudum, & vitioſum humorum eſt, ex primis venis ad ſe trahunt: quam doctrinam Fernelius firmiſsimè inſequitur, lib. 3. metho. cap.8. & licèt Cardanus libr. de malo medendi vſu, curatione 62. prædictam methodum reprehendat, ſub diſtinctione, vna, & altera, doctrina eſt ſummenda; nam ſi cacochymia primæ regionis, complicata fuerit cum febre acuta pendente à plenitudine intra vaſa, proptèr febris vehementiam, & vrgentiam, potiùs debet medicus ſanguinis miſſionem, quam primæ regionis purgationem decernere; ſi verò,

rò, hæc complicatio hoc modo non reperiatur, in morata, ſanguinis miſsione, incipiendum erit à pharmaco primas venas expurgante.

Secundo animadvertendum venit, quod æquali exiſtente neceſsitate; ita vt ſi quis ponat multitudinem intra vaſa, & cacochymiam, regulari in illo tempore curatione, priùs à ſanguinis miſsione erit incipiendum, ita ſentit Paulus à Gineta, lib. 2. Aetiùs Tetrabello 1. ſermone 1. cap. 10. Avicena, fen. 4. lib. 1. cap. 5. ratioque eſt in promptu, quia ſanguinis miſſio eſt veluti eſſentialis, & prævia diſpoſitio, quâ viæ præparantur ad purgationem perfectam; depoſita enim multitudine, redduntur vaſa patentiora, vt humorum motus medio medicamento purganti facilius efficiatur, vt Avicena loco citato, inquit, ſœpè numero contingere, vt dato medicamento purgante, ante miſsionem ſanguinis, febris quæ antea non erat, ſuperveniat; oportet: ergo ait, à minutione incipere, quomodo vero, ſi cacochymia extiterit in tertia regione, vt ſi puſtulæ, ſive ſcabies, aut exanhtemata reperiantur, debeat medicus opperari, libro de ſanguinis miſsione atulli.

CAPVT III.

QVOMODO PRÆPARANDI SINT humores ad purgationem.

VT omnia ad laudabilem purgationem requiſita, compleat Galen. meritò adducit modum purgandi humorem cacochymum: nam cum multoties, vt ſupra manet dictum præ inobedientia, & prava humoris diſpoſitione, tarda, aut nulla fiat purgatio; ideò priùs humores ſunt præparandi, vt Hyppoc. *Cum quis purgare voluerit, fluida facere opor-*

tet. Instituit igitur Gal. in præsenti, modum præparandi humores, & corpora ad purgationem adducere, sicque ait: quod humoris crasi debent attenuari, ac meatus corporis aperiri, ne inter purgandum, animi deliquia, & plurimæ affectiones contingant.

DVBITATIO I.

AN SEMPER HVMORES ATTEnuare ad purgationem oporteat.

Circa præsens dubium, plurimi negativam tuētur sententiam, primo ex Avicenna fen. 1. lib. 4. tract. 2. cap. 7. vbi agens de curatione febrium putridarum, inquit: *Quod digestio est præparatio humoris subtilis ingrossum, & grossi, in subtilem*, & paulo infra *præparatio colerici humoris est, vt fiat ipsius; quod facit aqua frigida*: Ergo ex Avicenna humores tenues, aliquando sunt incrassandi; ac proindè non sempèr attenuandi: similiter Gal. eandem sigillat doctrinam, lib. de constitutione artis medicæ, cap. 22.

Probatur deindè ratione; nam humores, qui per sputum evacuantur, nec sempèr debent attenuari, sed solum crassi, tenuiores verò incrassari: ergo, &c. Antecedens probatur; nam humores præparantur, vt possint faciliùs educi, ita vt sint cum mediocritate; atqui si dum sunt iam tenuissimi, & magis à medicamento attenuentur, illa mediocritas, & præparatio deficeret: ergo humores, non semper ad purgationem sunt attenuandi, vt Gal. 1. prognosticorum, comment. 43. asserit, *à medicis tales humores ad quamdam mediocritatem esse reducendos*: ergo dum sunt purgandi, semper ad mediocritatem sunt reducendi: ergo si tenuiores fuerint,

quam oporteat potiùs incrassandi, vt ad prædictam medio-critatem perveniat.

Probatur vlteriùs, ea enim, quæ pelluntur, non semper attenuantur, imò experientia patet in externis, quod quædam nō possunt pelli propter nimiam tenuitatem, alia verò propter immodicam crassitiem: ergo non alitèr intra corpus solet contingere, ratio est in promptu, nam quidquid pellitur, debet esse capax impulsus: ergo cum humores tenuissimi fugiant impulsum facultatis impellentis, meritò erunt aliquandò incrassandi; patet enim quod licèt detur robur ex parte agentis, tamen ex ineptitudine obiecti, vt in pallea, & aliis similibus, non potest impulsus loco motivus, secundum agentis vehementiam, imprimi.

Probatur deindè, semper ars debet insequi, & immittari naturam rectè opperantem; sed vt natura debitè, & criticè humorem expellat, priùs media coctione, quæ procedit in crassando, præparat eum, & maturat: ergo quando humor tenuior est, quam convenit, potiùs erit ad mediocritatem incrassandus, quam attenuandus, vt Aristoteles 4. metheororum, cap. 1. si autem ars procedit attenuando, impedit coctionem absque dubio, quia impedit incrassationem; tum & etiam quia nullus reperitur locus apud Gal. in quo asserat, humorem biliosum esse attenuandum.

Roboratur vlteriùs, est necessaria præparatio humoris, & maturatio, vt debita fiat purgatio; atqui dum bilis est tenuissima, potiùs est recedens, & cruda: ergo vt præparetur debet maturari per contrarium, sed crassities, & tenuitas opponuntur: ergo cum immodica tenuitas arguat cruditatem, ista erit corrigenda per incrassationem: Ac per consequens humores ad purgationem, non semper sunt attenuandi.

Verior tamen sententia inter alias est, quæ asserit, quemcumque humorem ad purgationem præparandum esse, & si biliossum attenuandum. Et probatur primo ex Gal. 2. aphor,

commen.9.superiùs dicto, vbi inquit: ***Fluida reddi, nihil aliud est, quam attenuari:*** Ergo dum bilis præparatur, debet fluida reddi: ergo attenuari. Probatur vlteriùs, humores præparantur, vt possint faciliùs educi; atqui humores sunt promptiores, & paratiores eductioni, qui sunt tenues, crassi verò cum difficultate educuntur: ergo crassi sunt attenuandi, non tamen tenues sunt incrassandi; nam ex obedientibus, inobedientes redderentur ad purgationem.

Roboratur prædicta assertio, purgatio fit virtute medicamenti attrahente, & à facultate expellente; sed ad hoc conducit magis tenuitas, vt in turgentia patet: ergo humor tenuis non est incrassandus. Minor probatur, nam humor semper expurgatur media fluxione de parte in partem; atqui vt fluat, quo tenuior sit humor, est paratior ad motum: ergo maximè conducit tenuitas ad purgationem: ergo non est incrassandus.

Instabis tamen authoritate ipsius Gal. cum libro de constitutione artis medicę, asserat: *Humores crassos attenuandos, tenues verò incrassandos, & vtrosque pariter concoquendos.* Pro cuius authoritatis solutione, advertendum est, maturationem, sive concoctionem humoris peccantis, bifariàm posse perpendi. Primo modo, vt ita humores à vera natura recedant, quod ampliùs ad naturalem statum reddire nõ valeant, neque in substantiam nutribilis converti: Secundo verò modo ita recedunt, vt possint ad naturalem statum verti, ac in substantiam nutribilis transmuttari. Quibus positis, si primo modo perpendantur, cum in substantiam viventis non possint converti, necessarium est vt maturescant, vt expelli valeant; qui potiùs maturandi, sive concoquendi sunt ratione expulsionis; sicque hoc modo perpensi humores, si fuerint crassi sunt attenuandi, non verò tenues incrassandi. In quo sensu intelligendus est Gal. loco assignato; ibi enim loquitur de humoribus evacuandis, quia non possunt in substantiam nutriti converti;

ſi verò poſsint in ſtatum naturalem reduci, vt viventi præveant alimoniam, meritò ſi tenues fuerint, ſunt incraſſandi; nam ſi recedunt ab ſtatu naturali per tenuitatem, ſine dubiò ad ipſum ſtatum redire non poterunt, niſi incraſſentur; quarè tunc præparatio in incraſſatione conſiſtit, quemadmodum ſi craſsiores fuerint, quam ſit ad nutritionem neceſſarium, præparatio in attenuatione conſiſtit; nam talis præparatio, ſive maturatio, ſolum eſt vt prædicti humores concoquantur, & ſic concocti poſsint in ſubſtantiam nutriti converti; quarè meritò dixit Gal. ſi humores à naturali ſtatu recedant; ſi tenues, eſſe incraſſandos, ſi craſsi, attenuandos; non verò loquitur de his, qui per purgationem evacuari debent.

Ex quibus facilè deducitur ſolutio cuiuslibet argumenti in contrariam partem præſcripti; facilè igitùr ſolvitur authoritas Avicennæ, ſi reſpondeam, ipſum ſolum intelligendum eſſe de reductione humoris bilioſsi ad concoctionem, non tamen ad expulſionẽ. Vndè dũ recedit, quia tenuiſsima eſt bilis, vt cõcoquatur priùs à natura debet aliquomodo incraſſari; ſemel verò cocta, vt facilè expurgetur, potiùs fluida reddi, & attenuari; vndè quandò ait, craſſos eſſe attenuandos, tenues verò incraſſandos, vt ad mediocritatem redducantur, potiùs intelligitur, vt obediant coctioni, non verò expurgationi; nam cum priùs debeat materia concoqui, antequam expellatur, potiùs agit de prima prępatione ad coctionem, quam ad purgationem; ad iſtam verò ſemper fluxibilitas, & tenuitas requiritur, eodemque modo intelligendus eſt Gal. 6. de morbis vulgaribus, part. 1. comment. 19.

Authoritati ſimilitèr Galeni ſecundo prognoſticorum alloquentis de ſputo, ſive de morbis thoracis materialibus; reſpõdeo concedendo libentèr, quod excrementa, quæ per ſputum debent expelli, ſemper ad mediocritatem, inter craſsitiem, & tenuitatem, debent reduci; nam in quovis extremo adſint, impeditur expulſio; hoc tamen non ita intelligendum eſt de hu-

moribus per purgationem expellendis, cuius eſt ratio, quia nocumentum ſenſibile ab humore in thorace exiſtente, ſuſcitat facultatem loco motivam muſculorum intercoſtalium; vt media expiratione, vehementique exuflatione prædicta materia expellatur, quæ tamen ſi valdè fuerit tenuis, facilè propter tenuiſsimas partes, expirationi cædit; ſicque remanet fruſtranea, & innanis exuflatio, ad humorem thoracis expellendum; quæ verò ſunt nimis craſſa, valdè expirationi obſiſtunt, ſicque debent ſemper ad mediocritatem reduci, quæ per ſputum excernuntur: non tamen ita currit paritas in purgatione, nam purgatio, vt diximus, media medicamenti attractione, & partium expulſione contingit, cui valdè fluxibilitas, & tenuitas humorum auxiliatur.

Ad tertiam rationem ſolvendam, reſpondeo, diverſum eſſe modum impulſus ad purgationem humoris, media facultate expultrice, quam ille, qui fit in externis, vt in pallea, ſtupa, & aliis; nam impulſus loco motivus requirit denſitatem, vnionẽ, & aliquam reſiſtentiam ex parte obiecti, vt facilè impellatur, quia tamen immodica datur raritas, & tenuitas, ita cædit impulſui agentis, vt non poſsit loco moveri; in purgatione verò partes pellunt humorem media compreſsione vaſorum, cui potiùs humor fluidus, & tenuis, obedientiam præſtat, quam ſi craſſus extiterit.

Quartæ rationi ſatisfatiam concedendo maiorem, & minorem, quod Medicus debet immitari naturam rectè operantem, & quod natura procedit incraſſando, hoc eſt vt materia concoquatur, congregando homogenea, & ſeparando ætherogenea; ſicque humor, qui ſeparatus fuerit media coctione, debet attenuari ad purgationem, ſi craſus fuerit; ſi verò tenuis, non incraſſari; quarè diverſus eſt reſpectus, & animadverſio, nam vt concoquatur, incraſſationem, vt verò expellatur, ſive à natura, ſive ab arte, fluxibilitatem, & tenuitatem indicat. Hac, & ſimili ratione diſolvitur vltima

arguties, dicendo, quod etsi materia, quia tenuis, dicatur recedens, & cruda, & vt maturetur debeat incrassari, hoc semper se tenet ex parte coctionis, non vero purgationis ab arte exercendæ.

Solum verò duplex occurrit casus, in quo humor non debeat ad purgationem attenuari; primo enim si adest aliquod sympthoma vrgens, quod proptèr humoris tenuitatem increscat, vt si cum febre adsit syncope, ex humoris tenuitate procedens, ratione cuius spiritus immodicè ad habitum confluunt, ac vehemens virtutum dispendium per cutis porositates accidit, vt Gal. 12. metho. cap. 5. illo in casu, potiùs incrassantibus modicè, vti oportet. Secundo, si aliquod ventriculi debilitatis sympthoma reperiatur, propter partis præstantiam, & dignitatem in operando, modicè adstringentibus, non verò attenuantibus erit vtendum.

CAPVT IV.

CORPORA AD MEDICAMENTA *purgantia præparanda sunt.*

MErito Gal. in præsenti capite insequitur Hyppoc. in sententia nona 2. aphor. vt supra diximus; nam, dum quis purgare voluerit, fluida facere oportet, ly fluida, intelliguntur pro humoribus vt evacuentur, tum & etiam pro corporibus, vt apta sint motui expurgationis: postquam igitur in antecedenti, de præparatione humorum egit, in præsenti de modo, rectè corpora disponendi agit: quare inquit Gal. exemplo aducto elebori albi, vt Hyppocrat. 4. aphorism. sentent. 13. vim purgandi per vomitum obtinentis, oportet cognòscere naturam quo pacto se habeat ad vomitum, quomo-

modocũque autem ſit,ipſam,cibo,& quiete præparare oportet, etenim virtutem humectandi habent, vt media humectatione, corpora ad humorum evacuationem aptiora reddantur: ſecundo inquit, quod qui anguſtum thoracem optinet,non debet per vomitum purgari, cum periculum ruptionis vaſis alicuius immineat.

Vt igitur quælibet regularis purgatio contingat ex Gal. doctrina allata, poſtquam humores,& corpora ſint rectè parata, & diſpoſita,plurima neceſſaria ſunt animadvertenda,& in ſyndromem quandam colligenda; ſicque primum,medicus naturam ægri,videlicèt, temperamentum, ſacietatem, acumen, aut hebetudinem ſenſus debet perpẽdere,anni tempus, regionem, & ætatem, humorum peccantium iddeam, & ſpeciem, ſive qualitatem, præparationem, occaſionem, morbi magnitudinem, & virium robur: nec minus conducit inveſtigare,quando æger in morbum inciderit,vt tempus,ſive principium morbi cognoſcat.Qualis præterea ſit morbus,ex furẽti nimirum materia, an exquiſitè acutus,an diuturnus,an ſimplex, vel alio morbo complicatus; tum & etiam, an natura ſit aggreſſa coctionem, an verò nulla coctionis ſigna appareant, vel an coctio non ſit expectanda, ſed ſolum viarum,& humoris præparatio ſit efficienda, vt cacochymia expurgetur.

Oportet quidem, non ſolum cuiuſcumque hominis natũram rectè percipere, verum & etiam peculiarem vniuſcuiuſque medicamenti purgantis; nam quemadmodum temperies, & conditio corporum, eſt tam diverſa,& varia,vt vix poſsit medicus duo corpora, eadem regula metiri, vt aperte Gal. docet lib. de theriaca ad piſonem,quam doctrinam, lib. de communi, & peculiari indicatione maximè elaboratam reliquit Mercatus; ita paritèr,vt ſuperius manet dictum,penè indecibilis eſt, vniuſcuiuſque medicamenti purgantis natura.

In-

Inter corpora quidem, alia tam facilia ad medicamenta purgantia assumenda reperiuntur, vt ad ea sint valdè propensa, ex quorum assumptione, tam exigua sequitur incommoditas, vt multoties medicamentum purgans, in propriam substantiam transmutent; alia verò è contra, ita vt ventriculus, valdè ex assumptione medicamenti exolvatur: alia similitèr ita sunt asueta peculiaribus pharmacis, vt licèt ab eis feliciter purgentur, à quolibet alio quamvis levissimo, maximè lędantur: quare consuetudo maximè est perpendenda, siquidem consuetudo, cum sit veluti altera natura; valdè iuvat vt vis medicamenti purgantis possit sustineri; ideòque Hyppoc. alloquens de vi consuetudinis 2. aphor. sent. 49. inquit, *qui asueti sunt, consuetos ferre labores, etiam si fuerint debiles, aut senes, faciliùs ferunt, fortibus, ac iuvenibus*; ita pariter eandem consuetudinis rationem in sententia senquenti adducit Hyppoc. asserens, *quæ multo tempore consueta sunt, et si deteriora insuetis, minus molestare solent*: ergo consuetudo corporum ad medicamenta purgantia, maximè est perpendenda, vt medicus veram, & perfectam purgationem decernat.

Dubitabit tamen quis, cum Gal. solum adducat præparationem humorum speciè peccantium, cum sint cacochymi, & sanguis potiùs, cum sempèr sit naturæ familiarissimus, ac non possit cacochymiam constituere; ideòque non sit evacuandus per purgationem, sed per sanguinis missionem, vtrùm videlicet detur medicamentum purgans sanguinem, circa quã dubitationem, negativè videtur Mesues respondere in canone vniversali theoremate 2. nam sanguis est nostræ naturæ familiaris, thesaurus vitæ, & proprium partium nutrimentum: ergo potiùs est obiectum facultatis retentricis, quam expultricis: ergo non est expurgandus.

Gal. tamen lib. de purgatione inquit, se experimento cognovisse medicamentum ex purgans sanguinem, & habere cũ

eo familiaritatem : ergo quia habet facultatem illum attrahendi, ideòque satisfit authoritati ex Mesuæ ; nam quamvis sanguis familiaris sit nostræ naturæ, & ab ipsa retineatur, potest esse potentior virtus trahendi in medicamento, quam retinendi potentia ex parte naturæ.

Probatur vrgentius; potest dari casus, in quo solus sanguis quartus humor pecet in immodica quantitate, servatis aliis in æquali portione; sed in illo casu, solum est evacuandum, quod superfluum est : ergo solus sanguis quartus humor erit evacuandus; atqui non potest evacuari solus sanguis, qui superabundat, media sanguinis missione : ergo est evacuandus media purgatione. Minor probatur, nam media sanguinis missione, omnes humores promiscuè evacuãtur: ergo simul evacuarentur alij humores, qui erant proportionati: ergo fierent; media evacuatione, improportionati in quantitate diminuta; hoc est inconveniens : ergo etiam sanguinem quartum humorem per venæ sectionem evacuare: ergo potiùs per purgationem: ergo datur medicamentum purgans sanguinem.

His tamen non obstantibus verior assertio est negativa, cũ aliqua tamen distinctione; aliud enim est, dari medicamentum purgans sanguinem quartum humorem, & quod à natura cum familiaritate substantiæ sit simile cum sanguine; aliud verò est vti regulari curatione, prædicto medicamento, sanguinem purgante : primum non implicat, nam quemadmodum ex particulari mixtione elementorum, sunt constructa medicamenta purgantia cum familiaritate substantiæ, ad reliquos humores purgandos; ita etiam potuit natura construere medicamentum familiare, in modo substantiæ, cum sanguine quarto humore. Secundo verò, vt debita fiat regularis curatio, maximè obstat, nam licèt detur casus in quo, sanguis quartus humor, solum superfluitet, vt dum constituit plectoram simpliciter, ex hoc non sequitur esse vtendum medicamento purgante sanguinem, non quia sanguis præcisè sit

fa-

familiaris nostræ naturæ, & obiectum facultatis retentricis; nam quando peccat in quãtitate immoderata, sub illa quantitate, non est obiectum retentricis, sed potiùs expultricis, quia multus, non verò ideo per purgationem est evacuandus, sed per sanguinis missionem; nam cum multitudo, sive plectora simplicitèr, quamvis sit complicata cum cacochymia, vt supra diximus, priùs sit deponenda, media sanguinis missione, vt purgatio ritè contingat, multò meliùs dum ipse sanguis solus peccat in quanto. Neque valet, quod humores, qui sunt proportionati, fiunt indebiti in quantitate diminuta, nam cum maius sequatur auxilium, & securius ex sanguinis missione, quam ex purgatione, non obstabit, quod humores diminuantur: ac proindè sanguinis missio, non verò purgatio exerceri debet.

DVBITATIO I.

AN MAIVS VIRIVM ROBVR requiratur ad purgationem, quam ad sanguinis missionem.

CVM in superiori capite, de natura, & virtute humoris evacuandi, sermo præcesserit, meritò dubitandum venit, an maius virium robur requiratur ad purgationem, quam ad sanguinis missionem, si quidem ad vtrumque auxilium semper virium robur est necessarium: circa quod dubium, aliquorum sensus est, opus esse maioris virtutis ad sanguinem mittendum, quam ad purgationem exequendam; & probatur, media sanguinis missione evacuatur humor nostræ naturæ magis familiaris, ex quo spiritus vitales generantur; sed solum, media purgatione, evacuatur materia noxa, & cacochy-

ma, quæ potiùs est naturæ inimica: ergo minus dispendium sequitur ex purgatione, quam ex sanguinis missione: ergo quia maior virtus requiritur ad sanguinis missionem, quam ad purgationem.

Probatur vlteriùs, Gal. libro de phlebotomia monet, maximè vires esse attendendas, ne subito ex defectu sanguinis labantur; sed per purgationem non ita deperduntur, nec tantum dispendium supervenit: ergo quia maior virtus pro sanguine mittendo, quam pro pharmaco exhibendo requiritur. Præterea, nam multoties evacuantur humores deleterei, qui sunt veluti venenum: ergo cum eorum evacuatione, natura roboretur, & ex missione sanguinis languida reddatur, maius robur ad sanguinem mittendum, quam ad purgandum erit necessarium: hanc sententiam amplectitur, doctissimus Vega libro artis medicinalis, & Vallesf. 7. controvers. cap. 10. sapientissimus verò Zacutus Lusitanus libro de introitu ad praxim, historiarũ fol. 51. inquit: Quod si in vtroque auxilio adsit paritas, & vtraque evacuatio servet modum, maius robur expostulatur à venæ sectione, quam purgatione, nullaque alia nova adducitur ratio apud eum, nisi quia media sanguinis evacuatione exhauriuntur spiritus, nostræ naturæ valdè familiares, purgatione verò solum vitiosi humores edducuntur, qui cum alieni sint à natura, vtilitèr evacuantur; & ideò Gal. 5. de sanitate tuenda, cap. 4 inquit: Quod quandò venæ sectio impeditur propter timiditatem, ætatem, vel virtutis debilitatem, tũc largiùs alvus solvatur, quia purgatio minus vires turbat, quam sanguinis missio, quarè licèt sanguinis missio, tutiùs sit remedium, secundo acutorum, cap. 11. & libro de sanguinis missione, cap. 12. & libro de venæ sectione, adversus Erasistratum, ac si exigua sit evacuatio, incertum eventum nõ obtinebit, quamvis fiat cum maiori virium dispendio.

Oratius tamen Augenius, & Gaspar Bravo, contrariam, vt veriorem, sententiam insequuntur, Oratius enim Augenius

libro 1. de sanguine mittendo, cap. 4. Gaspar Bravo in suis resolutionibus, sect. 6. resolut. 1. fol. 526. ait. Ad illud remedium requiritur maius virium robur, ex quo maius dispendium, & vitæ periculum sequitur; sed ex medicamento purgante potest sequi maius virium dispendium, & vitæ periculum: ergo quia est necessarium maius virium robur ad purgationem, quam ad sanguinis misionem. Minor probatur, libro de medicamentis expertis, ex Galeno asserente: *In exhibitione medicamenti purgantis, exhibitio medicamenti est in manu medici, reliqua verò sunt opera fortunæ.*

Præterea ex Hyppoc. libro de medicamentis purgantibus: *Turpis calamitas, pharmaco assumpto ægrum perire, dicenda est*: Nec minus momenti est, quod si vires media purgatione, debilitari cognoscamus per pulsum, purgatio sisti nō valebit: ergo ne hoc accidat, debet Medicus maius virium robur perpendere ad purgrtionem: consequentia experientia patet, & ex Gal. libro de sanguinis misione cap. 12. *Quod enim semel deboratum est medicamentum, quò minùs omne deboratum sit, fieri non potest; nec possibile est vbi plusquam conveniat, iam purgetur homo, partem aliquam oblati auferre*; in sanguinis verò misione, potiùs valet Medicus metiri quantitatem, vt modica, vel excedens sit; vt Gal. etiam, libro de venæ sectione adversus Erasistratum, cap. 7. *Medicus huius solius evacuationis liberam habet potestatem sistendi, quandocumque illi placuerit, aliarum autem nullius*: Ergo ex medicamento purgante assumpto maius vitæ periculum, quam ex sanguinis misione imminebit.

Meritò ergo, cum plurima, & vehementiora, ex medicamento purgante incommoda, quam ex sanguinis misione contingere posint, potiùs validiores vires ad purgationem, sunt necessariæ, quam ad sanguinis misionem; nam licèt aliqua detur perturbatio humorum in omnibus vasis, ex agitatione, media venæ sectione, leviora tamen sunt accidentia, &

fecuriora commoda, nam fecta vena, cum humor fua quantitate immodica corpus opprimere,caloréque nativũ cbruere valeat;ideò depofita farcina, vividior, & potentior natura redditur,maximum facultatum levamen, & robur inducitur, meliùs calor nativus ventilatus temperatur, moleftus gravitatis fenfus,& tenfio,qua natura opprimebatur, vt virtus animalis ad motum, vitalis ad generandos fpiritus, & naturalis, vt rurfus partes nutriri incipiant, in totum remittitur; vt Hyppoc.1.aphorifmor.fenten.3. *Habitus adletharum,qui ad fummum bonitatis attingunt periculofi; fi in extremo confliterint; neque enim in eodem ftatu permanere poffunt, neque quiefcere, neceffe eft corpus in deteriùs incidat; ob has igitur caufas, bonum habitum folvere expedit, vt rurfus corpus nutriri incipiat,&c.*ergo cum tot vtiliſsima ex fanguinis mifsione, maioraque commoda, quam incommoda fubfequantur, contra verò in purgatione, maxima cum ratione erit fatendum, venæ fectionem remedium effe fecuriùs, quam purgationem: ergo quia non ita vitæ periculum imminet.

In purgatione etenìm,humorum acrimonia,& medicamẽti vehementia,partes corporis vellicantur,tormina in vniverfo ventre inferiùs exacerbantur,quæ,nifi valido robore,æger non valet perferre, violenta totiùs corporis iactatio magno cum virium difpẽdio adeft, tetris vaporibus cerebrum, cor, & hepar afficiuntur,languidus membrorum motus redditur; quandoque febris inducitur, difficilis fit refpiratio,pulfus imbecillior,& interruptus, morfus cordis vrgent,naufeæ, & vomitus clamant, fitis inextinguibilis, præcordia fervefcunt;fed his omnibus,tot tantifque accidentibus,valdè natura fuccumbit:ergo quia vehementiùs virium, & facultatum difpendium ex purgatione,quam ex fanguinis mifsione nafcitur;ac proindè maius virium robur ad purgationem, quam ad fanguinis mifsionem requiritur.

Quibus prælibatis, facilè veniunt diffolvendæ adverfæ ratio-

tiones ſuperiùs allatæ. Ad primũ reſpondeo concedendo maiorem, nego tamen minorem, videlicèt quod ſpiritus, etiam media purgatione non deperdantur, imò, etſi non ſit præciſsè, ratione evacuationis, quià materia vitioſa evacuatur, ſaltim ratione concurſus validi à natura, tum medicamentum alterante, cõminuente, & in actum reducente, ſimulque media expulſione, partium compræſsionem efficiente; & multo melius facultate locomotiva concurrente, quæ cum ad motum animalem, maximam ſpirituum copiam deperdat, meritò, ex his omnibus actionibus partialibus, defeſa, & reſoluta manet natura, quod nequaquam in ſanguinis miſsione valet contingere, nam potiùs, quia evacuatur ſanguis ſuper abundans, & opprimens, levata natura, & roborata, reliquũ, quod eſt concoquit, & ſuperat.

Secunda verò ratio facilè diſſolvitur, nam licèt Gal. aſſerat vires eſſe attendendas, ne labantur in ſanguinis miſsione; hoc etiam requiritur de purgatione, & multò à curatius; ſed quare non dixit etiã de purgatione? Reſpondeo, quod quia in purgatione Medicus, nõ ita poteſt ſiſtere, & metiri quantitatem, veluti in ſanguinis miſsione, ita poteſtatem exprimit medici, vt vires cum evacuatione æquiparet, quod in purgatione non poteſt fieri.

Ad tertiam reſpondeo, quod ſi humores purgandi, ſint venefici, potiùs cum vires ſint valdè languidæ media qualitate deleteria, promtiùs, & citius dilabuntur media purgatione; nã in quacumquæ evacuatione, ſecurius eſt temedium, quo ſpiritus ſint copioſiores, & ideò meritò Gal. quo melior eſt ſanguis, magis evacuat; & quo peior eo minus: ergo quo magis veneficus fuerit humor, eo pautiores ſpiritus, & vires erunt languidiores, hac proindè maius periculum imminebit ex illa purgatione.

Ad authoritatem verò Gal. 5. de ſanitate tuẽdã, à Zacuto Luſitano aductam reſpondeo, quod loco ſanguinis miſsionis,

prop-

proptèr timiditatem ægri, vel virium languorem, monet vt alyus moveatur, non quidem media purgatione electiva, sed mediis clysteribus carminantibus, vt aliqua fiat per loca destinata, videlicèt inferiora, evacuatio: quare ista cum securior fuerit, minus enervabit vires, quam sanguinis misśio, non verò intelligendum est hoc de purgatione electiva, de qua dubium percurrit.

Inquiret tamen aliquis, cum maius robur facultatum sit necessarium ad purgationem, quam ad sanguinis misśionem, vtrùm intelligatur omnium facultatum robur, vel alicuius facultatis, & qualis sit ista; circa quod Gal. solum videtur memorari facultatis vitalis, vt libro de sanguinis misśione cap. 8. in senibus prohibet venæ sectionem, quia in illis virtus vitalis est debilis, & ob eandem rationem eodem libro capit. 12. imperat, vt in evacuatione sanguinis vsque ad animi deliquium, medicus pulsum tangat, nam si virtus pulsifica labatur, statim sanguis est sistendus, ne pro animi deliquio, mors subsequatur, vt fatetur 9. metho. se vidisse, plurimis hoc contigisse.

Robur verò facultatis naturalis, non ita necessarium adfert ad omnes evacuationes; nam in principio morbi, existente adhuc materia cruda, sanguis copiosè extrahitur; atqui tali tempore, non constat de robore facultatis naturalis, quia nulla apparet coctio, vt Gal. libro de sanguinis misśione, cap. 6. & 1. ad Glauconem, cap. 14. Præterea, si ex debilitate facultatis naturalis, non ledatur vitalis, est sanguis detrahendus, vt patet in hydrope orta ex consueta aliqua evacuatione, quæ sit suppressa, vt Gal. 4. acutorum, sanguinem extrahendum iubet.

Robur similitèr facultatis animalis, non ad omnem evacuationem, vt necessarium iudicat Gal. nam multoties mittitur sanguis vsque ad animi deliquium, vt ipse Gal. libro de sanguinis misśione cap. 12. & 9. methodi cap. 4. nam cum non

fit necessarius musculorum motus, nec robusta oportebit facultas animalis, ex Gal. 7. metho. cap. vlti. *Maxima est cordis officij dignitas, & ad obeundas actiones, maximè necessaria, &c.* Ob quã rationem in apoplexia, etsi animalis facultas languida sit, evacuationem tamen exercemus.

Cum discrimine tamen alloquendum est de robore facultatum in ordine ad diversos morbos materiales, & ad aliquas partium affectiones: omnia enim quæ prædicta sunt, de his facultatibus, potiùs veniunt intelligenda de evacuatione per sanguinis misionem, non verò per purgationem, nam simplicitèr & absolutè loquendo, ad quamlibet profligandam ægritudinem, potisima est facultas vitalis, secundo naturalis, & vltimo animalis, respirationis ope, vt Gal. 7. methodi 13. at verò si morbus materialis generis venosi, desumatur pro coctione, & expulsione humoris, in ordine ad operationem, facultas naturalis robustior aliis, debet esse, vt Gal. 11. methodi, cap. 9.

In morbis tamen thoracis, cum terminatio non solum fiat coctione materiæ contentę, quæ à facultate naturali elaboratur, sed etiam media excretione humoris, spiritales partes vellicantis, & illa fiat ab animali facultate, locomotiva musculorum intercostalium, & facilè expuitio perficiatur; merito non solum erit facultas naturalis necessaria, verum etiam animalis, vt primo prognosticorum 67. etsi pluries in pleuritide humor sit coctus, & à natura superatus, præ animalis tamen facultatis debilitate, non excernitur; sicque celeritèr suppurati moriuntur, vt 5. de locis affectis cap. 3. Gal. exprimit.

Ex dictis infertur, quod ad purgationem, cum omnes tres facultates concurrant, vt naturalis ad actuationem medicamenti, & humoris expulsionem, animalis ad motum crebrum ægrotantis, & vitalis ad influxum spirituum vitalium communicandum; maxima cum ratione tri-

plex

plex facultas erit necessaria, licèt vitalis digniorem sempèr, locum obtineat, cum à fontè, & domicilio caloris vivifici, à quo omnes partes, & sustinentur, & incolumes, à morte liberantur, ortum ducat.

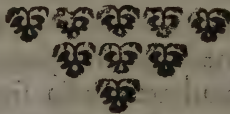
CAPVT V.

DE LOCO, ET REGIONE, PER quam debet fieri purgatio.

NON quiescens Galenica mens, postquam præparationem humorum, & corporum ad purgationem adduxit, in præsenti regionem per quam debet fieri purgatio demõstrat, asserens humorem biliosum per vomitum, pituitam verò per inferiorem ventrem purgandam esse: frequẽtèr enim, bilis in ventriculo, veluti pituita in intestinis reperitur, licet aliquando contrarium debeat exerceri, vt si pituita sit in ventriculo, per vomitum, bilis verò in intestinis existens, per inferna evacuari debet, quæ motus contrarietas, potiùs sumitur à Gal. in præsenti pro indicatione ex situ partis desumpta; contenta enim in ventriculo, aptiora sunt ad vomitum, veluti, quæ in intestinis, ad infernam evacuationem; melancholicus verò humor ait Gal. sempèr debet per inferiora purgari.

Docet similiter, quod tempore æstibo evacuatio per vomitum, hyemali verò tempore per inferiora, vt Hypp. apho. 4. sent. 4. *Æstate per superna magis; hyeme verò per inferna*: cuius est ratio, quia tẽpore æstatis abundat bilis, hyeme verò pituita, & cum bilis tenuis, ac ignea sit, levitat, vt per vomitum evacuetur, pituita verò quia gravitans, potiùs per ventrem, sive per inferiora: similiter Gal. in præsenti adducit con-

consuetudinis vim, vt regio per quam fiat evacuatio eligatur, asserens, quod qui assueti sunt vomitui, faciliùs per superna, purgantur, inassueti verò nequaquam, & cum maiori molestia, vt Hyppoc. aphorismor. 4. sentent. 6. *Graciles, & facilè vomentes per superna cauendo hyemem*, quia potiùs in hyeme generatur pituita quam bilis: similitèr etiàm in septima sententia, inquit: *Difficiles verò ad vomitum, & mediocritèr carnosos per inferiora cavendo æstatē*, quia in æstate potiùs bilis, quam reliqui humores solent generari. Ex quibus sentententiis, etiam facilitas ad has evacuationes sumitur, ex habitu corporis paratiori, videlicèt crasso, vel gracili: notandum tamen est, quod etsi Galenus dixit, quod sempèr melācholia est purganda per inferiora; hoc tamen est intelligendum, quod cum humor melancholicus sit terrestris, & gravis; frequentèr, & vt plurimum ad intestina vergit; aliquandò tamèn potest confluere ad ventriculum, vt in quartanis febribus, & in illo casu, potiùs per vomitum evacuandus erit, vt plurimæ quartanæ solent per vomitum terminari, vt Galenus libro de theriaca ad Pisonem cap. 15. notandum tamen est, quod quamvis Galenus in præsenti hos purgationis modos, per diversam regionem commonstret: hoc intelligendum est, non de purgatione ab arte facta electiva, sed potiùs de humoribus extra vasa missis ad diversas cavitates, videlicèt, vel ad ventriculum, vel ad intestina; purgatio verò, quæ ab arte fit medio pharmaco elligente, potiùs per ventrem, cum sit locus magis destinatus à natura, exercetur.

CAPVT VI.

AB SPECIE MORBI, SPECIES *evacuationis indicatur.*

PROGREDITVR iam Gal. in præſenti capite explicaturus, quod ab ſpecie morbi, evacuationis ſpecies indicatur; vt in leucophlegmatia, pharmacum virtutem obtinens pituitam evacuandi, non ſolum per ventrem inferiorem, ſed etiam per vomitum, & vrinam, & per reliquas noſtri corporis partes, ad evacuationem aptiores, propinandum expedit, ex eo quod in prædicto affectu vniverſæ partes afficiuntur; in aſcite verò, medicamentum purgans aqueum humorem, ſicut in regio morbo bilem: ex ſitu etiam partis, & ſocietate, ſimilitèr locus per quē fiat evacuatio indicatur, vt in iecoris inflammatione poſt humoris maturationem, ſi exiſtat in parte giba, per vrinam, ſi in cava, per inferiorem ventrem debet fieri evacuatio.

Ad maiorem tamen huius textus expoſitionem, meritò Gal. inquit: Indicationē evacuationis, & non purgationis, ſummedam eſſe, tum à ſitu partis, tum etiā ab ſpecie morbi; nam in leucophlegmatia, evacuatio, quæ fit media purgatione electiva, per inferiorem ventrem exercetur; illa verò, quæ per vrinam, per ſudorem, ac alias corporis partes, non eſt rigorosè purgatio per ſe, ſed ex accidenti, & diſpoſitiva: medicamenta enim evacuantia per vrinam, cum diuretica ſint, potiùs inciſione, & attenuatione humoris evacuant, non tamen per ſe, velutì etiam medicamenta ſudorifera; iſta enim non purgant attrahente facultate media ſimilitudine ſubſtantiæ, ſed inducta raritate, & tenuitate, diaphoretica ſunt: ita paritèr in.

intelligendus est Galenus de qualibet alia evacuatione, quæ non sit purgatio selectiva.

CAPVT VII.

DE TEMPORE EVACVATIONIS, *seu purgationis.*

DISCRIMEN quodã adducit Galenus in præsenti capite inter humores tenues, & crassos, inquit etenim, quod humores tenues ante signa coctionis, videlicèt quando affectus est in principio vniversali, materia existente cruda crassi verò, velutì pituita, & attrabilis, præcedente iam maturatione, & coctione inveniuntur.

DVBITATIO I.

AN OMNES HVMORES DEBEANT *concoqui ad purgationem.*

EX distinctione inter humores, in antecedenti capite tradita, debitè dubitandum accedit, vtrùm omnes humores, vt purgentur debeant concoqui, cuius dubij pars negativa occurrit, & probatur; ita opponuntur coctum, & crudum, vt coctum, fiat excrudo, tamquam ex termino à quo; sed aliqui humores non sunt crudi, vt qui sunt potestate ad sanguinem: ergo hi non possunt concoqui, cum nõ detur terminus à quo. Secundo probatur; quod est alicuius coctionis excrementum, non potest per aliam concoqui; atqui bilis, & melan-

cholia sunt secundę coctionis excrementa, vt Gal. 5. de vsu partium cap. 9. asserit, ideò naturam vesicam fœlis fabrefecisse ad bilem, veluti lienem ad melancholiam recipiendam, vt sanguis ab his excrementis expurgaretur: ergo si huiusmodi humores excrementa secundæ coctionis sunt, non poterunt per aliam concoqui,

Roboratur vlteriùs; quidquid excedit terminum coctionis, non potest ad coctionem reddire; sed humores qui sunt supra sanguinem, excedunt terminum coctionis: ergo non possunt ad coctionem reddire. Probatur maior; coctum non potest incrudari; sed si huiusmodi humores concoquerentur de novo iterum incrudescerent: ergo non possunt concoqui. Maior etiam probatur primo ex Gal. lib. 4. de sanitate tuenda cap. 6. vbi inquit, quod alienum à natura est, non potest iterum gratiam naturæ recipere; sed humores putrefacti, & vsti, sunt à natura alieni: ergo non possunt naturæ gratiam recipere: ergo neque concoqui. Secundo ex eodem Gal. roboratur lib. de constitutione artis medicæ cap. 20. dicente, *pituitam salsam evacuabis, accidam calefacies, dulcem verò coques*: ergo Gal. docet in affectu à pituita salsa pendente, non esse humorem coquendum: similitèr idem Gal. in antecedenti capite inquit, tenues humores in principio evacuabis; atqui humores tenues sunt biliosi: ergo isti non debent concoqui; ac proindè, vt omnes humores expurgentur, non indigent sempèr concoctione.

Pro dubij decisione, notandum est, vt supra diximus, coctionem duplicitèr intelligendam esse, vnam quæ fit media mutatione substantiæ in rem coquentem, per quam disponuntur alimenta, ad nutritionem partium, vt Gal. 1. de morbis vulgaribus part. 1. tex. 44. illa enim inquit Gal. est reductio eius quod coquitur, in substantiam coquentis; alteram, quæ deservit ad secundas qualitates, & modum substantiæ humoris recedentis, corrigendas, & maturandas, ma-

nen-

nente eâdem forma, quæ à medicis propriè victoria naturæ nuncupatur, vt ait Gal. 1. acutorum comm. 44. & 1. de morbis vulgaribus, part. 2. text. 49. vtriúsque coctionis meminit Aristoteles 4. metheo. cap. 2.

Dubitatio quidem, non est intelligenda de prima coctione, qua, quod coquitur in substantiam coquentis transmutatur; in hac enim non præparatur humor ad purgationem: secundo verò modo intellecta coctio, etsi apud aliquos imperfecta, est semper necessaria ad purgationem, cum priùs materia cacochyma, vt obediat purgationi, debeat maturescere.

Quibus stabilitis, verior assertio est contraria, quæ asserit, quod omnes humores debent concoqui, & maturescere, vt fiat debita purgatio. Probatur primo ex Gal. 1. de differentiis febrium cap. 5. asserente, sedimentum, quod est materiæ morbificæ pars, eodem modo fit, ac pus in parte phlegmone affecta; atqui hoc fit media coctione, aut maturatione humoris in parte inflammata contenti: ergo non alitèr illa pars ex qua sedimentum, fit coquitur: ergo humor omnis ad purgationem coquendus est.

Vlteriùs coctio, & putredo sunt cõtraria; sed quilibet humor potest putre fieri: ergo quilibet humor poterit cõcoqui: maior est certa: nam contraria sunt, quæ à se maximè distant, & ab eodem subiecto mutuò se expellunt; sed coctio, & putredo ab eodem subiecto mutuò se expellunt: ergo quia contrariantur: ergo si humor potest putrefieri, etiam concoqui ad expurgationem.

Ex dictis, facilè rationes superiùs adductæ dissolvuntur. Ad primam igitur respondeo, quod quamvis sanguis sit alimentum magis familiare nostræ naturæ, & secundum locum pituita obtineat, cum tempore indigentiæ in illum valeat converti; hoc non obstante pituita dicetur cruda, cum per novam coctionem possit in sanguinem mutari; reliqui verò humores;

etsi.

etsi hanc transmutationem subire non valeant, cum in suo genere etiam sint crudi, quia inepti ad purgationem, poterunt concoqui, respectu cuius coctionis, ad quam ineptitudinem non habent, dicentur crudi.

Respondeo: bilem, & melancholiam rigorosè excrementa non esse appellanda, aliàs neque cum sanguine permixta possent deservire ad nutritionem; dicuntur verò excrementa, quia cum sint in nimia quãtitate adaucta, sanguinem impurum reddunt. Tertia ratio dissolvitur asserendo, bilem, & melancholiam, qui humores sunt naturales, non excedere terminum coctionis, quamvis sint supra sanguinem: certum enim est omnes humores naturales dum ab hepate generantur media coctione elaborari, dicuntur tamen terminum coctionis transire respectu sanguinis quarti humoris, quem Gal. 1. de crisibus cap. 12. dixit fieri à calore moderato, reliquos verò ab vlteriori calore; quare non absolutè, sed respectivè ad causam, & effectum, nimirum sanguinem, dicitur hos humores naturales terminum coctionis transire.

Ex qua doctrina non infertur absolutè, prædictos humores, si putredinem subeant, non posse concoqui, satis enim est, quod ad coctionem sanguinis reddire non valeant: prima igitur Gal. authoritas amplectenda est de illo humore, qui omninò à natura est alienus, ita vt sua inobedientia, & incapacitate omnem vim naturæ alterantis fugiat, nam si præ ingentissima corruptela, sive vstione, toto genere præternaturam fit, nequaquam poterit à natura concoqui, & superari, quem humorem Gal. 2. aphorism. comment. 7. aceto acerrimo æquiparavit; & ideo Hyppocrat. huius humoris evacuationes, meritò damnavit, 4. aphorismor. sentent. 22. asserens: ***Incipiẽtibus morbis, si bilis atra supernè, vel infernè exeat, lethalis***: & Gal. in comment. inquit, talem evacuationem, vt signum, & vt causam esse pravam, & meritò, cum talis materia non expellatur à natura superante, & victrice, eo quod talis humor

mor excedit omnem virtutem naturalem, vt poſsit concoqui, & matureſcere: velutì enìm cineres, qui ſunt effectus, ſive excrementa ignis, ſunt valdè inepti; vt iterum ab igne poſsint devinci propter ineptitudinem materiæ; non alitèr huiuſmodi attrabilis exquiſita præ ingentiſsima vſtione, ſeu putredine, erit incapax, vt poſsit à natura devinci, & concoqui, de quo humore intelligenda venit authoritas Galeni.

Authoritati ſimilitèr Gal. libro artis medicæ præſcriptæ, reſpondeo, Gal. potiùs de perfecta coctione alloqui, dum humores ad nutritionem diſponuntur, in qua ſignificatione, dixit pituitam concoquere, non verò pituitam ſalſam; iſta enim nequaquam ad nutritionem valet concoqui, ſed potiùs debet evacuari media purgatione, ad quam rectè exercendam, iam alio coctionis, vel maturationis modo indigebit.

Tertium Galeni teſtimonium aſſerentis, tenues humores, in principio eſſe evacuandos, deciditur, quod per tenues, non biliofos, ſed ſeroſos, & aquoſos humores aſſumit in prædicta authoritate, vt ſunt qui hydropem ſolent efficere; hi etenim merito ſunt ad coctionem inepti, non quomodolibet, nam cum putrefieri valeant, potentiam ad coctionem obtinebunt, ſed potiùs reſpectu naturæ, nã propter repugnantiam ſubiecti eos devincere non valebit.

CAPVT VIII.

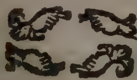
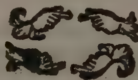
DE OCASIONE PVRGANDI.

POSTQVAM Galenus in antecedentibus capitibus, egit de humorum præparatione, vt purgentur, & de indicatione ab ſpecie morbi, in præſenti capite expoſitionem agredi-

ditur, de opportunitate corpora purgandi: duoque apud Gal. offeruntur, alterum quidem in febrium paroxiſmis purgationem per ſuperiora fieri, videlicèt per vomitum, in declinatione verò per inferiora, ita etenim natura operatur: alterum deindè eſt, cavendos eſſe dies iudicantes, ſive criticos, in quibus Medicus nequaquam purgare debet, quod præceptum ipſe Gal. vrgentiùs roborat libro de humoribus 22. vbi inquit: *Multa purganda ſunt, non propè iudicationem, ſed longiùs*; non quidem à parte antea, ſed à parte poſt; ideſt poſt diem iudicatorium, in quo valebat dari motus naturæ, & ſimul medicamenti, & ita irritari vehementi connatu, vt ſequatur ſuperpurgatio.

Prima tamen in principio capitis doctrina, vt ſecuriùs apud omnes admittatur, priùs eſt notandum in doctrina Galeni comment. 12. 1. aphoriſmor. paroxiſmum deteriorem partem totiùs circuitus morbi, à principio vſque ad ſtatum, incluſivè, appellandum eſſe: prohibet igitur Gal. vſum pharmaci purgantis tempore paroxiſmi, ſive acceſsionis, per ventrem inferiorem, & meritò, natura enim valdè laborioſa, novum à medicamento aſſumpto purganti, laborem ſuſtinere non poterit, & præcipuè cum motus pharmaci ad interna, valdè ſit contrariùs naturæ motui, expellentis cauſam morbificam ad habitum in dicta acceſsione; propterea ex inæqualitate, & agitatione humorum contraria, poterit ſuccumbere, & devicta manere.

*

DVBI-

DVBITATIO I.

AN DIE PAROXISMI, ET ADHVC *incipiente paroxiſmo alicuius morbi, videcèt febris quartanæ, poſsit Medicus exhibere pharmacum purgans.*

CVM Gal. in expoſito capite imperet, quod in paroxiſmis febrium, per ſuperiora in principio acceſsionis, in declinatione verò, per inferiora movenda ſint corpora; ordine doctrinæ dubitatio pullulat, an ſaltim in paroxiſmis febris quartanę, vel in die motus, poſsit Medicus propinari pharmacum purgans: circa quod dubium, plurimi partem affirmativam tuentur, videlicèt, quod in principio acceſsionis, aut paulo ante exhibendum eſt pharmacum: & probatur; cauſa quartanæ eſt humor craſſus, terreſtris, & ineptus ad motum; ſed medio medicamento purganti, attenuatur, & facilior redditur ad motum: ergo in acceſsione meliùs cedet virtuti medicamenti, vt expurgetur: quod roborāt ex Aetio ſerm. 3. thetrav. 1. aſſerente: *In intervallis, in aliis quandocumque contigerit; in quartanis verò, & inteſtinis fluxione vexatis, in ipſis acceſsionibus.*

Roboratur vlteriùs, libro de affectionibus, numero 19. vbi Hyppocrat. inquit: *Si verò quartana apprehenderit, ſiquidem impurgatus fuerit, primum caput purgato, & interpoſsitis, tribus, aut quatuor diebus, pharmacum ſurſum verſus purgans, dato in ipſa apprehenſione, & interpoſsitis diebus, rurſum aliud, deorſum purgans, dato in ipſa apprehenſione*: Ergo ex Hyppocrate, cum ipſa apprehenſio

ſit acceſsio, vel paroxiſmus,in ipſo per inferiora erit purgan-dum.

Probatur ſimilitèr ratione;in acceſsione quartanæ,eſt natura velutì turgens,& actu humores commovet, mittens eos ad focum:ergo ſi à medicamento purganti determinetur, & contrahatur natura, faciliùs, ac meliùs expellet per alvum; quarè potiùs morbus eradicabitur, cum mittatur per alvum, quod ad focum erat expellendum:quam praxim,medici plurimi Germanici,& Galici amplectuntur, vndè ſapientiſsimus Quoercetanus in pharmacopea reſtituta,cap.8.decoctum expurgans non levitèr,ante horam acceſsionis imperat,vt præbeatur.

Hæc tamen aſſertio ſuſtineri non valet:Hyppocrat. enìm 1.aphoriſm.ſentent.11.inquit:*In acceſsionibus abſtinere oportet*; dices, hoc de cibi exhibitione potiùs eſſe intelligendum: contra,nam ſi alimentum,noſtræ naturæ familiare, in acceſſione maximum infert incommodum:ergo multò maius medicamentum purgans. Probatur conſequentia; quamvis alimentum ſit familiare,tamèn,quià corrumpitur in acceſsione, adauget cauſam morbificam,& febrem; ſed medicamentum purgans non ſolum intendit febrem, verum, etiam motum naturæ rectè operantis, & ad circumferentiam expellentis humorem, impedit: ergo multò vehementius medicamentum purgans erit nocumentoſum:ergo in acceſsione,nequaquam eſt propinandum.

Roboratur noſtra concluſio; vel intendit Medicus materiam antecedentem,aut coniunctam expurgare; ſed non valet primam,nec ſecundam evacuare: ergo nullam. Probatur minor,materia antecedens non eſt in motu;ſed imò quieta,& cum ſanguine coniuncta:ergo cum nec moveatur, nec ſit ſeparata, non debet expurgari potiùs in paroxiſmo, quam alio die; neque materia coniuncta eſt evacuanda; nam cum iam ſit in foco putredinis, potiùs ad circumferentiam corpo-

ris,quam ad centrum movetur; ſed ſic eſt,quod medicamentum, vt dixi,movet ad centrum, & per motum contrarium naturæ:ergo talis exhibitio medicamenti,cum natura non ſit adminiculans,non eſt exequenda. Nec valet ſi dicas,quod aliquandò natura,ad primam regionem humorem pellit: ergo in illo caſu,pharmacum juvabit: contra, nam materia quæ movetur,eſt ea quæ factura eſt acceſsionem, iſta reſolvitur in ipſa acceſsione: ergo vt auferatur acceſsio, non eſt interponendum tam periculoſum remedium,vt pharmacum,cùm aliquandò materia vehementiùs agitata,anxietates poſsit augere, & in aliquam partem principem,ad mortem inducendam transferri.

Roboratur vlteriùs præſens ſententia;Galenus enim libro de expurgatione,dixit:*Per inferiora in die paroxiſmi,non eſt movendus humor, benè tamèn per ſuperiora.* Tum & etiam Avicenna: *Non moveas in die paroxiſmi aliquid, quantum poſsibibile eſt,neque cures febrem*: Ergo ex Avicenna,non ſolum in paroxiſmo actu,verum neque in die paroxiſmi, pharmacum purgans eſt exhibendũ,ſed in alio die intervalli;hanc ſententiam ſapientiſsimus Gaſpar Bravo reſolut. 10. Petrus Michaël de Heredia quæſt.vnica de febre quartana, fol. 393. Carrerius Fen. 1. 4. tractatu 2. Riberius capite de quartana, Valleſius libro ſuarum controverſiarum, & alij quam plurimi,tuentur.

Zacutus tamen lib. 4. de febribus,fol. 535. inquit,quod cum longitudo quartanę,ex portione humoris cineritij,in foco putredinis relicti, qui novam concitat acceſsionem proveniat, vſque quo integrè attenuatus, expurgetur, & quia melancholia per multum, in minera,tempus perdurat, & natura, non ſit repugnans; nam tribus, aut quatuor horis ante acceſsionem, nondum incepit motum efficere materiæ, ad habitum corporis,vſque quo incipit rigor, ſive horror; hinc eſt, quod accedente iam paroxiſmo, medicamento iam actuato,

cum natura ſit velutì turgens, & ad expellendum commota, dirigitur à medicamento, vt per alvum, quod per circumferentiam expellendum erat, expurget; quarè media acceſsione, dato antecedentèr medicamento, illud cineritium mineræ, eradicabitur, quod in die quietis non poterit contingere, cum humorum fervor extinctus maneat, & omnia, quę ad tenuitatem conducunt deficiant.

Si ſapientiſsimus Zacutus ſimilitèr probaſſet, ex aſſumptione medicamenti purgantis, tribus, aut quatuor horis ante paroxiſmum, cauſam morbificam, & præcipuè cineritiam, vt febris eradicaretur, evacuari, regularis eſſet; & amplectenda talis curatio; quia tamen fingit quod vult, & vult quod fingit, nàm quàmvis aliquandò, & raro acciderit, rectum erit, ab errore, nequaquam eſt efficiendum; nam ſi quatuor horis ante acceſsionem, materia adhuc eſt quieta, non erit maius vtile, quam in alio die, vt diximus: ſi verò datur medicamentum, vt fiat expurgatio eo tempore, quo acceſsio debebat incipere, & ſic natura per alvum materiam excernat, contra, nàm materia antecedens, non moveretur, cum iſta in illo paroxiſmo, in quo movet medicamentum purgans, non moveatur, quia antecedens, ſed in alia acceſsione ſubſequenti; coniuncta verò materia vt dixi, quę movetur in paroxiſmo, non regulabitur à medicamento: quia iſta potiùs eſt ſubiecta naturæ expellenti ad habitum, quam ad centrum; vndè idem inconveniens militabit, vt ſupra tetigimus.

Inſtabis tamen; poteſt dari caſus in quo, cauſa morbi materialis ſit invencibilis à natura; ſed iſta poteſt in principio vniverſali morbi evacuari, cruda exiſtente materia: ergo ita paritèr in principio particulari acceſsionis, ſi materia ſit invencibilis, poterit evacuari medio pharmaco purgante. Si reſponſum præbeam, concedendo maiorem, & diſtinguendo minorē diſſolvitur; poteſt purgari materia invencibilis in principio

morbi.

morbi radicativè concedo, minorativè nego: ergo in principio accesſionis, materia invencibilis poterit purgari, nego conſequentiam; cuius eſt ratio, quia in principio vniverſali morbi, cũ materia ſit incoctilis, & habeamus naturam adminiculantem, quia nullum habet motum determinatum, meritò natura expellente, & medicamento attrahente, fiet purgatio proficua, at verò in principio acceſsionis, quia materia eſt coctilis, & vencibilis, & natura non eſt adminiculans, quia determinata ad motum contrarium; ideò potiùs natura erit repugnans, ac laboriosè in dicta purgatione ſe habebit.

Inſtabis iterum, tunc natura magis adminiculatur ad purgationem, quando eſt in motu, quam inquiete: ergo potiùs in acceſsione, erit adminiculans. Probatur antecedens; tota ratio propter quam materia turgens, ſtatim eſt purganda, ſumitur ex motu: ergo magis adminiculans eſt dum movetur materia, quam ſi ſit in quiete: ergo potiùs in acceſsione habemus naturam adminiculantem. Cui reſpondeo diſtinguendo antecedens, ſi natura ſit in motu errabundo, propter materiæ tenuitatem, abſque vllo beneficio, imò cum maximo periculo, concedo libentèr; ſi ſit in motu determinato, cum ope, & beneficio naturæ, nego antecedens. Quarè non quicumque motus naturæ, eſt adminiculans: nam ſi motus eſt criticus ad habitum medio ſudore, nequaquam erit adminiculans, vt materia moveatur per aliam regionem; ita paritèr, quia motus acceſsionis ad habitum, eſt veluti criticus, & naturæ proficuus, nõ erit natura adminiculans ad purgationem, imò valdè obſiſtens; ſicque dum materia turget, movetur à natura motu inordinato, & ſine vlla ope, & vtilitate, imò maximo cum periculo, quarè in illo caſu, medicamentum purgans, non autem in acceſsione quartanæ, eſt exequendum.

Quibus prælibatis, facilè rationes in contrariam partem adductæ, poſſunt detruncari; prima enim nulla vi currit; nam quam-

quamvis medicamento purgante,humor terrestris attenuetur,vt facilè moveatur; maius tamen est inconveniens, cum ille motus purgationis,tempore accessionis,nō sit naturæ familiaris. Authoritati Hypp.libro de affectionibus satisfit dicēdo,quod prima pars,intelligitur de evacuatione per vomitū; secunda verò pars, potiùs intelligenda erit pro declinatione paroxismi, si fortè natura moveat materiam terrestriorem. Tertia similitèr ratio decissa est, cum dictum sit, materiam agitatam in accessione non esse turgentem, sed motum laudabilem naturæ ad habitum, esse determinatum, ac proindè vergentem.

CAPVT IX.

IN QVO GALENVS OCASIONEM *purgandi demonstrandam prosequitur.*

VLTERIVS Galenus inceptam purgandi ocasionem, quam in antecedenti capite adduxit, progreditur animadvertens primo,quod existente febre,si morbus cronicus sit, vt fiat purgatio, coctionem spectare oportet. Secundò monet, quod pharmacum purgans ratione febris non confert;febris enim calida est passio, & sicca; ideòque potiùs refrigerantibus,& humectantibus indiget; quarè cum medicamenta purgantia calida sint, sumpta indicatione à febre, nequaquam;benè verò ratione causæ,conferunt.Tertium docet animadvertendum esse; an corpus sit ad purgationem aptum, si enim abundat crudis succis, aut hypocondria nimis calida; & sicca fuerint, sive obstructione, inflammationeque affecta,ad purgationem inepta,& obsistentia reperiuntur.

DVBITATIO I.

AN AD PVRGATIONEM EXEquendam, ſpectanda ſit coctio.

EX ſatis venerandi Hyppocratis promulgata ſententia, 1. aphoriſm. ſentent. 22. aſſerente: *Concocta medicari oportet, movere non cruda, &c.* Ratio dubitandi naſcitur, an videlicèt expectanda ſit coctio, vt pharmacũ purgans exhibeatur, ita vt in morborum principio, cruda exiſtẽte materia, abſque turgentia, poſsit Medicus, medicamento electivè purgante, materiam morbificam evacuare. Sit igitur concluſio: in morbo admittente curationem, ſive ſalubri, materia cruda, quæ furioſa non ſit, nullatenùs eſt purganda. Hanc ſententiam doctiſsimus Capivacius 1. aphoriſm. loco citato tuetur, Antonius Muſſabraſabola, ſapientiſsimus Mercurialis, & alij quam plurimi, & vt Hyppoc. & Gal. in comment. ſententiæ allatæ; probaturque ratione.

Materia cruda in morbo ſalubri eſt coctilis; ſed vt concoquatur, debet retineri: ergo eſt obiectum facultatis retentricis: ergo non facultatis expultricis: ergo non eſt purganda in principio morbi. Maior eſt certa, cum morbus ſit ſalubris. Minor probatur, nam ad coctionem requiritur quies; ſed quies, & motus opponuntur contrariè: ergo vt concoquatur, non debet materia moveri: ergo potiùs retineri: ergo non erit obiectum facultatis expultricis, vt purgetur. Dices tamẽ, cum huiuſmodi humores ſint crudi, & omnino diſsimiles; quia putridi, nullam obtinebunt ſimilitudinem, vt à natura retineantur: ergo non erunt obiectum retentricis, ſed potiùs facultatis expultricis, vt expurgentur: ſed contra, nam etſi humo-

mo-

mores ſint crudi, aliquam tamen ſimilitudinem,aut mediam, ſive genericam poſſunt obtinere;quemadmodum enim natura retinet alimentum in ventriculo,licèt non ſit ita ſimile , vt in termino medio,& vltimo ; veluti etiam in coctione perfecta puris , & ſucci crudi intra venas exiſtentis , & ſedimenti, quod apparet in lotio: Hæc omnia per aliquod tempus à natura retinentur , vt ad aliquem gradum;impreſis aliquibus alterationis caracteribus,perveniant;ita pariter humores crudi febrium putridarum, etſi cum aliquo putredinis veſtigio exiſtant, quia tamen aliquas reducibiles ad benigniorem ſtatum, partes obtinent, ideò à natura in venis retinentur : ergo talis materia,cruda non erit purganda.

Dices tamen,quod quamvis purgatio radicativa non poſſit fieri,de qua non loquitur Hyppoc. in ſententia dicta; benè verò de minorativa , ſicque crudam materiam non eſſe eradicandam :ſed contra;etſi inferiùs latè de minorativa purgarione loquturus ſim, in præſenti tamen brevitèr contra reſponſionem;nam ſi exhibeatur medicamentum purgans , minorans ex parte,non ex toto, tunc tale pharmacum erit fortè,& debile,fortè, ſive vehemens, cum electivè purget;debile,quia in exigua copia,vt minoret,exhibetur:ergo tale pharmacum,vel humorem ad ſe determinatum attrahet;vel non, ſi non attrahit, fruſtra ęger cruciatur ; ſi attrahit in illo caſu, vel fiet evacuatio , vel non; ſi non evacuatur , fruſtra humor agitabitur ſine evacuatione;ſi verò evacuatur , vel evacuatur tota materia peccans,quod non contingit , quia non eſt radicativum , ſed minorans : ergo evacuabitur portio materiæ: num ſic,vel evacuatur pars craſſa,vel tenuis,non craſſa ; nam ſi datur duplex materia, craſſa,& tenuis , faciliùs tenuis , quia paratior attrahetur : ergo tantum purgatio humoris tenuis appareret ; atqui ex hoc maxima ſubſequntur incommoda, quia materia craſſa,medio pharmaco,valdè agitatur , & non evacuatur ; tum & etiam ex tali agitatione obſtructiones auges-

gescũnt, vt magis materia prava, cum bona commisceatur. Præterea pars crassa relicta, tenuiori iam evacuata, maiori cũ difficultate, valebit superari: ergo si ideo datur pharmacum minorans materiam, vt pars relicta, faciliùs superetur, cum hoc non sit verum, quia potiùs ineptior redditur ad coctionem, quam si mixta esset cum tenui, nec minoranda, nec radicitus evacuanda.

Confirmatur etiam huiusmodi assertio quarto de ratione victus 44. ex Hyppoc. asserente: Quod à principio, vti licèt clystere, non autem pharmaco. Stabilitur etiam ex Gal. 1. epidemiorum, sect. 2. comment. 37. vbi inquit: *Quod eo tempore, quo pestis grassabatur, omnes mortui fuerunt, quoniam à principio fiebant evacuationes, quæ cum malę essent, malè terminabantur febres, nam cruda existente materia, non poterat fieri recta purgatio*: ergo si evacuatio facta à natura, cruda existente materia nocet, multò magis, quæ ab arte fiat ante coctionem nocebit.

Sed instabis, nam si materia fuerit copiosa, eam naturalis facultas regulare non valet: ergo ne natura succumbat, si non radicitus, saltim minorativè, vt levata à sarcina, fortior reddatur, erit evacuanda. Hæc tamen ratio nullius est momenti: nam si materia est cruda, ita vt non posit ad maturationem devenire, tunc sanitas est desperata; sicque nec minorativo pharmaco est vtendum, vt Gal. 12. methodi, inquit, loquens de febre syncopali, *sit insignis cruditas, vt succi concoqui nequeant, tunc esse desperatam sanitatem; si autem in hac febre sit materia copiosa, quæ ad maturationem possit perduci, non esse purgandam, sed concoquendam materiam, etiamsi virtus sit debilis*: Ergo si apud Gal. virtus debilis, non succumbat materiæ multæ, non licebit dare pharmacum purgans: quid ergo dicendum erit cum materia non sit tanta, & virtus concoctrix valida existat?

Perpendẽdum igitur est ad maiorem expositionem; quod morbus à materia cruda pendens, brevis, vel longus est; si breuis, materia cruda non est evacuanda, quia tam brevi tempore, non est credendum naturam succumbere; si verò morbus cronicus sit, animadvertendũ erit, vtrùm natura succumbat, nec ne; nam si sit valida, necessarium erit, statim partem materiæ concoquere, illamque coctam purgare, vt postea natura, alteriùs materiæ derelictæ coctionem aggrediatur, eamque coctam, de novo evacuare, vt per vias radicalitèr sit expurgata, qua naturæ directione, virtus valida non deficiet, veluti si totam materiam expurgare intenderemus, quæ purgatio, etsi appelletur epicrastica, & per vices, sive in quantitate discreta, rigorosè non erit minorativa; ista enim, solum evacuat materiam iam coctam, & quamvis partialem, respectu illiùs, radicitus fit purgatio.

Vrgebis tamen; ideò materia turgens, & furiosa, in principio est purganda, etsi cruda, quia periculum imminet, ne ad aliquam partem principẽ irruat; atqui in paraphrenitide materia, sive humor, iam habet actu motum ad cerebrum, quod est pars princeps: ergo in paraphrenitide, materia cruda existente, licebit vti pharmaco purganti. Probatur consequentia, in materia turgente periculum est imminens, in paraphrenitide, est iam præsens: ergo multò melius in paraphrenitide erit purgandum, materia existente cruda: ergo aliquando citra turgentiam, poterit medicus in principio morbi pharmacum purgans exhibere: ergo quia non est spectanda coctio.

Cui rationi, respondeo negando consequentiam; nam vbi materia turget, facilè medicamento levi, & clementi expurgatur, quia cum turgens tenuis, ac mobilis sit, vt huc atque illuc moveatur, nullaque in corpore particula sit, quæ furiosam materiam attrahat, imò irritatur ad eam expellendam; hinc est quod facilè purgari posit; vbi verò materia raptum ad partem principem obtinet, pars ipsa vel caloris,

ris, vel doloris ratione, materiam illam attrahit, cum calor, & dolor, etsi peraccidens attractionis sint causæ; quare huiusmodi materia, non ita evacuationi erit obediens, veluti materia turgens; nam si pharmacū attrahat in phrenitide materiam morbificam, simul etiam eodem tempore, ipsa pars, dolore, vel calore affecta, contrariam attractionem efficiet, ex quo motu contrario, vehemens, & inæqualis pugna vigeret; qua proptèr, maximum est discrimen, inter materiam furiosam, quæ nondum motum determinatum in partem principem habet, & inter eam, quæ actu, & determinatè movetur.

Obiicies deindè; in febribus pestilentibus statim exercetur purgatio: ergo cruda existente materia licebit pharmacum purgans propinare. Probatur consequentia, in febribus pestilentibus, etsi materia sit maligna, non est turgens; atqui ista in principio evacuatur: ergo licèt materia non sit furiosa, quamvis cruda, in principio est purganda. Roboratur ex Gal. 5. metho. cap. 12. 1. de diffe. febrium cap. 4. asserente, correptos febre pestilenti, evasisse excreta materia per vomitum, & secessum à principio: ergo à principio fiebat evacuatio salubris; ac per consequens medicus, etsi materia sit cruda, poterit pharmacum purgans condonare.

Solvitur arguties si respondeā, cōcedēdo antecedēs, videlicèt, materiam veneficam statim esse purgandam, ne partes nondum infectæ, malignitate corripiantur; neque ex hoc ratio vrget quamvis enim materia venefica cruda evacuetur, de ista tamen in prædicta sent. 22. non loquitur Hyppoc. nec quæstio suscitatur, ista etenim, non solum actum coctionis excludit, verum etiam aptitudinem, & potentiam, cum sit vehementior maligna, & à natura superari non possit: solum enim suscitata est quæstio, de materia, quæ quamvis actu non sit cocta, non tamen virtutem, & obedientiam naturæ, vt concoquatur, obnegat, vt recta fiat purgatio, qua, cum privata sit materia venefica, statim est purganda.

DVBITATIO II.

AN SINE VLLA COCTIONE, IN principio morbi liceat vti, etsi non radicativè, saltim medicamento minoranti.

PErcelebris quidem quæstio, quæ multa contorsit ingenia, inter omnes scolas satis agitata, plurium vitas minoravit, eo, quod malè intellecta; obnubilatio tamen ex dicendis, Deo favente, evanescet, vt verior doctrina splendescat: erga igitur huiusmodi gravissimum dubium, notandum priùs est, quod sempèr disputatio de febribus putridis procedit, nulla materia turgente; in aliis enim morbis, nulla est controversia, vt in alopecia, opthalmia, erisipelate, & aliis, similiter etiam, non est loquendum de medicamentis lenientibus, & cacochymiam primæ regionis expurgantibus, sed potiùs de medicamento electivè attrahente materiam secundæ regionis, ita vt portio causæ morbificæ crudę, medio pharmaco expurgetur, sive minoretur.

Iuxta hanc ergo controversiam, Donatus Antonius Altomarius lib. proprio de alteratione, digestione, & præparatione, partem affirmativam insequitur, sed vt possit suam stabilire sententiam, priùs divisivè loquitur, supponitque 1. quod omnis morbus, vel omnino exitialis est, vel non; si nō exitialis, vel est longus, vel acutus: deinde acutus, vel vacat periculo, vel est periculosus: tandem periculosus, vel est cum turgentia, vel non adest materia turgens, quo supposito, inquit, si morbus est exitialis, neque in principio, neque in alio tem-

pore

pore purgandum est: (cognoscemus etenim, esse exitialem, quandò statim vires sunt valdè languidæ) corroborat hanc doctrinam, quod non sit purgandum illo in casu, Gal. 11. methodi cap. 9. asserens: *Quibus desperata est salus, non sunt præscribenda remedia, sed solum prognostico est vtendum, ne illustria artis nostræ remedia, apud vulgum infamentur, quæ aliis fuere præsidia*: quam sententiam, roborat Hypp. aphor. 1. sent. 8. & secundo apho. sent. 29. *incipientibus morbis deploratis, non sunt præscribenda remedia*; atqui purgatio non solum est remedium, sed maximum: ergo in his nullo tempore erit purgandum.

Si verò morbus exitialis non sit, vel est longus, vel acutus, in longis, non est purgatio exequenda in principio; sed in his sempèr concoctio est spectanda, quæ doctrina est Gal. 1. apho. com. 24. vbi Hyppoc. inquit, *in morbis acutis raro, & per initia, in longis verò expectanda est doctio*, vt Gal. lib. quos quibus, & quando, vt supra; in acutis verò morbis, qui celeritèr transeunt sua tempora, hi, vel periculo vacant, & tunc non sunt propinanda medicamēta purgantia, inquit Altomar, cuius est ratio, nā in his morbo valēt prælaborantes, cū morbi salubres sint, & vires validissimæ; licet sint vehementia symphomata, quia naturæ forti nihil est impossibile: in acutis verò, qui maximè sunt periculosi, anceps est victoria; nonque possumus definire, vtrum natura superatura sit, nec ne, in his, sive turgeat, sive non turgeat materia, imó si firmata sit, debemus eam in principio minorare, medio pharmaco purganti, quam vltimam partem diversis rationibus Altomarius probat.

Probatur 1. si morbus acutus sit cum maximo periculo, & ideo sit materia turgens, de hoc nullus dubitabit, apho. 4. sent. 10. *medicari in valdè acutis, si materia turgeat eadem die*, 1. etiam apho. sent. 24. *in morbis acutis, raro*, & sent. similitèr 22. 1. *concocta medicari*, & meritò talis turgens materia,

teria, ſtatim purganda eſt, vt Gal. loco aſsignato, præcipit ne virium robur deperdatur; vel febrilis caliditas augeſcat, ſive intēdatur, & ne humor in aliquod membrum inſigne decumbat, proindè ſtatim purganda eſt talis materia.

De alia verò materia fixa morbos periculoſos inducēnte, de qua eſt dubitatio: probatur concluſio 1. authoritate Hypp. 2. apho. ſent. 29. aſſerentis *incheantibus, morbis, ſi quid tibi videtur movendum, move*, & Gal. in commentario adducit cauſam, his verbis *circa initia oportet maxima remedia adhibere, ſunt autem talia, purgatio, & ſanguinis miſsio, quæ autem in principio adminiſtranda ſunt, vt coctiones meliùs fiant, ac frequentiùs eveniant*: ergo ex prædicto comment. Gal. expreſsè infertur, materiam eſſe minorandam, vt coctiones melius fiant: ergo vt materia alia relicta, meliùs concoquatur.

Roboratur vlteriùs locus adductus Gal. non poteſt intelligi de turgentia: ergo citra eam eſt minoranda materia in principio morbi. Probatur antecedens, materia turgens, non poteſt concoqui, cum non retineatur á natura: ergo ſi Gal. inquit, minoranda eſt materia, vt relicta concoquatur, non erit intelligendum de turgenti, cum iſta non ſit coctilis: ergo citra turgentiam, vtendum eſt pharmaco minorante.

Probatur deindè, ſuperfluus enim eſſet Hyppoc. cum antecedentèr dixiſſet ſect. 1. apho. ſent. 22. & 24. & 4. aphoriſ. ſentent. 10. quod ſtatim turgens materia eſt purganda: ergo breviloqus Hypp. non iterum hanc vltimā ſententiam conſtitueret de turgentia. Præterea, ſi prædicta ſententia intelligeretur de turgētia, potiùs dixiſſet Hypp. purgare, nō evacuare; evacuatio enim, latiùs patet, quam purgatio: ergo cum potiùs alloquatur de evacuatione, debet intelligi de morbis acutis abſque turgentia, cum aſſerat in morbis acutis oportet evacuare circa initia; quales ſunt illi morbi, qui vel ex multitudine, vel ex prava qualitate dependent, aut in principe parte fiunt.

Pro-

Probatur præterea;plurimi morbi periculosi, ita ex multitudine pendent, vt prætanta materia non posint ad statum pervenire: ergo illa minoranda est per pharmacum purgans. Roboratur similiter authoritate Hyppoc. 4. de ratione victus in morbis acutis sent. 7. vbi ait. *si dolor ad hyppocondria vergat, oportet veratro nigro purgare*; nunc sic, ex Hyppoc. vergente dolore ad hyppocondria impleuritide, purgatur in principio: ergo citra turgentiam, pharmacum minorans est exhibendum. Antecedens probatur ex eodem, nam vergente dolore ad claviculam, sanguinem mittit; si ad Hyppocondria, purgat in principio: ergo aliquando licet in principio, absque turgentia, purgare: quod autem sit sine turgentia, est manifestum, nam materia pleuritidis est firmata, & non huc, & illuc concitatur; sed ista purgatur ab Hypp. in principio, vergente dolore ab hyppocondria: ergo materia quieta, & fixa, etsi cruda, erit minoranda.

Stabilitur vlteriùs huiusmodi sentiendi modus; nam nostra ætate, est maxima illubies, cum homines sint vino, & alimentorum copiæ maximè deditis; vndè cruditatibus replentur, ac per consequens multis excrementis: si illo in casu, aliquem febris acuta corripiat, & his cruditatibus repletum, non statim purgamus, sed sanguinem mittimus; in illo casu, inanitæ venæ illa excremenra cruda, ad se attrahent, & obstructiones erunt augendæ, ex quo sequitur maximum incommodum: ergo ne hoc accidat, statim purgãdum expedit. Vlteriùs, primo de differentiis febrium cap. 4. Gal. nulla præcedente coctione, in pestilẽti statu, corpora in quibus superfluitates reperiebãtur purgat: ergo ex Gal. in principio sine turgentia, materia expurganda est.

Gal. etiam 5. metho: cap. 12. *Ex pestilentia*, inquit, *plurimos servatos, quibus scilicèt corpus præexiccatum, & purgatum esse noverim, nonnulli etiam quibus alvus profluxerit.* Ergo ex Gal. nulla expectata coctione, in principio licet purgare, nec mi-

minus in ventris doloribus extremis, & intestinorum, nulla præcedente coctione, adhibita tamen priùs distinctione, an liceat sanguinem mittere, an purgare, cum maxima vtilitate, ægrotantium in principio purgamus: ergo quia licet, pharmaco purganti vti. Vltimo testimonium præbet Altomarius desumptum, ex decem annorum experientia, (quasi esset maxima, & senilis) quod in putridis, & malignis febribus, maxima cum vtilitate expertus fuit pharmacum purgans, in principiis earundem febrium, millies exhibitum: (quasi nō millies plurimi periissent ægrotantes) ergo inquit Altomarius regulari ratione, ac dogmaticè, valebit Medicus, sine turgentia pharmacum minorans exhibere.

SENTENTIA VALLESII PROponitur.

FRANCISCVS verò Vallesius 7. controversiarum, per duo capita, hanc quæstionem exagitat dupliciter. Primò, an liceat purgare in principio extra turgentiam. Secundò, vtrum materiã non perfectè coctã, sed manifestè, liceat purgare: multis quidem rationibus allatis, tandem sententiam Altomari amplectitur; & probatur primo ex Hyppoc. 4. de ratione victus, sentent. 64. vbi agens de pleuritide, inquit: *Si ab initio purgare volueris, ante quintum diem facies.* Atqui ante quintum diem, sunt signa cruditatis: ergo purgat in principio, materia existente cruda: ergo medico licebit, in principio purgare: dubitari valet, an liber ille sit Hyppoc. nec ne) probatur etiam, ex quarto de ratione victus sent. 76. *si sub thorace dolor sit, vehementerque cruciet, pleuriticum ventrem purgabis*, & postea addit, *purgabis die quarto* Gal. in comm. non modo die quarto, sed primo, secundo, & tertio, & ipse

Gal.

Gal. inquit, *ego exhibui medicamentum purgans prima, vel secunda die*: ergo manifestè deducitur, ex Hyppoc. & Gal. quod medicus poterit maxima cum ratione, in principio morbi pharmacum purgans exhibere.

Confirmatur huiusmodi assertio; in principio morbi est exercenda sanguinis misio: ergo, & purgatio. Probatur consequentia; ideò mittitur sanguis in principio, vt revellamus materiam fluentem; sed media purgatione potest etiam revelli huiusmodi materia: ergo propter eãdem rationem possumus vti in principio, medicamento purganti. Probatur minor; nam quemadmodum plectoræ debetur venæ sectio, ita cacochymiæ debetur purgatio; sed vbi datur fluxio ratione plectoræ, revellitur materia sanguinis misione: ergo in febre in qua datur fluxio à cacochymia, ista, media purgatione erit revellenda, non verò sanguinis misione: ergo in illo casu, purgatio in principio erit revulsoria.

Vlteriùs probatur, nam si Hypp. ait: *Cõcocta medicari, movere non cruda*. Hoc tamen venit intelligendum de curatione legitima, & regulari: duplex enim datur curatio, alia quidem regularis, & alia coacta in 22.1. loquitur Hyppoc. de legitima curatione, & regulari, inquiens: *Cocta medicari*; non verò de coacta: ergo si multa est materia, eam, curatione coacta, debemus minorare: sed huius divisionis falsitas infra patefiet, cõtra Vallesium, & sapientisimũ Bravũ. Roboratur amplius, potest dari evacuatio in principio morbi sympthomatica; sed ista potest esse cum commodo animalis, quamvis sit in principio morbi: ergo ita paritèr poterit fieri ab arte, quamvis sit materia cruda, cum Medicus sit minister naturæ rectè operantis.

Concludit igitur Vallesius, quod id, etsi omnibus difficilè videatur, videlicèt medicamentum purgans sine maximo periculo exhibere, facillimum ei esse, & valdè expertum, ita vt in omni tempore, in principio videlicèt, augmento, statu, & in-

in declinatione;in principio turgente materia; in augmento, quandò est obscura coctio;in statu,quandò est manifesta;& in declinatione , quandò est perfecta: ergo non sempèr , inquit Vallesius , spectanda est coctio perfecta, & manifesta. Quod probat ex Hyppoc.4.de ratione victus,sentent.46. alloquente: *Cum vrina nebulosa,& crassa est,purgandum est*. Nunc sic Gal.2.de crisibus , cap. 17. adducens tres coctionis differentias,manifestam nimirum,obscuram ,& perfectam ,inquit,nebulam,esse coctionis manifestæ,nõ verò perfectę, notam;sed sic est,quod Hyppoc. purgat cum nebula: ergo purgat cum manifesta coctione;sed manifesta coctio est in fine augmenti: ergo Hyppoc.purgat in augmento:ergo etiam Medico licebit vti pharmaco purganti in augmento febris putridæ ; quibus duobus sentiendi modis,assentit Vallesius.

MANARDI ASSERTIO OSTENditur.

SApientissimus Ioannes Manardus 13.lib.suarum epistolarum,epistola 1.eãdem amplectitur sententiã variis rationibus; sicque intelligit , quod præsente multitudine materiæ, statim est purgandum: si hæc multitudo gravia inferat symphomata,tantaque sit materiæ multitudo , vt æger sucumbat, & vires graventur ab ea , neque spes sit,ad statum posse pervenire,oportet initio evacuare, vt minorata materia,id quod reliquũ est à natura superetur; at verò si spes sit,ad statũ posse pervenire , viresque valentes sint , nulli dubium est,inquit, coctionem spectandam esse.

Probatur igitur prima conclusio, ex Hyppoc. 1.aphorism. sententia 3 asserente: *Habitus exercitatorum,&c.* & inferiùs ait; *Statim solvendus est*; quia periculum adest, ne vasa rumpan-

pantur, proptereaque ſtatim eſt ſolvendus. Nunc ſic: habitus atletharum ſtatim eſt ſolvendus, ſi aliquo morbo corripiatur, propter pericula dicta: ergo etiam in habitu cacochymo, vbi materia ſit ſupra vires, purgandum erit. Probatur conſequentia, eadem militant accidentia periculoſa in hoc habitu, ac in athletico; ſed in habitu atletharum, ſtatim ſanguis eſt mittendus: ergo etiam in habitu cacochymo, cum dicta multitudine materiæ, humor ſtatim erit purgandus.

Roboratur vlteriùs, nam eadem pericula imminent his, qui febre ex plenitudine laborant, ac illis, qui turgentia corripiuntur; ſed hos ſtatim purgamus: ergo etiam eos, qui ex plenitudine febricitant. Probatur maior, nam turgens humor ex ſe non movetur, ſed à partibus, quas ſua acrimonia irritat; ſed velutì in turgētia partes irritātur ab acrimonia materiæ turgentis, ita etiam multitudo materiæ cacochymæ poteſt eas vellicare: ergo ſi in turgentia, propter dictam irritationem, eſt pharmaco purganti in principio vtendum, ita paritèr vbi adſit multitudo cacochymiæ ſupra vires, quamvis in principio morbi. Prętereà; humor multus celeriori evacuatione indiget, quam turgēs: ergo ſi turgēs in principio purgatur, multò vrgentiùs humor multus debet purgari. Antecedens probatur, faciliùs poteſt ocurri turgentiæ, quam multitudini: ergo celeriori evacuatione indiget humor multus, quam turgens. Antecedens etiam probatur; humor turgens poteſt reprimi, & contemperari; atqui multitudo, ſolum poſtulat evacuationem, & non attemperationem: ergo multitudo celeriùs poſtulat evacuationem, quam humor turgens; ſed materia turgens ſtatim purgatur: ergo multò celeriùs humor multus, & cacochymus, quamvis non ſit coctus, erit purgandus.

Probatur etiam; ſi aliquis humor de parte in partem moveatur, neque fixus ſit, nec firmatus, ſtatim purgandus eſt, ne in partem principem decumbat: ergo ſi propter hanc ratio-

nem est purgandus, multò meliùs erit purgandus humor, qui iam est in parte principe firmatus: ergo multitudo humoris febrem procreantis, firmata iam in parte aliqua principe statim erit purganda, coctione non interveniente.

Roboratur præterea, nam Gal. 9. methodi, inquit: Quod in principio morbi, aliquando licet, sanguinem mittere: Ergo etiam purgare; præcipuè cum ipse Gal. 1. aphorismor. commentario 13. asserat: *Nos quoque posse purgare ad animi deliquium.* Consequentia superiùs dicta probatur, ex 4. de sanitate tuenda: *Quotiescumque æger à sanguinis missione abhoret, purgatione est vtendum*; sed potest æger in principio morbi, à sanguinis missione abhorrere; ergo tunc licebit purgare, nulla spectata coctione.

Præterea inquit Manardus, non ne in fine principij apparet aliqua pars materiæ cocta, & alia cruda. Cur ergo non poterit medicus purgare coctam, & relinquere crudã? (Hoc esset verum, quasi medicaměta agerent cũ ratione) patet igitur, sicut in phlegmone, tota materia non apparet cocta, sed sensim coquitur; atqui ista non evacuatur vnica via, sed sensim minoratur: ergo etiam materia morbifica febrem efficiens, sensim erit minoranda, Gal. etiam 1. de compositione medicamentorum secundum locos, in apoplexia, in capitis dolore, ac in aliis similitèr affectibus, statim in principio, absque eo, quod coctionem spectaret, medicamenta purgantia exhibebat: ergo etiam Medico licebit hoc efficere: tum & etiam Galen. 13. method. inquit, se vidisse, in quibus incipiebat phlegmon in oculo, pharmaco purganti adhibito, vna die curatos fuisse; quarè igitur huiusmodi exemplar Medicus perpendens, vllum periculum timebit. Similitèr etiam Hyppocrat. lib. 5. & 6. epidemiorum, in vulneribus, & capitis fracturis, absque vlla coctione purgat, velutì etiàm Galen. 5. methodi, id efficit, ipse iterum 7. methodi, humores tenues ventriculi, statim sola potione purgat vere: ergo

non

non erit timendum, ex adhibitione medicamenti purgantis, si bilis, quæ ex sua natura tenuissima est, & ad expulsionem parata, evacuetur.

Vltimo, maxima nitens experientia gloriatur Manardus, referens, se expertum fuisse spatio quadraginta, & octo annorum, maximo cum fœlici eventu, talem exhibitionem pharmaci purgantis in principiis morborum, quæ omnes rationes, adductæ sunt à Manardo, & ex Averroe surreptæ, & aliam vehementiorem ommisit proponere, videlicèt, ratio propter quam purgatio in principio morbi non debet fieri, materia existente cruda, est, ne vtile cum inutili evacuetur, & caliditas febrilis augeatur, sed etiam media sanguinis missione evacuatur, vtile cum inutili: ergo etiam sanguis non est evacuandus in principio morbi: ergo vel sanguis non est mittendus, vel si est mittendus, possumus etiam in principio purgare.

FERNELII OPINIO OBIAM FACIT.

IOANNES similitèr Fernelius eandem veneratur sententiam, vt suo libro de curandi ratione fatetur, inquiens: morbus, vel est salubris, vel lethalis, si salubris ante coctionem purgandum non est, vt Hyppoc. 22. 1. aphorismor. Probaturque; sicut se habet sedimentum in vrina, sic se habet pus in parte phlegmone tentata; sed in phlegmone, materia quæ coquitur, non retinetur ad vnicam expulsionem, sed quidquid coquitur quotidie edducitur: ergo ita paritèr in morbis generis venosi quidquid coctum sit, debet expurgari, & quod crudum fuerit relinqui: ergo cum omni tempore, aliqua materiæ portio concoquatur, omni tempore debet purgari, relinquendo quod crudum extiterit.

Præterea, in morbo imminenti, cum neutra corporis dispo-

si-

ſitione, ſæpè purgatione vtimur; ſed ex Galen. libro de ſanguinis miſsione, quibus fit præcautio: ſanguinis miſsione, & purgatione fit;ſed ſi eiſdem remediis præcavemus,quibus curamus:ergo ſi præcautio fit media purgatione,etiam ad præcavendum in morbis accutis,ne morbus reliqua tempora pertranſeat,in principio erit purgandum.

MENS AMATI LVSITANI offertur.

AMATVS Luſitanus centuria 1.ſuarum curationum medicinalium,centuria 2. & centuria 16.cap.26. ſolidioribus, rationibus eandem connatur ſententiam munire; & probatur; Hyppoc. 4. acutorum, in principio febris ardentis, lacte aſsinino vtebatur; atqui lac aſsininum eſt medicamentum purgans leve:ergo etiam noſtro tempore,pharmacis levibus poſſumus vti.Deindè Gal. 11.metho. mulſa in febre ardenti,cibis, & his quæ modicè ex primis videlicèt venis evacuant,vtitur, & quia ad horum expulſionem humomorum, ſequuntur alij, minoratur materia morbi. Tum & etiam Galen. 2. de compoſitione medicamentorum, ſecundum locos 11. & 12. methodi, clyſteribus ex Meſenterio evacuantibus vtitur, vt primis venis evacuatis, conſecutione, reliquæ internæ evacuentur: ergo eodem fine ſervato, poterit Medicus pharmacum purgans in principio exhibere.

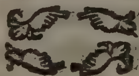
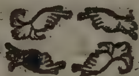
Vlteriùs roboratur; Hyppoc.4. acutorum ſent.76. inquit *in principio purgandum eſt, aut eſt ſpectanda coctio*; nunc, ait Luſitanus, non valet ſi dicas,hoc eſſe de turgentia intelligendum, contra,nam Hyppoc. inquit, *in principio purgandum eſt, aut ſpectanda coctio*; ſed in turgentia non poteſt

ſpecta-

ſpectari coctio: ergo Hyppoc. non de turgentia, ſed de humore fixo, eſt intelligendus: ipſe etiam, Gal. 2. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, vtramque bilem, aut pituitam, nulla præcedente coctione purgat.

Vltimo firmatur præſens cōcluſio Manardi; coctione perfecta non eſt purgandum: ergo materia cruda exiſtente, erit purgandum. Probatur antecedens; ſi coctione perfecta eſſet purgandum, maximè, vel in ſtatu, vel in declinatione; ſed neque in ſtatu, neque in declinatione: ergo nullo tempore. Probatur minor, non in ſtatu, nam Hyppoc. 2. apho. ſent. 29. cum verò cōſtiterit morbus, quieſcendū eſt, eo enim tēpore coctiones fiūt, & ſympthomata graviſsima ſequntur: ergo natura non eſt à ſuo opere diſtrahenda, neque adhuc illo tempore, videlicèt ſtatu, ægrum oportet, copioſè cibare, vt Hyppoc. *vbi morbus in ſuo vigore conſtiterit, tenuiſsimo victu eſt vtendum:* ergo ſi ex Hyppoc. adhuc à cibo eſt abſtinendum, in ſtatu multò meliùs à pharmaco purganti, cum vires valdè ſint fractæ, & à medicamento denuo frangantur, ac debiliores reddantur; ſecunda verò pars minoris, videlicèt, quod neque in declinatione eſt purgandum, probatur, nam ex Gal. lib. de criſibus, nullus in declinatione vera vniverſali perit, cum natura in totum, morbificam cauſam vicerit: ergo illo in caſu, potiùs evacuationis opus naturæ erit committendum: ergo non purgandum ab arte: ergo neque in ſtatu, neque in declinatione erit purgandum; ac proindè potiùs in principio materia exiſtente cruda.

*

AR-

ARGENTERII RATIONES adducuntur.

ARGENTERIVS tamen in commentar. Gal. in artem parvam, fol.48. alloquens de purganda materia citra turgentiam, sic fatur, vel loquimur de materia contenta in foco, vel de materia existente in primis venis, si de materia, quæ dicitur causa morbifica, hæc sanè non est purganda, si de altera procedat sermo, purganda est, non medicamentis vehementibus, vt peplio, & veratro, sed levissimis; quarè inquit Argenterius, quæ in primis venis est materia, expurganda expedit, nam perpetuo huiusmodi vasa multis cruditatibus sunt referta.

Addit Argenterius, fol.425. alteram sententiam, quæ cum mente Ferneli, & Vallesi coincidit; & probatur: ratio præcipua propter quam, vtimur sanguinis missione, est eadem, ac illa, propter quam purgamus, sed in statu licet sanguinem mittere, non de curatione regulari, sed quia aliqua sympthomata vrgentia occurrunt: ergo quandò multa est materia, coacta curatione possumus purgare, appellatur curatio coacta, quandò sanguis in statu mittitur, quia tali tempore fluxio cessavit; sicque curatione regulari à sanguinis missione cessamus: ergo quando in statu propter aliqua supervenientia sympthomata, sanguinē mittimus: hoc non erit curatione regulari: (admissa tanti viri authoritate, irregulare est, & coactum illius iudicium, ista enim regularis est etiam curatio, cum omnibus scopis, sicut aliæ, si ergo ait Argenterius, licet, sanguinem mittere in principio, incremento, & statu morbi, quando cogimur ob aliqua sympthomata, non aliter aliquandò vigente morbo, sive in statu possumus purgare,

vbi de laudabili crisi futura dubitamus, quandò materia est superabundans, & vires sunt valdè confractæ, ita vt in coctione humoris, valdè natura appareat laboriosa, merito igitur, medicamenta benigna purgantia erunt exhibenda.

GASPARIS BRAVO SENSVS ocurrit.

PEritissimus Gaspar Bravo libro de purgandi ratione, disputat. 2. sect. 3. resolut. 10. fol. 499. resolvit, quod ratione vrgentiæ, cruda existente materia, minorativa purgatio potest exerceri, insequēs doctrinam Traliani lib. 12. quam amplectitur assertionem, Trincabellus libro de compositione medicamentorum, cap. 2. Ioannes Languis epistola 36. Oratius Augenius, & alij quamplurimi, probatque primo ex eadem Hyppoc. authoritate, 2. aphorism. sentent. 29. superiùs dicta: deindè probat ratione, nam dum vnica est salutis via, quamvis periculosa, tentanda est; sed tempore vrgentiæ purgatio minorativa est vnica via salutis, cum nō possit sine materiæ evacuatione cōparari; atqui talis evacuatio nullatenus potest fieri, nisi minorativa purgatione: ergo quāvis periculosa, minorativa purgatio est exercēda. Minor probatur ex Gal. 9. metho. vbi ait: *Quibus enim alia salutis ratio non est, & quæ vnica videtur, ea dubia est, necessarium videtur adversus pericula ire, &c.* Ergo quando vnica tantum salutis est via, licèt periculosa, tentanda est. Avicenna similitèr Fen. 7. cap. 4. melior est abscisio vnius membri, quam mors totiùs: ergo ex Avicenna, etsi aliquod immineat periculum ex minorativa, ad maius vitandum, illa erit exequenda.

Confirmatur vlteriùs, ex Gal. 10. methodi: *Quando ergo semèl ægro moriendum est, à levibus incboare præsidiis est inutile,*

tile, quia meliùs est aliquid nos agentes periclitari, quam ægrũ spe adempta, certò perire; sed in casu vrgentiæ medicamenta levia non sufficiunt, ex magnis, vires deffiiciunt pro sanguinis missione: ergo meliùs est, quamvis non adsit cacochymia, à qua de cura regulari indicatur purgatio, cruda existente materia, quod per minorativam tentemus periclitari, quam ægrum spe adempta, certò perire. Deindè, nàm aliquandò recedere ab arte est ars; sed cruda existente materia, quandò non sunt vires pro phlebotomia, vrget necessitas vitæ, si non minoretur: ergo minorativa purgatio illo in casu, erit necessaria.

VERIOR SENTENTIA *stabilitur*.

ADDVCTIS iam diversorum existimantium rationibus, quod extra turgentiam, cruda existente materia, potest Medicus pharmaco minorante vti, nostra adaperienda, vt verior, & solidissima offertur sententia, quæ contrario modo se habet; videlicèt, quod extra turgentiam, atque serosos humores, numquam licet in principio morbi purgare, & primo diversis authoritatibus est munienda: Hypp. etenim 1. aphor. sentent. 22. totiès repetita, ait: *Concta medicari oportet, movere non cruda, &c.* Eandem repetit sententiam, 2. de humoribus sent. 12. *Cocta medicari oportet; movere non cruda, &c.* Ratione quidèm, vsus valdè necessarij, hanc sententiam his duobus locis scripsit: quam Gal. appellabat oraculum.

Roboratur igitur iam, primo epidemiorũ, part. 2. sen. 45. ex Hyppoc. afferente: *Coctiones celeritatem iudicij, & salutis securitatem demonstrant.* Galenus in commentario arguit, Medicus naturæ opera immittatur; sed coctiones sunt opera na-

turæ:

turæ: ergo Medici vna cum natura auxiliãtes, coctiones moliemur: ergo ex Hyppoc. & Galen. cum media coctione iudicium morbi, & sanitatis securitas firmetur, potiùs debet Medicus coctionem spectare, vt securè pharmacum purgans exhibeatur.

Primo similitèr aphorism. sentent. 24. ait Hyppoc. *In acutis passionibus raro, & per innitia medicamenta, &c.* Galenus in commentar. inquit: raro Hyppoc. imperat, vtendum esse medicamento purganti, quo si vtendum est, sanè esset vtendum per initia; atqui, inquit, raro per initia, quoniam non possumus purgare in principio, nisi materia turgeat, raro autem turget: ergo numquam licebit vti pharmaco purganti per initia extra turgentiam. Similitèr Hyppocrat. aphoris. 4. sentent. 22. ait, *quibuslibet morbis incipientibus, si atra bilis, supra vel infra exierit perniciosum*, Gal. in commentar. *Non modo atra bilis, sed omnis alius quicumque humor, vbi signa coctionis in morbi progressu apparuerint, bonam scilicèt evacuationem habent; si verò sine notis coctionis exerceantur, cassus est exitialis*: Nunc sic argumentor; omnis humor quicumque excernitur sine signis coctionis, in quocumque morbo, exitialis est casus ex Gal. sed omnis humor, qui evacuatur in principio, sine signis coctionis excernitur: ergo omnis morbus in quo à natura excernitur talis humor in principio, est casus exitialis: nunc sic; quotiescumque excernitur à natura in principio talis humor, est casus exitialis; atqui Medicus, & ars immittatur naturam benè opperantem, & non malè: ergo si in principio evacuatio, quæ fit à natura est mala, Medicus in principio non debet immittari talem evacuationem: ergo numquam licebit Medico in principio morbi, purgationem minorativam exercere.

Præterea, secundo epidemiorum, Hyppoc. inquit: *Decretoria in meliùs non statim apparent.* Vt præsens, & præclara authoritas meliùs intelligatur notandum est, quod decreto-

ria in duplici sunt differentia, secundo prorecticorum,& tertio de crisibus. Alia etenim sunt decretoria, vt signa, alia verò vt causæ. Decretoria vt signa, sunt illa, quæ futuram crisim indicant, vt capitis dolor, lacrymæ involuntariæ, & alia; decretoria verò vt causæ, sunt profluvium alvi, sudor, & alia: Quo posito, quandò Hyppoc. inquit, decretoria in meliùs, intelligit decretoria vt causæ; quid verò intelligat per statim, Gal. in commentar. 1. aphorismor. sentent. 12. quæ asserit: *Accessiones & constitutiones, &c.* Galenus sic fatur, ***vt in morbo laterali, si statim sputum appareat***, ideſt primis tribus diebus, quibus ad summum in morbo acuto circunscribitur principium; quarè intelligendus est Hyppoc. hac ratione; hæc quæ sunt decretoria vt causæ in meliùs, non statim apparent, ideſt in principio, sed cum signis coctionis: ergo si ex Hyppoc. evacuationes quæ fiunt à natura cum notis cruditatis, non sunt ad meliùs, sed malæ, quomodo Medico licebit, evacuationem in principio tentare.

Quarto etiã de ratione victus, Hyp. sent. 22. ***qui inter initia inflammationis connatur medio medicamento solvere, à distenta inflamatione nihil addit, nec affectus crudus vincitur, partes liquantur***, vt Gal. in comment. aphorism. 22. 1. vbi Hyppoc. generale præceptum cruda materia, non est movenda. Probatur hac alia propositione, ex quarto de ratione victus, quoniam à parte inflammata, dum cruda est, nihil à pharmaco potest trahi: ergo cum nihil trahatur, quia cruda, nequaquam licebit pharmaco purganti vti.

Probatur deindè præsens sententia; Gal. 4. de ratione victus sent. 76. agens de ocasione purgationis itafatur: ***vel humores firmati sunt & quiescunt, vel non? Si non sunt firmati, statim purgandi sunt, contra verò si sunt firmati***: Ideòque præceptum generale adducit; extra turgentiam, non licere purgare: tum & etiam lib. quos quibus, & quando, ut supra manet pertactum cap. 7. vbi inquit: ***vel acuti sunt morbi, vel lon-***

longi;in longis semper est coctio spectanda; si verò acuti sint; non semper, nam si habet materiam turgentem, statim est purgandum;si verò non,non est purgandum: ergo ex Galen. manifestè infertur, quod citra turgentiam, morbi acuti non postulant in principio pharmacum purgans; longi verò multò minus; quia cum fiant ex materia crassa, quæ numquam potest turgere, propterea inquit Gal. semper expectandam esse coctionem.

Vlteriùs probatur primo epidemiorum,parte 2.comm.26. *sudores*,ait Hyppoc. *Extant multi, & nihil iuvant, imò contra ledebant*.Hæc sunt verba Hyppoc.inquit Gal. in comm. *In ea constitutione febrili erant multi sudores, qui maximè lædebant quæ sit causa, multa enim sunt (non tamen lædunt) hi sudores lædebant, & causa præcipua, quia fiebant morbo incocto, & signum erat, vel multitudinis materiæ, vel virium imbecillitas*. Huiusmodi locus maximè est perpendendus, vt eo constet id,quod sumoperè veteres medici admirantur, videlicèt evacuationem sympthomaticam esse malam, & vt causam, & vt signum, quod ex prædicto loco manifestè patet; malam quidem esse vt causam,probatur, quoniam inquit non iubant, imò lædunt; sed si causa morbi fuisset evacuata, iubarent: ergo vt causa,illa evacuatio sympthomatica, esset mala. Præterea vt signum omnes fatentur, & Gal.in comm. nam dicti sudores, vel indicant redundantiam humorum,vel virium exolutionem: ergo & vt signum, & vt causa evacuatio quæ fit in principio iuxta Hyppoc. & Gal. est mala.Nunc sic; evacuatio quæ fit à natura in principio, morbo incocto, est mala vt signum, & vt causa, quia materia non est cocta? ergo evacuatio,quæ fit à pharmaco purgante; humore incocto, erit multò peior.

Vlteriùs elucescit nostra assertio, ex primo epidemiorum primæ secundæ sent. 38. vbi Hyppoc. inquit: *Quæ violenta natura erant statim opprimebantur, & nihil proderant*. Per-

pen-

pendendus est commentarius ex prorecticis, ita inquit Gal. in comm, *evacuaciones, quæ coniunctam non habent concoctionem, nihil proficiunt, quoniam si absit coctio, nulla vtilitas sequitur.* Iste est omnis Gal. comm. ex quo infertur, evacuationem sympthomaticam, & vt signum, & vt causam esse pravam. Probatur, nam Gal. ait, evacuationes, quæ coniunctam, non habent coctionem nihil proficiunt; quoniam si absit coctio, nulla sequitur vtilitas: ergo ex Gal. mala est vt signum, & vt causa: nunc sic, ex comm. Gal. evacuationes quæ fiunt à natura non prosunt, si non habent adiunctam coctionem: ergo multò minus proderunt, quæ fiant ab arte absque vlla coctione, cum à pharmaco purgãti agitentur humores, & febris augescat.

Extollendus meritò est Gal. locus secundo prorrecticorum, comm. 58, vbi Gal. ita inquit: *Alvus in quovis morbo fluens, sine coctionis signis nihil iuvat; si verò in placidas operata fuerit, præter id quod nihil iubat, maximam noxam adfert.* Ex quo deducitur evacuationem esse malam vt causam; *si verò implacidas operata fuerit*, &c. quasi dicat, nulla est evacuatio in principio morbi, quæ possit iuvare, quod si fiat cum robore virium, & sine violentia, iuvabit; ex quo loco respondetur multis rationibus, & sustineri poterit ille error naturæ; si verò fiat cum violentia, fractisque viribus noxam patietur, & ideò Gal. explicat hoc, ea dictione; *si verò in placidas fuerit operata*, illum errorem natura ferre non valet; hinc constat, vt postea dicemus, multos liberatos esse, quoniam illa evacuatio contigit cum maximo robore virium: ex dictis illatio patet, nam si natura implacidas evacuationes, quia in principio morbi, & cum languore, ferre non valet, multo minus evacuationem à pharmaco purganti citra coctionem.

Confirmatur 1. apho. commen. 24. *Acutè ægrotantes non sunt purgandi, nisi tria concurrant, turgentia, corporis præ-*

pa-

paratio, & estimata vtilitas. Nunc sic arguo; morbi acuti non sunt purgandi, nisi hæc tria contingant;sed rarissimè cõtingunt, ita vt vix in mille, qui febre putrida laborant, hæc tria reperiantur: nam raro turget: præterea paratum corpus ad expurgationem, potiùs est in statu 3. quando maior sequitur vtilitas ex evacuatione, quam noxa ex calore medicamenti: ergo cum hæc tria ita raro contingant, non licebit in principio purgare.

Vlterius lib. de medicamentis purgantibus cap. 14. fatur Galen. *Quicumque à febre fortiùs corripiuntur, hos non purgabis, donec remisserit febris, sin minus, &c.* Ex prædicto loco sic arguo, non licèt purgare nisi febris remisserit; sed non remititur nisi post coctionem: ergo non licet purgare nisi cocto humore. Maior patet ex Gal. loco citato. Minor probatur, ex lib. 2. apho. sent. 3. dum ait Hyppoc. *circa principia, & finem omnia imbecilliora, in statu forciora*: ergo ante coctionem, non remititur febris, id est ante statum; tum & etiam lib. ad Transibulum cap. 39. *Valentissima sunt tria prima tempora, non enim potest febris remitti, nisi post statum*; sed non potest dari coctio in totum perfecta, nisi post statum: ergo si non licet purgare nisi remisserit febris, & ista non remittitur nisi post coctionem, quæ est perfecta post statum, non licebit purgare, nisi post statum; ac proinde nequaquam in principio morbi, cruda existente materia.

Probatur deindè præsens assertio, Hyppoc. enim occasionem adducens impediendi pharmacum purgans, sic loquitur 2. apho. sent. 30. *in statu, omnia fortiora*, & propterea quiescere meliùs est, hanc explicans Gal. vtitur hac ratione, *in statu, causæ maximè sunt valentes, virium adest imbecillitas expugna concitata, atque hinc, in statu quiescendum est*, sed Gal postquam, hæc docuit, adversus se ipsum disputat, in statu quiescere oportet, hoc videtur esse falsum, & probatur

ait

ait Gal. tempore quo causæ valentes sunt, debent auferri; sed in statu valentes sunt: ergo in statu sunt auferendæ: ergo in statu est purgandum, & non quiescendum. Respondet ipse Gal. purgandum esse sanè, si remedium non esset cum noxa, ideo posset adhiberi in statu; sed quoniã non potest fieri citra noxam, ideò in statu quiescendum est, & meritò, quia primo remedia, omni tempore, necessario vires vexant. Secundo, quia illo tempore vtilia, & noxa sunt mixta, proindè, non minus aliena, quam propria evacuarentur; quare non sunt educenda: perpendenda est maximè ratio Gal. quasi dicat, in statu non possumus purgare, quia vires sunt fractę, & deindè remedia, omnino eas laxant, & tandem, quia aliena, & propria evacuantur, qua posita Gal. mente, sic arguo ad nostrã, assertionem roborandam.

In statu morbi ex eodem Gal. lib. de optima secta ad Trasibulum cap. 4. ferè tota materia est cocta: ergo illo tempore, ferè tota est separatio facta: ergo in statu morbi, iam ferè materia est victa: in augmento rursus exigua facta est separatio, nam obscura est coctio, & ad coctionem sequitur separatio, in principio nulla est coctio; ac proindè nulla separatio: ergo totum est mixtum vtile cum inutili: ergo cum his temporibus, non sit facta perfecta coctio, neque vtile ab inutili sit separatum, nequaquam vllo istorum tempore erit purgandum: præterea, nam nulla sequetur vtilitas, sed plurima damna, præcipuè in principio morbi, ex pharmaco purganti. Primo quia humor crudus pharmaco trahenti non cædit, neque ab eo evacuatur, quia talis humor priùs debet ab aliis separari, quod fit per coctionem; sed hic adhuc est mixtus: ergo nulla sequitur vtilitas, benè verò multa incommoda. Primum etenim, vt quæ sana sunt, medicamentum liquet, sanguinem scilicèt, vt attrahat quod est familiare, vt aiebat Gal. 4. de ratione victus sent. 22. *Qui inter initia inflammationis, &c.* Est humor mixtus: ergo præcisè pharmacum purgans

gans

gans maſſam ſanguinariam, vt attrahat, humorem permixtum liquabit: ergo maximum incommodum.

Nec minus offeruntur alia plurima incommoda, ex pharmaco minorante, in principio morbi, primo etiam vt dixi, cum purgatio ſit evacuatio ſoliùs humoris cacochymi, & peccantis, & in tali caſu evacuaretur etiam quod eſt vtile, quoniam adhuc eſt mixtum cum alio pravo, illa purgatio non eſt proficua, neque artifitialis: rurſus ex pharmaco, valdè caliditas augeſcit, quod exponit Hyppoc. lib. de purgantibus, cap. 14. *Carnes enim calefiunt à medicamento purganti*. Præterea, ex agitatione, & motu, totum incaleſcit corpus; nam ſi ferrum, & alia motu calefiunt, quid mirum, quod corpus calefiat, vt docet Hyppoc. lib. de natura humana, exemplo pituitæ: præterea, quia motu facto à medicamento, coctio in humoribus impeditur, nam vt prædixi, purgatio coctioni adverſatur, & tandem criſis laudabilis impeditur; iſta enim fit, vt Gal. 3. de criſibus, in morbis, qui ſervantur ad vnicam expulſionem; quare inquit Gal. 11. metho. multa damna ſequntur ab ipſis, & pluſquam à morbo; quis igitur tam temerè operabitur in exhitione pharmaci purgantis in principio morborum, vt hæc tam vehementia incommoda omittat, & committat?

Muniatur vehemẽtius pręſens doctrina; nã omnis purgatio ex Gal. vt ſuperiùs diximus, fit medicamẽto attrahente, & natura expellente: ergo quando natura moveatur ad expulſionem, tribuendum erit pharmacum purgans: ſed natura movetur ad expulſionem, poſt coctionem: ergo medicamentum purgans tribuendum erit poſt coctionem. Minor probatur 4. apho. comm. 22. natura enim priùs concoquit, ſecundo ſeparat, tertio expellit, hic eſt naturæ ordo: ſi quid expellitur in principio morbi, eſt caſus exitialis: ergo dum natura rectè operatur, poſt hæc dicta, movetur ad expulſionem: nũc ſic, quando natura movetur ad expulſionem recto ordine, eſt

propinandũ pharmacum purgans, & nõ alio modo;sed natura movetur ad expulsionem ex Gal. præcedente coctione,& separatione: ergo cum istę non sint in principio,non erit dãdum pharmacum purgans, nam si illo tempore,detur naturæ motus, potiùs erit casus exitialis: ergo etiam ex pharmaco, similis casus exitialis inducetur.

Si prædicta morborum tempora inutilia sunt ad pharmacum purgans exhibendum; inquiret aliquis, quod erit tempus aptiùs ad purgandum in his morbis; respondet Gal. in morbis acutis, finem status,aut declinationis principium,quo tempore perfecta existit coctio; tunc enim materia morbifica iam separata est, & natura curat eam expellere: ex dictis colligitur, quod cum iam perfecta apparet concoctio,& vehementia status remissa, si nulla sequatur, à natura evacuatio decretoria, quod cognoscemus, an sit,à die iudice indicata; neque in decretorio moveatur natura, & apparentibus, alicuius portionis humoris relicti, signis, remedium expostulantis, nullumque adsit prohibens, illo in casu, exhibendum erit pharmacum purgans; nam si morbus cessaverit absque evacuatione, vel à natura,vel ab arte, non est fidendum, pepericulum enim subest recidivæ;nam quę relinqũtur in morbis, recidivas facere consuevere, quæ recidivæ signa, Hypp. adducit 6. epidemiorum,parte secunda sent.29. & 30. si cibi fastidium, sitis cum oris amaritudine, & inappetentia remaneant, quæ omnia,aliquid,morbificæ causæ,reliquisse proclamant.

Sed ne, quid necessarium intactum relinquamus,dicet quis, si natura post perfectam coctionem, aliquam actionem incipiat, quid agendum erit:ex dictis responsio apparet, nihil inquam esse agendum, sed potiùs sinenda est natura; nam si oportet,completè,& integrè evacuabit,vt Hypp.1.apho.20. *quæ iudicantur,& iudicata sunt ingrè*,&c.Si verò integrè nõ iudicaverit natura morbũ, illo in casu,medicus, quod naturæ

operi

operi deficiat, firmatis viribus, ſatisfacere valebit per pharmacum purgans, vt ab arte diminutus naturæ motus compleatur: non ergo opottet, naturæ vim inferre, ſed ei agenti ſuvenire.

CONTRARIIS, DIVERSORVM, *rationibus ſatisfit.*

QVAMVIS ſelectiora, verioraque teſtimonia Hyppo. & Gal. ad noſtram muniendam aſſertionem, ſint adducta, neceſſarium tamen eſt, vt tenebricoſæ ſententiæ contrariæ deleantur, & evaneſcant, rationibus ſuperiùs allatis, luce meridiana, clariori reſponſione ſatisfacere. Præcipua tamen inter omnes, quæ conſtat, ex 2. aphoriſm. ſentent. 29. qua omnes nituntur, & valdè falluntur: nam licèt Gal. in commentar. aſſerat: *Circa initia, &c.* vt minorificata materia, quod reliquum eſt, natura faciliùs concoquat, ipſe in principio morbi imperat, venam ſecare, & purgare: ergo etiam Medico, (inquiunt adverſarij) licebit in principio purgare.

Huic authoritati Gal. reſpondeo, veriſsimum eſſe, quod in principio morbi, poteſt Medicus ſanguinem mittere, & purgare; hoc tamen intelligendum eſt, de purgatione materiæ turgentis, vt in ſentent 24. lib. 1. *In acutis morbis rarò, &c.* vbi in commentar. Gal. docet: *Nonnumquam purgatio, maximè venæ ſectio.* Quaſi dicat, ſanguinis miſsione frequentiùs, nonnumquam purgatione, ideſt quando turget.

Sed inſtabis, huiuſmodi teſtimonia non poſſunt intelligi de turgentia; nam Gal. in commentar. docet, quod purgandum eſt, vt minorificata materia, quod reliquum eſt, natura meliùs poſsit ſuperare: ergo hęc verba, non intelliguntur de turgentia. Probatur, nam materia turgens non eſt minoranda; ſed

radicitus evellenda,quoniam ex quacumque portione, quæ relinquatur,ſemper illa tria pericula,ſuperiùs dicta,ſequerentur:ergo humor turgens non poteſt minorari, ſed radicitùs eſt evacuandus:ergo quia hoc non intelligitur de materia turgente.

Etſi poſsim dicere huic inſtantiæ, fatendo, quod in principio debet minui materia;non tamen conſtat,quod ſolum minuatur purgatione;ſed potiùs ſanguinis miſsione: Vndè quandò ait Gal. *vt minorata materia*;efficit relationẽ ad ſanguinis miſsionem,potiùs quàm ad purgationem,cùm ex hac,maiora ſequantur incommoda;quam ex venæ ſectione; quarè, potiùs intelligitur de ſanguinis miſsione,quam de purgatione.Sed licet vtraque pars admittatur, nunc ſic contra nos, *vt reliquum quod eſt,concoquat*, materia turgens,non poteſt concoqui:ergo materia,quæ eſt minoranda, non erit turgens, cum iſta non poſsit concoqui: ergo reſponſio non eſt intelligenda de materia turgente.

Cui facilè reſpondeo:hoc veriſsimum eſſe,videlicèt,turgentiam negare coctionem;notandum tamen eſt, quod in turgẽti materia,poteſt dari duplex portio,aliqua fixa in foco putredinis,quæ non eſt actu, ſed obiectivè turgens, alia verò,quæ huc,& illuc movetur,& actu eſt turgens; vndè,illud, quod fixum eſt, non poteſt à natura concoqui, & ſuperari, propter aliam materiam turgentem,quæ impedit coctionem naturæ circa materiam fixam, & quietam; quarè evacuata materia turgenti media purgatione,reliqua materia fixa poterit concoqui,levata natura à materia turgenti, & ideò, merito dicit Gal. *nam minorata materia*,non turgens, quia iſta radicitus eſt evacuanda, ſed *minorata*; ideſt, tota materia compoſita ex turgenti, & fixa, levata erit natura media purgatione, vt reliquam relictam,& quietam concoquat; ac proindè prædictus locus,non de humore fixo,ſed de materia turgenti ſemper eſt intelligendus.

Inſur-

Insurges tamen, contra expositionis intentum; si hic aphorismus prædictus 29. intelligeretur de turgentia, loqueretur Hyppoc. assertivè, & determinatæ, non verò conditionalitèr, nam dum agit de materia turgente, semper loquitur assertivè, vt sent. 10. lib. 4. *Medicari in valdè acutis, &c.* vbi loquitur determinatè, eadem die, si materia turgeat; hoc verò loco alloquitur cum conditione: ergo si materia turgens est purganda, non intelligitur de materia turgenti, quandò ait, *si quid tibi videtur movendum move*. Cui respondeo, quod non loquitur cum conditione; sed quia concludit ex præteritis, aphorismis, statuit novum præceptum, *si quid tibi videtur movendum move, nàm in statu meliùs est quiescere*: vel si mavis, non indifferẽter, sed determinatè alloquitur; nàm quàmvis dicat, *si videtur tibi*, cũ alloquatur de duplici indicato, videlicèt, venæ sectione, & purgatione, inquit, si videtur tibi dari indicans ad sanguinis missionem, sanguinem mitte; si verò indicans ad purgationem, vt est turgentia, pharmacum purgans in principio exhibeto.

Quarè, hoc ad pensum indicantis, non verò conditionalitèr alloquitur Hyppoc. neque alia ratio superiùs allata, aliquam vim infert, ubi asserit, quod non solum in principio, sed in omni tempore, quo turget materia est evacuanda: ergo cum in præsenti Hyppoc. solum alloquatur de principio, erit quia materia turgens non est intelligenda. Cui respondeo ex eisdem verbis: quia non solum in aliis temporibus, potest materia turgere, sed etiam in principio; ideò dixit Hyppoc. in principio, idest incipiente morbo, si materia turgeat, erit purganda, & quarè potiùs dixit in principio, est quia nondum natura incepit coctionem, in aliis verò temporibus. Maior quies reperitur; ac proindè faciliùs in principio morbi turgebit; ideòque potiùs appossuit Hyppoc. in principio.

Præterea, ex eodem loco fuit ratio aducta, si intelligeretur mens Hyppoc. de turgentia, Gal. non diceret in commentario

rio,evacuare,ſed potiùs determinatè,purgare. Probatur,nam ſola purgatio debetur cacochymiæ,evacuatio verò multitudini:ergo ſi ait Gal. evacuare, & non purgare, non intelligitur de turgentia, cum iſta determinatè poſtulet purgationem. Reſpondeo tamen,hoc nomen evacuationis,eſſe generale ad purgationem,& venæ ſectionem, quia venæ ſectio,& purgatio ſunt ſpecies evacuationis; qui enim purgat,evacuat, non verò,qui evacuat ſemper purgat;vndè cum evacuatio extendatur ad venæ ſectionem, & purgationem, cum iſta ſpecie differant,ideò Medicus debet perpendere, an ſit neceſſarium venam ſecare,vel purgare; quarè, ſi detur multitudo ſanguinis,inquit Gal.evacuare,ſed per ſanguinis miſsionem; ſi verò turgens materia adſit, ait etiam evacuare, ſed per purgationem; vndè determinatio huius evacuationis, ad venæ ſectionem, vel purgationem, ſummenda eſt ratione indicantis;videlicèt multitudinis, vel turgentiæ, qua propter,cum purgatio non excludat rationem evacuationis,meritò quamvis non dixit Gal. purgare, poteſt intelligi, dum adeſt materia turgens.

Alia deindè ratio ſuperiùs dicta,ex eo,quod eadem pericula dantur, ex materia multa cacochyma, ac ex materia turgenti: ergo ſi iſta eſt purganda, etiam materia cacochyma, quia multa.Cui reſpondeo negando maiorem, videlicèt,quod eadem adſint pericula in humore multo, quemadmodum in turgenti; nam multus humor eſt firmus, & quietus; turgens verò,ratione motus,poteſt inducere pericula, ſive incommoda ſuperiùs dicta; ac proindè diverſa eſt ratio,nam ſi periculum eſt ratione turgentiæ, ne in partem principem decumbat,hoc dependet à motu errabundo, qui deficit in humore quieto, etſi multo.

Præterea,vires diſolvuntur à turgenti humore ratione motus,nam cum per diverſas partes moveatur,partes alterationem patiuntur,& calor nativus reſolvitur;deindè,caliditas febri-

brilis increſcit, ratione motus turgentiæ, vt Gal. adducit exemplum pituitæ: ergo cum hæc omnia incommoda naſcantur ab humoris turgentis motu, & iſte non reperiatur in humore quieto, & fixo, quamvis multo, nequaquam imminent eadem pericula, ex vno, quam ex alio: ſi mavis, rigorosè loquendo, turgens materia non purgatur propter metum, ratione incommodorum, quæ ſunt dicta; nullus enìm purgat, nec ſanguinem mittit, præciſsè propter metum, ſed ſumpta indicatione ex rei natura: quarè materia turgens ſtatim purganda eſt, ex eo, quod parata ſit ex ſua natura ad expulſionem, vndè cum vel ſolo naturæ ductu, vel levi adminiculo, ſtatim purgetur. proindè ab hac natura ſumitur medicatio; humor verò multus, & quietus, non eſt ita paratus ad expulſionem; ac proindè, neque ita vrget, neque æqualis eſt indicatio.

Sed inſtabis; ſupponamus Socratem, cum tanta humoris copia, vt ad ſtatum morbi; cum illa non poſsit pervenire, illo in caſu, minoranda eſt materia, vt minor facta materia, poſſit ad ſtatum pervenire; atqui ſi æger non purgetur in principio, ſive minoretur, neceſſariò ſuccumbet natura, quia non poteſt cum tanta ſarcina ad ſtatum pervenire: ergo ne mors ſequatur, neceſſariò erit minoranda media purgatione: meliùs enim eſt, vt Cornelius Celſus lib. 2. cap. 2. aliquid cum periculo tentare, quam ægrum relinquere mori; ſed ſi non purgamus morietur neceſſariò, minorata materia, poterit liberari: ergo in hoc caſu, debemus neceſſariò vti pharmaco minorativo.

Hæc tamen ratio nihil concludit, & admiſſa ſuppoſitione, in qua reſpondeo, libentèr eſſe materiam minorandam, non tamen per purgationem; ſed per ſanguinis miſsionem: minoratur etiam multoties, ſepties, & plurimis vicibus ſi ſcopi adſint præſentes; nam eadem ratio, propter quam prima die mittimus ſanguinem, militat; vt proſequamur, vſque quo materia minorata ſit, vt natura reliquam valeat concoquere, vt

ex-

exponit Gal. 11. metho. cap. 15. *saluberrimum remedium est, non solum in febribus continuis, verum etiam in omnibus, quas putrescens concitat humor, sanguinem mittere*; exhonerata enim natura; ideſt minorata materia, faciliùs quod reliquum eſt concoquit; quare, cum dictus humor minorandus ſit, quia multus, melius hoc fiet venæ ſectione, quam purgatione, proptèr dicta incommoda: ac perconſequens ſanguinis miſsio ſecuriſsimum minorans erit materiæ, non vitæ ægrotantis.

Notandum tamen eſt, quod Socrates, vel vires robuſtas, vel languidas obtinet, vt tantam ſarcinam vincere non valeat; ſi vires ſunt robuſtæ, facta priùs revulſione per ſanguinis miſsionem, oportet coctionem expectare, quamvis ſint acerrima ſympthomata, quia natura valida omnia poteſt ſuſtinere; nam vnica ſpes ſalutis, eſt virium robur: vel ſunt vires languidæ per aggravationem, vel per eſſentiam; ſi reſpondeas per eſſentiam, nec purgandum erit, nec ſanguis mittendus, cum virium robur deficiat ad remedium magnum exequendum; ſi verò dicas eſſe languidas per aggravationem; multò meliùs venæ ſectio erit exercenda, non verò purgatio, cum ex illa nullum adſit prohibens, ex iſta verò, plurima incommoda, vt ſupra dixi.

Quamvis in alia ratione, aſſumatur fundamentum ex materia morbifica, quæ cum non ſit ſimilis, ſed hetærogenea; ita vt vna craſsior, alia tenuior; hinc eſt quod vna citiùs concoquetur, remanente alia cruda: ergo licebit coctam minorare, & crudam relinquere; ita vt à prima die vſque ad decimam quartam, poſsit ter pharmacum minorans exhiberi, vt contingit in phlegmone; evacuatur enim hodie, quod coctum eſt, die ſequenti, quod denuo coquitur; & ſic de reliquis diebus: ergo non alitèr, eandem methodum ſervando, debemus, cauſam morbificam pharmaco minorare.

Cui rationi, reſpondeo ex Gal. 11. metho. cap. 9. mate-

ria cocta est, & cruda; quæ cocta, expurganda est; quæ incocta relinquenda. Respondet ipse Gal. *Si nostrum corpus esset innane vt vestis, & ligna, liceret nobis id præstare; quemadmodum in ligno, quod carie est infectum possumus educere cariem, & relinquere, quod sanum est, sic de veste; sed non reguntur hæc corpora naturalibus facultatibus: at in nostro corpore, non possumus id præstare, quoniam regitur facultatibus naturalibus, quamvis videatur coctum, magis retinetur à natura, non enim est innane, neque habemus naturam adminiculantem, quemadmodum ex veste, & ligno licet reiicere pravum, reliquum retinere.*

Præterea, est etiam maximum absurdum dicere, coctam educere, crudã relinquere, quasi medicamenta purgantia, vt dixi, agant cũ ratione, & imperẽt medici, vt medicamẽta educant coctam, & ne tangãt crudam; deinde, nã si cocta materia educeretur, alia etiam moveretur, ac proindè non coqueretur, cum purgatio opponatur coctioni; vndè etiam colligitur, quod medicamentum purgans habeat similitudinem, magis cum materia cocta, quam cruda, cum ista sit eiusdem spetiei: ergo vtramque materiam coctam, & crudam attrahet pharmacum purgans: nec valet paritas de phlegmone: ibi enim, nec fit electio, neque attractio à medicamento, sed cum natura partialitèr concoquat materiam in phlegmone contentam, partialitèr etiam expellit: quare etsi aliquando per epicrasim in morbis soleamus purgare, hoc potiùs de morbis cronicis, quam de acutis, est intelligendum, de illis tamen non procedit quæstio.

Auctoritas etiam Hypp. 2. de ratione victus sent. 11. alloquentis de pleuritide in qua, si dolor ad hyppocondria vergat, veratro purgandum est, dissolvitur ex comm. Gal. super hanc sent. explicantis dictionem hanc, videlicèt, quod in omni pleuritide vena seccanda est, sive dolor vergat ad claviculam, sive ad hyppocondria, quia tamen hic dolor, qui est

in hyppocondriis, habet diversum aliquid ab altera, propterea depingit Hyppoc. id quasi dicat, tales pleuritides habent quid commune, & quid proprium; quod commune est, communem habet indicationem, quod proprium, propriam: commune est, quod sint inflammationes; sicque habebunt communem indicationem, vt revellamus materiam fluentem, cum communis sit fluxio in vtraque inflammatione: habent verò aliquid proprium, ex quo humor ad hyppocondria, & intestina feratur; vt si murmur habuerint intestina, postquam ergo communes exercuimus indicationes (idest sanguinis missionem ratione revulsionis,) hoc proprium, quod postulat pleuritis, exercebimus, nimirum purgationem, quando suo tempore sint signa coctionis, quæ legitima est Gal. expositio: illo enim casu, dum dolor vergit ad hyppocondria, cum sit per loca conferentia, & materia iam devicta, pharmacum purgans maximè iuvabit, non tamen in morbi principio.

Alia similitèr ratio adducta, ex eo, quod nostra ætate ingluviosa sunt corpora, proptèr pravam victus rationem, & modum intempestivum, quæ nisi statim purgentur, in maxima incidēt pericula, vt irruente materia morbifica in aliquam principem partem, sequatur mors, deciditur, si respondeam, quod humores, qui ex materia depravata gignuntur, vel sunt in prima regione, vel in secunda; si in prima, statim evacuandi, de quo nulla est dubitatio; si in secunda, vel sunt turgentes; vel non; si turgent, purgationem expostulant ex natura rei, si verò non, sed firmati sint, concoquendi erunt, cum nullum sit periculum, ex eo quod firmati, & quieti; quare, licet verum sit, quod nostro tempore, sit maxima crapula, non ideò indiscriminatim est purgandum.

Licet in pestilenti statu, in quibus superfluitates redundabant, Gal. & veteres purgassent, vt primo de differentiis febrium, cap. 4. nulla præcedente coctione, hoc nequaquam no-

strani.

ſtram aſſertionem impugnat, nam Gal. dicto loco, non agebat de curatione actuali febris peſtilentis, ſed ſolum de præcautione, ne illa corpora in peſtilentem febrem incidiſſent; multa enim licet in præcautione, quæ in curatione actuali repugnant; in morbo enim imminenti pluries purgamus, nō autem ſemper, eo prævalente.

Nec valet ſi dicas, ex 5. method. cap. 22. vbi Gal. inquit, ex peſtilentia illos fuiſſe liberatos, quibus totum corpus fuit purgatum, aut præſicatum; nam iſte locus, etiam eſt intelligendus de providentia, & præparatione corporum, ne peſtilentia corriperentur, vt ipſe Gal. 1. de differentiis febrium, cap. 4. inquit: *Vidimus peſtem ſimilem illi, quæ vigebat in cranone, quàm depingebat, Hyppoc. 2. epidemiorum: Quod cum nos pervidiſſemus, ſtatim corpora præſicabamus, & in quibus fluitates reperiebantur, purgabamus:* Ergo manifeſtè ex Gal. conſtat, potiùs de præcautione, hoc eſſe intelligēdum, de qua non eſt controverſia.

Facilè linquit ratio adducta ex Gal. 1. de compoſitione ſecundum locos, & 3. method. in opthalmia, & allopetia, vbi vidit ſanatos, purgando prima die: hæc omnia vera ſunt, non tamen difficultatis pūctum tangunt, nam cum hęc ſint affectiones citra febres, non ad inſtitutum pertinent: aliud enim eſt vera dicere, & aliud mentem aphoriſmi explanare, nam etiam Hyppocrat. libro de vulneribus capitis, & Gal. 5. methodi affirmant, ſtatim eſſe purgādum, ſed quid implicat, cum febris non adſit, & hoc fiat ratione revulſionis materiæ cacochymæ.

Locus ſimilitèr adductus Gal. 4. de ſanitate tuenda, vbi iubet, quod ſi æger abhorreat à venæ ſectione, poſſumus purgare: ergo ſi hoc accidat in principio, erit purgandum in principio: veriſsimus eſt, non tamē conſonus cōtroverſiæ: nā Gal. agit de ſanitate tuenda, non de curatione morbi acuti, & ideò præbet præcepta ſanitatis tuendæ, quæ non ſemper poſſunt

accommodari ad præcepta methodi medendi: nam ad sanitatem tuendam, cum nullus adsit morbus acutus, nullum inconveniens ex pharmaco purganti dabitur; vel si malueris, posse intelligi de profligatione morbi. Respondeo, vt supra, quod ly, purgare, non intelligitur de pharmaco electivè purganti; sed potiùs de clysteribus alvum ducentibus, cum dictum fuisset à Gal. aliis verbis: si quis propter timiditatem, vel virium languorem, sanguinis missionem ferre non valeat, alvus moveatur, idest suscitetur alvus, mediis clysteribus acrioribus; non autem pharmacis electivè purgantibus.

Neque Vallesij ratio superiùs allata, vim vllam contra nos ostendit, nam etsi afferat, quod purgatio est remedium revulsorium, & quod in principio febris debemus revellere, ac proindè purgare. Respondeo tamen maiorem concedendo, & consequentiam negando; quia si solum purgatio esset remedium revulsorium, legitimè sequeretur: ergo vt revellamus, in principio debemus purgare; at verò cum sanguinis missio, sit etiam remedium revulsorium, ac securius; purgatio verò, prædicta incommoda inducens: proindè potiùs est deliberandum de sanguinis missione in principio, vt citra noxam revellat, quam de purgatione periculosissima.

Neque paritas, ratione materiæ extractæ, ex venæ sectione, & purgatione, currit æqualitèr, videlicèt, quod sicut venæ sectione in principio evacuatur vtile, cum inutili, etiam media purgatione; sed hoc non obstante, mittimus sanguinem in principio, evacuando vtile, cum inutili: ergo etiam debemus purgare. Facilè hoc solvitur; nam incommodum ex purgatione, præcisè non sumitur, quia evacuatur vtile, cum inutili, hoc enim fateor reperiri in venæ sectione, sed quia vehementiora offeruntur incommoda; diversi enim motus, & effectus contrarij exurgunt ex vno auxilio, quam ex alio; nam sanguinis missio in principio, tollit fluxiones; ac proindè detruncat ac-

ces-

cessiones;purgatio verò movet fluxiones,& paroxismos exacerbat:sanguinis missio non commovet vtile,cum inutili,corpus refrigerat, & attemperat , saltim ex accidenti ; purgatio verò commovet , & agitat causam morbificam , ac naturam intēsè calefacit;venæ sectio roborat vires gravatas;ac proindè calorem nativum; purgatio verò ipsum resolvendo , eas valdè debilitat:ergo cum hæc ita diversa sint incommoda, ex purgatione in principio,vtilitates verò maximæ, quæ ex sanguinis missione oriuntur,meritò ista est amplectenda;purgatio verò valdè renuenda.

Instabis vlteriùs: propositæ evacuationes sympthomaticæ aliquando sunt vtiles, etiamsi in morbi principio contingant: ergo etiam Medicus naturæ immitator poterit in principio, cruda existēte materia,minorare: quod autem sint vtiles,patet ex 1. epidemiorum, part.3. sentent. 29. in Hyerofonte, sentent.etiam 2.in Sileno,& Methone,vt etiam 1.epidemior. sentent.24. Cui respondeo concedendo libentèr , illos fuisse liberatos,non tamen evacuatione sympthomatica, quod debebant adversarij probare; nam hi obtinuerunt postea evacuationes criticas , illis enim evacuationibus,prædicti ægrotantes iuvamen obtinuerunt, alij à natura , alij verò ab arte, cuius gratia liberati fuere.

Vel si tibi placeat,possum respondere,quod quamvis supra dixi,evacuationes sympthomaticas esse malas, vt signum , & vt causam,quia numquam iuvant,imò aliquandò lædunt;hoc tamen intelligendum est, dum contingunt cum maxima virium imbecillitate,& implacidæ fiunt , hoc est dum tota evacuatio potiùs est à morbo , citra motum naturæ robustæ expellentis,sed potiùs propter debilitatem retentricis , vt in sudore diaphoretico,& in evacuation⁹ per secesum, media partium liquatione à febre ardente;illo enim in casu,vt signum,& vt causa,talis evacuatio sympthomatica semper est mala,quia numquam iuvans,semper verò lædens.

Si

Si tamen natura fuerit valida, ſive robuſta, vt poſsit ſuſti-nere errorem, quem committit in evacuatione, quia valdè irritata,illo in caſu,vt ſignum, quia denotat multitudinem, & gravitatem,erit mala;vt cauſa verò ex accidenti, quia natu-ram levat, ab aliqua portione morbificæ cauſæ, valebit eſſe, aliquo modo bona,vt natura robuſta relictam materiã poſsit concoquere.

Dices tamen:ergo ſi huiuſmodi evacuatio, vt cauſa ſaltìm eſt bona, & fit in principio morbi à natura robuſta, poterit etiam Medicus, quandò naturam inveniat validam,exhibere pharmacum minorans,vt relictam materiam meliùs conco-quat. Cui reſpondeo negando conſequentiam; nam valdè di-verſa eſt ratio in motu naturæ irritatę in principio morbi,ac in motu pharmaci, dum natura neque eſt irritata,neque mo-vet;cuius eſt ratio;nam quando natura non movet in princi-pio morbi, reſpicit materiam, vt obiectum retentricis,ſicque vt tale retinet; ac proindè non eſt irritanda à pharmaco, vt moveatur ad expulſionem;at verò, quãdò natura ſpontè irri-tata movet in principio,licèt ſympthomaticè,prædictã mate-riam,vt obiectum facultatis expultricis inſpicit,ſicque non re-tinet,ſed imò expellit.

Cum maxima tamen conſideratione hoc eſt intelligen-dum, videlicet,quod natura, ab humore quanto, & quali vel-licata, quantitatem humoris excernendam, & retinendam metitur; medicus verò medio pharmaco non valet metiri gradum irritamenti,vt natura determinatè hanc portionem, & non magis evacuet, vt reliquam retineat ad coctionem; ſed indiferentèr, & intempeſtivè, fieret in illo caſu,minora-tiva purgatio; ac proindè nequaquam eſt exercenda.

Sed vrgebis vlterius,evacuationes ſympthomaticę aliquã-do ſunt iuvandæ: ergo multò melius poterit medicus phar-maco minorativo,cruda exiſtente materia, vti.Probatur an-tecedens; nam poteſt dari caſus in quo, aliqua materia tur-

gens,

gens in principio morbi, fiat postea vergens ad intestina, vt detur evacuatio partialis illius materiæ; sed in illo casu, talis materia vergens, si vlterius nō progrediatur, est iuvāda: ergo evacuationes sympthomaticæ in principio morbi, sunt iuvandæ: ergo ita paritèr medicus, in principio morbi, valebit exhibere pharmacum purgans.

Hæc arguties dissolvitur, concedendo libenter primum antecedens in exemplo adducto: nego tamen consequentiam; cuius est ratio; nam illa materia turgens, quæ fit vergens per loca conferentia, necessario absque tali vergentia, iam indicabat purgationem, quia ista est incoctilis, & talis purgatio non debebat fieri minorativè, sed radicativè. Præterea, quia vt dixi, talis turgentia iam est obiectum facultatis expultricis, non verò retentricis; tum & etiam, quia iam vergit per loca conferentia, cum igitur hæc omnia deficiant, in materia quieta, quæ potiùs à natura retinetur, vt concoquatur, ideò diversa currit ratio.

Neque valet si Vallesius convictus 4. acutorum sent. 44. videns, nullo modo esse purgandum existente cruditate; asserat, quod hoc de curatione regulari intelligitur; cū verò alia detur nō regularis curatio, veluti coacta, ideò ratione huius, pharmaco minorante vti licebit: fallitur profecto Doctissimus Vallesius; nam omnis curatio debet esse regularis, & methodica, ac per indicationes veras regulata; sicque doctissimus Gaspar Bravo falso nititur fundamento, hanc subsequens opinionem, nam licet medicus cogatur ad brachium gangrena correptum absciendendum, executio methodica, & regularis, cum vera indicatione est; quidquid enim præter naturam est, sui evacuationem expostulat, & præcipuè cum curatio dogmatica debeat fieri cito, tuto, & sine dolore, hoc est, maiorem dolorem; nimirum mortem, evitando.

Locus similiter Hyppoc. 4. de ratione victus sent. 43. *si vrina nebulosa, & crassa sit, purgare licebit*; sed tunc non est

coc-

coctio manifesta:ergo licebit purgare absque coctione manifesta. Deciditur ex Gal.in illius commentar. quod Hyppoc. per crassam vrinam, intelligit mediocrem: in hac significatione, summit etiam Hyppoc. crassam vrinam 4. aphorism. sentent.67. *Quibus in vrina crassa,&c.* Galen. etiam in hoc commentar.summit crassum pro mediocri. Præterea de nebula,respondeo cum Gal.1.de crisibus,cap.22.quod in morbis acutis, de quibus agit Hyppoc. in dicto loco, sola nebula est signum sufficiens coctionis,nam solum in morbis ex materia crassa pendentibus,debet Medicus hypostasim albã spectare, sicq;in acutis,aliquandò mutatio sola in colore, sufficiens est signum coctionis,ex Gal.eodem loco; ac proindè in huiusmodi morbis acutis . meritò dixit Hyppoc. purgandum esse, cum vrina nebulosa,siquidem iam sunt signa coctionis.

Atlethica,& obtussa mens viget in his, qui rationem atlethicam adducunt pro exemplo, vt nostra assertio evanescat; nàm licèt afferant,quod habitus atletharum ex Hyppocrat. sentent.3.1.aphorismor.statim est solvendus:ergo multò meliùs quandò ægrotaverit prædictus habitus: hæc omnia verissima sunt; sed quid ad hanc,cum potiùs soluatur habitus adlethicus, media sanguinis misione,quam purgatione, siquidem indicans, vt est sanguinis multitudo,proclamat venæ sectionem,non purgationem. Deindè,illa ratio de neutra constitutione corporis,in qua vtimur purgatione:ergo meliùs in morbis curandis,iàm manet extincta ex supra dictis : multa enìm, quæ nobis facere licet in sanitate tuenda, non licet facere in morbis,cum priùs debeamus coctionem spectare.

Etsi satis gravis sensus, quem Gaspar Bravo adducit, sit, cum loquatur de vrgentia affectus curandi, non tamen vrget, nam etsi concedamus libentèr, quod dum vnica est salutis via, quamvis periculosa, sit tentanda; negamus tamen tempore vrgentiæ, solum purgationem minorativam esse vnicam viam salutis;nam quamvis salus non valeat sine ma-

teriæ evacuatione comparari, non tamen ideò talis evacuatio, minorativa purgatione, eſt efficienda, ſed potiùs ſanguinis miſsione. Nec valet ſi dicat, quod quia vires ſunt languidæ, minoranda eſt materia pharmaco purganti, non verò ſanguinis miſsione; nam ipſe fatetur maius virivm robur ad purgationem, quam ad ſanguinis miſsionem requiri: (vt ſupra manet probatum) ergo ſi vires ſufficiunt ad pharmaco purganti vtendum; multò meliùs ad venæ ſectione, etſi ad iſtam ſunt languidæ, multò magìs ad purgationem.

Neque vrget abſciſsio alicuius membri, etſi periculoſa, pro totiùs conſervatione, nam cum nullum aliud excogitari valeat ſubſidium, pro ſalute magnifacienda, quam membrum detruncare, hoc non ſolum, quia vrgens, & coactum, ſed quia regulare, & indicatum, eſt exercendum: at verò in noſtro caſu difficultatis propoſitæ, cum ſanguinis miſsio tutiùs auxilium, quam minorativa purgatio ſit; proindè magni pendenda eſt, minorativa purgatione neglecta. Neque tamen dicendum eſt, quod recedere ab arte, eſt ars, nam ſi Medicus valet illius præcepta amplecti, inſania erit ab arte recedere, cumque in præſenti, artificioſum valdè ſit, affectus vrgentiæ ſucurrere, media ſanguinis miſsione, meritò minorotiva purgatio, quia valdè periculoſſa, vt ipſe fatetur renuenda erit.

Quare concludendum eſt, ad lucidiorem doctrinam inſeſequendam, ad divinam legem, pro mortalium vita cuſtodienda, ante oculos ſemper obſervãdum, quod extra turgentiam, & ſeroſſos humores, in febribus putridis, nullus datur caſus purgandi, nec radicativè, nec minorativè, niſi priùs apparuerint ſigna perfectæ coctionis in lotio, quod in fine ſtatus, aut declinationis principio, ſolet contingere.

CAPUT X.

DE OCASIONE PURGANDI, SINE praeparatione.

POSTQUAM in superioribus capitibus, satis de humoribus praeparandis ad purgationem egerit, iàm in praesenti capite explicat ocasionem, & affectum in quo sine humoris praeparatione purgandum sit; triaque adducit praecepta, quorum primum est, quod in morbis acutis, materia turgente, in principio, prima, aut secunda die, Medicus debet pharmacum purgans exhibere, & addit Galen. *nisi qui ocasionem arripiat, aquam mulsam, cum decoctione origani, aut pullegij exhibendi*: quomodo autem humores turgeant, & quae requirantur ad turgentiae conditiones, inferius dicam.

Secundum Galeni praeceptum est, quod quando humores sunt firmati, & quieti in aliqua parte, oportet spectare coctionem; tùnc enìm naturam adminiculantem habemus, quia post coctionem facit iudicationem. Tertium tandem praeceptum est, quod existente morbo acuto, si febris vehemens sit, non debemus purgare, praesertim si aegri naturam Medicus non fuerit expertus, quidam enim sunt faciles ad evacuationem per ventrem inferiorem, alij verò è contra, de quibus satis, superiùs fuit actum.

***

DUBI-

DVBITATIO I.

QVI HVMORES SINT APTI AD *turgendum.*

CVM Gal. in capite antecedēti dixerit, quod Medicus debet in acutis morbis, materia turgēte, prima, aut secūda die, pharmacū purgās exhibere; meritò in pręsenti ratio dubitandi nascitur; quid videlicèt sit turgentia, & qui humores sint apti ad eā: ad cuius expositionē, priùs supponendū venit, quod turgentia nihil aliud est, quam vehemens connatus apetitus naturalis, sensitivi, aut rationalis, tendentium in fugam, aut prosecutionem alicuius obiecti: qui vehemens connatus, ostenditur ex Hyppoc. 3. de fracturis, c. 18. vbi adducit, vehementē connatum, quo natura in fracturis appetit, partem ossis cōfractam abscedere, dicitque: *quod vlcus videtur turgere, idest; vehementer connari ossis confracti expulsionem*; quam turgentiā naturalis appetitus, etiā adducit Theophrastrus lib. 1. de causis plantarum, cap. 6. & 14. vbi inquit, plantas turgere, dum vehementèr appetunt folia, & fructus exprimere: similitèr turgentiam appetitus sensitivi exponit Aristoteles 6. de historia animalium, cap. 16. vbi alloquens de fœminis quadrupedibus, velutì de equa, & bove, vbi inquit, quod turgent ad coitum: vltimo apetitus rationalis turgentiam constituens, ostenditur à Plutarco, qui vehementem appetitum in hominibus, ita vt modum excedat, turgentiam appellat; vndè ratio turgentiæ collocanda est in vehementi connatu appetitus naturalis, sensitivi, aut rationalis, tendentium in fugam, aut prosecutionem alicuius obiecti, quæ loca refert sapientissimus Gaspar Bravo.

Ex quibus infertur, quod etsi humores turgeant, non tamen gaudent hac formalitate, sed solum obiectivè, vel causaliter, videlicet, quatenus propter pravam dispositionem, quam obtinent, vellicant naturam, vt partes turgeant ad eorum expulsionem, ac proindè partes formaliter turgent, propter dictum connatum, & appetétiam; humores verò, solum obiectivè, & causaliter, ratione acredinis, qua correpti sunt: quare solum per analogiam, quam cum partibus verè turgentibus habent, dicuntur turgere.

Ex quibus, etiam requisita turgentiæ offeruntur annotanda: non enim adhuc obiectivè, possunt humores turgere, ex eo quod quantitate, aut quacumque qualitate molestantè corripiantur; etiamsi in aliquam partem particularem moveantur, sed præcisè dum vehementi motu agitantur, & ab vno loco ad alium indeterminatè confluunt, ita vt ægrum in quiete non permitant, vt ex eodem Gal. in præsenti libro, quos purgare oporteat, constat, inquit enim Gal. *Concitari verò, & turgere humores dicuntur, cum motu vehementi agitantur, & ab vno loco ad alium confluentes, inter principia morbi hominem vexant, doloresque ac titillationes afferendo, eum quiescere non sinunt.*

Vndè, vt humores turgeant, saltim analogicè, necessariò requiritur, quod nimia caliditate, & siccitate exuperent: tum & etiam, quod substantia tenuissima vigeant, tum similiter, quod indiferentèr, à parte in partem commoveantur, & tandem, quod in nulla parte sint fixi, & stabiles: quæ doctrina nulla ferè indiget probatione; nam tunc humores turgent, ex Gal. 8. de compositione secundum locos, quando per corpus, ab vno in alium locum moventur, atqui, vt moveantur, indigent calore mordaci, & irritante, vt vellicent partes, & tenuitate, vt moveri valeant: ergo huiusmodi requisita valdè necessaria, & facilia cognitu erunt.

Quibus sic iactis, sit conclusio, videlicet, quod humor pituito-

tuitosus, & melancolicus, nequaquam gaudent dispositionibus, vt turgeant, & probatur manifestè;humor pituitosus, & melancholicus, carent acrimonia, & igneo calore, vt partes corporis vehementèr valeant irritare; deindè destituuntur substantiæ tenuitate, vt facilè, & vehementi motu in partes corporis ferantur; sed ad rationem obiectivam, & causalem, turgentiæ, requiritur acredo, & tenuitas humoris, vt talis motus errabundus contingat: ergo cum hæc deficiant in pituita, & melãcholia, nequaquam erunt idoneì ad turgentiam. Instabis tamen; non implicat, quod pituita vi putredinis in dispositionem incidat, veluti etiam melancholia, præ immodica putredine, exitialis fiat; sed turgentia est dispositio humorum cacochyma, qua humores possint præternaturam partes irritare ad expulsionem: ergo pituita, & melancholia valebunt adquirere dispositionem aptam ad turgentiam.

Cui respondeo, quod ex dispositione lethali humoris, vel salubri, non sumitur ratio turgentiæ; non enim implicat, vt causa materialis sit exitialis, quia maligna, non tamen tenuis, & acris, sed imò crassa, terrestris, & cum mitti calore: ac proindè, quamvis pituita, & melancholia, fierent humores exitiales, non ideò turgentes.

Sit 2. conclusio; sanguis ex natura rei, non valet esse turgens obiectivè, vt dixi, vt doctissimus Oratius Augenius, secundo epistolarum, epistola septima. Gaspar Bravo, disputatione secunda, sectione secunda, resolutione quinta tenent quæ est contra Antonium Musa brasabolam 4. apho. cõm. 14. & probatur; Hyppoc. enim in dicta sent. 10. purgat materiam turgentem eadem die, tum & etiam 22. sent. 1. apho. nunc sic, materia turgens statim est purganda; sed sanguis non est purgandus, sed venæ sectione mittendus: ergo quia sanguis non potest esse turgens. Præterea roboratur, nam turgentia provenit ratione caliditatis igneæ, & tenuitatis immodicæ, vt obiectum sit mordax; sed sanguis neque intensè est calidus,

imò

imò est coniunctus cum humiditate, neque immodicè tenuis: ergo non potest esse acris, & mordax: ergo neque turgens.

Obiicies tamen; sanguis potest deferri in corpore, motu concitato: ergo valebit esse turgens. Antecedens probatur, ex Aetio lib. 6 cap. 4. vbi exemplo pueri correpti chatoco ostenditur, qui fuit sanguine ex naribus fluente liberatus: ergo sanguis illo in casu, motu concitato irruebat: ergo erat turgens. Respondeo, quod non omnis motus humoris, ex vna in aliam partem, constituit turgentiam; alitèr enim omnis tumor, cum fiat medio motu de parte in partem, fieret ratione turgentiæ, & statim purgatio esset indicata: quare cum reliquæ dictæ conditiones deficiant in sanguine, & præcipuè motus errabundus, meritò incapax erit turgentiæ.

Tertia conclusio, tam bilis flava, quã atra, obiectivam turgentiam valet constituere, quod probatur manifestè; nam bilis atra fit ex flava bile per maiorem caliditatem, & putredinem; sed bilis flava potest esse turgens: ergo etiam atra. Minor probatur; bilis flava ex natura rei, est valdè calida, acris, & mordax, deindè habet sufficientem fluxibilitatem, vt motu errabundo moveatur: ergo bilis flava turgentiam constituere est apta: ergo cum multò atra bilis reddatur acrior ex flava, poterit rationem obiectivam turgentiæ constituere.

CAPVT VIII.

QVID SIT AGENDVM POST *medicamentum assumptum.*

DVAS in præsenti cap. adducit Gal. propositiones, sive præcepta: primum etenim, quod statim post pharma-

cum

cum purgans assumptum, ptisanam oportet exhibere, vt si aliqua portio medicamenti remansit in esophago, virtute detergente, ad ventriculum descendat: secundum verò est, quod medicamentum purgans, plurimis de causis potest sua operatione privari, ita vt purgatio innanis, & frustranea sit; videlicèt, vel propter particularem ægrotantis naturam, vt sunt illi, qui ex natura rei renuentem constitutionem habent; deindè, propter exiguam medicamenti quantitatem, sive dosim: Tertio, propter excremēta fœcalia detenta, & indurata: Quarto, quando humor per aliam regionem, vt per sudorem, vel vrinam à natura movetur: Quinto, quando medicamentum suo destitutum fine, in alimentum, vel in humorem peccantem commutatur: quæ omnia, maxima cum perpensione, docet Gal. vt Medicus prædicta incommoda posit corrigere, & obviare.

DVBIATIO I.

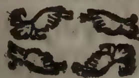
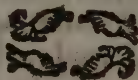
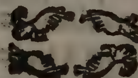
ÆN HIS CORPORIBVS, QVÆ purgantur, ius sine sale sit concedendum.

EX prima propositione à Gal. adducta in antecedenti cap. asserente, post pharmacum purgans ebibitum, exhibitionem ptissanæ vtilem esse, viguit consuetudo inter antiquos, purgatione incipiente, vel aliquibus elapsis horis post assumptionem, ius exhibendi sine sale, vt irritato ventriculo, nauseaque in eo introducta, celeriùs purgatio contingat, quæ tandem consuetudo, rigorosè loquendo, non semper est sustinenda, eo, quod potiùs aliquandò noxam, quam vtilitatem conferat; cuius est ratio: nam vt Hyppoc.
in.

inquit 1. acutorum textu 13. Si alimenta exhibeantur, incipiente purgatione, faciunt eam cessare, ex eo quod natura coctioni alimenti, vtpote familiaris, intenta, à proprio expulsionis munere, sive opere divertitur; ac proindè incipiente purgatione, nequaquam convenit talis iuris exhibitio: militat etiam similis ratio, si propinetur antequam natura suum opus incipiat; nam cum eo tempore, prius agat in pharmacum ipsum, media comminutione, de potentia in actũ reducendo, hinc est, quod si exhibeatur ius alimentitium, potiùs, natura ipsum retinendo ad coctionem amplectetur, sicque reductio pharmaci, frustranea remanebit; ac proindè purgatio innanis.

Aliquando tamen, peculiaritèr inspiciens Medicus languorem facultatis expultricis, vt ista validior reddatur, poterit, postquam iam expurgationem inceperit, prædictum ius sine sale exhibere, vt vegetiori virtute reddita, expurgationem inceptam valeat natura complere; & non solum ius, verum, & etiam aliqua alimenti portio erit propinanda, vt partim præ gravitate, valeat naturam irritare, & subsequta partium compressione, possit meliùs subsequi purgatio, quod præcipuè observandam est, in pharmacis clementibus, ne in nostram naturam facilè convertantur: ex ptisana verò, nulla sequitur dubitatio, cum hæc potiùs ad medicamenti detersionem, & facultati expultrici iuvando conducat.

***

CA-

CAPVT XII.

MEDICAMENTIS PVRGANTIbus, aliquid ſemper eſt admiſcendum.

DVO proponit Gal. valdè neceſſaria, in præſenti capite, primum etenim, quod ſemper cum pharmacis purgantibus, aliquid boni odoris eſt permiſcendum, vt medicamenti facultas, ne ventriculi orificium, exquiſito ſenſu prædictum, offendat, corrigatur; advertendum tamen, inquit, nequaquam eſſe admiſcenda, quæ vim pharmaci poſſunt impedire, vt medicamina adſtrigentia, cum potiùs, quæ tenuioribus partibus pollent, conveniant.

Secundum verò, quod à Galen. in præſenti adducitur eſt, nullatenus oportunè admiſcenda eſſe inter ſe medicamenta purgantia, quæ diverſis temporibus ſuas operationes exerceant, ita vt poſt evacuationem ab vno factam, alia ab alio medicamento incipiat; ex hoc enim, inquit, maxima corporis perturbatio, & agitatio contingeret.

Dicet tamen aliquis, contra primum Galeni præceptum, ſcilicèt, quod non ſemper ſunt permiſcenda cum pharmaco purgante, ea, quæ tenuium partium ſunt, nam ferè ſempèr experimur, apud omnem Medicorum conſenſum, ex doctrina Meſue, & Gal. quod non ſolum eſcamoneum præparatur in citoneo, quod vi gaudet adſtringenti; ſed etiam alia medicamenta cum eo permiſcent: ergo malè inquit Galenus, imperans, non eſſe admiſcenda medicamenta adſtringentia cum purgantibus. Reſpondeo tamen, Galen. tantum eſſe intelli-

gendum de humoribus crasis, qui purgandi sunt, tenues verò valdè, non hoc exigunt; non enim est aliquod inconveniens, vt misceantur purgantia cum aliquibus adstringentibus, præcipuè cum aliqua debilitas virtutis, quæ moderata adstrictione corrigitur, supponatur.

DVBITATIO I.

AN POST PHARMACI PVRGANtis vsum, sit dormiendum.

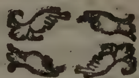
CVM multotiès, non exigua superveniant incommoda ex contracto somno post assumptum pharmacum, debita cum ratione ocurrit dubitatio. Vtrum illo tempore somnus proficuus, vel læsivus adsit: Cui est satisfatiendũ respondendo, triplicem esse somni ocasionem; prima etenim est, quandò iàm est facta evacuatio, tunc quidem, cum medio somno vires reficiantur, permittendum est, de quo nullus dubitat.

Secunda verò ocasio est, purgatione iam incipiente, illo enim casu, plurimas potest noxas somnus adferre: Primò enim, purgatio impeditur, vt Avicenna Fen. 2. doctrina 2. cap. 3. inquit: Quod somnus omnes evacuationes præter sudorem cohibet; nam cum evacuatio, quæ fit medio pharmaco purgante, fiat concurrente duplici facultate, sensifica nimirum, & expultrice, ac sensatio medio somno deficiat, sine dubio purgationem impediet; non verò evacuationem sudorificam, cum ista non requirat concursum facultatis sensitivę: tum, & etiam medio somno, cum iam inceperit purgatio, & materia morbifica sit agitata, medio motu somni ad interna

va-

valebit ad aliquam partem principem irruere, vt sequatur mors, ne igitur hæc, & alia plurima cōtingant, somnus nequaquam est permittendus.

Tertia tandem ocasio est, antequam purgatio incipiat statim post medicamentum assumptum, quod solvitur, in veriori doctrina, affirmativè respondendo, vt Avicenna Fen.1. cap.5. docet, super vehemens medicamentum dormiendum esse; minimè verò super clemens, & debile, cuius est ratio, nam vt vehemens redducatur medicamentum, intensiore, & vegetiore indiget calore in ventriculo; atqui tempore somni, in eo, & in aliis partibus internis calor augescit: ergo maximū beneficium inferet, vt vehemens medicamentum suam actionem exerceat; nec mirum, somnum nativum calorem viscerum ex accidenti intendere, vt Hyppoc. aphorism.1. sentent. 15. *ventres hyeme natura calidissimi, & somni longissimi*, idest propter somni longitudinem, nativus calor vegetior, & intensior redditur: debile verò, & benignum medicamentum oppositum exigit, nàm si post illud somnus permittatur, medio calore intensiori reddito, pharmacum purgans in alimentum, vel peccantem humorem potest commuttari, ex qua Avicennæ doctrina communis Medicorum consuetudo pręcipit, vt assumpto medicamento in pillulatum forma, ægri somnum concilient, vsque quo purgatio incipiat, minimè verò in forma potabili; hoc tamen non ita strictè venit intelligendum, sed magis vniversalitèr, nàm licèt pharmacum purgans in forma potionis assummatur, si vehementis sit activitatis, vt faciliùs redducatur, etiam somnum prærequirit.

DVBITATIO II.

VTRVM ALIQVA, PRÆTER DICta, reperiantur coindicantia, & alia impedientia, ad exhibionem pharmaci purgantis.

EXPLANATIS abundè præcipuis indicationibus ad deliberandũ de pharmaco purganti, ac principali impediente, vt est humorũ cruditas, & cum expositũ maneat, quomodo puerilis ætas, anni tempus, regio, & vtero gerentes, medicamenta purgantia valeant permitere, meritò accedit dubitatio genuina, vtrùm scilicet aliqua alia impedientia adsint, vt medicus purgans pharmacum possit exhibere.

Sit conclusio, purgatio per ventrem inferiorem, impedienda est ab aliquo morbo in situ, vt si vteri procidentia reperiatur, nam quilibet tumor in purgationis via, deductionem humoris per eam potest impedire, vt inquit Hyppoc. in suis epistolis epistola 22. de vsu elebori, his verbis; *neque medicamenta danda sunt decoloratis, raucosis, exanguibus spirituosis, & his, qui præcordia, latera, ac dorsum distenta habent, & torpentibus, & obscurè videntibus, & quibus aurium sonitus sunt, & vrinæ meatibus impotentibus, neque item morbo regio laborantibus, aut ventre debilibus, aut his, qui sanguinis eruptiones, aut turbercula babent*; quam sententiam ita difficilem, ad plures morborum indicationes aperiendas, non ex professo assumimus, sed solum illud annotare oportet, quantum Hyppoc. ab vsu medicamentorum purgantium, impeditis ductibus, aut inflammatis, fugiat, vt Avi-

Avicena fen. 4. 1. cap. 4. *habentium quidem in interioribus apostema, difficilè est ventrem solvere, aut movere* : ergo tumores, aut inflammationes in ventris cavitatibus, ac procidentia intestini recti, & vteri, maximè correpugnant, sive impediunt purgationem.

Sed licet huiusmodi repugnatia ex morbis in via pateat, tamen, cum multoties soleat huiusmodi affectus cum febre complicari, & plurimi tirones statim, ac audiunt quærimoniam dolorificam, subito ad sanguinis missionem, aut pharmaci purgantis vsum properent; ideò perpendere oportet, quod non vtcumque his remediis est vtendum, præcipuè in colica affectione pituitosa, & frigida, nam multoties potest contingere, vt proptèr obstructionem ductus humoris biliosi, à quo, naturæ ordine, solet intestinorum facultas irritari; ideò propter defectum irritamenti, cum bilis non communicetur, excrementa fœcalia diutius detenta, colicam affectionem possunt efficere, vt Aetius lib. 9. cap. 26. Ergo illo in casu, nequaquam erit de pharmaco purganti deliberandum: prædicta enim obstructio, per de obstruentia, & evacuantia solvetur, quodsi ex intestini conniventia, vel aliqua involutio ab excrementorum retentione contingat, potiùs, aut follibus vento plenis, aut vtre, aut siringa, intestina implenda sunt, vt prava intestini situatio corrigatur; quod ex Hyppoc. doctrina, lib. de affectionibus constat.

Cum superiùs egissem cum Gal. quomodo anni tempus coindicet, vel contraindicet purgationem, habita ratione ad vrgentiam, vel ad melioris temporis electionem, ratione præcautionis; nunc iam agitandum venit dubiolum, vtrum astra, ità ad purgationem concurrant, vt valeant eam contra indicare, aut permittere; cuius negativam partem plurimi insequntur, & probatur primo; nulla potest summi indicatio ab Astris, nisi quatenus valent nostra corpora alterare; sed ab alteratione aëris, cum distincta sit, possitque no-

ce-

cere, aut coadiuvare pro salute, nulla potest summi certa indicatio: ergo nulla indicatio ab illis dessumpta, poterit coindicare, aut contra indicare pro pharmaco. Hæc tamen arguties, nullam obtinet vim: Minor enim propositio est falsa, videlicèt, quod ab aëre non desummatur indicatio pro exhibendis remediis: temperies enim ambientis ab astris dependens, potest se habere ex parte morbi, vt ipsum augeat, vel ebelat, vel ex parte medicamenti, quod ratione ambientis acriori, vel benigniori modo opperetur: ergo indicatio, cum nulla sit vrgentia, poterit summi, aut contra indicatio, pro pharmaci purgantis exhibitione, ab astris.

Instabis tamen, medicamentum purgans semper indicatur a causa morbifica; atqui astra nullam habent rationem causę materialis morbificæ: ergo ab eis nulla indicatio, aut contraindicatio pro pharmaco purgante erit desummenda. Respondeo tamen, concedendo libentèr maiorem, & minorem, hoc tamen currit dum adest vrgentia medicamenti purgantis exhibendi: si verò ista non reperiatur, cum influxus astrorum valeat, medio aëre alterante, corpora nostra perturbare, & in alienum statum commutare, meritò, vel à iuvamine, vel à lęsione, indicatio, aut contraindicatio ab eis debet summi.

Vlteriùs insurges; astra solum mediis qualitatibus primis agunt in nostra corpora; atqui medicamentum purgans operatur media qualitate oculta: ergo actio medicamenti, nō valebit ab illis immutari, neque impediri: solvitur etiam facilè talis arguties, concedendo maiorem, nimirùm, quod medicamenta purgantia opperentur media illa proprietate insita, nō tamen ex hoc sequitur, non operari mediis qualitatibus manifestis, per quas nostra corpora valent immutare, & cum huiusmodi qualitates, medio influxu, valeant immutari, aut intendi, sine dubio astra iubare, aut lædere valebuut, vt Hypp. *Sub cane, & ante canem, difficiles sunt purgationes*: ergo ab

astris

aſtris aliquando,dum non adſit vrgentia,indicatio,aut contra indicatio pro pharmaci exhibitione debet ſummi.

Quibus ſic iactis ſit concluſio; nulla exiſtente vrgentia purgationis, aliqua indicatio, aut contraindicatio pro pharmaco purgãte ab aſtris deſumitur: probatur, aliqua indicatio ſumitur pro medicamẽto purganti à corporis temperatura,modo ſubſtantiæ,viribus,& corporis habitu carnoſo,vel gracili ; ſed Luna,& reliqua aſtra,hæc omnia poſſunt immutare:ergo nulla exiſtente vrgentia, ab illis indicatio, aut contraindicatio pro pharmaco erit deſumenda. Minor probatur,ex Macrobio in ſomno Scipionis,cap.19.vbi ait: Quod vita,& conſervatio noſtra moderatur ab aſtris: ergo quia ab eis poſſunt immutari temperies,vires,& modus ſubſtantiæ noſtri corporis:tum & etiam Gal.3.de diebus decretoris, manifeſtè exponit,quomodo Luna ſit cauſa mutationum corporis,ita vt non viventia, & adhuc ipſum mare diverſis motibus agitet, vt Ptholomæus lib. 2. cap. 12. quam doctrinam, plurimi graviſsimi Authores amplectuntur:& hęc de prætioſioribus ad methodicum vſum purgationis ſufficiant.

***

TRACTA-

TRACTATVS,
IN QVO SVBLIMIORA,
ET PLACIDIORA,
DE CRISIBVS,& DIEBVS DECRETORIIS
in ſententiam 36. 4.aphoriſm.

A DOCTORE MEDICO MATHIA de Llera, Veſpertinæ Cathedræ, Auguſti Licæi Moderatore perpetuo elaborata.

SVDORES FEBRICITANTIBVS BONI, SI MANARE CEPERINT:

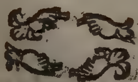
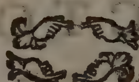
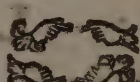
Die 3. 5. 7. 9. 11. 14. 17. 21. 27. 31. 34.
Hi enim ſudores morbos iudicant; qui verò non ita fiunt, laborem, & morbi longitudinem, aut recidivam ſignificant.

LECTOR.

DE die iudicij corporeæ vitæ ſum acturus, vtinam cœlipotens Deus fructiferum iudicium vitæ ſpiritualis ne-

nobis conferat, fœlix dies, in quo Medicus de salute laborantium iudicet: Fœcundus quidem, in quo impassibilis Deus de nostræ animæ salute iudicet; difficilè quidem in morbis iudicium, infelix ideò, cum dies iudicij mortis immineat, infelitior potiùs, si animæ vita, in mortem iudicaretur; ex naturæ pugna cum morbo, labor, ex labore, sudor, ex sudore, causæ morbificæ expurgatio, vt morbi iudicium in salutem contingat: ex assiduo Medici labore, in studiosa veritatis indagatione, sudor, vtinam licèt sanguinis, vt fæcundum diem auxiliandi ægro, seligat; vt benevolum decretorium; iudicare valeat, quod selectiùs medium, quam difficultatum viscera investigare? Qua via, nisi nullum laborem in peritiorum consulendis ingeniis, nullum sudorem in dubiorum Arcanis insequendis renuere? Ex lapidum collissione aër inflammatur, ignescit, scintilla ignita splendescit: ignis omnium activitate validissimus, pestilentis status colluviem disolvit, ac turbulentam caliginem volitare cogit: ex ingeniorum radiis dimicantibus, effervescunt spiritus, inflamantur, ignescunt, scintilla emicat quid mirum, quod tenebricossa ignorantiæ colluvies resolvatur? Dominantesque plurium errores extirpentur? Præciossioraque Arcana elucescant? De his igitur, aureus sermo nobis ocurrit, fax sit polux, vt tibi humilima servitute, ac altiori, quia tuæ doctrinæ obediturus, ac mei, penè infiniti erroris, purgationi paratus sim: hæc, scitu digniora, tibi quisquis fueris, nectareo cordis spiritu, offero,

VALE.

CA-

CAPVT I.

MENS HYPPOC. SENTENTIÆ, adducenda venit.

QVEMADMODVM sudores, qui die 3. 5. 7. &c. manare ceperint, sunt boni, cum rectè finiant, morbosque bene iudicent; qui verò, in aliis diebus fiant, sint mali, ideòque malè iudicent, ita vt morbum longum forè, vel recidivam prænucient: non alitèr Iudices, qui dies à iure determinatos observant, benè iudicant; in aliis verò diebus, malè; nam vel ignorantiam produnt, vel iuditium pervertunt, vel aliquid aliud significant.

Antequam intentio, ac intentionis ratio venerandi Hyp. de diebus decretoriis, ac iuditiis, sive crisibus, quæ in his accidũt patefiat, aliqua de prædictis singularitèr diebus effactu digna, ab Hyppoc. enumeratis, sunt perpendenda: mirifica enim in 3. die, priùs assignato, apparent, cum inter authores, tria in singulis rebus adinveniãtur, vt est substantia, facultas, & opperatio; tria rerum principia, materia nimirum, forma, & privatio; decursu hominis vitæ, tria stadia, infantiæ, virilis ætatis, & senectæ; in rationali anima, tria splendescunt, intelectus, memoria, & voluntas: ex arborum germinatione, tria similiter distinguimus, ramum scilicèt, fructicem, & fructum: triplex hominum ordo Reipublicæ necessariò subservit, nobilium nempè, Aggricolarum, & militum: tres similiter affectus discursus expendimus, fidem, opinionem, & scientiam: tres etiam apparent entis proprietates, vnitas, dũtaxat, veritas, & bonitas.

Nec minus quinarius numerus mirabilis est, cum invĕcibi-

lis David, contra Goliat pugnaturus, quinque lapides elegiſſet: quinque ſimiliter porticus obtinebat piſcina, vbi ſanabatur infirmus: quinque ſunt ſenſus corporis, mediis quibus nobis rerum noticia innoteſcit; quinque literis gaudet venerandum nomen, Ieſus, & quinque, Beata Virgo Maria.

Sicut numerus ſeptenarius eſt boni augurij, vel iudicij, ſummumque bonum in eo continetur, ſic apud politicos hic numerus rerum auſpitiis, optima creditus eſt, dare omnia, & ſumma omnia portendere, atque polliceri: ſolebant ſimiliter veteres, in erudiendis filiis, per ſeptenia eorum ætatem dividere: primo enim ſeptenio, ita pueros exercitationibus inſtituebant, atque alebant, vt eorum corpora idonea red-derentur ad labores, tum ſtudij, tum militiæ ſubſtinendos: in ſecundo verò ſeptenario, primam philoſophiæ partem, videlicèt logicam, eis proponebant, quam complecti Grammaticam, Rethoricam, Poeticam, & Hiſtoricam deſiderabant: tertio ſeptenario, ad ſecundæ philoſophiæ partem, quæ matematicam continet regebant: quarto, ad naturalis philoſophiæ principia accedebant; quinto, moralis philoſophiæ ſolidiora fundamenta aggrediebantur: ſexto, ad methaphiſicam ſe conferebant: ſeptimo demum, fructum omnem anteactæ vitæ, legendo, & commentando percipiebant.

Inter omnes, ſimbolũ fortitudinis, ſeptenariũ numerũ eſſe admittitur, ideòq; adducitur exẽplar, ex Cæſaris fortitudine, qui ſpatio ſeptẽ annorũ, vniverſam Galiã devicit; propterea, ita natura validum connatum in cauſam morbificam, ſeptimo die, in morbis exactè acutis, ſolet efficere, vt prædicto die ſeptimo, veluti in ſimplicitèr acutis, decimo quarto, morbum devincat, ac iuditia critica fælicitèr contingant.

Nonus paritèr dies, meritò ab Hyppoc. in prædicto oraculo enumeratur, omni perpenſione dignus, cum non ſolum in morbis ſingulares eventus appareant, verum etiam

plu-

plurima scitu digna, in diversis rebus reperiantur: iste enim numerus, specialitèr ad hominem videtur accommodatus, tèr nimirum, tribus potentiis constituitur, vt tribus corporis facultatibus, vt est sensitiva, vitalis, & nutritiva; similiter tribus potentiis animæ, vt sunt intelectiva, volitiva, & memorativa: tribus etiam Theologicis virtutibus, vt sunt spes, fides, & charitas; ideòque brevitèr homo, sub numero novenario, specialitèr complectitur: sicut enim expertum est, quod homo sine cibo, novem diebus vivere comprobatur; novem paritèr homo, Angelorum ordinibus, sociatur: puer similitèr in vtero matris, nouem mensibus perficitur, & formatur.

De numer. 11. plurima possunt præscribi: omne enim peccatum est vndenarim, quia dum perversè agit, præcepta decalogi transit, vndè; quia, nulla nostra iustitia per se, vitæ æternæ meritoria est, in tabernaculo testimonij, quod erat in itinere populi Dei, veluti templum ambulatoriũ, iussa sunt fieri vndecim saga cilicina; qui est habitus penitentium pro peccatis. Numerus quidem 14. sequutus, secundam septimanam morborũ claudens, secundũ principatũ post 7. vt infra patebit, sibi vindicat: mirabilis quidẽ huiusmodi numerus: decimo quarto etenim anno capti fuere sodomitæ quia per trangresionem præceptorum legis, scilicèt, & evangelij, capiuntur homines à Diabolo; id ipsum sentit Augustinus, significans, tres tessaradecadas; tres quatuordecim generationes, quas, deducta Christi generatione, ab Abraham vsque ad Christum, epilogo quoddam constringit Evangelista, vbi inquit: Tres distinctiones in generatione Christi, misticè, insinuant, fidem Sanctæ Trinitatis, quam concorditer astruit doctrina legalis, & Evangelica. Plurimi ex iurisperitis, alimenta pueros, præcipere vsque ad 14. annum dicunt, fœminas vsque ad 12. alij verò, fœminam vsque ad 14. marem verò vsque ad 18.

Nec

Nec minus celebris eſt num. 17. cum plurima prædicto numero obſervata in rerum natura ſint. 17. etenim die menſis Martij anno 1586. tanta in Burgundia aquarum innundatio fuit, vt vrbis Champlitenſis fortiſsimam Turrim, & pontem, illiùs furioſo quoddã impetu, penitus evertiſſet, in Hollãdria die 17. Aprilis anno 1420. ſevitia Maris Dordracum, facta eruptione, totam regionem innundavit: die etiam 17. Octobris anno 589. maxima fuit in Venetiarũ finibus, aquarum innũdatio, quæ maximum omnibus detrimentum vivẽtibus atullit. Fluvius Tibris in tãtum increvit, vt ſupra Romæ Muros vrbis, maximè influeret, & cum per alveum eiuſdem fluvij, ſerpentum multitudine feriſsimus Draco miræ magnitudinis tranſiens per vrbem, vſque ad mare deſcendit, ſubſequta ſtatim fuit hanc innundationem, ob defuncta corpora, graviſsima peſtilentia, quæ inguinaria ſolet vocari, vt Paulus Diaconus ſcripſit, digeſtis Longobardorum, lib. 3, cap. 11.

Vigeſimus primus deindè numerus magni faciẽdus venit, cũ fœliciſsimi evẽtus, prædicto numero, in morbis obſerventur; ſed quare potiùs 21. diem, quam 20. atulerit Hyppoc. in apperienda ſentẽtia: infra oſtendetur; nec ſine miſterio 27. numerus occurrit, cum Arca Noe, ſeptimo menſe ſedit, id eſt requievit: tum & etiam 27. die, inquit Auguſtinus, ſecundi menſis, ſiccatam fuiſſe terram, tanquam iam finita eſſet Baptizandi neceſsitas: in numero dierum 57. ipſa eſt enim dies ſecundi menſis 27. qui numerus, ex coniunctione ſpiritus, & corporis ſepties octonos habet, vno addito, proptèr vnitatis vinculum, vt ſcripſit Plato dicens, animæ mundi factam fuiſſe generationem: numerus tandem 34. non ſine magni ſignificatione miſterij, etiam reperitur, hac enim ætate, dominus fuit paſſus, ea etiam à mortuis reſurrexit: de quibus omnibus diebus, dum peculiaritèr vim, & activitatem oſtendentes, inferiùs agamus, ſpecioſiora venient adducenda.

Qui-

Quibus ſic prælibatis, venerandi Hyppoc. mens breviſsimè oſtendenda offertur;illi enim ex doctrina Hyppoc.ſudores,in febribus acutis ſunt boni; ideſt,bonum iudicium, ſive criſsim terminant, qui in diebus decretoriis accidunt; ſed ſic eſt, quod dies tertius, quintus, ſeptimus, & omnes ſuperiùs allati, & ab Hyppoc. enumerati, ſunt decretorij: ergo ſudores, qui his diebus,in febribus acutis, contingant, erunt boni. Maior propoſitio,probatur exGal.2.prognoſticorum,comment.54.aſſerente: *Decretorius dies ad iudicationis firmitudinem conducit, quodſi in eo,ſigna ſalubria affuerint,iudicationis bonitatem firmavit: ſi verò in eo, inſalubria ſigna apparuerint, malum iudicationis inditium conducent, cum tamen, hinc, & indè firmum ducant iuditium*: Ergo ex doctrina Gal. boni erunt ſudores, quandò in diebus decretoriis ſupervenerint, niſi eis mala ſigna aſſotientur, aliàs enim, potiùs damnandi, vt ipſe Gal. 2. prognoſticorum comm.36.inquit, quod in convaleſcendis, omnia bona inditia adeſſe, eſt neceſſe: in moriendis verò, ſufficiet ſi vnicum pravum ſolum adfuerit inditium: ergo vbi ſudores in diebus decretoriis inſurgant,non erunt boni, niſi eis concoctionis ſigna iungantur,quæ quidem,perpetuo fidelem,& certam,ſalutisſpem oſtendunt, vt Hyppoc. epidemiorum 1. ſectione 2.46. *coctiones celeritatem iuditij, & ſalubrem ſecuritatem oſtendunt, cruda verò, & incocta, atque in malos abſceſſus conversa, iudicationis carentiam, aut dolores, aut morbi diuturnitatem, aut mortem, vel recidivam ſignificant.*

Roborabit etiam,idem Gal.2.prognoſticorum,comment. 54.exponens,vtrum bonum,an malum iudicium,decretorius dies prodeat, aliis etenim cognoſcitur ſignis; nam vbi in die decretorio, aliis apparentibus ſignis,æger meliùs ſe habuerit, iudicium erit laudabile;vbi tamen deterior extiterit,iudicium erit pravum:ergo non præter rationem dicitur,omnes ſudores, qui in die fiunt decretorio, bonos eſſe,ſub modo prædicto ſententiæ intelligendæ.

Se-

Secunda verò propositio, vt est minor, videlicèt diem tertium, quintum, septimum, & alios superiùs dictos, esse decretorios, probatur ex Hyppocrat. lib. 1. de morbis popularibus; tum & etiam, ex Gal. comment. 3. & 14. vbi omnes dies in quibus iudicia fiunt, debito ordine descripsit, vt latiùs infra patebit, dum peculiaritèr de recta dierum serie, & ordine agamus; ex quibus Hyppoc. intentum sigillatum manet, cuius fundamentum satis conspicuum apparet, vt Medicus nimirum perfectè caleat, qui dies probandi, laudandique sint ad crisim, quæ per manifestam evacuationem celebratur; ideòque venerandus Hyppoc. speciosè, sudores pro exemplo adfert, quamvis plurimę diversæ evacuationes, vt postea ostendemus valeant sub intelligi, quę si aliis diebus, citra enumeratos, contingant reiciendæ, parvique pendendæ sunt, cum non perfectè decernant.

CAPVT II.

DE NATVRA, ET ESSENTIA, differentiis, & causis, perfectæ, vel imperfectæ crisis.

PRIMVM, quod inter ea, quæ ad ostendendam perfectam, & indeficientem crisim, aut iudicationem morborum, à Gal. significatur 1. aphorismor. comment. 12. est, vt scilicèt iudicium fiat in die decretorio, ita vt ab indice sit indicatum, nam huiuscemodi signo, actionem secundum naturam in nostris fieri corporibus, possumus cognoscere, causamque morbificam per suos gradus paulatim alterari à natura, ac debito tempore superari secundum vtramque radicem, per supernam, videlicèt secundũ Lunæ motum, ac

per

per infernam naturæ, nimirum motum ordinatum causam morbificam excerni, & quemadmodum crisis, quæ die decretorio, ab Hyppoc. enumerato, non fit, pravum naturæ motum prænuntiat, mortem etenim, vel recidivã, seu morbi diuturnitatem, vt Hyppoc. aphorismo. 5. sentent. 29. adducto exemplo tirani diei, qualis est sextus; servata quidem eadem paritate, crisis quæ fit in die decretorio, perpetuũ, atque indeficientem naturæ motum demonstrat; non aliter in 6. die, quia non est decretorius, rigor superveniens, difficilè iudicium inferre, inquit Hyppoc. 29. sent.

Quia tamen nullus Medicorum, Hyppoc. sensum percipere valebit, quoad crisim perfectam, vel imperfectam, quin priùs sciat, quid, & quotuplex sit crisis, & quæ illius causæ, vt morbi fidelitèr, vel è contra iudicentur; ideò operepretium est cum Gal. quæ candidiora, & selectiora per tres libros de crisibus attullit, animadvertere; agit enim Gal. de subita, repenteque facta in morbis mutatione, quæ Græce crisis appellatur, & latinæ propriè iudicium, cumque talis mutatio in statu morbi fiat, ideò præcognitio futuræ crisis, erit status cognitio, sicque Gal. adfert signa, quibus morbi statum cognoscamus, vt eum, ab aliis morbi temporibus secernere valeamus; & quia status vnicum est inter tempora morborum, propterea maturo, subsequtoque sermone, de aliis morborum temporibus, etiam disputationem construit; vt 1. libro elucescit: in secundò verò, talium temporum cognitionem, in febribus explicat; in tertiò tandem, signa quibus præsentem, & imminentem crisim, sive iudicationem percipiamus proponit, & talitèr in prognosis firmitatem alloquitur, vt futurum diem, & horam, qua crisis contingere valeat, & per quam corporis partem fieri debeat, luce meridiana clarius exponat.

Hæc igitur vox crisis, sive iudicium per metaphoram profertur, à foroque iudicij extracta, in artem medicam per si-

militudinem adducta est: hoc enim nomen à quodam plebeio, è medio foro, in nostram Apollineam artem translatam fuisse Gal. in 3. prognostic. scribit: assimilantur enim, & capitis causam dicere, & morbo acuto laborare, veluti ab Actore iudicium pro tribunali rapi, & à morbo in vitæ discrimen trahi; quarè, sicut tria sunt, quæ forum constituunt Actor videlicèt, reus, & iudex, non alitèr in morbis, tria spectantur, natura nimirum, morbus, & dies criticus, vt crisis fiat, natura humores noxios, à bonis secernente, illosque ad excretionem præparante.

Nomen hoc, crisis, in Hyppoc. atque Gal. doctrina, varium, ac multiplex est: sæpè enim crisis sumitur pro solutione, sive quacumque morbi terminatione, sive subitò, sive sensim fiat, vt in Hyppocrat. libello de purgationibus patet, cum asserat: *Iudicare in morbis est, cum augescunt, aut marcescunt, aut in aliam speciem transmuttantur, aut omninò desinunt.* Tum & etiam Gal. 1. de crisibus, cap. 11. inquit: febrem hecticam crisi iudicari, cum sensim solvatur, crisis. Secundò, significat violentos aliquos naturæ connatus; ideòque Hyppocrat. libro de septimestri, & octimestri partu, appellat partus, & aborsus nomine crisis. Tertiò sumitur pro morbi temporibus, & exacerbationibus, vt 1. aphorismor. sentent. 11. ait Hyppocrat. *His qui per circuitus fiunt accessiones, nihil dare oportet.* Meritò quidem crisis, vsurpatur pro accessione, solum enim in vigore, atque exacerbatione, crises, sive iudicia contingunt, numquam tamen, vel raro in declinatione, & principio, laudabiles crises eveniunt.

Quarto vsurpatur crisis pro perturbatione, quæ ipsam crisim præcedit, dum antequam morbi iudicatio fiat, maxima humorum agitatio, ac sympthomatum complicatio contingit. 5. sumitur crisis ex Hyppoc. pro actuali evacuatione, vt lib. de locis in homine asserit, *medicamentum benè sanis non propinandum:* Gal. etiam 3. de crisibus 4. ac lib. de vi-

ctus

ctus ratione in acutis, ait, *crisim simpliciter dictam nominamus eam, quæ vel est ad salutem, vel ad melius.* Sexto deindè vsurpatur crisis apud Hyppoc. in coacis prænotionibus variis in locis, pro interitu, vt ipse ait, *lingua quæ multum nigrescit, crisim 14. die futuram esse ostendit*, ideſt, exitium sive interitum.

Propriè tamen definitur crisis 1. de diebus decretoriis cap. 1. ex Gal. tum & etiam 7. ac 3. de crisibus: tum similiter comm. in apho. 13. & in 23. sectionis 2. *Subita, & repentina mutatio in morbo, ad salutem, vel ad mortem.* In qua quidem mutatione, sive motu, quinque philosophus observat, videlicèt, terminum à quo incipit talis motus, terminum per quē fit, terminū in quē desinit, movens, & mobilè: terminus à quo incipit crisis, sive iuditium, est morbi incrementum; quarè pro varia morbi natura, celerior, aut tardior fiet crisis; ita vt morbi acuti, celeriùs, longi verò tardius, iudicentur. Acutorum autem morborum, alij sunt exactè per acuti, alij exactè acuti, alij simplicitèr acuti, alijque acuti ex decidentia: exactè quidem morbi peracuti 1. quatenario iudantur, vt secūda sentētia sectionis tertiæ prognosticorū ostēditur; *febres etenim malignissimè, horrendisque symptbomatibus comitatæ, quarto die interimunt*: morbi verò peracuti septenario iudicantur, quemadmodum simplicitèr acuti, quatuordecim diebus, vt Hyppoc. 2. apho. sent. 23. *morbi acuti* 14. die terminantur, reliqui verò longi, per septenarios à vigesimo ad quadragesimum; per vicenarios verò, à quadragesimo ad centesimum iudicantur: post 120. iam vis dierum parvi fit, tunc enim solum mensibus, & annis, morbi solvuntur.

Terminus verò in quem desinit crisis, sanitas, aut mors appellatur, sive illis proximus iam status, vel transitus in aliam morbi speciem; terminus verò per quem movetur crisis, est totum illud tempus, quo coctioni, secretioni, & excre-

tioni natura incumbit, ac dedita est, movens verò, est ipsa natura, quæ crisim movet, ita vt humorem morbificum concoquat, secernat, & excernat, vt ait Gal. *natura secernente humores noxios à bonis, eosque ad excretionem præparante.* Natura, quidem ex Hyppoc. morborum est medicatrix, movet? Ergo natura, & promovet crises, ita vt si debilior fuerit, à medico iuvari possit, veluti Gal. in comment. sentent. 20. sectionis primæ vult, si crisis imperfecta sit, ab arte iuvari; si verò perfecta, nihil movendum, nihilque novandum, vt Avicenna, instante crisi, si sudoris signa appareant, sudorificis vtitur, totumque ventrem oleo calido perfundit; sic etiam in epidem. Methoni cæpit die critico sanguis è naribus stilare, statimque Hyppoc. aqua calida caput illius cæpit fovere, cuius ope copiosius, ac fœcundius sanguis effluxit. Mobile demum in crisi advertendum restat, humor scilicèt morbificus, qui tum alteratione, tum coctione, secretione, & expulsione, à natura movetur.

Sed vt strictius crisis natura patefiat, ipsius differentiæ minimè sunt parvipendendæ: Hyppoc. etenim sect. 3. lib. 1. epidem. quatuor statuit crisis differentias, vnicam exponens esse ad salutem, aliam ad mortem, alteram ad melius, aliam verò ad deteriùs; easdemque Gal. agnovit in comm. 3. prog. fit enim crisis quadrupliciter, vel quia ægri confestim à morbis liberantur, vel magnam in meliùs mutationem persentiunt, vel confestim moriuntur, vel longè peius se habent, multò accuratiùs cap. 21. de diebus decretoriis, & 3. de crisibus cap. 7. omnes crisis differentias patefecit: quædam autem est crisis perfecta, in qua nihil reliquiæ morbi vincendum superest; quædā verò imperfecta in qua humor noxius, nō omnino est evacuatus: alia deindè est fida, in qua nullū est relapsū sive recidivę periculū: alia est infida, quę è cōtra accidit: quædā similitèr est manifesta, quia cū excretione, vel abscessu manifesto apparet: alia præterea est indicata, quia diem

pro-

proprium indicem obtinuit, veluti si in prima septimana 4. diem indicem habeat; in 2. septimana diem vndecimum, in 3. verò diem 17. alia verò crisis reperitur, quæ nullatenus indicata fuit: quædam etiam periculosa contingit, quia gravissimis sympthomatibus committata est; quædam absque periculo, quia mitioribus; quædam denique absolutè bona, quoniam in salutem, quemadmodum alia absolutè mala, quoniam ad mortem terminatur.

Sed cum vnica tantum divisione, has omnes crisis differentias complecti valeamus, brevitèr est resolvendum, quod crisis, alia est perfecta, alia imperfecta: Perfecta, quæ morbum perfectè iudicat, & ista duplex salutaris videlicèt, vel lethalis: imperfecta paritèr est duplex, alia ad meliùs, quæ non omnino morbum solvit, sed vt æger meliùs se habeat conducit; alia tandem est ad deteriùs: imperfecta tamen dicitur, quia non perfectè morbum in mortem iudicat: quæ de crisis differentiis sufficient, si ad morborum tempora; quibus debent accidere, cognoscenda properemus.

Hoc autem nomen, principium, tribus valet vsurpari modis. Primò quidē, pro morbi insultu, sive pro indivisibili invasionis parte, qua morbus hominem apprehendit, in quo significato, principium latitudine caret, cum sit illud temporis instans, quo incipit ægritudo invadere. Secundò sumitur pro tempore, quod latitudinem obtinet; hoc etiam duplex est, primum inartifitiosum, veluti superiùs, quale est illud spatium temporis, quod prima accessione clauditur, magnaque ex parte in tertium vsque diem protenditur, in qua significatione sumitur ab Hyppoc. 1. epidemiorum, part. 3. sent. 10. cum inquit: *Continua febris statim incipiens quibusdam viget*, Vbi per principium, non intelligitur 1. pars totiùs morbi, aliàs enim in hac prima morbi parte, etiam includeretur pars tertia, quæ vigor, aut status illius est. Tertio tandem sumitur principium morbi, in sua propria significatione, provt

provt eſt omne tempus cruditatis, ſigniſque obſcuræ coctionis terminatur, de quo rigoroſo ſenſu principij agendum venit.

Sed qua ratione, morborum incrementum, vigorem, ſive ſtatum, ac declinationem percipiamus, manifeſtè Gal. exponit, vt infra eluceſcet, in cuius doctrinam inſequendam, priùs ſciendum expedit, incrementum, ſive morbi augmentum, non eſſe ex ſola acceſsionum anticipatione annotandum; plurimi enim ſunt morbi, qui anticipatis exacerbationibus gaudent, quæ acceſsionum anticipatio, ex propria morbi natura evenit, cuius eſt ratio, quia humores, quibus febris accenditur, nimis acres, & mordaces dominantur, ſubiectumque febricitans ſenſu exquiſitiſsimo pollet, habitus etiam rarioris eſt, aliaque ſimilia ſolent concurrere, vt ante tempus, natura ad humoris morbifici expulſionem prorritetur, ac moveatur.

Vt igitur ex accèſsionum anticipatione, incrementum morbi iudicemus, hęc ocurrere debent; exacerbationis nimirum anticipatio, eiuſdem longitudo, moduſque invadendi vehementior: ſi enim anticipando, longiores apprehendant, vehemētioreſque ſint, & gravioribus ſympthomatibus contingant, incrementum morbi erit iudicandum, vt Galen. 1. comm. 12. dilucidat: ſi tamē remiſſo modo invadendi ſe habeant, potiùs declinatio morbi tenenda: ſi verò eundem ordinem, vel diſpoſitionem apprehenſionis ſervet, ſtatus naturam ſignificabit: anticipatio quidem, & longitudo acceſsionum, facilè vnicuique patebit: magnitudo, ex propriis morbi ſympthomatibus: modus verò, & mos acceſsionis, ex ſignis ſupervenientibus.

Nec ſolum acceſsiones, ad morborum tempora cognoſcenda inſpicere oportet, verum etiam declinationes, ac ipſarum acceſsionum intermiſsiones; ſi enim tempus, intermiſsionis, ac declinationis, brevius, ac laborioſius, quam ante-

antecedens fuerit, & aliqua sympthemata exarcebationis permaneant, morbus incrementum suscipiet; è contra verò si tempus in quo intermittit accessio, longuis fuerit, faciliusque sustineri valeat, & nullum accessionis sympthoma remaneat, morbus declinationis naturam sibi induet.

Quia tamen plures adsunt morbi, in quibus prædicta tempora non facilè cognosci valent, quoniam in accessione prima ad statum perveniunt, quatuorque morbi tempora percurrunt, propterea Gal. hanc ex Hyppoc. deduxit manifestam cognitionem, quam vt scientificam, omnes insequantur, ex signis nimirum supervenientibus: Hyppoc. enim 1. aphо. sent. 12. sic ait, *accessiones, & constitutiones, morbi indicabunt, anni tempora, & cirtuituum successiva incrementa, sive quotidie sive alternis diebus, sive per maiora intervalla fiant, &c.* In qua 1. oraculi parte methodum coniecturalem, ex triplici capite desumptam, nobis proponit, ex natura videlicèt morbi, ex anni tempore, & ex successivis accessionum incrementis.

Quibus sic iactis, ad maiorem expositionem priùs notandum expedit, quod hoc nomen constitutio, solet ab Hypp. nuncupari, vt Gal. 3. epidemiorum in præfactione commẽtarij. 3. testatur, omnis forma, idea, vel species, cuiuscumque rei, vndè, per constitutionem morbi, in prædicta sententia, ait Gal. 1. de crisibus cap. 4. quod debemus intelligere quandam morbi speciem, sive ideam, secundum quam, ex omnibus temporibus vniversalibus morbus constituitur; quare nihi, erit aliud morbi constitutionem perpendere, quam, an sit morbus acutus, vel per acutus, sive morbus longus, vt calleamus, quandò ad vigorem, sive statum, perventurus sit.

Secundum verò nomen ab Hyppoc. allatum, videlicèt accessio, non vnico modo in Gal. doctrina vsurpatur, duo quidem significat: primo enim sumitur, pro principio, augmento, & statu totiùs circuitus, in quo significato Gal in cõm.

hu-

huius sententiæ definit accessionem, *per deteriùs tempus totiùs circuitus*; idest, à prima invasione accessionis vsque ad vigorem, sive statum, intelligitur. Secundò accessio, pro quatuor morbi temporibus, vt Gal. 1. de crisibus, cap. 3. Tempus verò intermissionis illud appellatur, in quod accessio pervenit, cum in quietem sine febre desinit; declinatio verò est illa pars accessionis, quæ vigorem, sive statum, vsque ad novę accessionis principium subsequitur: periodus verò, sive circuitus similis est ad idem redditus; idest, omne illud spatium à prima invasione vnius accessionis, vsque ad invasionem alterius. Typus denique est intensionis, & remissionis, per certas, & ordinatas vices, reversio; vel est tempus mali in quo accessio, vel intermissio, statutis, fixis, certisque vicibus contingunt.

Quibus prælivatis, facilè innotescunt Hyppocr. verba, inquit enim Hyppoc. *accessiones, & constitutiones morbi indicabunt*; idest, an morbi repetant singulis diebus, vel tertio quoque die. Cuius morbi constitutionem ex quadruplici capitę possumus cognoscere; ex morbi videlicèt specie, sub qua includitur causa; ex magnitudine, more, & motu; quæ omnia pro essentiæ morbi variatione paritèr immutantur; tum & etiam ex materię morbificę natura, partis lessę præstantia, ac symphomatibus morbum commitantibus, morbi constitutionem, sive statum, ac alia tempora vniversalia valemus percipere, si quidem ab specie morbi, illius futurus status percipietur, nam si morbi species sit quartana, tardè, longèque eveniet status. Præterea à morbi magnitudine; nam si morbus magnus fuerit, vt febris ardens vehementissima, celerrimè status adveniet, crisisque brevi tempore apparebit: mos prætereà morbi, futurum statum ostendet; nam ex pravitate, aut benignitate morbi, celeriùs crisis continget, morbusque ad mortem, vel salutem brevissimè terminabitur; velutì etiàm ipse morbi motus, si sit velox, vel tardus, statum sive crisim proximam, vel remotam futuram esse significabit; meritò igitùr, inquit Hyp.

vt tempora morborum percipiamus; *accessiones,& constitutiones*; id est, ipsi morbi secundum suam speciem, magnitudinem, motum, & morem, indicabunt quomodo accessiones,& constitutiones; hoc est morborum tempora, quasi dicat principium,incrementum,statum, & declinationem caleamus.

Notandum tamen expedit, quod cum morbi species ab illiùs causa desumatur, nihil aliud erit naturam morbi,& speciem perpendere, quam illiùs causam indagare; qua propter morbi à succo bilioso pendētes,breves sunt,quia huiuscemodi humor potiùs morbos acutos generat;sicque illorū cōstitutio, sive status brevior adderit, ac 3. quoque die accessiones obtinebūt: si verò causa morbifica humor pituitosus, aut melancholicus sit,ex natura morbi à prædicta causa pēdentis,morbi constitutionem longam esse inferendum erit, ac singulis diebus dum à pituita,veluti de quarto in quartum,dum à melancholia nascantur,fiet exacerbatio.

Mirifica sunt etiam venerandi Hypp. subsequētia verba, ad morborum tempora cognoscenda, dum inquit; *& anni tempora*: ex anni enim tempore, quo morbus generatur, valebit statum brevem, vel longum morbi,iudicare; vt Gal. in cōm. prædictæ sententiæ inquit, *quod si fuerit febris tempore æstatis, indicat accessionem esse futuram de tertio in tertium, ac brevem, simulque morbi statum citò fore significat: si verò tempus autumnale viguerit, accessiones futuras de quarto in quartum longiores; morbique statum in longum protrahendum indicant*, similiter Hyppoc. 1. aphorism. sent. 25. *stive quartanæ breves,autumnales verò longæ, & præcipue hæ quæ hyemem attingunt*: idemque ex doctrina Hyppocrat. de alliis anni temporibus regione,cœli statu,velutì de laborantis temperie, ætate, sexu, consuetudine, ac similibus dicendum venit.

Vlteriùs per reliqua verba,Magister Hyppoc. huiuscemodi doctrinam solidissimè sigillat,videlicèt: *Et circuituum successiones*

cessiva incrementa, sive quotidie, sive alternis diebus, sive per maiora intervalla fiant; quæ omnia satis supra manent adaperta, dum de antepositione, vel postpositione, longitudine, vel brevitate, vehementia, vel remissione, ac pravitate, vel benignitate accessionũ per diversos circuituum repetẽtium motus, sermo constructus mansit.

Sed vt magis veritas, & cognitio morborum temporum elaborata sit, per vltima Hyppoc. verba, ratio elucescet, cum asserat: *Sed ex his, quæ mox apparent indicia sumuntur, &c.* Quibus demonstrat, quod signa supervenientia in morbis, præcipuum sibi locum abrrogant, vt prædicta tempora discernamus: sumuntur quidem signa supervenientia ex coctione, vel cruditate causæ morbificæ, quod Gal. ex Hyppoc. firmat 1. epidemiorum, part. 2. sentent. 44. & 45. vbi inquit: *Omnes coctiones excrementorum, vndequaque bonas, ac tempestivas esse, & iudicarios abscessus considerandos: nàm coctiones celeritatem iudicij, & salutis securitatem ostendunt*: Ex coctionis igitur signis facilè morborum tempora percipiemus: Signa etenim huiusmodi, in triplici sunt differentia, obscura nimirum, manifesta, & perfecta, vt Gal. 1. de crisibus, cap. 14. & 15. in principio autem signa cruditatis apparent, & obscuræ coctionis, quæ sub cruditate continentur: terminant quidem, & extrahunt principium signa iam manifestæ coctionis, quæ in incremento reperiuntur; incrementum verò finiunt, sive solvunt, signa perfectè coctionis, quæ in statu adsunt, quem etiam extrahunt; signa coctionis perfectæ cum symptomatum sedatione, quæ potiùs in declinatione splendescunt, quæ vniversalis methodus, valdè ad prædicta tempora vniversalia morborum prærequiritur.

CAPVT

CAPVT III.

DE SIGNORVM DIFFERENTIIS, quæ bonam, vel pravam crisim discernere valeant.

CVM signa morborum prognostica, ad malam, vel bonam crisim iudicandam, varia sint, ideò eorum discrimen proponendum accedit; prognostica igitur signa in communi, vel sunt propria, & pathognomonica morbis, vel supervenientia: pathognomonica etenim signa sunt, quæ proprij morbi speciē significāt, & talitèr morbū insequūtur, vt omni, soli, & semper tali morbo sint propria, ita vt nullatenus possint ab eo separari, sicque cum eo invadunt, & cum eo desinunt, veluti vmbra corpus committatur; sed cum difficilè sit, in quolibet morbo peculiari, semper signum pathognomonicum assignare, quod vni soli, & semper morbo conveniat, propterea sub nomine vnius signi, pathonomonici, sindromem quandam à Gal. pathognomonicam vocatam, cōstruere debemus, vt in morbo laterali.

Signa præterea assidentia, sunt ab ipso morbo separabilia, quia non illi propria, sed aliquando cum morbo invadunt, aliquando superveniunt, quandoque neque omnino adsunt, neque ad constitutionem morbi percipiendam concurrunt, sed potiùs locum, sive partem affectam indicant, velutì si impleuritide dolor vergat ad hypocondria, vel ad claviculam ascendat: si ad hypocondria, potiùs partem inferiorem pleuræ esse affectum ostendit: si verò ad claviculam, potiùs superiorem; non aliter decubitus ægri, in pleuram læsam, sive in latus affectum, vel in sanum, signum est assidens, nam decubi-

tus gravis, & molestus iuxta latus læsum, inflammationem, in parte exteriori pleuræ assidere significat; si verò decubitus gravis, & toleratu difficilis in latere opposito reperiatur; videlicèt, vbi non adest pleuritis, potiùs inflammationem esse, in parte interiori pleuræ cõmonstrat: si demum æquè sit gravis, & molestus decubitus, in vtramque partem inflammationem æquè gravem, ac laboriosam; tum in interiori, tum etiam exteriori parte pleuræ assidere, significat, vndè huiuscemodi signa assidentia vocata, nec morbi speciem, neque constitutionem, idest vigorẽ, aut statum demonstrant, sed potiùs ad partem affectam iudicandam, prosunt.

Signa tandem supervenientia, nuncupantur ea, quæ morbis superveniunt; ista quidem triplicia sunt, coctionis videlicèt, & cruditatis, salutis, & mortis, & critica, sive decretoria; signa quidem critica, numquam in morbi principio apparent, desumpto principio pro prima morbi parte; non enim essent supervenientia, si in eodem principio acciderent; propterea, quando in principio apparent, tale principium pro primis tribus diebus vsurpatur, quorum in spatio morbus ad statum, & declinationem valet progredi; vel tunc potest principium, pro quarta morbi parte intelligi, & præcipuè, circa vltimam principij partem, quæ incremento est annexa, quamvis pluries huiuscemodi signa critica, in augmento, & statu, soleant evenire, vt vehemens rigor, fluxus sanguinis è naribus, vel vomitus, alui profluvium, sudor, nox ante accessionem molesta, & alia similia, quæ signis coctionis, vel cruditatis sunt annexa, vt laudabilem, vel pravam crisim ostendant.

Primum igitur ex supervenientibus, sive mox apparentibus signis, coctionis, & cruditatis est; vndè Gal. 1. de crisibus, cap. 7. vt Medico prædicta signa patefiant, excrementa propria cuiuscumque partis perpenduntur, affectum enim talis partis necessariò demonstrant: in excrementis enim, ex Gal. 1. de crisibus, cap. 5. quatuor sunt animadvertenda; nam vel

excrementa sunt cocta, vel cruda, prava, vel maligna; cocta cũ communitèr conveniant his, qui affecti sunt morbo, & qui sanitate fruuntur, propterea ex se nihil lethale ostendunt, nam signa coctionis ex se, quolibet tempore appareant, laudabilia sunt.

Quid verò per cruditatem significatur, ex Gal. 1. de crisibus, cap. 7. sic alloquente, patet: *Quod verò illi, quod secundum naturam se habet maximè contrarium est, crudum existit, & magnam laborantium locorum imbecillitatem demonstrat*: Ex quibus Gal. verbis duæ cruditatis differentiæ offeruntur, altera quidem communis, videlicèt omne illud, quod nullam alterationem à natura recipit, sive sit propriè crudum, sive pravum, sive malignum; communitèr enim dicetur crudum, nam omnem naturæ alterationem obnegat: alia verò differentia cruditatis proprie dictæ, est illa quatenus excrementum, nec pravitatẽ, nec malignitatẽ in se continet, sed solum simplicem quandam cruditatem, quod Gal. loco citato satis expossuit, sic asserens: *Si verò aliquam naturam vitiosæ causæ habeant, vt esse nigram, iàm tale exitiossum erit.* Quod vt intelligamus animadvertere oportet, quod Galen. libro artis medicinalis, cap. 16. asserit: *Ita pernitiosissimus succus est attrabilis, vtpotèquæ intestina radat, maligna admodum sit, concoctuque difficillima, & ad purgationem ineptissima, atque etiam per assationem genita, plurimum inducat calorem, omnium mitissimus sanguis, qui & dulcissimus sit, & ad coctionem facilior; reliqui verò humores duo, medium in simplicitate, & malignitate obtinent*: Erit ergo malignus humor, non solum, quia ab statu naturali in sola cruditate recedit; sed quia maximè à sanguinis bonitate discedit, ac difficilè valet concoqui, malignaque sympthomata inducit.

Propterea Gal. 7. apho. comm. 8. quid sit pravum patefacit, in hæc prorrumpens verba; *Quidquid autem præterna-*

na-

naturam est, quantum recedit ab eo, quod secundum naturam censetur, tantam habet pravitatem. Ex quibus infertur, qua ratione dicatur, quid propriè crudum sit, quid pravum, & quid malignum; nam propriè crudum solum dicitur, quod privationem coctionis habet; pravum verò, vel malignum, quod præter hanc privationem, vehementèr à sanguinis natura discedit, pravitatemque, aut maglignitatem continet; pravum etenim, & malignum pœnes magis tantum, & minus differunt; nam quæ prava sunt, periculum imminere demonstrant; quæ verò maligna, mortem iam proximè minantem, vt ex Gal. 1. de crisibus cap. 5. patet in sputo; hoc etenim, cito, & facilè, in thoracis morbis, vt de pleuritide diximus, signum coctionis adest; nihil verò spuere, aut valdè tenue, cruditatis est signum; si spumosum, crassum, rotundum, vel lentum, pravitatem significat; si denique viride lividum, vel nigrum fuerit, iam malignum nuncupabitur, mortemque futuram prædicit; cumque huiuscemodi excrementa, affectum partis cuius excrementa sunt, demonstrent, meritò in triplici differentia sunt prænotanda, deiectiones nimirum quæ inferioris affectus ventris significant, vrina venosi generis affectiones, veluti sputum, quod in thoracis, partiumque respirationi subservientium, morbis, maximè conijciendũ venit: signa igitur coctionis, quæ, vt supra dixi, imbecilla manifesta, vel perfecta, in deiectionibus lotio, & sputo reperiũtur, contẽplanda sunt; nã quãdo in vrina, aliquid lene, album, & æquale, seu continuum ratione temporis, quod sedimentum nũcupatur, adest, signa coctionis perfecta elucescũt: obscura verò coctio, sive imbecilla, quandò ex aquosa vrina subpallida fit, vel si aliquã mediocritatem, aut crassitiem adquirat; manifesta tandem, quandò nubecula alba, aut sedimẽ æquale, & album continet; nubecula etiam rubra, & sine sedimine boni coloris, mediocrisque crassitudinis, cocta censenda est.

Nec

Nec minus doctrinalis ratio currit de ſputo, quod nihil aliud eſt, quam, quod tuſiendo evacuatur, id quidem tunc perfectè coctum nuncupatur, ac ſanorum ſputo aſsimilatur, quod albũ lene, & æquale appareat, ac ſi citò, & facilè ſpuatur, vt Hyppoc. 2. prognoſticorum ſent. 43. debet quidem citò ſpui; hoc eſt primis diebus, quoniam cauſæ benignitatem, morbificæ demonſtrat, ex eo quod à natura facilè alterata, decocta, & ſuperata maneat: Triplici enim de cauſa excernitur facilè, ob robur ſcilicèt facultatis animalis, & humorum præparationem; tum & etiam inſtrumentorum obedientiam; namſi facultas languida fuerit, actionem locomotivam non poterit perficere: ſi inſtrumenta paritèr affectione dolorifica, quæ validam exuflationem impediat, vt ſputum educatur, laborent, veluti eſt aliqua inflammatio, quamvis valida extiterit facultas, etiam talis excretio innanis erit; humorum tamen diſpoſitio obedientialis præ requiritur, quoniam ſi humor glutinoſus fuerit, vehementèrque pulmonum fiſtulis adhæreat, impulſui facultatis expultricis obſtabit: quare ſi facilè expuatur, laudabilem, & mediocrem humoris diſpoſitionem, motricis facultatis robur, ac inſtrumenta à dolorifico affectu immunia eſſe, demonſtrat.

Ex prædictis, æqualis illatio aliis ſputi differentiis competit, quoniam ſi nihil ſpuatur, cruditatis, aut obſcuræ coctionis erit ſignum: ſi mediocriter coctum ſputum excernatur, manifeſtam coctionem, quemadmodum ſi qualitates, requiſitaque ſuperiùs dicta obtinuerit, perfectiſsimum coctionis ſignum apparebit. In morbis primæ regionis, excrementa ſimiliter per deiectionem miſſa, laudabilem, vel pravam criſim valent ſignificare: deiectio etenim in duplici eſt differentia, alia excibis aſſumptis; alia verò ex his, quæ inventrem ex genere venoſo inmodice confluunt, ſuſcitatur; prior deindè deiectio, etiam eſt duplex, alia cocta, & ſingulo die ſcilicèt in ſtatu naturali facta; alia verò cruda, prima naturalis ſive ſalu-

bris,

bris, ex signis ab Hyppoc. 2. pronost. sent. 13. cognoscitur dum ait: *Optima verò deiectio mollis est, constans, & quæ eo tempore excernitur, quo per bonam valetudinem; quantitas verò secundum rationem eorum, quæ fuerunt assumpta hoc est quod sanum ventrem esse demonstrat, coctionemque esse robustam, ac distributionem rectè celebrari.*

Alia verò deiectio est, quæ fit ex his excrementis, quæ ex vniverso corpore in ventrem irruunt; hæc, vel est exquisita, & sincera, ac plurimum redundantes intra venas humores demonstrat; ita vt sit eruginosa, livida, vel nigra, quæ deiectiones pravæ malignam causam arguunt, vel similiter deiectio est pinguis, quæ si excibi pinguis assumptione non eveniat, sive ab aliqua causa externa, certissimum liquationis erit inditium; idemque de lenta, sive glutinosa deiectione sentiẽdũ est; ista enim in eo differt apingui, quia pinguis, solum pinguedinis solidarum partium fusionem demonstrat.

Adductis iam differentiis coctionis, tam in vrina sputo, quam deiectionibus, vt imbecillam, sive obscuram, manifestamque coctionem cognoscamus, quilibet manifestè morborum tempora vniversalia cognoscet, principium scilicèt, tempore cruditatis, incrementum obscurę coctionis tempore, statum manifestæ, & perfectæ, velutì declinationem permanente perfectione coctionis, cum sympthomatum remissione discernet: ergo signa supervenientia coctionis, maximè conducunt ad morborum tẽpora vniversalia discernenda, propptereaque dixit Hyppoc. *sed ex his, quæ mox apparent, inditia sumuntur, quemadmodum in morbo laterali, si statim sputum appareat, morbum breviat, si verò non producit, & deiectiones, & vrinæ*, &c.

Secundum præterea signum ex supervenientibus salutis est, & mortis, quod proprie morem, hoc est benignitatem, aut malignitatem morbi prænunciat, vt ex Gal. 1. de crisibus, cap. 14. afferente: *Quæ verò morem morbi demonstrant, tri-*

pha-

fariam dividantur quædam in vrinis, in deiectionibus, & sputis apparent, quædam in affectibus totiùs corporis; quædam verò in naturalibus actionibus, & animalibus inveniuntur; ex quibus signa salutis, & mortis, colligimus consideranda esse, vel excrementis, de quibus supra; vel ex affectibus totiùs corporis, vt sunt sudores; vel morbus regius, qui ante, vel post septimum diem apparet, vel ex sympthomatibus, quæ in corporis toto habitu reperiuntur, vel ex actionibus naturalibus, vt sunt coctiones, & expulsiones; tum & etiam ex vitalibus, vt ex differentiis pulsus; vel denique, ex animalibus, vt sunt deliria, lethargus, ac alia.

Quamvis tamen signa salutis, & mortis, coctionis, & cruditatis, perpenduntur in excrementis, sub distinctione tamen alloquendum, quoniam quandò excrementa, vt cocta, vel cruda inspiciuntur, signa coctionis, vel cruditatis, constituūtur ad discernēda morborum tempora, quoad brevitatem, vel morbi longitudinē; quandò verò, vt benigna, vel maligna perpenduntur signa salutis, vel mortis, ad morem morbi demonstrādum conduunt.

Signis iam coctionis, & cruditatis, ac salutis, & mortis præostensis. Signa decretoria; quæ crisibus condonantur, exponēda vocitant: signa etenim decretoria dupliciter vsurpantur; quædam enim sunt signa simul, & causæ; alia verò solum vicem signi gerunt; quæ simul sunt signa, & causæ, evacuationes sensibiles sunt effatu dignæ, vt vomitus, alvi deiectiones, sudores, parotidæ, & alia similia; signa verò solum decretoria sunt, quæ solum significant, vt temporum gravitas, oculorū splendores, vertigines, capitis dolores, lachrymæ involuntariæ, aliaque similia: inter omnia tamen signa supervenientia hoc discrimen est notandum, videlicèt, quod signa decretoria incerta, & infida sunt, nam eadem, quæ laudabilem crisim, eadem pravam possunt indicare, nam totam fidem, ac securitatem in prædicendo, ex signis coctionis, & cruditatis sibi assu-

munt,& emendicant,quoniam si apparuerint signa decretoria in statu,vel vigore morbi, coniuncta cum signis coctionis perfectissimæ,bona, & laudabilia sunt, solumque fervorem agitationem, coctionemque materiæ insequntur; si verò talia signa critica apparuerint, cruda existente materia, prava erunt,& malignitatem causæ morbificæ arguunt, vt Hyp. loco assignato: *Cruda verò,& incocta, & in pravos abscesus conversa pravas iudicationes demonstrant; decretoria enim, quæ non decernunt*, vt idem 2.epidem.sect.1.*Aut lethalia,aut difficilem iudicationem habent.*

Signa denique salutis, & mortis, mediam iàm prædicendi naturam obtinent,nam non ita fida,& secura,velutì signa coctionis,& cruditatis sunt, neque ita infida, & incerta, quemadmodum, decretoria; nam quæ sunt inter illa bona, perpetuò,ac permanentèr idem ostendunt,quæ verò mala, semper malum denotant, vt Hyppocrat. 2.aphorismor. sentent. 33. *Mente constare, & benè se habere ad ea, quæ offeruntur bonum, contrarium autem malum.* Non tamen ex hoc signo colligendum est,certam esse salutem, nec certam mortem, ex eo,quod contrarium eveniat, scilicèt mente non constare,& malè se habere ad ea,quæ offeruntur; benè tamen,perpetuoque malum erit:Quarè,cum inter prædicta signa, quædam sint fida, vt coctionis, & cruditatis, quædam in fida, vt decretoria, quædam verò mediam participent naturam, vt signa salutis, & mortis, propterea aliquod signum ita fidele constituere oportet, vt ex eo fidelitèr, ac indeficientèr prædicere de morbi futuritione valeamus, ideòque signa crisis imminentis; ac præsentis,maximè adferre expedit.

CA-

CAPVT XII.

DE SIGNIS SPECIEM CRISIS *præsentis, & imminentis ostendentibus.*

CVM supra sigillatum maneat cum Gal. crisim repentinam mutationem in morbis factam, ad salutem, vel ad mortem nuncupari; quæ quidem subita mutatio est duplex, vel per manifestas nimirum excretiones, vel abscesus effatu dignos; hoc est omnes morbi, qui per crisim iudicantur, necessariò per excretiones manifestas, vel effatu dignos abscesus terminantur; ideò de his agendum venit, excretio quidem manifesta potiùs in morbis acutis obseruatur; materia enim tenuis, ad excretionemque parata est, natura etiam valida existit, quæ duæ causæ magis ad excretiones, quam abscesus concurrunt: abscesus enim in diuturnis morbis sæpiùs contingunt; nam cum hi morbi causam crasiorem, & frigidiorem obtineant, quæ tardo motu coquitur, ac difficilè excernitur, propterea per manifestam evacuationem non solvuntur; sed imò quia prædicta materia crassa, transponitur ex vnica in aliam partem, natura similitèr, cùm vi morbi diuturnitatis languida sit, humoremque morbificum coquere, separare, & excernere, facilè non possit, meritò abscesus ab hac duplici causa, desumpta ex parte agentis, naturæ videlicèt languidę, & ex parte materiæ crasæ, & inobedientis, evenient; nam si tenues, ac calidi fuerint humores, valida, vt concoquantur, & expellantur indigent facultate; si frigidi, validiùs naturæ robur requirunt; quarè si humoris crasities, & frigiditas, naturęque maxima imbecillitas adsit, nulla crisis per excretionem, neque abs-

abſceſum eveniet, imò interitus, vel morbus in aliam partem tranſmutabitur.

Ex quibus facilè, modi, quibus crifis media excretione videlicèt, vel abſceſu fit, eluceſcunt, vt Galen. *quicumque verò morbus*, inquit, *aliter quieverit, aut celerior efficiatur, cum maiori malitia opperabitur*, vt Hyppocrat. 3. prog. ſentent. 35. *Quibus febris* (ait) *ceſant ſine ſalutaribus ſignis, recidivæ ſubeſt periculum*. Idemque firmat 2. aphor. ſentent. 23. ſic alloquens; *his, quæ præter rationem accidunt levando, fidere non oportet*; hoc eſt, quæ ſine ſignis coctionis levant, vel ſine aliqua inſigni evacuatione; nam ſi aliquod levamen abſque cauſa videtur, abſque coctione nimirum, & evacuatione cauſæ morbificæ, vt pluries in morbo ſuffocativo evenit, in quo ęgri immunes à febre videntur exiſtere, peſsimum quidem, ac exitioſſum aderit ſignum, quoniam quandò inſitus calor vi ſuffocationis extinguitur, humores, excrementaque venarum, non agitat, neque movet, nam præ ſumma imbecillitate coctio impeditur; ſicque laborantes, nec febricitant, nec laborem perſentiunt; ſicque ſenſus iudicio, exigua videtur affectio, licet re vera periculoſior fuerit.

Ex quibus infertur, ſecuriorem prognoſim forè, dum natura valida, calorque potens adeſt ad humores ebulliendos, alterandos, coquendos, & excernendos, quamvis dum natura coctionem aggreditur, maiora ſympthomata eluceſcant, vt Hyppoc. 2. apho. ſent. 47. inquit, *dum pus fit dolores, ac febres accidunt magis, quam ipſo confecto*. Cuius eſt ratio, quia nativus calor validus, humores quodammodo ad immutationem, ſive alterationem, & laudabibem coctionem amplectitur; quare non febricitare, aut parum in morbis aliquibus, vt in malignis febribus, tironibus quidem medicis parui fit, cordatis verò potiùs pernitioſum, & mortiferum ſignum apparet; nam cum accidentia mitiora videantur, nonque immanitati, ac ſeviciei morbi reſpondeant, potiùs

tiùs pravitatem; exitialemque morem; sive conditionem significant, quod pulcrè Gal. sublevavit iuxta Hyppoc. verba. 3. de morbis vulgaribus commentario 1. in historia Hermocratis textu 6. in hunc modum: *Circa diem 11. omnia illi vissa sunt remissa esse*, & subsequenti textu 8. addit idem, Hyppoc. *quatuordecimo die à febre erat liber, & non sudavit 27. obiit*. En quomodo tale fuit citra rationem levamen, proptereaque, vt malum iudicandum.

Nec fallat aliquos, vrinam coctam apparere, ad præ ostendendum, levamen iam fuisse secundum rationem, eo quod coctio præcesserit, cum multoties peius, ac perniciosius, signum sit, vrinam coctam apparere, vt Gal. in cõm. 21. prorrecticorum iuxta textum 24. explicuit, *& vrinæ coctæ male, &c.* Idest in febribus malignis, vrinas coctas pessimum esse inditium, cum accidentia morbi malignitati non correspondeant, vt Avicenna cap. de febre pestilente manifestè exponit, sic alloquens: *Et non alteratur pulsus, & aqua magna alteratione, & cum hoc ipsa est interficiens velocitèr, & hæsitant medici in esse eius*; idest pulsus ferè similis naturali, & aqua, hoc est, vrina bona, quam vrinam perfectè coctam, in quibusdam febribus pestilentibus inspicimus, quæ perniciosiores, multoque deteriores, quam illæ, in quibus subiugales, nimisque crassæ, ac turbulentæ reperiuntur.

Si tamen quis ingenue dubitet; quare in aliquibus affectibus malignis, & pestilentibus, signa in vrina, & pulsu morbi pestiferæ constitutioni non correspondeant? Quamvis febris ex materia maligna in venis existenti suscitetur, ac foveatur, & ob quam causam aliquãdo medicis, ægros non febricitare videatur? Plurimi vt rẽ arduam, huiusmodi meritò difficultatem, iudicant; cui tamen aliquibus selectioribus rationibus satisfaciam; & priùs difficultati de pulsu allatæ aliqui responsum præbent; asserendo, multoties pulsum esse quasi naturalem, eo quod cum facultas pulsatilis, vna ex causis con-

tinentibus,languida existat,& intensior sit vsus,sive finis a tẽ-
perationis, quam par sit virtus pulsandi, in tali casu, inter ad
auctum vsum, & facultatem pulsatilem imbecillam,non va-
lentem celeriter,quantum exigit vsus,arteriam movere,pro-
inde fiet pulsus non ita languidus, nec tardus, ac si esset citra
vsum adauctum,nec ita validus, & celer,si esset citra languo-
rem, cum simul facultas robusta, & vsus adauctus concurre-
rent: qaundo verò languida existit virtus pulsifica, alloquos
efficit pro vsu adaucto connatus, etsi non omnes, qui conna-
tus, cum nec validi sint, vt in statu naturali, nec ita tardi, vt
quando sunt sine vsu, ideò exurgit pulsus medius inter celeri-
tatem, & tarditatem, & inter pulsum magnum, & par-
vum.

Confirmatur huiusmodi sentiendi modus ex paritate de-
sumpta exemplo convalescentium; nam quemadmodum
quis dum à morbo, in statu neutro, adhuc viribus non validis
pollet,in tali quidem statu, si præ vitæ periculo, timeat tau-
rum, aut inimicum fugiat, aliquos connatus, vt immunis à pe-
riculo evadat, efficiet, ita vt motus non tardus, ac si esset li-
ber ab omni suspitione discriminis; neque ita celer, ac si esset,
in statu perfecto salutis: Vnde motus fugæ medius, sive me-
diocris, inter celeritatẽ, & tarditatẽ fiet, non aliter in nostro
casu de pulsu, qui naturalis apparet, persentiendum venit.

Sed huiuscemodi respondendi ratio, etsi aliquod veritatis
vestigium adducere videatur, non tamen omne; hæc enim
responsio solum alloquitur de febre, provt est sola intempe-
ries; non verò provt malignitatem, vel pestilentiam com-
plicatam obtinet, & in tali casu, vero non consonat; omnes
enim fatentur cum Gal. quod dum calor est præternaturam
intensus, necessario vsus, sive finis attemperationis increscit;
in quo casu omnibus continentibus causis, vt est facultas in
strumentum, & vsus, concurrentibus, potiùs pulsus, in trinam
dimensionem immutatur, ideòque fit magnus; sicque priùs
appo-

apponitur magnitudo; deficiente verò facultatis pulsificæ valido concursu, cum ista, quamvis instrumentum videlicèt arteria obediat, non possit æquè vsui satisfacere, apponit celeritatem, quam si præ imbecillitate non aggrediatur, ad frequentiæ motum arteriæ se reducet; ex quo infertur, quod nunquam ex tali vsu adaucto cum facultate imbecilla, pulsus mediocris, & naturalis fiet, sed vel celer, vel frequens, indigentiam videlicèt, sive vsum à temperationis ad pensum roboris, vel langoris facultatis insequens.

Subtiliori tamen, ac splendescenti calamo, quidam difficultatem dilutam reliquit, asserens, quod cum eundem, ordinem natura servet ad fruendum instrumentis propriis, in statu salubri, pro ipso servando, ac in statu morboso, pro ipso debastando; hinc est, quod quemadmodum ad calorem nativum conservandum, motum cordis, & arteriarum construxit, vt medio ipso tum materia parcialis, ad spiritus vitales generandos, tum nativum calorem attemperandum; attraheretur.

Ita pariter in statu morboso, ob eundem finem, licèt pro intemperie febrili, superadditum, talem natura motum cordis, atque arteriarum adauget; tum ad prædictum aërem attrahendum; tumque ad fuligines vi caloris ignei genitas expellendas: propterea cum in febribus ita malignis, quã pestilentibus, tanta sit veneficorum vaporum copia ex humorum putredine elevata, quæ maximam cum cordis spiritibus cõtrarietatem, qualitatemque deleteriam obtinet, & huiusce-modi vapores, tum ex arteriarum motu, ac ex cordis dilatatione, quo maior vehementiorque fuerit motus, in maiori etiam quantitate ab ipso corde attrahantur, vt prædicti spiritus debastentur, atque corrumpantur, propterea vt cor eorum malignitatem, & veneficam qualitatem fugiat, ne hos vapores in modicè ad se attrahat, non audet dilatari, nec instrumenta, scilicèt arteriæ celeritèr moventur, quemad

mo-

D. Hernandez y Zifuentes Enjarzo y Ruiz

modum si quis inimicum fugiens, ingressum suæ propriæ domus, sive arcis prohibet; sicque eadem ratione cor pertimescens (si ita loquar) certum caloris nativi interitum, ne citissimè, sibi mortem solicitet, dilatationem celerem, & frequentem recusat, sed eam, quæ par sit pro naturali statu ad proprium, nativumque calorem conservandum efficit, vt inde pulsus naturalis appareat, cum re vera potiùs falax, & maximè præternaturam existat: genuinam, ac metaphisicam, disolvendi nodum, rationem collaudo.

Nec minus quis, aciem, splendoremque mentis, in difficultatis decisione, sublevabit, asserens, quod cum motum pulsificum, non solum facultas pulsatilis media temperie, sed etiam media illustrativa qualitate, à corde distributa, concurrat, & hoc sit mediis spiritibus vitalibus, veluti in concursu facultatis, tam sensificæ, quam loco motivæ, talis irradiatio elucescit, hinc est, quod tales spiritus debita temperie, quãtitate, vel copia, modoque substantiæ perfecto, ad propriam actionem obeundam, indigent. Quarè si huiusmodi spiritus affecti sint, vel intemperie, quia calidiores, vel in quantitate exigua, quia pauci, vel in modo substantiæ, quia crasi, opaci, obscuri, tenebricosi, ac fulliginosis excrementis permixti, in tali casu actio læsa inducetur.

Quo supposito, in febribus malignis, ac pestilentibus: Quoniam spiritus vitales, qui per lucidi, conspicui, tenues, rari, ac ignei esse debebant, potiùs ob permixtionem, quam cum vaporibus tetris, caliginosis, ac fulliginibus opacis, deustisque obtinent, ita incrasantur, obscurantur, nigrescuntque, vt (velutì nebula ante solem) impediant, ne cor posit per irradiationem, sive influxum, ad arteriarum motum celeriorem concitandum, concurrere: ac proindè etsi vsus sit adauctus, indigeatque pro febre contemperanda celeriori, ac frequentiori pulsu, potiùs propter spirituũ opacitatem, debito influxu (etsi non in totum) impedito, pulsifica facultas sit veluti ligata,

men-

mentitur aliquam pulsus mediocritatem in magnitudine, celeritate, ac frequentia, absque eo, quod causa finalis elucescat, vt est attemperationis indigentia, intensissima febre maligna existente, præ defectu luminis, quod à luminoso impedito, videlicèt corde, non communicatur.

Quia tamen Gal. hanc non exiguam, imò arduam difficultatem, 3. de præsagatione expulsibus, cap. 4. tetigit, asserens: Ex eo quod pulsus fere similis naturalibus soleat inveniri, maiorem pravitatem, malignitatem, ac humorum veneficam dispositionem reperiri; sicque causam huius eventus, & rationem genuinam adducit, his verbis: *Sique sit aliqua visceris intemperies (scilicèt cordis) vt aliam ipsum corpus temperiem habeat, aliam sanguis, & spiritus, qui sunt in eius finibus contenti, inæquales pulsus numquam efficit, sed ex affectuum confusione pulsus medium quemdam statum sortiuntur.* Quibus verbis acutiori ratione Gal. demonstrat; quarè pulsus similes naturalibus appareant; nam cũ tanta cõtra operantia ex affectuũ multitudine, sive confusione, tantaque malignitas commitans reperiatur, potiùs huiusmodi pulsuum motus mediocris apparens, alterationes contrarias inter sese operantes, sequitur, absque eo, quod natura per se, & directè concurrat; imò malignitatis vi superante, cum inæquali affectuum complicantia, talis pulsationis æqualitas semper, revera, ficticia est, etsi apparentèr, sensusque iudicio satisfacere videatur, quę Gal. verba, ita sigillata cuiuslibet periti menti, debẽt maximè permanere, vt ingentissimum honoris culmen, in veriori præsagiendi ratione, subsequatur.

Lotium verò, vt supra dixi coctum, pluries præter rationem apparet, ex eo quod si dum calida intemperies cordis corpus ocupat, humores tamen frigidiores sint; in tali casu, lotium non multum immutatum videtur, & absque vllo sędimine adest; natura enim humores revelles, atque malignos, & in penitissimis iuxta cor partibus delitescentes, & veluti ce-

latos, nec coquere, neque devincere, neque per lotium valet expellere, quoniam primum naturæ opus eſt, cauſam morbificam coquere, ac ſuperare; devictam verò iàm, per lotium expellere; quapropter nullum in eo ſedimen apparet, hoc enim eſt pars materiæ morbificæ intra venas exiſtẽtis, ex quo facilè malignitatis conditio, morbiq; cacohetia percipitur, cũ cauſa incoctilis, ac invencibilis naturæ coctionem ſubterfugiat, potiùſque in cordis imis partibus deliteſcens, ipſius calorem, ac ſpiritus extingat: Ex quibus, clareſcunt modi, quibus morborum criſes fiant, per evacuationes nimirum manifeſtas, vt in acutis, & calidioribus, vel per abſceſus effatu dignos, in frigidioribus, validoque naturę robore exiſtente: Aliàs enim viribus deficientibus, potiùs interitus eveniet, aut affectus in aliam ſpeciem tranſmutabitur.

CAPVT V.

DE REQVISITIS SIMPLICITER neceſſariis, vt bona criſis eveniat.

QVÆ igitur laudabilis, & bona, ſive mala ſit criſis, quis abſceſus legitimus, ſive illegitimus fuerit, videndum in præſenti offertur. Excretio quidem ſalutaris, & bona illa dicitur, quę commodè fit: vt tamen commodè contingat, quatuor neceſſaria requiruntur, qualitas nimirum laudabilis, quãtitas ſufficiens, tempus opportunum, tandemque modus excernendi naturæ familiaris: qualitas etenìm humoris, qui excernitur laudabilis erit, ſi, & pecans, ſive morbificus humor coctus, & devictus excernatur, quod Hippoc. doctrina ſatis manifeſtat 1. aphoriſmor. ſent. 2. aſſerens: *in perturbationibus ventris, & vomitibus ſpontè factis, ſi talia purgentur, qualia*

pur-

purgari opportet, conferunt, & leviter ferunt, &c. Idem firmatur, 25. secundi libri *si qualia opportet purgari, purgentur*, eodem similiter lib. 23. *evacuationes non multitudine sunt stimandæ, sed si talia qualia, &c.* nec minus 4. aphorism. sent. 2. *in medicationibus, talia educere ex corpore, qualia sponte prodeuntia vtilia, &c.* in 3. pariter eiusdem 4. *si talia qualia purgari opportet purgentur conferunt, &c.* Hæc, & alia aliis in locis apertè ostendunt, quam necessarium sit, specificum, & morbificum humorem evacuandum esse, vt crisis laudabilis sit.

Quod verò humoris excernendi, coctio præcedens requiratur, plurimis etiam in locis Hippoc. scripsit, quoniam cruditate dominante, crisis nulla salutaris spectanda est; *nam quicumquæ diebus criticis riguerunt, indeque meraca vomuerunt. Pessimè omnes se habuerunt.* Præterea Gal. evacuationes quæ potiùs materia cruda existente accidunt, vt in morborum principiis apparent maximè contemnit, quod comment. 22. 4. apho. expresse exponit inquiens: *Quando aliquis incipit morbus, si quid excernitur, nihil tunc excernitur ratione naturæ, sed sunt omnia hæc, casus præternaturam earum, quæ sunt in corpore dispositionum: quo enim in tempore à causis quidem morbum facientibus natura gravatur: Adest autem cruditas humorum, tunc aliquid benè evacuari est impossibile, siquidem oportet coctionem præire, subsequi verò discresionem, & postea evacuationem, vt bona sit crisis, sive iuditium.* Ergo ex Gal. clarescit quantum, vt crisis sit bona, oporteat, quod materia morbum faciens, de cocta, & superata sit, sub quo nomine humoris qualitas, sive species perpendenda offertur.

Requiritur præterea, vt critica excretio salutaris sit, quantitas sufficiens: omnis enim humor noxius evacuari debet, non quidem per partes, sed omnimodus; aliàs enim plurima incommoda imminent, vt Hyppoc. 2. apho. sent. 12. *Quæ relinquuntur in morbis, recidivas facere, consueverunt.* Quātitas etiam proportionata, moderataque, habita ratione ad

vires debet esse, nam veluti nihil paucum est criticum, ita quod nimium, est periculosum: de eo, quod paucum excernitur, Gal. in comm. 47. 2. apho. alloquitur, asserens: *Quod eorum quæ critica sunt, nihil convenit esse paucum, namquod paucum excernitur, aut malignos humores, multosque à natura non posse regi, aut summam naturæ languentis exolutionem prænuntiat.* Ideòque apud Hyppoc. suspectæ sudatiunculæ sunt, stilla sanguinis, exigui vomitus, & sic de aliis.

Immodica etiam excretio est periculosa, vt Hypp. apho. 2. sent. 51. firmavit: *Multum, & repentè evacuare, & replere, &c. periculosum: omne enim nimium naturæ est inimicum.* Secundo etiam apho. sent. 22. priorum proræticorum, *in acuta febre, qui copioso sudore diffluunt, malè se habent*, deinde in epidemiis, *profusior omnis hemorragia terrifica est*: similiter apho. 4. sent. 25. *quibus in febribus sanguinis multitudo effluxerit, quacumque ex parte, cum reficiuntur, alui humectantur*; ex his omnibus igitur locis, satis, quam periculosa quæcumque corporis evacuatio immodica sit censenda, constat, vt assentiamus prædictæ doctrinæ, evacuationẽ videlicèt criticam: secundum quantitatem moderatam ad vires, futuram esse, vt tandem 1. apho. sent. 3. inquit: *Quod neque evacuationes ad extremum ducendæ, cum hæ, quæ ad extremum deducunt, periculosæ valdè sint, veluti etiam repletiones, cum extremæ fuerint.*

Vlteriùs, vt excretio proficua sit, tempus debitum, signaque dies criticos indicantia, in quibus talis crisis contingere debeat, requiruntur; nam quæcumque, diebus non criticis cõtingunt, vt suspecta tenenda; in excretione denique perfecta, familiaris excernendi modus inspiciendus, & laudandus est; excretio enim, primo confertim debet fieri, non verò sensim, & paulatim, tum etiam per loca conferentia, & legi naturæ commoda: fieri autem per loca conferentia cognoscendum est, si tria necessaria concurrant; primum quidem si

locus,

locus, sive pars recipiens non dignior, & perfectior sit, loco, In quo morbus extiterit. Secundum, si debitam vasorum rectitudinem obtineat: vltimo, si transitus, sive vias, per quas, patentes habeat.

Prima conditio videlicèt, quod excretio non per loca nobiliora fiat, ex vehementi patet periculo, quod dum excretio fit à partibus ignobilioribus ad nobiliores evenit, vt in empiemate, pleuritide, & peripneumonia patet, materia in cavitate thoracis contenta, quæ sæpè; vt Gal. inquit 6. de locis affectis cap. 4. per arterias, sinistrumque cordis ventriculum, in renes expurgatur, multique in huiusmodi expurgatione moriuntur, secunda deindè necessaria conditio, in excretionis modo secundũ vasorum rectitudinem, constat ex sentent. 33. sectionis tertiæ prioris prorecticorum, his verbis: *Sanguinem è diuerso fluere, malum est, vt in liene magno, si à destra nare fluat; excretio enim, quæ ex eodem loco fit, validam naturæ expellentis contentionem arguit, veluti quæ è diuerso humoris malignitatem, partisque affectæ intensam imbecillitatem ostendit.*

Tertia demum necessaria conditio, in excernendi modo ex viarum transitu, ac ductuum pervietate desumpta, vt noxius evacuandus humor, facilè à natura expelli valeat, probatur ex Hyppoc. 6. epidemiorum sectione 3. vbi sic fatur: *Transitus appertos esse oportet, & alia, quibus opus est.* Patet similiter ex eodem Magistro 1. aphorismor. sentent. 10. *Cum quis purgare voluerit fluida facere oportet*: Vbi ex doctrina Gal. in commentar. non solum fluxibilitas ex parte humoris evacuandi, verum etiam ex pervietate meatuum intelligitur, de qua, in præsenti alloquitur Hyppoc. dum ait: *Transitus apertos esse oportet, & alia quibus opus est*: Quæ verba maximè, cum aliis Hypooc. consentiunt, asserentis: *Vt oportet, & qualia, & quando, & qua parte, & quantum opus est.* Quarè prima particula, *vt oportet*, modũ excernendi designat. Secũ-

da

da, *qualia*, qualitatem humoris morbifici denotat. Tertia verò particula, *quando*, tempus debitum, tam ad coctionem, quam ad criticum diem præscribit; tum & etiam ad evacuationem ab arte exercendam extenditur, *vt cocta medicari oportet*. Quarta verò particula, *qua parte*, rectitudinem vasorum designat. Quemadmodum, quinta, & vltima, *quantum*, humoris quantitatem non exiguam; quia non criticam, nec nimiam, quia periculosam decernit: quibus satis infertur quomodo vnusquisque, an crisis legitima, vel illegitima extiterit, cognoscere valebit.

Sed nec solum omnes, excretionis laudabilis, conditiones intelligere expedit; verum etiam in aliis morborum terminationibus, videlicèt abscessibus, omnia eorum requisita perpendere oportet, vt venerandus senex 6. epidemiorum, sectione 2. manifestè, dum dixit, apperuit; *considerandum autem, quo, vndè, & propter quid: quo* partem in quam humor transfertur, *ac decumbit significat*: *vnde*, partem mandantem, ex qua fluit: *proptèr quid*, causam ob quam talis abscessus ortum ducit, designat; an scilicèt huiusmodi abscessus nascatur victo iam, & concocto morbo à natura; an verò à materia cogente, vexanteque ipsam naturam ad expulsionem, humore adhuc existēte crudo. De parte quidem in quam humor decumbit, primo loquendum venit; necessariò siquidem debet esse pars recipiens vilior, imperfectior, inferior, valdèque à parte affecta remota, debitam, ac sufficientem capacitatem, & amplitudinem ad recipiendam materiam morbificam habens: quare ratione partis recipientis, vt abscessus legitimus, & laudabilis fiat, huiusmodi pars procul, sive remota à loco affecto, inferior, ignobilior; & capax pro morbi dignitate debet esse, vt Hyppoc. 2. epidem. sect. 1. inquit: *Quod optimi sunt abscessus, qui infra fiunt, & longissimè infra ventrem, ac remotissimi sunt à loco.*

Quod similiter debita, & sufficiens partis capacitas sit necessa-

cessaria patefit in epidemiis, prorecticis, & coacis sect. 1. lib. 2. epidemiorum; nam si humor in partem ad recipiendam materiam morbificam ineptam, & incapacem decumbat, manifestum citisimæ mortis periculum imminet; nam cum humor noxius posśit de novo ad internas, ac nobiliores partes iterum recurrere, propterea perquam citisśimam mortem valebit inducere; animadvertēda est igitur breviter ex Hyppoc. in abscessu legitimo, & laudabili, tota expositio prædictis particulis, videlicet, *quo*, idest inquam partem; fiat decubitus; *vnde*, idest à qua parte, dextra ne? An sinistra laborante mittatur; ita vt si dextra extiterit affecta, in dextram, quemadmodum si sinistra, in sinistram fiat decubitus; ideòque hyerophonti accidit, cui cum intumuisset lien, obortus est in sinistro crure abscessus, & præter spem convaluit.

Vltima in abscessu particula notatu digna est; *propter quid*: hoc est, an cocto à natura morbo, abscessus fiat; an verò ipsa natura irritata, crudo existente morbo, sive materia morbifica, abscessus contingat: iste enim pravus semper erit, nulloque modo perfectè iudicabit: vt Hyppoc. 1. epidemiorum, sectione 2. *cruda verò, & in cocta, & in pravos abscessus conversa, aut morbi longitudinem, aut periculum, aut mortem minantur*: qua propter legitimus, & salutaris abscessus, deorsum, à parte affecta valdè distans, pro morbi dignitate, secundum vasorum rectitudinem, morboque victo, & concocto, vel si malueris causa morbifica alterata, victa, & reducta, debet fieri.

Nec minus ad crisim stabiliendam perfectam, aliqua, quæ in optimo iudicio debent apparere, conducunt, vt firmat Gal. 3. de crisibus, cap. 3. hac ratione: *cum verò hæc omnia tibi fuerint explanata, tunc ex euentu aliqua sunt assequenda; si enim qui laborat, iudicatus est, febre salvetur, aliisque symptomatibus liberetur, ac proportione euacuationis me-*

meliore colore sit prædıtus,& melioribus pulsibus, & in actionibus robustior, hoc quidem optimum est iudicium; si verò aliqua horum deficiant, tantum ab optimo est, quantum quod deficit, facultas existit. Quibus, expeditam Gal. methodum proponit, qua ex signis crisim subsequentibus, eam vt laudabilem iudicemus: actiones enim, vel naturales sunt, vitales, vel animales: si ergo peracta crisi, cibum æger appetit; benè concoquit, & tandem digerit, validioresque pulsus, & animales motus edat robuctiores, optima erit crisis; quodsi contrarium, vt cibi fastidium, nausea, ructus accidi, aut nidorosi, sitis, ac hypocondriorum tensio remanserit, signa impuritatis aderunt, & aliquid reliquiarum morbi, intra corpus relictum fuisse significat; vt Hyppoc. 2. aphoris. sentent. 8. inquit: *Si à morbo cibum assumens, quis non corroboretur, plurimo alimento vti significatur, quodsi non assumenti hoc accidat, scire oportet, quod indiget euacuatione.* Cuius est ratio, nam si assummens quantitatem cibi, non corroboratur, certum est, rectè iudicatum non fuisse; quia vt Magister sentent. 9. inquit: *Corpora impura quo magis nutries, eo magis lædes*: Cum quidquid recipitur, admodum recipientis, recipiatur, vt in bonam, vel malam naturam convertatur: vndè, facilè ex tali materia intus relicta, recidivas possumus timere, vt ex Hyppoc. supra: *Quæ relinquuntur in morbis, recidivas facere consueverunt.*

Confirmat paritèr Hyppoc. optimæ naturam crisis, sent. 32. eiusdem, sic alloquens: *Omnes fere, qui male se habuerunt circa initia, cupidè comedentes, nec quidquam proficientes, ad extremum rursus cibum non appetunt, hi enim meliùs euadunt.* In qua sententia Magister ex actionibus naturæ, apetitu, partium robore, ex optima illarum nutrione, consequto, veram convalescendi rationem firmat; ac laudabile iudicium, sive crisim præcesisse demōstratur: ex actionibus paritèr vitalibus idem inferri valet; vt Gal. in comment. 3. 4. aphorism.

ex

ex conferentia, ex parte humoris desumpta, ac ex tolerantia, habita ratione ad virtutem vitalem, evacuationem criticam esse bonam, adinvenit; quemadmodum etiam in animalibus actionibus, perfectio crisis elucescit; velutì si mens tranquilla, sensusque integerrimi sint; vt Hyppoc. 2. aphorism. inquit: *Mente constare, & benè se habere ad ea, quæ offeruntur bonum, &c.*

Non alitèr ex vniversalium natura excrementorum, perfectio, sive defectus crisis poterit perpendi; si enim post crisim tenues vrinæ appareant; recidivam, morbumquè rectè iudicatum non fuisse demonstrant, vt Hyppoc. 3. epidemiorum, sect. 1. ægrot. 2. qui fuit Hermocrates: *His etenim 14. die fuit à febre liberatus 17. die vrinæ tenues apparuerunt, & 27. mortuus fuit*: Ergo illatio legitima est, nimirum, quod die 14. non fuit rectè iudicatus, ex qua doctrina evacuationes, sive abscessus, qui contrario accidunt modo, vt sympthomatici sunt habendi, cum contrariorum eadem sit lex: si enim post evacuationem humoris, portio morbum facientis, intus relinquatur, ex signis nuper dictis patefiet, vt sitis intus relicta, oris amaritudo, insuavitas, ac in appetentia, cum ex his morbum perfectè solutum non esse, clarescat.

CAPVT VI.

IN QVO DETERMINATVM *tempus, & modi, quibus morbi ad salutem, vel mortẽ terminentur, exponuntur.*

CVM perfecta crisis, norma, sive regula aliarum extiterit, meritò Gal. postquam rationem illius præcognoscendæ adduxit, iàm disputationem de imperfecta, & mala

crisi, quæ ad mortem terminatur, constituit: sed vt faciliùs, id conspicuum appareat, tres morbi mutationes, Gal. proponit 1. videlicèt est, quando aliquis subito, & repentè per manifestam excretionem, aut effatu dignum abscessum liberatur: alter verò est modus, quando per aliquam prædictam evacuationem, etiam liberatur, cum discrimine tamen, quod non integrè, & perfectè: primo quidem modo dicto, perfecta crisis; secundo verò imperfecta, & deficiens crisis nuncupatur; tertius denique modus est, cum morbus sensim finitur, qui modus potiùs morbi solutio, quam crisis appellatur, quibus ad salutem mutationibus, tres similitèr aliæ ad mortem mutationes possunt evenire; quarum prima est, vbi æger vehementèr, ac maxima cum perturbatione, quæ præcessit, simul ab aliqua excretione, aut decubitu effatu digno emoritur; quæ crisis perfectè mala nominatur: secunda verò mutatio, sive modus, est cum æger non repentè cum his, quæ sunt dicta perit, sed multò deteriùs, quam antea se habebat existit, quæ crisis mala, & imperfecta vocatur, quia imperfectè morbum ad mortem iudicat: tertia tandem mutatio est, quando paulatim laborans in mortem tendit, quæ terminatio potiùs in morbis, paulatim humidum nativum absumentibus, vt in marasmo, & aliis, evenit.

Quibus stabilitis inquit Gal. *Quod præsagia morientium, & pravæ crisis incerta sunt*; quare certa, & indefectibilis ratio futuras, & malas cognoscendi crises, non valet præscribi, sed potiùs artifitiosa, & coniecturali ratione, debet medicus operari: Propterea quod, cum tres sint morientium modi, primo quidem; an sint media crisi morituri, secundo qua die. Tertio an sensim mors sit futura, est animadvertendum, quæ omnia ex dicendis constare valent; nam si in die indice, aliquod signum pravum appareat, sequenti die decretorio, futuram crisim pravam ostendit, vt si quarto die, vrina nigra appareat, omniaque concomitantia, & supervenientia, symptho-

thomata pernitiosa fuerint, sequenti quidem die decretorio, sexto nimirum, vel septimo æger morietur, præcipuè tamen 6. si per dies pares morbus moveatur.

Sed cum aliquando citra crisim soleat mors evenire, ideò tria mortis signa à Gal. adferuntur, quorum primum, & præcipuum, est virium imbecillitas; nam languidæ vires adversus magnum, malignumque morbum nullatenus poterunt dimicare: secundum, si nullum signum coctionis appareat; hoc etiam eundem naturæ languorem demonstrat: tertium denique signum, si magnus, & malignus fuerit morbus, non tamen celeritèr, sed sensim moveatur; nam si celer morbi motus reperitur, mors media crisi subsequetur, qui modus, mortis triplicitèr contingit, vt Gal. 3. de crisibus cap. 1. videlicèt, vel quando æger in accessionis principio moritur, & hoc est, cum morbi ex multitudine ortum habeat, vt in partium internarum inflammationibus; vel cum crasities, sive lentor materiæ meatus obstruentis, adest; vel vbi repentinus humoris motus ad interna reperitur, qui naturam opprimendo, debastat, caloremque nativum obrruendo, suffocat.

Secũdus, etiã mortis modus in accessionis declinatione solet accidere, dum adhuc est veluti compressa, & cõstricta natura, calorque naturalis in corporis medio ad externa movetur, vt qui in nimio gaudio virtute laxata pereunt; vnde plurimi antequam accessionis status, sive vigor sit lapsus, incipiunt mori, quod multos medicos, securam declinationem cogitantes, solet decipere, neque ex hoc colligendum est, in vniversali totiùs morbi vera declinatione, posse aliquem mori; nam cum tota morbifica materia, tam coniuncta, quam antecedens, morbo re vera declinante, necessario sit alterata, & devicta, nequaquam poterit natura sucumbere; sed solum ob aliquem extrinsecum errorem, vel quia materia in aliquam de novo partem transmutata, iterum recrudescens potiùs novum morbum constituat, in cuius principio, non verò

in antecedentis morbi declinatione, æger moriatur, vt satis, in disputatione de febribus, diffusè explanatum manet.

Tertius verò modus mortis citra iuditium, sive crisim, in morbi vigore accidit, quando magna morbi vehementia reperitur, naturaque præ nimia morbi violentia superata est, qua de causa, etiam licèt raro, qui maximo gravamine afficiuntur, in morbi vehementia moriuntur: ex quibus infertur medicum non solum posse diem, verum etiam horam prædicere, quod ex duplici fonte dimanat; primo, si quantum naturam morbus superet, perpendamus: secundo ex gravioribus accessionibus; quoniam si morbus multum naturam superet, mors eveniet: ac die quo id accidat, cognoscetur ex circuitibus, sive accessionum periodicationibus: nam die, quo accessio fortior, & vehementior contingat, prædicto die æger vitam deperdet: qua verò hora, id potiùs contingere possit, discemus, ex eo quod, si morbus fuerit aliqua interna inflammatio, aut ex gravamine pendeat, cum in prædictis morbis, in accessionis principio ægri moriantur, propterea, illa hora, qua, sit accessionis principium, mors eveniet. Idemque iudicādum venit de statu morbi, habita ratione, ad diem, & horam, in qua æger magis gravatus, laboriosusque fuerit, & pernitiosiora symptomata appareant, mors quidem die, atque hora indicata accidet; veluti si quarta die morbi, horaque tertia postmeridiem, peius æger se habuerit, & symptomata vehementiora exacerbentur, eodem die decretorio, & indicato, sexto nimirum, vel septimo, eademque hora, qua laborans, vehementius labefiat, vitam cum morte commutabit.

Etsi hæc, vt supra dixi, maximè animadvertenda sint, falax tamen, & incerta prædictio aliquando in morborum mutationibus ad mortem fiet, potiùs, quam ad salutem, ratioque à Gal. aducta est, quia in laudabili ad salutem iudicio, natura vali-

valida, & robusta, dominante virtute, supra materiam noxam viget, propria veluti ratione agit, suisque ordinatis motibus opperatur, neque casu aliquo interturbatur; quare cum certi, definitique illius motus sint, certæ etiam de illis prædictiones fieri valebunt; contra verò in pravo iudicio, cum natura languida existat, devictaque, & superata à materia morbifica sit, ex hoc languore, incerti atque in ordinati naturæ motus fiunt; acproindè incognoscibiles, veramque medici prædictionem effugiunt.

Ex præ habitis, iam perfectam, vel imperfectam, vnusquisque iudicationem morborum potest cognoscere, & cum tale iudicium potiùs in diebus decretoriis, quam in aliis eveniat maxima cum ratione institutum Hypp. de diebus decretoriis, in quibus huiusmodi crises per sudorem apparent, necesse erit exponere, ita vt virtus, ac differentiæ inter dies decretorios, & non decretorios clarescant.

CAPVT VII.

DE NATVRA, ET DIFFERENTIIS DIERUM DECRETORIORUM.

CVM inter omnia, quæ maximè, vt eventus criticus laudabilis sit, concurrant, sint dies decretorij, meritò hi inter se distinguendi sunt; in cuius intelligentiam, dies alios decretorios, alios è contra, alios verò medios esse prænotandum est: dies quidem decretorij vt dictum manet, sunt illi in quibus plurimæ, & perfectissimæ crises expositæ fiunt; nō decretorij verò sunt, in quibus nullæ apparent, aut si apparent, non ordine naturæ, sed potiùs à morbi irritamine suscitantur: dies verò medij sunt, in quibus, neque ita frequenter, neque ita raro contingunt.

Dies

Dies prætereà, vel infra vigesimum enumerantur, cum vigesimus finis, & terminus morborum acutorum sit;hi enim morbi celerrimè moventur, ac per quaternarios vehementes mutationes efficiunt, morbique breves nuncupantur, veluti morbi longiusculi, & acuti ex decidentia supra vigesimũ iudicantur, & per septenarios moventur, nã excrasiori materia fiunt, potiusque per manifestum abscessum terminantur, vt latius suprà. Quia tamen Hyppoc. omnem dierum decretoriorum, & intercidentium differentiam sent. 24. 2. apho. aduxit, eam patefacere expedit, vbi sic fatur: *Septenorum quartus est index, alterius septimanæ octavus est principium; est autem, & 11. considerandus, ipse siquidem quartus est secundæ septimanæ: Rursus, & 17. considerandus est, ipse siquidem quartus est à quarto decimo, septimus verò ab vndecimo.* Ex cuius oraculi verbis, hanc aliam dierum decretoriorum differentiam possumus colligere: Dies nuper, vel verè, & propriè sunt decretorij, vt qui septimanas claudunt, vel septimanas dividunt, & per quaternarios numerantur; vel sunt dies medij inter hos, qui intercalares, intercidentes, sive provocatori nuncupantur.

Sicut etenim medici per numeros, intelligunt quasdam causas in recesu naturæ latentes, quæ numeris coniunctæ faciliùs, mirabiliùs, ac evidentiùs edunt opperationes; non aliter in theologia per dies intelliguntur virtutes particulares, quæ simul aggregatæ, annum perfectionis componunt; ita etiam, sicut medici plura dierum genera, vt criticos, & indices, intercalares, vacuos, provocatorios, medicinales, & huiusmodi appellant; ita similiter apud Romanos, dies abonales, alienos, diffussos, diffissos, intercisos, atros, infames, vitiosos, fastos, nefastos, & profestos fuisse, constat. Lege Iacabum de iure Pontificum; paritèr etiam veluti medici inter cæteros tria numerorum genera, nempe criticos, indices, ac intercidentes præcipuè habent. Sic apud Theologos

idem

idem invenitur; sunt enim dies naturæ, gratiæ, & gloriæ. Natura habet impleri per gratiam, gratia per naturam, & ideò dies naturæ vacui sunt, nisi impleantur per gratiam.

Ad exactam tamen horum dierum intelligentiam priùs observare oportet, quod frequenter Gal. 3. de facultatibus naturalibus docet, ordinem videlicèt, quem facultates naturales inter sese servant, dum ad alimentorum transmutationem se convertunt; nam quando absoluta est in ventriculo alimentorum coctio. Incipit facultas expultrix opperari; cuius exemplum docet Gal. lib. de diebus decretoriis cap. 8. quia ventriculus si secundum naturam se habeat, & illa quæ assumpta sunt, familiaritatem obtineant cum nostra natura, tunc facultates naturales debitum servant ordinem; concoquit ergo perfectè, & terminata iam coctione, tempestivè vtile excrementum expellit; si verò à quacumque re ante tēpus coctionis prorritetur, vtile cum innutili permixtum expellit; si deinde paulo imbecillior extiterit, non statim post coctionem, ad expulsionem rei innutilis insurgit, sed diutius quam expediat, detinetur; idemque ostendit accidere reliquis nostri corporis instrumentis, vt est vterus, ac vesica; nā si materia morbum faciens maligna non sit, sed benigna, & facilè superabilis, natura illiùs perfectam coctionem spectando, reretinet, & post coctionem, expultrix, à qua crises nascuntur, quod innutile, & superfluum est, expellit; si verò è contra morbifica materia, acris, & mordax, maligna, & insuperabilis fuerit, ante tempus, nulla expectata coctione, vis expulsiva ad illius excretionem movetur, simulque vtile cum innutili excernitur; si deinde languida, sive defatigata fuerit, retardatur, neque post coctionem citò materiam innutilem expellet.

Ex quibus infertur, quomodo distinguantur dies intercalares, sive interdicentes, aut provocatorij, ab his, qui verè decretorij nominantur: quando enim natura ante tempus ad ma-

materiæ morbificæ expulſionem, valdè irritantis, movetur propter huiuſcemodi cauſam vellicantem, perfectam coctionem non expectat, ſuoſque ordinatos motus, non exercet, neque criſes in diebus à natura ordinatis, videlicèt propriè decretoriis, fiunt, ſed potiùs in diebus intercidētibus, ſeu provocatoriis accidunt.

Cauſæ quidem, quæ naturam prorritant, ac dies provocatorios conſtituunt, in duplici ſunt differentia, vel externæ nimirum, vt Medicus, aſsiſtentes, vel depravata victus ratio; nam propter aliqua, ex dictis errorem commiſſum, criſis, quæ quarta die debebat contingere, potiùs in tertio fit, aut in quintum protrahitur; internæ verò cauſæ ſunt morbus, cauſa morbi, vel acceſsio, quoniam propter morbi maiorem vehementiam, vel humoris intenſiorem acredinem, aut acceſsionis immanem invaſsionem accidit, vt criſis, quę quarta die futura erat, in tertio appareat, ex quo conſtat, qui dies intercalares, ſive intercidentes, vt tertius, & quintus in prima ſeptimana nuncupentur.

Decretorij pręterea, vt veri, dies appellantur, qui ſeptimanas, vt ſeptimus 14. & 20. claudunt, indices verò, qui eas, vt 4. 11. & 17. dividunt. Hi etenim dies iñ eo conſentiunt, quod omnes veri ſunt decretorij, ac decernentes, diſentiunt verò dupliciter, primo, quod ſimplicitèr, ac veri decretorij, omniumque perfectiſsimi ſint, qui ſeptimanas dividunt, indices verò minus perfecti; ſecundo differunt, quod indices appellentur: quod vt clariùs innoteſcat, obſervandum expedit, numerum ſeptenarium, qui perfectiſsimam periodum criticam complet, principium, & finem obtinere; deindè, quod principium, & finem habet, neceſſariò medium debet continere, quod quidem medium cum vtroque extremo ſocietate gaudet; principium quidem eſt primus dies, finis ſeptimus, medium verò quartus dies nuncupatur, qui diverſa familiaritate, atque reſpectu index, vel decretoriùs appellatur; quoniam ſi ad pri-

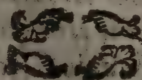
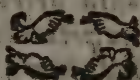
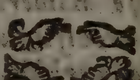
mum diem referatur, illiusque sit particeps: decretorius dicitur, quia evenit, quandò primis diebus natura humoris morbifici alterationem, & coctionem aggreditur, & cum hæc coctio quarto die terminetur, talique die crisis contingat: Propterea habita ratione ad primum diem, erit decretorius; vt Hyppoc .3. prognosticor. sent. 4. sic ait: *Mitissimę febres, & securissimis signis firmatæ, quarto die, aut citius iudicantur*: Si verò quartus dies ordinem ad septimum dicat, & in quarto natura coctionem aggrediatur, septimo crisis eveniet; qua propter quartus dies index, sive indicatorius appellatur; indicat enim crisim futuram in septimo; ideòque nubecula in vrina quarto die existens, crisim futuram in septimo indicat.

Cum igitur in superioribus, ex motu, & morborum acutorum tempore, adducta esset decisio; propterea in pręsenti, ad dierum maiorem, decretoriorum, enumerationem observandam, venimus, nimirum quod periodi in quibus natura movetur, vel minores, vt quaternarij, vel maiores, vt septenarij, vel maximi, vt vienarij dicuntur, ex quibus deducemus, quibus in morbis natura per maiores circuitus, sive periodos, in quibus per minores, & in quibus tandèm per maximos moveatur: si enim morbus acutus extiterit, per minores circuitus fit naturæ motus; idest singulis quaternarijs, cum morbus acutus celeritèr ad statum percurrat; vt Gal. 2. aphorism. comment. 13. si deindè morbus acutus ex decidentia sit, per maiores circuitus, hoc est per septenarios fiet naturæ motus; quia huiusmodi morbi tardiùs moventur: si denique diuturnus morbus fuerit, per maximos periodos naturæ motus elucescet; vt Gal. 3. prognosticor. comment. 1. his verbis: *Optimum enim est, per differentias in morbis à tempore ductas, tantum earum, existimare esse numerum, quanta decretoriorum circuitio habetur, vt brevissimus quidem, primo circunscribatur quaternario, postea verò his qui secundo, tum qui tertio, deindè, qui quar-*

to, mox qui quinto, ac demum qui sexto, qui quaternarius in diem 20. devenit, post 20. abolentur, ita vt per 20. dies, morborum terminationes fiant; postea tandem ad mensium numerum deveniant.

Ex quibus Gal. verbis infertur, quod tot sunt periodorum, & circuituum differentiæ, quot morborum ex tempore differentiæ desumptæ; nam si morbus exactè peracutus est, minori periodo, vt primo quaternario, videlicèt quarto die iudicatur: si verò peracutus in secundo quaternario, vt die septimo, si tandem exactè acutus, tertio quaternario, vt vndecimo die, aut quarto quaternario, hoc est decimo quarto terminatur: si verò interruptam acutiem obtineat, quinto, aut sexto quaternario, idest decimo septimo, aut vigesimo iudicatur: si demùm morbus ex decidentia fuerit acutus, cum iam circuitus quaternarij aboleantur, per maiores, vt septenarios iudicabitur; vt vigesimo septimo, trigesimo quarto, & quadragesimo; hoc est de septimo in septimum diem, quod docuit Gal. 1. de crisibus cap. 18. postquam historiam illius pleuritici ex Hyppoc. proponit, dum inquit, decimo septimo spuisse pauca, sed cocta. Præterea scribit posse fieri, vt aliquãdo secũdo die crisis contingat, minimè tamèn perfecta, eo quod dies indices primi, non eandem vim, quemadmodum posteriores, nec primi decretorij, quemadmodum vltimi sint, vbi dierum decretoriorum vim sensim aboleri, cum morbi protrahantur, sive longiores fiant demonstrat.

(*)

CAPVT VIII.

DE NATVRA DIFFERENTIIS, & causis sudoris critici.

VENERANDVS quidem Hyp. in sententia superiùs allata prædixit, *sudores febricitantibus, si inciperint,* &c. Pro cuius veritate sententiæ, prius de natura, differentiis, causis, & signis sudoris critici, de quo præcipuè agit Hyppoc. disputandum offertur; sudor autem, vel effluvium vaporosę substantiæ per cutem, triplex in homine contingit; vel intra sanitatis limites, qui naturalis nominatur, vel in morbis; natura dominante, vincente, humoremque morbificum sub forma sudoris *pellente*, qui criticus appellatur; vel vi, & irritamine morbi subsequitur, quasi illius sympthoma, qui propriè sudor sympthomaticus appellatur: de naturali, actionibus, à quibus dependet, causisque concurrentibus, primo loquendum, vt cognitis debitis sudoris naturalis conditionibus, &, quę critici, & sympthomatici requisita sunt, valeamus cognoscere.

Sudor ergo vt sic, & genericè, relictis definitionibus, Hypp. libro de morbis, num. 18. ac libro de locis, aquis, & aëre, vbi sudoris naturam in substantia tenui ad cutim delata collocat, ommisso Theophrasto libro de sudoribus, Arist. 2. problematum quarto, Avicenna lib. 2. Fernelio 6. pathologiæ cap. 6. Mercuriali libro de sudore, Altimaro libro de sedimento, Marcello Donato, Mercato, Paracelso, ac aliis quam plurimis, genericè inquam sudor, nihil est aliud, quam *effluvium sensibile humidæ substantiæ per porositates cutis extra errumpentis*. Probaturque huiuscemodi expositio; effluvium enim,

genericam dicit rationem cuiuslibet substantiæ, quæ corpore effluit, (*sensibile*) excludit effluvium insensibilis substantiæ, vel sordium, *humidæ substantiæ*, materialem causam cuiuslibet sudoris, specificaque humida debet esse, vt media sensatione, per corporis poros posset permeare, *per porositates cutis extra erumpentis*, intelligitur ratio formalis sudoris; non dũ enim est sudor, nisi per porositates evacuetur, nec si extra non erumpat, nomen sudoris merebitur.

Sudor igitur naturalis, nihil est aliud, quam *effluvium sensibile vaporosæ sustantiæ, ex humidis quibuslibet corporis partibus, ac humoribus, vi naturalis caloris, locali motu elevatę, ac frigore densatę, effluens per cutis porositates*: ad quem sudorem quatuor actiones requiruntur, quarum prima, est admodum copiosa evaporatio, quod constat, ex Hyppoc. & Gal. superius, cum ex sudore, corpus plurimo, vti cibo asserant: ergo quia sudor plurimam materiam vaporum ex qua fiat, exigit; præterea, quia vt per omnes corporis partes fiat, non exigua, sed copiosa erit necessaria materia; tum & etiam, quia vt sudor accidat, vaporum concretionem expostulat; atqui ista, sine multa copia, vaporum fieri non potest: ergo ad sudorem copiosa evaporatio materiæ requiritur. Minor ex Aristot. constat 2. de generatione tex. 27. vbi pro vno pugillo aquæ, petit decem aëris: ergo sudor, qui ex vaporibus concretione media fit, ad istam, magna illorum copia indigebit.

Secunda verò actio, quæ ad sudorem prærequiritur est vaporum propulsio confertim per vasa, ad tertiam vsque regionem facta, & probatur, ex Gal. lib. de tremore, & rigore cap. 6. vbi ait: *Calorem humorem aliquem confertim effundere, quem sudorem vocamus*: ratione similiter, probatur; sudor enim ex vapore non fit, donec vapor concrescat; atqui non concrescit, nisi confertim feratur; nam si paulatim moveretur, potiùs sine concretione resolveretur: ergo ad sudorem prærequiritur vaporis propulsio confertim facta,

quę

quæ secunda nuncupatur actio ad sudorem producendum.

Tertia ex dictis actio ad sudorem necessaria, satis colligitur, quę nihil est aliud, quam dicta vaporis concretio in tertia regione: constat ex Hyppoc. lib. de flatibus numer. 91. tum & etiam, ex Gal. 3. de sympthomatum causis capit. 2. deinde quia vapor, ad tertiam vsque regionem sub vaporis forma ascendit: ergo vt in sudorem convertatur, debet in sudorem, tertia in regione, concrescere; ac proindè huiusce-modi vaporis concretio, tertia erit actio ad sudorem necessaria, veluti quarta concreti iam vaporis, vltima per porositates cutis propulsio: & probatur; nam sudor, ab insensibili evacuatione per habitum, ideò differt, quia sudor evacuatio est sensibilis per cutem; atqui si non fieret vaporis concreti extra cutem propulsio, non esset sensibilis evacuatio: ergo vt fiat sensibilis, talis actio prærequiritur.

Nec valet si quis obiiciat, quod vni termino, vna tantum, debetur actio; atqui sudor vna est substantia, & vnicus terminus suæ actionis productivę: ergo actio illius productiva, vnica, & non multiplex erit. Cui facilè dicendo satisfactio, quod argumentum tantum probat de actione productiva sudoris in esse entis; non verò de reliquis actionibus, quibus in esse talis entis indiget; sudor enim substantivè est aqua, per actionemque substantialē producta, dicitur tamen sudor, quatenus in corpore nostro generatur, ab illius calore priùs vapores elevante, deinde concretione superveniente; vt extra sub aquæ forma pellatur, quæ conditiones, etsi ad productionem sudoris in esse entis, non requirantur, benè tamen in esse talis entis, nempè sudoris, qui sub tali respectu alias accidentales differentias, & conditiones supra aquæ entitatem addit, quæ in primo sui esse, per vnicam actionem substantialem fuit terminata, aliàs enim omnis vapor sudor diceretur, quod valdè veritati dissonat.

Qui-

Quibus ad ſudorem conficiendum actionibus adapertis, materia pro ſudore apta genericè eſt ſupponenda, quæ nihil eſt aliud, quam humida ſubſtantia intra corpus reperta, vt conſtat ex Hyppoc. 4. de morbis numer. 249. vbi ait: *Incaleſcente corpore, per hoc, aquoſum, quod eſt febri maximè infenſum præcipuè exalat; relinquitur verò pingue, & leve, quod eſt bilioſum, & præcipuum febris alimentum, ad hunc autem modum exalat non ſecus, ac ſi quis affuſſa in vas ęneum aqua, & oleo, ligna multa diutiùs ſuccendat; aqua certè longè parcior, cum ex vaſe exalet futura eſt, oleum autem cohærens, & denſum, extenuari nequit, neque ſicut aqua exalare; ita ſanè, & in homine ſe res habet, incaleſcente nãque corpore aqua foras exalat; quod verò eſt bilioſum, cum cohærens, & denſum ſit (nec ſimiliter extenuatur,) nec exalat.*

Probatur præterea ratione; vapor enim debet fieri ex materia ſibi magis affini, atque in modo ſubſtantiæ ſimili, atqui aquea materia, eſt illi magis ſimilis, cum ſolum differant interſe in forma accidentali, ſive ſecundum rarum, aut denſum, eo quod vapor aqua rara, ſudor verò aqua denſa, vel concreta ſit: ergo quæcumque materia aquea, cauſa materialis pro vaporum, tandemque ſudoris generatione aptior erit.

Notandum tamen eſt, quod comodior intra corpus materia pro ſudoris evaporatione, humor ſeroſus, ac ſubſtantia potulenta reperitur. Prima pars, ex Gal. 1. de ſimpli. medica, facul. cap. 10. patet, vbi docet, ſudorem iuxta menſuram potiùs ſubſequi; deindè experientia compertum eſt, cum in æſtate aqua copioſè ſuperbibita, breviter etiam copioſus ſudor ſubſequatur.

Præterea, quia ex nimio ſudore ſitis evenit: ergo quia potulenta ſubſtantia aſumpta deficit; deinde, quia vt dixi, aquea materia pro ſudore eſt aptior; atqui nulla magis aquea, quam potulenta: ergò iſta pro vaporis, & ſudoris materia commodior;

dior. Secunda verò pars, nimirum de sero, quod sit magis pro portionata materia, constat ex Gal. cum vna, & eadem materia sudoris, & vrinæ sit: tum etiam, nam serum valdè cum substantia potulenta convenit, ipsaque similior, magisque apta reliquis, pro vaporis elevatione, adest: ergo potulenta substantia, humorumque serum perfectiùs ad materiam sudorificam conducunt.

Licet verum sit, quod etiam humorum substantia, corporis humiditatis, & quævis humida pars vivens, sint apta materia in corpore, vt vapor pro sudore generetur; nam cum ex sero commixto, vapor, ex humore simul, cui miscetur, fiat vaporis elevatio, propterea valebunt ad materiam sudorificam conducere, vt in sudoribus criticis constat; quia omnis morbificus humor pluries per sudorem excernitur: ergo substantia humoralis idonea etiam erit materia ad sudorem gignendum: nec minus currit ratio de quatuor corporis humiditatibus, in quas humores moventur, ac simul de humida vivente substãtia, cum hæc omnia pro vaporis generatione valeant materiam prȩstare, vt à potentiore calore, attenuata, & rarefata evaporentur.

Exposita iam sudoris essentia, actionibus, quibus terminatur, materiaque aptiori ex qua elevatur, illius causa demonstranda expedit, quæ nihil aliud est, quam calor validus, & robustus, proportione ad materialem causam. Probaturque ex Hyppoc. 1. de morbis num. 239. *Incalescente namque corpore aqua foras exalat.* Tum similitèr libro de locis aëre, & aquis: *A sole sudor elicitur.* Probatur etiam ratione: nam vapor, inducta raritate, & levitate, circa materiam aqueam, producitur; sed raritas, & levitas, secundæ sunt qualitates, quæ calorem subsequuntur: ergo vaporis causa, necessariò est calor intensus, vt copiosiorem vaporem, progignendo sudore posset efficere, qui quidem sudor, nullatenùs à tali vapore in esse formæ substantialis differt: nam ad formam semel amis-

sam

ſam non datur regreſſus, atqui à vapore in aquam, naturaliter regreſſus reperitur, ablato extrinſeco calefaciente: ergo quia vapor, & ſudor forma ſubſtantiali, non diſſentiunt.

Ex quibus facilè poteſt colligi, quod ſudor naturalis de quo locutum eſt, maximam viventi vtilitatem confert; nam omnis actio, qua excrementa, per vias in hunc finem deſtinatas, in ſtatu naturali excernuntur, eſt viventi vtilis; ſed ebaporatio, quæ ſudorem naturalem præcedit, fit per vias à natura deſtinatas, pro illiùs evacuatione, & à facultate naturali debitè opperante, vt Hyppo. 3. epidemiorum ſectione 3. cõm. 41. *Interdum expurgante natura, ſudores excernuntur*: ergo quia talis ſudor magnum viventi commodum inducit, præterea quia evacuationes, quas expellendo natura conſequitur, homini ſunt ſalubres, atqui vaporum expulſio, à facultate expultrice intenditur, & perficitur: ergo quia talis ſudor incommodum viventis fit.

Poſtquam tamen vapor, iam in poris tertiæ regionis denſatur, formamque ſudoris adquirit, ſub qua tandem extra per corporis partes, per cutimque truditur, vbi adeſt mobile veluti ſudor, viæ per quas motus perficitur, vt ſunt poroſitates, finis tandem, vt ſubſtantia iam innutilis extra corpus pellatur; nunc iam de cauſa, aqua maior difficultas occurrit; nam quamvis antecedenter moveatur, magna ex parte ab inſita raritate, & lævitate, poſtquam iam ipſam amiſerit vapor, dum in aquæ formam mutatur, motiva reſtat facultas, qua pellitur, examinanda, quæ nulla alia eſt, quam facultas expultrix vegetativa, poſtea verò à propria forma, media gravitate deorſum fertur, primaque pars patet, nam ſudor iam eſt factus, vt obiectum innutile facultatis vegetativæ expultricis, ac intra illius ſpheram activitatis reperitur: ergo pellitur ab ea; ſecunda uerò pars conſtat, quia dum eſt citra talem ſpheram facultatis, ſudor ſolum habet propriam gravitatem, aqua moveatur: ergo per ſe ipſum medio pondere movetur, cum iam extra poroſitates ſit delatus. Cri-

Criticus verò ſudor, appellatur ille, qui media criſi evenit, duplex quidem eſt; alter qui ad melius, vel ad ſalutem; alter verò ad peius, vel ad mortem ægrum deducit, iſte quidem ſympthomaticus, ille verò criticus, & ſalutaris nuncupatur, mediamque naturam, inter omnino naturalem, & ſympthomaticum retinet: & probatur; nam huiuſcemodi ſudor, partim à cauſa naturali, partimque à præternaturali fit: ergo quia eſt medius: deinde quia ex parte caloris efficientis, datur cauſa febrilis præternaturam; ex parteque materiæ, cauſa morbifica materialis adeſt; ex parte verò finis, datur ſanitas ob quam naturalis facultas, ad opperandum in ſurgit: ergo quia talis criticus ſudor, mediam naturam inter illum qui à cauſa naturali procedit, & eum qui à ſola cauſa præternaturam fit, habet.

Neque in præſenti, etſi occurrat, dubitatio proponitur (niſi breviſimè) vtrum ſudor ſanguineus, naturalis ſit poſsibilis, vt Theophratus, Raſicelus, Vincentius Moles lib. de Philoſophia Corporis Chriſti, Mercurialis, Fernelius, Bravo, & alij, quam plurimi fatentur ſanguineum ſudorem, naturaliter evenire poſſe, vt ſanguineus Chriſti Domini ſudor, qui ſine miraculo ſupervenit, & probatur; nam ſanguineus ſudor Chriſti, ſecundum Patrum opinionem, ad oſtendendam humanæ naturæ veritatem contigit, quam, ſi eſſet miraculoſus, non demonſtraret; quia licèt illius ſanguis temperatiſsimus eſſet, cum tamen Chriſtus Dominus tam intensè vividus in ætate iuvenili, omnium totius orbis pulcherrimus, & amaviliſsimus exiſteret, tantam luctam ſuſtinuit, tantaque vi, ipſam ſenſitivam naturam, in horribiles crutiatus conſentire coegit, vt præ immodico labore, ex omnibus illius tenerrimis membris, ac delicatulis partibus, cruentus ſudor erumperet.

Probatur præterea; nam quæ ſine miraculo plurimi accidiſſe viderunt, eadem ſi in Chriſto Domino contingant, n

erit dicendum esse miraculosa: atqui sanguineus sudor, à pluribus fuit visus naturaliter exire: ergo ita in Christo Domino sine miraculo evenire fatendum erit. Minor propositio per plurimos authores, serosum sanguinẽ per sudorem fatẽtes cõstat, Gaspar quidem Bravo, se etiam vidisse testatur, in Excelentissimo Domino Commite de Niebla, primogenito Excelentissimi Domini Ducis Medinæ Sydoniæ, qui cum æstivo tẽpore se nimis in vsu pillæ exercuisset, nimiaque anxius æstuatione, potionem frigidã assumpsit, ac sanguineum sudorem pertullit: ergo non aliter fatendum est, in Christo Domino nostro absque miraculo sanguineum sudorem evenisse; nam, etsi in eo non fuissent aquositas, aliæque causæ, quę communiter sanguinem attenuant; vehementissimæ tamen passiones animę, quibus spiritus cõmoti, & calefacti, attenuatique fuere, vt sanguineus sudor subsequi potuisset, adfuerũt præsertim cum præ agonia vires languidę admodum fuissent redditæ, quibus deficientibus, sanguis retineri nõ valuit.

Quibus sic iactis, apperiendum venit, quæ prærequisita sudoris critici conditiones sint, quarum prima est, quod fiat die decretorio; secunda, quod signa coctionis indice præcedant: tertia, quod sudor moderatè copiosus accidat: prima conditio probatur ex Hyppoc. 1. prognost. text. 36. *Sudores optimi sunt, si fiunt in die iudicatorio.* Tum & etiam ex præsenti sententia, vbi dies decretorios, in quibus sudores boni debent fieri, enumerat: tum in epidemiis, vbi exponit, quod Epicratis vxor sudavit die 11. de Methone loquitur, qui sudavit die 5. mulier in Thaso tertia die sudavit, aliique quam plurimi, qui perfectè iudicati mansere.

Confirmatur vlterius idem, in epidemiis, ex Hypp. exemplo eorum, qui diebus non criticis sudarunt, quod vel fuit iudicium ad mortem, vel recidivam factum, vt inquit de Phylesco, & erasino, qui 1. die sudarunt, atque perierunt; adolescens, qui in foro mendatium vitam agebat, secunda die

ſudavit,& obiit,quemadmodum Silenus,qui ſexto die ſudavit vndecima die fuit mortuus:ergo vt ſudor ſalubris ſit,die quidem decretorio accidere debet. Secunda verò conditio,præcedentibus nimirum coctionis ſignis: probatur ex Hyppoc. 1.epidemior. ſuper allato, *coctiones celeritatem iudicij, &c.* Præterea, quia tunc ſalubris criſis accidit, cum per eam materia inutilis ab vtili ſecreta evacuatur; ſed talis ſeparatio fit media coctione: ergo talis coctio pro ſudore critico requiritur.

Nec valet ſi obiicias; cum ſignis coctionis morbus valet eſſe lethalis, ex Avicenna lib.4. Fen.1.cap. de febre peſtilente:ergo pro ſalutari ſudore,coctio nihil conducit. Cui eſt ſatisfaciendum dicendo,vt ſupra tetigi, quod ſigna coctionis in lotio,alia ſunt vera, & perfecta, quæ ad ſudorem criticum ſunt neceſſaria,alia verò infida,& imperfecta,ſeu ſimilia, & apparentia,quæ nullam ſecuritatem oſtendunt, vt ex Gal.3. de præſagatione ex pulſib.cap.3.aſſerente:*Sanè videatur,quibuſdam perplexa,& incognita, ſi quando nec differentia vlla pulſuum à naturali ſtatu deficiat, & ſe ipſe ægrotus febrem non dicat percipere,& vt rem difficiliorem faciam,ne ex vrina quidem petere in huiuſmodi affectibus firmam notitiam ſemper licet;ſed eſt etiam ferè anceps; colore,& ſedimento ſimilis naturali; ſexcentos tales in peſtilentia diuturna conſpeximus, vbi Medicos cerneres nihilo præſtantiores plebe; imò verò imperitiores.* Ex quibus Gal. verbis clareſcit, de quibus coctionis ſignis intelligendum ſit, dum coctionis ſigna ad ſudorem criticum requiri aſſerimus.

***

CAPVT IX.

DE NATVRA, DIFFERENTIIS, & causis sudoris symptomatici.

PROVT natura morbos vincente, criticus sudor supervenire solet; dum verò è contra, vincente morbo sudor symptomaticus evenit, qui à naturali, & critico, in modo, causis, & accidentibus differt, eo quod sudoris differentiæ symptomatici, à modo substantiæ, quãtitate, qualitate, relatione, situ, habitu, actione, aut passione sumuntur. Perpenditur quidem symptomaticus sudor in modo substantiæ, propter crassitiem, viscíditatem, lentorem, limositatem, tenuitatem, fluxibilitatem, subtilitatem, &c. quæ, etsi qualitates secundæ sint; modum tamen substantiæ in sudore variant, medio quo in debita consistentia à critico sudore discriminatur.

Sudor igitur symptomaticus ex modo substantiæ sumptus, alius crassus, alius verò tenuis nuncupatur, vt Gal. 11. methodi, cap. 13. qui crassus est, ob lenthorem talis appellatur, eo quod ad motum est ineptus; qui verò tenuis, ac fluxilis est, propter leviores, rarioresque partes, quas acquirit; vterque etenim crassior, vel tenuior sudor symptomaticus ratione materiæ ex qua fit: Succi quidem crassi, vel à nimia caliditate, vel frigiditate; tenuis verò ab eisdem alitèr moderatis provenit. Vt ex Gal. textu 2. prognosticorum, comment. 38. *Quia etiam sinceri humores crassiores existunt; pituitosus quidem propter frigiditatem, quasi concretus; biliosus verò propter exuberantiam caloris, evaporatus, & tamquam assatus.* Præterea, quod à nimio calore tenues sudores fiant, ex ichoribus

in febribus ardentibus repertis patet; ex quibus plerumque sudores accidunt; veluti à frigiditate ex caloris defectu, dum vires dilabuntur, aquositates gignuntur, à quibus sudor tenuis, vt in hydropicis experimur evenire.

Quia tamen sympthomaticus sudor, quantitatis ratione perpenditur, qui alius multus, alius verò paucus dicitur: multus, vel in copia, vel in tempore, vel vtreque nuncupatur, cuius causæ diversę adesse valent, vt calor excedens, habitus raritas, virium casus, vel materiæ tenuitas, vt ex Gal. 3. de causis sympthomatum, cap. 2. constat, vbi sudorem multum, vel propter materiæ copiam, vel tenuitatem fieri commostrat; tum etiam secundo prognosticorum, textu 6. propter imbecillitatem virium evenire docet. Confirmaturque ratione; nam à causis improportionalibus, & diffidentibus naturalibus, sudor multus producitur; sed naturalis fit ex materia moderata calore illi debito, & proportionato, ac viribus debitis, cutisque naturali raritate: ergo ab his causis immodicè excedentibus, immoderatus sudor fit. Præterea, quia in febribus malignis, hecticis, symcoposis, in animi deliquio cum vires omninò labuntur, fit sudor multus, & immodicus, quia materia vtilis præ debilitate retentricis nequit retineri, vt Gal. 7. epid. sect. 3. comment. 34. lib. 10. method. cap. vlt. lib. 1. de differentiis febrium, cap. 8. exponit.

Paucus similitèr, ac imminutus sudor, à contrariis causis originem ducit; primò enim præ materiæ paucitate, vt in attrophia, magna etiam præcedente inedia, eo quod absumpta est materia ex qua: non alitèr, secunda pauci sudoris causa, est obstructio pororum; oppressis enim poris, aut ductibus extimis obturatis, multam sudoris copiam exire est impossibilè, vt in obesis præ adipis copia, oclusis prædictis meatibus, paucus sudor evenit. Tertia deindè sudoris pauci causa debilitas est caloris, veluti copiosi robur; nam ita se habet remissus calor ad vaporem exiguum elevandum, ac intensus ad copio-

piosum; atqui ob calorem intensum multus elevatur vapor, multusque sudor progignitur: ergo ita paritèr dum calor est remissus, paucus vapor elevabitur, exiguusque sudor inducetur: quia igitur robur, vel debilitas facultatum, languorem, vel robur nativi caloris insequntur, habita ratione ad illum, facultates languidæ, vel validę, diversimodè ad sudoris paucitatem, vel copiam concurrent.

Nec minus sympthomaticus sudor, habita ratione ad qualitatem inspiciendus est, cum pro diversa qualitatis specie, sudores specie diversi desumantur, vt sudores calidi, vel frigidi, nam calidi, à causis, tum per se, tum ex accidenti opperantibus, proveniunt, vt à motu, ab aëre calido, sole, igne, stuphis, arena calida, valneis, inunctione, aliisque similibus: ab internis verò, eo quod nativum calidum actuatum reddunt, vel quia calidos gignunt humores, vt Hyppoc. 3. epidemiorum, comment. 3. text. 28. de muliere in Thaso febre ardente correpta; de virgine Larisęæ in menone, in vxore Epicratis, qui acutis febribus ex calidis humoribus affecti, potiùs sudore calido terminati fuere.

Ex quibus infertur, quod ab vna, eademque causa, diversi effectus, & contrarij, si alter per se, alius verò per accidens producatur, valent oriri. Quod probatur; nam sudor calidus, à calore per se, frigidus verò ab eodem per accidens nascitur, quatenùs ab eo, vt immodico, valdèque intenso, resolutio, ac dissipatio influentis, atque insiti caloris fit, vndè frigiditas, sudorque frigidus subsequitur; quam operandi contrarietatem, Hyppoc. in thetano præscripsit, vbi aquæ frigidæ fussione duplicem contrarium effectum ostendit, cum ab aqua per accidens calor, frigiditas verò per se producatur; ob enim densitatem, obturationemque pororum intromissus per antiparistasim calor, vt hyeme, robustiorque redditus, eo quod virtus magis vnita, affectum frigidum, vt thetanum valuit profligare; quarè affectus frigidus per se, & immediatè à

calore, mediatè verò, & per accidens à frigiditate externa aquæ calorem nativum intrò pellente, fuit curatus. Tum etiam huiusmodi contrarij effectus in hydrope clarescunt, cum aliquandò frigida hepatis intemperies per accidens inducatur à febre ardēte, intensè calefaciēte, per se verò à frigiditate sequuta: ergo ex dictis patet, tam sudorē frigidum, quā calidū ab vna, eademque causa ortum ducere posse, cū vnus effectus per se, alius verò peraccidens progignatur.

Quibus perperpensis, facilimè quivis, naturæ, & conditionum sudoris epitomem valebit deducere, cum sudor in vniversum sit excrementum vaporosum, ac humidum, partim in halitus speciem insensibili transpiratu vacuatum, partim violento motu cōfertim in aquæ speciem per cutem erumpens, cuius materia triplex valet esse, velutì portio tenuior alimēti tertiæ coctionis, illiusque seri, vel humorum serum, sive proprij alimenti vltimi singularum partium substantia fusa, & liquata; sudor quidem ex ægris natura emanans, vel humoris morbifici, vel propriæ humiditatis partium, est sobole; quarè in laborantibus tria sudoris genera sunt perpendenda; primum quidem ab humoribus venarum, vel viscerum, aut in habitu corporis adstantium, nascitur; secundum ex liquatione, resolutioneve proprij partium alimenti, vt hecticis, proximisque ad mortem evenit, qui diaphoreticus nuncupatur.

Tertium verò sudoris genus ab expresione humidi nativi, atque alimentitij earundem partium, à dolore, ac spirituū agitatione facta dependet, qui propriè sudor per expresionem appellatur, cuiuslibet prædicti causa, potiùs humidus, quā siccus calor per habitū corporis diffussus, prædictas fundens materias, media calefactione attenuans, cutemque laxans reperitur, consentientibus paralibus causis ex habitu corporis desumptis, & materia obedientiali reperta; inter hos quidem sudores, alius vniversalis, qui ex toto emanat, vt

quan-

quandò in pleuritide, phrenitide, dolore colico, aliisque morbis particularibus, sudor à toto corpore defluit: particularis verò sudor, solum materiam morbificam, in parte, aqua nascitur, vel actu adesse, vel adfuisse, vel futuram prænuntiat, vel tandem qui citra materiam morbificam, iuxta cervicem, frontem, caput, vel thoracem reperitur, vt in morituris, morbo acuto correptis, à virium solutione, retentriceque languida facultate, solet evenire.

Alius præterea sudor, calidus, alius frigidus est: calidi præ ostẽsę causæ, tam internæ, quam externæ manẽt: frigidus etenim semper aliquid præsagit; nam vel materiæ frigiditatem, vel calidi nativi extinctionem denotat; quare in mitiori, benigniorique febre, morbi longitudinem, propter causam morbificam frigidam; in acuta verò præ summo virium languore, nativique caloris extinctione, mortem minatur; proindeque frigidus sudor, cum animi deliquio complicatus, potius ab antiquis mador, quam sudor appellatus, naturam exolutam iam demonstrat, ideò enim frigidus, quia partes corporis extimę, propter spirituum, sanguinisque iuxta cor detractionem, valdè frigescunt.

Alius similiter sudor paucus, veluti alius multus adest, his in sanis effussus præcedente somno, vel copiosum alimentum assumptum, vel humorum copiam arguit; in laborantibus verò morbo acuto, vel à copia, & humoris tenuitate, vel à retentricis imbecillitate facultatis, vel ab immoderata habitus raritate, aut partium liquatione, vel à valida expultrice, vt in crisibus, valet ortum ducere: paucus tandem sudor, aut humorum paucitatem, materiæ cruditatem, lentorem, crassitiem, vel meatuum densitatem, aut facultatis expultricis imbecillitatem, retentricis ve robur significat.

Sudor deinde quoad sapores diversus, diversam pariter significationem sortitur, cum alius salsus supramodum sit, alius amarus, dulcis alius, insipidus alter: salsus quidem immodi-

modicè, ſanguinem immoderatè aduſtum ab intenſo calore præoſtendit, ſi amarus, bilis miſcelam dominantis, quemadmodum dulcis, ſerum ſanguineum; inſipidus tãdem, plus ichoris pituitę, quam bilis redundantiam indicat; quarè ſudor naturalis exiguam ſalſuginem, ac amaritudinem debet obtinere; alter præterea pro qualitate perpenſus ſudor mittis, ac ſuavis, vel acer, ac fœtidus adeſt: cum fœtidus, cacochimiam, humorumque putredinem intra venas exiſtentium oſtendit, veluti è contra ſudor benè olens, laudabilem humorum temperiem, ſignificat: nec minus ſudor reſpectu modi ſubſtantiæ. Alius tenuis, & aquoſus, aliuſque craſus, & viſcidus adeſt, de quibus latiùs ſupra.

Sudor etenim omnis, tripliciter in febribus eſt animadvertendus; nam vel periodicus, vel ſympthomaticus, vel criticus accidit: periodicus in ſolis intermittentibus, vel continuis com plicatis, vt ſemitertiana, hemitritheos vocata, vehementer naturam reſolvit, humorumque copiam, & contumatiam arguit; criticus verò ſalubris, ac laudabilis, dum coctionis ſigna antecedunt, critico decernente die, naturaque ſuperante, ex toto corpore diffluens, cum febris, ac omnium ſympthomatum remiſsione floreſcit: ſympthomaticus tandem eſt duplex, à motu nimirum morbi alter, fruſtra tentata, atque irritata natura; alter verò peior à partium ſolidarum reſolutione, viriumque imbecillitate, potiùs ęgrum ad necem, quam ad ſalubritatem reducit.

Quibus omnibus ſudoris differentiis perpenſis, tam eſſentialibus, quam accidentalibus, tam quoad cauſas, quam diſpoſitiones, quoad quantitatem, quam qualitates, ſive primas, ſive ſecundas, videlicèt modum ſubſtantiæ, craſitiem, vel tenuitatem, quoad ſaporem, vel odorem, ac demum ſecundum motus, periodicos, criticos, vel ſympthomaticos, meritò vnuſquiſque ſufficienti luminis ſplendore, ad veram, genuinamque dubij deciſionem iuxta ſudores, de quibus ægit, Hyppoc. in ſen-

ſentent.36. accedere valebit, cum in prædicto oraculo aſſe-rat: *Sudores febricitantibus boni, die tertio, quinto, &c.* cum potiùs die critico, ſive diebus decernentibus ſuperveniant.

In hac quidem ſententia, nullam Hyppoc. mentionem primi, ſecundique diei efficit, eo quod re vera, primus, & ſecundus dies decretorij non ſunt: ſi verò in communi ſignificatione, pro qualibet morbi ſolutione criſim intelligamus, iam decernentes, latè valebunt appellari; febris enim diaria, quę vnica clauditur acceſsione, ſpatioque viginti quatuor horarum, ſolet perdurare, primo, aut ſecundo die ſolvitur, ſicque criſis, ſine vllo certamine, ac pugna, morbi ſolutionem ſignificat. In quo ſenſu huiuſcemodi dies decretorij nũcupantur, in ſenſu tamen proprio, & rigoroſo, vt ſupra dixi, nequaquam naturam decernentem obtinebunt, cum nullus morbus primo, aut ſecundo die, concurrente certamine inter naturam, & cauſam morbificam iudicari valeat.

Licet aliqui tamen in contrarium Hyppoc. teſtimonium, 1. epidemior. part. 3. ſentent. 14. adducant, vbi agens de diebus decretoriis, ſic ait: *Circuituum verò, qui iudicãt, in imparibus diebus, primus, tertius, quintus, &c.* Ergo ex Hyppoc. ſententia, primus dies decretorius erit. Cui ſatisfatio dicendo, Hyppoc. in prædicto loco, primum diem decretorium eſſe, non iudicaſſe, ſed ſolum docuiſſe, tertium diem, primum circuitum decretorium conſtituiſſe, quaſi dixiſſet, circuitus qui in imparibus diebus iudicantur, primus, ideſt, primus circuitus eſt tertius dies, vt idem Gal. in comment. prędictæ ſententiæ roborat.

Neque obſtabit, ſi quis aliud teſtimonium, ex Hyppoc. 1. prognoſticorum, ſentent. 4. adferat, vbi agens de facie laborantis, inquit: *Ægros, in quibus huiuſmodi facies apparet, primo die iudicari.* Cui reſpondeo, quod ly iudicari, idem ſignificat, quaſi cognoſci, veluti ſi Hyppoc. aſſerat, primo die; hoc eſt, die, & nocte poſſe cognoſci, an huiuſmodi facies fiat à

cauſa

caufa interna, vel externa immutata: minuſque obſtat Gal. 1.de criſibus,cap.3.& 4. referens; morbos quoſdam eſſe, qui prima acceſsione, primoque die ad ſummum vigorem pervenire valent:ergo quia primo die poſſunt iudicari, cum criſis optima, perfectaque in ſtatu fieri debeat; ac per conſequens primus dies decretorius erit:non inquam vrget authoritas; criſis enim nulla ratione, ſine certamine, atque pugna naturæ cum ipſo morbo,poteſt evenire, & quemadmodum luctatores corporis firmitudine, viriumque robore, debent eſſe propriè æquales, vt inter eos dimicatio valeat reperiri: ita pariter inter naturam,& morbum, aliqua virium æqualitas ad aggrediendam pugnam requiritur: ſi enim alter eorum,multò valentior adſit,ſine tali dimicatione,qui robuſtior extiterit,ſuperabit;vt in morte citra criſim,dum in totum natura languida, morbus verò validus, & ſupra vires vehemens reperitur.

Ex quibus authoritas Gal.ſolvitur; nam ſi febres, quæ primo die ad ſtatum perveniunt, ſint putridæ: hæ tamen criſi, non ſolvuntur: Leves enim morbi,ac ex levi putredine nati, ita facilè à natura ſine certamine devincuntur, vt ſine criſi ſolvantur;& è contra,ſi natura primo die,ita deiecta, propter morboſum apparatum,rationeque mali moris morbi adſit, vt ſtatim prima die, ad vigorem, ſive ſtatum perveniat; ly ſtatus morbi ad mortem terminati, potiùs terminatio ſine criſi erit, eo quod ſine pugna præmagnitudine, vehementia,& robore morbi evenit; ac proindè, prima,nec ſecunda die,nulla criſis contingere valebit; veluti tertio, & reliquis ab Hyp.annumeratis,de quorum vi decernendi, iam venit agendum.

CAPVT X.

DE VI, ET QVOMODO DIES proprie decretorij iudicentur.

TERTIVS igitur dies, de quo Magister in sentent. 36. incipit, primus est ordine, ex diebus imparibus, vt Hyp. 1. epidemior. part. 3. sentent. 14. dum dies decretorios, impares ennumerat, primum quidem locum tertio diei exhibet, idem tertio prognosticorum, sentent. 2. firmat, dum ait: *Mitissimę febres, & securissimis signis firmatæ, quarto die, aut citius finiuntur*, quasi diceret quarto die, aut tertio iudicantur, vt Gal. in comment. *Nam infra quartum, nullus alius præter tertium decretorius est.* Notandum tamen expedit diem tertium potius, motus humoris ratione, esse decretorium, cum morbi acutissimi ex biliossa, & calidissima materii orientes, semper de tertio in tertium moveantur, propterea que, cum crisis accessionis die fiat, violentia, sive vehementia accessionis evenit, vt ante tempus crisim, quæ quarta die futura erat, tertius sibi dies arripiat, sicque huiuscemodi dies ratione motus humoris, criticus possit appellari, licet rigorosè tertius, primus sit ex intercidentibus, & imparibus.

Dies verò quartus primum ex verè decretoriis locum obtinet, de quo passim Authores alloquuntur, eo quod quartus, primum circuitum claudit, & septimanam dividit, & cum dies, qui septimanas dividunt, ac finiunt, verè decretorij sint, ideò quartus verè decretorius erit, vt Gal. aphorism. 4. comment. 36. idem etiam 3. prognosticorum, vt diximus: *Febres mitissimas quarto die terminari*, est etiam primus ex diebus paribus, vt Hyppoc. 1. epidemiorum, part. 3. sentent. 4. Quartum

etiam

etiam inter dies pares, vt primum enumerat, est præterea, index septimi, maiorem enim indicandi vim, quam decernendi obtinet: vt Hyppoc. 2.aphorism. sentent.24. *Septonorum quartus est index*. Et 4.aphorism.sentent.71. Gal. similiter 1.de diebus decretoriis,cap.11. Quartum ex sua natura indicem esse inqnit, vt qualis nam sit futurus dies septimus præsagiat,libro etiam prorrecticorum,comment.1.ait: *Atque ita si optima appareant signa quarto die, crisis septimo die optima erit,& ad salutem: si autem nõ optima,crisis in septimo die mala erit,& ad mortem.*

Quartus paritèr dies, sexti erit index, vt Gal.1.de diebus decretoriis,cap.5.non quidem ex sua natura,sicut septimi,sed quia ratione illius, Medicus præcognoscit, cum in quo mala signa apparent,morbusque celeritèr movetur, ac æger viribus languescat, & præsertim si diebus paribus exacerbetur; tunc quidem Medicus priùs ægrum muriturum percipiet, quam morbum in longum tempus protrahendum, neque ad septimum perventurum, sicque sexto die Phylisius obiit, 1. epidemior.part.3.sentent.18.cum accessiones diebus paribus moverentur,& quarto die signum lethale habuerit;quod verò in quarto die iudicia eveniant, testatur Euchrides, tertio epidemiorum,par.3.sentent.77.qui febre acutissima correptus,die quarto circa meridiem calidum per totum corpus sudavit, ac sine febre iudicatus est, & quamvis quartus decretorius sit,rariores tamen crises in eo contingunt,vt Gal.3.de crisibuscap.4.sic ait: *Raro accidit,vt in quarto die fiat crisis, vt videatur vix tantum Archigenes,in toto tempore vitæ suæ id observasse.*

Veluti dies tertius decretorius est, & primus de numero intercidentium,non alitèr est quintus, ambo enim de morbis decernunt,non tamen ex propria natura, ac verè decretorij sunt,sed ratione potiùs accessionum, & quia quarto die, qui verè est decretorius,sunt proximi,vt Gal.3.de dieb⁹ decreto-
riis,

riis,cap.8.crisis accessione plurimum indiget;tum etiam,quoniam morbi acuti frequentiùs per dies impares moventur, propterèa fit,vt tertiùs, & quintus meritò valeant decernere,propter accessionum vehementiam; ideòque pluriès dies tertius,crisim,quę futura erat quarto,prorrittat,& pervertit; quando verò in morbis, qui paulò tardiorem motum obtinent,natura languida,& defessa quiescit, ita vt nec suscitata, neque irritata sit;proindè,crisis,quæ quarto die vētura erat, ad quintum potiùs protrahitur, cum in quinto accessio, sive exacerbatio contingat, cui assentit Gal.3. de crisibus,cap.4. asserens:*Ex morbi autem motu te sperasse oportet,quod crisis, vel tertio die fiat,vel quarto die,vel quinto; nàm si motus celer sit,in tertio,si quodam modo tardus in quinto: verò febris synochus in quarto.* Natura quidèm duplici modo ad crisim efficiendam movetur, nam vel ordinatè movetur, & certis periodis, vt dum crisis verè decretoriis diebus accidunt, vel movetur natura irritata,& valdè stimulata,tumque fiunt crises in diebus intercidentibus,vt tertio, vel quinto primæ septimanæ,vt 1.epidemiorum, part.3.sentent.24. Methon quinto die ad salutem fuit iudicatus, 3.epidemiorum,part.2. sententia 1. Phylistes quinto die mane defunctus apparuit.

Sextus pręterea dies exponendus subsequitur,cũ igitur tribus modis iudicatio contingat, vel natura nimirum vincente, quæ omnino salutaris est, septimo, decimo quarto,vel 20.die semper accidit; secundo verò modo ab humoris subtilitate, acutie,ve naturam concitantis,iudicatio evenit,quæ plerumque in diebus intercalaribus apparet 3.tandem modo fit iudicatio, cum morbus adeò vehemens, & pernitiosus est, vt vires omnino decumbere cogat, opprimat, ac in totum virtutem naturæ debastet, qua ratione die 6. aut octavo,decimo, 12. vel 16. talis iudicatio solet evenire, pernitiosa tamen, prorsusque exitialis; nam ita 6. dies pravè iudicat, vt meritò Gal. ipsum tirano æquiparet cum pernitie illius, ac labo-

rantis

rantis lethalitate, quem iudicandum susceperit, maleque ita ægrum pertractat, vt tirani munus efficiat, nam si ægrum non interficiat, bona tamen surripit, percutit ipsum veluti tiranus, & vulnerat. Est itaque sextus dies septimo contrarius, raro in eo crisis accidit, quæ non sit, maxima cum sympthomatum difficultate, nonque mediocri periculo; quemadmodum enim die septimo plures perfectissimæ crises. Sic sexto imperfectissimæ, & ad mortem accidunt.

Si ergo quarto die prava signa videantur, quamvis septimo iudicium possit pravum evenire; sextus tamen dies crisim septimi præocupat; si verò quarto die laudabilia signa appareant, & in sexto crisis videatur, tuta quidem, & fida nequaquam est; potius enim recidibam minatur. Meritò quidem malignam huius diei vim scribit Gal. 1. de diebus decretoriis capit. 4. tum & etiam patet 1. epidemiorum part. 3. sentent. 8. vbi Phitiseus 6. die obiit, Dronoade vxor, quę filiam peperit, sexto die subitò mortua est. Primo etiam epidemiorum part. 3. sentent. 20. tum similiter Hyppoc. 4. apho. sent. 29. idem firmat asserens: *Quibus febricitantibus sexta die rigores eueniunt, difficile iudicant.* Et quamvis crisis sexta die non accidat, si tamen tali die mutatio impeius fiat, difficilè similiter iudicium sequitur, ideòque hermocrates tertio epidemiorum part. 1. sentent. 5. cum sexta die icterum habuerit vigesima septima die defunctus est, Heurianactis filia, 3. epidemior. part. 2. sentent. 3. cum sexto die iudicata esset, decimo septimo defuncta est, tantaque est huius diei pravitas, sive malitia, vt tamquam rarum, & novum conscribat Hyppoc. 3. epidemiorum, part. 3. sentent. 83. virginem Lariseæ sexto die iudicatam fuisse, nec febrem fuisse reversam, licèt ratione diei, iterum deberet revertere, cuius ratio desumitur, ex Hyppoc. asserente: *Cum febricitaret, & iam iudicata esset, menses tunc illi primum provenerunt.* Nam vacuationis, (vt ait Gal. in commentario) *Perseveratio, diebus post iudicium, sufficiebat, vt* fir-

firmũ ſervaret iudicium, quod die ſexto per ſanguinis eruptionem, & ſudores præceſſerat; & præcipuè ex eo quod nulla eſſet pars inflammata, neque maligna humorum abundantia dominaretur.

Nec minus idem clareſcit ex Melibea, 1. epidemiorum, part. 3. ſentent. 32. quæ ſexta die in peius mutationem habuit, vndecimo tamèn liberata fuit; hæc verò mulier naturę robore, & firmitudine fuit adiucta, vt Gal. in commentario: *Naturæ enim potenti, nihil eſt impoſsibile*; quamuis verum ſit optimum poſſe fieri criſim die ſexto; ſi per pares dies morbus moveatur, etſi raro morbi acuti per dies pares ſuos motus obtineant, Gordonius quidèm vir doctrinæ, experientiæque lumine ductus ſextum diem magis iudicatorium, quam ſeptimum ſtabilivit, ac ſe expertum fuiſſe teſtatur; rationeque non exigua nititur, nam morbi præcipuè iudicantur, quibus acceſſiones contingunt; atqui morbi ſanguinei paribus diebus per acceſsiones terminantur: ergo quarto, & ſexto, qui ſunt pares potiùs, quam imparibus, vt ſeptimo iudicantur. Minor probatur ex Gal. 3. de criſibus, cap. 4, aſſerente, vt ſupra: *Ex morbi autem motu te ſperare oportet, quod criſis, vel tertio die fiat, vel quarto, vel quinto, ſiquidem celer ſit motus tertio: ſi verò quodam modo tardior, in quinto: ſi verò febris fuerit ſynochus, in quarto*: Ergo Galenus ſynochum in quarto, & diebus paribus terminari oſtendit; vndè doctiſsimè inquit Gordonius, & ſapientiſsimus amatus Luſitanus, illi aſſentiens, quod cum Gal. ſexto die aſſerat criſes fieri imperfectas, infidas, pravas, & valdè periculoſas; potiùs de morbis bilioſis, qui diebus imparibus moventur, intellexit, ſecus verò de ſanguineis, qui ſexto die perfectè, fidelitèr, ac ſalubritèr, manifeſtè terminantur, ſive ſolvuntur.

Inter reliquos decretorios dies ſeptimus victorioſum, ac laudabile nomen ſortitur, quē tanti Gal. fecit, vt ipſum benigniori, ac clementiori regi adæquaverit; vndè ipſum primum

nu-

numero, & ordine, potentia,& dignitate, inter decretorios constituit: in septimo enim,perfectæ, & præindicatæ crises, manifestaque evacuatione,aut abscessu effatu digno eveniūt; licèt tamen hoc sit verum,non implicat,quod aliquando,prædicto die laborantes in peius mutationem suscipiant, quandoque moriantur, vt 5.epidemiorum, part.2.sentent.5. mulier illa, quę apud Pantimedem degebat,septimo die mortua est, eodem libro sentent.7. aliqui septimo die, etsi mortui non fuissent, mutationem tamen in peius habentes,aliquo die insequenti decretorio interierunt,veluti Silenus, 1. epidemior. part.3.sentent.19. qui cum septimo die obmutuerit, ac extremitates non ampliùs incaluissent, nihilque minxisset,vndecimo die mortuus est; quamvis tamen Hyppoc. potiùs de pravis crisibus,quam de fidis,& perfectis, quæ septimo accidunt die,mentionem efficiat; hoc tamen,ex eo, quod rarius imperfectę,communius verò,& securiùs perfectę,& laudabiles crises,tali eveniant die,nascitur.

Decretorium similitèr octavum diem Gal.appellat, debilem tamen, & infidum,cuius index quartus existit: si enim quarto, prava signa apparuerint, morbusque per dies pares mediis accessionibus moveatur, nec ita fuerit velox, vt in sexto terminetur, potiùs octavo die iudicabitur; iste tamen non ita periculosè vt sextus decernit: maximam etiam decimus dies cum octavo similitudinem habet: nam etsi malè iudicet, minus tamen pravè quam octavus, multoque minus quam sextus,quia saltim morbus, præ tardiori motu materiæ prorogatur:Vndè morbus,qui sexto die terminari debuerat, in octavum,vel decimum penes maiorem materiæ crassitiem protrahitur, in quibus ferè sempèr iudicatio imperfecta, & periculosa evenit, ita vt crisis similis ei, quæ sexta fit,appareat,vt Gal.1.de diebus decretoriis cap.5.inquit: *Si aliquando,aut in octavum diem,vel decimum,subita morbi solutio accidat,similis ferè ei est, quæ in sexto die accidit, de quo supra latiùs egimus.*

Nonus præterea dies decretorius est, non quidem ex his, qui septimanas dividunt, & claudunt, sed ex intercidentibus, vel provocatoriis: tres etenim sunt, qui intercidunt, & naturam ad crisim provocant, vt suprà; tertius videlicèt, quintus, & nonus, inter quos, primum sibi locum nonus abrrogat, vt Gal. 2. de diebus decretoriis cap. 8. quia imperfectiores crises, quam in reliquis intercidentibus fiunt, ita vt valdè septimo diei assimiletur; iste enim sicut est, ex verè decretoriis, primus dignitate, quoniam in eo plures, perfectioresque crises accidunt; non alitèr nonus, primus dignitate ex intercidentibus est; quoniam in eo perfectiores, quam in aliis, crises ostenduntur: observandum tamen est, dies verè decretorios, quo magis à morbi principio recedant eo imbecilliores reddi, minoremque decernendi activitatem habere, quod etiam de diebus indicibus intelligendum est: quartus enim dies maiorem indicandi virtutem, quam vndecimus, & iste, maiorem, quam decimus septimus obtinet; nō alitèr septimus validiori virtute ad iudicādum, quam decimus quartus, & his, maiori, quam vigesimus pollet, propter vehementiorem morbi acutiem, & naturæ irritamen, eo quod morbus in prioribus diebus vehementior adest.

In diebus tamen intercalaribus, contrarium evenire solet, nam quo magis à principio morbi recedunt, intensiori iudicandi virtute gaudent, sicque maiorem, quam quinto, & iste, quam tertio, vim decernendi continet, cuius est ratio, quia nona dies, ex Gal. 3. de diebus decretoriis, cap. 8. inter dies verè decretorios, septimum scilicèt, & vndecimum, medium locum habet; vndè fit, vt crisim, quæ in septimo non contingit, & quæ futura erat vndecimo, sibi arripit, cum hoc tamen discrimine, quod raro crisim, quæ in septimo non fuit facta, sibi assummat, propter magnam septimi perfectionem; hoc enim raro evenit, nisi plurimi errores committantur.

Cum

Cum tamen decimus dies, octavo, & sexto suprà assimilatus maneat, meritò ad vndecimam efficientiam decernendi apperiendam, est accedendum: quemadmodum igitur dies quartus septimi est index, non alitèr vndecimus respectu decimi quarti, & veluti quartus, imperfectus iudicatorius, perfectus tamen index septimi; ita vndecimus imperfectus iudicatorius, & perfectus index decimi quarti nuncupabitur; cum hac tamen distinctione, quod signa coctionis, quæ in quarto apparent, futuram esse crisim in septimo demonstrãt. Signa verò, quæ vndecimo videntur, non indicant morbum in decimo quarto terminandum esse, nam quamvis quartus sit index septimi, veluti vndecimus, decimi quarti, nõ tamen ita exactè, vndecimũ supra decimũ quartũ, quemadmodum quartus supra septimum indicat: si ergo vndecimo die, coctionis signa laudabilia ceperint apparere, morbus sine dubio, non quarto decimo terminabitur, sed potiùs decimo septimo, aut vigesimo, vel alio, ex decretoriis die longiori: nec deindè decimus septimus dies, index vigesimi iudicandus est: si enim coctionis signa decimo septimo appareant, morbus vigesimo, non terminabitur; sed vigesimo septimo, aut alio ex sequentibus; cuius duplex causa ocurrit assignanda, alia quidem est, quia cum quartus dies, vt Gal. 4. aphoris. comment. 71. medium inter primum, & septimum locum obtineat, tenendum pro certo est, naturam in eodem dierum spatio ad morbificam causam expellendam victoriam posse complere; morbi enim qui septimo die iudicantur, cum peracuti sint, ex materia tenuissima generantur; ac proindè celeriùs, quam alij terminantur, vndè fit, vt quodlibet coctionis signum manifestũ in quarto apparens, optimã in septimo die crisim demonstret; nam si morbus velocitèr admodum moveatur coloris, ac substantiæ mutatio in lotio, pro futura iudicatione sufficiet: at verò morbi, quibus vndecimo coctionis signa eveniunt, & ex crasiori, tenaciorique materia

ria fiant, non ita brevem terminationem obtinebunt; sed si vndecimo manifestissima coctionis signa non appareant, crisis non decimo quarto, sed decimo septimo fiet, quoniam non solum natura tribus æget diebus, ad victoriam coctionis apparentis, in vndecimo complendam; sed extensiori tempore suum opus perficere debet, vt Hyppoc. 1. epidem. par. 3. sent. 1. in Melibea demonstrat; Silenus etiam 1. epidem. par. 3. sent. 19. 11. obivit.

Duodecimus, qui subsequitur dies, nullo munere gaudet, sed solum vt numerum aliis addat, subservit; ideòque Gal. 1. de diebus decretoriis, cap. 5 & 4. inquit: Se nunquam duodecimo die, vel raro vidisse, crisim aliquam contigisse, et si fortè aliqua, vel imperfecta in fida, periculosa, vel obscura sine signis, vel omnino in deterius tendere, visa fuit. Insequitur etiam hujusmodi 12. decimus tertius, qui inter perfectè decretorios, & eos qui non decernunt, mediam sortitur naturam; nam si talis dies cum decretoriis conferatur, imbecillimus omnium est; sicque morbos, non ita, vt decretorij, solvet; si verò cum non decretoriis comparetur, fortior est, quia non ita pravè, vt dies non decretorij iudicaret. Est igitur decimus tertius decretorius, licèt non perfectè, saltim in morbis, qui accessionibus imparibus moventur; imbecillimus enim eorum est qui decernunt; fortissimus verò non decernentium.

Decimus quartus prætereà dies, septimi naturam, & virtutem immitatur, vt Gal. 1. de diebus decretoriis; quarè post septimum, principatum decimus quartus sibi vindicat, vt Gal. 1. de diebus decretoriis, cap. 5. septimi naturam immittari, docuit: plurimi enim prædicto die perfectissimè iudicantur, cum in eo debitæ conditiones reperiantur, siquidem septimanam secundam claudit; quarè verè decretorius appellatur. Prætereà tertiæ septimanæ est principium, ac demum acutorum morborum terminus dicitur: vt Hyppoc. 2. aphoris. sentent. 23. morbi acuti decimo quarto terminantur. Patet si-

ſimilitèr ex variis in eo iudiciis, vt 1.epidemiorum, part.3. ſentent.3. decima quarta die mulier illa, quæ in litore habitabat, trimeſtri fœtu gravida, iudicata fuit.

Decimus quintus vlteriùs dies, vt ait Diocles, & Archigenes, tertiæ ſeptimanæ eſt principium, veluti vigeſimus primus finis illius; Gal. quidem decimum ſextum parvi facit, cum nullius ſit momenti in arte medica; nam criſes, quæ decimo tertio fieri debent, ſi morbus lentè moveatur, potiùs in decimum quintum protrahuntur; non verò in decimũ ſextum, qui nullius eſt activitatis, vt naturæ iudicium conſpiciamus; imò dies vacuus, & Medicus, in quo diverſa tuto remedia adhibere poſſumus, abſque eo quod naturã medio motu intercipiat, appellatur.

Decimus ſeptimus dies, medius inter vigeſimum quartum, & vigeſimum eſt, quarè ſicut quartus dies primæ ſeptimanę, primarium ſeptimum indicat, & vndecimus, decimum quartum, ita decimus ſeptimus vigeſimum; validiùs tamen morbi ſolent in decimo ſeptimo, quam die quarto, vel vndecimo terminari, nam qui decimo quarto per ſigna coctionis iudicari cæperunt, poſtea decimo ſeptimo perfectè decernuntur, vt Gal. 2.de diebus decretoriis, inquit: *Decimus ſeptimus dies, non inter coincidentes, ſed inter validos, & primæ notæ, eſt numerandus.* Nec mirum, quia plurimi prædicto die iudicati fuere, vt Hyerophon 1.epidemiorum, part.3.ſentent.20. decimo ſeptimo die iudicatus mãſit. Similiter 1.epidem.par. 2.ſent.83. duos fratres decimo ſeptimo die iudicatos fuiſſe, ſcribit.

Decimus octavus paritèr dies in ſentent. Dioclis, & Archigenis, index eſt vigeſimi primi; nam vigeſimus primus terminum eſſe tertiæ ſeptimanæ arbitrantur, ita vt decimus octavus ſe habeat reſpectu vigeſimi primi, veluti quartus primæ ſeptimanæ reſpectu ſeptimi, & vndecimus reſpectu decimi quarti, quod à veritate, Gal.que doctrina valdè diſentit,

vt

vt infrà clarefcet:nec decimus nonus dies vnquam decernit, qui apud Gal.cum duodecimo,ac fexto decimo anumeratur; hi enim numquam iudicant,quamvis aliquandò imperfectè,& periculosè opperentur.

Cum Diocles,Archigenes, & Aftrologi contra Hyppoc. & Gal.fenfum,tertiam à fecunda feptimana dividant, ita decimum octavum diem medium inter vigefsimum primum,& vigefsimum quintum conftituunt,propterea ordinem diverfum, dies criticos enumerandi, afsignant: Hyppoc. verò, & Gal. qui nullatenus fecundam à tertia feptimana dividunt, potiùs decimum feptimum, inter vigefimum, & decimum quartum exiftimant; ideòque vigefimus perfectior erit à decimo feptimo, quam vigefimus primus indicatus; ac proindè enumeratio propria poft decimum feptimum,hac ratione debet conftitui.

Inter decretorios dies vigefimus quartus,vigefimus feptimus, trigefimus primus, trigefimus quartus, trigefimus feptimus, quadragefimus, & fexagefimus, ficque deinceps, vfque ad centefimũ polent,cuius eft ratio,defumpta ex longa ab Hypp. experientia, fiquidem in omnibus decretoriis diebus, qui à decimo feptimo furgunt, crifes perfectas ipfe Hyppoc.variis epidemiis, & hiftoriis fubfequi docuit, è contra in diebus à decimo octavo enumeratis, tamquam indice vigefimi primi, cũ Sola Dealcis vxor in thafo, vigefimo primo die iudicata fuiffet 3. epidemiorum, part.3.fentent. 86. Ex quibus fatis infertur contra Archigenem,diem decimum feptimum,& ab eo furgentes,tamquam indjcatos, non verò decimum octavum,præcipuum obtinere locum.

Inter magni precij, honoris, & nominis,decretorios dies, vigefimus fplendefcit,cum tertiam feptimanam, fextumque quaternarium claudat, ac plures in eo, & perfectæ crifes accidant, vt Eurianactis filia 3. epidemior. part.2. fentent.3. & vxor Filini 1.epidemior. part.3. fent.21.quæ tali die periere,

vc;

veluti Cherion, qui apud Bemenetum habitabat servatus fuit, 5. epidem. par. 2. sent. 2. morbi ergo ad quadragesimum vsque diem prorogati, suis gaudēt nominibus; alius enim exactè per acutus est, intra quartum diem terminum obtinens; alius peracutus dictus intra septimum; alius simpliciter acutus intra decimum quartum; alius verò non exactè acutus intra vigesimū; alius tandem ex decidētia acutus, sive conversivus appellatus intra dies quadraginta, suum obtinens iudicium: reliqui verò morbi cronici, sive diuturni nuncupātur, qui potiùs coctione, & abscessibus finiuntur, quam crisibus, pro subita mutatione ad mortem, vel ad salutem desumptis.

Quod acuti morbi statutis circuitibus, ac temporibus definitis, modo paribus, modo imparibus moveantur, longo iam vsu, & experientia, à pluribus exploratum manet, dies deindè eandem nō obtinere vim, sed alios potentiùs aliis decernere, nullus obnegavit, septenarios præcipuè, secundo indices, tandemque intercidentes iudicare, omnes fatentur: naturæ similiter certas dari leges, nobis incognitas, quas ipsa indet ...ibiles, & immutabiles servat, nisi vel impedita, aut vellicata, nullus philosophorum ignoravit; horum tamen effectuum causas assignare, nec minus arduum, nec minus mortalium ingenia superans, videtur, cum certa ratio, qua dierum criticorum causas assequi valeamus, vix difficultati satisfaciat, licèt verum sit, vt Hyppoc. inquit lib. de aëre, aquis, & locis; *quod nihil in natura, sine natura*; idest causa naturali sit; nam etsi soli septenarij, septimus nimirum 14. & 20. perfectè decernant, solique quaternarij, vt quartus 11. & 17. securè indicent, erit tamen eorum quædam constans, ac indefectibilis causa, in cuius lumine addipiscendo, non mediocriter ingenia torquentur, vt ex oppinandi diversitate, sententiarumque discrimine patebit.

CA-

CAPVT XI.

DE CAVSIS CRITICORVM *dierum.*

NATVRA cœlipotentis Dei munus, cum tota qua, vel oculis inſpicitur, aut mente concipitur mirabilis operis eſt plena; tum præcipuèque in animalibus viget: animalia enim ipſa,& quæ ab illis fiunt ſenſus,cognitiones appetentiæ, generationes,& reliqui motus, admiranda omnia ſunt, inter quæ principatum obtinent, quæ criſes nuncupantur, in quibus adeo mirabilis eſt natura,vt adhuc ſatis perſpectum non ſit, quam etenim peculiarem cauſam, & ſpecificam obtineant;nam alios eſſe dies quos fatales natura ſeligit, conſtat; in quibus de morbis decernat,alios verò ita neclectos eſſe,vt nullę vmquam criſes eveniant,nulloque naturæ munere gaudeant, quæ mirabilis operatio ſapientiores viros, in diverſas perduxit opiniones.

Primo igitur opinio Pithagoreorum eſt, qui triplicem in rebus ordinem conſtitunt,ſpecierum nimirum,figurarum, & numerorum, numeris tamen,præcipuum locum tribuũt,quoniam ab his,omnia pendent,& in eis omnia conſiſtunt, ita vt numeros,non ſolum cauſas, ſed ſubſtantias eſſe tueantur: & ideo ens, & vnitatem maximè conturbant, ex numeris quidem alios pares,alioſque impares eſſe aiunt, pares fœminas, impares mares appellant, illos imperfectos, & in fœcundos, hos verò perfectos, & fœcundos, propterẹaque huiuſmodi numeros,rationem opperandi obtinere,iudicant; nec minus Plato vim,& dignitatem numerorum, ita extollit, vt neminem ſine illis, rectam philoſophiam amplecti poſſe pronun-

nuntiet; sicque inqures, cur homo animal sit sapientissimum, responsum præbet, quia numerare novit, & animam definivit, numerum esse ipsum moventem. Præterea, quia Aristoteles 1. de cœlo ternarium numerum, naturæ legem appellat, iuxta quem naturalia omnia disponantur; ac proindè tres tantum corporum dimensiones esse existimat, nullus similitèr in numeris ordo, sine ternario; nàm Arismeticus, Geometricus, & Armonicus ordo, tribus, principio videlicèt, medio, & fine perficitur.

Neque Hyppoc. numerorum vim exclusit, quadam enim ad Thesalum epistola, sic scribit: *Ad numerorum scientiam multum studij adhibeto, quin numerorum ratio ad circuitus, & transmutationes febrium, præter rationem fientes, idest ad iudicia ægrotantium, ac securitates in morbis sufficiens erit:* inquiunt ergo Pythagorici, numerorum imperio, omnia dispensari, moveri, & gubernari; sicque septenarios omnium vere decretorios esse, quaternarios verò eorundem indices; ideoque ita numeros sublevant, vt septenarios, intensam divinitatem esse, veluti quaternarios incredibilem dignitatẽ possidere, hautdubitent, tantaque in eorum assertione, septenari numeri maiestas est, vt venerandum sacrum veteres appellarint, ac plurimi maioris, & minoris numerũ nuncuparent: quaternarius verò numerus tãti à Pithagoricis fiebat, vt per quaternarium iurassent.

Impares quidem dies, potiùs, quam pares, criticos esse huiuscemodi Authores existimant, ex eo quod dies impar sit veluti musculus, qui ad agendum promptior est, quam reliquæ partes; sicque humoribus calidis magis convenit agere, quam pati, vt humor biliosus, in substantia tenuissimus, temperie calidissimus, qualitateque acerrimus, paratior ad agendum evadit; vndè ferè omnes morbi acuti à bile nascuntur, quemadmodum diuturni à materia frigida, & crassa, quæ potiùs ad patiendum, quam ad agendum est apta, sicque crises

diebus paribus eveniunt, quia pares fœmineis numeris, sunt condonati: quam assertionem roborant, ex Hyppoc. aphoris. 4. *Eo quod tertiana exquisita, septem circuitibus quoad longissimum iudicatur*: tum similitèr sentent. 36. *Eiusdem sudores septimo die manantes boni*: tum etiam ex eodem Hyppocrat. *Icterus ante septimum diem insidiossus*; vt in coacis 2. aphorismor. sentent. 23. *Acuti morbi intra quatuordecim dies iudicantur*; aphorism. 4. sentent. 61. *Febricitantem nisi diebus imparibus febris dimisserit, relapsus subest periculum*. Ex quibus conclusionem Pythagorici extrahunt, numeros scilicèt dierum criticorum, esse proprias, & activiores causas, vt critici, vel non critici evadant.

Sed licet prædicta videantur præclara, philosophica tamen statæra perpensa, maximi erroris plena, iudicanda sunt; primò enìm numeris nulla vis agendi est condonanda, cum potiùs ad prædicamentum quantitatis discretæ pertineant, quę apud philosophum, nullam agendi virtutem obtinet. Probaturque ratione, huius assertionis falsitas; quoniam crisis est subita mutatio ad salutem, vel ad mortem; atqui mutationes non fiunt à numeris: ergo numeri non sunt causa crisis, nec dierum decretoriorum. Maior patet ex dictis, minor probatur; quia mutationes potiùs eveniunt certis numeris, aut in dierum intervallis numeratis, cum mutatio, quæ est motus, non fiat à tempore, sed in tempore, ex eo quod tempus sit numerus motus secundum priùs, & posteriùs, vt Aristot. 4. phisycorum; atqui numerus, neque agit in corpora naturalia, neque ea immuttat: ergo mutationes crisimas non valebit efficere: ergo numerus dierum, nequaquam causa criticorum, poterit esse.

Vlteriùs reppellitur huiuscemodi sententia; nam numerus per se, nihil est reale, sed potiùs methaphysicè, & per intellectum: ergo nullam actionem immutativam realem in corpora nostra poterit habere; antecedens probatur, nam quod

est

est plura entia simplicitèr, & realitèr, non est vnum simplicitèr, & ens per se; atqui numerus est multa entia simplicitèr, vt Aristoteles 3. physicorum, cap. 7. inquit: *Numerum esse vna plura*, & 10. metaphysicæ: *Numerum esse multa vna*, exponit: ergo cum ex duobus, numquam fiat vnum, nisi vnitate continuitatis realis vniantur, vel intentionis, vel alterum, sit alterius forma, propterea numerus constans vnitatibus, quæ neque vniuntur inter se in aliquod vnum continuum, neque vna vnitas forma aliarum adsit, nō erit ens per se, sed tantum rationis, & metaphysicum; ac proindè nullam efficientiam realem continebit, vt vera criticorum dierum causa, ad realitèr decernendum censeatur.

Præterea, quia numerus vt numerus est, ex vnitatibus constat; atqui omnis vnitas est quædam indivisio, cum vnum sit indivisum in se, & divisum à quolibet alio; sed sic est, quod indivisio est negatio, sive privatio alteriùs: ergo numerus constans his vnitatibus, constabit negationibus; atqui huiusmodi negationes sunt non entia: ergo numerus constans non entibus, non erit quid reale: ac proindè nullam efficientiam realem obtinebit.

Nec si obiicias sufficiet, quod numerus medio sensu percipitur, & ex Aristotele 2. de anima inter obiecta communia reponitur: ergo quia est ens reale. Cui respondeo, quod numerus ex negatione solius continui percipitur, veluti tenebræ, cæcitas, & ferè omnes privationes percipiuntur à sensibus, licet non sint vera entia realia; quarè non aliter numerus percipietur, quamvis non sit ens reale, vt Aristoteles in prædicamentis, dum ait: *In partibus numeri esse ordinem, qui ordo non valet fieri nisi per intellectum*; ac per cōsequens, nullam efficientiam realem, quoad dies critícos possidebit.

***

CAPVT XII.

SECVNDA SENTENTIA PROPONITUR, & refellitur.

ALIA verò Astrologorum est opinio asserentium, non solum crises, sed etiam omnium humanarum actionum eventum efficientèr à variis siderum aspectibus influxibus, & coniunctionibus ortum ducere, tantumque fuit illorum varietas, vt singulis Planetis, peculiares morbos designarint, Saturno videlicèt febres quartanas, lepram, schirrum, canchrum, strumas, vlcera maligna, incubum, melancholiam, hepatis, & lienis obstructiones, hemorroides, varices, herniam, vteri præfocationem; Iovi verò, cephalalgiam, febrem sinochum, anginam, pleuritidem, peripneumoniam, phlegmoniem, & apoplexiā; Marti, tertianas febres, emitreteos, phrenitidem, & sic de omnibus, singulisque Planetis, habita ratione ad diversos influxus, & aspectus, diversas crises contingere aiunt, ita vt si malignus Planetarum aspectus sit, insidiosam crisem, si benignus salutarem exhibeat.

Ad huius assertionis confirmationem prædicti Authores, Hyppoc. adducunt, qui libro 2. de dieta inquit, quod Astrorum ortus, & eorundem occassus agnoscere Medicum oportet; vt indè mutationes totiùs mundi, ex quibus morbi hominibus ortum ducunt, observet: tum & etiam libello de rebus sublimibus: *In cœlo non est institutum dicere, nisi quatenus ex his bonum, & malum, vita, & mors, sanitas, & morbus*: Ergo videtur Hyppoc. cœlo, & astris maleficam vim, & quasi necessitatem tribuere; cum primo de dieta asserat, omnia evenire per cœlestem, ac divinam necessitatem, & quæ volunt, & quæ nolunt.

Sed hanc divinatricem aſtrologiam,omnes Philoſophi, vt Pithagorici, Democritus,Plato,Archelaus,Ariſtoteles,parvi penderunt;meritò quidem;quomodo enim ex aſpectu ſtellarum, morbi eventus, vitæque humanæ caſus poſſunt prædici, cum Aſtrorum omnium,in cognitæ ſint vires, & ſtellarum penè infinitus numerus, illarumque magnitudo, & licèt reſponſum præbeatur,quod longa annorum experientia,rerumque obſervatione, ferè infiniti eventus ab eis comprobati fuere:Contra,nam ſecundum Philoſophum, cœli motus ſunt incommenſurabiles,illiuſque faciem,& ſituationem,ſæpè evenire non poſſe,tenendum eſt;ac proindè,ex diverſo ſtellarum aſpectu, & influxu, Medicus de morbi iudicio non valebit prædicere: ergo ab eo dies critici ex neceſsitate non pendent.

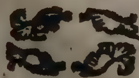
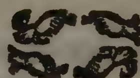
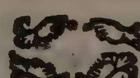
Cœlum igitur,erga omnium conſenſum,potiùs eſt vniverſalis cauſa,cuius virtus,licèt ferè infinita ſit, per particulares tamen, & elementales cauſas determinatur; Sol enim numquam hominem,ſine homine generat; nam ad effectum producendum, agens particulare, ac certa quidem materiæ diſpoſitio,quæ vniverſalis agentis vires immutat, alterat, evertit, ac determinat,requiritur: ergo ad criſis prædictionem, Medicus non ſolum aſtra,ſed cauſas morbi patticulares,illius ideam,magnitudinem,motum, & morem, ac ægrotantis naturam debet prævidere: non enim peritiores navigatores ex Iove, Marte, aut Saturno, imminentem tempeſtatem prænuntiant, ſed ex peculiari ventorum motu, ac commotione,in nuvibus apparente.Sicque Medicus ęgri ſalutem, & necem,ex eodem laborante, ideſt,his quæ in ægro apparent; non verò ex cœlo,& aſtrorum aſpectu,debet prædicere.

Probatur etiam improbabilitas huius ſententiæ, nam qui ſub eodem aſpectu, eademque hora laborioſè incipiant decumbere, omnes eodem modo,ac ſimili decretorio die iudi-

carentur;atqui hoc eſt contra experientiam, nam plurimi eōdem inſtanti ægrotantes diverſimodè iudicantur, ita vt alij ad ſalutem terminentur; alij verò ad mortem:ergo quia terminatio, in morbis, & in diebus criticis, nequaquam ab hoc, vel illo Planetarum aſpectu dependet.

Præctereà, quia mors numquam à cœlo, ſed à natura elementari cum proprio vitio contracto : numquam deindè corporum inferiorum tumultus à cœlo naſcuntur, ſed à materiæ motibus inordinatis : vndè qui cœlo maleficam vim tribuit,& ſtellas morborum cauſas eſſe arbitratur, ita coarguendus eſt veluti, qui naturam noſtrum corpus gubernantem, cauſam morborum eſſe inquit,cum illa morborum ſit medicatrix,vt Hyppoc.in epidem.& quamvis aſtrologi, cum Hyppoc.cœlum in hæc inferiora agere, omniumque mutationum cauſam eſſe vniverſalem aſſerant. Reſpondetur,cœleſtia omnia tantum agere noſtra in corpora motu, & lumine,quia cœlum eſt contiguum, non mathematico, ſed Phiſico contactu, vt ait Ariſtoteles, idemque Hyppoc.4.aphor. ſentent. 5. medicamenta purgantia tempore ęſtivo prohibet, inquiens: *Sub cane, & ante canem difficiles ſunt medicationes*; non quidem ob cœli, ſed potiùs aëris ſtatum, ſive conſtitutionem,alloquens,cum ad ambientis mutationem noſtra corpora immutentur, non verò ab immodico ſtellarum, ſive aſtrorum aſpectu.

*

CA

CAPVT XIII.

ALIA OPINIO REIICITVR.

ALIA vlteriùs eſt quorundam medicorum, atque Aſtrologorum ſententia, dicentium inter omnia Solem, ac Lunam, ſidera ita eſſe fulgentiſsima, vt aliud maius, aliudque minus, diverſimode ad morbos decernendos concurrant, quarè diuturnis Solem, ac cronicis, quemadmodum Lunam acutis præ eſſe exiſtimant, & quoniam Sol quatuor anni temporum, veris ſcilicèt, æſtatis, autumni, & hyemis eſt Autor, propterea omnes quatuor humores, ſingulis anni partibus immutat, ob quam cauſam, diverſi, atque mirabiles à Sole effectuus oriuntur, vt Heraclitus fontem cœleſtis luminis appellat, Iulius ducem, ac moderatorem reliquorum luminum, à quibuſdam cor mundi nuncupatur, ab Ariſtotele ſtella ſalutaris, proſperarumque omnium procreatrix, aut parens.

Luna verò, quia humorum eſt concitatrix, & motrix, in omnia corpora humida immenſum imporium obtinet, & vt Gal. 3. de diebus decretoriis, cap. 2. his, quæ ortum ex terra ducunt, incrementum concedit, monſtrua ſtato, definito, & ordinato tempore mulieribus ſolicitat, morbo commitiali laborantium circuitibus concurrit, quæ omnia, tam motu ſuo, quàm lumine præſtat, emendicata tamen hac ſola virtute, nam ex acceſſu, vel receſſu Lunæ à Sole, variæ configurationes, ſive formæ apparent; prima enim Lunæ mutatio, nihil ferè luminis emittit, quod tempore coitus, vel coniunctionis Lunæ cum Sole accidit: nuncupatur quidem interlunium, Nobilunium, inter monſtruum, vel tandem Luna ſi-

len-

lens vocatur; quod etenim ferè trium ſpatio dierum per-permanet,quarto verò die ex cohitu Solis libera exiens, faciem quaſi pudore ſuffuſſam oſtendere non audet, à quarto verò die ad ſeptimum vſque, ſenſim incrementum ſuſcipit, iam dimidiam faciem detegens, die vndecima tota propè modum eſt ſplendeſcens, exigua portione intus remanente, tandemque decimo quarto die perfectè, & vndequaque illuſtrata, liberam, plenamque faciem ſplendoribus oſtentat: ſicque diſcurrendum venit de ipſius decremento, dum poſt Plenilunium ad Solis congreſſum properat. Quarta enim ſequenti die fit, veluti erat in vndecimo; ſicque per quaternarium ſenſim decreſcit,donec tandem cum ſole congreſſum amplectatur.

Cum igitur per quaternarios, & ſeptenarios moveatur Luna, criſes, quaternaris, & ſeptenaris diebus Lunæ motui reſpondentibus,huiuſcemodi Aſtrologi accidere volunt;quarè Lunam per ſe eſſe cauſam criticorũ,& indicantium dierũ, iuxta diverſos illius motus ad quadrangula diverſa ſentiunt: Hæc tamẽ ſentẽtia his fulcita rationibus,veritati oberſatur:ſi priùs vt omnes fatentur, criſes, ſive iuditia in humorales ſolum morbos cadere,ſupponamus,Lunam verò in omnia corpora humida,imperium aliquod obtinere,vt experientia demonſtrat, non tamen ex hoc infertur, criticorum dierum, hanc vnicam eſſe cauſam.

Probatur ergo huius aſſertionis improbabilitas ratione; nam criſis,quę motus eſt humorum,fit â natura ipſos noxios, à bonis ſecernente, illoſque ad excretionem præparante, (vt ſupra ex Gal.)nunc ſic; ſi Luna efficit talem motum, aut hanc movendi virtutem à ſe ipſa,vel ab alio ſuſcipit,vt aſpectu, reflexione, lumine, quadratura, vel oppoſitione; atqui ſi à ſe huiuſmodi virtutem obtinet,non eſt maior ratio propter quam,potiùs ſeptima,quã octava die,moveatur:ergo ſeptimi diei,non potiùs,quam octavi erit cauſa: maior eſt clara.

Mi-

Minor verò probatur, nam quæ primò, & per se insunt, (vt Philosophus inquit) semper insunt: ergo si Luna per se movetur, non magis septima die, quam octava, motum efficiet: ergo non erit maior ratio, ob quam magis septimo, quam octavo decernat.

Secunda verò pars, videlicèt, quod si Luna moveatur ab alio, non sit causa dierum criticorum, probatur, quia si Luna moveatur ab alio, vt oppositione, & quadratura, contra; nam tunc solum Luna movebitur, quandò in illo aspectu, aut loco requisito ad motum sit: sed sic est, quod si decumbat hodie Petrus, & crastina die Paulus, vterque septimo sui morbi die iudicabitur, Luna tamen in eodem aspectu non erit: ergo talis iudicatio in die septimo critico, motui Lunæ, in isto, vel alio aspectu existentis, non tribuenda erit: suppositio ex Gal. 2. de diebus decretoriis cap. 7. constat, vbi se plures, quam quadraginta homines acuto morbo laborantes, septimo die, vnica ætate perfectè iudicatos vidisse, nō tamen omnes eadem die sub eodem aspectu ægrotare cæperunt.

Vrgentiùs tamèn præsens sententia impugnatur; certum enim est, omnem actionem contactu fieri; atqui cœli contactus non est Matematicus, sed Phisicus: ergo quia ex cœlo aliquid non corporeum communicatur; nam hoc sensim minueretur: ergo qualitas carens contrario, ac momento diffussa, vt lumen: ergo huiusmodi qualitas, prima, vt calorem producit, aut aliquam expellendi, vel trahendi virtutem communicat; sed ab hac virtute crises non fiunt, cum ista omnia maiori cum perfectione in singulis individuis insint: ergo potiùs fient à lumine cœlesti; sed sic est, quod lumen non magis isto, quā alio modo calorem sugerit, nisi eo quod plus ad terram reflectat; & tunc ad terram plus reflectit quandò Luna plus luminis à Sole suscipit, & plus suscipit, quo magis ab eo se movetur: ergo cum octava die Luna longius ab eo, quam septima recedat, plus luminis, & caloris octava, quam sep-

tima die communicabit: ergo potiùs octava, quam septima, motum criticum obtinebit, ac per consequens dicendum venit, Lunam, nec per se, nec ratione luminis, à Sole emendicati, indicantium, nec criticorum dierum esse causam.

Quãvis alia Fracastorij nova opinio proponenda, reiiciendaque offeratur, cum causam dierum criticorum, semper ad motum humoris melancholici ordinatum redducat, quia tamen ex illius diversis fundamentis, varia, diversaque ab Hyp. & Gal. plurimis in locis, vt vera stabilita, destruũtur, ac veriori philosophiæ dissentit, propterea ex nostræ assertionis dicendis, quidquid Fracastorius sentiat, explosum, & tamquam inutile, solutum manebit.

CAPVT XIV.

PERCELEBRIS GALENI ASSERtio, ostenditur, & repellitur.

CVM ex Lunæ motu superiùs dicto, mensis constituatur, in quo variæ mutationes Lunæ inspiciuntur, vt huiuscemodi mensis in quatuor hebdomadas dissecetur, necesse est magnam decernendi vim, tum septenarios, tum etiam quaternarios obtinere, ita vt septenarij maiori, quam quaternarij, efficientia gaudeant. Maior enim mutatio Lunæ, septimo die, quam quarto accidit, ex quibus, Gal. corpora cœlestia præcipuèque Lunam, dierum criticorum causam esse, decernit.

Quoniam tamen lunaris mensis multiplex potest esse, sciendum prius est, de quo mense sit loquendum, & an aliqua, in diebus criticis iudicatio valeat asignari: ex Lunæ autem mo-

tu,

tu,tres ſolent menſes diverſificari, quorũ primus periodicus menſis eſt, qui peragrationis nuncupatur,in quo Luna viginti,& ſeptem diebus,& octo horis,ab vno puncto,ad idem vſque punctum, ſuum curſum complet; alius verò ſinodicus menſis,vel cõiunctionis appellatus,nihil eſt aliud,quam temporis ſpatium,quod Luna ſuo in motu aſſumit, qui motus ab hora,quæ cum Sole coniungitur,donec iterum Solem conſequatur,atque iterum cum eo coniungatur,incipit,hoc quidem tempus,menſem peragrationis, tanto ſpatio, quanto Luna in tranſitu illius indiget, excedit,quod quidem ſpatium, à Sole verſus occidentem peragratum eſt, dum Luna ſuum circulum integrum conficiebat, quod etenim eſt ſpatium duorum dierum,& quatuor horarum,cum aliquot minutis,in quo Sol ſuum ferè ſignum percurrit. Cum ergo Luna Solem in ea parte, in qua vltima coniunctione reliquerat, vt in prima arietis parte,non inveniat;ſic enim fit progreſſus, vt ferè integrum ſignum tranſierit, atque ad primam partem tueri, proximè accedat;propterea Luna duos dies,quatuorque horas,cum aliquot minutis,in à dipiſcendo,vel conſequendo ipſo Sole,conſumit; vndè accidit, vt menſis coniunctionis aliquandò viginti novem diebus, & duodecim horis, aliquandò verò ferè triginta diebus conſtet.

Tertius præterea menſis, apparitionis, ſeu illuminationis appellatur,qui quidem eſt tempus,quod è propria ipſius Lunæ apparitione, vſque ad vltimam eius remotionem conſumitur,quod interballum non ſemper eſt ęquale,ratione enim remotionis Lunæ variatur, & vt plurimum viginti ſeptem dies,ac duodecim horas amplectitur, quo fit, vt ferè tribus diebus, quandoque plus, quibus Luna tegitur, lumenque à Sole acceptum,non vt ſolebat,invertit,ſit brevior.

Meritò Gal. omnes lunares propoſuit menſes, vt ex quo prædictorum dierum criticorum pendeat ratio, demonſtret; primòque probat,tertio de diebus decretoriis,cap. 5. ex men-

se peragrationis non pendere, nàm si totum spatium illius mensis, quod est viginti septem dies cum octo horis, in duas dividatur partes, vnaquæque pars divisa terdecim diebus, & decem, & septē horis constabit, deindè si hæc pars subdividatur, remanebunt sex dies cum viginti horis; atqui cum vna septimana, sit quarta pars mensis, prima constabit sex diebus, & viginti horis, secunda tredecim diebus, & decem, & sex horis; tertia verò viginti diebus, & duodecim horis; quarè quamvis prima, & secunda septimana, vim iudicandi habeant; tertia tamen nullam virtutem obtinet, nàm duodecim horæ supra viginti dies, in medio horum dierum, maximè ambigunt, & in vtramque partem vergunt, vigesimū, & vigesimū primū, ita vt si crisis in illis duodecim horis accidat, æquè ad vigesimum, & vigesimum primum referri possit, cum ad neutrum horum extremorum magis vergat.

Neque ad mensem coniunctionis, decretorij dies possunt pertinere, quoniàm si eodem modo talis mensis in quatuor septimanas dividatur, cum viginti, & novem diebus, ac duodecim horis constet, quęlibet ex septimanis, septem diebus, & novem horis constabit, secundaque septimana decimo quarto die, & hora decima octava finietur: tertia tandem vigesimo secundo die, & hora tertia; ex quibus claret, in presenti mense nullam prædicendi vim per septimanas, neque diem vigesimum esse decretorium, sed potiùs vigesimum secundum. Idem etiam Gal. demonstrat, in mense illuminationis, qui viginti, & sex diebus, ac duodecim horis completur: si enim hic, veluti reliqui, in quatuor partes dividatur, singulæ partes sex dies, & duodecim horas obtinebunt: si verò ex his tres partes, aut tres septimanæ coniungantur, vigesimum diem adimplere non valet: octava enim pars vnius diei, hoc est, tres horæ deficiunt; qua propter, potiùs ad decimum nonum, quam vigesimum, crises in eo factè pertinerent, quarè

hu-

huiusmodi tres menses tamquam inutiles Gal. recenset, cum ex eis nulla criticorum dierum ratio posit inveniri.

Vt ergo cum Gal. ex motu Lunæ diem vigesimum decretorium esse, ac tres includere septimanas, & quatuor mensis septimanas in his diebus decretoriis finiri, videlicèt septimo, decimo quarto, & vigesimo septimo intelligamus. Properceà Gal. etiam mensis rationem multò difficiliorem, tertio de diebus decretoriis, cap. 4. exagitavit, pro cuius intelligentia, quædam sunt priùs supponenda, quorum primum est; quod morborum crises, sive iuditia, vel à suo proprio principio, idest causa interna, vel à communi, & externa, vt ab ambientis mutatione eveniunt: est quidẽ duplex, crisis causa interna, nam vel natura humorem morbificum, & concoctum foras connatur expellere, vel ipse humor non dum coctus, neque ad expulsionem paratus, sua quantitate, aut qualitate naturam gravans, foras prorrumpit, quibus modis, aut natura, aut causa morbifica, proprio, ac interno principio, crisim efficit; à causa verò externa, videlicèt aëris mutatione crises fiunt, dum aëris temperies immutatur, vel ad calidum; frigidum, humidum, vel siccum. Vt Hyppoc. 3. aphorismor. sent. 6. inquit, calidum, & humidum aëris temperamentum, crises per sudorem movere.

Secundum à Gal. fundamentum adductum est, Lunam corpora nostra duplici mutatione alterare, atque immutare, propria scilicèt, & communi, propria quidem est, quæ à proprio Lunæ motu fit, quæ fertur per Zodiacum spatio viginti, & septem dierum; & octo horarum, quem motum peragrationis, omnes appellant. Communis verò mutatio nuncupatur, quæ ex ambiente aëre pendet, qui etsi communis causa dicatur, Lunæ tamen potiùs debetur, quia in aëre fit motio, cum Luna, post coniunctionem cum Sole, nova conspicitur, quod tempus illuminationis dicitur, quibus præactis, Gal. eas crises, quæ à proprio principio, sive ab in-

ter-

terna oriuntur causa, à motu scilicèt proprio ipsius Lunę, sive peragrationis fieri iudicat. Eas tamen, quæ à communi causa, vt aëre ambiente contingunt, quemadmodum crises, quæ in febris pestilentibus eveniunt à communi Lunæ motu, sive illuminationis provenire tuetur.

Tertium tandem fundamentum est, corpora cum vipharìam immutentur ex motu nimirum Lunæ proprio, & communi necesse est, hanc duplam mutationem inter se misceri, & confundi, quia tempus peragrationis Lunæ, cum illuminationis tempore, vndè Gal. loco asignato, inquit: Solus Deus hanc mixturam. Vtriusque temporis, & vtriusque mutationis cognoscere potest, vnumque ab altero separare, quod nos nulla ratione asequi possumus.

Cum igitur huiuscemodi mutationes sint mixtæ, atque confussæ, vt criticorum dierum rationem Gal. redderet, medium mensem in tres partes constituere decrevit, ratione cuius media fit Lunæ mutatio, ex ambabus composita, communi scilicèt, & propria, ad quem medium mensem constituendum, hanc viam ostendit: vt etenim vtrumque circuitum peragrationis, & illuminationis coniungamus, & quod ex his duobus circuitibus resultat, in duas partes ęquales dividamus, ita vt quod ex divisione remanet, circuitum, sive medium mensem nominemus, veluti recentiòres medicinalem mensem, vt si mensem peragrationis, qui viginti, & septem diebus, & octo horis constat, cum alio mense illuminationis, qui viginti, & sex diebus, ac duodecim horis constat, coniungamus; hoc in casu quinquaginta, & tres dies, ac vigintæ horæ exurgent. Si deindè hanc summam in partes æquales seiungamus, medium mensem medicinalem, aut criticum obtinemus, qui viginti, & sex diebus, ac vigesimis secundis horis constabit, quam demum, si in quatuor æquales partes, sive septimanas dividamus, quælibet earum sex diebus, & decem, & septem horis, cum dimidia constabit, illoque

in

in casu aspectus Lunæ erit quadratus cum ipsius morbi principio, quo quidem spatio peracto, quadrum vnum Luna emensa est; non alitèr secundam septimanam terdecim dies, & vndecim horæ complent; & tunc Lunæ oppositio cum ipso morbi principio erit: si verò tres septimanas coniungamus, viginti dies, & quatuor horæ cum dimidia cõsurgent; sicque si hanc sequamur rationem vigesimus dies magis decretorius, quam vigesimus secundus erit, vndè Gal. quia hic medius mẽsis vigesimo diei mensis magis, quam tres alij supra enumerati, quadrat, hunc tamquam legitimum seligit, illique omnem decernendi vim in morbis condonat.

CAPVT XV.

VERIOR SENTENTIA stabilitur.

CÆTERVM, & si hæc Gal. sententia difficilis, multisque calumnis obia, ne tamen indiscussa, ac sine solutione, huiusmodi difficultas relinquatur, liceat nobis, in medium solidiorem, verioremque nostram assertionem stabillire: vt certum igitur, dierum criticorum, idest septenarij, & quaternarij, non solum naturę alterationem, erga morbificam causam, sive certam naturæ proportionem cum morbi causa, nec solum corporum cœlestium alterationem esse causam, iudico, sed vtrumque simul necessario; vt certus dierum criticorum ordo, constituatur, debet concurrere. Ex quo infertur, quod istorũ dierũ causa interna, nihil est aliud, quam confluxus naturæ cum causa morbifica, externa verò alteratio, & humorum commotio à corporibus cœlestibus facta.

Quod

Quod igitur hæ duæ causæ, simul ad ordinem criticorum concurrere debeant, certissimum est, cum de causa interna nulla sit dubitatio, de causa verò externa, ex supradictis de varia corporum cœlestium alteratione, in hæc inferiora patebit, nam veluti in hominis procreatione, Sol vt vniversale efficiens, & homo vt particulare, quandò conveniunt: si patiens benè dispositum extiterit, omninoque patiatur, certum, ac effectum determinatum producunt, non alitèr in crisi accidit, vt quandò efficiens vniversale, Sol videlicèt, vel illius prorrex, Luna nimirum, quæ ad hanc inferiorem plagam regendam, meritò est destinata, præ illius vicinitate, humores movet: si eos idoneos, paratosque effectui recipiendo, inveniant: immutãtur hæc inferiora à superioribus duplicitèr, vel radiorum cœlestium influxu occulto, vt quandò in hæc inferiora per actiones, & aspectus, suas vires dimittunt, vel aperto, & manifesto, vt quandò ambientis mutatione, influxus sensibilis accidit; hoc enim modo, Sol, aërem calefaciens, terram etiam calefacit, qua simili mutatione, corpora nostra Luna afficit, humoresque alterat, suisque manifestis qualitatibus movet, vt quando falcata, aut Orbe plena apparet; hæ tamen causæ, ita concurrunt, vt numquam sine interna, hoc est, naturæ cum causa morbifica confluxu, crises efficere valeat; contra verò causa interna sine externa eas frequentèr efficit, vt in diebus intercidentibus experimur, in quibus ex sola naturæ vellicatione, nullo motu Lunæ interveniente, crises, etsi non ita perfectæ quemadmodum in diebus vere criticis, solent evenire, nam in his, duplex causa, motus inquam naturæ, & influxus vniversalis, in aliis verò intercidentibus vna tantum causa, vt irritatio naturæ concurrit.

Ex quibus vnusquisque facilè vim, ac dignitatem cuiusvis decretorij diei percipiet, vt varia, quæ ex textu de primi possunt, solvantur, cum Hyppoc. in sententia superius dicta 36. ali-

aliquos dies, qui verè decretorij videntur, non enumer ets alios verò, qui potiùs indices ſunt, vt criticos conſtituat. Primum ergo iuxta Hyppoc. doctrinam offertur dubitandum, cum ſempèr Medicus naturæ rectè opperantis immitator ſit, nam quo natura vergit eo ducere oportet, ſi per loca confferentia, propter quid Hyppoc. non ſtudet evacuare in his diebus decretoriis, in quibus ipſa natura ita ſecurè evacuando movet.

Cui dubio ſatisfaciam aſſerens, quod Medicus in diebus criticis, maximè ab evacuatione, duplici ratione, eſt abſtinendus; quarum prima eſt; quoniam naturam numquam Medicus immitatur, niſi quando illa, vel non agit, vel non integrè operatur; ſicque, cum in diebus criticis, iam per ſe agat, & in conſtans ſit, an rectè operatura, propterea totum opus ipſi dimittendum, eo quod illa omnium actionum laudabilium opifex ſit.

Secunda verò ratio, quia in criticis diebus ſemper natura, ſaltim circa materiæ morbificæ coctionem, ſive evacuationē, nō aggreditur aliud opus; vndè, ne naturæ motus in coctionem, à pharmaco avertatur, ſive impediatur; ideò tale opus dimittendum eſt. Tum & etiam, quia ſi natura ſimùl in die critico movens, & medicamentum purgans concurreret, maximum ſuperpurgationis periculum immineret, ne igitur hoc ſequatur, tali die critico totum opus naturæ erit relinquendum, vt Gal. libro de humoribus, comment. 22. purgationem longè à die decretorio celebrandam eſſe prædixit, vt per hęc verba clareſcit: *Multa quidèm purganda ſunt, non propè iudicationem, ſed longiùs, &c.* Hoc eſt à parte poſt iudicationem, vt priùs, vtrum natura per ſe ipſam, cauſam morbificam moveat, expectemus; vt ſi ita integrè non operetur, illius Miniſter Medicus, opus naturæ adimpleat.

Sed ingenuè quis inquiret, cur Hyppoc. pro evacuationum omnium exemplo, in allata ſententia, ſudores potiùs, quam

alias evacuationes maluit adducere. Cui respondeo, duplicē esse causam ostendendam, quarum prima est; nam in febribus acutis, de quibus Hyppoc. alloquitur, frequentior, & copiosior, quam in reliquis omnibus accidit; quarè, cum faciliùs in his iudicandis, error committatur, proindè nos in his potiùs exerceri, vt certiorem iudicationem deducamus, Hyppo. placuit sudores insinuare: secunda præterea causa est, nam vt Gal. 3. de crisibus, inquit, per sudores rarius crises verè fiunt, quam per alias corporis evacuationes; sicque si in his evidens discrimen apparet respectu criticorum dierum, in quibus accidunt, multo periculosius in aliis debent apparere. Deindè; nam cum sudor sit totiùs corporis evacuatio, proindè critici dies, medio sudore, magnam dicernendi vim obtinebunt.

Inquires etiam rationem, ob quam Hyppoc. quartum diem dimisserit, qui principalissimus est, ac inter criticos contemplabilis; cuius est ratio, quia cum horum dierum duplex sit causa, superiùs dicta, interna nimirum, & externa, solaque externa, sine interna, non valeat crises efficere, ac dies quartus, solum ratione causæ externæ, non verò internæ, decretorius sit; cum in quarto morbi acuti per accessiones non repetant, nam tertio quoque die solum movetur accessio, quæ sit præcipua irritationis, & crisis causa, propterea fit, vt quartus dies raro de morbis decernat, ita vt Archigenes, (bis tantum hāc iudicationem in quarto vidisset) ac Hyppoc. 3. epidemiorum. Periclem quarta die post meridiem multum sudasse, fuisseque iudicatum, afferat: Hoc tamen tamquā exemplum peculiare, & rarum proposuit.

Vlteriùs, cur septimus dies, dubitavis, primus ex decretoriis, viribus, & dignitate sit; decimus quartus verò non ita, sed locum secundum obtineat; siquidem ratione motus Lunæ principaliori dignitate gaudet, nam in decimo quarto, oppositio datur perfecta Lunæ cum puncto, in quo quis incipit

ægro-

ægrotare, qui aſpectus cum ſit perfectæ inimicitiæ, ideo maxima in eo fit humorum agitatio. Reſpondeo tamen, quod cũ vtraque cauſa ex dictis, ad criſim debeat concurrere, & ex duabus validior, & efficatior ſit interna, propterea fit, vt ſeptimus dignitate ſit prior, nam in eo ex parte morbi in naturam, valida irritatio adeſt; in decimo quarto verò, morbi vis, ſive activitas langueſcit, ac per conſequens minor naturæ irritatio evenit, qua propter, quo magis dies critici à morbi principio recedant, eo debiliores ad iudicandum redduntur, ſicque ſeptimus, quia minus diſtat, primus dignitate cenſendus, in eoque plures criſes contingunt; decimus quartus verò, ſecundum locum, veluti vigeſimus, tertium obtinebit.

Inſtabis tamen, nam primi decretorij dies morbi, validiores quam vltimi exiſtunt: ergo etiam quartus validior erit ſeptimo. Diluitur reſpondendo cum Hyppoc. & Gal. hoc potiùs de diebus verè decretoriis radicalitèr dictis intelligendum eſſe; quarè ſi collatio, aut reſpectus inter ſeptimum, decimum quartum, & vigeſimum fiat, ſemper in decernendo, ſeptimus validior erit, quemadmodum ſi indices inter ſe conferantur, quartus in indicando, reliquis aliis validior adderit. Sed quarè Hyppoc. dices, decimum tertium, & decimum quintum non enumeravit, ſed potiùs decimum quartum, cum iſte ſit dies par, & illi dies impares exiſtant. Cui reſpondeo, ideò Hyppoc. de decimo tertio, & decimo quinto non loqutum fuiſſe, quia decimus quartus, re vera dies decretorius eſt, cũ ex duabus ſeptimanis cõponatur, quarũ quęlibet impar eſt; in qua morbi acuti per impares motus exacerbantur, atque iudicantur; ac proindè decimo quarto die, criſim inchoatam, decimo tertio, perficit, vel ſi ad decimum quintum extenditur, rarius, vt ſupra dixi.

*

CAPVT XVI.

QVIBVS IN MORBIS, DIES CRItici numerari debeant.

PERcelebrem, genuinamque quæſtionem exagitare offertur, in quibus videlicèt præcipuè morbis, dies critici numerari debeant: an vero ad morbos extra venas extendi valeant: difficilis quidem dubitatio, cum maior medicorum claſis, ſolum dies decretorios in morbis generis venoſi, locum obtinere aſſerat, nõ verò in aliis: verior tamẽ ſententia, varijs cum Hyppoc. & Gal. authoritatibus, ac rationibus, in omnibus morbis, tam venoſi generis, quam extra venas, criſes reperiri poſſe, ac proindè in omnibus, dies criticos locum obtinere, tuetur, ſicque ſententia ſuperiùs allata trigeſima ſexta, in qua, pro exemplo, ſudores Hyp. adducit, etiam de alijs criticis evacuationibus intelligenda venit.

Probatur igitur huiuſmodi ſententia varijs Hyppo. & Gal. authoritatibus, Gal. 3. de criſibus, cap. 3. dum ſigna præſentis, & imminentis criſis proponit, varias evacuationis ſpecies ſingulis morbis reſpondentes ſtabilit, & inter morbos, phrenitidem, lethargum, peripneumoniam, pleuritidem, & alios ſimiles affectus, qui manifeſta evacuatione, aut abſceſſu effatu digno terminantur, enumerat; atqui hi morbi ſunt extra venas, & mediis criſibus terminãtur: ergo in his dies decretorij locum habent.

Inſtabis tamen; nam huiuſmodi criſes in his morbis, non ratione inflamationis accidunt, ſed ſolum ratione morbi venarum, videlicèt febris, quæ cum his affectibus ferè ſempèr complicatur, vt ex vrina ſæpè ſæpiùs cruda conſtat: ergo quia ta-

les

les crises, potiùs ratione morbi intra venas, quam extra eas eveniunt. Hæc arguties facilè disolvitur; Gal. enim loco assignato minutim, ac peculiaritèr, singulos morbos, ac evacuationes ipsis respondentes, enumerat: ergo quia non solum ratione febris tales crises contingunt, cum evacuationis species, vnicuique morbo affinis, adducatur.

Roboratur vlteriùs nostra sententia; ex Gal. 1. prorrectiсorum, comment. 13. in qua sententia Hyppoc. inquit: *Rigores in phreniticis pessimi*; & ipse Gal. in dicto commentario: *Rigorem pessimum in phreniticis, non esse simplicitèr intelligendũ; criticus enim rigor in phreniticis, ipsam phrenitidem solvendo medio sudore potest apparere.* Hyppoc. etiam 2. prognosticor. sentent. 67. de peripneumonia, ac de abscessibus, quibus solvitur, agens, inquit: *Omnes autem abscesus, qui in cruribus, in vehementibus pulmoniis, ac periculosissimis, vtiles sunt; optimè verò, qui fiunt sputo iam in pus mutato*: Ergo si ex sententia Hyppoc. abscessus pulmoniam solent solvere, apparentibus potissimum coctionis notis, cum pulmonia, qui morbus est extra venas, media crisi terminetur, meritò fatendum erit, morbos extra venas media crisi esse terminandos, cum crisis nihil aliud sit, quam subita morbi mutatio ad salutem, cum manifesta evacuatione, aut effatu digno abscessu: ergo ex Hyppoc. morbi extra venas, crisi valebunt iudicari; ac proindè etiam diebus criticis indigebunt.

Roboratur vlteriùs, ex Hypp. 1. prognost. sent. 28. afferente, inflammationes hypocondriorum, hepatis videlicèt, & lienis, fluore sanguinis è naribus iudicari, quæ evacuationis species, his inflammationibus est familiaris; Gal. deindè 3. de crisibus, cap. vltimo, ait: *Dextra quidem præcordia, ex dextra nare, sinistra verò ex sinistra bonam crisim efficiunt*; quasi afferat, hepatis inflamatio optimè per dextram narem iudicatur, veluti lienis per sinistram: ergo in his morbis extra venas, prædicta iuditia, in criticis diebus sunt perpendenda.

Solidiſsimis etiam rationibus noſtra fulcitur ſententia; nam aliqua inflammatio interna ſubitò humore evacuato, cum coctionis notis, poteſt ſubitò ſolvi: ergo poteſt criſi terminari. Antecedens experientia, & ex Hyppoc. & Gal. authoritate roboratur; ſæpè enim à medicis obſervatur, inflammationes ex partibus externis ad internas recurrere, vt Hyppoc. *Eriſipelas melius eſt intro foras, quam è contra.* Ipſe ſimiliter ſecundo prognoſticorum ſentent. 68. inquit: *Si verò abſceſſus de repentè ocultentur, atque recurrant, ſputo non præcedente, malum.* Gal. in comment. abſceſſus ait, ocultari, & evaneſcere repentè, duobus modis accidere, diſcuſſo nimirum humore, ac per inſenſibilem tranſpiratum evacuato; quandò humor tenuis, pars laxa, & calida, aër ambiens calidus, vireſque laborantis validæ ſunt, ſecundo verò modo, frequentiùs evenit, remeantibus humoribus, qui inflammationem efficiunt, vel in eandem, ex qua ſunt commoti ſedem, aut aliquam aliam. Aphoriſmorum etiam quinto ſentent. 65. ſic fatur: *Quibus tumores in vlceribus apparent, non admodum convelluntur, neque inſaniunt, verum his evaneſcentibus de repentè, quibuſdam atergo convulſiones, & diſtenſiones fiunt, quibuſdam antè inſania, vel dolor lateris acutus, vel ſupuratio, vel difficultas inteſtinorum, ſi tumores ſunt rubicundi.* Ergo plurimæ, atque internæ inflammationes, media criſi valent terminari: ergo morbi extra venas, ac proinde iudicatio, per dies criticos in affectibus extra venas, ſibi locum induit.

Vlterius roboratur; nam Gal. in comm. 3. prognoſt. ſententia vltima inquit: *Repentè ocultari doloriſicas affectiones*; hoc eſt inflammationes: ergo ex Gal. morbi extra venas, iudicium criticum ſolent obtinere. Primo etiam prognoſt. comm. 1. *Exanthemata ex profundo eſfloreſcentia aliquando recurrere,* ſcribit. Ergo medio rigore perterminationem. Confirmatur, ex Gal. 2. de cauſis ſympthomt. cap. 1. *Humor*

faciens rigorem fertur ad cutem, ac sudore evacuatur, aliquando verò non ad cutim; sed ad interna loca bilis impetum facit, ac per vomitiones, & deiectiones simul evacuatur: ergo si humor extra vasatus subitò ad venas retrocedit, valebit medio iudicio solvi, ac si in inflammatione ex bile sincera facta, vincente natura, prædicta materia ad venas subitò recurrere contingat, ac perseceſſum, aut vomitum, media crisi evacuari, aut per vniversum corpus dispergi, cũ transpirabile sit, ac per vias nobis incognitas, sive aliquo absceſſu decerni, vt Hyppoc. 2. epidem scribit, cris fiet: absceſſus aut fiunt per nervos, per venas, aut oſſa; ac proinde hi omnes affectus, ac alij similes extra venas reperti, per dies criticos terminari poterunt.

Probatur prætereà: morbi enim magni, & acuti crisi terminantur; atqui inflammationes internę effatu dignæ, sunt morbi magni, & acuti: ergo licèt sint extra venas, crisi valebunt terminari. Maior est manifesta, vt omnis medicorum scola cum Gal. buccinat. Minor verò ex vehementia symphomatum in his inflammationibus claret: ergo consequentia est concedenda.

Fulcitur tandem prædicta aſſertio, quoniam sex sunt morborum terminationes, subitò videlicèt ad salutem, subitò ad mortem, subitò ad melius, subitò ad peius, sensim ad salutem, sensi nque ad mortem; nunc sic, inflammatio interna est morbus acutus: ergo debet terminari vno ex quatuor modis priùs dictis; atqui quatuor terminationes priores crisim per dies criticos efficiunt: ergo inflammationes internæ, licèt sint morbi extra venas, per crisim poſſunt terminari, ac proindè, ne iudicium falax evadat, per criticos dies sunt computandi.

Obiicies tamen, nam vt bona, & laudabilis crisis sit, neceſſariò perfectam coctionem sequitur, vt media illa, natura humorem vtilem, ab inutili secernat, eumque manifesta eva-

cua

cuatione detrudat, vt Gal. 1. apho. comm. 21. & 4. apho. com. 22. ergo vt inflammationes internæ criticè terminentur, prius debent concoqui, sive ſupurari: ergo phrenitis antequam criſi terminetur, talis cerebri inflammatio debet prius ſupurari; ſed hoc eſt impoſsibile, nã vivente animali ſupuratio in cerebro nõ poteſt fieri: ergo nec phrenitis valebit terminari: ergo nec morbi extra venas.

Cui reſpondeo; quod per inflammationem, tumor factus ab humore calido debet intelligi; quare coctio in inflammationibus, perpetuò ſupuratio non eſt: eriſipelata enim ad ſupurationem non perveniunt; ſi verò fiat ex humore ſanguineo; vel reſolvitur, vel in aliam partem trasfertur, natura humorem noxium, ex partibus internis, ad externas, trudente; vel tandem ſupuratur: ſi deindè inflammatio ex humore ſincero, atque recrementitio fiat, qualis eſt vtraque bilis, illius coctio nequaquam eſt ſupuratio, nam humores ſinceri non poſſunt ſupurari; ſed ideò dicuntur concoqui, quatenus eis natura eſt ſuperior, ac dominatur, eoſque præ robore ad meliorem ſtatum permutat, vt Gal. 2. de ratione victus in morbis acutis comm. 44. *Dicuntur etenim illi humores concoqui, cum calor nativus, qui temperatus eſt ad ſuam mediocritatem reduxerit.* Sicque, vt phrenitis criſi iudicetur, cum fiat ex ſincero humore bilioſo, ſi exquiſita ſit, vt Gal. 2. prorrectic. comm. 1. & 4. de cauſis etiam pulſuum cap. 14. ſufficit, vt humor phrenitidem efficiens hac ratione concoquatur, nam non eſt neceſsè, vt quævis inflammatio criſi terminetur, ſed frequentèr ea quæ ex humore calido ortum ducit: vt Gal. 2. de criſibus cap. 11. his verbis demonſtrat: *Eas igitur, quæ cum magno, & citò ſe inclinante certamine fiunt, morborum mutationes, quas præcipuè criſes nominare, dicebamus febrium earum, quæ ex calidis humoribus accẽduntur, proprias eſſe exiſtimandum eſt, poſt has harum quæcumque membrorum ſunt, principatum habentium facilè mobiles,*

& calidę dispositiones, & quamvis per supurationem terminētur(si terminari possunt) *nō est impossibile pus ita à natura coctum, & attenuatum esse, vt cito, ex vna, nobiliorique parte in aliam expelli valeat.*

Robotatur huiusmodi solutio, quoniam natura humores aliquando noxios, per ossa excernit, & ipsa aliquando densissima, abscessus pati valent, vt Hyppo. hac ratione pus extenuari posse scribit, veluti Gal. expresit 9. simpl. cap. de Pirite, dum ait, *pus, & grumossam substantiam in spatiis musculorum inter mediis contentam, per alitum digeri posse.* Quare respondeo in forma rationi allatæ: Distinguendo antecedens; vt fiat bona crisis, requiritur prius perfecta coctio in inflammationibus, distinguo, coctio quæ sit supuratio semper, nego antecedens: Coctio quæ sit reductio humoris ad mediocrem statum, concedo antecedens: ergo inflammationes internæ debent concoqui, aut supurari; concedo primam partem, videlicèt quo ad coctionem alterativam, non verò quoad supurationē: ergo vt phrenitis terminetur, debet prius supurari, nego cōsequentiā, vt ex supradictis manet probatū.

Instabis tamen vrgentius; nam si interna inflammatio valet crisi iudicari: ergo præter quatuor tumorum terminationes plures aliæ reperiuntur. Consequentia probatur; nā præter supurationem, resolutionem, schirrum, & gāgrenam, alia terminatio, sive crisis ab his diversa invenietur; sed hoc à nullo conceditur: ergo falsa est assertio. Cui duobus modis, satisfaciendum expedit; primo, fatendo tumores quatuor obtinere terminationes dictas; hoc tamen solum de externis, qui cum magni morbi non sint, his terminationibus finiri valent, est intelligendum, non verò crisi rigorosa, cum ista, solum acutorum morborum sit iudicatio, sive terminatio: in internis verò inflammationibus, extra quatuor terminationes, dictas, alia valet ostendi; morbi enim magni, & acuti, naturam ad vnicam, & criticam expulsionem valent vellicare, quod in

externis non accidit: secundo respondeo, huiusmodi terminationem per crisim factam, posse ad vnam ex dictis, nimirũ ad resolutionem reduci, cum subitò humor ex affecta parte evanescat, quemadmodum aliquando in vera resolutione contingit, vt Gal. 2. prognostic. comm. superius dicto præostendit.

Obiicies tandem; vt crisis sit optima, necessariò critica perturbatio debet præcedere, ex 3. de crisibus cap. 1. patet, cum crisis sine certamine non fiat; atqui talis perturbatio in inflammationibus, quæ ex sinceris humoribus nascuntur, fieri non potest: ergo neque optima crisis accidere. Minor probatur; nam critica perturbatio fit, vt Gal. 2. apho. cõm. 13. inquit, separante natura mala, à bonis, tandemque ad excretionem præparante; sed hoc in his inflammationibus non potest fieri, cum in eis nihil vtile reperiatur: ergo nec separatio vtilis ab inutili: ergo hæ inflammationes, etsi morbi sint acuti, criticam terminationem non obtinebunt.

Quod brevitèr dissolvitur asserendo, perturbationem fieri, natura separante, quod vtilè est ab inutili, hoc quidem in inflãmationibus, quæ nõ à sincero humore, sed permixto accidit; quia iam in his aliquid vtile invenitur: at verò in aliis inflãmationibus ex humore sincero natis, etsi non sit separatio vtilis ab inutili, quia tota materia est sincera, & impermixta, hoc non obstante, etiam critica perturbrtio præcedit, eo quod natura, licèt aliqua non adsit separatio, huiusmodi humorem ad expulsionem præparat, quoniam caloris nativi actione sincerus humor fervet, & agitatur, sicque hoc fervore, perturbatio critica movetur, ac proinde ante crisim talis perturbatio præcedit, ex quibus crises fieri non solum in morbis venosi generis, sed etiam extra venas, ac diebus criticis enumerationem commensurandam esse satis, clarescit, quæ pro veritatis adipiscendę disputatione, sufficiant.

NORMA.

NORMA,
SIVE REGVLA.
TVM
PRÆCOGNOSCENDI
AFFECTVM,
ILLIVS CAVSAS
INVESTIGANDI,

PARTEM AFFECTAM PERPENDENDI,

NEC MINVS PROGNOSIM

CONSTITVENDI,

VT TANDEM VERA,

SELIGENDI INDICATIONES

CVRATIVAS,

RATIO METHODICA
STABILIATVR.

LECTORI.

T peritos Consulas, vt ignaros admittas; illos vt discendo audias; hos vt docendo, diligas; illos vt audiendo, insequaris; hos vt errores extirpando, seligas; en brevissima consultandi norma, splendens quidem lumen methodicum, ac dogmaticum ab Hyppoc. & Gal. adductum, à nobisque magnifaciendum, cum præ illo, tenebræ, quæ sæpissimè in gravissimis complicatis affectibus reperiuntur, depopulentur: quis enim fœlicem, nisi funestum eventum, sola experientia nitens, sine methodica doctrina, adipisci connabitur: duo etenim completum, absolutumque medicum constituunt, vniversalis quædam methodus, de qua Galen. libris methodi, ac de locis affectis egit; methodusque particularis, vt peculiaritèr, in praxi se

exer-

exerceat, de quibus in præſenti ſum alloquuturus, ita vt dignotio partis affectæ, affectus, omniſque ſympthomatum generis, ſupervenientium, quæ complicari valent, clareſcat.

DOGMA-

DOGMATICA, ET METHODICA CONSVLTANDI NORMA.

MEDICVS igitur rationalis, vt curativam Artem adimpleat, priùs affectum, quem nostra natura patiatur, debet maximè dignoscere: Secundo causas illius, tum procatharticas, sive externas, & manifestas: tum & etiam internas: tam antecedentes, quam coniunctas oportet, vt perpendat. Tertio partem affectam dignoscere; vtrum per essentiam; vtrum verò per consensum lædatur. Quarto, prognosim, sive eventum futurum morbi debet constituere, vt tandem remediorum inventio, per veros scopos, & indicationes indefectibiles, completa permaneat.

Cum igitur cognitio morbi inventio sit remedij, secundum Gal. 7. methodi, aliisqve in locis, maxima adhibenda est cura in illius adquisitione. Priùs ergo quærendum est de genere morbi: Secundò, de specie: Tertiò, de magnitudine: Quartò, de motu: Et quintò, de more illius. Quo ad genus morbi, quolibet in affectu corporis præternaturam, priùs (cum tria sint, quæ nostrum corpus præternaturam lædunt, morbus, eius causa, & sympthoma) debet Medicus investigare, an sit morbus? An causa præternaturam lædens? An verò sympthoma? Quod est affectus præternaturam citra læsionem; quarè si iudicet, nequè esse causam, nequè sympthoma,

quod

quod præter naturam eſt, ſed morbum, debet primo inveſtigare genus morbi.

Tria ergo cum Gal. ſunt genera morborum, vel morbi partium ſimilarium; vel partium organicarum; vel morbus communis, vt ſoluta vnitas, ſi partium ſimilatium, vel intemperies ſimplex, vel compoſita; vel cum affluxu; vel citra affluxum humorum, vel in qualitate prima manifeſta, vel in qualitate oculta: ſi morbus partium organicarum fuerit; vel erit in formatione, vel in compoſitione, vel innumero; vel in magnitudine: & ſic deſoluta vnitate in genere, diſcurrendum erit.

Invento iam genere morbi, deviendum eſt ad illius ſpeciẽ, an ſit intemperies calida, vt febris in ſpecie morbi? An deinde iſta ſit putrida nec ne? Quod in genere febris eſt genus interiectũ; an tandem ſit de ſpecie tertianarum, vel quartanarum, & ſic cognito incommuni genere morbi, cognita ſpecie ſuprema, nempe intemperie calida, & cognita ſpecie interiecta, & infima, vt eſt febris tertiana v. g. exquiſita intermittens, infra quam nulla alia eſt ſpecies; meritò deveniet medicus ad peculiarem ſpeciem indagandam, vt ſimiliter, ſi ſit pleuritis, aut angina, quod per propria ſympthomata valebit cognoſcere, quemadmodum, ſi in pleuritidè detur dolor punctorius, febris continua, difficultas reſpirandi, & pulſus durus; & hæc de ſpecie morbi.

Inventa iam morbi ſpecie, de illius magnitudine venit inquirendum; an magnus ſit? An parvus? An mediocris? Quoad morbi magnitudinem Gal. 4. meth. cap. 6. tres differentias magnitudinis proponit, vt latè tractatu de ſanguinis miſsione egi; quarum eſt prima magnitudo ratione propriæ morbi eſſentiæ: Secunda ratione cachoetiæ: tertia ratione partis affectæ: magnitudo igitur ratione eſſentiæ morbi patet, vt ſi aliquod magnum apoſtema, quod nequè ſit malignum, vt illud, quod eſt cachoete, & mali moris, nequè inveniatur in

rum;

aliqua parte præſtantiſsima, & nobiliori, ratione cuius poſſit dici morbus magnus ratione præſtantiæ partis, in illo caſu, nec dicetur morbus magnus ratione cachoetiæ, quia non eſt humor malignus, nec dicetur magnus ratione præſtantiæ partis, cum in nulla præſtanti parte reperiatur; ſed ſolum magnus nũcupabitur morbus ratione illius eſſentiæ, eo quod ex ſe, & per ſe magnus eſt.

Magnitudo verò ratione præſtantiæ partis facilè eluceſcit, eo quod nomenclaturam ſumit à partis nobilitate, ſive præſtantia, vt ſi in iecore, aut in corde, ſit aliquod exiguum apoſthema, aut aliqua parva puſtula, quęquidẽ ratione ſui nihil mali minatur, ratione tamen partis præſtantiæ lebiter vlceratę, mortem minabitur; ideòque concludimus cum Doctiſsimo Sãctorio, quod ſi flatus exiſtẽs ſit in ventriculo affectum nullius momẽti efficiet, vt eſt ructus; ſi verò ipſe flatus eſſet incluſus in cordis ventriculis, exitioſam, & lethalem palpitationem poſſet efficere; quare hic morbus non dicetur magnus ratione cauſæ, quia cauſa ſit multa, vt diximus de tumore magno, ſed potiùs dicetur magnus ratione præſtantiæ partis, ſcilicèt cordis.

Magnitudo verò morbi, quæ eſt ratione cachoetiæ, vel malignitatis, erit veluti aliqua febris maligna, licèt appareat parva, vel aliquod vlcus cachoete, ita malignum, vt nullis cædat remediis, aut vulnus, etſi exiguum inductum à veneficis armis; tunc nec ratione multitudinis cauſæ, nec præſtantiæ partis, ſed ratione venenatæ qualitatis; hoc eſt cachoetiæ, morbus magnus nuncupatur: nec me latet Gal. legiſſe 6. de locis affectis de differentia magnitudinis morbi, quæ ſumitur ratione dignitatis illius, vbi agit propriè de paſsionibus hiſtericis, quæ pendẽt à ſemine corrupto, eſſe maiores, quam eas, quæ pendent à menſibus ſupreſsis.

Gal. ſimilitèr 5. de tuenda ſanitate, cap. 9. adducit exemplum de magnitudine morbi ratione dignitatis, quandò

duo ſunt morbi complicati, perpendens dignitatem morbi, vehementioris, & vrgentioris, qui ſecum rapit curationem: nec minus poſſumus aſsignare aliam differentiam morbi magni, cum Gal. libro de totiùs morbi temporibus, cap.5. dum morbus dicitur magnus ratione debilitatis viriũ; cũ vires maximè deiectę ſint, licet hę omnes differentię magnitudinis morbi, ita pateant, tres primæ maximè ad curationem morbi conducunt.

Præcognito iam, tum morbi genere, tum ſpecie, & magninitudine, debeniendum eſt ad illius morem, vt facilè, tum motus, tum eventus morbi innoteſcat; inveſtigandum verò eſt, vtrum morbus ſit benignus? An malignus? Benignus quidem dicitur duobus modis, vel quia re vera eſt parvus in læſione, vel ſalutaris, aut facilis curationis, ita vt licet magnus ſit, manifeſtèque lædat, non tamen rigoroſè cum vehementia læſionum; morbus verò malignus dicitur lato modo, quandò ita eſt magnus, vt vehementia ſympthomata ſecum ducat, & ſic omnis morbus magnus lato modo poterit dici malignus, propie tamen malignus ille erit, qui quoad apparientiam parvus eſt, & exiguam habet magnitudinem; ſympthomata verò, vt virium debilitas, ſunt ſeviſsima, vt morbi à tota ſubſtantia, vt eſt malignitas, quæ obſervatur in febribus, in vlceribus, & aliis affectibus, quorum malignitas cognoſcetur per ſigna poſt apparentia, quæ pertinent ad excrementa, & ad alia ſympthomata, & ex eo, quod nullis cedat remediis.

Nec minus iam quærendum eſt de motu morbi; an ſit brevis? An longus? An mediocris? Et ſi brevis, an ſit acutus? Et ſi acutus, an per acutus? Vel exactè acutus? Vel ſimplicitèr acutus? Vel acutus ex decidentia, quod manifeſtatur ex eo, quod ſi eſt exactè per acutus, quarto die: ſi exactè acutus, ſetpimo: ſi ſimplicitèr acutus, decimo quarto: ſi acutus ex decidentia viriũ, aut quia degenerat, quadrageſimo die terminatur.

tur; ille verò morbus, qui huiusmodi tempus per transiverit, iam proprie morbus longus nuncupabitur, cuius tarditas, aut celeritas morbi desumetur propriè, ex specie morbi, ex magnitudine illius, ex more, et si malueris, ex anni tempore, ex circuituũ successivis incremẽtis, & ex his signis, quæ mox apparent, vt sunt signa coctionis, & cruditatis, vt latissime manifestavit Hyppocrat. 1. aphorism. 12. vbi asserit: *Accessiones, & constitutiones morbi indicabunt, & anni tempora, &c.* vbi ex professo docet Gal. in cõment. Quod ex ipsa specie, & idea morbi, ex magnitudine, & more illius, vt supra egi clarescit: Tũ etiã ex signis superveniẽtibus cognoscet Medicus motũ morbi, vtrum sit, brevis, vel longus, quemadmodum in morbo laterali, si magna sympthomata in specie habeat talis affectus: si malignus fuerit: si accessiones habeat frequentes, multumque anticipando procedant, & valdè affligant; tunc quidem motus morbi celerrimus erit, & hoc ita intelligendum est in prima significatione, quoad morbum brevem, vel longum.

Sed si malueris peculiaritèr, & exquisitè motum morbi præcognoscere, iam per ea, quæ insinuavi ex signis supervenientibus cognosces: si perpendas motus morbi vniversales: tum & etiam particulares, vniversalis quidem sumitur ex ipsis temporibus morbi, vt si sit in principio, augmento, statu, vel declinatione; particularis verò motus morbi, ex particulari motu paroxismorum, sive accessionum, cum hac manifestissima expositione.

Vt igitur motus vniversalis morbi percipiatur, ex principio vniversali talis morbi duplex conditio est perpendenda, ex Gal. & Hypp. 2. aphoris. 3. prima, quod sympthomata sint leviora; illo enim tempore, quo permanent sympthomata levia ab initio, est principium morbi, & dicemus motum vniversalem principij esse longum, si multo tempore talia sympthomata levia perdurent; secunda sumitur ex signis cruditatis,

tis, vt insinuavi suprà, ita vt si multo tēpore permaneat cruditas in lotio; tūc motus vniversalis principij morbi erit lōgus, si pariter de augmento morbi volueris iudicare, motum vniversalem morbi, nota, quod augmentum duo requirit. Primum, vt sympthomata manifestè incipiant ægrum vexare, ita vt valdè augescant sympthomata. Secundum verò est, vt in virinis, iam appareat signum coctionis, si non perfectum saltim rude, & cum aliqua deficientia veræ coctionis.

Maximè tandem sunt de augmento morbi, notanda duo, primum, quod si Medicus videat, omnia sympthomata morbi notabilitèr augescere, & ægrum vexare, & ex alia parte nullum signum coctionis appareat, & solū cruditas elucescat, tūc vt plurimum mors solet succedere: secundum non minus notandum in mea opinione, vt ait Sanctorius libro de vitandis erroribus, quod morbi in augmēto purgatio, vt suprà libro de purgatione satis egi, nequaquam est exercenda, eo quod causa morbi, nempè morbifica immediata concoquitur, non dum tamē perfectè est cocta; ac proindè, nec separata materia vtilis ab inutili; benè tamē sanguinis missionem, aliquādò amplectar, dum prævidero naturam non progredi ad statum perfectum coctionis, eo, quod gravata, sive opressa ab humorū sarcina existit.

Si de morbi statu sermo instituatur prima erit conditio, vt sympthomata sint in summo aucta, vt Hypp. dixit loco citato, *in statu omnia fortiora*, secunda erit conditio, vt signa perfecta coctionis appareant: animadvertendum est, quod si talia signa perfecta coctionis non appareant, quandò sympthomata ad summum augescunt, signum est, quod in tali statu, victoria potiùs est ex parte morbi, & per consequens ægrum tendere ad mortem, qui potiùs est status ad mortem.

Occurrit tandem tempus morbi vniversale vltimū, vt est declinatio, quæ duas etiam obtinet conditiones, quarum est pri-

prima, vt ſympthomata ſint facta mitiora; ſecũda verò vt natura incipiat expellere materiã morbificam victam; ita vt ſi hoc non accidat, metus ſit, & periculum recidivæ, vt dixit Hyppocrat. *Quæ relinquntur ex morbis recidibas facere conſuevere*, quod non debet medicos decipere: Et hæc de cognitione temporum vniverſalium morbi, ad decernendum de illius motu brevi, longo, vel mediocri.

Quoad verò tempora particularia morbi, ſcilicèt quoad paroxiſmos, vel acceſsiones ex Gal. lib. de morb. temp. cap. 3. aſſero quod ſunt ſex, videlicèt principium acceſsionis, vel paroxiſmi, inæqualitas illius, augmentum, ſtatus, declinatio, & intervallum; quod quidem dicitur integritas ſive tempus libe rum infebricitandi, aut liberum tempus cuiuſcumque paroxiſmi morbi, qui repetit per ſuos motus, ſi præcipuè hæc tempora particularia in febribus volueris cognoſcere, notabis, quod principium durat omni tempore. quo rigor, vel extremarum partium frigiditas eluceſcit, eo, quod retroceſſus caloris eſt ad viſcera, vt Gal. 4. de ratione victus 39.

Inæqualitas verò paroxiſmi, ſive acceſsionis eſt poſt rigorem, ſed ita, vt antequam augeſcat caliditas, omni illo tempore permaneat, nec corpus ſenſibiliter calidum, nec frigidum ſentiatur, quod reperitur inter finem rigoris, & principium acceſsionis, ex quo deducitur, quod augmentum paroxiſmi cognoſcitur, dum calor iam eluceſcit, vel effunditur ad partes extremas, ideòque ſtatus manifeſtabitur, ex eo quod talis caliditas extremarum partiũ, eſt iam æqualis cum caliditate toraçis; qua propter cognoſcenda erit declinatio, dum cordis calor efferbeſcens iam incipit remitti, vt tandem intervallum, ſeu integritas conſtituatur ex omnimoda quiete, ſeu infebricitatione, quod vltimum tempus nequaquam continuis febribus cõvenit, maximèque notare debet medicus vniverſales morbi motus, vel particulares, nequaquam

con-

convenire morbis, tum in materialibus non dependentibus ab humoribus, vt febribus hecticis; tum etiam materialibus, qui ita sunt iam facti, vt amplius non fiant, ex eo, quod materia nullam immutationem, sive exacervationem obtineat.

Quibus sic perpensis, facilè vnusquisque medicus valebit discernere, tã motus vniversales morbi, quã particulares esse breves, vel longos; ex eo, quod tempora vniversalia superius dicta, vel particularia, celeriter, vel tarde, vel mediocritèr moveantur: exemplum sit in morbo exacte acuto qui 7. die terminatur; nã principiũ vniversale talis morbi; ideò erit breve, quia parũ detinetur; parũque permanet cruditas, ad quam brevitatem principij, brevitas augmenti sequitur; ex eo, quod augescant celeriter sympthomata, & signa coctionis; etsi non perfecta, manifestentur; vndè brevitas status correspondens aparebit; si ad summum vehementia sympthomatum perveniat, taliter vt 4. die, iam perfecta coctionis signa appareant, sicque facilè possumus colligere ex brevitate motus horum temporum, brevitatem totius morbi quoad prognosim; & sic discurrendum venit, quoad tarditatem, vel mediocritatem motus, quoad tempora vniversalia, taliter vt servata paritate, in temporibus particularibus paroxismi, eandem illationem valeamus construere: nam si tempus, quo accidit rigor in febre, vel frigiditas partium extremarum in principiis accessionum, quemadmodum inæqualitas superius dicta, parum duret, veluti etiam si calor ad partes externas celeriter expandatur, vel communicetur; facilè ex brevitate temporum istorum particularium, motum celerem, & acutum paroxismorum, sive accessionum esse cognoscemus, ac proindè motũ morbi vniversalẽ esse brevem, sicque discurrendum venit de motu tardo, vel mediocri temporũ particularium accessionum: & hæc de motu vniversali morbi, tum etiam particulari sufficiant.

In

Inventa iam natura,& essentia morbi quoad genus,quoad speciem supremam, interiectam, & infimam, debeniendum est ad ipsius inquirendas causas, non formales; morbi enim cum accidentia potiùs dicantur, non habent formas, non finales, nam cum sint præternaturam,carent fine morbi per se, neque materiales, cum in natura morborum potiùs perpendamus,eos esse formas partium affectarum,quam habere materias diversas,quas respiciant vt formas materiales; quapropter ad remediorum inventionem potiùs de causis morborum efficientibus sermo est instituendus, sive causa sit procatartica, sive antecedens, sive coniuncta,sive continens, à Græcis sinectica nuncupata.

Similiter si plures sint causæ, & vna ex alia dependeat, omnes debet inquirere, & ad vltimas in effectu productas debeniet resolvendo, sicque in febre putrida cognoscemus, quod causa coniuncta febris est putredo; causæ verò antecedentes sunt trãspiratio impedita,quam producit obstructio, istam humorum copia, lentor, vel crassities humorum denique considerabimus causas procatarticas, videlicèt an aliquis error sit commissus in victus ratione; cum hac tamen distinctione, considerandæ sunt huiusmodi causæ, ex eo quod, vel iam produxerint morbum, vel producturæ sunt imminenter, vel partim sit morbus productus iam, & deindè ipsum augeant, nam si morbus productus fuerit ab ipsis procatarticis, tunc ab his recedentibus non sumetur indicatio curatoria,nisi per accidens,quatenus ad dignotionem morbi conducunt, benè verò si talis causa immineat productionem alicuius morbi, præcautivè indicabit ablationem futuritionis,vt apparet in exemplo ambientis temporis ęstibi ex primo de differentiis febrium,cap.4.sic incipiente Gal.(*calidiores autem ambientis aeris flatus, qui circa canis ortum solent contingere,&c.*) Tunc quidem si quis ratione aëris flatus corripiatur febre ardenti,vel pestilenti, tunc debet Medicus per-

perpendere, an causa ista procathartica sit actu præsens, & conservet, atque augeat morbum? Vel vtrum sit absens talis causa? Si absens sit non indicabit curativè, sed solum dignoscitivè: si presens verò, quia conservat affectum, & de novo auget, curativam, & præcautivam indicationem secum ducet.

Quibus sic prælibatis accedit maxima necesitas ad regularem curationem exercendam, cognoscendi partem affectam, sive læsam nostri corporis, quæ maximè elucescet si ipsius vsum, sive actionem, substantiam: magnitudinem, figuram, & connexionem dignoscamus: quia tamen omnis cognitio fit per signa, quæ desumũtur à re cuiuscũque essentiæ, à sympthomatibus, & causis manifestis, meritò cũ inter hæc præcipuum locum obtineant, opperationes, & sympthomata, ab his desumenda est ratio cognoscendi partes affectas, præcipuè internas, quia externæ facilè cognoscuntur: cum ergo operatio læsa, quæ abolita, diminuta, aut depravata est, sub qua, comprehenditur dolor, ostendat partem affectam, prius de operatione, sive actione læsa; & de dolore agendum venit.

Actio igitur læsa, sive animalis, sive vitalis, naturalisve, partem affectam, cuius est actio læsa, necessario demonstrat; quarè vnusquisque, etsi Tyro sit, ex delirio cerebrum esse affectum iudicabit, ex visione læsa oculum, ex sanguificatione deprabata iecur, quemadmodum ex pulsu inæquali, vel intermittenti cor, luce meridiana clarius præcognoscet: ita paritèr ex dolore pars affecta valebit inotescere, nam per situm in quo est, & per differentias ipsius, proclamat dolorosa pars, nam si sub hypocondrio dextro reperiatur, iecur, si sub sinistro, lienem: si verò in medio ventriculum lædi, sive affici, ostendit.

Non alitèr dolor, quo ad differentias, partem affectam ostendit: si pungens sit potiùs membranas: si tensivus car-

nosum genus: si gravativus; viscera, quæ parum sentiunt, nisi ratione membranæ, qua vestiuntur respicit, sive ostendit esse affecta; ideòque pulsans dolor, etsi in parte sit çarnosa, arteriarum, veluti stupidus nervorum, prurriginosus vecsicæ, & pudendi affectionem significat: en quomodo ex actione læsa, ex dolore cum differentiis, facilimè partem affectam poteris cognoscere.

Nec minus conducunt ad cognoscendam partem corporis affectam excreta, sive quæ extra corpous excernuntur, sive talia excrementa naturalia sint, vt assueta, fœces nimirum intestinorum, sive præternaturam, vt lumbrici, nam quis negabit intestina non esse læsa, quandò non per annum, sed per alias vias fœces excernuntur, veluti si vrina per canalem, sive ductum naturalem non evacuetur: tunc vesica, vel aliæ partes vrinariæ sunt affectæ; sicque dum arenulæ, vel lapides apparent in vrina, renes, aut vesica læduntur: quandò verò speciatim carunculę veluti pili vidẽtur, renes individualitèr afficiuntur, quemadmodum peculiaritèr afficitur vesica vrinæ: si aliqua substantia scamossa, aut laminosa cum vrina excernatur.

Quibus consideratis, facilè vnusquisque exempla, particularia ad alias partes cognoscendas, valebit adducere, & præcipuè si addas in excretis, modum peculiarem exernendi, vt patet manifestè in exeretione sanguinis per os, nam si exeat sanguis in copia, & sine vllo dolore, potiùs pulmo est pars affecta: si cum dolore, & gravitate, potiùs thorax: si cũ vomitu, vẽtriculus: si cum execreatione, & titilatione, potiùs à capite lęso exiit: si simplici expuitione, potiùs gingivas affici demonstrat: conclude igitur verissimam cognoscendi regulam partem affectam, ex qualitate substantiæ, sive sanguinis excreti; nam si flavus, subtilis, calidus, & cum saltu excernatur, potiùs ab arteria læsa provenit; ruber verò, & crasior, à venis; spu-

mosus comitatus cum tusi, vt dixi à pulmone, quemadmodum niger cum maiori tusi à thorace.

Quid perfectiùs ad cognoscendam partem affectam conducere valebit, quam si ipsa pars conflicta morbo suum mutaverit colorem naturalem, cum iste, qualitates primas, & modum substantiæ insequatur, meritò ex mutatione primarum qualitatum, & modi substantiæ partem affectam cognoscimus, vt cum Hyppoc. *vbi calor ibi morbus*, quemadmodum, dum pars redditur durior, vel mollior, vel magis distensa, aut tumida apparet, affectionem præternaturam ostendunt: vbi igitur vnusquisque partem affectam cognoscere voluerit, ad quinque debet fontes recurrere, ad actionem videlicèt læsam, ad differentias doloris, ad situm illius, ad excreta, & tandem ad qualitates mutatas.

Sed id quomodo Medicus acquiret, si de modo læsionis, quomodo scilicèt afficiatur pars, non inquirat? Vtrum scilicèt per essentiam? Vtrum verò per consensum? Nam vbi aliqua corporis pars læditur propter aliam male affectam, frustra operabitur Medicus, nisi ad originem morbi recurrat, applicando remedium parti affectæ primæ, & per essentiam: est quidē consensus, transitus de vna parte in alteram; quarè pars primo affecta dicitur, terminus à quo, illa verò quæ per consensum læditur, terminus ad quē; cōsensus quidē duobus modis potest fieri; nam actio, quæ læditur per consensum contingit, vel quia transmittitur, & communicatur, quod non debebat transmitti; vel quia non communicatur, quod transmitti debebat ad actionem celebrandam: sit exemplum de consensu, quandò transmittitur, quod non debebat transmitti, veluti si sit, qualitas prima calor, per continui alterationem communicatus ad cor in febre ephemera; vel si sit aliqua materia, sive vapor ad oculos elevatus suffusionem efficiens, vel ex ventriculo aliqua pituita ad cerebrū transmissa,

epi-

epilepsiam;èn quomodo hi omnes affectus,& similes, dicũtur per consensum,quia ex vna parte,in aliam transmittitur,quod non debebat transmitti.

Secundus verò modus,quo pars affecta per consensum læditur,est quandò non communicatur,quod debebat communicari; elucescit alio exemplo, veluti si manus stupore, aut paralysi corripiatur, ex eo, quod qualitas illustrativa ad sensum,& motum concurrens,ob affectum cerebri,vel spinalis medullæ,non transmittatur ad ipsam partem per consensum affectam:similitèr etiam,si materia, quæ debebat transmitti ad hepar, vt est chilus non communicetur, seu transmittatur per obstructionem messaraicarum, manifestatur morbus per consensum, nàm existente hepate temperato, nulloque morbo,vel communi, vel organico laborante, solum ob deffectum transitus substantiæ chilosæ,dabitur propriè morbus per consensum; quia non datur sanguificatio ab hepate, non tamen ita erit proprie morbus per consensum, quandò laborat pars, ex eo, quod transmittitur aliqua materia, quia iam materia transmissa aliquam læsionem inducit in termino ad quem,sicque saltim secundario iam afficitur.

Nec minus accedit investigandus alius consensus in partibus, vt veras elligat medicus indicationes, nam non solum pars affecta laborat per consensum, quia transmititur,quod non debebat, vel è contra,sed etiam propter quandam partium connexionem inter se se servatam, vt videre est in affectibus oculorum, qui propter affectum membranarum cerebri, ipsi oculi per consensum afficiuntur,quoniam membranæ illorum,à pia matre,sive membrana cerebri ortum ducunt: alius datur similiter consensus morborum,per similitudinem substantiæ inter partes; ideòque partes nervosæ, vt est vterus, diaphragma, & os ventriculi patiuntur per consensum ex affectu cerebri propter similitudinem substantiæ, cum sint partes nervosæ.

Quibus prædictis, si volueris discernere, vtrum pars per essentiam, vel per cõsensum laboret, tria signa tecum aduces, nam tunc dicitur, ex dictis, laborare per essentiam, cum morbus fixus in parte, semper permanens est, secundo, si non pendeat, vt diximus ex alia parte prius affecta, tertio per accidentia propria talis morbi, quæ quidem pertinent ad sympthomata, & qualitates mutatas iam dictas; contra verò per consensum, quando pars non perpetuo afficitur, sed per temporis intervalla, & si incipit laborare, & augetur affectus ad pensum alterius partis affectæ à qua communicatur: prætereà neque habet propria accidentia ex quibus cognoscamus aliquẽ affectũ in dicta parte, vt possimus iudicare talem partem esse affectam per essentiam, sed potius per consensum.

Cum iam satis, superque clarescant, ex prædictis tam natura, & essentia morbi, magnitudo, modus, & mos, sive cacohetia: tum & etiã causæ illius prochatarticæ, antecedentes, & coniunctæ, ac simul pars affecta, tum per essentiam, tumque per consensum considerata: ante selligendas curativas indicationes, eventum, sive futuritionem morbi ad naturalem statum, scilicèt ad vitam, sive ad mortem, debemus præcognoscere, an morbus victurus sit naturam, vel ab ea possit vinci; sicq; signa dignoscẽdi evẽtus morbi, vtrũ salutaris, vel mortalis sit, cõsideranda sunt, vel circa morbũ, vel circa corpus ægrũ: si circa morbum, ipsa species, vt intemperies confirmata in tabe, vel in hectica in tertia speciè, insuperabilem morbum, & funestum ostendet, quemadmodum magnitudo morbi in apoplexia, veluti malignitas ipsius in pthisi; superabiles verò, & salutares morbi, ex contrariis causis concipi valent.

Circa verò ægrum, vt pateat morbi eventus, tria sympthomata sunt consideranda, quæ præcipuè desumuntur ex his quæ extra corpus excernuntur, nempe ex excremen-

tis,

tis, ex qualitatibus mutatis, & actionibus læsis; excrementa igitur, quæ præcipuè consideranda sunt, & quæ diversos morbos ostendunt, maximè, vel minimè recedentes ab statu naturali, sunt vrina, ad mobos generis venosi, alvi fæces ad affectus ventriculi, & intestinorum, veluti sputa ad ægritudines cabitatis thoracis, nam ex his, & evacuationibus per sudores, facilè cognoscemus, quantum morbi distent ab statu perfecto, & naturali; meritò igitur in vrina coctio est laudanda, veluti pravitas, vt extremum, est damnanda, cruditas verò, vt medium inter hæc, maximè perpendenda, nã coctio quo perfectior, & ciciùs a ppareat; permanens tamen quoad tempus, saluberrimum morbi eventum, securitatem, & brevitatem indicavit; coctiones enim celeritatem iudicij, & salutis securitatem ostendunt: Contra verò prava vrina, vt livida, & iumentorum similis, interitus potius, quam salutis est indicium: Cruda tamen, si talis extremè fuerit, qualis est alba, & tenuis cum febre, pessima, ita, vt cum languore virium necessariò mortem, cum robore verò maximam longitudinem significet; si verò fuerit cruda secundum alios gradus, quoad maiorem, vel minorem recessum in principio morbi maius, vel minus periculum imminebit.

Pari passu non contemnenda occurrunt, quæ excernuntur per sputum, ad eventum morborum thoracis iudicandum, nam ex brevitate, vel tarditate tẽporis, quo apparet sputum: ex quantitate copiosa, vel exigua; difficultate, vel facilitate, qua excernitur; ex colore ipsius, tum albo, flavo, porraceo, plumbeo, livido, vel nigro: ex modo substantiæ crassiori, vel tenuiori, ita vt rotundum, & maximè lentum appareat: Tum & etiam ex fœtore intenso, vel remisso, iudicationem quo ad brevitatem, vel tarditatem, quo ad lethalitatem, vel salubritatem; facilè cordatus Medicus constituet; nam cum ex dictis cognoscat, vtrum sputum sit coctum, & cito appareat? Vt dixit Hyppoc. *Quemadmodum, in morbo laterali, si statim spu-*

sputum appareat morbum breviat, si verò non producit. Vel si sit crudum simplicitèr, vel pravum, cadens supra cruditatem; vel malignum; facillimè, propter maiorem, vel minorem recesum dicti excrementi ab statu naturali, eventum funestum, vel salubrem valebit prædicere: sputum enim cum debeat esse, vt sit coctum, album, quia elaboratum per coctionem à partibus solidis, lene, ideſt mediocre in substantia; hoc est, in crasitie, & tenuitate, quia per coctionem calor cõgregat homogenea; æquale, ideſt, permanens ad tempus, quia vincitur à natura robusta materia morbifica, & permanentèr operatur natura valida supra talem causam materialem; si denique sit perquam minimè fœtidum, & calorem extraneum esse remissum; naturalem verò esse robustum, & temperatum ostendit, cum fœtor sit soboles putredinis, qua deficiente, illius effectus, nempè fœtor, debet deficere, quod omne potiùs coctioni, & victoriæ naturæ est tribuendum, cum coctio à natura facta, faciat cesare putredinem, qua natura perfecti sputi cognita, ad salutem iudicandam, quilibet valebit Medicus, pravum, vel malignum sputum præcognoscere, & eventum morbi lethalem prædicere.

Cum ęquidem futura prædicere, potiùs quid divinum iudicetur, & ex hoc Medicus peritus, ab imperito maximè distinguatur; ideò vt prudens, cordatusque Medicus dicatur, plurima debet observare; quorum primum est, quod non elligat prognosim à principio morbi, præcipuè in morbis acutis, qui cum fiant ex tenuioribus, & calidioribus humoribus, qui quidem facilè mutant locum, & transmituntur, huc, & illuc; ideò eventus morbi, & prognosis variatur: secundò, cum duplex sit morbi eventus, abstineatur maximè Medicus ab eius prædictione, nisi firmisima, & solidisima signa obtineat.

Prætereà, adhuc in prædictione de eventu bono, debet alloqui Medicus sub conditione; videlicèt, si aliquis herror

non

non committatur, vel alius morbus de novo non succedat. Abstineatur prætereà â prædictione ex coctionis signo, etsi firmissimo; nàm aliquandò eger obit cum optima vrina, quod ferè sempèr in febribus malignis contingit; in tali enim casu, adest aliqua vehemens partium principum læsio, quæ etsi obscuretur per coctionem vrinæ; manifestatur tamen ex aliis signis, vt si magna adsit ægrotantis inquietudo, & ansietas, turbulenti somni, pulsus parvus, & debilis, vel aliquod aliud sevissimum sympthoma.

Consideranda tamen sunt hæc signa; an vi morbi oriantur, vt rigorosè sympthomata; vel vi naturæ, vt signa critica; nàm multoties, quàmvis morbus sit curabilis, horrenda apparent, & prava signa, quia ante crisim formalem, quæ est subita mutatio ad salutem, præcedit maxima perturbatio, vt Hyppoc. *Quibus crisis futura est, noxquæ antecedit gravior*; sique solent cõtingere vẽtris morsus, ægrotantis ansietas, delirium, læsa respiratio, pulsus inæqualis, non tamen parvus, & debilis; in tali casu, si appareant hæc signa post coctionem, nõ sunt timenda; benè quidem reformidanda sunt alia signa superiùs dicta, vt cum pulsu languido, & debili existẽte apparet, stridor dentium, decubitus ægri supinus, facies multum emaciata, & immodicè tumida, quæ omnia ducunt Medicum in cognitionem funesti eventus.

Qualitates similitèr mutatæ, veluti excrementa, vt dixi, magnam vim obtinent ad bonum, vel malum eventum morbi prædicendum: plurima enim possunt, quoad colorem perpendi, saltim peraccidens, vt faciei ægrotantis color, & aliarũ corporis partium, ita vt si sit naturalis, & iustitialis individuo; vel præternaturalis, vt pallidus, plumbeus, lividus, & maximè defloratus. Similitèr, si calor totiùs corporis sit valdè intensus, vel tepidus, vel frigidus, (etsi non phylosophicè) nam nullus calor est frigidus; tamen, quia loco caloris, in extremis elucescit frigiditas, cum interiora maximè deurantur, vt in

ebre lypiria: Ideò hæc omnia perpensa manent, veluti figura, & moles ægrotantis, si parum ab statu naturali recedant, felicem morbi eventum; si verò maximam obtineant distantiam, vt exemplis patet, pernitiosum minantur casum.

Sed quid, dicet ingeniosus, de actionibus ad signa mortis, aut salutis constituenda in quolibet morbo; cum igitur in triplici sint actiones differentia, aliæ videlicèt animales; aliæ vitales; & aliæ naturales, ex hoc triplici fonte, felicem, aut infelicem morbi terminationem præcognoscet, nam ex actionibus animalibus benè se habentibus, vt in statu naturali, nimirum actione locomotiva valida, & robusta, & in actione sensifica, si secundũ rationem se habent, vt etiã imaginatione, ratiocinio, & memoria illæsis, ex parte huius principij, nihil mali prædicemus, nam *mente constare*, idest principiis movendi, & sentiendi, &c. *bonum*: qua regula, & norma amplexa, pœnes maiorem, vel minorem recessum in hiis actionibus intensam, vel remissam morbi vim iudicabimus.

Firmet atque stabiliat prædicta, robur, vel debilitas actionum vitalium, ad iuditium morbi præsagiendum: pulsus enim magnus, vehemens, æqualis, & respiratio libera, potius facultatem vitalem validam esse, & morbum superabilem significabit; veluti è contra pulsus parvus, & langidus, principium vitale, valdè esse affectum ostendit, ita vt si simul appareat pulsus inæqualis, semper damnatur, quemadmodum intermittens in iuventibus, parvus; vermicans peiorem statum, formicans, proximam necem; deficiens, tandem indeficientem mortem secum trahit.

Quid ergo iam ocurret alloquendũ de actionibus naturalibus, cum istę manifestentur per coctiones? Et ea quæ excernuntur cocta, vel cruda, prava, vel maligna sint, vt satis in superioribus explanatum manet in expositione excrementorum, quæ extra corpus pelluntur, vt patet in vrina, deiectionibus

nibus, & ſputo de quibus ſuprà. Nam vrina, & alvi fœces, ſi nigræ fuerint ex prima generatione, in febribus acutis lethalitatem ſignificant; ſi tamen fiant ex permixtione ſucci melancholici, potius laudabilem, & criticum morbi eventum ſignificabunt; in deiectionibus etiam nigris, licèt ſint abſque febre, vt ſi atra bilis evacuetur, funeſtus morbi continget eventus, vt Hyppoc. apho.4. ſent.22. ſi verò fuerit deiectio nigra propter permixtionem ſucci melancholici, vt in lienoſis, tantum abeſt vt ſit mala, quin imò naturam morbi detruncabit.

Pro coronidè morbi dignotionis, exponenda accedunt, modus, & tempus, quibus morbi ſolent finiri; nam vel terminantur, vel finiuntur morbi, ſubitò, & affatim per criſim, cum iſta ſit, vt diximus, ſubita mutatio ad ſalutem, vel mortem, ad melius, vel ad deterius, facta per evacuationem manifeſtam, aut per effatu dignum abſceſſum; vel terminatur morbus paulatim, vel ſenſim, quod fit per coctionem in ſalubribus, & per corruptionem in lethalibus: morbi quidem, qui finiūtur per primum modum, nempè evacuationem, propriè ſunt morbi magni, & acuti, conſentientibus iuventute, ambiente calido, & regione æſtuante: contra verò qui paulatim finiuntur, ſunt morbi longi, & cronici, veluti frigidi, conſentientibus ætate ſenili, tempore hyemis, & regione frigida.

Criſis igitur, ſive terminatio, per evacuationem perfecta eſt ſalubris, quæ nititur ijs conditionibus, & fundamentis; primò, vt præcedant ſigna coctionis ad dictam evacuationem; ſecundò, vt die critico contingat talis evacuatio; tertiò, vt nō ſit exigua, nihil enim paucum eſt criticum, neque immodica, hoc eſt ſuprà vires: *Evacuationes enim* (vt Hyppoc.) *quæ ad extremum deveniunt periculoſæ*; ideòque non criticæ perfectè: quartò, ſine concomitantia accidentium graviorum, cum cauſa morbifica præcedat victa, & decocta.

Quibus perpensis, facilè medicus firmabit talem evacuationem esse criticam ex conferentia, & tolerantia ad illam subsequta: tolerantia quidem sumitur ex parte virium, tam naturalium, vitalium, quam animalium; conferentia verò ex duplici parte venit consideranda, nimirum ex qualitate, sive speciè humoris, qui evacuatur, ita vt talis excernatur, qualis intra corpus cacochimus, & vitiosus est: tum & etiam conferentia desumitur ex remissione accidentium; ita vt morbi sympthomata, non solum non augeantur, verum etiam in totum remittantur, vt Hyppoc. 2. 1. apho. *In perturbationibus ventris, & vomitibus spontè factis, si talia qualia purgentur conferunt, & liviter ferunt*: similitèr 23. 1. *evacuationes non sunt multitudine æstimādę, sed si qualia oportet, purgētur*. Roboratur etiam hoc 25. 1. quæ cum secunda huius lib. maximè consentit; nam repetit Hyppo. in hac sententia: *Si talia purgentur, qualia purgari oportet, &c.* Concludit huiusmodi intentum Hyppoc. 4. apho. sentent. 2. & 3. in secunda enim ait: *In medicationibus*, idest, *purgationibus talia educere oportet, qualia spontè prodeuntia vtilia, &c.* in 3. etiam huius; *si talia, &c.* Ex quibus nulla deficiet conditio ad terminationem bonam, sive eventum morbi bonum sigillandum.

Merito igitur ex contrariis conditionibus, in qualibet evacuatione, timorosa terminatio cuilibet ocurret medico; sed cum, vt diximus, aliqui morbi etiam finiantur per abscessum, tum ad salutem, tum ad mortem, meritò debemus scire, quid abscessus, & qualis bonus, vt lethalis facilè innotescat: cōtrariorum enim eadem est ratio; abscessus, quidem in præsenti intelligendus est, ex venerando Hypp. apho. 4. pro transmutatione, & collectione alicuius humoris in aliqua parte particulari, nam vt ait magister: *Quibus in febribus lasitudines adsunt ijs iuxta maxillas*, (vt sunt parotides) *& prope articulos abscessus fiunt*; idest, transmutationes humorum ad partes particulares: abscessus bonus, legitimus, & criticus,

ijs omnibus debet pollere conditionibus: quarum prima est, vt humoris transmissio fiat ad partes longinquas à parte affecta, videlicèt ad corporis inferiores; arguit enim iste motus, naturam viscerum validissimam esse; secunda, debet etiam fieri talis translatio per rectitudinem vasorum, ideòque Hypp. in epidemiis, in tumoribus lienis damnavit evacuationes sanguinis ex naso dextro, veluti collaudavit ex sinistro; sicuti è cōtra, in affectionibus hepatis ex naso dextro solvit morbū per evacuationem, ex sinistro verò solum irritationem arguit.

Tertia cōditio, locus recipiēs talē humorē in abscessu, debet esse capax, & amplitudinē obtinere, vt tota materia morbifica criticè à visceribus expellatur; si enim extremum digiti manus, vt ex epidemiis constat, fit pars mandata, & recipiens huiusmodi materiam morbificā, potius languidam naturam ostendet, nam propter incapacitatem partis, malignus humor de novo ad nobiliores partes retrocedit, quarta debent similiter, vt de evacuatione diximus, præcedere coctionis signa die indice, vt talis abscessus die decretorio appareat, quę omnia de abscessu critico dicta, tribus solum particulis ab Hyppoc. in epidemiis, valdè clarescunt. Videlicèt: *Vndè, quo, & propter quid*: *Vndè*; Idest, à partibus nobilioribus, & robustioribus, & per rectitudinem vasorum, *quo*; idest, ad partes inferiores, & capatiores, vt sufficienter totum humorem morbificum recipiant; *propter quid*, idest, materia victa, & decocta, præcedentibus die indice coctionibus, & quod die decretorio talis abscessus cōtingat: quæ omnia constituunt normam ad damnandos alios, nempè sympthomaticos abscessus, pœnes maiorem, vel minorem distantiā, quam cum critico obtinent, vt libro de crisibus egi.

De tempore quo morbi solvi, vel finiri debeant, facilè possumus prognosim prædicere si inspiciamus, quæ superius manent dicta de motu morbi brevi, vel tardo; nam si morbus

celerius moveatur, vt morbi acuti, breviori tempore terminandum, quemadmodum, si tardo motu percurrant sua tempora; longiori iudicabimus, quę omnia ex speciè, & natura morbi, vt in febre ardente; ex causa, vt ex bile, temporis brevitatem in quo terminetur, prædicemus; sicque morbus exactè peracutus, quarto die; exactè acutus, septimo; Simpliciter acutus, decimo quarto, veluti acutus ex decidentia, vigesimo terminatur, & ad summũ quadragesimo. Contra verò morbi longi, qui tardo motu moventur, vltra hos dies progrediuntur: & hæc de dignotione cuiuscumque morbi, aut de ratione prædicendi funestum, vel laudabilem illius eventum.

Cum ergo curatio rationalis, & methodica, per veras reguletur indicationes; ideò sciendum est priùs aliquid de indicationibus eligendis: indicatio equidem, cum in communi definitione notionali, sit insinuatio rei agendæ, ita in essentiali definitione, erit, *comprehensio rei iuvantis, simul cum comprehensione nocentis*; ita vt vna sit indicatio curativa, dum adest morbus, alia pręcautiva, dum imminet, veluti indicatio salubris, quæ solùm ad statum naturalem conservandum ordinatur: de indicatione igitur in præsenti curativa consulendum est, quæ quidem est triplex, à morbo, à natura, & ambiente; à natura, quià ex ea metimur lapsum temperamenti, & constitutionis naturalis, à lapsu, metimur exigentiam medicamenti indicati, quoad remissionem vel intensionem; à morbo etiam desumitur indicatio; quia ille sui hablationem postulat, veluti illius causa morbifica, quæ reducitur ad indicationem desumptam à morbo; & ideò ab ambiente valet desummi indicatio curativa, quoniam aër ambiens potest summi dupliciter, vel vt est quid iuvans ad ablationem morbi; & tunc dicitur indicatum: si verò perpendatur aër, vt causa nocens, idest, generans, vel augens morbum, indicabit propriè curativè; vndè correlativa indicatione intelliguntur

guntur, indicantia, & indicata: indicantia morbus, causa morbi, & sympthoma, quod habeat vicem causæ: indicata verò, remedia; in quibus perpenditur quadruplex scopus, qualitas scilicèt, ideſt species; quantitas ipsius, modus vtendi talis indicati, sive remedij, & ocasio, quæ eſt oportunum tempus ad operandum.

Circa remedij quantitatem, vel intensionem, non exigua apparet difficultàs, cum solum ratione coniecturali possimus metiri gradus intensionis in recessu; ideòque si curatio fiat per contraria, cum difficilè sit, quod talia contraria commensurentur æqualia, certiùs erit, non per intensiora, sed per remissiora, & inferiora morbum profligare: ocasio verò, sive oportunum tempus ad operandum, semper desumitur ex præsentia indicantis, & absentia impedientis, nam cum morbus valeat sua tempora immutare, etsi vnus sit morbus in specie, atque vna ipsius causa, tamèn diversificatur ocasio, vtendi remediis; nam quibus possumus vti in principio, frustratur ocasio in statu, quia datur impediens; vt Hyppoc. *in principiis morborum, si quid tibi videtur movendum move, in statu meliùs eſt quiescere*: modus etiam operandi, in remediorum aplicatione; ideſt, vtrum subitò sit calefaciendum, vel evacuandum; vtrum verò sensim, & paulatim, vel qua forma remedium appplicandum, an solida? An liquida? An extrinsecus? An intrinsecus? An huic parti, vel alteri, non eſt exiguæ vtilitatis, sed valdè Medicum expeditum, expostulat.

Vt tamen non confusas, sed ordinatas, & methodicas indicationes eligamus, diſtinguendum maximè erit, vtrum morbus sit simplex, & vnus? Causa illius vnica in specie, vel duplex? pars affecta similitèr, vt suprà, sit per essentiam, vel per consensum, vt iudicemus, quid habeat ad rationem morbi, quid ad rationem causæ? quale sit sympthoma, & qualis sit pars, quæ primariò afficitur, vel secundariò, vt meritò sciamus,

mus,

…ius, quid ante quid ſit curandum, quid cum quo, & quid poſt quod; nam morbo habenti rationem cauſæ, vtpotè vrgentiori, eſt priùs ſuccurrendum, altero affectu non neglecto, & aliquandò maximè oblito.

Ex prædictis vtiliſsimum, & clariſsimum invitat nos exẽplum adducendum, vt in quocumque morbo, quacumque occaſione, qualibet in conſultatione, poſsit Medicus, neque ſcrupulum ad deſcernendam curationem omittere: ſit igitur exemplum in morbo laterali, ideſt dolore pleuritico complicato, ſive coniuncto, cum febre maligna; ibi enim, quod priùs ſe offert ante oculos, eſt quoddam ſympthoma, nempè dolor, difficultas reſpirandi, aliquandò delirium, aliquandò affectus ſoporoſus, aliquandò ſudores frigidi, quæ omnia, etſi primo nobis occurrant, non tamen per ſe indicant, ſed potiùs morbus à quo dependent: quarè, primo peritus Medicus debet inveſtigare intimè morbi naturam, nam cognitio morbi, ſeptimo methodi cum Gal. eſt inventio remedij; quarè in præſenti affectu, nempè pleuritide, priùs ſciendum eſt, quod tria ſunt præternaturam, ſcilicèt morbus, cauſa morbi, & ſympthoma: Nunc ſic, inquirendum eſt in præſenti; vtrum talis affectus ſit morbus, vel cauſa, vel ſympthoma. Si eſt morbus, inveſtigandum venit, in quo genere, & in qua ſpecie ſit talis morbus; ſi in genere eſt morbus organicus, in qua ſpecie ſit, vtrum informatione, numero, magnitudine, vel compoſitione; informatione vtrum in figura, cavitate, vel meatu, aſperitate, vel levitate; in numero adaucto, vel deminuto, veluti in magnitudine: in compoſitione, vt ſi ſit morbus in connexu, vel in ſitu.

Si hæc tamen omnia non appareant, non quieſcet animus Medici cum inveſtigare debeat; vtrum ſit iſte morbus, partium ſimilarium, & ſi talis ſit, vtrum ſit in intemperie ſimplici, vel compoſita; an ſit cum affluxu humoris, vel dependente à materia? An verò nuda intemperies, & iſta in qua ſpecie;

vtrum

vtrum calida, vel frigida, & si hæc neutiquam reperiatur, adhuc mens Medici, non quiescet, donec de novo inquirat, vtrum iste morbus sit communis, nempè soluta vnitas, & ista; vtrum simplex, vel complicata cum alio, nempè aliqua inflammatione; ex quibus cum in genere morborum, & in specie suprema, interiecta, & infima nihil valeat reperiri prę ter dicta, meritò cognoscet Medicus, qualis istorum sit, qui corpora afficit, & cum ex ipso sequantur symptoma, in diverso genere, videlicèt in actione læsa, in affectu corporis, & his, quæ vtraque consequntur, necessarium erit inquirire; vtrum tale sympthoma sit in actione læsa, & ista vtrum abolita? Vtrum diminuta, vel depravata: Tum & etiam, hæ actiones à quibus principiis læssis oriantur; vtrum naturali, vitali, vel animali; vt à actio læsa animalis elucescit in paralysi, vitalis læsa in pulsu inæquali, veluti naturalis in leucophlegmatia, sive hydrope vniversali.

Quibus enucleatis, facilè de natura, & specie cuiuscumque morbi quilibet Medicus sufficientèr, veritatem sigillabit, & præcipuè, si vt supra dixi, magnitudinem illius, motum, morem, causas procatharticas, antecedentes, ideſt internas, coniuntas, partem affectam, tam mandantem, quam mandatam, tam primario affectam, quam per consensum, tam per sympathiam, & similitudinem substantiæ, quam per dependentiam vnius ab alia, debitum ordinem servabit; & præcipuè, si morbus materialis extiterit; nam cum depẽdeat ab humore, ipse vt verum indicans, secundum recesus quos obtineat, verè indicabit.

Cum igitur omnes humores recedãt ab statu naturali, aut quia quantitate, vel quia qualitate, vel quia lege mixtionis peccant; ideò ex hoc triplici fonte recesus, plurima in humoribus vitia sunt consideranda, vt plurimæ indicationes, & indicata exurgant ab ipsis, tamquam à causa materiali morbi; quarè, vel humor peccat quantitate; quia multus, & sic iam

datur,

datur prima indicatio à cauſa,ſcilicèt evacuatio,nam morbos, quos parit replectio curat innanitio, vel humor peccat, in motu, ex quo naſcitur ſecunda indicatio; videlicèt revulſio, nam hnmorum fluentium medella eſt revulſio, vel humor peccat qualitate manifeſta, vt calore, ex quo naſcitur tertia indicatio, vt attemperatio per frigiditatem, vel etiam talis humor peccat qualitate oculta,ex quo etiam naſcitur quarta indicatio, videlicèt exhibendi remedia alexipharmaca, vt contraria à tota ſubſtantia.

Similitèr humor recedit ab ſtatu naturali in modo ſubſtantiæ, videlicèt in craſitie, & tenuitate,ex quo etiam naſcitur, quinta indicatio; videlicèt, ſi extremè fuerit tenuis, ipſum incraſandi,& ſi extremè craſus eum attenuandi, vel tandem huiuſmodi humor recedit ab ſpecie naturali,vt cum ſit cacochymus, ex quo vltima conſurgit indicatio; nempè purgatio ſelectiva talis humoris,qui cum cacochymus ſit,ineptus eſt ad partium nutritionem.

Proclamat iam dolor pleuriticus ſuperiùs aſsignatus,vt ad illius curationem deveniamus:quarè priùs fatendum eſt,quod eſt quid præternaturam, ſicque continetur in aliquo prædicamento ex dictis; ideòque dicimus, quod in dolore pleuritico ſunt conſideranda:primum,quod dolor, vt dolor eſt,formalitèr eſt in prædicamento ſympthomatis,videlicèt in actione læſa depravata facultatis ſenſificæ, quæ quidem actio læſa cũ dependeat à morbo, explicandus eſt morbus,quem ſequitur, vt intemperies calida, vel ſolutio continui; quarè talis dolor pleuriticus poterit ſequi tres differentias morbi;ſcilicèt morbum communem, vt eſt ſoluta vnitas, morbum partium ſimilarium, vt eſt intemperies, non nuda, ſed cum affluxu humoris: tum & etiam morbum organicum, ſiquidem pleuritis eſt inflammatio membranæ ſuccingentis coſtas; & ideò [illegible] cum tumore,vt conſtituat morbum in mag- [illegible] pars eſt elevata cum [illegible] nitudine adaucta.

Sed

Sed quis dicet huiusmodi morbum non esse magnum, tum ratione essentiæ, tum ratione præstantiæ partis, tum ratione vehementiæ sympthomatum, tum ratione cahoetiæ, idest, malignitatis, & præcipuè si coniunctus fuerit cum febre maligna, vt supra diximus? Quis etiam dubitabit de motu huius morbi, cum sit morbus acutus; & ideò 4. aphorism. Hyppoc. dixit: *Quicumque pleuritici decimo quarto die, si non supra purgantur empiematici fiunt*; idest propter transmissionem materiæ purulentæ, tum ad pulmones, tum ad cavitatem thoracis: sed de more huius morbi, quis somniabit, dubiolum? Cum vt dixi ferè semper malignitatem sibi induat, quæ ex differentiis sputi, superiùs dicti, cuilibet detegetur.

Sed de causis, non consuminendum tempus, cum quilibet Tyrones sciant posse fieri à fluxione cuiuslibet humoris, sive sanguinis, sive biliosi, & à reliquis permixtis cum sanguine? De parte affecta, quid clariùs, quam ipsa definitio, siquidem est inflammatio membranæ subcingentis costas: ista quidem afficitur per essentiam, & partim per consensum; per essentiam ratione fluxionis factæ; per consensum ratione futuri, & imminentis fluxus ab aliis partibus mandantibus, vt à supresione menstruali, vel ab hemorroidibus supresis, sed quid de prognosi, sive de evetu huius morbi? nàm cùm sit morbus acutus, incerta erit prædictio, nàm acutorum morborum difficiles, aut incertæ sunt prædictiones, vt Hyppoc. Hanc tamen per differentias laudabilis, aut lethalis sputi, valebit vnusquisque discernere prognosim cuiuscumque pleuritidis.

Quia igitur pleuritis adducitur complicata cum febre maligna, conciliandæ sunt indicationes ex natura horum morborum, tam simplices, quam compositæ; vtrum sint concordes, vel discordes; vtrum similes, vel contrariæ, vt eodem tempore valeat Medicus ocurrere curationi febris malignæ, & pleuritidis: Cum igitur in qualibet regulari curatione,

quod est priùs in intentione, sit posteriùs in executione, eo quod vnamquamque causam priùs abscindere oportet; deindè deveniendum est ad discrasiam, ob hanc rationem febris, cum materialis sit, veluti pleuritis, non potest auferri citra ablationem causæ materialis morbificæ; quarè veluti in febre putrida, perpendimus causam materialem, vt multam, ita in pleuritide; & ideò datur indicans evacuationis per sanguinis missionem, quia cum scopi sanguinis missionis sint morbus magnus dependens à multitudine, tum vniversali, tum particulari, vel à motu humoris impetuoso consentientibus viribus; ideò propter multitudinem in febre putrida, & dolore pleuritico, datur indicatio evacuationis per sanguinis missionem. Prætereà hoc indicatum adimplet alium scopum revulsionis, tum in febre, tum in pleuritide; nam veluti in febre datur fluxio à partibus mandantibus, robustioribus ad partem mandatam debilem, scilicèt ad focum; ita paritèr in pleuritide datur fluxio à termino à quo, ad terminum ad quem; scilicèt, ad pleuram, qua propter æqualis ocurrit indicatio revellẽdi, non solum sanguinis missione; verum etiam frictionibus, cucurbitulis, ligaturis, & aliis, nempè vexicatoriis.

Nec minus in febre putrida, veluti in pleuritide, est contemperandus recessus in qualitate manifesta; & ideo temperanda est materia qualitate contraria, ad quam intemperiem solet humor sequi, vel valdè tenuis, vel valdè crasus, vt incrasandi, vel attenuandi indicatio oriatur; sicque cum tandem humor propter putredinem, tum in febre, tum in pleuritide maligna, deperdat naturalem formam, & qualitatem delectéream: tum & etiam cacochimiam, sibi induat, meritò similis indicatio dabitur à malignitate, ad alexipharmaca; à cacochymia verò ad purgationem: en quomodo omnes indicationes, tum in febre, tum etiam in pleuritide possunt esse similes, & concordes, & ablata causa antecedenti materiali

per

per evacuationem, revulſionem, derivationem, attemperationem, incraſationem,& attenuationem, expulſionem qualitatis veneficæ, & tandem purgationem, poſsimus ad partem affectam devenire; nam cum in pleuritide ſit,quid fiens, nempè fluxio actualis,vel imminens, & ſit quid factum; ſcilicèt, iam fluxum, & receptum in parte, meritò à cauſa contenta in parte inflammata,ſcilicèt in pleura, dantur aliæ peculiares indicationes:nō enim valebit tumor, ſive inflammatio curari, niſi talis materia aliquam terminationem obtineat, prima enim terminatio, & perfectior, vt in quolibet tumore eſt evacuatio inſenſibilis per reſolutionem, paulatim tamen eſt, non ſubito facta; potiùs enim diceretur retroceſſus materiæ, quam evacuatio, vt Hyppocrat. *Quibus in vlceribus magni tumores ſubito deliteſcunt malum.*

Ex quibus patet, quod iſta non eſt vera reſolutio,ſed potiùs intermiſsio,quia ſubita eſt mutatio: ſecunda verò terminatio, quæ poteſt dari in inflammatione pleuritidis,eſt evacuatio ſenſibilis cauſæ materialis per reſudationem; & ideò experimur talem humorem reſudantem ex pleura ad pulmones, evacuari poſtea per ſputum, vt decimo quarto die fiat ſupra expurgatio:tertia terminatio dictæ inflammationis eſt ſupuratio materię contentę in tunica ex qua reſultat ruptio talis ſupurationis,& tandem vomica: quarta terminatio eſt ſchirrus, dum pars tenuior reſolvitur remanente craſiori,& terreſtriori: quinta verò,& vltima miſſerrima eſt gangrena, ſive mortificatio partis, ex quibus terminationibus, prima ita eſt laudabilis,vt deſumatur debita indicatio iuvandi opus naturæ per reſolutionem mediis linimentis,& medicamentis reſolventibus: ſecunda verò terminatio per reſudationem,ita eſt collaudanda, vt nobis proponat indicationem remediorum expectorantium,vt ſunt medicamenta attenuantia, & incindentia excrementa exiſtentia in pulmoni-

dus, veluti sunt syrupi, qui lambendo sumuntur;(Hispano sermone, lamedores) quarta verò terminatio, quæ est supuratio, nõ exiguum habet periculum, siquidem facta ruptione, materia cõtenta in cavitate thoracis, præter affectum thabeficum, plurimos alios producit.

Sed iam est tempus, vt per brevissimam dispositionem epilogum consultandi constituamus: indicatio igitur desumitur à rei natura, ista est duplex, vna rerum naturalium, quæ sui conservationem indicant; alia est rerum præternaturam, vt morbus causa, & sympthoma, quæ sui ablationem expostulant, ista maximè debet Medicus cognoscere; deindè partem affectam, ista ab actione læsa, à dolore, à situ, ab excretis, & qualitatibus mutatis; an per essentiam lædatur, ad quod tria signa, videlicèt, permanentia mali in parte, quod non dependeat ab alio per influxum, & quod propriis accidentibus cognoscatur; contraria verò signa, læssionem per consensum ostendunt; in natura morbi, speciem, magnitudinem, motum, & morem, idest, malignitatem, vel benignitatem debemus contemplari, quæ suprà latè, quo ad causam potissimum efficientem, non materialem, non formalem, nec finalem alloquendum in morbis; efficiens, tum procathartica, tum antecedens, tum coniuncta, & qua ratione operetur; an potentia, vel actu, an per se, vel per accidens, perpendenda est, vtrum huiusmodi causæ dependeant vnæ ab aliis, ita vt semper deveniamus ad causam, & originem causæ.

Cognito affectu, parte affecta, & causa, prognosis occurrit; an morbus salutaris, lethalis, vel dubius sit: signa prognostica ex duplici fonte sumuntur, ab specie morbi, differentiis, motu, magnitudine, & more. Secundo à natura ægrotantis, ista consideratur in qualitate mutata, actionibus læsis, & excrementis; qualitas continet colorem, calorem, figuram, & molem ægrotantis; an naturalia, an similia sint statui naturali, vel è contra; in actionibus læsis, in animalibus motiva, & sen,

fi-

ſitiva, in vitalibus, pulſatilis, in naturalibus, coctiones, quæ ſumuntur ab excrementis, vt ſunt vrina, deiectiones, vomitus, ſputum, & ſudores.

Quib⁹ præhabitis, indicatio curativa triplex, à natura, à morbo, & ambiēte; ab ambiēte quādo habet vicē cauſę, à natura, quia metimur ab ea lapſum, à morbo, quia indicat ſui ablationē iſte, vel ſimplex, vel cōpoſitus, ſive complicatus, vel materialis, vel immaterialis, ex compoſito morbo naſcitur ordo, quid ante quid, quid cum quo, & quid poſt quod; nam ſemper morbo vrgentiori eſt ſuccurrendum, ex ſimplici immateriali indicatio ſimplex per contraria: ex materiali omnes indicationes, quæ contrariantur vitio cauſæ materialis, in quanto, vel in quali, manifeſto, vel oculto, in motu depravato per revulſionem, in cacochymia per purgationem: tandem ſumitur indicatio roborādi partem affectam, vt ablata priùs materia, diſcraſia, ſive intemperies contracta partis auferatur, ne de novo recipiat, ita vt artifitioſa, & methodica curatio, in quolibet remedio aplicando, ſemper adimpleat neceſſarios quatuor ſcopos, videlicet quantitatem remedij, qualitatem illius, ideſt ſpeciem, ſive differentiam; modum vtendi in forma ſolida, vel liquida; ocaſionem hoc eſt opportunum tempus ad opperandum.

Et hæc de epilogo: ad maiorem DEI gloriam VIRGINISQVE MARIÆ.

*

FINIS

